

KAZINCZY FERENCZ ÖSSZES MŰVEI

HARMADIK OSZTÁLY

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE

KAZINCZY FERENCZ
ÖSSZES MŰVEI

HARMADIK OSZTÁLY
LEVELEZÉS

XXII. KÖTET

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

BUDAPEST, 1927.

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTÖRTÉNETI BIZOTTSÁGA MEGBIZÁSÁBÓL
GRÓF SZÉCHENYI ALADÁR ÚR
ADOMÁNYÁNAK FÖLHASZNÁLÁSÁVAL

KÖZZÉTESZI

HARSÁNYI ISTVÁN.

HUSZONKETTEDIK KÖTET.

1764. December 3. — 1831. Augusztus 15.

BUDAPEST, 1927.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KIADÁSA.

686/XXII.

1919

BEVEZETÉS.

A Kazinczy-levelek e XXII. kötetének első sorai legyenek dr. Váczy János emlékezetének szentelve, aki fáradhatatlan munkában gazdag életét Kazinczy korának, életének és levelezésének tanulmányozására áldozta s levelezéséből huszonegy kötetet rendezett kritikai módszerrel sajtó alá, látott el összefoglaló bevezetéssel és irodalomtörténeti vonatkozású, magyarázó jegyzetekkel s e kötetekkel nyelvünk és irodalmunk halhatatlan emlékü, nagy reformátorának örök emléket állított.

★

Kazinczy F. Levelezésének ez a XXII-ik kötete egyszersmind e vállalat első pótlék-kötete. Magában foglalja nemcsak a dr. Váczy J. által közzétett huszonegy kötet megjelenése (1890—1911.) óta szétszórtnak, egyes folyóiratokban s lapokban kiadott leveleket (89), hanem azokat is, amelyeket e kötet szerkesztésével történt megbízatásom (1925. nov. 30.) óta a mai napig föl kutatnom sikerült (166). Így e kötet összesen 255 levelet tartalmaz s ezeknek több mint fele (140) magától Kazinczytól való.

E levelek becse, jelentősége abban áll, hogy adataikkal vagy hézagokat pótolnak, mint ismeretes levelekre való válaszok, vagy homályt oszlatnak s eddig nem eléggé tisztázott dolgokat magyaráznak s világosítanak meg, vagy éppen új dolgokat, mozzanatokat tárnak a kutatók elé.

Meglepő, hogy úgy e levelek írói, mint a címzettek között harminenál több új névvel találkozunk, s ezeknek kb. felét Kazinczy fogolytársai s azok barátai körében találjuk, akiknek leveleit már Kazinczy Gábor ki akarta adni.

Kötetünket Kazinczy gyermekkorából való, első önállóan fogalmazott s pataki diákkorabeli levelei nyitják meg. Öt éves és

egy hónapos korában szüleihez Érscmjénből írott levelében azzal vigasztalja anyját, hogy ne bánkódjék igen nagyon a székérről leesett s a patak árjától elragadott Pista nevű inas halálán, apja pedig adjon hálát Istennek, hogy megszabadult a vízben való halástól. Neve alá oda kellett írnia a Generális szót, apja parancsára, aki katonának akarta nevelni. Hét éves és nyolc hónapos korában azt kéri anyjától, hogy tékája kicsiny legyen, hogy ládájába bétérjen. Előkerült a Lev. I. k. 2. sz. a. csonkán, Toldy után közölt levél eredetije is. A pataki collegiumba való belépéséről 1769. szept. 13-án latin levélben értesíti apját, ígervén, hogy a tanulásban szorgalmas, tanítói iránt engedelmes lesz, valamint azokban is, amik a derék ifjút ékesítik. (5394—96.)

Érett férfi korában családi élete meghitt és boldog volt, csak az anyagiak miatt támadt családi viszálykodások s a neje öröksége ügyében indított per zavarták meg. Akkor legboldogabb, mikor otthonában irodalmi terveinek megvalósításán dolgozik. A falu az elementuma. Ritkán mozdul ki, de Pestre bármikor szívesen elmenne. Egyszer kilenc hónapig nem látta a Széphalomhoz csak egy órányira fekvő Ujhelyt. Elveszett időnek tartja azt, amit egy becsületes ember háza népétől távol tölt. A házi örömeket inkább szereti, mint a nagy világ cifra tolongásait. (5624., 5634., 5563.) Mikor neje, súlyos betegségéből felépült (1830.), siet közölni Szemere Bertalannal, hogy az Isten megkönyörült rajta s ezt a szeretetre oly igen méltó teremtetést neki megtartotta. «A világnak — úgymond — sok jó lelke van... de kevés Sophicja... kit Isten az én életemnek boldogító angyalaként adott.» Hat hónapi távollét után hazaérve, boldog örömmel írja le, hogy neje s leánya rohanva siettek elébe s nem volt vége-hossza az örömnnek, a sírásnak. Gyermekai születését mindig örömmel újságolja rokonainak, barátainak s boldog, ha azt írhatja nekik, hogy virul minden gyermeke. Harmadik leányának (Thalia) születésekor Kézy (és Sipos) latin. Vályi Nagy magyar verssel üdvözik. Negyedik gyermekének születése előtt szereti hinni, hogy «Végre az Isten talán fiut ad». Reménye beteljesedett. Első fia születését repeső örömmel adja tudtul anyjának, barátainak. Anyja s Péchy Imre nevetnek a levél első során, mely a boldog apa örömét festi. Második fiára azt az áldást adja, hogy «ülje meg a' Cátó nagy lelke, melly semmit sem lelt érdemesebbet a' szerctetre, mint a' Virtust és Hazát». Mikor Vay Józsefnek feltűnik fia hatalmas homloka — ez Kazinczy nagy

örömeire igen sok makacsságot ígér — s megkérdezte tőle, hogy miért örül annak, hogy fia makacs lesz? — így felelt: «A' mely gyermek nem makacs, soha sem lesz annak karaktere... Hogy a gyermek karaktert kapjon, ha születésekor nem kapott, azt semmi nevelés nem adja meg.» Boldogan szemléli, mikor Vay áldva nyugtatja kezét Emil fia fején. Eugenia leányára férjhezmenetelekor áldását adja intéseivel, tanácsaival s parancsolataival együtt. Később közölni óhajtja vele azt a tervét, hogy a két kisebb fiú mint neveltessék. «Nem azt kell tennünk, írja, amit szeretnénk, hanem amit lehet.» (Nyilván nehéz anyagi viszonyaira gondolt.)

Gyermekei jövőjén merengve, azt fájlalja leginkább, hogy egy sines közöttük, aki a tanulásban és olvasásban igen nagy örömet találjon, «pedig az eszes embernek az szinte Bedürfnisse.» Nincs ugyan ellenére, hogy Emil fia vadászgat, mert van annak is haszna, de nem szeretné, ha az volna minden érdeme, hogy jó puskás. Nevelési elve az, hogy a jó nevelésre nem *oktatás* kell, hanem *példa*. Aki culturát akar adni a gyermeknek, hagyja egyedül jó tónusú emberek közt forogni. Nevelési elveiben Kant hatása alatt áll, mikor azt írja leányának, hogy egyedül az szerencsés, aki azt eszeleksi, a mit Ész és Kötelesség parancsolnak. Ezek pedig azt parancsolják, hogy a rossznak példája ellen fegyverkezzünk s a jók példáját kövessük. Vay Ábrahámot is, Kantot követve, figyelmezteti, hogy: «Igen jól teszi Uram Öcsém, ha a' Mgs. Úrnak intését és a' Morál Categorisches Imperativumát szem előtt tartja». (5495., 5520., 5521., 5531., 5563., 5570., 5621., 5624., 5630., 5634., 5646., 5647.)

E kötetbeli levelek érdekes csoportja az, amely a Kazinczy fogságáról szólókat s fogolytársainak és azok barátainak hozzá írott leveleit foglalja magában. Kazinczyt, mint status-foglyot 1794. dec.-ben Szulyovszky Menyhérttel és Stansics Ignáccal Budára viszik. Meg van győződve, hogy bírái ártatlannak fogják találni és szabadon bocsátják, mert semmit sem tett. Nála semmi veszedelmes írás nincs. (5417.) Anyját kéri, hogy ne ijedjen meg, ha valaki felől rossz újságot hallana is, ne higgye, hogy ő is úgy jár. Öccse, Dienes és nagybátyja: András mindent elkövetnek, hogy kiszabadítsák. Úgy viseli magát a fogságban, hogy a jók és eszesek szánják és szeressék. Esetét megtévedésnek, szerencsétlen csapásnak és vak történetnek nevezi. Titus-fordítását 1795-ben benyújtja Barko generalis útján a Helytartótanácsnak s a censornak, kérve, hogy adassa ki eljátszásra a Magyar Theátrumnak. (5421.)

Édes anyja várva-várja fia kiszabadulását. «Az egek bár már az én szenvedésim közt cresztett sóhajtásaimat meghallgatnák 's Kegyelmes Királyunk szívét, száját arra hajtánák, hogy jönnél már az én te hozzád mindenkor különösen vonzó Anyai szívemhez.» Csak az a nap nyújt neki enyhülést és nyugodalmat, mikor levelet kap fiától. Édesanyjai fájdalmában így sóhajt fel: «Oh Egek jüjtek az én segítségemre és agyátok vissza nekem aszt a mit már egy darab ideje el vettetek tőlem.» (5423.) Fogolytársai értesítik Kazinczyt sorsukról, övéikről, kiszabadulásukról. Kazinczy leveleit mindig nagy érdeklődéssel olvassák. Verseghy részletesen ír neki munkáiról, irodalmi terveiről. (1803-ban.)

Ruzsicskay György, aki 1802-ben szabadult ki, egy *Magyar Nóták* c. művét akarja kiadni s fölveti Kazinczy előtt azt a tervet, hogy nem jó volna-e azt egy magyar mágnásnak ajánlani? Kéri Kazinczyt, hogy írjon hozzá egy magyar nyelvű dedicatiót. (5445.) Arra is kéri, hogy küldjön neki magyar nemzeti dolmányt mentével (vagy a nélkül), nadrágot és sarkantyús eszimat. (5453.) Volt fogolytársai örömmel értesülnek arról, hogy Kazinczy könyveket ír, amelyeket dícsérnek. Ez, szerintük, jólétet és megelégedettséget feltételez. A fogság alatt Ruzsicskay cirok-seprőszállal, szénnel írogatott, Riedele elégiáját nyakkendőjére írta le. Kazinczy pedig, ahol tintája nem volt, vagy szeggel karmolta be könyvei fehér papirosaiba szövegeit, vagy ecetben macerált vasdarabok levélvel írt. (pl. Sallustius-ford.) (5496.)

Kazinczy, fogolykodása alatt, nagy hatással volt társaira. Br. Riedele hálásan emlékszik vissza arra, hogy Kazinczy őt mennyi sok jóval halmozta el. (Tokaji bor, füstölt hús, sajt, napi tej két kiflivel, francia szótár). Ő kedveltette meg vele Ovidiust. A költészetben azóta több bájta talál. Tiszteletre és becsülésre méltónak tartották Kazinczyt nagy tudományáért, a szépművészetek szeretetéért, nemes szívéért, keresztyéni bölcs türelméért. Leveleit pompásaknak, elegánsaknak nevezik. Egymásnak felolvassák, s nem győzik azokat eléggé csodálni. Néha könnyek közt olvassák azokat. Riedele br. meg fogja ünnepelni azt a napot, melyen Kazinczy megnősült. (5478.) Csodálkozik azon, hogy Magyarországon, ahol nagy hazaszeretet és egység van — legalább több, mint az összes európai nemzeteknél — egy oly embert, mint Rosti, tönkremenni engednek. Rosti esetével kapcsolatosan panaszozza Kazinczy, hogy az ú. n. nagy Festetics Rostinak csak 25 frtos rongyos papirost

adott, míg az ő neje 200 fr alamizsnát adott valakinek, aki el volt hagyatva. (5496.) Gr. Heister és Hirgeist Ferenc magyar kifejezéseket is szőnek leveleikbe. Riedele br. boldognak mondja magát, hogy oly kiváló szellemű, szép lelkű barátai vannak, mint Kazinczy, akit így magasztal: «Wirst du alle Zeit im Auslande für einen der wichtigsten Ungarn gehalten werden». Fogolytársai gazdag embernek tartják Kazinczyt. Riedele kívánja is, hogy: «Wenn die Dukaten in den Strumpf recht hinein gesammelt sind, so solle dein äusserlicher Glanz durch die Zugabe des Magnatentitells vermehrt werden». (5485.)

Kazinczynak testvéreivel (László, József) és anyjával való viszályát főleg anyagi okok idézték elő. Fogságából történt kiszabadulása (1801.) után négy esztendő alatt 3000 frtot vett kölcsön, mert évente csak 300 frt jövedelme volt. A Kamara kivetése szerint előbb 1068, majd 496 frtot kellett fizetnie. 1805-ben Kazinczy Pétert kéri fel közvetítőül a családi perpatvar elintézésében. Elébe terjeszti addig szenvedett megkurtításait s azt a módot, amely szerint azokat orvosolni lehetne. József öccse volt az, aki vele mindig ellenkezett s maga volt minden mindenkiben, ő (Ferenc) pedig semmi. Bántja Kazinczyt, hogy anyja Józsefet kedvezőbb anyagi helyzetbe hozta. Házat építtetett neki Regmecen 8000 frton. Fel is teszi a kérdést: «Ha testvérek vagyunk-e valljon?» «300 frt-e az, amit ő (József) veszen?» «Eleget hízott József, hadd hízzék Ferenc is.» Ő is kezdeni akar már valamit. József (aki botot ígért neki s azt mondta róla, hogy: «hadd veszett volna el az ördögadta tökéletlen embere») őt a maga gaz cselekedeteivel, «a maga kondásbojtári bánásával a' guta által üttette meg». Kora által elgyengült anyját a maga alacsony céljainak eszközévé tette. De hiszi, hogy az ártatlanság. a meg nem érdemelt bántás megtalálja a jutalmat és még akkor is győz, mikor eltapostatik. (5457.) «Régen otthon volnék én Széphalmon, ha Asszonyám vinné a kormányt, mint 1794 előtt vitte.» (5472.) Anyja végre 1805-ben rendezi fia anyagi viszonyait. Közli vele azokat a «punctumokat», amelyek közül azt fogadja el, amelyik neki tetszik. «Adjon reversalist írva, melyiket válassza és hogy míg élek, engem soha nem háborít, sem nem ingerel, sem nem keserít, sem bosszant. Házasságával való bolond dicsekedésével nekem békét hagyjon.» Mikor arra kérte anyját, hogy számolják össze, mibe került fogsága s mennyi jövedelme lett volna, ha itthon van: anyja azt felelte, hogy «néki nem számadója».

Apósa 1810-ben elhalván, örökösödési viszálya támad sógorával : ifj. gr. Török Józseffel. Anyósa terve az volt, hogy férje halála után először az adósságot fizessék ki. Míg ez megtörténik, mondjon le ki-ki a birtok jövedelméről s maradjon ott, ahol lakik. Ő Kazinczynéhez megy. Az adósság letörlesztése után visszamegy Kázmérba s az árendát négyfelé osztva kapják. Azonban József, apja halála után, kimondta, hogy leánytestvérei (Mária, D'Ellevauxné és Kazinczyné) semmit sem kapnak. Pénzben akarja őket kifizetni. Kazinczy Vay Józsefet kéri fel, hogy anyósának tanácsot adjon, hogy a lányok kárt ne valljanak. «Nem vadászok én fávort, írja, hanem igazságosságot keresek.» «A Mgs. Úr előtt tudva van, mely nyomorúságba hozott engem az Öcsém.» (5514.) Sógorával többször tárgyal, de credmény nélkül. Választott bíróság elé viszik a dolgot. Kazinczy Vay Józsefet kéri fel az elnöklésre. Kazinczy neje 1811-ben egy más örökség révén, 3900 frtot kapván, 2000 frt adósságot letörleszt s apró adósságaitól is megszabadul. Kazinczy kölcsönvett összegei : Urbán Andrástól 1801-ben 50 frt, Teőke Károlynétól (Lócséről) 1802-ből fogsága költségeire 1000 frt, Teőke Elizától, Semseynétől külön-külön 1000 frt, hűgától, Kraynik Józsefnétől, házassági készületeire, 1804-ből 500 frt, Nagy Andrástól 1805-ből 1000 frt, özv. Bosnyák Pálnétól 1806-ből 3000 frt, Vandernóthnétól 1806-ből 2000 frt, s még Wattay Istvántól 1790-ből 142 frt. (5520.) 1813-ban végre általesett a testvérével való osztály igen kedvetlen dolgán, mert felette hozzá s gondolkozásához nem hasonlító testvérével kelle kivinnie.» (5531.)

Kazinczy sógorához 1818-ban írott levelében, becsületére állítja, hogy apósa két ízben tette őt bizonyossá a felől, hogy felesége (Zsófia) harmad részét fogja bírni kázméri birtokainak. Megmutatta azt a fiókot is, amelyben, halála után, végrendeletét megtalálják. Sokszor mondta, hogy neki nem egy fia, hanem három gyermeke van s halála előtt meghagyta, hogy a birtok négyfelé osztassék. (5559.) Egyszer csak Kazinczy megütközve azt hallja, hogy végrendelet nincs. Elhatározta tehát, hogy pert indít, sógornője, Török Mária nevében is, mert 1811-ben meghatalmazást kapott tőle. Irtózik ugyan a pertől, de él jogos igényeivel. A pert meg is indítja az eperjesi táblán 1820-ban. Hat gyermeknek szüksége van az anyai birtokra is. Meg van győződve, hogy lehetetlen a pert elvesztenie.

1824-ben meghatóan panaszkodik, hogy a sors már 24 esztendő óta oly kegyetlenül verdesi «egy nem jó testvér és egy nem jó sógor által». (5586.) — Öccse, Dienes († 1824.) nagyváradi házát Ferencre hagyja azzal a kikötéssel, hogy annak s ingóságainak árából a hagyományozó adósságai fizetessenek ki. Azonban az adósságok kifizetésére a hagyomány nem elégséges. Talán még a Gordányéknak hagyott két szőlő is reá megy.

Az eperjesi tábla 1825-ben hozott «egy részben igazságos ítéletet» felesége perében. Kazinczy apellált, mert a haszonvétel nem apósa, hanem anyósa halála óta ítéltetett meg. Végre 1829-ben három forumon triumphussal végzett perét júl. 27-én executioha vették, de a híró kénytelen volt szept. 18-ra halasztani. Nehéz anyagi viszonyai között kevés reménye van arra, hogy élte utolsó esztendőjét megkönnyítve tölthesse. «Másnak terhére lenni becsületes embernek iszonyú: de én kénytelen leszek gyermekeimet 's magamat dolgozásaim kiadásával tartani fenn az éhhenhalástól, melly csak úgy lehet, ha dolgozásaim kiadását többen fogják elősegíteni.» (5625.)

Kazinczynek magas fogalmai voltak az igaz barátságról. Szerinte azon örömen kívül, amit a munka ad a dolgozónak, nem képzelhetni kedvesebbet, mint azt, mikor ezen az úton a jók barátokká lesznek. Legfőbb gyönyörűségét a barátságban találja. «Soha barát barátot jobban nem szeretett, mint én.» Barátaival való társalkodásában felejtí el nyomorúságos óráit, melyek gyakran utálatossá teszik előtte az életet; ezeknek ölelgetése közt neveti azokat a kígyókat, akik mardosni akarják. Ezek marását nem fogja érezni, «mert belsőbb barátai szeretik.» Különösen nagyra becsüli Szemere Pál barátságát, akit minden barátjánál inkább szeret, mivel 11 hónapot töltött egy szobában.

«Én Szemerével — úgymond — örökre össze vagyok fonva 's őtet nem azért szeretem, mert akarom szeretni, hanem azért, mert nem szeretnem nem lehet.» (5635.)

Örül, ha barátaival jó hírt közölhet. Vályi Nagynak siet elmondani, hogy Erdély, legalább Kenderesi (aki *Ilias* fordításáért neki 400 frtot ad) és (Kanyó) őt tartják minden magyarországi írók közt a legjobb írónak. Vályi halála után szívesen agítál özvegye és árvái segítése ügyében. Ír ez ügyben Vitkovicsnak is, Vay Ábrahámnak is. Áldozatkész is. Rumynak felajánlja, hogy saját házánál

felneveli leánykáját, de ajánlatát Rummy nem fogadja el, mert — házasodik.¹ (5536.) — Barátainak szeretetét nagyra becsüli. «Csehytől és az általam olly szentül szeretett Virágtól szerettetni valóban olly szerencse, a melyet legkedvesebb barátaimtól is irigylenek.» Önérzettel mondja, hogy barátainak száma igen nagy s e szent körben igen nagy férfiakat lát.

Barátai közül gr. Teleki József és Ragályi Tamás azok, akik, vele együtt, Goethét tartják az első német írónak. («A' mi Idolomunk»-nak nevezi Kazinczy. 5526.) Bizalmasai előtt azt is bevallja, hogy őszinte Napoleon-imádó, akinél nagyobbbat az emberiség történetei nem tudnak felmutatni. Ragályi Tamáshoz írott levelét 1811-ben «Napoleon napj»-ról (t. i. születése napjáról, aug. 15.) keltezi. (5523.)

Örömmel értesül 1810-ben Döbrenteitől, hogy ifj. gr. Gyulay Lajos levelezést óhajt vele kezdeni. Büszkén fogadja a neki hizelkedő ajánlást s gyönyörködik abban a gondolatban, hogy levelei a gróf lelkének kifejlődését munkálhatják; kívánja, hogy soha el ne aludjék lelkében az a tűz, mely benne lángolni kezd és kéri, hogy félúton abba ne hagyja a dicső pályát. Aki ragyogni akar, annak Herkulesi erővel kell bírnia, hogy a gáncsokat megtudja vívni. Szent-Iványi Bugomért is buzdítja, hogy magát az írói pályán gyakorolja. «Menjen édes Uram Öcsém 's tündöklő házát ragyogtassa új fényben. Eressze által magát Geniuszának s kövesse hívását.»

Barátaival, ismerőseivel néha jó kedvből, néha kínjában tréfálódik. Nőszülni akaró, de betegeskedő barátjának (Gábry István) kívánja, hogy mostani állapota tartós ne legyen, s örömeit, az igazi mennyországot a földön, ne hátráltassa. «Keserves csere volna, úgymond, egy szép leány kebele helyett egy vén, szakállas pátriarcha kebelén lelni fel az embernek magát.» (5518.) Fáyné, Jakabfalvy Elizának meg azt írja (kínjában tréfálódván), hogy férjét Pesten elrontja «elvezetvén a' szép Tánczosnéhoz, de a' kinek a nevére is nehezen emlékezik, Milicz Fannyhoz». (5634.)

Erős magyar hazafias érzés lüktet Kazinczy e kötetbeli leveleiben is. A nationalismus neki idoluma, nem úgy, mint Berzeviczy Gergelynek és Batthyani Vincénck, akik arról semmit sem tarta-

¹ Dr. Váczy szerint Kazinczy Rummy K. anyátlan kis leányát hosszabb ideig neveltette saját házábanál. (Kazinczy Ferenc. Bp. 1909. 80. l.)

nak s «akik arról álmodoznak, azt pirulás nélkül óhajtják, hogy nemzetünk Austriaivá váljon» s «a' mi hazafiságunkat Magyaromaniának csufolják». Kazinczy kemény ítéletet mond felettük, mikor őket, «elfajzottaknak» s óhajtasukat «átkozott óhajtozásoknak» nevezi. (5648.) Nemzete létfenntartása, a nationalismus, drágább clótte, mint az arany. Mikor Berzeviczynek gyermeke születik, Kazinczy azt kívánja, hogy Isten tartsa meg életét, adja meg neki apja kultúráját, de a «Horváth Imre lelkével, a' Nationalismus prenotumával.» (5509.) Ha el kell pusztulnia nemzetének: akkor következék az be, mikor ő már a sírban lesz, ahol kínosan fog forgolódni, ha a felett fia vagy unokája német nyelvű és érzésű lesz s nem magyar. Nem néz ő le kevélyen a németekre, de áldja sorsát, hogy őt magyarnak teremtette. (5501.) Erős meggyőződéssel hangsúlyozza: «Én a' hazám földjén kívül élni nem tudnék 's Ádám és Éva sem kesergettek inkább a' paradicsomért, mint én fognék hazám 's nemzetem után, ha kitiltatnám innen.» (5506.) Nyomorútnak nevezi Hofmannt, aki pasquillust írt (*Babel, Ninive*) a mi szép, sőt az idegenektől is becsült nemzetünk ellen. Hol volna a haza, ha minden gazdag fia olyan bölesen élt volna, mint B. Sennyei János, akinek nagy tettét tisztelve csodálja. (5572.)

Vallásosságának egyik jellemző alaptétele az isteni mindenhatóság átérzése, az isteni gondviselésbe vetett állhatatos bizodalma. Az emberi nemzet sorsa a láthatatlan kéz igazgatása alatt áll. Szívesen ajánlja magát barátai imádságába. A hit, szerinte, okokon épült meggyőződés, s ami nem hitből származik, az nem állhat meg, annak előbb-utóbb fel kell dőlnie. Őszintén bevallja Millernek, hogy könyve olvasása megerősítette őt a vallás, a jó és a természet iránti szeretetben s bizonyos a felől, hogy az ember vallás és erény nélkül sohasem lehet boldog. Istennek ad hálát érző szívécrt s azért, hogy szenvedései jutalmául egy szercteremlő teremtést adott neki feleségül. (5401., 5403., 5496.)

Mint hitfelei közül annyian, Kazinczy is bibliás ember volt: leveleibe számos bibliai kifejezést, képet, hasonlatot szőtt be. Mint a sátorlajaujhelyi ref. egyházközség főgondnoka is buzgó tevékenységet fejt ki. Gyermekeinek vallásos nevelése céljából írja meg *Szent történetek* c. könyvét s adja ki 1831-ben. (5638.)

Imádottjához, Kácsándy Zsuzsánnához Kassáról 1787-ben írott, egyetlen ránk maradt szerelmes levele fényes tanúbizonysága a legszeretetremlőbb leány lábaihoz boruló ifjú hevülékeny

lelkének. Sárosy Andrásnéhoz, a fiatal özvegyhez való viszonyát, aki kb. két évig volt ideálja, Sárossyné két napfényre került levele őrzi. (5443., 5446.)

Írói pályájának feladatául a magyar nyelv művelését, a stílus fejlesztését, a literatura előbbrevitelét tűzvén ki, nemes önérzettel tekint azon boldog órák elé, mikor erkölcsöknek és nevelkedő talentomocskájának birtokában, hazájának, sőt az egész emberi nemzetnek díszé lesz. Szíve ösztönzi őt erre. (5402.) Nincs nemesebb és hasznosabb foglalatosság, mint a hazai nyelvet a legfőbb tökéletességre vinni. A pocsis és mindaz, ami ezzel szorosabb vagy tágabb összeköttetésben van, a legszebb virága az emberi elmének, de ez *nyelv* nélkül nem virágozhatik. Hamis prófétának nevezi Herdert, aki a magyar nyelv és nemzet elenyészése felől jövődől. Kazinczy szerint a magyar nyelv és nép nem fog elenyészni soha. A nem vandalus hódoltató csak azért is meghagyja ezt és azt, hogy egy tulajdon characterű s originalis, sehol másutt nem található szép nyelv ki ne vesszen. (5509.)

Verseghynek Révaival való harcában Révai oldalán áll. Verseghynek nincs igaza. Annál tiszteletreméltóbb előtte Virág, szép, szelíd, komoly, nyugodt lelkével. Ítélete szerint a magyar grammatika mind rossz, de egy sem rosszabb, mint a Mártoné és a Verseghyé s a debreceni. Legjobbnek tartja a Révaiét. Egyveleg fordításait philologiai próbának tekinti, hogy nyelvünknek mely úton és miképpen kell megadni azt a csint, a mellyel a francia s hasonló igyekezetek után már a német is bír. Bár elismeri, hogy új gyökérszókat képezni nem szabad, mégis megpróbálja ezt az igen merész nyelvújítói elvet alkalmazni, mikor a virtust csány-nyal akarja visszaadni. — A költészetben azt szereti, ha a versen a régi s újabb classicusok ismérete tetszik. Az epistolák tonusával foglalkozván, megállapítja, hogy «az Epistolai tónus a' játék, a' közélet' scénái, a' popularitás, a' józan philosophiája az életnek». Neki ezek az elementumai, ő egészen ezen ideákban s érzésekben él. Majthényihez írt igen érdekes levele végén szinte prófétai extasissal kiált fel: «Láng a' lelkem».

Bodnár Antal a magyar nyelv csinosításának vagy gyarapításának munkájáról hallani sem akart. Kazinczyt kinevette, kicsúfolta, «így lévén elhitetve», hogy csak azok írnak magyarul, akik deákul nem tudnak írni. Bodnár azonban később már szívesen fordul a széphalmi mesterhez tanácsért s útbaigazításért.

Ha literaturánknak előmenetelét óhajtjuk, «el kell vernünk ezt a' veszedelmes álomkórságot, mely a' nemzetet fogva tartja». Lelkes agitálásával a katonai rendet is be akarja vonni az irodalom-pártolók seregébe. A katonai rend nemcsak a Mars mezején aratta koszorúját, hanem a hadgyűlölő Muzsák templomában is ragyogtak. Hivatkozik Zrinyire, Báróczi, Bessenyeire, Czirjékre, Orczyra Barcsaira, Gvadányira, Himfyre. (5451.) Óhajtja, hogy a nemes sereg minden pesti és debreceni vásárból pakétonként hordassa a magyar könyveket. 1810-ben repeső örömmel értesül arról, hogy az Erdélyi Múzeumot már nyomják s hogy Döbrentei annyi lelket (Gr. Bethlen Imre, B. Wesselényi Józ., Gr. Teleki Pál, Br. Apor) hozott mozgásba. Boldog, mikor Csereyhez írt epistoláját mindenfelé tapsolással fogadják.

Kazinczy ítélete szerint nagy veszedelme az nyelvünknek, hogy professzorait az udvar úgy nevezi ki, mint Sámuel próféta kente királynak Saul, kinek az vala minden érdeme, hogy atyjának elveszett szamarait nem tudta megtalálni. Márton azért lett bécsi egyet. tanár, mert 1805-ben lefordította ugyan Napoleon proclamatioját, de azonnal szaladt jelentést tenni róla s így elterjedése megelőztetett.

A sárospataki főiskola előljáróságának fölkérésére tervbe vette egy nyelvtan és irodalomtörténeti tankönyv megírását. Ebben elő akarta adni mindazt, amit a magyar nyelv ismerete kíván, amit annak kell tudni, aki jól és szépen akar írni magyarul. Részei ezek lettek volna: A magyar nyelv és literatura historiája, az orthoépia és orthographia, grammatica azaz etimologia, syntaxis, stilistica, a próza és poesis vagy versificatio, végre az aestheticának első és legszükségesebb szakaszai. «Mindezek sok és vastag köteteket kívánnának.» A munka legelső lapjait bemutatta Lónyai Gábor főgondnoknak 1823-ban. A nagy munka nem készült el. (5459., 5465., 5496., 5509., 5513., 5515., 5516., 5518., 5522., 5584.)

Kazinczy nemcsak maga dolgozik nagy lelkesedéssel, hanem másokat is buzdít. Bessenyeit — Klopstock, Wieland, Goethe példaira hivatkozva — kéri, hogy összes műveit megtisztogatva adja ki. Ért napjaiban kössön hervadhatatlan koszorút azon virágokból, melyeket ifjú korának aranyhajnalán szedett. «Nemzedet megvallja, úgymond, hogy írói közt nem nevezhet senkit, a'ki több genivel, több erővel 's igazabb ízléssel költ volna elő nyelvének virágoztatására.» (5429.) — Szemere Pált, mikor első levelét írta

hozzá (1807), még nem ismerte személyesen. Első levelének írására Szemere *Észrevételek Arcadiáról* c. cikke adott alkalmat, melyben Kazinczy álláspontján fejtegeti a vitás szó jelentését. Szemere a nyelvújítás ügyében is Kazinczy álláspontján van s mosolyogja a szatmáriak cselekedetét, mikor azok Beregszászban 1000 forintnál nagyobb jutalmat adnak azért, mert a nyelvet annak gonosz rontói ellen védelmezte. Tíz év múlva kijelenti Kazinczy, hogy a hazában nem ismer szebben író, mint Szemere (és Szent-Miklóssy Aloyz).

Az a meg hasonlítás, mely Kazinczynak Csokonai haláláról szóló tudósítása miatt támadt a debreceniek és Kazinczy közt, Szentgyörgyi Józsefnek Kazinczyhoz 1805. márc. 3-án írott levelével kezdődött. (5455.) Szentgyörgyi senkit sem tud, akinek ne fájtna Kazinczy tudósítása (M. Kurir). Ők nem tudnak a misanthropiáról és cynismusságról szóló ígéknek szelíd vagy tűrhető értelmet adni. Az özvegy Kazinczytól efféle soha nem várt volna. Ez a meg hasonlítás s a korábbi viták később is éreztették hatásukat. Kazinczy áldja azt a pillantást, melyben a debreceni kritikasterek ellen kikelt, akik Virágot és Kist nem jó poetáknak, nem jó íróknak tartják. (5482.) Egy másik alkalommal meg így ír róluk: «A debreceniek... mint valamely második hibázhatatlan Róma, azt tartják, hogy övék a' mennyeket nyitó és záró hatalom a' Magyar Philologia dolgában». «Tanulják meg, hogy a' tudományok országában nincsen imperium.» (5497.)

Kazinczynak a német Millerhez, a *Siegwart* szerzőjéhez írott első levele (5401.) a lelkesedés, az elragadtatás hangján van írva. Tízszor kezdte meg levelét s tízszer tépte szét, mert a köszönet és öröm szava mindig igen gyenge volt benne. Tanítójának nevezi s kéri, hogy fogadja barátságába, szeretetébe, hogy hadd ölelje át, szorítsa szívéhez s tüzes, néma csókban mondja: «Mein Herz Ihr ist: meine Seele Sie liebt, unaufhörlich liebt.» Boldogító érzések, néha könnyek közt olvasta Kazinczy kedvesével (Steinmetz Anna) együtt *Siegwart*ot s áldották azt, aki nekik ezt az örömet szerezte. Gessner idylljei s Miller *Siegwart*ja, ez a két darab az, amelynek szíve ártatlanságát, tiszta erkölceit és így mind világi, mind mennyei boldogságát köszönheti. 1782. nov. 1-én már néhány ív le volt fordítva a *Siegwart*ból. (Kazinczy később a fordítást megsemmisítette.) Már *Siegwart* előtt olvasta Kazinczy Gessnert, akinek «Írásai Nemes Lelket, szin nélkül való Virtust, ártatlan és a' méznél édebb tiszta szerelmet illatoznak». Ő vonta el azoktól a veszedelmek-

től, melyekre védelmére elégtelen ifjúságunk rohan. Hozzáfogott fordításához, hogy benne vérré váljon s örvendezve tapasztalta, hogy már írásának módját is magáévá kezdte tenni.

Nagy buzgóságot fejt ki s számos levelet ír, hogy Daykának, a «halhatatlan, legédesebb dalköltőnek» életrajzi adatait összegyűjtse s verseit kiadja. Valkovszky, Bodnár, Bárdossy, Fekete, Dayka volt barátai készséggel sietnek tájékoztatni Dayka élete és kézíratai felől. Gr. Beleznay Sámuel pártfogásába ajánlja Dayka verseit s kiadásukra 1000 frtot kér kölcsön. Ha kérését teljesíti a gróf, akkor Kazinczy abba a helyzetbe jut, hogy 14 drb más munka is megjelenhet nemsokára, s ha ezeknek van érdekük, az mind közös lesz a mgs. gróffal. Dayka verseit 1811-ben Vitkovics veszi át, hogy maga adja ki s ha reménye teljesül, Berzsenyi verseit is ki fogja adni. (A versek 1813-ban jelentek meg Trattner költségén Pesten.) — Az 1809-ben elhalt Báróczi emlékét epigrammával tiszteli meg Kazinczy. (Hazai Tud. 1810.) Életrajzát is megírta úgy, ahogy «megírni merte.» Az epigramma célzásait sokan értik, sokan nem. «De oly időket élünk, hogy csak az ollyat sem szabad világosan mondani.» Ugyanezen évben sok készületlen vagy rosszul készült darabját égeti el egy rezzenés órájában.

Kazinczy meglepő érdeklődéssel várta *Tövisék és virágok* c. (1811.) epigrammáinak kritikáját. «Soha nem voltam még nyugtalanabb hallani Publicumunk ítéletét, mint ezen kis munka felett.» Tudta, hogy a «Pedántok» meg fognak rajta botránkozni, de ő a botránkoztatástól nem irtózik. Ha szabad bírálni, hogy használjunk, akkor ugyane célból szabad epigrammákat is írni s töviseket is nyújtani. Kazinczy Klopstocktól és Schillertől függetlenül írta æsthetikai tárgyú epigrammáit. «Tudom ugyan, írja, hogy Klopstock Aest. Epigrammákat írt és hogy azok az ő 7. és 8-dik kötetében állanak, s Schiller Xénieneket; de sem az egyik munkát, sem a' másikat soha nem láttam.» *Magyar régiségek és ritkaságok* c. könyvének második kötetében Aretinus *Attiláját*, az 1468-iki üstökösről szóló kéziratot s gr. Teleki Domokos Birkenstock után dolgozott munkáját akarta kiadni, de ez a 2-ik kötet nem jelenhetett meg. Az 1811-ik esztendőről azt mondja, hogy alig tudna esztendőt megnevezni, mely literaturánkat szebb produktumokkal gazdagította volna, mint ez (Kis Horatiusa, Virág Poémái, Szent-Györgyi Sállustja, Nagy F. Bionja) s felsóhajt: Hát ha Dayka és Berzsenyi is ez idén léphetnének közre!

Wieland *Diogenes*-ét Kazinczy 1790-ben lefordította. A köv. év januárjában meleg hangú levélben mond forró köszönetet a vidám órákért, melyeket neki *Diogenese* szerzett. «Ifjúságom vezére volt. Tanításai nem maradtak gyümölcstelenül.» Az a terve, hogy Wieland *Gráciáiból* Orpheusában közöljön töredékeket, nem vált valóra, mert folyóirata 1790-ben megszűnt. Klopstock *Messiásának* fordításához azért fogott hozzá, hogy lássa, vajjon a magyar nyelv, mely középen áll a melódikus olasz és a férfiasan durva német között, ahhoz vagy ehhez áll-e közelebb és hogy Klopstock merész ugrásait oly szerencsésen tudja-e követni, mint ahogy igen szerencsés Gessner lágy, meleg festéseit elsajátítani. Már 1817-ben nyomtattatni kellett volna *Messiásának*, de Trattner azt írta, hogy nincs elég előfizetője. Többé nem gondolt vele, mert megszegte ígértét.

Erdélyi útjából hazatérve (1816), leírja útját levelek alakjában, mert mi magyarországi magyarok az erdélyi magyarokat s azoknak lakóföldjét nem ismerjük. (5551.) Örül, hogy látta a károlyvári könyvtárban azt a XVI. foliot, mely Pázmánynak a királyokhoz s az erdélyi fejedelmekhez írott leveleit tartalmazza, az enyediben pedig a fejedelmeknek Teleki Mihályhoz írott leveleit (214) találta meg. Erdélyi leveleinek kéziratát átnézés céljából elküldi Kendercsinek, Cserey Miklósnak s bírálatukat kéri. Szemere szerint Kazinczy-nak ez a munkája jobb, mint az, amit eddig dolgozott. (5553—54.) Kápolnay Antalnak Hunyadi Jánosról írott értekezését *Erdélyi levelei* mellé akarja nyomtatni. Reméli, hogy a levelek 1819-ben sajtó alá juthatnak. Hétszer dolgozta át az öt kőre papírosra írt munkát. Kéziratát elküldi gr. Teleki Lászlónak is s kéri tőle a Teleki-ház genealogiáját, hogy e ház történetét úgy kidolgozhassa, mint a Bethlen-házét. (5565.) Gr. Teleki Lászlóval némi elvi jelentőségű vitája is volt. Teleki gr.-nak egy értekezése jelent meg a Tud. Gy.-ben (1919. I. k.), de vélekedései «a' Magyar Nyelv boldogítása s gyarapodásának szerelei felől» nem egyeznek a Kazinczyéival s Kazinczy a Tud. Gy.-nek szánt cikkét (*Orthologus és neologus*) kéziratban küldi meg Teleki gr.-nak, kérve, hogy adja át Trattnernek. Erdélyi leveleinek kézírata hat hónapig volt a cenzornál, aki keveset törölt a szövegből. Már bele is únt e munkája sokszori dolgozásába, s ha szándéka el nem volna hírsztelve, talán nyomtatatlanul is hágná. A kézirat Döbrenteinél is volt. Kazinczy gr. Teleki megjegyzéseit figyelembe veszi. «A' tisztes százszókat, Nemzetünknek ezeket a' gonosz zselléreit, kik az Erdély' Dietáján

széket ülnek, még sem akarnak Magyaroknak tartatni, sőt azt vitatják, hogy ők még ma is Németek, nem bántom ugyan, de kitör belőlem, hogy őket nem szerethetem.» «Ki hitte volna, hogy a szeretetre oly igen méltó Seivert Úr oly rettenetes Német! oly rettenetes Szász! oly rettenetes Nem-Magyar!» (5582.) *Erdélyi leveleinek* kéziratát 1824-ben egészen új formában fogja elküldeni gr. Telekinek, talán Sallustjával és Cicero némelly beszédeivel. (5595.) Új kéziratát Igaz Sámuelhez Bécsbe Thaisz Andrással küldi, a régibb példánnyal együtt. (5601.) 1824. nov. 2-án küldi Teleki gr. nak levelei régibb és legújabb dolgozását, kérve ismét, hogy nézze át s olvassa el Horvát István is, mielőtt Bécsbe kerülne. A könyv mellé kiváló férfiak és nők (fejedelmek, (fejedelemasszonyok stb.) arcképeit szeretné csatolni. A kézirat visszaküldését gr. Dessewffy József útján kéri, akit szintén felkért az átnézésre. *Erdélyi leveleinek* hasznát gyermekeinek tartja, mint aki rettenetes csapásokat szenvedett kivált sógora igazságtalansága által.

Sallustius-fordításán már fogsága alatt kezdett dolgozni. Később megszerezte német, francia és olasz kiadásait. 1825-ben akarja kiadni Cicero beszédeivel együtt, mert ekkor tölti be írói pályájának 50-ik esztendei jubileumát. Visszatekintve pályájára, így sóhajt fel: «Illy hosszú idő alatt semmi az amit adék, de erőt nem adunk magunknak, azt ingyen kapjuk.» A viszonyok csak öt esztendeig kedveztek neki. «Minden érdmem, hogy tüzem soha el nem lankadott.» Minden munkája közt Sallustját tartja legkedvesebbnek, de talán éppen ezért egyik legszerencsétlenebbnek. Kazinczy egy debreceni tudós ama nyilatkozatára, hogy «Kazinczynak a beszéde tele van vétkekkel; és mégis magyarul senki sem ír csinosabban» — azt jegyezte meg, hogy: «Ha ez való volna, úgy Sallustot fordítani csak engem illet, mert Sallust felől éppen ezt ítéli aki ismeri: rosszul ír, de kimondhatatlan bájjal; 's engem Nyelvrontóvá¹ a' Régick, 's azok közt senki sem inkább, mint Sallust tevé.» 30 évig dolgozott Sallustján. Kiadásához 3000 frtra volna szükség s gr. Teleki László pártfogását kéri. Mások jó példájával igyekszik a nemes grófot a költségek fedezésére megnyerni. Odahagyja minden példányát, hogy az adandó pénzt visszafizesse. «Nekem elég, hogy nyomtatva lesz.» Ha a gróf Cicero kiadhatására is találna pártfogót, azt is nyomtatná. De a gróf segítségét főkép Sallustja ügyében kéri.

¹ Célzás arra, hogy Döbrentei a neologusokat *Nyelvtörők*-nek nevezte.

Terve nem válhatott valóra. Sallustius-fordítása csak halála után, 1836-ban jelent meg a Magyar Tudós Társaság kiadásában.

Ötven esztendei írói multjára visszatekintve, nemes önérzettel írja leányának, Eugeniának (Kraynikné): «Én nektek egyebet bajnál nem hagyhatok; legalább egy kis nevet hagyok. Mert úgy hiszem, hogy az a' hűség, amellyel hazánk nyelvét ötven esztendőök ölta szolgálom, halálom után fog valaminek vététni.» (5586.)

★

E XXII. kötet szerkesztésénél a M. Tud. Akadémia Irodalomtörténeti Bizottságának útmutatása szerint jártam el s arra törekedtem, hogy e kötet minden tekintetben az előzőkhöz simuljon. A leveleket, melyek közül több gondatlan másolatban maradt ránk, hibáikkal együtt közöltem s a kirívóbb hibáknál zárójelbe tett felkiáltójelt alkalmaztam. A kötet nyomása alatt előkerült leveleket, amelyek az idői sorrendbe már nem voltak beilleszthetők, a kötet végére helyeztem. Kazinczy iskolai inspectorsága idejéből (1786—1791) való hivatalos levelezését, a Bizottság határozata szerint, nem soroztam be ez első pótlék-kötetbe.

Hálás szívvel mondok köszönetet dr. Badics Ferenc biz. elnök úrnak és dr. Császár Elemér biz. előadó úrnak, akik becses útmutatásaikkal és tanácsaikkal segítettek a szerkesztésben és a jegyzetek összeállításában. Hálásan mondok köszönetet azoknak a tudományos intézeteknek (M. Tud. Akadémia, M. Nemzeti Múzeum), egyeseknek és könyvtárnokoknak is (özv. Kazinczy Arthurné, gr. Vay László, Ducsay Dénes, Leszli Andor, Kovács János, Baros Gyula, dr. Varga Zsigmond, Kelemen Lajos, Pongrácz József, Szepessy Zoltán, Hamar István, Dongó Gyárfás Géza), akik az általam kért leveleket eredetiben vagy másolatban rendelkezésemre bocsátották. A szerkesztésért én vagyok felelős.

Sárospatak, 1927. okt. 16.

Harsányi István.

5394. (1/a.)

Kazinczy szüleinek.

Kedves Atyám Uram!

Edes Aszszony Anyám.

Vigasztalást nyújtó csekély írásom találja vidám orcával Aszszony Anyámat kívánom. Igen nagyon ne bánkódjon a Pista véletlen halálán Aszszony Anyám, Atyám Uram pedig adjon hálát Istennek hogy meg szabadult a vízben való halástól. Nagy Aszszony Anyámnak sok nyughatatlansági voltak három hétig míg himlős voltam, Julis Húgom Aszszony igen meg hizott, ezzel vagyok Kedves Atyám Uramnak

Edes Aszszony Anyámnak

[*Atyja írásával.*] Er Semjén III^{ta} Decembris

1764.

szótfogadó Fia

Kazintzy Ferencz msk.

Generalis.¹

Draga Kedves Dienes László Ötsem Uraimékat is köszöntöm.

[*Címzése:*] Madame-Madame Susanne de Bossanyi p. Sente-ment. — Regmetz.

[*Kazinczy későbbi jegyzetei e levél papirosán.*]

Az Atyám a' maga négy díszes lovain méne Olasziból Patakra, 's a' mint azon malom árkon hajtatott volna által, melly Petrahó-
nak² tart 's Hotyka felől jó, a' két első tüzes ló a' kisefával a' vízben hagyta a' kocsit, 's a' két hátulsó ló nagy bajjal kapaszkodott-ki a' partra. A' Regmeczi-születésű Pista nevű inas, — talán Koleszár István — elmaradt a' szekérről; kiáltozák 's nem talál-

¹ A Generalis szót és a köv. nyolc szót Kazinczy, édesapja plajbászok írására írta rá jó nagy betűkkel.

Szerk.

² Ma: Bodroghalász.

Szerk.

tatott; kerestették más nap a' halászokkal, 's akkor sem talál-
tatott, 's innen szüleim azt hitték hogy a' kocsiról a' vízben leesett
's a' habok elkapták. Most ott kőhíd vagyon. — Széphalom Május
27d. 1814.

Kazinczy Ferencz.

A' Generálisi subscriptiora fel kell jegyeznem, hogy az atyám
engem még csecsemőt katonának készíté. Négy esztendő korom-
ban a' Károly Herceg Magyar Gyalog Regimentjének Uniformisá-
ban jártatott, 's úgy festetett-le is. Az a' reménysége hogy teljese-
désbe hozom óhajítását, igen hamar elmúlt, 's emlékezem, hogy
mindég sírtam, mikor nevem alá hol az Oberster, hol a' Generális
titulust kelle vetnem. Látszik itt is, hogy azt először elhagytam,
's parancsolatra vetettem nevem alá. mert az oda plajbászolás
után van írva, holott az egész levél szabad kézzel volt.

Katona az atyám sok gyermekei közül csak egy leve :
László, ki mint Óbestere a' Davidovics Magyar Gyalog Regiment-
jének Bécsben hala-meg 1807. Júl. 17dikén.

[Eredetije, melyen a K. F. szövege vonalzó mellett plajbással húzott
vonalak közé, 4r. papirosra van írva s amely piros spanyolviaszos pecsét-
tel volt lezárva, a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Oklevélgyűjte-
mény. Ívrét. 41. szám. Levelek. 4. Irod. levelek. III. 3.]

5395. (1/b.)

Kazinczy — anyjának.

Reg. 31 Jan. 1767.

[Kazinczy későbbi jegyzete:]

az az Regmecz 1767 Január. 31d.

Drága Kedves Aszonyom Anyám!

A Papirost s' nyakra valot Alazatosan köszönöm miolta haza
jöttünk addig beteg nem voltam alázatosan kérem Aszszonyom
Anyámat meltoztassék meg izeni hogy az én Tékám kitsiny legyen
hogy a' ládámba bé térjen azt a könyvet A kit Atyám Uram
adott Husvitkor Nagy Atyám Uram-nak s Aszonyámat Laci
Eőtsem Uramal köszöntöm

Drága Aszonyom Anyk

alazatos szolgálja Fia
Kazinczy Ferencz mpria.

[Kazinczynak e levélre később írt jegyzete:]

tehát 1767. Regmeczen tanúltam már, Dienes öcsémmel és Szirmay Andrissal, a' Pazdiesi Sándor' fijával. Laczi pedig helyembe ment-le Semlyénbe, gyermektelen Nagyatyámhoz.

[Eredetiye, ceruzával, vonalzó mellett húzott vonalakra, tintával írva 4r. papiroson a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Oklevélgyűjtemény. Ívrét. 41. szám. Levelek. 4. Irod. levelek. III. 3.]

5396. (2/a.)

Kazinczy — atyjának, Kazinczy Józsefnek.

Spectabilis ac Perillustrus (!) Domine
Domine Parens mihi filiali amore colende.

Tum mandatum Spectabilis Dñi Parentis : tum etiam filialis reuerentia qua erga Spectabilem Dñum Parentem ducor, postulat, vt litteris meis inter negotia grauissima Spectabilem Dñum Parentem turbem, signifans nos Collegium 11 7^{bris} intrasse. Iam vero hic existentes promittimus diligentiam in studiis, obedientiam Præceptoribus & omnia quæ generosum adolescentem ornant ; atque gratiis paternis commendatus maneo.

Spectabilis ac Perillris Dñi Parentis

Patakini 13 7^{bris} 1769

Humillimus Seruus
Filius obedientissimus
Franciscus Kazinczy.

[Eredetiye a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Oklevélgyűjtemény. Ívrét. 41. sz. Levelek. 4. Irod. lev. III. 3.]

5397. (16/a.)

Kazinczy — atyjának.

Érdemem felett való Drága Nagy Jó Uram Atyám.

Én éppen most érkeztem bé Kassára, minthogy eddig, a' Revisionalissal való bajoskodás, és egyebb alkalmatlanságok is meg gátolván, elébb nem jöhettem. Azt a' Revisionalist, a' melyet a Leleszi Convent, még 1774dikbe adott vólt, Aszonyám Eperjesre a' Toperczer Uram kezébe küldötte, és a' még most is ott van. Gondolkozott azomba most, hogy ujonnan revideáltasson é inkább,

mint a' Revisionalisért Eperjesre küldjön. Végre a' Petó és Kolosi Uram biztatása miatt, Leleszre küldött Asszonyám, hogy in paribus adja ki a Notarius. De az, azt állítván, hogy a' Convent Requisitorium nélkül azt ki nem adhatja, üressen botsátotta el az Expressusunkat. Ugy osztán 5^a Septembris Ujhelybe Vice Ispány Szirmay Tamás Uram revideált, és mind a' Procuratoriát, mind a' Revisionalist Péchy Imre Uramnak a' Terebesi Prior által küldötte meg.

Kapi Ferentzné Aszonyomnak a' levelét, ezen Levelembe rekesztem.¹ A Copertáját fel szakasztottam, hogy annyival inkább lehessen a' levelemben; minthogy ezt *Recepisse* mellett küldöm.

Szerentsy József, és Dobay Daniel 100. Juridica Thesist defendált most hétfőn az Academiában. Melly Thesisek ki lévén nyomtatva, mind Szerentsy, mind Dobay, az öreg Szerentsi Uramnak dedicálta.

Jósi a' Præfatiojába, így szól a' többek közt az atya Urához:

«Quippe qui non putares boni Te Patris officium omni ex parte in me explesse, quod cunctarum Scientiarum Studiis me excolendum præclarissimis Institutoribus a teneris dedisses, nisi insuper ad aperta jam Augustissimæ Dominae nostræ in omnes Apostolici hujus Regni Partes materna Clementia, patenteque cunctis Patriæ Civibus, ullum citra discrimen, profusissima Ejusdem gratia, *me ab Institutoribus nostris abductum*, primo ante omnes alios *laudabilissimoque exemplo* Academiae huic Regiæ Cassoviensi domestici Juris scientia imbuendum concrederes.

Singulare isthoc, abque omni retro posteritate summis celebrandum encomiis *facinus* Tuum, dum alii post alios, ut jam fit, *certatim unplexuri sunt*, illi quidem, cujus Tu maternis gratiis in commoda mea primus omnium cum laude uti cœpisti, summe commendabile, mihi certe Paterni in me studii sempiternum erit argumentum.

Ezt az: *ab Institutoribus nostris abductum*, Szent Györgyi, és Őri Professor Uraimék nehezen vették, mert rútul van kitéve, azt az *abductumot* arra is magyarázhatván, hogy: Patakon rósúl tanítván, ott nem akarta az Atya tovább tartani. Azonkívül pedig azt a' *facinust* a' Poéták is ritkán magyarázzák jeles dologra. De az még se volna olyan szúró, mint az az *abductum*, és *certatim*.

¹ Ez a melléklet ma már hiányzik.

Ugyan ölik is magokat az ifjak, ugyan veszekedve kapnak ám ezen a' Juson : mikor a' Professornak ez idén nyóltz tanítványa volt ; most pedig mind öszve egygyetske maradt.

Dobay pedig a' Præfatiojába mindenütt azzal kérkedik hogy ő Præceptora vólt Josinak Patakon, és hogy még most is az.

Aszonyom Anyám kezeit alázatosan tsokolom, 's magamat tapasztaltt kegyes Atyai grátziajába ajánlván maradok

Az Uram Uram Atyámnak

Kassa 9^a 7^{bris} 1779.

alázatos szolgája

Engedelmes Fia

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije őzv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5398. (16/b.)

Kazinczy — anyjának.

[Kassa, 1780. ápr. 16 után?]

Pósa Uram Vasarnap az az Aprilisnek 16. napján Ujhely felé akarván indúlni, szorgalmatosan vigyáztam arra, hogy a' Processust vagy el-ne zárja, vagy el ne vigye, minthogy azt az alatt a' szín alatt, hogy felelni fog benne, Vasárnapig tartoztatta magánál. Egynehány ízben kértem azért, hogy azt vagy Milecz Uramnak küldje által, vagy ha felelni nem akar, Vice Ispány Uramnak, az Actor résziről már submittálva lévén a' Processus, melyre Vasárnap reggclig ajánlotta magát. Vasárnap reggel az én újabbi ösztönzésemre Vice Ispány Urhoz el-ment, és ott azt mondotta, hogy Milecz Uram és én consentialtunk abban, hogy azt magával ki-vihesse. Vice Ispány Uram meg-intette, hogy meg ne tsalja se az Actort, se a' Bírót. Pósa erre azt felelte, hogy azt sokért nem merné tselekedni. Szemmel tartván én azt hogy mikor jön le Vice Ispány Urtól, az Urhoz felmentem, és meg-értvén magától Vice Ispány Uramtól hogy mit beszélt Pósa, hozzá szaladtam ; ki is már akkor egészen készen vólt az induláshoz. Sőt a' Processus is bé vólt pakkolva. Kérem tőlle a' Processust, 's először nem adta, hanem sokára, el kezdvén én a' veszekedést, arra ígérte magát hogy a' Processust ugyan ki adja, de az ujonnan producaltt Inquisitiokat nem. Én félvén attól, hogy ő az alatt el megyen, mig

Vice Ispány Urhoz megyek meg panaszlani, hogy a' Processust nem adja ki az Inquisitiókkal, a' Processust magamhoz vettem, feltévéen először Pósa allegative belé, hogy az Inquisitiókat ki vette, s' mentem Vice Ispány Urhoz, azalatt pedig Pósa Kassáról ki ment.

[Kelet, megszólítás s aláírás nélkül, de Kazinczy sajátkezű írásával írt levél. Eredetije özv. *Kazinczy Arthurné* levéltárában, Pándon.]

5399. (17/a.)

Kazinczy — anyjának.

Érdemem felett való Drága Nagy Jó Aszonyom Anyám.

A' Processus állapotja ebben van :

Pósa revocaltatt Orosz Ádám Urammal azon a' fundamentomon, hogy Datzónak és a' Plenipotentariusának a' híre nélkül tetettek részéről az Allegatiók.

Erre Milecz Uram azt feleli : Hogy a' Revocatio nem állhat meg, mert úgy van helye a' Revocationak ha új okok hozattnak elő, és ha az Allegatiók a' Principalis híre nélkül tetettnek. Már pedig a' Pósa Allegatioji nem estek a' Principalis híre nélkül, mert Stepán Ferentz Plenipotentarius Terminuson is volt itt.

Erre Pósa hét oldal allegatiót télesen 's ezt feleli : Hogy Stepán Ferentz ugyan itt volt Terminuson egyszer de kevés ideig, úgy-mint tám tsak fél nap, és így a' Processus mivoltát nem láthatta. Más az hogy az előbbeni Prokator a' Meritumra szállott mindjárt és a' Depulsorium remediumokkal nem is élt.

Ez nem igaz, mert Major Uram sürgette és élt a' Depulsorium remediumokkal mind addig mig a' Bíró Deliberatioja által kéntelen nem volt békét hagyni azon Exceptionak, hogy több qvindenak kellett volna Datzónak, mert már akkor Erdélyben volt.

A' mi pedig a' feleletet illeti, erre a' szörnyű hosszú allegatoria minthogy mi szerdán Tornára mentünk a' Groffhoz a' ki ma indul Bétsbe, onnan pedig tsak tegnap előtt a' Terminus végével jöttünk haza, tehát nem lévén ideje az Urnak tsak arra is hogy azt egészen által olvassa, nem felelt.

A' mint látom az Aszonyom Anyám leveléből az én jelentésemet a' próbáltt alkúró Aszm. Anyám nem jól értette. Mert azt írja Aszm. Anyám hogy *azt mondja Pósa hogy tsúfságomra és boszszúságomra tselekedte az alkut.* Ő azt nem mondja, hanem én mondom

azt tsufolodásnak, midőn olyan conditiokat teszen Aszm. Anyám eleibe, a' mellyekre tudja hogy soha sem áll.

A Processus submittálva nem lévén, sőt azon kívül a' Vice Ispány annyira meg-betegedvén, hogy ha Samunak lehet az egy-néhányszori esküvéssel bizonyított szavának hinni, utolsó kenettel is éltt, nem deliberáltt. Meg válik mit itél felőlle Milecz Uram kell e' Acceleratorium vagy nem, én előre azt írhatom, hogy az nekem szükségtelennek láttzik. Minek a' Bíróra Acceleratorium, midőn a' Processus submittálva nintsen? Sőt az Acceleratorium könnyen árthatna, mert a' Bíró exacerbáltathatik az által. Az is nagy baj a' Törvénykezésben, hogy a' Processust nyakra főre siettetni nem lehet, mert az által az Incattus panasza fakadhat hogy magát elegendőképpen nem menthette. Én azt tudom, hogy ebben a' Processusban annak a' panasznak helye nints, de Pósa mit nem követ el a' Datzó mentésére. Az el-múltt Terminuson is azt beszéltte már, hogy ha a' Bíró convincálja is még is Oppositioval fog élni ebből az okból, hogy elegendőképpen meg nem hallgattatott: de az ő beszéde által senki sem retten meg a' mint a' minap mondtam szemébe: de elég az, hogy az Acceleratorium nékem leg alább még most szükségtelennek láttzik.

Nékem küldött levelében azt parantsolja Aszm. Anyám, hogy írjam meg ^{1szor} mit allegált Pósa és mi reá a' felelet. Már azon által estem, mert azon kezdtem a' leveletem.

^{2szor} Hogy a' Bíró mit deliberált? Azt is meg-írtam, hogy nem lévén submittálva a' Processus, sőt megbetegedvén a' V. Ispány nem deliberált benne.

^{3szor} Hogy a' Horváth Vallása jó é. Az Ur azt tartja hogy jó, mert jelen ugyan nem vólt, az ökor el vételén, de magától hallotta Datzótól, hogy *el vevénk az ökröt*. Authenticáltatni tsak ugyan nem lehetett a' V. Ispány meg betegedése miatt.

Ezzel magamat tapasztaltt kegyes Anyai grátiájába ajánlom 's maradok

Az Aszonynak Aszony Anyámnak
Kassán 9^a 7br. 1780.

alázatos szolgálja
engedelmes fia
Kazinczy Ferencz.

[Eredetije őzv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5400. (17/b.)

Kazinczy — Őri Fülep Gábornak.

Tisztelendő Professor

nékem Drága Nagy Jó Uram!

Parantsolatjára Tiszt. Professor Uramnak a' Fels. Tsászárnak azon Intimatumát, melyet Fels. Anyja halála után mindjárt más nap botsátott a' Vármegyékre, (mind Eperjesi utam, mind pedig egyéb foglalatosságaim miatt talám későn is) által-küldöm. Egyszer'smind jelentem, hogy Kacsandi Lászlóné Asszonyom nem Kementzén hanem Kohányba fogja az Innepeket tölteni. Egész nyughatatlansággal várván T. Professor Uramnak Regmetzen való transitusát, midőn magamat tapasztalt gratziájiba ajánlván, maradok

Tiszt. Professor Uramnak

A. Regmetz, 19^a Xbris 1780

alázatos 's tökéletes
szívű hív szolgája
Kazinczy Ferencz.

[Kiadtam az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1916 : 234. l.]

5401. (18/a.)

Kazinczy — Miller János Mártonnak.

Eperjes, in Ober-Ungarn
D. 18te Mart. 1782.

Der Enthusiasmus, in den ich izt durch Ihren Siegwart gesetzet bin, macht mir Muth, mein schon längst gefasstes Vornehmen auszuführen. Ich schreibe also an Sie, mein Freund, mein Lehrer, mit dem vollkommenen Zutrauen, dass Sie mein Schreiben gütig annehmen, und mir, — o welche Freude! — ihre Freundschaft, ihre Liebe schenken werden.

Lassen sie aber Edelster Miller, eh ich ein Wort weiter rede, meinem Enthusiasmus einen Lauf; Lassen Sie sich umarmen, sich an mein Herz drücken, und in einen feurigen stummen Kuss sagen, dass mein Herz Ihr ist, dass meine Seele Sie liebt — — O könnt ich Sie je wirklich an mein Herz schliessen! o wenn es mein nasscs Aug

Ihnen sagen könnt, dass mein Herz Ihr ist ; dass meine Seele Sie liebt, dass sie Sie unaufhörlich liebt.

Freund! ich lieb! ach Edelster ich lieb! und dieses unbeschreibliche Glück, diss dank ich ausser der Vorsicht, Dir und Gessnern. Sie gab mir ein empfindsames Herz : und ihr o Edlen! ihr habt es mir, Du, und er, ihr habt es mir verwahrt, gebildet, und erzogen.

Gessnern kannte Ich vor Ihnen : und ich arbeitete an der Übersetzung seiner sämtlichen Schriften, eh ich Ihren Siegwart las. Nach ihm — Welche Seeligkeit fällt mir ein! O Miller! Warum konnten Sie ihre Apotheose nicht sehn, da ich manchmal allein, manchmal in den Armen einer so liebenswürdigen Person, wie ihre Mariane war, von Ihnen gerührt in Thränen zerfloss, und ihren Siegwart benetzte ; oder da wir mit heissen Scufzern Den segneten, der uns diese Freuden gab! — Nach ihm geliebter Miller! übersetz ich Ihren Siegwart ; und, ich liess, damit mir diese Freude nicht ein anderer rauben soll, meinen Vorsatz schon in den ungarischen Zeitungen publiciren.

In kurzem wird mein Freund Herr Török das von mir auch ihm beneidete Glück haben, Ihnen in Person kennen zu lernen. Er reist jetzt auf Universitäten, nach Bern in der Schweiz. Er wird Ihnen mein Bild getreuer geben, als ich es hätte thun können. — — Überraschen Sie ihn, wie der Hofrath v. Kronschm, die Therese, ob er nicht einen jungen Kazinczy kennt? und lassen Sie Ihnen das übrige erzählen. — Machen Sie ihm aber keine Erwähnung von meiner Liebe ; davon weis er nichts : Sie sind der erste, dem ich diese anvertraut habe.

Würdigen Sie mich Ihrer Freundschaft, ihrer Liebe, und ihrer Antwort. Kein Sterblicher ist im Stande sie so hochzuschätzen, wenn ich Sie auch nicht verdiene, als Ihr Kazinczy m. p.

Hier ist die Adresse : a M^r

Ms^r. François de Kazinczy
par Tokaj

a Eperies.

5402. (24/a.)

Kazinczy --- Szánthó Jánosnak.

Tiszteletes Uram, nekem minden színcesség nélkül
tiszteltotett Kedves Barátom!

Egy nem igen régen meg-hóltt Frantzia író, életének leírásában ezt mondja maga felől: «Én esmérem a szívemet, esmérem pedig az embereket is. Nem vagyok olyan mint a'kiket láttam; bátorodom hinni, hogy épen nem olyan vagyok mint egy azok közül a kik élnek; de azért nem vagyok jobb, — nem vagyok rosszabb — tsak hogy épen egyéb vagyok. Jól tette-é a Természet, vagy nem? hogy azt a Modellt, azt a' formát, a'melybe öntött engemet, el-törte, akkor ítéltesen meg, minekutánna ezen írásom el-olvasztatik». — Ezen sorait olvasván egykor Rousseauinak, lettettem a kezemből a' könyvet, és elmélkedtem sorsomon. Tapasztaltam azt, hogy a' Természet engemet nem a közönséges Modellbe öntött; de azt is tapasztaltam, hogy azt a' Modellt, a'melybe öntettem, se nem egyedül az én számomra készítette, se bele lett öntésem után mindjárt el nem törte. Hogy Sonderling nem vagyok, azt tapasztaltam; de azért nevemet még sem írtam a közönséges emberek catalogusába. Ezzel se nem gyalázom, se nem dicsérem magamat, tsak azt mondom, a' mi felől annyiszor meg-győztettem. Leg-főbb gyönyörűségemet a' barátságban találom. De ritka embernek tetzem, mert nékem ritka ember tettzik. Azok, a'kik nékem tettzenek a'kiknek szereteteket meg-nyerni kívánom, a' szeretetnek, a' Barátságnak leg-forróbb tűzével szeretnek. Soha Barát Barátot jobban nem szeretett, mint én; és ugyan ezen okból kívánom, hogy minden színcesség nélkül forróan és állandóul szerettessem. Olly szerencsés, olly boldog vagyok, hogy ezt majd mindenkor el is nyercem. — Ezekkel való társalkodásomban felejttem el azokat a' nyomoruságos óráimat, mellyek gyakran utálatossá teszik előttem az életet; ezeknek az Ölelgetések közt nevetem azokat a kigyókat, a'kik mardosni akarnak. Bízvást marhatnak, nem fogom érezni mérgeket; mert belsőbb Barátim, kiknek számok közé számlálom imé Tiszteletes Uramat is, szeretnek.

Egy ártatlansága felől tökéletesen meggyőztetett Nemes szívnek meg-nyugtatóására mindenkor elég a' maga Virtusának meg-gondolása: ezt a nyilakat tompító paist viselvén mejjén,

katzagni fogja azoknak esztelenségét, a'kik nádból csinált nyilakat szívének szegeznek. Nem a' dicséret ösztönözi Ötet fel-vett munkájának folytatására, hanem az a' szív, mely neki tulajdon javallását igéri.

Érzem én is ennek a nemes tűznek a szikrátskáit már, még gyenge és erőtelen mejjemben : azt szenttül állítván, hogy nem a dicséret elnyerése után való törekedés indított munkám felvállalására — — —

Olvastam Gesznert, kinek az Írásai Nemes Lelket, szín nélkül való Virtust, ártatlan és a' méznél édesebb tiszta szerelmet illatoznak. — Olvastam mondom Gesznert, 's Ő vontt el azoktól a' veszedelmektől, melyekre védelmére elégtelen Ifjuságunk rohan ; Ő képzette szívemet mely édes tanításait ki-mondhatatlan készséggel szopta. Hozzá fogtam fordításához, hogy bennem vérré váljon ; kevés idő múlva örvendezve tapasztaltam, hogy már írásának módját is magamévá kezdettem tenni. Olvastam annakutánna Siegwartot, ez töllem szint olyan kedvességet nyertt mint Geszner. — Hányszor hullattak szemeim el-gyengülésemben olyan édes tseppeket írásodra áldott Miller! melyeken az engemet sírni látó angyalok örömeiben talán magok is sírásra fakadtak! Ez a' két darab az kedves Barátom! a'mellynek szívem ártatlanságát, tiszta és naponként nevedő erköltseimet, és így mind világi, mind mennyei boldogságomat köszönhetem.

Nemes kevélységgel nézek azon boldog órák eleibe, midőn (erköltseim mély gyökeret vevén szívemben) Hazámnak, sőt az egész emberi Nemzetnek dísze lések. — Lészek mondom, ha azt magamon kívül más nem fogja is érezni, erköltseim, nevedő talentumotskám, az Isteni Gondviselésbe vetett állhatatos bizodalmam, és a' Ti érettem az Egekre botsátandó könyörgéstek Kedves Barátim! reménységet nyujtanak, hogy a' lések.

Hogy a' Magyar Hírmondóval ki predikáltattam, még véghez nem vitt munkám által érdemlendő dicséretemet, fognak tudom gyermeki kevélységgel vádolni. Azt mondhatom akaratom ellen esett. Nem kívántam én egyebet, hanem csak azt, hogy szándékom és nevem tétetessen fel, hogy azon fordításokból való örömet el ne kapja valaki előllem. — Még Gesznernek nem írtam ; előbb felőlle Török uram által akarok tudósítni : de már levelemből esmér Miller.

Ez légyen egyedül jutalma munkámnak, ez a' mit már tiszt-

teletes Uramban el-értem, hogy olyanok méltóztassanak barátságokra és szeretetekre, a' kiket Nemes Lelkekért tisztelnem és szeretnem kell. Ugyan ezen indulatját magyarázza Tiszteletes uramnak Levele, mellyet nem a benne lévő, bizony meg nem érdemlett ditséretért, hanem mint meg ígért szorosabb barátságának zálogát, betsesebb kintscim közzé számlálók, és magamat imádásaiba ajánlván, örvendezve nevezem Tiszteletes Urat

igaz barátjának

A.-Regmetz, 4. Juli 1782.

Kazinczy Ferentz.

[Először megjelent a nagyszalontai *Szabadság*-ban (1872. jul. 4.), majd a *Főv. Lapok* 1897. 80. sz. és az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1898: 216—17. l.]

5403. (28/a.)

Kazinczy — Millernek, a Siegwart szerzőjének.

Alscho-Regmetz. d. 1ten Novembre 1782.

Ihre gütigste Antwort mein rechtschaffener edler Freund, habe ich in dem Schreiben meiner Geliebten den 7ten Septembr in Pesth erhalten, denn am 1ten Jul. verliess ich sie, und Eperjes. — Ich sollte Ihnen nun mein Bild geben, und Ihnen vor dem so theuren Schatz danken. — Ach, Theurester Sie wissen, wenn das Herz von Freude und süsser Wehmuth überströmt, dann kann man nichts, als schweigen. Zehnmahl hab ich schon den Brief, da ich Ihnen danken wollte, angefangen und zehnmahl hab ich ihn zerriessen. Stets ist der Ausdruck des Dankes und der Freude zu schwach. Ich will es also nicht mehr wagen Ihnen dafür zu danken. Vielleicht lässt mich Gott so glücklich seyn, in künftigen May Sie zu sehen, denn Ihr geschätztes Schreiben erweckte in mir diese Begierde, die sich nicht wird stillen lassen. Dann mein tugendhafter Freund, dann druck ich Sie an das Herz das Sie gebildet haben.

Schon den 13ten Aug. erhielt ich die Nachricht von einem vertrauten Freunde in Eperjes, dass er einen Brief aus dem Reich von der Post abgeholt, und ihn meiner Geliebten übergeben hat. Ich erwartete ihn mit der grössten Ungeduld. Sie zögerte mit der Übersendung bis ihr mein Brief sagte dass ich schon in Pesth sey. — Endlich erhielt ich ihn, in ihren ersten eingeschlossen. Hastig warf ich mich in den Wagen, brach den theuren Siegel,

und fieng den Thren zu lesen an. Meine Seele schwamm in dem Gefühle der Seeligkeit, mein tugendhafter Freund! ich fühlte mich weit über das menschliche erhoben, und Freuden Thränen rollten mir das Gesicht herunter. — — Noch glänzten sie an meinen Wangen, als ein Bekannter, den ich im Hinfahren zu mir nahm, und sich jetzt etwas entfernet hatte, sich wieder an meiner Seite befand. Todesfälle? fragte er mit einer Miene voll Menschlichkeit. Nein, antwortete ich mit einem heitrem Blick, trocknete meine Augen, aber neue quollen mir hervor. O Miller, welche Wonne! da Sie mich Ihren Freund nannten! Was fühlte da mein Herz! — Mit Augen voll Wasser dankte ich Gott, dass er Sie mir zum Freunde, — zum Schutzengel — gab.

Gewiss haben Sie in mir durch das was Sie aus dem Herzen schrieben Freude und süsse Wehmuth erweckt: Gewiss haben Sie mich in der Liebe zur Religion, zu allen Guten, und zur Natur gestärkt. — Nie war ich so stark davon, dass man ohne Religion ohne Tugend nie glücklich seyn kann, und dass sie uns auch im Unglück glücklich macht, überzeugt, als seitdem ich Sie und meine Nanette kenne. — Hätten Sie nur dem Gespräch, das ich jetzt den 27. Octobr, meinem 24ten Geburthstag, mit ihr davon geführt, zugehört, Sie hätten Ihre Hochachtung und Liebe ihr gewiss geschenkt. Ich liebe Sie mehr als ich es sagen kann, mehr als ich es weiss: und doch zweifle ich sehr daran, ob meine Liebe grösser oder die Hochachtung ist.

Vergeben Sie mir die Ausschweifung die ich hier machen werde. — «Hier folgt (schrieb sie mir den 20. Aug.) der schon längst gewünschte Brief. Wäre doch dem Verehrungswürdigen meine Hochachtung nicht unbekannt! Ich habe ein Werk von ihm gelesen: es übertrifft in manchen Stücken den Siegwart. — Das Titelblatt davon ist: J. M. Millers Beyträge zur Geschichte der Zärtlichkeit etc. etc. etc. — Ich las es mit Thränen, Erstaunen und Verwunderung. Es ist als wann der herrliche Mann, in unsre Herzen gesehen hätte; ihre Redens Art, Ausdrücke, und selbst meine Gedanken fand ich drinnen. Ich musste vielmal vor Weinen aufhören. —» — Ich habe mit ihr wegen dem Siegwart gestritten. Ich bekannte es, dass diese Beyträge¹ mich im innersten gerührt:

¹ In dem Enthusiasmus da ich diese las, griff ich nach die Feder, und schrieb folgendes in das Exemplar, das ich ihr schicken wollte: «— Dir—

hingegen setzte ich hinzu dass Siegwart viel angenehmere Bilder hat. Hier sagte ich sind lauter Todesfälle. Todesfälle Brückners, seiner Geliebten, Wilhelms, Sopiens Mutter, der Selbertin etc. etc. aber Miller hat seinen Zweck gewiss nicht verfehlt; der war glaub' ich Unglückliche zu trösten. — Wie viele werden jetzt die der Schmerz schon in den Abgrund der Verzweiflung gestossen zur Tugend und Religion zurückgeführt. etc. etc. Ich verglich Sie mein Theurer mit Göthen, dessen Gift auch ich gekostet, von dem (ich gesteh es ohne Ihnen damit schmeicheln zu wollen) Sie mich befreit; dieser wird vergöttert, da doch das Gift aus ihm gewiss geschöpft werden kann, und Du, Edler, Tugendhafter! du wirst durch Leute denen oder die Natur stumpfe Empfindungen gegeben, oder die selbst durch unmenschliche Laster ihr Herz verdorben haben, und von allen so wie sie selbst sind urtheilen, übergezogen.

Etliche Bögen aus dem Siegwart habe ich schon übergesetzt. Sie glauben es nicht wie angenehm, wie unermüdend dies Geschäft vor mich ist. Da Sie die Tugenden des P. Antons, oder etwas edle in dem Charakter des Siegwarts abschildern, dann höre ich mein Herz klopfen, und fühle meine Wangen glühen: und dann wünsch ich von Ihnen zugesehn werden. — Wenn mir Gott Gesundheit und Musse schenkt so bin ich in wenigen Monathen damit fertig. — — Etwelche kleine Veränderung sehe ich sehr nöthig, die ich aber sammt der Vorerinnerung, Ihnen, ehe Siegwart im Druck erscheint mittheilen werde. — So muss z. B. der alte Siegwart wenigstens ein Perceptor werden, und zugleich ein Edelmann doch v. wenigen Einkünften, damit Theresens Education in der Folge vor den Ung(arischen) Lesern wahrscheinlich sey.

Das beygeschlossene Blatt soll Ihnen mein Bild geben; ich weiss dass es unvollkommen ist. Ich habe es ohne viel darauf zu sinnen, skizzirt. — Mein Török hat einen grossen Umweg gemacht. Er ist über Prag, Leitmeritz, da er den Herrn Lieutenant v. Vay besucht, Leipzig, Göttingen etc. etc. nach Bern. — Gewisse Umstände haben ihn dazu genöthiget.

Ich empfehle mich Ihrer Freundschaft, ihrer Liebe! — Beten

edlester Miller — mein Lehrer und mein Freund — dank' ich — vor die kostbare Thränen — die du meinen Augen — der Tugend, Religion und Menschlichkeit — ausgepresst hast. — Fr. v. K. . . —

Sie für mich : beten Sie vor die Erhaltung meiner Tugend, vor die Erhaltung meiner Geliebten. Wie sollte Ihr Gebeth tugendhafter Miller, wie könnte Ihr Gebeth unerhöret bleiben! Ach Freund ich bitte Sie auf Ihr edles Herz versagen Sie mir diese Bitte nicht. Meine Liebe wird von den Engeln gewiss gebilliget : sie ist rein, himmlisch rein!

Erhalte Sie Gott in seinem Väterlichen Schutz! — Ich bin ewig
Ihr Freund und wahrer Verehrer
Kazinczy mpr.

[Eredeti fogalmazványa a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában.]

5404. (30/a.)

Kazinczy — Szirmay Antalnak.

Spectabilis ac generose Domine,
Domine humillime colendissime,

Reddittæ mihi per fratrem meum sunt, ut Pestinum appuli, Spblis Dnationis Vrä literæ plenæ benigne in me propensi sui favoris, plenæ blanditiarum, quibus me in conjunctum cum veneratione sui amorem, ac si vel ille, vel illa, major esse posset, allicit. Inexpectatæ illæ mihi fuerunt, tanto quidem magis, cum meæ ad Spblem. D. Vram. datæ excusationem non responsum fuerint promeritæ. Id certe absque omni simulatione mihi dicere posse videor, quod me tantarum gratiarum omnino indignum esse sentiam : et has non tantum spem meam excessisse, sed ipsum fore votum adæquasse. Felicem me! cui non tantum humanissime excipi contigit, verum hac temeritate occasio etiam oblata est, citra omne suum meritum, protectionem Spectabilis Dn. Vrä, quam enixissime exoro, promerendi.

Epigraphen Vexilli Rákóczyani mecum gratiose communicatum, Cl. Cornides, qui pro ea humiles Spectabili D. Vrä refert grates, in paribus tradidi. Obstrinxit hoc Spectabilis Dn. Vra eundem in gratissimam sui venerationem. Elegos, de usu fumi Tabacæ, comiti suo et redditos esse, et placuisse, ex eo intellexi.

Jussu ejusdem viri Doctissimi, Comiti Josepho Teleky, me (ut ipse Cl. Cornides aiebat.) uberius noscere cupienti, 4-a aprilis famulabor. — Sermo nobis, inter alia, de futura mei applicatione fuit institutus : quem dum diutius fuissem prosecutus, eo deventum est, ut Spectabilis etiam Dn. Vra discursum ingrederetur. Dedit

hic Comes luculenta indicia, quanti Spectabilem Dnationem Vestram suspiciat, dolereque se dixit, hucdum se in solvendo Spect. Vrä debito impeditum fuisse. Elegosne intellexerit Comes? vel forte alias Spectabilis Dnaonis Vrä literas? nescio.

Hæc sunt illa, quæ Spectabili Dnaoni Vestræ coram me referre posse, et optabam et sperabam: sed cum spe isthac frustratus fuerim, non sum ausus ulterius differre, quin de his Spectabilem Dnaonem Vram certam redderem. Qui me solitis gratiis commendando, humillimo cum cultu persevero

Spectabilis Dnaonis Vestræ

Ér-Semlyén, 17-a Apr. 1783.

humillimus servus

Franciscus Kazinczy.

[Megjelent a *Figyelő* 1883. évf. (XIV. k.) 149—50. l.]

5405. (41/a.)

Kazinczy — Szirmay Antalnak.

Spectabilis ac generose Domine,

Domine mihi humillime colendissime,

Festum C. Stephani Csáky in suo quodlibet præterito die solis celebratum, ita fefellit expectationem meam, ut omne omnino desiderium pro nunc deposuerim, similes solemnitates meo numero augendi, etiamsi ipsum solemnitatis nomen felicitatem meam augeretur. Contingat hoc Cygno Lelesziensi! Ego interea domi mcæ, pensum, per Patruum Andream mihi impositum, *prius orto sole vigil*¹ deducam.

Quod meas sorores attinet, illæ his diebus terminabunt Theoriam saltus: secus candido illi oloři Hymendum omni pro certo cecinissent. — Ego D. Vrä Spectabili pro gratiosa hac invitatione tenerrimas refero gratias, qui cæteroquin cum osculo manuum Illrmæ Dnæ, constanter persevero

Spectabilis D. Vrä

Regmetz 26. Aug. 1784.

humillimus cultor

Franciscus Kazinczy.

[Megjelent a *Figyelő* 1883. XIV. k. 150. l.]

¹ Horat. in Epist.

5406. (62/a.)

Kazinczy — Vajai Vay Józsefnek.

Tekintetes Ur!

Cons. Darvas Ferencz Urnak Gróff Török Lajoshoz bocsátott leveléből értettük meg tegnap, hogy a' Ttes Ur Szabolcs Vármegyének Vice Ispánnnyává tétetett, 's örvendeztünk azon, ugy mint igaz tisztelőknek 's hiv Barátoknak illik, hogy a' Királyi Kegyelem erre a' hivatalra olly férfit választott, a' kinek munkálkodása, mind azt valamit kívánni és reményleni lehet, tökéletesen bétellyesíti.

Engemet sok féle tekintetek vehettek volna rá, hogy ezen kegyelmen való örömet csak Barátim ölekbe öntsem ki, de kaptam az alkalmatosságon, a' melly engemet a' Ttes Urnak emlékezetibe juttathat, 's grátiájába 's barattságába ujabban ajánlhat. Ezt elérvén szerentsésnek állítom magamat forró hálákat adván az Isteni Gondviselésnek melly életem legédesebb órái közzé engedte számlálni azt a' szerentsémet is, hogy a' Ttes Urnak erántam való kegyessége 's szeretete felől meg-győzötve hizelkedhessem. Tartsa meg a' Ttes Ur ezt az indulatot erántam még akkoron is, midőn a' Gondviselés végezése szerint lakásunknak egymástól való el-vettetése által én a' Ttes Urral való gyakrabbi lételtől el-esem. Én a' leg forróbb tisztelettel maradok

A Ttes Urnak

Kassán 11-a febr. 786.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz sk.

[Eredetije gróf Vay Gábor berkeszi levéltárában.]

5407. (102/a.)

Kazinczy — Kácsándy Zsuzsánnának.

Kaschau, den 3. 7br. 787.

Meine Susie!

Erlauben Sie mir, dass ich in dem Gefühle der Seeligkeit, in welche mich Ihre drey Briefe versetzt haben, Sie so nenne; wenn Sie hier wären Susie, dann würde ich Ihnen zu Füssen sinken; dann würde ich Ihnen mit Freudenthränen dafür danken. — Susie, dem, der dem Leidenden einen Trunk Wasser reicht, ward

eine Belohnung versprochen! welche Belohnung haben Sie diesemnach für Ihre Briefe zu erwarten. Ich habe noch um unsere Theresa getrauert, ich habe die ganze Nacht durchgeächzet — da kam Ihr Brief von Kozma, voll von himmlischen Trost, und da war Licht im Herzen, wie dann, als Gott bey der Schöpfung in der Finsterniss Licht werden befahl. All das Trauren um unser Theresa war wie verschwunden, und ich fühlte nichts als die Seeligkeit Ihrer Erinnerung — Himmel und Erde vergingen unter mir.

Sie waren so gnädig Susie mich wissen zu lassen, was mit Ihnen vorging, seitdem Sie Kaschau verlassen haben. — Auch ich will Ihnen etwas erzählen, etwas was mir noch immer vor den Augen schwebt. — Als Sie weg waren, ging ich abends zu Ihre Tante. Zum Unglück war der Graf mit unserer Theresa schon zu Haus. Sie machte etliche Schritte vor meiner mit dem schwarzen Schlepp, und das Traurende sass ihr im Aug, so dass ich keine Mühe hatte, das alles zu fühlen, was Ihre Seele litt. Ich schlug die Augen nieder, und wagte Sie nicht anzublicken. Bald darauf nahm der Graf Abschied. Ich ging auch, obwohl die Tante uns zu bleiben nöthigte. Wir nahmen das Bild ihrer Schwester, welches in ihrem Zimmer war, nach Haus. Da durfte ich endlich der Th.(eresa) die Hand küssen. — O Susie wüsten Sie es, was ich dabey fühlte! Ich war wie zum Himmel geflogen, und nur das weiss ich, dass mein Gesicht brannte. — *Ich habe . . . das letzte Lebewohl . . .* sagt . . . (A)bend . . . darauf: *von der Theresa*. Was ich darauf antwortete, weiss ich nicht, denn ich war nicht mehr bey mir. Nur das weiss ich, dass mich der Graf wegrufen muste. Ich war schon auf der Stiege, als die Theresa das Bild noch sehen wollte, und uns nachlief. — Ich gab es ihr. Sie sah es starr an, wandte das Gesicht weg, und gieng. — — Meine Seele bebte wie vor Gott. — — Den anderen Tag sah ich sie wegfahren, und betete Segen auf sie herab. — — [*Innen kezdve a papiros széle égés folytán csonka.*] Susie, ich sprach mit ihr nicht. Sie wie . . . mir aus — und ich ihr, denn Menschen . . . boshaft und denken niedrig: aber d(och) glaube ich dass Sie meine Freundin . . . Lassen Sie mich in meinem Irrthum . . . Susie, wenn Sie es nicht ist, denn (ich) könnte es nicht vertragen, wenn . . . wusste dass Sie mich unwürdig ihr . . . mahligen Güte achtet. — Die i(st) . . . Stol(z) . . . Susie, nicht Stolz, Gott . . . unkles untüb . . .

Sie fehlen mir Susie! Sie fehlen mir alle Augenblicke und doch

bin ich so glücklich, so über alles Mass glücklich! Dies ist das Werk ihrer Briefe, auf die ich so stolz bin, wie ein König auf seine Kronen. — O könnte Ihnen meine jetzige Freude sagen — — — Doch so etwas lässt sich nicht sagen! Stumm sink ich Ihnen zu Füßen, liebenswürdigstes Mädchen, und danke nochmal vor so viel Güte. — Lassen Sie mich nicht mehr stottern, und denken Sie sich all den unaussprechlichen Dank hin, den ich im Herzen fühle. — Gottes Segen über Sie Susie und unsere heilige Therese! — und über mich, ihr Segen, und der Therese ihrer! —

... Bleiben Sie meine Freundin, ich ... bitte Sie um alles was Ihnen hin ... (ti)g ist! um Ihre Liebe gegen unsere (Th)erese bitte ich Sie! Leben Sie ... wohl!

... K ... z ...

[Égés folytán csonka eredetije a Karolina-Albumban, melyet báró Freimont Péterné, gróf Gyulay Karolina emlékezetére egybeállított testvére, gróf Gyulay Lajos. Néhai gróf Wass Ottilia hagyatékából az Erdélyi Múzeum levéltárában, Kolozsváron.]

5408. (103/a.)

Kazinczy — Vajai Vay Józsefnek.

Tekintetes Consiliárius Ord. Vice Ispány Ur,
nékem különös tiszteletemet érdemlett Jó Uram!

Uti Uram, az Urnak Consiliarius Urnak levelét ide érkezésével nekem éppen olyan időben adta meg a' mellybe sokfelé való kapdosásaim között lehetetlen volt reá válaszolnom, lehetetlen volt bennem helyheztetett bizodalmát meg-köszönnöm. A mi a' stipendiumot illeti, ez annyira szövevényes 's homályos materia, hogy alig lehet tudni mitsoda az a' mi annak elnyerésére meg-kivántatik? Érdem-é tsak? vagy ezen felül szülékre való tekintet is? — Az bizonyos, hogy még a' leg-első gradust nyert ifju se nyujthat reá magának első keresettel reménységet, talán azért, mert mindig nints vacans stipendium, de talán más előttünk tudva nem lévő okok miatt is. Én az Ötséim nevében az el mult Augusztusban személyesen nyujtottam bé az Memorialist Consil Lakits Urnak, 's ebbe a' többek közt egy Argumentumnak tettem azt is, hogy a' Supplicans Református auf welchen Umstand er jedoch in keiner andern Rücksicht einiges Gewicht setzt, als dass vielleicht hindurch

protestantische Jünglinge in die kathol. Gymnasien gelockt würden. Meg-látjuk mitsoda sikere lesz.

Utít Prof. Juris Nováknak comendáltam. Ehez az Ifjuhoz nagy reménység lehet. — A házigazdájával szóllottam mind Utinak, mind Jánosinak magok viselete felől, 's ez nem győzte Utinak a' szorgalmatosságát dicsérni.

En a' tekintetes Urnak egy nagy köszönettel vagyok adós. Halasztani akartam azt addig, míg talán szerentsém lehetett volna személyesen tisztelni. — A' Vesputius utját gyönyörűséggel jártam meg. Utánnam Báró Brigidó indult el, a' ki kevéssel ez előtt, Angelo Solimann nevü Bécsi szeretsennyel (a' kit Lichtenstein Portugáliába még gyermekkorába vett-meg, 's hogy láthassa ha a' Néger a' cultura által mennyen e annyira mint az Europai fejér? Szorgalmatosan neveltetett — a' ki Bornak Baráttja) nállunk mulatott.

Ajánlom magamat az Urnak Consiliárius Uramnak tapasztalt gratziájába, 's igaz hív tisztelettel maradok. Kassán 8-a 7br. 1787.

A Tekintetes Urnak

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz sk.

[Eredetije gróf Vay Gábor berkeszi levéltárában.]

5409. (108/a.)

Kazinczy — Báró Orczy Lőrincnek.

Nagyságos Uram!

Bé-mutatom Nagyságodnak azt az eggynéhány *valamimet*, aminek ki-nyomtattatására egy két Barátim ösztönzése vetemített. A' jó szerentsére bízom mit ítéltet felőlle; mert külömben elég példánk van már, hogy a' közönséges javallás, vagy szidalom nem jele a munka jó vagy rossz voltának. Ha Nagyságod nem tartaná rosznak, elég satis factiom volna a' könnyen támadható kedvetlen ítélet helyett!

Mi Kassán nem igen heverünk. Az én Gesznerem sajtó alatt van; tegnap nyomtatták a 4-ik árkust belőlle; — azon kívül pedig Hamletet botsátom ki. Szabó Miltonnak az el-veszett paraditsomát fordítja Deákbul Magyar hexaméterekre, Simay a Molière Fösvényét, kit ő *Szűkmarkosnak* akart nevezni, de tanátlásomat követvén, *Sugorinak* hív. Batsányi Tassót igyekszik lefordítani, de nints originálja. E' szerint a' Magyar Litteratura munkáit tekint-

vén, majd igen ráillik az Kassára, a' mit a' Deák példabeszéd Afri-
cáról mond : *Africa semper habet aliquid novi!* De alig ha a' nem
lesz még végső romlása a' Magyar Litteraturának, hogy semper
habet aliquid novi. Ha mindent el-rontunk, soha se lépünk tökéle-
tességre. Erre pedig az el-híresedés esztelen óhajta s a Magyar-
országi Német könyv nyomtatók fösvényése nagy ut. Ajánlom
magamat Nagyságodnak kegyességeibe s maradok

Nagyságodnak

Kassa, 12 9^{bris} 1787.

alázatos tisztelője
Kazinczy Ferentz.

[Megjelent a *Figyelő* 1881. (XI. k.) 134—35. l. (téves keltezéssel) és
a *Régi Okiratok és Levelek Tára* 1906. (II.) évf. 4-ik füz. 95—96. l.]

5410. (201/a.)

Laczkovics János¹ — Kazinczynak.

Wohlgeborner Viel zu Erendter Herr!

Sie haben mir versprochen den Ungarischen Macedonischen
Held drucken zu lassen ; ich sehe schon mit Vergnügen diesem
Werke entgegen — Sollte aber nicht möglich gewesen seyn, durch
die Censur es approbiren zu lassen, so bitte ich sie mir ein solches
wissen zu machen, damit ich es in fremdem Land kann drucken
lassen — Doch lieb wäre es mir, wenn sie es selbst ganz zu Werke
bringen könnten. Ich bitte sie mir auf diesen Brief eine baldige
Antwort geben zu wollen, damit ich weiss, was ich zu thun habe,
fals Ihnen die Censur in Vienne den Druck nicht erlaubt hätte.
Sind sie aber so glücklich gewesen, dass diese Übersetzung die Press
Freyheit geniessen könne, so machen sie dass bald gedruckt wird,
und ich Ihnen andere Stücke zum Druck übergeben könne, denn
ich habe daran schon dreye in Bereitschaft — Aber nicht ein Wort
soll in meiner Übersetzung abgeändert werden, sonst mache ich
denjenigen der da was ändern soll, der ganzen Welt zum Spott-
gelächter — Denn es ist kein Wort in der Übersetzung was nicht

¹ Laczkovics János, ki hóhérpallos által vezett-el Martinovics, Hay-
nóczy, Szent-Marjay és Gróf Zsigray társaival, Budán 1795. Májusnak
huszadikán.

Kazinczy Ferencz.

seine Kraft, Gewicht und eigene Bedeutung haben soll. Ich gewärtige Ihre mir angenehmste Zuschrift und verharre mit aller Hochschätzung

Euer Wohlgeboren

Retsiza d. 30^t Apr. 1789

ganz ergebenster Diener

Laczkovits

Escadron Commando Rittmeister
v. Greven Husaren.

Belieben sie mir Ihre Antwort über Vespriin, Varasdin, Agram nacher Carlstadt zu adressiren.

[Eredetije a Magy. Tud. Akadémia könyvtárában. Történi. 4r. 15. sz. Kazinczy Gábor másolatában is ugyanott.]

5411. (261/a.)

Kazinczy — Vay Józsefnek.

IMPROMPTÜ

VAYRA

a' *Hab-tsilapitóra*

Benn az Ország házban 1790.

Igy tsendesednek-el tajtékos habjai
A' régi fészkekből ki-fordult Tengereknek
Erezvén nyugtató intésit Isteneknek,
Mint itt a' zaj, mikor fel kél — VAY.

Méltóságos Ur!

Voltaire kevésel halála előtt a' Parisi játszó szinbe jelent meg. Alzirt játszották. A Nép a' siketítésig tapsolt örömében, hogy Voltairt jelen láthatja. Eggy franczia poéta pedig ezt a' kis Impromptüt nyujtá kezébe :

Ainsi chez les Incas dans leurs jours Fortunés
Les Enfans de Soleil, dont nous suivons l'Exemple,
Aux transports les plus doux étoient abandonnés
Lorsque de ses rayons il éclairait leur Temple.

s Voltaire a' sirásig illetődött meg.

Egy Dietális Sessioban voltam. Nagy vólt a' zaj. Nem remény-
lettem hamar el-tsendesedést. Fel-költ valaki, kettőt szólott 's —

tsendesség lett. Imé : az Impromptü rá, melylyet belém az öröm öntött. — Maradok hiv tisztelettel

A Méltóságos Urnak

a' Bacchus Tokaji hegyén

Novembr. 3-d. 1790.

alázatos szolgája

Kazinczy sk.

[Eredetije gróf Vay Gábor berkeszi levéltárában.]

5412. (346/a.)

Kazinczy — Abaujvármegyének.

Nemes Közgyűlés, kegyes és mély alázattal t. Uraim!

Bizonyos czélom elérésére szükségem van azon bizonyítványokra, melyek Péterről, ki családomban e néven *ötödik*, mint az ezen nemes vármegyébe kebelezett alsó-regmeczi birtok elnyerőjétől való, egyenes leszármazásomat bizonyítják.

Hogy én természetszerinti és törvényes fia vagyok Jósefnek, ezen nemes Vármegye táblabírójának, ki 1774. Márczius 20-án Alsó-Regmecz birtokán halt meg, és ma is élő özvegyének, bossányi és nagy-ugróczy Bossányi Zsuzsánnának (aki boldog emlékü Ferencznek, — Bihar vármegyének az 1751. és 1764-iki országgyűlésre felküldött követének, — Kóji Komáromy Juliánnával kötött házasságából származott) az, ezen nemes közgyűlés legtöbb táblabírója előtt, kik ezen nemes közgyűlésen jelen vannak, annyira ösmeretes, hogy e dolog írott bizonyítékra nem szorúl: hogy pedig az én atyám Jósef, testvéreivel együtt, így Andrással, ki ezen néven *tizedik*, s nemes Zemplén vármegyének a mostani Budára hirdetett országgyűlésre kiküldött követe, és Péternek, ki e néven *hatodik*, s ugyan azon és több más nemes vármegyének táblabírója, Dánieltől és Szirmai Teréztől, mint szülőktől; ezen Dániel továbbá, *kilenczedik* Andrástól, nemes Zemplén vármegyének 1708. insurges kapitányától, Ung vármegyének pedig Alispánjától, és házastársától, Vinnai és Nagymihályi Eödföffy Erzsébet-től; és végül, hogy ezen András, Pétertől, a jószág elnyerőjétől, családomnak azon időben *utolsó* sarjától, ki nemes Beregh és Zemplén vármegyének hites jegyzője, és országgyűlési követe, a Felsővadászi Rákóczy fejedelmek főmagasságú házának belső udvari tanácsosa, s egyuttal a nemes királyi ítélő táblának bírója, sőt, ha a halál előbb el nem ragadta volna, már a kir. Curia proto-

notáriusa volt, s élettársától Makay Katalintól származott, azon iratok bizonyítják, melyek előttem ősi kegyeletben vannak.

Jogosan kérem tehát a nemes közgyűlés előtt, hogy ezen okiratok kikutatására kebeléből egy bizottságot kirendelni, s ennek benyújtandó előterjesztése szerint, Péter ösömtől való egyenes és ízről-ízre való leszármazásomról, két egymással teljesen megegyezőleg kiállított, hiteles bizonyítványt kiadni méltóztassék.

Ki is teljes tisztelettel maradok a nemes közgyűlésnek
Kassa 1790. Deczember 15.

alázatos szolgálja
kazinczi Kazinczy Ferencz,
nevezett Zemplén, Abaujvár-
és Sáros vármegyéek tábla-
bírója és egyszersmind a
kassai tankerület nemzeti is-
koláinak kir. főfelügyelője.

[E levél latin eredetije s magyar fordítása megjelent id. Kazinczy Béla «A kazinczi és alsó-redmeczzi Kazinczy-családnak II-ik korszakáról... összeállított... adatai. Debr. 1910.» c. könyvének 91—93. l.]

5413. (351/a.)

Kazinczy — Wielandnak.

Kaschau in Ober-Ungarn, d. 8ten Jenner, 1791.

Ich weiss nicht wie wenig gleichgültig die Nachricht, dass Ihr *Σωφρατής μαινομενος* nun bald auch im Ungarischen erscheinen soll, für Sie seyn wird: aber ich finde sowohl in Bezug auf mich selbst, als Übers. — als auch auf mein Vaterland, das endlich trotz den Diopsanten das wahre Schöne kennen lernt, hohe Freude, sie, Ihnen, grosser Mann! geben zu können. Empfangen Sie hier den heissesten Dank für alle die frohen Stunden die Sie auch mir gaben, für allen süssen Unterricht, für alle leitseeelige Leitung. Ihr Diogenes war seit den ersten Jahren meiner Jugend mein gewährteter Führer; er lehrte mich die viele Chrysispe und Crantore zu entbehren u. seine Lehren blieben nicht unfruchtbar, denn ich fühlte es daß Sie das cynische Lager des Rasenden zum süssen Aufenthalt der Grazien gemacht haben.

Vielleicht unterliege ich der Versuchung meinen Landsleuten mit dem Geburtsorte des Demokrit ¹ eine Priese anticynischen

¹ Abdera.

Schnupftobacks zu reichen, wenn Diogen schon erscheinen wird. —
 — Noch mehr wünschte ich aber aus Ihren Grazien etwas zu machen,
 das kein unwillkommes Opfer für diese Göttinnen wäre. Doch staune
 ich vor diesen zu kühnen Wunsch, der vielleicht mir zum Vorsatz
 reifen wird. Das 4te Buch, das schon ein kleines Ganze ist, liegt unter
 meinen Papieren. Vielleicht rück ichs in meine Monatsschrift,
 Orpheus, als ein Bruchstück ein.

Sonst gab ich Gessners Idyllen meiner Nation, die zu
 Kaschau 1787 heraus sind. Dies Jahr sollen seine sämtl. Schrift.
 erscheinen mit denen ich bis auf seinen Abel fertig bin. Hamleten
 gab ich im verg. Jahr heraus, u. samlete einige Schauspieler, um ihn
 beym Reichstag aufzuführen, allein die Trupp ging auseinander
 ehe Hamlet erscheinen konnte, denn mich hielt mein Amt v. Ofen
 u. Pest entfernt. Bald erschheinen Lessings Sara u. Emilia.

Auch wagte ich mich an die Rubensischen Tableaus der Mes-
 siade um zu sehn, ob unsre Sprache, ein Mittelding zwischen dem
 melodischem Italienischen u. dem männlich rauhen Deutschen, dem
 oder jenen näher kommt? und, ob sie den kühnen Schwingen, Klop-
 stocks so glücklich folgen kann, als sie sehr glücklich ist Gessners
 weiche warme Gemähde sich eigen zu machen.

Sonst haben wir die Henriade von einem Ref. Pastor. u. einem
 Superintendenten beide in Versen. Die 3te Übers. war im Werke
 bey dem kathol. Bischof Nunkovits, der mehr zum Nachtheil der
 Musen als der Kirche im 9^{br} starb. Einige Contes de Marmontel
 sehr glücklich übers. — Einem Young aus *dem franz.* dem ich aus
 and. Rücksichten gram bin, denn es giebt dem Pöbel mehr Ehr-
 furcht gegen das aufgedunsene Ansehen der Pfaffen, das schon so
 viel Unheil, besonders bey uns, gestiftet hat. Eine Zayre, Alzire,
 Merope, Tancrede, Cide, Belisaire, Telemaque einigemahl, Le repos
 de Cyrus. Auch Ossian wird übers. — u. soviel ich weiss aus Montes-
 quieus Esprit des Loix. Ich nahm Rousseaus Contrat Social über.

Der Himmel erhalte Sie zum Stolz der Menschheit lange, lange!
 Dies ist einer der schnlichsten Wünsche

Ihres Verehrers

Franz v. Kazinczy,

Assessor von Abaújvarer Comitát u. Königl. National Schulen Ober
 Aufseher in dem Kaschauer Bezirke.

5414. (420/a.)

Latzik Mihály — Kazinczynak.

Perillustris Domine mihi colendissime!

Elsőben alázatossan kérek engedelmet magamnak hogy ezen requisitionalis Levelemmel mereszlettem alkalmatlankodni az Tekintetes Urnak, ismeretlen is lévén. De mint az ide ezen Levelben accludalt par contractusokból világos, Szikszon lakozott Nemes Vataj István Uram még az mult 1791-dik esztendőben en tőlem formalis Contractusa mellett fel vett N° 16 császár Aranyat, és pro speciali Hypotheca a' Tekintetes Urnak N° 142 Rforintokrol. Kilentz frot allo Contractusat által adta melly Contractust is magammal [tar]tok és kérem az Tttes Urat hogy engemet excontentallyon az Ur. Remenlem hogy tudva légyen az Tttes Urnal Vataj István Uramnak Nzetes Czuka Ferentz Urral valo casusa az borok eránt ki is az superfluiditást magához kívannya venni. Mellyeket is az midőn Levelemet az Tttes Urnak admanualo Vataj Josef Ur által, Istvannak testver Battya által alázatossan replicat kérek, maradván Szikszon die 13^a Juny. 1793

A Tttes Úrnak

Alazatos megelemedet szolgálja

Latzik Mihály emeritus Predikator msk.

[Eredetije őzv. *Kazinczy Arthurné* levéltárában Pándon.]

5415. (420/b.)

Vataj József — Kazinczynak.

Spectabilis Domine

Domine mihi gratiosissime!

A mult Kassai gyűlés alkalmatosságával Tiszteletes Egei Uram Levelével kerestem a Ttes Urat, de késő járván nem lehetett szerentsém uri személyét tisztelnem, Regmetzre magam el akartam vinni; de az Ttes Notarius Kazintzy József Ur magára vállalván kezhez szolgáltatását: nem mentem el es hogy az Ujhelyi Sarlosi vásárkor az válasz el fogna jőni reája, ígértett tenni méltóztatott. Egy Vásárban bajos ha vagyonis alkalmatosságot találni; azért bátorzkodtam ezen betsülletes asszonyásgtul irni a Ts Urnak

hogy alkalmatosság után ne kellessen jártni mellyel midőn választ alázatosan el varnam maradtam Szikszó 29 Junij 1793

Az Ttes Urnak

alázatos szolgálja
Vatay József mpr.

[Eredetije özv. *Kazinczy Arthurné* levéltárában Pándon.]

5416. (433/a.)

Kazinczy — Gróf Teleki Józsefnek.

Nagy Meltóságú Gróf, Fő-Ispán Úr,
nagy kegyelmességű Uram!

Vitéz József Urunk leveléből azt a' reményt merítem, hogy azt a' skatulyácskát, mellyet nékem Zürichből Geszner Salamonnak özvegye ajándékban küld, és a' mellynek szerencséje volt Excellentiád által is tekintetbe vétetődni, Bécsből Excellentiád Pestre hozni méltóztatott. Ha így volna, esedezem alázatosan kiadattatása eránt, s Excellentiádnak kegyességét alázatosan köszönöm.

Némellyek az itt körülbelől lakozó Katholikussok között, még pedig nem kevesen, Excellentiádnak Személyét Jakobinus gondolkozással vádolják, 's azt mondják, hogy maga az a' segedelem is, mellyet Excellentiád a' Diétai segedelmen felül nyujt a' Franciák ellen való had folytatására, nem egyéb, mint Gleissner. Én kötelességnek állítottam Excellentiád mellett kikelni: és azt annál készebben, mivel Excellentiádnak Antijakobinus gondolkozását ismerem. Maga ez a vád' Excellentiád előtt talám sem ujság nem lessz, sem Excellentiádat érdekelni nem fogja: de én meg nem bocsáthattam volna magamnak, ha akármelly okok miatt bár, azt bé jelenteni el mulattam volna. —

Ajánlom magamat Excellentiádnak igen hathatós kegyességeibe 's maradok hazafiui hív tisztelettel Excellentiádnak

Január 13d 1794.

legalázatosabb szolgálja
Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1918: 104—105. l.]

5417. (461/a.)

Kazinczy — Kazinczy Andrásnak.

Kazinczy Ferencz levele az atyja' testvér-öccséhez Kazinczy András Úrhoz Kerepesről 1794. Decemb. 19-dikén, — midőn mint Státus' foglya Budára vitetett, — együtt Szulyovszky Menyhért és Tansics Ignátz Urakkal.

E levelmet András bátyám lemásoltatá, 's az anyámnak általküldé. Én itt írom tisztára, minthogy a' másolat rossz írás vala.

Kerepes, Decemb. 19d. 1794. Édes Uram Bátyám, Jelasics Regementjebeli Kapitány Fekete Úr, ki elfogattatásunkra vala kiküldve, 's bennünket mind eddig nagy kémelésekkel hozott, megengedte, hogy Uram Bátyámat azon esetre, ha felőlünk valamit tudni kíván, nem máshoz, hanem egyenesen hozzá útasítsam. Méltóztassék Uram Bátyám bizodalmat mutatni éránta: Kapitány Úr mind azt megteszi a' mi kötelességével nem ellenkezik. Én velem az én kis Németem, Ehrenstein Fő Hadnagy, Decemb. 14dikének éjfele oltá 15dikének estvéjéig az Ujhelyi Barátszeri nagy Vendégfogadó' felsőbb szobájában addig múltatott, míg alkonyadtakor Kapitány Zsigardy Úr Szulyovszkival, Kapitány Fekete Úr pedig Tansiccsal belépének hozzám, 's akkor hirtelen fogattak, 's bennünket külön külön szekereinken tovább hoztak. 16dikban Körömben hálánk, 17dikben Kályban, 's ma már el leszünk zárva; hol? nem tudom, mert Pogány Borsod Vgyei Főszolgabíró Úr, kivel itt akadék-öszve, úgy beszélli, valamint Fáy János is, az Ágoston' fija, hogy Budán a' Franciscánusok' klastroma, hova a' foglyok dugatnak, már egészen tele van. Nagy örömöm nekem az, hogy Pogány bátyámmal itt a' Fogadó' színjében, azalatt míg Tisztjeink 's két társam az iszonyú hideg miatt siettek a' meleg szobába, szállhaték. Mutatta a' Martinovics és Hajnóczi ellen erigált Actiót, 's azoknak Catalogusát, a' kik megfogattak. Én bizonyossá teszem Uram Bátyámat, hogy Bíráim engem ártatlannak fognak találni, 's eleresztenek, mert én semmit nem tettem. Azok szerint a' miket Kapitány Fekete Úr mond, lepecsételt írásim' megtekintésére valamelly Camerális Tiszt fog kiküldetni, talán Fiscális Szerdahelyi László Úr. Nálam semmi veszedelmes írás nincs, de mint mindennek vannak írásai, a' mit nem szeretne ha más is látná, nekem is vannak, óhajtanám hogy

Uram Bátyám lenne ott akkor, midőn azokat végig forgatják. Csókolom kezeit édes Uram Bátyám, 's a' szegény Anyámnak, kinek szenvedései az enyéimeket nagyítják. Az Isten vígasztalja szegényt, és mindazokat a' kik szánnak. Ma nyolcz órákor már zárva leszünk.

Kérje Uram Bátyám az Anyámat, hogy meg ne ijedjen, ha tölem hirtelen levelet nem kap is; és ha talán valaki felől rossz újságot hallana is, ne higgye hogy mi is úgy járunk.

[*A levél b. lapján Kazinczy jegyzete:*] Kazinczy Ferencz levele Onkeléhez Kazinczy András Úrhoz. Kerepes, 1794. Decemb. 19d. midőn mint statusi fogoly Budára vitetett.

[Eredetije a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. M. Irod. Levelezés. 4r. 138. sz. X. fogás.]

5418. (465/a.)

Gróf Sigray Jakab¹ — Kazinczynak.

[Manus Comitiss Jacobi Sigray; in Carceribus Budens. 1795.]

Jette les yeux sur la capitale de ton empire, et tu y trouveras deux classes de citoyens. Les uns regorgeant des richesses, étalent un luxe, qui indigné ceux qu'il ne corrompt pas; les autres plongés dans l'indigence, l'auroissent encore par le masque d'une aisance, qui leur manque: car telle est la puissance de l'or, lorsqu'il est devenu le dieu d'une nation, qu'il supplée à tout talent, qu'il remplace toute vertu, qu'il faut avoir des richesses ou faire croire, qu'on en a. Au milieu de ce ramas d'hommes dissolu, tu verras quelques citoyens laborieux, honnêtes, économes, industrieux, à demi proscrits par des loix vicieuses, que l'intolérance a dictées, éloignés de toutes les fonctions publiques, toujours prêts à s'expatrier, parcequ'il ne leur est pas permis de s'enracinées par des propriétés, dans un état: où ils existent sans honneur civil, et sans sécurité. Fixe tes regards sur les provinces, où s'etteignent tous les genres d'industrie. Tu les verras succombant sous le fardeau des impositions, et sous les vexations aussi variées, que cruelles de la nuée des satellites du traitaüs (?). Abaisse-les ensuite sur les campagnes,

¹ «Hóhérpallós által mult ki, Budán, 1795. május 20d.» (*Kazinczy F. jegyzete.*)

et considere d'un oeil sec, si tu le peux, celui, qui nous enrichit, condamné à mourir de misère : l'infortuné laboureur auquel il reste à peine, des terres, qu'il a cultivées, assez de paille pour couvrir sa chaumiere, et se faire un lit. Vois le concussionnaire protégé tourner auprès de sa pauvre demeure, pour trouver dans l'apparance de quelque amelioration son triste sort le pretexte de redoubler ses extorsions. Vois des troupes d'hommes, qui n'ont rien, quitter dès l'aurore leur habitation, et s'acheminer, eux, leurs femmes, leurs enfants, leurs bestiaux, sans salaire, sans nourriture, à la confection des routes, dont l'avantage n'est que pour ceux qui possèdent tout.

Je le vois : ton ame sensible est anablé (?) de douleur et tu demandes en soupirant quel est le remède à tant des maux. On te le dira ; tu te le diras à toi même. Mais auparavant sache, qu'un roi, le seul homme qui ignore s'il a à ses côtés un veritable ami, ne doit compter, que sur lui même ; qu'un empire ne peut pas plus subsister sans moeurs, et sans vertu, qu'une famille particuliere, qu'il s'avance comme elle, a sa ruin par des dissipations, et ne peut se relever, comme elle, que par l'economie ; qu'un de ses predecesseurs ne se montra jamais plus grande que lorsqu'accompagné de quelques gardes, qui lui etoit inutile, plus simplement vêtu, qu'un de ses sujets, le dos appuyé contre un chêne, il ecoutoit les plaintes, et decidoit les differends ; et que tu peux encore sortir de l'abime creusé par l'ignorance, et la mauvaise foi de tes ministres — — — si tu es résous de prendre des mesures sages, et justes, telles, que les circonstances du tems, et le vrais bonheur de tes sujets l'exigent — sois ferme, ne te laisse ébranler par aucune de ces representations, que la duplicité, et l'intérêt personel imagineront pour t'arrêter, peut être même pour t'inspirer de l'effroi ; et sois sûr d'être bientôt le plus honoré et le plus redoutable de potentats de la terre, regarde comme le plus dangereux des imposteurs, comme l'ennemi le plus cruel de notre bonheur, et de ta gloire, le flatteur impudent, qui ne balancera pas à t'assoupir dans une tranquillité funeste, soit en t'affoiblissant la peinture de la situation dangereuse ou tu te trouves, soit en t'exagerant l'indence, le danger, la difficulté de l'emploi de ressources, qui se presenteront a ton esprit. Tu entendras murmurer autour de Toi : *cela ne se peut pas et quand cela se pourroit ce sont des innovations.* Des innovations ! soit... Mais tant de decouvertes dans les

sciences et dans les arts n'en ont-elles pas été? L'art de bien gouverner est-il donc le seul, qu'on ne puisse perfectionner? L'assemblée des états d'une grande nation, le retour de la liberté primitive, l'exercice respectable des premiers actes de la justice naturelle, seroient ce donc des innovations? — — — — —

[Másolatban a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történel. 4r. 15. sz. VIII. fogás.]

5419. (466/a.)

Kazinczy Dénes — Kazinczynak.

Wien den 21-ten May 1795.

Geliebter Bruder!

Sobald als ich den traurigen Ausgang deines Processes in Pesth vernahm, säumte ich nicht mit dem Oncle András (der eben auch in Pesth angekommen ist) seine Königliche Hoheit den Erzherzog Palatin um die gnädige Intercession bei Seiner Majestät anzuflehen. Seine Königliche Hoheit hatten die Gnade, mir dieses zu versprechen. Hierauf bin ich mit dem Oncle hieher nach Wien heraufgereist, um Seine Majestät unsern gnädigsten Kayser, auch persönlich anzuflehen. Auf die in deinem Nahmen eingereichte Bittschrift habe ich zwar keine bestimmte Resolution noch bis itzt bekommen, doch giebt mir die allbekannte Mildthätigkeit unsers gütigen Monarchen Hoffnung zur Gnade. Dich bitte ich brüderlich, lasse deinen Muth nicht sinken. Bete zu Gott dem allmächtigen, dass er das Herz unsers gütigen Kaysers, zu deiner Begnadigung lenke. Gott erhalte und gebe Dich zurück, deinen betäubten Eltern, und deinem Bruder

Dionisius Kazinczy mp.

[Másolatban a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. M. Irod. Levelezés. 4r. 123. sz. Megvan a Ducsay Dénes birtokában levő Kraynik-féle másolatú kötetben is a 97. lapon, de máj. 20-ról keltezve.]

Versegby Ferenc — Kazinczynak.

[Az első kikezdés Kazinczy tájékoztató följegyzése, a többi Versegbyé.]

Versegby Budán, 1795.

A Causarum Regg. Director nyéki Németh János kiment vala Budáról (juliushan) s bennünket, ország rabjait generalis Barkónak ada által. A katona tisztek irántunk sok kedvezéssel voltak ; a többek között azzal is, hogy a gárdák casernjében tartatván fogva, mely közben el vala rekesztve, megengedék, hogy olykor Szlávy György és Versegby fogoly társainkhoz által mehessek. Versegby grammaticázott, s zaeszkókban tartotta laiconá' papiros szeleteit. Bacsányi is köztünk vala egy ideig (tovább Kufsteinba vitetett), s mi közlénk ott egymással grammaticai vélekedéseinket. Versegby engem el akara vonni a es' festésétől, melyel én a nem componalt szókban a tsch hangját megjegyezni, a régi példák és a természet után elkezdettem vólt ; most ő is cseista. A mi itt következik, azt Versegby az én Winkelmannom táblájára írta. Bírom ezt a jegyzését az originalisban s ide írom által.

A magyar ablativus *túl túl*-e vallyon vagy *tól től*? R. a nyelvnek fő reguláji illy renddel követik egymást. 1°. a közönséges szokás. 2°. analogia. 3°. etymologia. 4°. euphonia. A *tól től* nem közönséges szokás, hanem csak erdélyi,¹ és ha nem hibázom, Kálditól származott. A magyarosabb tiszamelléki dialectus *tul túl* ablativussal él. Az analogiát erre bírónak nem választhatjuk, mivel csak egy ablativusunk valyon. Az etymologia ugymint a harmadik bíró azt mondja, hogy az ablativus ezen verbumból származik : *túl*, *trans*. Így származik a *hat*, *potest*, *penetrat*, *verbumból* a *potentialis formativa* : *írhat*, *élhet*. A *hoz* fert *verbumból* az *adjunctivum suffixum* : *Várhoz*, *tejhez*, *tűzhöz* etc. Az így eredett *formativákban* nem szabad más változást tenni, hanem a mellyet az elébbeni *vocalisoknak* sógorsága kíván ; így támadtak a *tul*, *hat*, *hoz* szavakból a *tül*, *het*, *höz*, *suffixumok* az olyan szavak számára, melyek nem tompa *vocalissal*, hanem *élessel*, vagy *középszerűvel* végződnek. Ezen eseten kívül, mely *közönséges szokás*, az *euphonia* az *etymológiának* nem *præjudicalhat*. Tovább a nyelv-

¹ Igaz-ez? Debreczen, Patak, Miskólcz, Rajnis, Révai, mind nem *tül*, *tülesek*.

nek euphoniáját nem lehet az egyes vocalisokból megítélni, hanem a harmoniából, mely azoknak összeszerkesztéséből származik. Több rút tónus van a muzsikában, ha azt magánosan vesszük, de a többiekkel vegyítve szép harmoniát okoz. Nyilván való ez a chromaticus avagy egymás után folyó félhangokban és a dissonantiákban, melyek a fület magánosan véve hasítanak, de vegyest, vagy a feloldozás által még gyönyörködtetik is. Magányosan véve több rút vocalisaink vagynak, de vegyítve szép és más nyelvekben hallatlan harmoniát okoznak. A muzsika mind addig tökéletlen volt, még a féltonusok fel nem találtattak. A nyelvben az a, e, i, o, u vocalisokat úgy nézem én, mint egész tónusokat. A magyar nyelvben pedig az á, é, í, ó, ú, ő, ő, ü, ű vocalisokat mint féltónusokat. Summa tonorum varietas simul et harmonica commixtio találtatik nyelvünkben. A szavaknak különböztetését nem lehet regulának tartani, mikor azt a nyelvnek feljebb említett négy főbírái megengedik. Sok olyan szavak vagynak minden nyelvben, melyek magányosan véve nem különböznek: *él acies, él vivit, fél dimidium, fél timet, etc. etc.* A suffixum collectivum: *astúl, estúl, östúl, ostúl* et in nominibus puris: *stol, stúl, ugymint, ház-astúl, nép-estúl, gyermek-estúl, vagyon-ostúl, ökrös-túl, apá-stúl, mené-stúl.* az ablativustól, sok helyen nem különbözik: *házas-túl* etc. hanem csak az értelem által, de bizonyos, hogy magában is eléggé különbözik, nemcsak az értelem által, hanem még az által is, hogy a collectivum a pluralisokhoz és personalisokhoz, ugymint: *atyád, atyám, atyánk* etc. nem ragasztathatik. A mi az *ē* vocalist illeti; a többi vocalisokra nézve ehez hasonlót ugymint *ä, i, ö* semmikép nem találhattam; és ha *e* hangokat: *a, á, i, í, o, ó, u, ú, ő, ő, ü, ű,* a muzsika szerent középszerűeknek akarnám felosztani, azt valóqan meg sem tehetném. De az *e* és *é* között valóságos media az *ē*. Ez talán az *ö* vocálisból származhatott az újabb időben, mivel a dunamelléki dialectus sok *ē* helyett még most is *ö* vocalist mond, valamint *i* helyett *ü* vocalist; az erdélyiek pedig *ē* helyett *é* vocalist. Ilyenek: *pörög, szöm, földő, kűmög* etc. pro *përög, szëm, fëlhő, kimëgy*. Az erdélyieknél pedig, *bémëgyën, tész, vész*, pro *bëmëgyën, tész, vész* etc. Bocsáss meg firkálásomnak.

Elfelejtettem feljegyezni, hogy a *tól* és *től* ablativus a beszédhangban az előtte való syllabákra nézve mindenkor egy bizonyos szökdösést okoz, mely az ajakoknak összevonásától származik, és így a beszéd folyosságát is akadályoztatja, mely azonban az eupho-

niának szinte veleje. Így : *tűztől, háztól*, nem mondathatik ki az ajakoknak oly sógoros s egymás után természetesen következő mozgásával, mint *tűztől, háztól*.

[Másolatban a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történel. 4r. 15. sz.]

5421. [473/a.]

Kazinczy - öccsének, Kazinczy Józsefnek.

Buda 17. Aug. 1795.

Édes Öcsém!

Én még is itt vagyok. Tisztjeink nem léte miatt tovább mulatunk itt, mint gondolánk; mert a' kik itt voltak, a' pestises helyekre küldettek-le, kordont vonni: úgy hogy most a' Jelasics Rgtbeli Tiszt Urak helyett Sztáray Rgmtjebeliék örzenek bennünket. E' szerint örööm lesz Dienes Öcsémet itt láthatni, és talám azt is Zeml. Vgyéből, a' ki nekem a' küldendőket hozza.

Szulyóvszky Sándor Úr tegnap itt vólt. Tőle hallom hogy Bátyám Uram, András Úr, nem jön. Sajnálom ugyan hogy nem lessz szerencsém láthatni: de előre látván, hogy esedezése, és azok a' passzusok, a' mellyeket erántam tenne, sikertelenek lennének, nyugodt elmével vagyok. Talám a' beiktatandó Kir. Heroeg Helytartó véletlen kegyelemmel lep-meg annak idejében bennünket. Mi fog történni megírom, és különben is megtudod.

Örülök szerencsés haza érkezéseden, 's dolgaimat ajánlom barátságodba. Hogy képcmet ki vedd a' Messiás titularis paginájából, 's tedd a' Chodoriéky kupruma mellé, 's tartsd *nem* nedves helyen, újra kérek.

Minapi leveled teli volt nekem kedves ujságokkal kertem felől; mert ámbár itt léted többet mondott is hűsz levélnél, még is sokat nem mondottál. Fenyő fa hány él még? és mit csinál a' veres bodza? hajtott é ezidén nagy növéseket?

Imhol egy útmutatás, melly szerint kertemet delineáltatnod kell. Kérlek mindenre a' mi előtted kedves, kérd Assz. Anyámat hogy a' Mihályiban lakó Indzsinért egyszer hozassa-el, 's tulajdon jelenlétben tétessd meg a' mappátziot, 's egy közönséges arkus papirosra, nem pedig regálra delineálva, küld fel utánnam postán; mert a' mi delineatzióm kertem felől volt, az elveszett itt azoknak kezek közt, a' kik papirosaimat revideálták. Ugyan ez történt a'

ház delineatziójával is : mely miatt némelly kérdéseket kelle itt hozzád tennem.

Magadnak azért kell jelen lenned a' kert delineatziójakor, hogy azt, a' mi a' Lokalitással ismeretlen Indsinör előtt érthetetlen volna, te magyarázhassd-meg neki. Egy nap vége lesz az egész munkának ; 's nem szükség hogy festékekkel készítse a' munkát. Csak azt rakja-fel, hogy a' lineák hány ölet tesznek.

Erre a' delineatzióra szükségem is volna, 's sok kedves órákat is csinálnék vele magamnak. Újra kérlek édes öcsém ne halasszad soká tellyesítését.

Hogy Péter Bátyám Uram megneheztelt levelem miatt sajnálom, nagyon sajnálom, és óhajtom hogy neheztelése elesendesegett legyen eddig. Senkivel sem akarok neheztelés formán lenni ; annyival inkább Onklemmel. Az én Religiómról magam számolok, és én tudom ha van é ? 's azok a' kik ismernek engem is, a' Religiót is a' maga szentségében. — De hallgassunk róla.

Édes Józsim ! Sok szerencsét a' szándékhoz ! Adja Isten hogy elstüljön. Péchy sokat tehet. Szólj vele, ha Assz. Anyám jónak látja. Lovaimra tedd rá a' kezéd, és hidd-el hogy örülök így hogy el nem adódtak. Úgy is Assz. Anyámé, mert az Assz. Anyám pénzén vevődtek ; ha nem azon vevődtek volna is, örömmel adnám neked ; és nékem eléggé meg volnának fizetve egy Meny által. Sok skrupulusokat ne tégy, és addig láss hozzá, míg elnem órod a' szerencsétlen bölcsesség esztendeit. — Ha egygy általag bort küldenél, a' mint kértelek, szeretném : de jót : kostoltassd-meg előbb, hogy jó legyen. Tiszteld Assz. Anyámat nevemben véghetetlen tisztelettel 's háládatossággal. Mondjad, hogy érzem, egészen érzem mit szenvedett, mit szenved, és mit fog még szenvedni a' boldog óra elérkezéséig. Én nem tehetek egyebet néktek mindnyájatoknak, és leginkább Assz. Anyámnak érette, hanem hogy úgy viseljem magamat, hogy a' Jók és Eszesek szánjanak és szeressenek. Szomorú volnék, ha lelkem ismerete azzal vádolna, hogy istentelen szándékot approbaltam és elősegéltem. Nem tettem azt soha, és esetem megtévedés, szerencsétlen csapás és vak történet volt.

Öllelek édes Öcsém, téged és mindnyájatokat.

Az Öreget nagyon köszöntetem. Egygy Káplár itt igen mesterségesen fon réz dróttal pipákat ; vásárlani akartam egygyet számára, de még nincs egygy is készen. Ha addig lessz, míg a' Zempl.

vissza mennek, küldök. Hát Tiszt. Deliné Assz. mit csinál? Hát a' Lyányok! a' Timár! a' Molnár! János Gazda! Köszönts mindnyájokat.

Rosti Barátom nagyon köszönt, és nagyon megszeretett, mert látta hogy igen ellágyúlva váltál-el. Elmeneteled után Titust benyújtottam ő Exc. Barkó Urnak. Ez által küldte a' Helytartó Tanácsnak; ez ismét a' Censornak; mert azt kértem ő Exctól a' levelemben, hogy adassa-ki eljátszásúl a' M. Theatrumnak. Keresd-fel könyveim közt az Illei Janos Comœdiáit. Nagy Sban van, Kassán nyomtatott talám 30. eszt. előtt, 's olvasd-el. Az öreg Bárczay Ferencz Urat tiszteld, az Ujvári Papot köszönts. Comáromy Urakat hasonlóúl. Darvast követem, hogy elhitte felőle a' megtévedt hírt.

[Eredetije a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Oklevélgyűjtemény. Ívrét. 41. sz. Levelek. 4. Irod. levelek. III. 3.]

5422. (483/a.)

Bastendorff Ferenc — Kazinczynak.

Beste Freund,

Einige Tage nach dero Abreise von hier, erhielt ich unter meiner Attrese, ein mit 20 Dukaten beschwerten Brief! Niemand konnte, oder besser zu sagen, wollte mir licht geben, von wannen dieser Brief herkomme. Allein ohne sich des Geistes kraft anzustrengen, ist leicht zu crachten, dasz Sie, mein werthester Freund, wann nicht ganz, doch eim groszen Argwohn bei mir Wege machen! Und es ist mir wohl bewuszt, dasz Sie zu einer derley edlen That die hinlänglichste Feigheit (= *Fähigkeit*) eigen haben, indem Sie auch solche hinlänglich ausüben. Zwar bin ich hievon nicht gänzlich versichert, aber verzeihen Sie mir, dasz ich diese so edle Handlung Deroselben alleine zuschreibe; und ob Sie gleichwohl hierdurch allen Dank, welcher Ihnen mit Recht gebührt, von sich ablehnen wollen, so sind Sie versichert, dasz ich auf eine eben solche Art Ihr wahrer und dankbarer Freund verbleiben werde.

Pesth, im Monath February 1801.

B.(astendorff.)

[Másolata a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történi. 4r. 15. sz.]

5423. (483/b.)

Bossányi Susánna — Kazinczynak.

Kedves Fiam! Édes Ferenczem!

Melly örömmel veszem én a te írásod, azt Kedvesem magad jól tudod: de az egek, bár már az én szenvedéseim közt cresztett sóhajtásaimat meg halgatnák, s' Kegyelmes Királyunk szívét, száját arra hajtánák, hogy jönnél már az én te hozzád mindenkor különösen vonszó Anyai szívemhez, mellynek tsak módját tudnám, hogy segíthessek rajtad 's magamon, bizony magam is kész vagyok Ő Fel-sége Kegyelmes lábaihoz borúlni, 's minél előbbi szabadulásodért esedezni.

A szerentsés meg Kegyelmezésed ólta is, mennyire emészt az engemet, hogy majd ezt, majd meg amaszt hallja az ember felőletek. Oh Egek szüntessetek már meg minden gonoszt, soha se engedjétek a Hazába ilyen Siralmas időtt érni, hadd lenne már egyszer mindenikünknek óhajtott 's régen várt csendes békessége.

Édes Fiam azon nagyon örülök mikor azt hallom, hogy leg alább egészséges vagy, de kiméld meg az Istenért ez után is egészséged, 's vigyázz életedre, melly mind nekem, mind Testvéreidnek annyira betses. Tsak az a nap nyújt nékem valamennyire enyhülést, és nyugodalmat, mellyen leveledet vehettem, tsak az emészt, hogy azt ritkán láthatom, vagy leg alább ritkábban mintsem óhajtanám.

A Katona Ötsédnek 22 Junii irott levelét vettem, mellyben meg kegyelmeztetésednek Gratulál az Isten áldja meg őtet is, még semmi baja sints a sok Strapáciánál egyéb, de hiszen a Katonaság azzal jár; hát itthon mennyi baj van rajtunk, tsak hogy más mód-dal, mint az övé minden a maga terhet viszi.

Miklóst az el mult Kedden küldtem haza Semjénbe, már Diencst ott találta, a mit a minap Miklós felől írtál, ugyan mellyiteknek a Gondolattya volt az, vallyon mi lenne belőle annak sem lévén semmije Miklósnak Pedig igen kevés, vallyon hová vinné, vagy mit adna neki enni tsak egy Holnapig is. Nekem maga mást mondott, és már abba Magam is tökéletesen meg egyezném Biharból való tsakugyan nintsem sem Apja sem Anyja, a Ház sem a legutolsó.¹

Itt az idő igen roszerű jár mikor kelet volna eső nem vőlt most dolgozni keék mindég esik Kenyér lene valami ha fel vehetnék az

¹ Eddig nem az édesanyja írása; a levél többi része azonban már az övé.

ortásokba kin van mind öszve 195 Kereszt idebe tam lesz vagy ezer Kercsyt tavasz rozs Széna nem a leg töb a Liget alatt 15 öl de 3 öl széles a fészkerben 20 öl és 6 bogja. Marat az alsón is lesz még vagy 15 az ortás alkalmasint el költ de hitelbe itt pésztt nem lehet veni nints az emberek köszt tугya Isten mit tsináljunk.

Édes gyermekem az egéségedre vigyázz az ithon valókon ne busul it vagyok én ara Kedvesem ki téve van is elég boszu tsak Heritz miat de ebe is mindent el követek a Pízt a Vármegye vete fel gondolom 1500 tám a barátság el mul kösztök ezért kelet az Opositionnak leni. Szükséged Nintsé ird meg fejér ruhákra vagy mi a tiszteségig ot is meg kel teni a mi lehet. Fiam jaj Anyai Szemeim hogy nem lehetnek az enyémekek enyémekek (!) és mindenkorra Ketten azért írjuk eszt a Levelet hogy nékem igen nehezen esik nem látok jól Fiam Oh Egek jüjetekek az én segítségemre és agyátok vissza nékem aszt a mit már egy darab ideje el vetettek tülem.

Clarirul majd el is felejték írni Őh egéseges a gyermekek mind hárman himlősök voltak de szerentsésen által estek az Ő Csókját a magaméval id teszem s vagyok a ki mindég

[1795. jun. ?]

Szerető édes Anyád
Árva Bossányi Susánna.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1903 : 201—202. 1.]

5424. (492/a.)

Okolicsányi János — Kazinczynak.

Ujhely 9^a 7bris 1801.

Spectabilis ac Perillustris Domine Asector
mihi singulariter colendissime!

Hesterno die in via constitutus cum D. Fratre Josepho in-sinuavi Eidem, quod submissæ mihi fuissent Vienna ab Agente Spbli D Vrä sonantes Litteræ, a quo accepta inuiatione, ut Easdem Postæ Magistro saltem traderem, cum quotidie occasio ex Regmecz foret apud Eundem, id præstitique, nunc tamen erga postulatam Spblis D Vrä has advolvo, ac amicis, iisque præciosissimis favoribus reclusus, distincto cum cultu maneo

Spblis D Vestræ

servus obsequentissimus
Joannes Okolicsányi mp.¹

¹ Zemplényi Notárius, Asector az Eperjesi Táblán, ugyanott Præses, Oberster az Insurrecciónál, végre Tornai Fő Ispán. Becsületes ember, de gyenge; még a' bornak is. [Kazinczy F. jegyzete.]

[Másolatban «Kazinczy Ferencznek Fogsága ideje alatt írott külömb-féle Levelei, úgy Másoknak hozzá intézett, vagy pedig ötet érdeklő Levelezései. Leirattattak Kazinczy Ferencz tulajdonából Kraynik Ferencz által 1834.» című, s jelenleg Ducsay Dénes ny. vm. árvaszéki elnök birtokában Miskolcon levő kéziratot kötet 112. lapján.]

5425. (519/a.)

Kazinczy — Kazinczy Lászlónak.

Ér-Semjén, 17. Aprilis 1802.

Édes kedves Laczim,

Asszonyám tegnap este vette leveledet; 's nem tudván mi lehet köztted és közttem, sírva jött oda, a' hól írtam. Eggy ideig nem engedte olvasnom leveledet: de látván, hogy a' legtökéletesebb csendességben maradtam, hallván, hogy nem is gyaníthatom, mi tüzelhetett fel, végre ide adta: 's minthogy az apró írás miatt jóformán meg sem olvashatá, parancsolta, hogy olvassam el fennszóval. Szörnyű levél, édes Laczim, és nem hittem volna, hogy hat quart pagina írása alatt a' fellobbanás tüze el ne aludhasson: de annak, a' ki magát *így* látja bántatni, nem éppen oly felette szörnyű. — Engemet illetvén a' levél, kértem Asszonyámat, engedje nekem a' válaszolást reá. Megnyertem engedelmét, de úgy hogy a válasz *magyarul* legyen, hogy megolvashassa.

Mit köszönhetek én Jósinak és Klárinak szenvedéseim egész ideje alatt, azt én tudom. A' ki el van készülve hallására, jöjjön hallja, 's vádoljon osztán. Tudom én alkalmasint ki mit tett, ki mit tehetett; 's eggyiknek másiknak és harmadiknak a' mit tett köszönnén, a' negyediknek és ötödiknek, hogy semmit nem tett mert nem tehetett, vétkül nem veszem; annak pedig a' ki úgy bánt velem, mint nem testvér, a' maga viseletét szívesen megbocsátom. De azért, hogy én Jósit és Klárit a' legszentebb háládatossággal szeretem, lehet-e ellenem panasza Miklósnak? ki szereti őtet inkább nálamnál?

Egyéberánt a' legtökéletesebb szabadságodban hagyom, hogy azt a Ferencz testvéredet, a' ki neked ellenséged — a' ki téged Asszonyámnak úgy fest, mint gonosz embert — a' ki feltette magában, hogy házunknak egyezségét töviből kiforgatja — a' ki ellened Dienes előtt hazudott — a' ki téged Domokos, Kárner és Fráter István előtt bántott — a' ki becsületes karakteredbe *kétkedik*, és

azért kételkedik, mert egy könyvről nem úgy ítélsz mint ő — a' ki tőled *azt* tudakozza, ha tudnál-e Zsidó lenni? — a' ki veled csinosabban correspondeál, mint te bánsz vele — — ezt a Ferencz testvéredet, mondom, szabadságodban hagyom gyűlölni, a' hogy tesszik; Laczi a' tűz igen becses dolog az emberben: de a' ki annyi hevességet érez magában mint te meg én, jól teszi, ha néha vizsgáló szemeket vét magára, 's ha úgy találja, hogy igazságtalan volt, érezze, hogy az emberséges embernek tisztí, helyre hozni a botlást.

Én már egynehány rendbeli leveleimben adtam jelét, hogy rád nem haragszom; és ha magyarázatokra szállottam, az nem azért esett, hogy tüzetet elhűtsem, hanem hogy tégedet meggyőzzelek a' felől, hogy én a' megbántás gyanánt vett tettekről semmit sem tudok. Mutassa meg az idő, ha állításom igaz volt-e. — Laczi, ne mérgesítsük egymás ellen magunkat, 's Asszonyámat ne keserítsük. Szálljunk valaha magunkba, 's hagyjunk békét a' gyanúnak. Ha én az egyességet igyekszem-e kiforgatni, tudja Asszonyám, az én lelkem, és egy jó ember: 's az nekem elég. Éljen szerencsésen. Öllelek szíves szeretettel

Ferencz.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1903: 210—11. l.]

5426. (519/b.)

Kazinczy — Kazinczy Lászlónak.

[Válasz László 1802. ápr. 26-án kelt s Kaz. Fer. által széttepett levelére.]

Semjén, 30. Aprilis 1802.

Édes Laczim, Azt a' leveledet, melyet talán egy nap írtál az Asszonyámnak írott minapival, nekem akkor adá meg a' Semjéni posta, mikor Miklóst Selindig kísértem. — Látván a' *Herr Bruder* compellation, mit várhatok magából a' levélből, megszűntem olvasni, 's a *Herr Brudert* Miklósnak minden szó nélkül mutattam, a' ki hasonlóképen szó nélkül tekintett reám, s tovább olvasta az ujságot. Semmi édes Laczim! tűzbe valál, 's még akkor nem lehetett hozzád érni válaszonak. — Miklós megszólított, hogy ne olvasam most a leveledet; attól tartott, hogy az felháborít. Engedtem neki, 's még többet tettem: harag nélkül szórtam ki igen apró darabokban a kocsiból, hogy más valaki öszve ne rakhassa, ha meglelné is.

Azt kérde, ha össze férhet-e a jó characterrel, hogy az ember elbeszéli, a' mit neki in Vertraulichkeit mondanak? — Nem fér! 's jele hogy én ezt tudtam: mert Dnek írván a' Susi lyánya nevése s' Klobusiczkiné felől, egy nagyot, a' mi e két czikkelyre tartozik, elhallgattam: noha lehetetlen volt nem említenem. Ellenben ki ne tudja, hogy a' Morálnak ezen interdictuma alá nem *mind* tartozik az, a' mit két ember egymásnak mond. Lám D. az én hírem nélkül nem eggy szót, hanem az egész levelemét neked küldi: melly ellen nekem ugyan semmi panaszom.

A' meg nem olvashatott sorokból ezen subtrahálva lévő szók tűntek szemembe: dumm dreistes Urtheil über die Mama von zweyen ihrer Kinder. Nem tudom, kiről mondottam: mert a subtrahálás azt mutatja, hogy *én* mondtam. Vastag szó a *dumm*; és ha annak iratott volna a levél, a' ki az ítéletet hozta, bizonyosan nem mondtam volna: mert én a' személyét tudom respectálni a' Gégneremnek, ha tettén felakadok is. — Édes Laczim: én jó foganatot ígérek ennek a' két levélnek. Ahhoz szállanak, a' kire valaha ez illet:

— — — sanguine junctus,

Mente tamen propior.

Ovid. Metamorph.

Legalább részemről semmi sem fog elmúlni, hogy testvéreim között, a' dolognak maga határa közt, ellenem panasza ne lehessen eggynek is. Adieu — Asszm Regmeczre ment.

Adieu

F.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1903:211—212. l.]

5427. (525/a.)

Kazinczy — Kazinczy Dienesnek.

Ér-Semjén, 20. May 1802.

Megengedj, hogy kedvetlen dologban jövök: de mivel kedvetlen, rövid leszek. — Ma éppen délben veszem Levelét Laczinak, midőn Susihoz mentem ebédre. Onnan most jövök, elolvasom még-egyszer, s írok. — De dato 11^{ae} May ír, és ismét Herr Bruder a' Compellatio, sőt a' textusban is Herr Bruder van eggy helytt. No jó! — Elég az, hogy a' hozzád írt, és általam hozzá küldött hosszú

Német levelemet in originali küldi nekem, némelly substrahált sorokkal.

(Az dd^o 2^{ae} Febr. iratott általam Dienesnek; és most Linez-ből jövőn hozzám, ezen csomó elején áll.)

Alig érhetett kedvesebb dolog ennél; mert nem lévén meg nálam ezen levelemnek párja, nem tudhattam, mi lehet az, a' mi ötet olly irtóztató tűzbe hozta. Osztán sajnáltam és szégyeltem felette, hogy azt találtam írni, hogy két testvéreim az Anyánk cselekedetei felett dumm dreistes Urtheilt hoznak, a' mint azt L. nekem a' minap szememre vetette: 's imhol a' legvilágosabb bizonyság, hogy én azt nem írtam teljességgel; és így sem sajnálnom, sem szégyelnem nem kell.

A' több substrahált sorok ezek:

(Lásd magát az általam Dienesnek írt levelet ezen csomó elején):¹

A' 10 punctumból nem tudom melyik az a' mire mentséget kellene előhoznom. Talán nem is foroghat fel egyéb, hanem az, hogy a mit L. felől írtam neked, hogy nekem mondta, mondotta-e vagy nem? — Kérdőre veszem lelkem esméretit, ha neked hazudtam e ebben a levélben és ezen punctumokban, 's az a' lelki esméret nekem azt feleli, hogy tudva ugyan nem hazudtam. Ha L.-nak csakugyan igaza van benne, hogy nem mondta, úgy én nem tudva hazudtam. Mellyet még mind ez ideig sem tudok. De ki tudja, hát ha nem jól említtem, ha sincere hiszem is, hogy jól említtem.

A' n° 5re úgy tartom nem kell menteni (dasz er in dem Hause eines Mannes, wir Franz u. D. sich sehr unartig betrug).

A' N° 6ta Domokos úr azt állítja, hogy úgy van (dasz ich mich in einem schönen Licht präsentieren konnte).

A' N° 7re (lásd a' Dienesnek írt levelet a 9-dik oldalon) azt mondom, hogy a levelet írván, nem tudtam, hogy azt L. látni fogja, mert úgy vele bizonyosan megkéméltem volna. Egyéberánt psychologisch concludáltam reá; azt tartván, hogy ha én támadtam volna meg mást a' más asztalánál — kivált úgy, hogy az szemtől esküdné hogy nem is tudta, hogy ő a' tárgya a' kifakadásnak, én azt felette fogtam volna sajnálni és szégyeleni. — A' mi a következőt illeti, ha L. azt érti azalatt, hogy én azért az actusért meg nem szünök bosszút állani, úgy érthetem mit tesz az *Erbebe!* noha

¹ E levél a közlés idején már hiányzott.

én azt tartom, hogy ő az én boszszúállásomtól nem félhet. — De én nem azt a' következtést értem, hanem azt, a' miről Herczeg Rochefoucault azt írja a' maga arany sentenciáiban, hogy a' *szép büszkeségű ember* (ilyennek néztem pedig Lt. is) könnyen megbocsátja azt, hogy más bántotta-meg őtet, de azt, hogy más őtet annyira ragadta, hogy ő bántott legyen meg mást, azt igen nehezen, vagy éppen soha nem bocsátja meg.

Ezeket vedd zur Wissenschaft. — Én nem panaszkodom, nem haragszom, 's elvárom mikor csendesedik-el L. 's magamat úgy igyekszem viselni ebben a' szörnyűre menő dologban, hogy érte idővel pirulnom ne kellessék. — Lnak ezt a' levelet ha tetszik megküldheted. Én azt sem improbálom, hogy a' *hosszút* küldéd-meg neki az én tudtom nélkül, noha fataliter ütött-ki. Adieu édes Dienesem.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1903 : 212—13. l.]

5428. (525/b.)

Kazinczy László — Kazinczynak.

Lintz den 25^t July 1802.

Nach denen dier und mier bekannten Verhältniessen erhielt ich heute einen Brief von dier — Sehr gerne will ich selben als den Beveis dessen annehmen, dass du das Muthwillig verdorben gut zu machen trachtest — Da ich schon auch ein andersmahl offen war — so kann ich auch jetzt nicht verhöhlen dass es einen vor komt, als wenn du mit der Geschichte des Onkel Peter meine Schwache Seite gesinnt hättest — Bruder das Mittel mich dier zum Freunde zu machen, ist das Simpelste in der Welt — und bestehet in der biedereren behandlung meiner, und meiner Angehörigen — Willst du dieser meiner Aufforderung genüge leisten, so sey auch versichert, dasz ich alle mühe Anwenden werde das geschehene zu vergessen.

Asszonyám kezeit tsókolom — a lábomra és oldalomra jobban kezdék ugyan lenni, de még is nehezen járok, most itt ismét meleg fürdővel élek, de ez nem eléggé használnván, a jövő héten egy ide négy órányira levő fürdőbe fogok menni — Málit tsokolom, Josi tiszteli Asszonyámat miolta itt vagyunk majd nem három unyit nőtt. Adio Bruder Wollte Gott dass du die Süsse Freude dich auch zärtlicher zu nennen nicht verdorben hättest Kazinczy.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1903 : 213—14. l.]

5429. (525/c.)

Kazinczy — Bessenyei Györgynek.

Bessenyei György urhoz
Pusztá-Kovácsiban, Bihar Vmben.

Tisztelt nagy férjfi!

Írásidnak úgy elfogytak minden nyomtatványai. hogy könyváros boltjainkban haszontalan keressük. Mind nyelvünknek 's a' Tudományoknak szereteté, mellyekért T. E. annyit tettél, a' mennyit követőidnek egész seregében nem csak Eggy is! mind halhatatlanságnak szentelt neved azt kívánják, hogy minekelőtte az Al istenekhez mégy, munkáidat egyetemben 's meg tisztogatva add-ki. Említem, hogy én e' kérést, még szerencsétlen rabságom előtt is bátorkodtam vala néked tenni. 's Te azt felelted, hogy munkáidból talán egyet sem bírván, az újabb meg tekintéshez nem láthatsz. Parancsolj 's megszerzem őket. De Te is ne halaszd a' tisztongatást. (*Igy!*) Correctio nélkül semmi munka nem ígérhet magának halhatatlanságot. Így tisztongatva adják-ki épen most a' Németeknél, az ő három legelső Irójik, Klopstock, Wieland és Göthe fél század olta csudált munkáikat, mellyeken az emberiség' szennyeit azok látják leginkább, a' kik azokat szülték. — Indúlj ezeknek példájok után, tisztelt férjfi! 's ért napjaidban köss hervadhatatlan koszorút azon virágokból, mellyeket ifjú korodnak arany hajnalában szedtetél. Nemzeted nem lesz háládatlan érdemeid eránt. Megvallja ő, hogy Iróji közt nem nevezhet senkit, a' ki több genievel, több erővel, 's igazabb ízléssel költ volna elő Nyelvének virágoztatására.

Ha festve vagy — Bécsben, emlitem, valál, — méltoztass nékem megígérni képedet. Rézre metszeteném, 's kevélykedni fognék, ha Hazám ezt az áldozatot az én kezeimből vehetné. A Báróczyét, melly előttem függ. az enyéből fogja.

Az emberiség Véd-istenei tartsanak meg épségben 's adjanak Néked hosszú kellemes estvét!!!

Ér-Semjén, jul. 29d. 1802.

[Másolatban a Magy. Tud. Akadémia könyvtárában. M. Irod. Levelezés. 4r. 38. sz.]

5430. (525/d.)

Kazinczy — Kazinczy Lászlónak.

Lieber Bruder, deinen Brief von 25. Jul. brachte mir die gestrige Post, und ich erhielt ihn diesen Augenblick, als ich von meinen Ritt nach Asszonyvására vom Pferde steige. — Du hattest mir aufgegeben, Nachricht einzuhohlen, ob beym Onkel etwas zu hoffen sey! Trotz den unangenehmen, widrigen Vorfällen zwischen uns, war es für mich Pflicht des Bruders und des Mannes, der weiß was sich schickt — dir die erwartete Nachricht einzusenden; welches ich um so lieber that, weil es bey dir statt Beweises dienen kann, dasz ich jede Gelegenheit der Besänftigung sehr gerne ergreife. Übrigens achte ich dich und mich mehr, als dasz ich hätte glauben können, dasz deine schwache Seite hiedurch ins Spiel gezogen wird, oder dasz ich sie ins Spiel zu ziehen nöthig habe. — Auch sagte ich dir in diesem dir geschriebenen Brief kein Wort von diesen schon alternden Vorfällen, und es freute mich von der Mama zu hören, dasz du ihr geschrieben hast: F. megszűnt levelezni (etwas dergleichen, wenn der Ausdruck auch nicht just dieser war) és így mindketten nyugodtan lehetűnk und etwas von der Comtesse Klobusiczky welches mich betraf. — Auch jetzt sage ich dir nichts über diese Geschichten. Ich will alles anwenden, das ich mit dir gut stehe, und mein Stolz soll mich nie albern machen, das zu erlangen zu trachten, was mir Kopf und Herz verbietet.

Da du hievon zu sprechen anfangst, so sey es mir erlaubt zu sagen, dasz mir auf Gottes Welt nichts angenehmeres geschehen konnte, als dasz mir mein an D. geschriebener Brief wieder in die Hände kam. Ich sah hieraus, was ich schrieb und was ich nicht schrieb; denn ich hatte davon keine Abschrift. Er beruhigte mich und setzte mich in den Stand alles ruhig zu ertragen, und die Zeit ruhig zu erwarten, wo du mich einmahl wieder als Bruder ansehen wirst wollen. — Gesegnet sey der Genius, der mich (!) beym Schreiben dieses Briefes die Hand führte, wenn ich auch nicht voraus sah, das er von D. weiter gegeben wird. — Und da ich für Pflicht achte unserer Auflösung entgegen zu eilen, so erlaube zu sagen dasz deine Zeile *Erbebe!* aus einen schrecklichen Missverständniss herrührt. Ob ich bey der Zeile: «Gebe acht, es wird Folgen haben!» das geniert habe was du mir zumuthest, oder das, was Rochefoucault für die natürliche Folge jedes ähnlichen Schrittes anfiel, das mag Gott

richten. Und ich sage kein Wort mehr, fahre fort den Gang zu gehn, von dem ich mir bewusst bin, nie gewiesen zu haben. Bruder es ist sehr gut, dasz der Mensch Galle und Stolz hat, aber der ungerecht wird, wird sich zu schämen haben. Dies sey nicht als Vorwurf, sondern als Lehre für uns beide gesagt.

Morgen gehe ich nach Regmecz, um von dort auf Josis Copulazion zu gehen. Hier ist nichts neues als dasz Nani einen Sohn, die Predigerin eine Tochter und Bernáth Gedeon auch einen Sohn hat. Ich empfehle mich deinem gütigem Angedenken.

Ér-Semjén, Am 5. Aug. 1802.

Ferencz.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1903: 214—15. l.]

5431. (528/a.)

Kazinczy — Gróf Teleki Sámuelnek.

Kegyelmes Uram,

Excellentziád Augustusnak közepe táján Váradra váratik; 's engemet a' József Öcsém Augustusnak 17-dikén tartandó menyegzője, Borsodi Vice-Ispán Consil. Ragályi József Urnak Mária leányával, elvon azon rég ólta óhajtott szerencsémről, hogy Excelentziádat láthassam. Legyen szabad, Kegyelmes Uram, a' helyett írva mutatnom-bé Excelentziádnak örökös tiszteletemet 's háládatosságomat.

Az én könyveim közt kettő van, a' miről azt merem hinni, hogy az Excelentziád hazafiúi lélekkel állított Bibliothecájának öregbítésére lehetne. Esedezem Excellentziádnál, méltóztassék ajánlékomat elfogadni, 's érezze, mint örvendek, hogy azt nyújthatom. Egyike a' Brouckhusius verseinek pompás kiadása, melyet én egy érdemes barátomtól, Miskolczy volt Professor Komjáti Ábrahámától, kaptam, midőn Belgiumból haza ért. A' másika az Oporin Bukolikusai.

Excellentziád kegyes megengedni, hogy egy szándékomat tehessem Eleibe, 's könyörgök ítéletéért, mely reá bátorítson a' rettegett munkára, vagy tőle örökre elrettentsen. — Sallustot akarom fordítani. — Fogságomban, hol nem vala szabad írnom, enyhületet leltem némelly szebb darabjainak magyarra tételében, 's ezen próbáim közzül egy-kettő úgy megmaradt emlékezetemben, hogy kiszabadulván, papirosra tehettem. Imhol vannak ezek a'

töredékek.¹ — Ha folytatandom a' munkát, minden jobb kiadásait 's Német, Francz 's Olasz fordítóit megszerzem, (most még a' Kéthidiak kiadásán kívül egyet sem bírok) 's két fordítással jelenek meg egyszerre; az egyikét szorossan a' deák Original szerint készítem, — a' másikat azzal a' kényes és szabad kézzel, a' mellyel a' franczia szokta által tenni a' régi Irókat, és a' mellyel a' Rollin Római Történeteinek egyik darabjában láttam Sallustnak egyikét igen szépen fordított szakaszait. Mert a' mit Lessing mondat Emilia Galottiban a' Herczegével Continak, a' Festőnek: *Nem olly igen híven, még hívebben volna*, az igen illik a' Fordítók munkáira is. Azonban kénytelen vagyok kivallani, hogy nékem a' különben igen tisztelt Kovásznai nem fog példányul szolgálni a' Rómaiak' fordításában.

Az Excelentziád megdicsőült fijának tiszteltetésén senki nem örvend szívesebben, mint én, kinél senki nem kesergi szívesebben halálát. Lipsiában nyomtatott Elogiumát most várom Könyvárosomtól. Nem nyugszom meg, míg jelét nem adom, hogy ismerem, szerettem. — A' kit a' jók kesergenek, nem élt kevés időt.

Éljen Excellenzziád sok esztendőket, a' Hazának, a' Tudományoknak, a' Jónak, Igaznak, Szépnek hasznára, örömére. Maradok alázatos hív tisztelettel

Excellenzziádnak
Ér-Semjén, 6. Aug. 1802.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

Töredékek a' Sallust Magyar Fordításából.

Catilinának I-ő Része.

«Mindennek, a' ki feljebb akar emelkedni, a' más állatoknál, oda kell törekedni egész erővel, nehogy élete hallgatásban osonjon-el, mint a' marháké, kiket a' Természet hanyatt képpel 's hasok szolgáinak csinált. Áll pedig ez a' minden mi erőnk a' lélekben és a' testben. A' lélek uralkodni adatott inkább, a' test inkább szolgáskodni: ez a' barmokkal, amaz az Istenekkel köz bennünk. Honnan nekem úgy tetszik, hogy szebb az elme' erce által törekedni dicsőségre, mint a' testé által; és mivel az élet, a' mit élünk, rövid, igen is illő, emlékezetünket minél *hosszúabbra* kinyújtani. Mert az a' fény, a' mellyet szépség 's gazdagság ad, töredékeny és mulandó:

¹ [E levélhez csatolt külön ½ levélíven.]

az szép igazán 's az marad-meg örökké, a' mellyet az érdem szerez. Azonban sok ideig kétesnek tartották a' régiek, ha a' hadi dolgokat testi erő segélli e inkább, vagy a' találmányos elme. Mert minelőltte valamihez fogunk, megfontolás, a' megfontolás után pedig teljesítő erő kívántatik. Így, a' mi külön fogva tehetetlen, a' kölcsön segéd által gyarapodik.

Catilina. XLIII. Rész. A' Cethégus képe. Natura ferox, vehemens. etc. Lelke délczeg, lángoló, tartóztatlan, serény katona. Minden igen jól van, ha igen hamar van, azt tartotta.

Viderint (sic!) Consules, ne quid resp. detrimenti capiat. Lássá a' két Consul, hogy a' hazát romlás ne érje; — vagy: hogy a' haza romlást ne valljon.

Jugurtha III. Rész. — Mert erőszakkal igazgatni a' hazát és a' kiknél a' nagyobb vagy, ha rá elég erőd van is 's jót is tészess vele, felette alkalmatlan: kivált, hogy minden régiek' ujítása gyilkosságot, üzést 's más effélet vonsz maga után. Pedig hasztalan törekedni 's a' magad fárasztásával csak azt nyerni, hogy gyűlöljenek, egyik neme a' legveszedelmesebb őrzöngésnek.

CIV. Rész. — Rómának Tanácsa 's Népe mind a' jó akaratot, mind a' bántást emlékezetben szokta tartani. A' mi Bocchust illeti, vétsége, minthogy magába szállott, elengedtetik. A' frigy és barátság megadódik, ha érdemlendi.

[Megjelent az *Akadémiai Értesítő* 1907: 102—104. l.]

5432. (539/a.)

Szlávy György — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Tizenkét esztendőől oltá, a miolta t. i. a mezei gazdálkodáshoz fogtam, megvallom magam nagy nyugodalmáért úgy szándékoztam dolgaimat folytatni, hogy minden húzavonákat, bé hajtásokat, és más mindenféle visszavonásokat, és vexákat, mellyek sok falusi uraknál gyakoroltatni szoktak, el távoztattam, és azolta a három szomszéd vármegyében ezen dolog eránt nevem a publicumba soha elő nem fordult, és rajta magamra való nézve is felette örülök, mert azzal magamnak sok ízetlenséget meg kéméllettem: most tehát kedves Ferenczem annyival inkább sajnállanám, és pedig azért is inkább sajnállanám, hogy éppen Te vagy az, a kivel ilyen bajomnak kellene lenni: de ha a dolgot igazságosan meg-

fontolod, reményilem, róllam minden subsumptiót el fogsz hárítani, ha tekintetbe veszed azt, hogy én a semjényiek által, és pedig (cathegoriamat rosra ne magyarázd) éppen et in specie, a mit is mindenkor meg lehet próbálni, általad clientelába vett Kötélverő és Béres által meg vagyok és pedig tetemesen károsítva. Ők találattak a kárba, a kár 6 boglya szénára becsültetett, a mely a mostani szűk időbe nagy positio, hogy tehát én magamnak elégtételt akarok szerezni, és mind eddig csupán csak uri házatokhoz való respectusból, és vonzásból attól prescindálván, és látván hogy a dolog barátságosan nem complanálódik, már most a dolognak véget akarok vetni, azt kérlek rosra ne magyarázd, hanem inkább a dolgot voltaképen megvizsgálván, eddig való halasztásomat is erántad viseltetett barátságomnak tulajdonítsad. Kedves Ferenczem! én néked nem régiben is megvallottam azon hibámat, hogy talán igen is sok a Cathegoria; ha tehát ezen dologba is olly kimélettel nem tudtam volna is bánni, mint a delicatesse megkívánta volna, kérlek meg engedj, és azért reám ne nehesztelj, mert gondolom el vagy róla hitetve, hogy a visszavonásnak spirittussa leginkább egész Úri házatok eránt nem animál, hanem annyiban a mennyiben a káromat megakarom térítetni, magamnak elégtételt szerezek, azt a magam eránt való kötelesség kívánja. Ne vedd rossz neven ha mellesleg azért érdeklek, hogy talán a bíró nem olly hibás, mint subsummáltatik. Ha kevesebbé volnál Barátom, ezt elő sem mertem volna hozni.

Holnap Váradra szándékozván, kérlek, cselekedd meg, hogy küldjél Holik nevezetű német asszonyi szabóhoz, a ki Tisza urral által ellenbe lakik, és elhozatván tőle a kis rossz leányom téli ruháját, azt ne sajnáld magaddal kihozni. Nagy barátság jeleül venném ha tudtomra adnád, de még elmeneteled előtt, ha Munkácson a status rabjainak meg vagyon-e engedve, hogy estvéneként gyertyát égethetnek? ezen kívül pedig ha Praefectus Bölné asszonyomnak az adreszt nékém meg küldenéd. — A feleségem tisztel, én pedig öllelek és vagyok

M. falva 4^a 9^{bris} 1802.

tisztelő szolgád és barátod
Szlávy m. p.

(A levélpapiros alsó szélére írva: *Szlávy György.*)

[Kazinczy Gábor másolatában a Magyar Tud. Akadémia könyvtárban. Történel. 4r. 15. sz. Megvan a Ducsay Dénes birtokában levő Kraynik-féle másolati kötet 205—206. l. is. Ebben Bölné helyett Bősné áll.]

5433. (553/a.)

Szmetanovics Károly — Kazinczynak.

Rajecz 16. 10^{br} 1802.

Lieber bester Freund!

In der That können Sie nicht nur von ganzen Herzen über mich zürnen, aber mich auch straffen, dass ich so lange an Sie nicht geschrieben habe, wo ich doch in Ihnen den besten und aufrichtigsten Freund auf Gottes Erdboden erkenne, der mich so oft im Elende und Kummer mit Wohlthaten überhäuft hatt — dieses habe ich aber gewiss nicht vergessen! — Jedoch können Sie mit mir thun was Sie wollen, ich habe es verdient, und werde es geduldig tragen. Unterdessen verdiene ich auch einige Entschuldigung. Mein Vatter war seither 2mahl zum sterben krank, und sehr lange Bettlägerig. Der Neid der bosshaften Menschen, der jeden Guten verfolgt, die Kaballen der nichtswürdigen, haben mich nicht nur in der Gefangenschaft, aber auch jezt, samt meinem ganzen Hause oft angegriffen — ich hätte mögen auf die ganze Welt vergessen, und die Menschen hassen, so wenig edle Seelen habe ich zwischen Sie angetroffen. Das dritte und wichtigste Geschäft, welches mich beschäftigte, war die acquisition der Herzoglich Albertinischen Portion in der Lietsava oder Rajecz Herrschaft. Diese hat uns vieles schreiben und laufen gekostet, endlich ist sie zu Stande gebracht worden. Diesem Gute sind Executionsmässig 60 Tausend Fl. investirt, Seine Königliche Hoheit der Herzog Albert, hat es auf uns, und alle seine Ansprüche in 40 Tausend fl. gnädigst übertragen, und zwar dass wir 20 Tausend gleich ablegen, die andere Hälfte durch 4 Jahre, nemlich alle Jahre 5 Tausend. Das Gut ist uns bereits den 5ten 9^{br} nach abgelegtem Gelde übergeben worden.

Schon war ich in besorgrniss, dass ich Ihre Bücher nicht bekommen werde, denn Augusti Markt war nichts zu Pest, und ich habe Sie erst den 26ten 9^{ber} bekommen. Ich kann Ihnen weder genug danken, noch sagen, welche Freude Sie mir gemacht, und wie unendlich Sie mich verpflichtet haben, ich zweifle ob ich im Stande werde sein Ihnen zu danken, oder gleiche Freundschaft zu erweisen. Freund! wenn Sie um mich her wohnten, welches Leben wäre das für mich! aber so wenn ich auch Säcke voll Gelder hätte, wären mir doch meine Tage zuwieder — — Muki hat mir

auch den Dyana-Sore geschickt, zwar schön aber theuer, ich habe dafür 13 ½ fl. gezahlt. Er berichtet mir, Rosti sey beim Orczy als Archivarius angestellt, ich weis aber nicht bei welchen. Hirgeist sey befreit, habe sich aber nur 3 Wochen zu Hause aufgehalten und sey abgereist zu einem böhmischen Grafen, allwo er angestellt ist — in welcher Qualität? weis ich nicht. Landerer schmause bereits zu Ofen — und Carl Szén sey im Szalader Comitát — von unsern armen Uza und den übrigen weis ich nichts, Gott möge auch diese erlösen, oder dass auch Sie schon erlöst wären.

Ferner berichtet er: Nina sollt den Simon wirklich heürathen — He bien! — ich beneide sein Glück gar nicht — vielmehr wünsche ich ihr alles Gutes, obwohl ich, samt dem russischen Offizier dass Sie uns ein ganzes Jahr bey der Nase herumgeführt hatt, einen gegründeten Groll haben könnte, aber eben dieses macht dass ich ihr Glück nicht beneide, nicht einmahl wünsche. Ich habe beiderseits viele phisische, philosophische, moralische und politische Gründe, dass ich an diesem Glücke zweifle, und wollte ein schlechter Prophet seyn, damit sie einst ihren Titel nicht theuer bezahlen sollte, ausser wenn sie sich jenem sinnlich indifferenten Leben nach Art dieses Standes sammt ihm übergibt, welches sehr wahrscheinlich ist. Alles gut! — aber ihr Bruder könnte mich kränken, wenn ich ein Mensch von seiner Art wäre — durch 3 Wochen könnte er wohl seine Freiheit oder seine Abreise mir nicht kund machen? — doch, wenn ich auch an die Vorzeit denke, füttier ich solche Weiber Memmen, die pur von Weibe gebohren sind.

[Másolatban a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történi. 4r. 15. sz. Megvan a Ducsay Dénes birtokában levő Kraynik-félc másolati kötet 102—204. lapjain is.]

5434. (566/a.)

Kazinczy — Péchy Imrénék.

Nagy tiszteletű 's bizodalmú Drága Jó Uram
Vice Ispán Uram, kedves Uram Bátyám,

A' sors mindenre annyi tehert rakott, hogy csak azt elviselni is elég munkát ad; 's kevés erőnk marad, mások' segéllésére: de csak magunkra lenni gondunknak egy felette nemtelen érzés; és vannak esetek, a' hol másnak hóna alá kapni kötelesség, ha miatta

egy ideig magunkról felejtkezünk is el. — Olvassa-meg az Úr Uram Bátyám ezt a' két levelet, melyet ide zárni bátorkodom, 's szánjon és segítsen.

Megírtam az első levélre, hogy megadom szívesen : de az én szerencsétlenségem által az én substantiám úgy meg olvadt, hogy azt hirtelen le nem tehetem : azért cselekedje, hogy várjon a' Camara : 's azt feleli, hogy az nem vár, és int, hogy tegyem-le minél előbb.

Edes Uram Bátyám! Uram Bátyámnak sincs kivetője 's gyermekei vannak. Távol vagyok én tehát attól, hogy én Uram Bátyámtól várjak. De Uram Bátyám abban a' karban vagyon, hogy pénzes embernek szóllván erántam, ki csinálhatja, hogy ezer ftot kapjak kölcsön : 's nekem csak az kell, hogy kölcsön kapjak. Látja Uram Bátyám, hogy a' pénzt le kell tennem, és ha kések, magamat megnotáltatom ; én pedig magamtól a' pénzt ki nem csinálhatom.

Fizetem én interesét szívesen és accuratè ; 's azon leszek, hogy a' Capitalist is lefizethessem minél előbb.

Ezen felül arra kérem alázatosan Uram Bátyámat hogy ha lát olly rést valahol, a' mi által sorsomon könnyíthet, emlékezzék-meg arról, hogy valamint nincs senki a' kit a' sors így üldözött volna mint engem, úgy nincs senki is, a' ki az Uram Bátyám segedelmére 's szánakozására érdemesebb légyen. Egy Vice Ispannak — egy Bihari Vice Ispannak sok módja van segíthetni.

Ájánlom magamat atyafiságos grátziáiba 's maradok hív tisztelettel. Er Semjén 5^a Febr. 1803

Az Urnak Uram Bátyámnak

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

[Eredetije a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában.]

5435. (566/b.)

Szlávy János — Kazinczynak.

Várad 8-^{ik} febr. 1803.

Leveled kedves Barátom annyival kedvesebb, mennél váratlanabb volt, mert megvallom minden tartózkodás nélkül, hogy töled levelet kapni, azon dolgok közé számláltam, melyekről nekem teljességgel le kell mondanom. Szóval ezen barátságodért

köszönetemet ki sem fejezem, ha azt el akarod hinni, hogy szívemben egészen érzem, és nagyon becsülöm, az valóságos örömömre fog szolgálni. Azon nem kételkedtem, sőt el voltam hitetve, hogy sanyaru sorsomon még boldog napjaidban is részt vettél, miért? mert amit bizonynal tudok: jó szíved van. Fájlalom hogy leveled szerint nem élsz azon boldogsággal, mellyet szenvedésed után méltán érdemlenél, ha az ohajtásnak ereje volna, el hidd Barátom, hogy téged is azok közt szemlélnék, a kik napjaikat teljes megelégedésben töltik. Noha kérdezősködtünk Gyurival, még se tudhattuk meg, ha Semjénben vagy-e, mikor mi Mihályfalván voltunk; nekem valóban kedves lesz akárhol és akár mikor Veled öszve jönni, mert a mostani leveled bátorságot ad szívemhez szorítani. Az ángyóm tegnap reggel ment Mihályfalvára s nagyon szeretném ha megsughatnám neki hogy emlékezetedet személyesen köszönje meg. Gyuri általam köszöntet, én pedig ha elfogadod, igaz szívből csókollak.¹

[Eredetije a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történi. 4r. 15. sz. Megvan a Ducsay Dénes birtokában levő Kraynik-féle másolati kötetben is a 207. lapon.]

5436. (567/a.)

Hirgeist Ferenc² — Kazinczynak.

Woditz den 11ten Februar 1803.

Hochgeehrtester Herr!

Wie sehr freute es mich Ihre Adresse von meiner liebsten Schwester erhalten zu haben! Wie freut es mich einem Mann, den ich schätze, meine Ergebenheit bezeigen zu können! Dass Sie meiner Schwester über ihr Stillschweigen bittre Vorwürfe (wie sie sich ausdrückt) machten, ist ganz billig, aber was mich betrifft, ich wasche meine Hände. Erstlich dacht ich: quod differtur non aufertur. 2tens Da mein eigentlicher Geburtstag der 19-te September 1802 war, so bin ich izt 5 Monathe alt, wie kann ein so zartes Kind schon schreiben? 3-tens Bei meiner Durchreise durch

¹ Kazinczy Gábor másolata. Alatta: «Szlávy János levele subscriptio nélkül».

² [Kazinczy jegyzete:] «kiben csak a német név vala mocsok». — Eleresztetett Munkácsról 1802. Septemb. 19d.

Ungvár und Patak, bat ich zwei Edelleute, die Sie gut kannten, Ihnen meine Befreiung zu sagen, da ich wohl wusste, dass Sie herzlichen Antheil daran nehmen. Finden jedoch all diese 3 mir unumstösslich scheinende Ursachen keinen Eingang bei Ihnen, so bleibt mir nichts übrig, als Sie gehorsamst um Vergebung zu bitten.

Nun will ich Ihnen, Theuerster Freund, kurzgefasst erzählen was sich bisher mit mir zutrug. Als ich nach Pest kam, erfuhr ich, dass Graf Deym, ein böhmischer Cavalier durch Ungarn reiste, sich um uns erkundigte, und da er hörte, dass ich in Ungarn eben nicht viel zum Besten hätte, so grossmüthig war, seine Adresse und Reisegelder beim Liedemann zu lassen, mit dem Zusatz: dass wenn ich in Ungarn keine bessere Aussichten hätte, ich nur zu ihm nach Neuschloss kommen solle, wo er mit meinen Fähigkeiten und Neugung einen angemessenen Wirkungskreis verschaffen wird. Das war genug um mich zu bestimmen ihm meine Dienste zu weihn. Drum blieb ich nur 4 Wochen in Pesth, passirte durch Wien, wo ich 3 Wochen blieb; da besuchte ich auch Madame Hakl, sah ihre reizende Tochter, die eben sich beim Hoftheater als Operntänzerin engagirte. Ihre Mutter sagte der Frau von Eisenhohl, einer reichen Apothekerin, dass ich hier sey. Bei dieser war die Schwester des Menz die suchte mich sogleich auf, ich sah in ihr das empfindsamste Mädchen, drauf musst ich zur Eisenkohl (die Schedlen sehr gut kennt); dort bewirthete man mich herrlich, und bei meinem Abschied musst ich mich in ihre Stammbücher einschreiben. Ich besuchte fast alle Theater, war in Schönbrunn, und unterhielt mich gut. Drauf reiste ich über Iglau, Czaszlau nach Neuschloss, fand aber den Grafen nicht da; ich schrieb ihm, er antwortete mir verbindlich und rief mich nach Prag, dort blieb ich 3 Wochen bei ihm. Er lebt recht filosofisch, ich speiste mit ihm in Gasthaus, und als er sich zu Bette legte, sprachen wir noch eine gute Weile mitsamen. Der Graf hörte Sie loben, schätzt Sie, und behält Ihren Nahmen in frischen Andenken. Er sagte mir: ich hätte zwei Wege zu wählen, den juridischen oder ökonomischen; ich zog das letztere vor, weil ich mich, mit wenigen vergnügt, nach einem stillen ruhigen Leben sehnte. Der Graf schickte mich also nach Woditz seinem zweiten Guthe, wo ich seit 19-ten Decem-ber bin. Dies ist nicht das Woditz durch welches wir fahren, ob- schon es auch nur zwei Meilen von Tabor entfernt ist. Himmel! welche Empfindungen hatte ich! Welche Betrachtungen stellte

ich an, als ich durch Tessenitz und Beneschau fuhr, jetzt in einem schönen Wagen mit herrschaftlichen Schimmeln, muthig sitzend, und vormals auf elenden Bauernwägen, in Demuth fahrend. In Beneschau stieg ich nicht ab, sonst hätte ich den Doctor ¹ besucht und auch gefragt, ob jenes Rabenvieh, das heisst die Wirthin, die uns ihre Zunge zeugte, noch lebe. Komme ich gelegentlich nach Tabor, so werde ich auch die Wirthin besuchen, bei welcher Laczi Laczkovics so vergnügte Augenblicke hatte. Von Wesseli bin ich nur 4 Meilen entfernt; da dacht ich: ich müsste doch an Fräulein Jeanette schreiben, die mir so sehr gefiel; ich erhielt auch eine Antwort, welche, weil sie am schmeichelhaftesten für Sie edler Freund ist, ich sie ganz hersetze.

«Wesseli den 27ten Decemb. 1802.

Schätzbarster Freund! Dass ich mich noch immer hier befinde, können Sie aus meinem Schreiben ersehen; nur sehr überraschend und unvermuthet ist mir ihre Erinnerung gegen meiner, und das noch dazu nach $2\frac{1}{2}$ Jahren. Manchmal sprachen wir mit meinen guten Freundinnen, in was für eine Lage Sie sich befinden werden alle 6 insgesamt, und nahmen sehr grossen Antheil an ihrem traurigen Schicksale; nur kann ich Sie versichern, dass ich mich in so weit auf einen zu erinnern weis, dem ich richtig bis auf 20 ungarisch zählte, und er mir auch das Lied, welches ungarisch geschrieben war, gabe; nur war mir ihr Name, und bis dato ist mir ihre Person und ihr Gesicht unbekannt; nur weis ich mich sehr gut auf den alten Herrn, und auf den kleinen dessen Name Catschinsky[!] ² ist, zu erinnern. Auch ist mir ihre Erinnerung gegen meiner sehr angenehm: im Fall Sie mir wieder zurück schreiben, sagen Sie mir doch wo denn alle hingekommen sind, ich nehme gewiss sehr grossen Antheil daran, und Ihnen eben wünsche ich gewiss alles Glück gegenwärtig, und sollten Sie hier durchpassiren, so kommen Sie nur her zu mir auf die Poste, und erzählen mir manches von ihren Abenthetiern.

Jene Verse die gut gesetzt sind, zeigen an einen sehr guten Geist und Kopf, nur kann ich Ihnen sagen, dass ich jene Eigenschaften gar nicht besitze, und dabei glauben kann, dass Sie es

¹ Chirurgus Rotter. K. F.

² Kazinczy.

blos zu ihrem Zeitvertreib thaten. Jener Graf, bei dem Sie gegenwärtig sind, ist mir auch bekannt, dann ich glaube das Neuschloss bei Wien ihm gehört; er wird doch wohl immer der nemliche Menschenfreund gegen Sie seyn, welches ich gewiss wünsche. Nun leben Sie dann wohl, und glauben mir, dass ich den Brief in Geheim halte, auch Sie alle in Andenken habe, ich bin Ihre F. Jeanette Trotzenberg.»

Sehn Sie werthester Herr, dass die Schöne alle unsre Namen vergass nur den Ihrigen nicht, obschon Sie ihn schlecht ausspricht, und weil sie *sehr grossen* Antheil an unsern Schicksale nahm uns alle in Andenken habe, dächte ich, wenn auch Sie das gute Kind mit einem Briefchen überraschen möchten, Sie hätte gewiss Freude darüber. Möchte der liebe Engel meinen Namen doch eben so gut merken wie den Ihrigen.

Mein Graf hat eine Speculation. Es sind hier Tuchmacher, die wegen Mangel an Wolle nicht arbeiten können, drum will der Graf Wolle aus Ungarn herbeischaffen und einen kleinen Handel veranstalten. Zu dem Ende will er mich im kommenden Herbste nach Ungarn als Commissär mit Mustern von Tüchern, Leinwand und feinen Glaswaaren schicken, mir die Adresse von allen denen geben, wo er selbst war und die er schätzt; dagegen möchte er aus Ungarn Wolle, Weine und Potasche haben. Letzterer Artikel könnte vielleicht ausbleiben, weil der Graf Patzan kaufen will, und dann Arnau verkaufen folglich hätt er keine Leinwandbleiche mehr. Graf *Wallenstein*¹ der eine Sztáray'sche zur Gemahlin hat, hat auch die nemliche Absicht; ebenfalls H. von Kovács der in Mártonkáta wohnt. Dieser schrieb bereits dem Grafen, der Graf antwortete ihm auch freundschaftlich. Wenn Sie, geehrtester Herr, über diesen Gegenstand meinem Grafen etwas schreiben wollen, würde er es gewiss mit Dank annehmen. Seine Adresse ist: A Monsieur Monsieur le Comte François de Deym chambellan de Sa Majesté Imperiale, Seigneur héréditaire d'Arnau & Woditz per Wienne, Prag, Tabor a/ Woditz bei Latzau.

Wäre der Graf nicht hier, möcht ich ihm den Brief schon nachschicken. Wollen Sie mich mit einem Schreiben beehren, wofür ich auch bitte, werde ich drob grosse Freude empfinden. Leben

¹ Waldstein.

Sie wohl, werthester Herr und bleiben Sie itzt eben so gewogen wie im Unglück Ihrem ergebensten Freund und Diener

Franz Hirgeist
der Leidengeübte.

Ist den[n] *Szlávy* und *Uza* schon frei? — Ich überschickte durch Kaufmann Macher 10 fr. dem Profosen Lisse, die ich von Commentanten auslieh, o ich bitte ihn zu fragen, ob ers richtig erhielt, meinen Gruss an ihn.

[Másolatban a Magyar. Tud. Akadémia könyvtárában. Történel. 4r. 15. sz.]

5437. (591/a.)

Szmetanovics Károly — Kazinczynak.

15 April 1803. Rajecz.

Lieber Bester Freund!

Gott weis wie unsere Posten gehen, erst vor acht Tagen habe ich Ihre Briefe empfangen, und dass zwar fast alle beyde zugleich — nur ganz in verschiedenem Thone geschrieben — der Erste, Freund! wo waren Sie damals? — als Sie ihn schrieben — mein Herz war so zusam(en)geprest als ich ihn durchgelesen habe, dass, dass ich mich nicht getraute das zweitemahl zu lesen, ob schon meine Gewohnheit sey Ihre Briefe wenigstens zweymahl durchzublätern. Lieber Freund! Muth gefast, wir haben noch tausendmahl grössere Leiden überstanden, können auch diese überstehen, glauben Sie mein Schicksall wären besser? Der Gedanke, dass ich schon in meinen jungen Jahren etwas seyn könnte, und doch wegen dem altväterischen Character meines Vaters nicht seyn kann, macht mich fast rasend, diese Abhängigkeit ist mir dan und wan lästiger als mein Kerker war — er bekümmert sich nicht mein Glück zu machen, also mich in den Stand zu setzen, damit ich mich den bessern Häusern zeigen und mit ihnen Umgang pflegen könnte — und doch wollte er, dass ich heürathen, und zwar mit Geld heürathen könnte, welche Bizareri seiner Denkungsart, ich müsste in petitorio seyn, nicht das Weib, und doch ist er zu karg als dass er schauen sollte, damit ich es mit Ehren seyn könnte — ich kenne ein liebes schönes Mädchen, von den erstern Häusern meines Comitats, aber es sind viele Kinder, viele Schulden also

erm — welcher Eindruck auf meinen Vater! und welcher für mein empfindsames Herz — es gibt noch zwar Häuser wo man mir ganz weitläufig aus politischen Ursachen die Waare anbiethet, eines von welchen ich schon längst geschrieben habe — aber nie werde ich mein Herz Preis geben — wäre ich in den untern Gegenden, vielleicht könnte ich Geld bekommen, und auch mein Herz befriedigen, — den[n] in meiner Heümath ist kein Geld — aber ich suche auch keines — Verzeihen Sie dass ich so weitläufig bin — ich muss es seyn, denn ausser Ihnen, der alle meine Gefühle und Geheimnisse kennt, habe ich keinen vertrauteren Freund, und es ist mir so wohl, wenn ich Ihnen mein Herz ergiessen kann.

Wie viel Freude habe ich nicht, dass unser lieber Pali nun auch freue (!) Luft schöpft, mein entzücken war über alles, küssen Sie ihn aber mit der Erklärung, dass ich recht böse seye, da er gerade in ihr Zimmer trat, als Sie mir schrieben, und doch nicht einen Buchstaben Postscripta setzte — Gott, allmächtiger Gott! welche Seeligkeit, wenn ich nur einmahl noch meine Freunde sehen könnte — denn ich lebe unter puren Sibariten und so ist mein Herz ganz verschlossen.

Was die Forderung des Causarum Directors betrifft, ist an mich bishero nichts gekommen, aber als noch meine Gefangenschaft dauerte, hatte der vorherige Causarum Director die Bezahlung meiner Unkosten einigemahl gefordert — *mein Vater gieng dann um Rath zu hohlen, zu dem verstorbenen alten Illésházy — dieser rieth ihm, er solle keinen Heller geben — und das werde ich auch jezt thun.*¹

Sie schreiben mir, dass Sie bereits ein Paquet Bücher für mich bereit hatten, ich küsse Sie Tausend mahl, für diese wahrlich freundschaftliche Fürsorge, die noch keiner gegen mich bezeugte, Wolle Gott, dass ich Ihnen meine Dankbarkeit im ganzen Gefühle meines Herzens ablegen könnte — ich hoffe, dass ich den Orpheus bekommen werde — aber erwünscht wäre mir, wenn ich die Marmontel's Erzählungen im deutschen bekommen könnte — ich unterhalte mit meiner kleinen Biblioteque manches Mädchen, den auser den Ihrigen, habe ich noch viele Bücher, als ich zu Pressburg und Pest war, zusammen gekauft — wenn Sie etwas zu schicken

¹ E sorokat Kazinczy Ferencz hűzta alá. (Kazinczy Gábor jegyzete a másolatban.)

haben, treffen Sie so die Anstalten, dass es mit Ende des Maji bey dem Liedemann sey, da, mit Anfange des Juny unsere Kaufleute nach Pest abreisen, sonst bekomme ich es nicht vor dem 7-ten zugleich bitte ich auch um den Preis — nun küsse ich die Hände ihrer Mama und Sie tausendmal — leben Sie wohl und glücklich

Carl Szmetanovics m. p.

[Másolatban a Magy. Tud. Akadémia könyvtárában. Történel. 4r. 15. sz.]

5438. (594/a.)

Hirgeist Ferenc — Kazinczynak.

Woditz, den 7-ten Mai 1803.

Hochgeehrtester Freund!

In der festen Überzeugung, dass Sie meinen ersten Brief nicht erhielten, lebte ich, als ich nun unvermuthet Ihr mir so erwünschtes Schreiben empfang. Alles ist darin so natürlich geschrieben, dass ich Sie bei Durchlesung dessen zu sprechen glaubte, so lebhaft stellte sich Ihr Bild meinem Geiste dar. Dass Szlavy und Uza frei wurden, wusste ich schon von meinem Vater, obwohl das Datum unrichtig angesetzt war.

Werthester Freund, Sie leiden also noch immer? lässt sich denn das widrige Geschick nicht versöhnen? Oder kennt es den Mann, den ehe das Leben, als Gelassenheit und Gleichmuth im Missgeschicke, verlässt? Ist nicht vielleicht all das uns noch bevorstehende Unglück ein Fratzenspiel, gegen unsre vergangenen jammervollen Leiden? Ist Freiheit nicht das höchste Gut? Daher denke ich, was Sie immer auszustehen haben, werden Sie als ein geübter und bewährter Dulder, weit leichter ertragen, als ein Novitz im Leiden, der kein grössres Übel kennt. Indess wünscht' ich von Herzen wenn Madame Fortuna billiger wäre, und Freuden und Leiden dem Menschen in gleicherem Maasse austheilte. Der Himmel wird Sie schon stärken, und Ihren Edelmuth, Nächstenliebe, und Wohlthaten belohnen.

Für mich scheint eine glänzendere Sonne aufgegangen zu seyn, die aus meinem Horizont alle Spuren von Traurigkeit vertilgen will, und meine alten Launen und Munterkeit zurück ruft. Mein edler Graf schrieb mir, ob ich den festen Entschluss hätte auf ewig in seinem Diensten zu bleiben, oder einen unwiderstehlichen

Hang für mein Vaterland hätte? Ich antwortete ihm mit Palin-genius:

Quælibet urbs, totusque Orbis Patria esse videtur
Egregio fortique viro, & bene vivit ubique.

Drauf schrieb er mir wieder, dass ich in Ihm einen Freund gefunden hätte, der mich in keinen nur gedenklichen Umschlag des Glücks verlassen, und mich gut versorgen wird. Der Graf heurathete den 11. Aprill die Comtesse Gabriela Schaffgotsch. De 4. Mai kam er her, wir empfangen ihn mit Abfeuerung von Pöllern, türkischer Musik, und die Gemeinde formirte eine Spallier. Er wird mich im September besonders wegen Pottasche nach Ungarn schicken, dann mir in Arnau die Cassa übergeben, die bisher der Direktor und Secretär führt: vermuthlich kommt einer von beiden weg. Das Werk wovon Sie schrieben, ist nicht meinem Grafen, sondern von Graf Berthold. Obwohl ich so nah' bei Tabor bin, weis ich doch nichts bestimmtes von Szabó, denn von dort kommt niemand her, der dergleichen wüsste. Man sagt er habe viele Schulden. Ich füg hier bei den Anhang meiner geringen ländlichen Muse, nehmen Sie sie gütig auf. Ich empfehle mich in Ihre Freundschaft und Andenken, wünschte viel und oft von Ihnen etwas zu lesen, und bin in der Hoffnung Ihnen auch bald mündlich zu sagen, dass ich Sie schätze und liebe.

Meines schätzbarsten Freundes ergebenster

Franz Hirgeist m. p.

An Uza bitt ich Gruss und Kuss.

[Másolatban a Magy. Tud. Akadémia könyvtárában. Történi. 4r. 15. sz. E levél után Hirgeistnak «Monatliche landwirtschaftliche Verrichtungen in Versen» c. német nyelvű költeménye következik 1803-ból. 4r. 4 lev.]

5439. (598/a.)

Kazinczy — Csóka János semjéni ref. lelkésznek.

Tata, 25. May. 1803.

Tisztelendő Ur,

Láttam Tatát — 's többet találtam benne, mint reményleni mertem, (ültetett partiája a' Nápolyi követhöz kicsiny; — de vizi partiája a' Nápolyi királyhoz sem volna kicsiny, az olly fel-

séges!) 's azt mondhatnám, ha a' fás tájékokban csak egy szembe-tűnő és szemet elfoglaló darab volna, hogy nálánál szebbet még nem láttam. Láttam, mondom, Tatát: de ezt a' gyönyörűséget kegyetlenül meg fizettette velem a' sors.

21 Maji 8 órakor értem ide, 's 10kor kocsira ültem, hogy Komárom felé mehessek. A' lovak vágtatva vittek-ki a' Szarka czímerű fogadóból, végig ragadtak a' városon, 's a' mezőn felfordítottak. A' mint talpra állottam, 's bugyogva ment belőlem a' vér, csak a' két szememre volt gondom, ha lát e? — Nem volt baja sem egyiknek, sem másiknak. Így tehát azonnal megindultam a' város felé. Egy paraszt menyecske, meglátván, hogy fejem előre nyúl a' lefolyó vér miatt, elimbe jött 's kézen fogva hozott a fogadóba. A' katonai felcsert Braun nevűt a' város közepén leltem, midőn betegeihez ment, tehát elhoztam magammal. Itt levetkeztem, 's úgy lelte, hogy a' bal karom sem tört el, sem meg nem hasadt a' csontja, hanem csak felette nagy confusiót szenvedett. Mind az öt ujjom úgy mozgathattam és mind ez ideig úgy mozgathatom, hogy ha klavirozni tudnék, verhetném, csak a' bal könyökömet tartsa valaki. Azonnal írtam, Dr Nagy Sámuelnek Komáromba, hogy jöjjön. Eljött. Ő is biztat; hogy nincs törés, sem hasadás, sem ficzamosódás, hanem hogy a' confusió gyógyulást kíván. Itt felcsert is, Doctor is, patika is, fogadó is van. És így olly jól vagyok, a' hogy illy szerencsetlenségben lehetek. A' fiziognomiám már alkalmasint vissza állott. Még az orrom nyerge véres és dagadt. De az elmúlik. Ezeket azért írom az Urnak, hogy ha Asszonyám Semjénben van, jelentést tehessen. Irok eránta Reg-meczre is, hogy ha ott talál lenni, ott tudja az esetemet és gond nélkül légyen.

Susi Húgomnak a' Mufti és a' tavaly sántító kanczám eránt írtam Pestről, hogy a' Váradi Urnapi vásárkor Dienes által adassa-el mind a' kettőt minél drágábban vehetik. A' Csikó meg maradjon. Eddig reménylem meghíztak.

Gyurkának semmi baja nincs azon felül, hogy ő sem esett párnára, 's becsülöm benne, hogy a' mint esetemet látta 's onnan eljöttem, (úgy mondják a' városiak) azt kiáltotta, hogy inkább ő veszett volna el mint hogy az ő jó Urának van ez a' baja. A' kocsimon 12 frt ára kárt tett az esés.

Itt egy kapitány Bézsán (a' ki Miklóst ismeri) jött látni, 's Főszolgabíró Ordódy; Bákóné Excellja pedig ide izent, hogy lehet e

valamiben szolgálatomra. A' Gróf Eszterházy Præfectusa Mélt. Bezerédy Ignác Ur Komáromból izene Dr Nagy Sámuel által, hogy ha megérkezik a' Gyűlésből, meglátogat.

Eggy hét alatt innen kiszabadúlok, és Dr Nagy ferdőbe hajt, hová úgy is szándékoztam.

Az én Bécsi útam nem farsangolás ; noha örülök, hogy Bécsset valaha megint megláthatom ; hanem plánaimnak elkezdésére tartozó lépés. Bár csak ő felsége meggyógyúlna, míg Bécsben leszek, hogy audientziát nyerhetnék.

Leveleimet a' postáról nem kell utánnam küldeni. De az Úr azt a' jót tehetné, hogy írhatna nekem, mik történtek Semjénben és azon a' földön olyanok, a' miket méltó tudni. Agens Vitéz József Urhoz kell adresszirozni leveleimet.

Ajánljon az Ur Asszonyámnak kegyességeibe, kinek kezeit alázatosan csókolom. Kérje az Ur Asszonyámat, hogy legyen gond nélkül. Én minden héten fogok írni. A' húgomat köszöntöm. Adieu.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5440. (601/a.)

Kazinczy — anyjának.

Bécs, 2. Jun. 1803.

Édes Asszonyám,

Nem tudván Semjénben van e Asszonyám, vagy Regmeczen, oda is írok, ide is. Utolsó Májusban felértem ide. Karom daganatja nagyot lohadt. Mind a' daganat, mind a' veres-kék szín a' hónom alján kezdve le a' körömig tartott ; de a' daganat nagyot lohadt, és valóban jobban is vagyok. De idő kell arra, hogy a' baj egészen elmúljon. Megint megváltoztattam a' plánumot. Hogy el kerüljem a' rázást a' szekerem, hajón megyek le Budáig, még pedig mihelytt halámat bémutathatom. Varas orral és nyakból fityegő kézzel nem mehetek oda. Azt commendálja minden, hogy meleg ferdőbe menjek. Vitéz ágens Úr nem javasolja Bádent, mert kimondhatatlanul drága. A' Budai ferdő igen jó lessz. Juniushban csakugyan Semjénben leszek.

Tegnap vettem a' Nagy Gábor levelét is : azt Regmeczre útasítom a' mai postával. Azt írja hogy a' Doctor fiú az az Dobsa Ferencz Saxoniában nem felel, és egy új plánumot csinál, mellyről szólni fog velem, a' mint írja. A' Regmeczi executionálisról azt

ítéli a' mit Tóth Pápai, Ragályi József barátunk, és Űza. Adja Isten, hogy az ezen dologban megcsalt remény Asszonyámnak elviselhetetlennek ne tessen. Én ugyan, úgy áldjon-meg az Isten, hogy benne egész hűséggel eljárta. Ha a' Vice Ispán kérdést tesz nála, minden helyrchozattatik. Csak hogy az is új haladék.

Ibrányi Antal tegnap ment haza. Nagy örömmre volt hogy feljött hozzám. Ő derék fiú. Azután is öszve akadánk. Hítt, hogy Kótajt ezután se kerüljük el. Ajánlom magamat anyai kegyességibe 's maradok alázatos hív tisztelettel.

[Eredetije özv. *Kazinczy Arthurné* levéltárában Pándon.]

5441. (609/a.)

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefinének.

Tisztelt drága barátném!

Haza érkezvén Debreczenből, első dolgom volt a' Rousseau Emiljét kikeresni, 's íme szolgálak vele. Csonka a' könyv, mert a' két hátulsó részét az, a' kinek egykor olvasni adtam volt, elvesztette; mindazáltal úgy hiszem, hogy illy csonkán is nyújthat örömet az Asszonynak Doctorné Asszonyomnak; 's ezen reménység alatt bátorodom kérni, hogy azt nekem többé vissza ne adni méltóztassék. Én az illy csonkán maradott könyveket nem nézhetem bosszúság, legalább elkeseredés nélkül; 's így ez nálam használatlan fogna heverni, vagy talán ki is vetném az útszára; melly nem újság nálam. A' mi kedves Kisünk' versét Sophiejének halálára, — a' Berzsenyi Dániel' ódáját — és a' Hadnagy Lakos' tekintetet érdemlő levelét íme közlöm az én igen szeretett barátommal, kinek magamat barátságába ajánlom. Méltóztassék ötet emlékeztetni ígéretire, hogy az Augustus 18dikán reá bízott dolgokat a' mi Kisünknek megírja. Az néki szent tiszte lessz, 's én azt várom tőle, hogy örömmel fogja teljesíteni. Ajánlom magamat igen nagy becsű barátságába 's maradok igaz tisztelettel

Az Asszonynak Doctorné Asszonyomnak

Ér-Semlyén 21 d. Aug. 1803.

alázatos hív szolgálja:

Kazinczy Ferencz.

[Eredetije a debreceni ref. kollégium könyvtárában. R. 702.00.]

5442. (612/a.)

Kazinczy — Bossányi Susánnának.

Ér-Semjén, Augustus 29. 1803.

Édes Asszonyám,

Az ide zárt nagy levél az Acsádi levélre való válaszem. A' dolog Asszonyám előtt kedvetlen, az én részemről pedig olyan, mint a' millyen egy 26. holnap olta fojtogatott keserűség végső kiomlása lehet. Kérem Asszonyámat, az Isten nevében egykori szeretetére, méltóztassék nézni az én javamat is, a' ház közös javát is, 's a' köz nyugalmat és azt, hogy az egykori egymáshoz való bizodalom és szeretet helyre állítódhassék és jőjjön le Asszonyanyám úgy, hogy a dolgot leérkezével végsőképpen elintézhesse. Nem lehet azt többé reményleni, hogy a' dolognak tökéletes megváltoztatása nélkül nyugtot lellessünk. Próbáltuk azt eddig, 's mindég rosszabb lett a' dolog. Így az Isten vissza hozhatja a' megbomlott egyességet: csak aztán egymást újra ne bántsuk, egymáson újra ne praeceptoroskodjunk, az egymás örömeit respectáljuk.

Itt az eső meg nem szűnt esni. Holnap csakugyan fel lessz minden takarítva, 's éppen tegnap ment el levelem Szabó Péterhez, hogy a' Szalárdi embereket szállítsa elő, kiknek magam is írtam, hogy jőjjenek.

A' dinnye szára megszáradott; többé nem fog érni. A' legszebb dinnyék éretlen maradtak. A' mi szükség felett való lessz, Nyíri eladja.

Az Öcsémnek két kanja döglött-meg. Az egyiknek a' bélét vágta ki a' másik, a' másiknak pedig a' torka körül volt sebe. Megnyúztam. Most nem vihetik, mert bűdös és kárt tehetne a' szalonába.

A' képeknek való skatulyát kicsinynek hagyta az asztalos. Nyilván a' Laczi képéről vette a' mértéket, mert csak az mehetett belé. És így a' fedeléhez köttettem a' képeket, hogy valami által ne lyukassza. Az Asszonyám fekete főkötős képe két árkus papírosban a' képek között. Azt a' Laczi rámájába lehet tenni Regmeczen, mert az üvege itt eltört.

Nagy Gábor jókor vette a' Prokuratororiát. Nem felelt nekem semmit. Hihető dolga volt.

Azt várván, hogy a' nyomtatás olcsóbbá teszi az árpát, Ádám

ma egy hete nem vett árpát a' héti vásárban, mert vékáját 11 garason adták volna. Nyíri azt mondja, hogy elhaladhat.

A' sokáig kötetlen állott rozs szalmája igen fekete, de a' szeme ki nem hullott.

A' köles le van vágva, de még fel nincs gyűjtve. A' paszuly lábán van.

Hat disznó, az a' két disznó és két malacz tökkel él az ólban. A' szénát még felezni nem lehet.

Berzeviczy Urnak bé fogom küldeni az Otományi írást, ha meg kapom onnan : — Ábrányba pedig magam megyek, ha Ádám Debreczenből haza jó, hová az én könyveim almáriomjáért ma küldöm, mert a' nagy almáriomból, két más almáriomot csináltattam.

A' venni parancsoltakat megvettem mind : csak a' két oka pamut van hátra, azt holnap hozza ki talán Ádám, mert holnapra ígérték, hogy kész lesz. — Itt a' faluban semmi hír, semmi újság. Váradról semmit sem tudok.

Málinak küldöm a' *kis kátét*. — A' Viczay képét is viszik fers-lágban. Kérem az Öcsémet, hogy juttassa a' Fried Uram kezébe.

Ajánlom magamat anyai kegyességeibe, az Öcsémet és Menyemet 's Málit csókolom 's maradok alázatos tisztelettel

alázatos engedelmes fija
Ferencz.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1903 : 215—16. l.]

5443. (631/a.)

Sárosy Andrásné — Kazinczynak.

Debretzen 27 Nbr. 1803.

Édes Kazinczim úgy hallám éppen most hogy igen rosszul van s tudom hogy abban örömet találja hogy barátai bal csetiben is részt vesznek azért fogadja el tőlem szíves sajnállásomat hozzá adván azt is hogy egy barátja sem sajnálhatja igazabban nállam betegségében. Kívánom minél előb gyógyulását s azt is hogy már egyszer láthassuk, s a sok Missverstendnisseket meg mondhassam ezzt pedig igaz szívvvel ohajtván vagyok igaz barátnélya, leben sie wohl schätzbarer Freund und werden sie bald gesund.

[Eredetije a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. M. Irod. Levelezés. 4r. 29. sz.]

5444. (631/b.)

Versegghy Ferenc -- Kazinczynak.

Budánn 29. nov. 1803.

Kedves, édes Kazinczym!

Tudakozódol irántam Pestre szálló leveleidben. Ez bizonyos jele, hogy szeretsz. Pedig én néked ki nem mondhatom, mely kellemetes jutalom előttem, hosszas szenvedéseim után, a Jóknak szeretete. Ez tartya fel bennem egyedül a lelket új inségimben, melyek itthon reám várakoztak, 's melyeket Makk Domonkosnak köszönök. Ő még szerencsétlenségünk előtt csürhe kalmárokkal titkos kereskedésbeli társaságba cresszkedvén, s őket hazajövelekor rossz (vagy talán csak tetetett rossz) állapotban találván, felvette az édes Anyám' nevével Pest várossátul pénzeinket, és czinkossai között elosztotta, kik azután épen nem késtek gridákat csinálni, hogy a törvénynek protectioja alatt lohassanak. Eladta azonkívül az én házi eszközeimet is, könyveimmel együtt, mázsa számra, ammint mondgya, 's hazaérkezésemkor oly nyomorult állapotban találtam az édes Anyámat, hogy, ha a boldogult Egri Püspöktől 200 ft pensiócskája nem volt volna, koldulnia kellett volna. Az volt Barátom! a mi gyönyörű Makkunktól legszebb, hogy még az írásainkat is kezébe kerítvén, minekutánna szegény öreg szülömöt mindenéből kifosztotta, úgy bánt vele, mint egy elvetett féreggel. Goromba tirannussa lett. Ő arra tartott számot, hogy én a napvilágot soha sem vagy legalább Anyám halála előtt nem látom. melynek siettetésében szinte oly szorgalmas volt, valamint a szabadulásomra szükséges rendelésekben lassú. Ha Szén Antal meg nem ijesztette volna azzal, hogy Német-újvárbán lakó atyámfiai által adat be Instantiát, ő az Anyám nevével ismét instantiát írt volna, megfizettette volna, és a helyett hogy elküldgye, szétszaggatta volna. Nem beszéllem én ezeket neked Barátom! indulatból. Documentumok vannak kezemben, melyekből szólok. Mert ő meghallván szabadulásomot, súlyosan lebetegedett: érkezésemet pedig szemeivel látván, annyira elvesztette a Tramontánát, hogy a' pénzek iránt való causákra nézve Informatiot kérvén tölle barátságosan, ő e helyett egy nyaláb rész szerint saját, rész szerint hozzá szóló írásokat és leveleket adott kezembe, melyekből Tótpápai úrral könnyű volt átlátnunk, hogy ő mala fide járt e' dolgokban, és hogy az anyamnak legalis

actiója van ellene. Annyira megháborította szegényt a rossz lelki-
ösméret. Most már processuskodnom kell az Anyám nevével,
hogy e' rossz embereknek kezéből pénzeinknek legalább valamely
részét vissza csafarhassam.

Ösmeretes előtted, Barátom! ama felségs gyönyörűség,
mellyet egy Író érez, mikor Író-társainak munkáit olvassa, kiket
ösmer, tisztel és szeret, mint tudománybéli Bajtársait. Mikor
szobámban körül nézem magamat, s együdüös magyar literátoraink-
nak munkái közül csak egyet sem találok benne, úgy kínlódhatok,
úgy epekedhetek, mintha e tudós Barátim elhagytak, megvctcttek
volna. Halálom előtt, így szóllok magamban, talán egyiket sem
ölelhetem meg közülök többé, s helyettek még csak könyveikben
se gyönyörködhessek ezentül? Kis Istvány úrral, kit nagyon be-
csületes embernek találtam, megösmerkedvén, könybe borult szem-
mel nézegettem bőttyában az új productumoknak titulussait, a
nélkül hogy reménységem volt volna, két három esztendő előtt
velek bővebben megösmerkedhetnem. Az ilyen gondolatok terhét
Te képes vagy átlátni. Hátha még olykor kedvem durran valamit
írni, vagy a' mit írtam 's magammal haza hoztam, jobbitgatni, 's
a' kútforrásokat, mellyek erre szükségesek volnának, 's mellyekre
még szerencsétlenségemben dolgozgatván, támaszkodtam, nem
találok: óh! melly nehezen viseltem akkor sorsomot, Barátom!
olly nehezen mint a szegény mesterember, a ki haza érkezvén,
szerszámai nélkül találja házát, mellyek nélkül kenyerét nem
keresheti.

Viradnak ugyan több felül reménységeim, Édesem! és a szük-
séget a legszükségescbb dolgokban mindeddig nem érzem. Swarz
György ide való német comicus, régi barátom, mihelyt haza ér-
keztem, tisztességesen felruházott. Püspökeim, Vilt József és
Szabó András urak nemcsak meg nem hültek hozzám, hanem
írántam való atyai szorgalmaikot, kivált a penziomnak vissza
nyerésére nézve, még meg is dupplázzák. Kis Istvány úr íráskáim-
nak kiadását felvállalta, illendő remuneratiót ígervén értek.
Processussaim által is csak vissza szerzek valamit. De vajmi
nehéz, Édesem! meglett esztendcimben, mikor régi keresményim-
mel nyugalomban kellene élnem, keresni kezdeni!

Ezeket csupán csak azért írom, hogy szívemet kebeledbe ki-
öntvén, könnyebbséget lelhessek. A te káraidnak nagy részét
hallottam: kívánok erőt és férfi szívet mind elfelejtésekre, mind

pedig helyrehozásokra. Hogy engemet a jó embereknek szeretetekbe ajánly, nem kérem tőled, mert erre jó szíved a nélkül is késztet: de, hogy Kis István úrnál, ha jó módját ejtheted, munkáskáimnak kiadását sürgesd, a kiadottakat pedig, mihelyt kezdedhez jutandanak, a vevőknek ajánld, arra nagyon kérlek, mivel jó szíved azt nem tudhattya, melly hasznos lehet nekem e' szolgálatod.

Ama munkámnak neve, mellynek első szakaszocskáját már Kis uramnak kezébe adtam; *Költeményes Enyelgések, különféle versnekben*. Előre van küldve benne a versnek a musikából való magyarázattya. A darabocskák többnyire comicumok. Négy részecskére való nállam már készen van.

Egy másik munkám *Rikóti Mátyás* nevét viseli, négysorú ritmusokban. Az egész Poema 12. dalból áll, és Rikótinak, egy rosz magyar poétának s egyszersmind Kántornak laureatióját adgya elő. Bele fontam a mesébe a Poetikának majdnem minden reguláit, de kivált a *Kis gustus*nak satirizatióját, mellynek köteleiből nemzetünk olly nehezen veczódik ki.

Harmadik kis munkámnak a neve: Neue, mit Gründen unterstützte Hungarische Sprachlere, worin die verschiedenen Mund- und Schreibarten angezeigt und die Regeln aus der morgenländischen Bauart der Sprache selbst hergeleitet, mit den deutschen Redensarten zusammengehalten und durch Beispiele erläutert werden.

Ezen 22 esztendeig dolgoztam. Révainak deákul írt magyar Grammaticája, úgy látszik hogy útamban van. Kis István úr még a plánumát nem látta. Nem tudom mit fog rá szólni? Más-hoz pedig már csak nem akarnám vinni. Csinálok ebből egy magyar Compendiumot is, e név alatt: *A tiszta Magyarság, avagy a magyar ortografiának, helyesen szólásnak és versszerzésnek okokkal támogatott regulái*; mellynek több felénél már kész is.

Negyedik e név alatt készül: *Az emberi nemzetnek rövid sommába vont Historiája, mellyben az emberi tulajdonságoknak általjában való rajzolása, a legnevezetesebb országlásoknak eredetei; virágzásai és hanyatlásai, az emberiségnek közönséges gyarapodásával együtt rövideden előadtnak*. De ezt nem folytathatom, még ama franczia és anglus könyveket, mellyekből haza érkezésem előtt dolgoztam, ama historikusokkal együtt, mellyeket az anyámnak gyönyörű tútora elpazarlott, meg nem szerezhetem.

Hogy szándékod van, nem tudom, minémű munkádat közre bocsátani, Kis uramtúl örömmel ér(t)ettem. Ha még ennél is nagyobb örömet akarsz nekem csinálni, írd meg rövideden foglalatját, valamint egyéb munkáidat is, melyeket pallérozgarsz vagy készítesz. Hozzuk helyre Barátom! a mit kilencz esztendő alatt kénytelenek voltunk elmulatni!

A magyar Theátrom, hallom, Debreczenben van. Többet felőle nem tudhatok. Ha te a játszóknak személlyeiről, a directorról vagy Protectorról és a Játékdarabokról valamit hallottál, közöld velem. Swarz Barátomnak vannak egynehány igen érzékeny darabjai kézírásban; csinálhatnék belőlök a magyarok számára egynehányat.

Hát Nagyváradra jársze? és ha jársz, mond meg nekem, kérlek, emlékezike még rólam Betlehemné, született Reviczky Rósi? Ha emlékezik, csokold meg — kezét helyettem. Szeretném látni! Nem jön-e némellykor Pestre? kérdezd meg, ha imádkozott-e már az Egri Püspök lelkéért, hogy bocsássa meg az Isten szarvas bolondságait?

Egy két énekecskével, melyeket valaha örömet hallottál, kedveskednék, mivel megjobbítottam; de a *Költeményes Enyelgésekben* az énekekre való kótákkal együtt a nélkül is elő fognak kerülni. Találsz mellettek ujjakot is. Mivel a Budai Királyi Typographiában már kóták is vannak, könnyű lesz, ha Kis uramnak tetszeni fog. Énekeimet különösen az Instrumentumra való kótákkal is kinyomtatni.

Most egyszer kedvemre kipapoltam veled magamat! Ha sokkallod írásomat, add vissza a kölesönt. Élly és szeresd

Verseghydet msk.

Vettem Verseghinek ezen levelét Ér-Semlyénben, Januar 6dikán, 1804. — Kazinczy Ferencz msk.

[Másolatban a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történl. 4r. 15. sz. Megvan a Ducsay Dénes birtokában levő Kraynik-féle másolati kötetben is a 211—215. lapokon.]

5445. (650/a.)

Ruzsicskay György — Kazinczynak.

Prag den 17 Febr. 1804.

Edler Grossmüthiger Freund!

Am 9-ten des künftigen Monats wird es bereits ein Jahr seyn, an dem ich hier in Prag anlangte, und ein neues Bürgerleben zu leben anfieng. Dass es weder meine Nachlässigkeit, noch meine Vergessenheit an Sie und an Ihre Grossmuth bisher nicht gedacht und nicht geschrieben zu haben, sey, werden Sie leicht zugeben, wenn Sie nur erst meine bisherige Geschichte hören werden. Die ich jedoch für izt noch zurück lasse, indem mir hauptsächlich und vor allen Dingen daran gelegen ist, Ihr, mir so schätzbares Daseyn, und Ihre Gewogenheit gegen mich, zu wissen. Nur soviel zum voraus: Meine Lage und Umstände sind wirklich so beschaffen, wie ich sie noch in No 7. öfters befürchtet hatte. Ich kann nemlich (aus Ungarn und Wien verwiesen und auf Prag eingeschränkt, ohne Freund, ohne Bekannten, und ohne Geld in einem fremden Lande) keinen Dienst finden, und muss mein Leben mit elender Tagschreiberei auf elende Weise durchbringen. Nicht einmahl ist mir das Glück zu Theile geworden meine Kinder erhalten und gesehen zu haben, welche noch in Wien sind, und mich so wenig kennen, als ich sie. Mein Weib ist aber noch A° 1795. als ich noch während des Prozesses in Wien war, gestorben.

Wenn nun dieser mein Brief Sie findet, und ich Ihre Gunst nicht verloren habe, so antworten Sie mir auf das schleunigste, damit ich mich nachher doch einmal seit vielen Jahren expectoriren könne. Des ich in der süssesten Hofnung und Erwartung geharre —
Edler Grossmüthiger Freund

Ihr ergebenster Diener
Probus Ruzsitskay mp.

Ps. A Magyar Nóták miatt ist mein Vorsatz und Plan noch der nemliche. Nur bin ich ein zu grosser Bettler, um ihn zu bewerkstelligen. Haben Sie die Güte, und berichten mich, was mit denjenigen Stücken geschehen sey, die ich Ihnen mitgegeben habe; und ob es nicht rathsam wäre, bei einer Ausgabe im Stiche, sie an einen ungarischen Magnaten zu dediciren, wozu sie selbst diese Dedication in der ungarischen Sprache entwerfen und mir zusenden

können. Ich glaube es möchte um so mehr auffallen, wenn so etwas aus einer Prager Presse erschiene.

Vor allem andern aber bitte ich um Ihre Antwort und genaue Adresse. Die meinige ist: An Georg Probus Ruzsitskay, an der Schlossstiege beim goldenen Engel im 2ten Stock.

[A Ruzsitskay György három levele előtt levő 1. és 2. számú papirosszeleten Ruzsitskay következő följegyzései olvashatók:]

Imperat; hunc frænis, hunc tu compesce catenâ.

In carcere arcis Munkáts sub No 7° supremæ seriei 46to nota die 5^a Aprilis 1801.

Munkácsi Vinczlercány éneke 24. Jun. 1801.

Georg Ruzsitskay.

[Másolatban a Magy. Tud. Akadémia könyvtárában. Történi. 4r. 15. sz.]

5446. (667/a.)

Sárosy Andrásné — Kazinczynak.

[1804. márc?]

Felette tsudálkozom, hogy hol tébolygott az a levél oly sokáig: én sem tudom aszt meg magyarázni magamnak nékem is tsak most ira B. Ur s majd annak is három holnapja lett volna miolta nékem nem írt én nem tudom ha írok é neki már addig mig le jó. Májusban akar meg látogatni, akkor talán Semlyénben is el megyen, de ha írok mind aszt meg írom a levélben a mire kért. én e napokban sokat betegeskedtem s most is egy oly erős köhögés van rajtam, hogy alig vagyok el miatta. nem vagyok én mostan oly magánosan mint eddig, én ugyan nem megyek most is sehová hanem tsak mindég jön valaki hozzám, el telik az idő, egy jó leány is van mostan melettem az aki Vaj Istvánnénál volt s most Consilj Lonyaitol jött hozzám, az Kövi Proffes. testvére, nem tudom hallotta é Kazinczy hogy Baj Istvánnak megént meg holt az

felesége gyermek ágyba s az gyermek él. Tessényi Urat is matematik itten tegnap holt meg, itt halál jár nem fél é tölle, leben Sie wohl lieber Freund und denken sie an mich.

[Eredetije a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. M. Irod. Levelezés. 4r. 29. sz.]

5447. (671/a.)

Hirgeist Ferenc — Kazinczynak.

Wien, den 17. April. 1804.

Werthester Freund!

Dass Sie sich wohlfinden, und zufrieden leben, ziche ich gar nicht in Zweifel, indem mir Freund Juhász schrieb, dass Sie Werke schreiben, die gelobt werden, und dies setzt Wohlfinden und Zufriedenheit voraus. Aus Ihren vorjährigen Schreiben ersah ich, wie Sie manchen Kampf zu führen, manche Demüthigung zu ertragen, manche sich aufthürmende Sorge zu überwältigen hatten; andrer Seits sah ich, wie Sie allen diesem eine felsenfeste Geduld entgegensetzen, wie zu Ihrer Erquickung gute Menschen sich an Sie anschliessen, und wie überhaupt Ihre edle Denkungsart und Handlungen, Ihnen, trotz des verzogenen Horizonts, Ruhe und Zufriedenheit gewähren. Ein denkender und mit Fähigkeiten begabter Mann, der viel gelitten hat, thut am besten, wenn er sich von der Welt zurückzieht, und sich den Musen weihet, je mehr er litt, je schöner er schreibt, desto mehr Bewunderung flösst er ein, desto erhabener kommt er den staunenden Menschen vor. Komme ich ins Vaterland, werde ich nicht ermangeln mir Ihre Werke anzuschaffen, und sie gewiss mit Vergnügen zu lesen, bin ich zum voraus überzeugt.

Sie sehen, edler Freund, da ich Ihnen von Wien schreibe dass ich Böhmen und den Grafen verlassen habe. Dort hatt' ich keine Lust mehr: des Grafen Handlungen sind von seinen schönen Worten und Versprechungen oft sehr verschieden. Er hat Menge Pläne, die er nicht ausführt; liebt neue Leute, und verwirft die Alten, und aus der Ruhmsucht alle glücklich zu machen, macht er wohl niemanden. Er hat einen jungen Albanier und einen Juristen aus Prag bei sich, aus jenem wollt er erst einen Apotheker, hernach einen Hofmeister, und jetzt einen Kaufmann machen, diesen will er nach Wien schicken, um die Handlung im Grossen

zu erlernen. Als ich zu ihm kam, wollte er mich zu Tuchmachern und Glasfabrikannten schicken um beyde Künste zu lernen, denn damals wollte er Fabriken errichten; nach 6 Wochen dacht' er nicht mehr daran. Im vergangenen Herbst wollte er mich mit einem Leiterwagen mit Waaren beladen nach Ungarn schicken, es kam nicht zur Ausführung, auch hätt' ich mich dafür bedankt, denn ich hätte reisen sollen in Gesellschaft eines Juden, der sich aufs handeln und schachern gut verstehe. Zuletzt wollte er mich zum Renntmeister machen, und sagte, weil ich das Sitzen gewohnt bin, wird es mir angemessen seyn, wenn ich immer beim Rechnungstisch sitze, da wär ich ein wahrer Lastesel geworden, denn die Rechnungsart ist so vervielfältigt, dass man alles fünf bis sechsmahl abschreiben muss. An Sonntag geschehen die Zahlungen, also auch der ist nicht frei. Ich dachte mir, länger werd' ich dein duplé nicht seyn und drang auf meine Rückkehr. Der Graf lobt unser Land, schimpft aber auf uns Ungarn, weil er irgendwo hörte: taliga nem szeker, tót nem ember. Als Böhme rechnet er sich unter die Tót, jetzt sollt' er kein Mensch seyn! Welche Lästerung!

Allein, theurer Freund, aus Böhmen bracht' ich einen Zustand mit, der mich in Lebensgefahr setzte. Ich war gewohnt frühmorgens immer auf Feldern und in Wäldern zu gehn, legte mich oft ins feuchte Gras, und bekam unter der Hüfte eine Geschwulst, die aufbrach, und wegen Unwissenheit des dortigen Arztes, der mich versicherte, dass es nichts zu bedeuten hätte, und zu heilen wird, grif es innerlich um sich weiter, so dass eine Fistel daraus wurde, bereits ist der fünfte Monath, dass ich das Zimmer hüte, ich wurde fünfmal, nicht ohne grossen Schmerzen geschnitten, hab aber izt doch Hofnung bald hergestellt zu werden. Sehen Sie, geschätzter Freund, an jene grosse Unglückskette muss ich auch diese ziemlich beträchtliche anschmieden, werd' ich noch mehrere anschmieden müssen? wo find ich den Rosenpfad meines Lebens! vielleicht nirgends, meinetwegen, omnia idem! ist der mächtige Trostspruch, es kommt nur darauf an, Kräfte genug zu sammeln um ihn verdauern zu können, und die Zeit abwarten, die alles Glück und Unglück endet; dann kann man noch mit grösserer Überzeugung ausrufen: Omnia idem! ich will ihn jedoch nur dann beherzigen, wenn man ein gutes Gewissen hat, und seine Lage nicht ändern kann. Obwohl ich krank bin, so bin ich doch recht vergnügt, weil ich meine langentbehrte Herzensschwester täglich vor Augen

habe, und ihre zärtliche Sorgfalt, mich an nichts Mangel leiden lässt; auch nimmt Sie Lekzionen von mir in der französischen und italienischen Sprache. Welch' wonnevoller Augenblick, wenn ich ihre Fortschritte bemerke! Indessen hat auch sie ihren besonderen Kummer, und Bruder und Schwester wünschen ein günstigeres Schicksal. Leben Sie recht wohl, geehrtester Freund, in der süßen Erwartung einer baldigen Antwort verbleibe ich unveränderlich
Ihr aufrichtiger Freund

Franz Hirgeist mp.

P. S. Wir werden den 8-ten Mai ein neues Quartier beziehen, wovon ich das Hausnumero noch nicht weis, und daher eine machen muss. Jezt hab ichs: Abzugeben auf der Melker-Bastei, im klein Paskanadischen Haus, No 94, im 2-ten Stock. Adressiren Sie den Brief nur an mich, und schliessen Sie das, was der Schwester gehört, ein. Aber schicken Sie ihn vor dem 5-ten Mai nicht ab, damit wir ihn desto sicherer bekommen. Ajánlom magamat!

[Másolatban a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történel. 4r. 15. sz.]

5448. (673/a.)

Ruzsieskay György — Kazinczynak.

Prag am 12 May 1804.

Edler grossmüthiger Freund.

Nehmen meinen tausendfachen Dank für Ihre Zuschrift. Ihre mir in Ewigkeit unverkennbare Hand, so sehr ist sie meinem Gemüthe eingepägt, war mir ein wahres Labesal; sie hat in mir alle die Tröstungen, alle die grossmüthigen Labungen erneuert, die sie einst so hinreissend auf mich wirkte, dass ich sogar zuweilen des Zustandes, in welchem ich war, vergass. Dies ist eine selige Erinnerung, obschon die Erfahrung selbst die bitterste war. Gott gedankt, es ist vorüber! Der gnädigste Monarch hat sich auch meiner erbarmet: am 17 Octob. 1802. kam der Major mit dem Profoss (beide im Uniform) zu mir in den Kerker. Er fieng einen unbedeutenden Diskurs an, und fragte wie es mir gehe! Ich beantwortete es mit eben so alltäglichen Ausdrücken, als es gewöhnlich ist. Am Ende — Er: à propos — was bekomme ich, wenn ich Ihnen etwas Gutes, aber etwas *recht Gutes* sage? — Ich:

Herr Obristwachtmeister, ich bin ein armer unglücklicher Christ, der nichts als Leib und Seele hat ; wenn Ihnen mit ein paar Unzen Blut gedienet ist, hier sind meine Hände (indem ich beide Arme ausstreckte). — Er : Das hats nicht nöthig ; damit Sie aber sehen, wie gnädig und brav (als wenn es jemand gäbe, der daran zweifelte) Seine Majestät der Kaiser sind, so hören Sie dass er Sie begnadet hat. — Ich kniete zur Erde, dankte Gott, und dann dem Major. Meine Befreiung war jedoch beschränkt : ich dürfe künftig nicht in Wien und Esterreich unter der Ens, in keinem Auslande, und in keiner an Ausland angränzenden Stadt leben, übrigens aber in welcher immer gewählten Erbprowinz und Stadt mein Leben zubringen. Ich wählte also mein liebes Esztergom, musste diese Wahl nach einem mir vorgelegten Formular schriftlich verifizieren, und erwartete die Bestätigung darüber von Wien, wie mehrere andern. Statt der Bestätigung kam noch die fernere Einschränkung, es sei mir auch Ungarn gesperrt, ich soll eine andere Provinz wählen. Ich wählte Prag, und erwartete wieder die Bestätigung, auf welche man in Wien gänzlich vergass, und so hätte ich weis Gott wie lange noch sitzen müssen, hätte mich die Verzweiflung nicht angetrieben, von dem Kommandanten entweder die mir von S^{er} Majestät allernädigst geschenkte Freiheit zu geben, oder mir *einen Strick zu bringen*. Dics hat selber augenblicklich einberichtet, und so kam auch gleich der Befehl zu meiner Fortschaffung. Ein Feldwebel von Devins hat mich bis Prag per Vorspann begleitet. In Prag ward ich also der Oberpolizei vorgestellt, erhielt an die Hand 30. fr. empfing einige Glückswünsche, dass es mir in Prag wohl und gut ergehen möge, und ward mir dann selbst endlich überlassen.

Ich logirte mich in einem Wirtshause ein, ohne Freund, ohne Freundin, ohne Bekannten, ohne Geld, und was das schlimmste war, ohne Gesundheit. Denn die entsezliche Kälte bei meiner Herkunft aus Munkáts hat auf mich so sehr gewirkt, dass ich jeden heftigen Windstoss nicht nur durch den Mantel, und das Gewand, sondern durch Haupt und Rippen bis in das Eingeweide eindringen fühlte, und unterwegs so erkrankte, dass man mich in Balassagyarmath halbtodt vom Schlitten herabtrug, wo ich 11. Tage darniederlag, und kaum mehr wieder zu mir kommen konnte.

In Prag also schlug ich den Weg der öffentlichen Zeitungen

ein, um meine Dienste feilzubieten. Wären meine Umstände nicht *meine Umstände* gewesen, ich würde die besten Dienste bei Herrschaften erhalten haben, so aber sobald ein Cavalier dieselben vernahm, so liess er mich auch richtig leer ausgehen, mit der trockensten Entschuldigung und Achselzucken: Es ist mir leid, nicht helfen zu können.

Nach einem Monate haben sich S^r des Herrn Staatsministers und Obristenburggrafens (Graf von Čotek) Excellenz nach mir erkündiget, nach mir geschickt, und mich um mein Hier-befinden befraget. So wie derselbe ein sehr gnädiger Herr ist, erhielt ich sogleich eine Diurnisten Stelle mit täglichen 45 xr. bei der k. k. böhmischen Landeswegdirektion, in welcher Qualität ich bisher mit Ruhm und Ehre meine Pflicht nicht nur erfüllte, sondern auch dabei noch höhere Gegenstände zur vollen Zufriedenheit dieser Löbl. Stelle und Sr Excellenz bearbeitete, so dass ich gegenwärtig zum Protokollisten vorgeschlagen bin, welches Geschäft ich bereits als Diurnist seit dem Monath Februar d. J. führe. Stehe also in der Hofnung und Erwartung einer bessern Zukunft.

Meine beständige Kränklichkeit, an welcher das hiesige Klima die meiste Schuld hat, denn einen unfreundlicheren Himmel hab ich kaum gesehen, als über dem Prag, zwinget mich aus den Kost- und Wirtshäusern, und macht mir eine ordentliche, wenn schon ärmliche doch eigene Menage zu halten wünschen — zwinget mich zu heyrathen. An Mädchen fehlt es nicht, nur sind die armen arm, und die reichen alzu ausgelassen. Von letztern könnte ich eine mit 2000. fr. und einem Hause haben, aber sie ist ein Weltkind, das keine einzige Redoute vorüber lässt, also wählte ich eine aus den ersteren nicht mehr jung, nemlich 30. Jahre, eines Normalprofessors Tochter, deren Vater tod ist, Anna-Maria Matausch, die zwar arm, aber arbeitsam, und eingezogen ist, und mich übermässig liebt.

Meine Kinder kann ich, ungeacht alles meines Bestrebens noch nicht erhalten. Ich wohne auf der Kleinseite und besuche da die zweien Hauptkirchen, St. Nicolaus (ein prachtvolles Jesuitendenkmal) und St. Thomas, wo ich einmal die Orgel, einmal die Violine spiele, oder auch den Bass singe. In allen dreyen höret man mich gern, und wer mich noch nicht kennt, staunet, wenn er ungarische Nadrág und Csizmen den Pedal treten sieht. N. B. Ich trage ungarische Hosen, welche nebst ein paar Csizmen ein Ge-

schenk von dem wahrhaft Edlen Herren Ladislaus Nemes Ordinario Judhium des Unghvárer Comitats. Mit diesem Edlen bin ich in Unghvár abends beim Weine zusammengekommen. Er lud mich zu sich nach Vojnatina, und hat mich mit seiner Engelguten Frau, und mehreren seinen Freunden 2 Tage lang so gut bewirthe, als ich seit diesen Tagen noch keinen so guten erlebt habe. Ich möchte nichts wünschen, als einen sauberen Dolmán, eine Gürtl und Hosen mir anschaffen zu können. Aber hier kann dies kein Schneider machen, und auch bin ich alzuarm es mir anzuschaffen!

An Julian nur der blosser Gedanke macht mir das Herz bluten. Ich that mein mögliches. Wien ist mir gesperrt, aber nicht meiner Feder. Der Freund, der *mächtige* Freund, von dem er alles hoffte, in welchen er alles traute, gerade dieser thut nichts, und *will nichts thun!* — —

Zu Kassau hat mir Herr Landerer 12. Hefte einer ungarischen Monatschrift geschenkt; dies, und der Zsoltár ist alles, was ich in dieser lieben Sprache besitze. In der Griechischen bin ich soweit vorgerückt (welches ich Ihnen verdanke) dass, wie mich Kenner versichern, hier sie niemand im gleichen Grade eigen habe.

Von M[unká]ts bin ich erst den 28te Jan. 1803. aufgebrochen, Szlávy ist noch vor mir weggekommen, nachdem vor mir mit seinem Bruder 5 f. auf die Reise schenkte. Der Himmel segne ihn, ich habe sie wohlgebraucht, denn ich hatte nur bis Prag täglich 12 xr. Wenn es seyn kann, so bitte ich meine segnende Erinnerung an beide, so wie an den lieben Űza zu melden.

Edler grossmüthiger Freund, Prag am 2ten Juny 1804.

Ihr ergebenster Diener
 Probus Ruzsitskaÿ mp.

Die Theuerung ist hier unerhört! 1 Pf. Rindfleisch kostet 13 x, 1 Ey 1 x, 1 Pf. Kerzen 35 x. 1 Schnitt Esterreicher Wein 14 x. Der bessere 24 x. u. s. w. Kein anderes Geld als Papier und Kupfer.

NB. Wie wird es also mit der Dedication der *Magyar Nóták*?

Im Composition des Herrn Kosovich freuet mich. Ich habe unter andern in Balassagyarmath auch einige ungarische Stücke aufgesetzt worunter *Palatinusnak a nótája* sehr schön ist. Ihnen wird sie ohnehin bekannt seyn, sonst würde ich damit aufwarten.

[Másolatban a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történel. 4r.

15. sz.]

5449. (673/b.)

Kazinczy — Gróf Teleki Sámuelnek.

Fő Méltóságú Gróf Udvari Cancellárius és Fő-Ispán,
Kegyelmes Uram!

Assessor Baranyi József Úr' társaságában a' Sárre'ti Járás' egyik szakának Conscriptiójára rendeltetvén, Májusnak első napján hozzá fogtunk a' munkához, 's Bagost, Debreczenhez két mért-földnyire, 's Monostor-Pályit elvégeztük, most pedig Hosszú-Pályival készülünk-el, a' békőzelgető innepek miatt a' munkától megpihenvén.

Mellyet Excellentiádnak, kinek a' Felséges Uralkodó ezt a' munkát Fő-ispáni gondjai közzé különösen bízta, alázatosan bemutatván, magamat kegyelmeibe ajánlom, 's örök tisztelettel maradok — Excellentiádnak

Hosszú-Pályi, Májusnak 16-d. 1804.

alázatos hív szolgája :
Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az *Akadémiai Értesítő* 1907 : 104. l.]

5450. (678/a.)

Grümmelin Cecilia — Kazinczynak.

Hochwohlgeborner, Gnädiger Herr!

Wie betrübt ist es, wenn ein gut vereintes Ehepaar durch die Macht des Todes getrennet wird : eben dieses Loos traf mich, und fühle nur zu sehr den Verlust meines würdigen Gatten. Kufstein ist der Ort, wo sein Grabhügel hervorragt und seine Gebeine modern, und wo er eine betrübte Wittwe mit 2 verlassenen Waisen zurückkiesz. Noch vor seinem Hinscheiden, als er eben sah, dasz sein Aufkommen nicht mehr erfolgen würde, machte der Verbliehene mir den Auftrag, sein Hinüberschlummern Euern Gnaden bekannt zu machen, denn er sagte : «an Diesem vinst (!) du und deine Kinder einen Freund, der euch wenigstens bemitleiden, und meinen Tod bedauern wird». Ich würde Euer Gnaden schon längst geschrieben haben, aber die Besorgung meiner Pension, die für eine Wittwe mit 2 Kindern eines so würdigen alten Dieners Sr Majestät ziehmlich mager ausfiel, hielt mich immer von diesem, wiewohl sehr wichtigen Geschäfte ab. Ich verfügte mich von

Kufstein aus Tyrol ins Oesterreich nach Wien, glaubte da besser leben zu können, da ich aber die Quartiern und andern Lebensartikel in einem schrecklich hohen Werthe fand, so verfügte ich mich aufs Land zu meinem Schwager Jakob Grummel zu Eisgrub ohnweit Nikolsburg in Mähren. Dieser Menschenfreund verschafft und gewährt mir izt Obdach, bis sich ein für mich fügliches Quartier treffen wird, mein Unterkommen zu finden.

Wirklich ich würde mich in der traurigsten Lage befinden, und bei meiner ohnehin schmahlen Pension mich in Schulden verweben müssen, wenn ich nicht an dem Bruder meines verstorbenen Gemahles einen so groszen Wohlthäter gefunden hätte. Ach! wie wohl ist es einer Wittwe wenn sie so, von der ganzen Welt verlassen, doch einen Freund findet, der sich ihrer annimmt; aber ich darf diese Lage Euer Gnaden nicht erst schildern, denn ich weisz gewisz, dasz Sie den Wohlthätern in Kufstein in Ihrem ebenso menschenfreundlichen Herzen gewisz noch sehr oft in Geheim Ihren wärmsten Dank zollen, und denen Verblichenen ihre Asche segnen werden.

Fräuln von Trautmannsdorf befindet sich seit der lezten Retterat bey ihrer Schwester 3 Meilen hinter Prag, ihr Befinden aber ist mir unbekannt. Auch bin ich so frey gehorsamst zu bitten, den Todesfall des Meinigen, wie auch meine traurige Lage dem Gnädigen Herrn Selowsky [Szulyovszky] bekannt zu machen, und ihm zugleich die Erinnerung beizubringen, ob er dann auf die mir gemachte Verheiszung vergessen hat.

Zum Schlusz gelanget an Euer Gnaden noch mein unterthänigstes Gesuch, mich mit einer Antwort zu beglücken, welches mir nicht nur viel Vergnügen machen, sondern ich es mir auch zur besonderen Gnade rechnen werde von Ihrem Wohlbefinden etwas zu hören. Nebst meinem gehorsamsten Handkusz habe ich die Ehré mit der tiefsten Ehrfurcht zu seyn

Euer Gnaden

Eisgrub den 4ten Juny 1804.

ergebenste Dienerinn
Zäzilie Grummelin
Oberstabsprofoszin.

[Másolatban a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történel. 4r. 15. sz.]

5451. (681/a.)

Kazinczy — Hertelendy Gábornak.

Méltóságos Báró, Obester 's Keresztes Vitéz!

Fogadja-el a' Mélt. Úr szíves hálámat azon bizodalomért, melyet erántam Fő Hadnagy Csohány Úr által bizonyítani méltóztatott. A' katonai Rend nem csak a' Márs' mezején aratta koszorújt; Zrinyi, Báróczy, Bessenyei György, Czirjék, a' nagy Orczy, Barcsai, Gvadányi, Himfi Kisfaludi örökké fognak a' hadgyűlölő Músák' Templomában ragyogni, 's két szeretetre méltó fiatal ember, Fő Hadnagy Lakos János Lattermannál 's Csehy Jősef Hadnagy a' Császár Magyar Lovagjai közt, nagy dolgoknak indúltanak: de a' mit a' Mélt. Úr készül a' Hazának nyújtani, az egyyetlen a' maga nemében, és annyival inkább érdemel háláló tiszteletet, minthogy egészen váratlanul jó, 's az idők bennünket inteni látszanak, hogy halálos álom kórságunkból riadjunk-fel. A' Mélt. Úr' hazafiúsága megszeretteti velem még a' vérontás' mesteriségét is, mely igen is, hogy csak akkor haramiaság és szelindeskedés, mikor nem védelemre, hanem bántásul folytattatik.

Imhol, ha bár későn is, benyújtom a' Mélt. Úrnak a' velem közlött szókra tett jegyzéseket. Érzettem a belém vetett bizodalom' becsét, 's bátor voltom megmutatja, hogy az efféle megtiszteltetésre nem vagyok egészen érdemetlen. Némelly változtatást kívánni látszó nevezetek mellé nem raktam-fel semmi magam faragásabelit, mert nem leltem reá alkalmatost. Azonban ha igazat kell mondani, ezen új igyekezetben nem attól tartok én leginkább, hogy a' terminusok nem lesznek szerencsésen eltalálva: hanem attól, hogy a' munkának nem lesz meg a' Schriftstellerisch érdeme: az az hogy az előadásnak csinosgatás kellene, 's correctio; mely nélkül semmi munka nem ígérhet magának javallást. Nem hiszem hogy a' Mélt. Ur körül annyi Magyar Ifjú közt is lenne valaki, a' ki ezt a' czikkelyt úgy vihetné, a' mint illik. Magok azok, a' kik mindég gyártják a' könyveket, magok azok is többnyire szenvedhetetlen mázolóssal jelennek meg a' Publicum előtt.

Hadnagy Drágosi Úr által én a' minap Biharból küldöttem Kapitány Űrményi Maximilián Úrnak egy új munkát, mely figyelmet érdemel a' maga nemében. Ohajtanám, hogy a' Mélt. Úrral közlettesék, 's ohajtanám, hogy ez a' Nemes Sereg minden Pesti és Debreczeni vásárból pakétonként hordatná a' Magyar

könyveket. Mit tehet jobbat a' Magyar Lovasság a' béke idejében, mintha lelkét magyar írások által gyúlasztja? 's kitől várhatják az Írók nagyobb jussal 's óhajtással a' dicsőségre kelést, mint azoktól, a' kik a' Tacitus' kifejezése szerint, legalkalmasabbak becsülni azt a' mi szép, mert magokon az a' legnagyobb mértékben ül! Pedig a' mi két vásárjaink mindég kezdenek valamit nyújtani. Én magam is az Oktoberi Debreczeni 's Novemberi Pesti Vásárra kieresztem 5 kötetből álló munkáimnak első darabját. Az a' szív legédesebb érzéseit festi 's el van öntve franczia atticizmussal. Egy szép Asszony azt mondja benne férjének, a' ki a' had dolgai mellett heveskedett, hogy a' békének szintúgy megvagnak a' maga mesterségei, melyeket tanulni kell, mint a' hadnak. Ha koktettem' szavára szabad bizakodnom, úgy a' Mélt. Úr nem fogja megbántásnak venni, ha magamat úgy tekintem mint *pályatársát*; örömet oda engedem én a' Mélt. Úrnak a' teli érdemmel nyert koszorúját, 's meglelégszem vele, ha itt egy mosolygást, amott egy könyvet csálhatok-el izzadt ábrázataikról.

Maradok a' leghűbb tisztelettel a' Mélt. Úrnak

Tokaj mellett, 25 Jún. 1804.

alázatos szolgája:

Kazinczy Ferencz.

Utól-Írás. Hadról lévén szó a' túl soron, ide írom azt, a' mit *Kant*ból a' *Had* felől egy Aestheticus Író kiírt, és a' melyet éppen ma letem olvasásom közben:

«Der Krieg macht zugleich die Denkungsart des Volkes, welches ihn mit Ordnung und Heiligachtung der bürgerl. Rechte führet, nur um desto erhabener, je mehreren Gefahren [es] ausgesetzt war, u. sich muthig darunter hat behaupten können: da hingegen ein langer Friede den bl[os]zen Handlungsgeist, mit ihm aber den niedrigen Eigennutz, Feigheit und Weichlichkeit herrschend zu machen u. die Denkungsart des Volks zu erniedrigen pflegt.»

Én itt Regmeczen Abaujban csak látogatásképpen múlatok a' testvér Öcsémnél. Lakásom Ér-Semjénben vagyon Debreczen mellett. Ha valamiben parancsolatját teljesíthetem a' Mélt. Úrnak, levelét méltóztassék oda útasítani.

[Eredetije a Magyar. Tud. Akadémia könyvtárában. M. Irod. Levelezés. 4r. 29. sz.]

5452. (699/a.)

Kazinczy — a debreczeni rézmetsző diákoknak.

Ezt az exemplárt azzal a' kéréssel küldöm vissza, hogy a' Metsző Úrak, kiknek barátságokat szívesen köszönöm, tulajdon kezeikkel írják belé neveiket, hogy a' Maradék ezen exemplárban lássa kezeiknek nyomát. Ezt a' csekélységet vegyék az Úrak háládatosságom jeléül. Holnap reggel elvárom az exemplárt Csokonay Úrnak levelével Váradi József Úrnak házához a' Fejérlő szomszédjában. 31. 8^{br}. 1804. — K. F.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1911 : 119. l.]

5453. (705/a.)

Ruzsicskay György — Kazinczynak.

Prag am 30ten Nov. 1804.

Edler grossmüthiger Freund!

Da bereits, wie ich zuversichtlich hoffe, Ihre Verbindung vorüber, und Ihr zeitliches Glück für immer befestiget ist, so eile ich Ihnen hiemit darüber meine innigste Freude zu bezeugen, Ihnen den reichsten Gottessegen anzuwünschen, und mich Ihnen und Ihrer Excellenten Gattin zu empfehlen. Ihr datirtes am 25-ten September, welches ich am 9-ten October erhalte, erfüllte mich zugleich mit Leid und Freude. Mit Leide ob den vielen Kränkungen und widerwärtigen Zufällen, die Sie jedoch so grossmüthig als ein Weiser und Christ bestanden: — Mit Freude, Sie nun in den Armen einer Freundin zu wissen, die Ihnen für alles Gelittene ein süsser Ersatz sein kann und gewisslich seyn wird.

Ich hätte zwar sogleich auf Ihr Schreiben geantwortet und von Ihrem grossmüthigen Anerbieten je eher je lieber Gebrauch gemacht, hätte ich nicht noch eine weile abwarten wollen, bis das Lager vorüber, und S^e Majestät der Kaiser von hier abgereiset seyn würden, um nur etwas mehr schreiben zu können. Das Lager ist, so wie es sich versammelte auch nach einigen manœuvren auseinander gegangen. S^e Majestät, welche während der Lagerzeit das Schloss in Lieben eine Stunde von Prag bezogen hatten, nahmen nach dem auseinander gegangenen Lager, Höchst dero logis Prager Schlosse genommen. [!] Der Monarch bereisete mehrere Städte Böhmens, und hinterliess überall Spuren seiner unverkennbaren

Weisheit und Güte. In Prag hat derselbe, um der enormen Theuerung nur einigermaßen zu steuern, die Vorkehrung getroffen, und für das Publicum Brod backen lassen, welches noch immer täglich auf den bestimmten Plätzen, in den dazu errichteten Buden von Magistratsdienern unter militärischer Bewachung verkauft wird. Denn es war schon dahin gekommen dass gar kein Brod mehr zu bekommen war. Es entstanden oftmalige Volksaufläufe hierwegen und noch izt kann man sich kaum mit vielen Drängen hinzu zwingen, um einen Loth comissbrod zu erhalten. Unter andern soll der Monarch auch eine Supplik erhalten haben, wie die Beilage enthält. Die Wahrheit kann ich nicht verbürgen, genug man trägt sich damit herum: Allein die Noth ist wirklich sehr gross. Das Pfund Rindfleisch kostet 13 Kreuzer, eine halbe schlechtes Bier 3 $\frac{1}{2}$ xr, besseres 4 bis 6 xr. Um einen Groschen wird kein Brod mehr gebacken; das Roggenbrod (rozs) zu 6 xr. wäget gegenwärtig 29 Loth. Eine Kreutzer-Semmel 1 Loth 1 quint, 2 grundbirn um 1 xr. Ein Ei um 3 manchemahl auch 4 Kreutzer; und so nach Verhältniss alles übrige.

Bei Anwesenheit Sr Majestät allhier, hatte ich das Glücke allerhöchst denselben meinen Dank zu Füßen zu legen. So sehr es mir an allem mangelt, denn ich bin nackt zur Welt zurück gekehrt, so habe ich für meine Person um nichts gebethen, und zwar um nur meiner Bitte um den unglücklichen Freund, Riedel, mehr Gewicht zu geben. Zu meiner Supplik legte ich die 1te und Vte Elegie des Riedels bey. Seine Majestät waren ausnehmend herablassen gnädig und freundlich, so dass sie endlich in einen scherzhaften Ton verfielen — mich um unser Alphabet, von welchem Sie schon gehört zu haben versicherten, und um mehr andere Umstände fragten. Nach 14 Tagen darauf ward ich zum Herrn Hofrath Grafen v. Chorinszky, welcher gegenwärtig in Wien als Vice-Präsident angestellt ist von der Hauptpolizei berufen, welcher den Auftrag hatte, von mir alle Data zu erheben, wie ich zu den Elegien gekommen bin. Durch meinen gethanen Schritt glaube ich eine der allchristlichsten Pflichten erfüllt zu haben — ich hatte also keine Ursache etwas zurück zu halten, und ich erklärte also unser Alphabet und meine correspondenz mit Julian. Die Hauptfragen bestanden ungefehr im folgenden.

1° Sie haben, da S^e Majestät 2 Eleg. des Riedels vorgelegt, die 1te und die Vte, haben Sie die zwischen oder andere Stücke

auch? — *Antw.* Ich habe deren nur 4. weis aber, dass Riedel deren 6 gemacht hat.

2. Die abgängigen müssen wohl sehr anstössigen Inhalts gewesen seyn, weil Sie solche nicht geschrieben haben, oder was war die Ursache? — [*Antwort.*] Auch die, welche ich nicht habe, enthalten nichts als seine Reue, seine Zerknittschung, Besserung u. Bitte an S. Majestät, und an alle Dero Minister und Freunde, und es ist darin nicht einmal ein zweydeutiger Ausdruck weder wider Gott, Seine Majestät, wider die Religion, noch wider den Staat enthalten. Ich schrieb sie darum nicht, weil ich keinen Raum hatte, denn mein Halstuch, auf welches ich schrieb, fasste nicht mehr.

3. Mit was haben Sie geschrieben? [*Antw.*] Mit einem Reiser von Kehr besen und mit zerriebener Kohle welche in Überflusse in den Speisen zu finden waren.

4. Wollen Sie das übrige, welches Sie vom R.(iedel) haben, gegen einstweiliger Zurückstellung hergeben? — Vom Herzen gerne — Nachdem er ein ordentliches langes Protokoll aufgenommen hatte, gieng er mit mir in meine Wohnung, um das übrige abzuholen. Ich übergab ihm also mein Halstuch, auf dem die Elegien standen und einige andere Abschriften, die ich aus dem Gedächtnisse erst in Prag zu Papier brachte, das er alles ins Protokoll specificirte und dieses nebst meiner Fertigung schloss. Ich zeigte ihm meine in Munkács aus einem eignen Bart und Haren gestrickten Strümpfe, die er höchst bewunderte. Bei allem diesem war keiner andern Person mit keinem Worte gedacht, als nur einzig des Riedels. Was hievon ferner für ein Gebrauch gemacht worden, ist mir unbekannt. Ich bete nur dass Gott und Seine Majestät sich des armen Freundes erbarmen.

Am 6ten August habe ich mich verehligt. Meine Gattin liebet und schätzt mich so, dass ich kein Weib kenne und gekannt habe die es ihr gleich thäte. Sie ist zwar arm, aber arbeitsam, und durch ihre Sorgfalt und bessere Pflege, fange ich erst an mich zu erholen. Der rechtschaffene Gahy, welcher nach meinem Tode meine Violine licitando gekauft hatte, schenkte mir sie zurück; wollte Gott er hätte auch mein Fortepiano gehabt!

Meinen Knaben Jean erhielt ich am 2-ten November, und am 19-ten ist er mir wieder nach Wien desertirt. Der Knabe ist so verzogen, dass ich blutige Thränen weinen möchte.

In Erwartung einer bessern Zukunft lebe ich also, und zwar was mein moralisches betrifft, begnügt, zufrieden, ruhig, eingezogen und in einer mir bisher unbekannt gewesenen innerlichen Frölichkeit — Früchte der Jammerschule — nur muss ich mir wegen der grossen Theuerung, da alles fast unerschwinglich ist, allzuviel versagen. Ich besuche keine Gemeinörter, und bin fast noch immer in Prag unbekannt. Besitze die Gunst meiner Vorgesetzten und die Gnade des hohen Landespräsidii, verwalte das Amt eines Protokollisten mit einer gewissenhaften Pünktlichkeit, und bin von jedermann der mich kennet, geschätzt, von Vielen sogar die noch keine Gelegenheit hatten einen Ungar zu kennen, bewundert.

Meine *Magyar Nóták*, die ich vor 13 oder 14 Jahren durch den Baron Viczey der Königin von Neapel zusammen gesetzt, habe ich dieser Tagen von Wien bekommen, es hat sich daselbst ein von meiner eignen Hand geschriebnes Exemplar glücklicherweise erhalten, das man mir izt zugesendet hat. Ich möchte wünschen, denn auf eine Auflage im Stiche darf ich gar nicht gedenken, dass nur einige Exemplare deutlich und korrekt geschrieben in einigen Bibliotheken für spätere Jahrhunderte aufbewahrt würden. Hier bei Anwesenheit der Kaiserinn Majestät, setzte ich 6 Noten für das Forte Piano, und 6 für 3 Violinen und Violoncello. Erstere wollte ich der Kaiserin, letztere dem Palatinus offeriren: ich hatte aber nicht das Glück zu beyden hohen Personen vorgelassen zu werden. Wenn Sie etwas davon befehlen, steht es zu Dero Diensten.

Angenehmer könnte mir schon nichts in der Welt begegnen, als Ihr grossmüthiger Antrag. Ach edler Freund, freilich möchte ich mich noch gerne in einem national-ungarischen Dolmány und Mente sehen — allein Muster kann ich keines schicken. Mein ganzes Gewand besteht in 2 Kaputten ungarischen Hosen und 2 paar Csizmen — aber so wie ich den Uza kenne, so würde sein Kleid mir genau passen, wenn er gegenwärtig fetter ist als vor 2 Jahren, und wenn die auf ihn, oder auf eine seiner Person ähnliche Grösse, angemessene Hosen nur um 3 oder 2 Finger länger gemacht würden, oben kann die Hose ohnehin lieber höher als tiefer gehen, und ein Dolmány ist ein Kleid welches fast für jedermann passet, weil es im Rücken ausgelassen oder eingezogen werden kann. Auch wäre ich mit einem Dolmány und Hose ohne

Mente zufrieden, worüber ein Kaput recht gut stehet, denn zum Mente gehört schon ein grösserer Staat, nur wäre wieder zu dem Dolmány eine Gürtel unumgänglich nöthig und insonderheit gespornte Csizszen.

Aber es sei Ihnen alles heimgestellt. . . . Gerade verbreitet sich die Sage, dass mehrere böhmischen Regimenter auf die Italienische Gränze gezogen werden ; der Abmarsch soll schon am 5ten December geschehen : man weis keine Ursache, ausser wegen einer dort herrschenden Seuche, welches man das gelbe Fieber nennet, und an welchem viele Menschen dahin sterben sollen. Der böhmische Bauer ist gegenwärtig reich, denn alles was er verkauft bringt ihm enormes Geld. Hier eine Anekdote : In Szlabetz hat ein Bauer in dem Wirthshause in eine jede Ecke einen Musikanten postirt, und jeden ein anderes Lied spielen lassen. Er selbst stellte sich mitten in das Zimmer, und zündete sich seine Tobakpfeife mit einem 25 guldigen Bankozettel an.

Der Himmel erhalte Sie. Meine und der meinigen Empfehlung und Handkuss an Ihre Gemahlin.

Den 2-ten December 1804.

Ihr ergebenster

Probus Ruzsitskay mp.

K. k. Wegdirekz. Amtsdiurnist.

Den 2-ten December 1804.

[*Jegyzet.* E levél 4. pontjának első feléhez, a lap szélén, a következő rajz és szöveg tartozik :]

CaesarI DoMInantI FranCIscO Supplex Oratio	Caesar paneM LIgna posCIt FIDeLIIs Praga.
--	--

[Másolatban a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történi. 4r. 15. sz.]

5454. (714/a.)

Szmetanovics Károly — Kazinczynak.

Lieber Freund!

Wahrlich ich bekenne offenherzig, dass ich ganz schuldig bin, und verdient hätte Ihre Freundschaft verlohren zu haben — doch ich kenne Sie und bin versichert, dass Sie mir mein langes Stillschweigen verzeihen werden — es ist wahrlich mit mir etwas vorgegangen wie Sie schrieben — und dass ich schwieg, werden Sie doppelt staunen — nicht nur dass ich den 7-ten Februar des vorgegangenen Jahres copulirt bin, sondern mein Weib ist bereits den 4ten Jänner mit einer Tochter, Caroline Pauline niedergekommen — also staunen Sie nicht, mich schon einen Vater zu sehen? — mein Schicksall war abwechselnd, und ich hatte viele Zwistigkeiten, denn man hinderte beiderseits unsere Ehe, ich heürathete wieder den Willen meiner altväterischen Eltern, und mein Weib gegen den Willen ihrer Anverwandten, denn Sie ist eine Waise, die Tochter des verstorbenen Baron Joseph Pongracz — ihr Name Judith Clär, und ihre Mutter Justine Körmöndi starb vor anderthalb Jahren — Sie hatt noch 4 Geschwister, einen Bruder, Lieutenant bey Infanterie No 61. alt 23 Jahre, eine verstorbene Schwester, die gewissen Podhorszky nach Liptau geheürathet hat — dritte Schwester Agnes, die den [!] vorigen Jahr den Baron Joseph Horeczky nach Rohov geheurathet hatt — 4te ist ledig — Ihre Eltern hatten viele Schicksale, beyde stunden sehr gut, aber der Vater hat alles verschwendet und versetzt — mit harter Mühe hat die Wittwe durch einen Process von 12. Jahren eines von ihren Gütern in Wert von 20 Tausend revindicirt, starb bald darauf, und lies ihre Kinder abermahl mit einigen Schulden, — der Graf Illeshazy hatt die persönliche Vormundschaft übernommen, und ich erhielt mein Weib aus seinen Händen — das Publicum hatt noch cher das Gut exarendirt, ich war noch ledig, und man hatte insgeheim Complotte gespielt, dass ich zu dem Gut nicht kommen solle, man pikirt mich noch bishero, dass ich keine von Adel . . . habe, sucht mich zu erniedrigen, und so gehe ich auch fast in gar kein Adelisches Haus, Sie kennen ja sehr gut unsern slavackischen Adel — ich mechte (!) das Blatt ganz anders wenden, wenn ich nicht rohe, dumme, unpolirte Eltern hätte, oder allein wäre. Mein Weib ist jetzt alt 18 Jahre, hübsches kleines

Mädchen, spricht gut deutsch, französisch, schlovakisch, auch etwas Ungarisch.

Der Graf Illésházy hatt mir glänzende Versprechungen gemacht, aber auf Sie ganz vergessen, er hatte mich schon 2mahl preterirt, ich hatte vor einem Jahre persönlich bey ihn um eine vacante vice Notärs Stelle angehalten, und er hat mir doch einen jungen Sauffer Ottlik vorgezogen, und mich verwiesen auf die Politic, aber er wird ganz regirt durch den V[ice] Gespan Prieleczky, und bei dem stehe ich nicht in Gnaden — und so habe ich mich auch verschworen keinen recurs mehr zu machen.

Ich habe dem Juhász längst geschrieben, er solle mir schreiben wo Nina ist, und ob ihre Mutter Sauer heisse, denn ich habe neulich als mit meinem Weibe ihre Anverwandte, und unsern Schwager B. Horeczky zu besuchen gieng, zu Tyrnau eine seltné aventure gehabt — ich müsste betäubt sein gewesen, wenn ich mit Nina nicht gesprochen habe — aber in welchem Character, will ich nicht schreiben, bis ich von Juhász auf meine Fragen eine Antwort bekomme.

Ich freut mich von ganzen Herzen, dass Sie endlich das gemacht haben, was Sie längst hätten thun sollen — dass Sie solche Mariass¹ gemacht haben, und zufrieden sind, ich wäre es ganz, wenn mich äusere Umstände nicht plageten, aber Geduld, meine Frau als unbekannte stattet ihr Compliment ab, und ich küsse — aber nur die Hände — ihrer schönen Gemahlin und bin Ewig

Rajecz den 4 Febr. 1805.

Ihr Freund

Szmetanovics m. p.

[Másolatban a Magy. Tud. Akadémia könyvtárában. Történi. 4r. 15. sz.]

5455. (731/a.)

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Lelkem kedves Barátom!

Tartok most az egyszer, hogy launámból valami talál levelemre ragadni, a' mit pedig azért nem kívánnék, mivel tudósításaim nem mind kedved szerint valók lesznek. Kedvetlenségem inkább testi,

¹ Francia mariage = házasság.

a' mennyiben harmad nap óta benn ülök, az aranyér alkalmatlanságai miatt, betegségem nem veszedelmes, de kínos, a' mennyiben minden lélekzet vétel, kivált pedig sohajtás és prüszszentés egyegy nyilalló szúrásba kerül.

Örülök a' Méltóságos Aszszony jobban létinn, a' tseppet magam meg újittatom, mivel a' Vajda még tsak a templomra sem könnyen akar igazodni, és *melyikkel* jön előmbe, holott pedig mind öszve csak egy templomunk van. Külömben is igen magam szoktam el küldeni és el hozatni az orvosságot, mind azért, hogy a' fizetésben tsalás ne legyen, mind azért, hogy a követ egyebekre jobbann érjen. Így tselekedtem közelebb is, midőn az orvosság árát 56 krral tóldottam, melyet ezen szép mondásért való kis bosszúállásból említek : «Ha mi pénz meg marad a' patikában, tedd postára ezen leveleket.» Már a' t. Budai Uram levelit és pénzt el küldöttem, még oda vagynak a' patikában, nem tudom mi pénz jön vissza, meg válik, ha el mehetnek é, vagy itt maradnak a' levelek.

Németh Barátomtól még se könyvet, se levelet nem vettem.

Lillát Csokonai (mint böltsen tudod) még maga adta sajtó alá : a többin méltóztassatok tzivakodni ; az igazításra Nagy Gábor Úrral egy hiten lenni nem tagadom magamat, más is úgy van, úgy vélem, a' ki az író tulajdon rongyos házi ruhájában is inkább szereti, mint mástól kért paszomántosban, látni. Az ítélet sokféle : sokan lehetnek, a' kiknek a' pillangó a' *lepénél* jobban tetszik. A systematikus rendet nem értem. Maga a' bóldogult némelly diétai darabjairól másképpen ítelt és annál fogva újra el készítette azokat a' ki adásra.

Ha nyílt szívvel kell szóllanom, senkit sem tudok, a' kinek nem fájt volna a' halála felől való tudósítás : azt Édesem, hogy magadat munkái ki adására ajánlottad, mind jó szívúségre magyaráztuk : de minden igyekezettel sem tudunk a' misanthropiáról és cynicusságról szóló igéknek, szelíd vagy tűrhető értelmet adni ; az özveggy keserves könyhullatásokkal panaszkolt előttem, hogy tőled e' félét soha nem várt volna ; én is igen meg köszöntem volna, ha ezen históriába éppen Pontius Pilátusnak a' Crédobeli rolláját nem kaptam volna : ki külömbenn is az újságbéli emlékezetet mindég kerültem, és valamint sok embereket a legnagyobb gyönyörűséggel ignorálok, úgy nekik is ezen örömet részemről tellyes szívvel meghagyom, és meg adom.

Sajnálom Kapitány Pisch úr sorsát, én azon Űri Aszszonysággal közel fél esztendeje, hogy szembe nem voltam. A' Méltóságos Aszszony kezit csókolom és feleségem alázatos tiszteletit jelentvén vagyok

Debretzenben, Mártz. 8-án 1805.

tisztelő híved

Szent-Györgyi József m. k.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1923 : 104—105. l.]

5456. (751/a.)

Valkovszky János --- Kazinczynak.

Varad, 1^a Maji 1805.

Spectabilis, ac Perillustris Domine,

Domine mihi singulariter colende!

Dominus Georgius Kritsfalusi, in Gymnasio Regio Unghvariensi Humaniorum Literarum Professor, scriptorum Domini pie defuncti Gabrielis Dayka decem fragmenta, occasione nundinarum nunc proxime præterito festo Georgii celebratarum, eo fine transmisit, ut eadem Spectabili Dvræ consignarem; eo præterea addito, se Literas ad D. Georgium Kovalik, olim Unghvarini, nunc Comaromii Humaniorum Professorem, ut is, si quædam ex MSS. Domini Dayka forte haberet, transmittere, data opportunitate, vellet, jam expedivisse, quæ, si advenerint, eadem ad me promoturum. Quare et hæc decem fragmenta, quæ jam pro manibus habeo, Spectabili Dvræ nunc transmittito, et omnem, quæ deinceps se forte offeret Spectabili Dvræ mecum serviendi promptitudinem contestandi occasionem, lubentissimo semper arripiam animo.

Cui ceteroquin favori, Amicisque affectibus commendatus sum Spectabilis Dvræ

ad obsequia paratus

Joan : Valkovszky mp.

Philos. Professor.

[Kiadtam az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1912 : 199. l.]

5457. (769/a.)

Kazinczy — Kazinczy Péternek.

Levél Bátyám — Kazinczy Péter Úrhoz. Ér-Semlyén 3d. Jún.
1805.

Uram Bátyámnak, Tek. Kazinczy Péter Úrnak. Ér-Semlyén,
Junius 3d. 1805.

Édes Uram Bátyám! Asszonyám Ur Bátyámat szándékozik megkérni sorsomnak elintézésére. Sajnálom azt: nem mintha Ur Bátyám ellen legkissebb kifogásom volna; hanem azért, mert a' hol az Anya nem indulatból szóll a' fijával, 's a' gyermek nem viseli magát tiszteletlenül 's háládatlanul az anyja eránt, ott könnyű a' dolgon általesni külső segedelem nélkül is. Ha tehát Asszm Ur-Baty. bírálja meg, hadd terjesszem Ur. B. elibe eddig szenvedett megkurtitásaimat 's azt a' módot, a' melly szerint azokat orvosoltatni óhajtom.

Haza szabadulván ezelőtt négy esztendővel, az volt minden örömem, hogy valaha hozzáfoghatok a' gazdálkodáshoz 's helyre hozhatom a' mit elmulaszték. Haszontalan öröm! nem tehettem semmit. Látván a' veszélyt, kértem Asszat,¹ szóval is, írva is, más által is, hogy tenne olly karba, hogy valamit kezdhessek. — József Öcsém volt az, a' ki mindég ellenkezett. Azt mondta, hogy oda lessz a' ház, ha mindennek adnak: mintha a' ház nem arra való volna, hogy mindennek legyen. Abba az opinioba tette magát, hogy ő *tud* — más senki *nem* tud, 's maga volt minden mindenben. Azt a' plánumot csinálta, hogy ne légyenek csak lovaik is: úgy én *semmi* voltam volna a' háznál, 's ő annál inkább lehetett volna *minden*. Végre — a' nélkül, hogy szóllott volna velem, ha az ő planuma tetszik e, kitől abból a' mit rabságom előtt már birtam 's Jesztrebre hajt, mellé tévén, hogy építsek 200 f. egy házikót, 's Semlyénből szarvas marháimat 's disznaimat hajtassam oda. Meg kell vallani, hogy gyönyörű plánum! — Én, hogy telhetetlennek 's háládatlannak ne tessek, és ne tetszhessem, felszedtem mindenemet 's kitolatván az atyai birtok' javából, feltettem magamban, hogy magamat az anyai birtok' javából kitolatni nem engedem, essék, a' mi esik! — Kész vala az Öcsém egy házassággal is, mellynek az volt a' czélja, hogy tartassam-el magamat a' feleségemmel. — Túrtem, a' hogy

¹ Asszonyanyámat.

lehetett. Minden jövedelem az evés punctumán kívül (mellyet személyemre, inasomra, s kocsisomra 's marhámra értek) az egy Kólyi szőlőm jövedelme volt: az pedig 300 ftot ad. Reám jött a' Kamara parancsolatja, hogy fizessek először 1068, azután 496 ftot — vettem szarvas marhát, hogy gulyabéli marhám száma szaporodjék, 's feltettem magamba, hogy akármelly elrekedésbe jutok, míg jól meg nem szaporodik, bikánál egyebet el nem adok 's nem is adtam — 's csuda e osztán, ha Kamarát 's interest, 's apró régi adósságocskákat fizetvén háromszáz f. jövedelem mellett, magamat bé nem értem, és négy esztendő alatt háromezer f. vettem költsön?

Megházasodván, életemnek 46-dik esztendeje foly. Mi lesz belőlem, ha még sem fogok valamihez? — Be érem e magamat? 300 fttal, fél esztendőre Száz forint czúlágnál többet nem kapván?

Hát József Öcsém úgy van e mint én? 's miért nem nem vagyok én úgy mint ő? Hiszen én szint úgy a' K. J. és B. S. gyermeke vagyok.

Kértem Asszonyámat a József Öcsémnek írt levelem által, hogy tétessen fel, mibe került rabságom? mit vettem volna ide haza azalatt? 's subducálván az eggyiket a' másikból, hadd tudjam, mint állók. — Rosszúl vétetett a' kérdés. Asszm azt mondta reá e' napokban, hogy nékem nem számadóm. De bár magának számolna róla, mert ámbár gondolhatom, hogy sok ment fel reám 6 $\frac{1}{2}$ esztendő alatt, annyi csakugyan nem hiszem, hogy felment volna, a' mi bójóhetett. — Osztán ebből még az lessz, hogy engem szemrehányás ér: én pedig akkor osztán kifakadok azzal a' mit Assztól és József Öcsémtől tudok, hogy az én rovásomra nem tartozik egy Váradi Dáma miatt tett Pesti út' három rendbeli Magyar ruha, a' tót atyafiakért való Bécsi költség és a' Sulyovszky Teresi hordozása. Elzárva lévén, én ezt magamtól nem tudom, annyiban adom, a' mint vettem; 's adja Isten, hogy fel ne forogjon mind ellenem a' szemrehányás, mind más ellen.

Mikor Józsefné a' házhöz jött, nekik nem a' már fenn-álló régi Cselédház tisztíttatott-ki lakásul, hanem a' gyűrűváltáson kezdvén a' számlálást, négy holnap alatt lakhatóvá tétetett a' ház, az istálló. — Mikor Ferenczné jött a' házhöz, semmi készület nem tétetett. Kilencz holnapja múlt el a' gyűrűváltásnak, 's e' mai napig egy karó sincs leütve. Mi okozza ezt a' külömböztetést, és mit szűl az ily külömböztetés? — Nekem általadott Asszonyám

egy pusztá telket, a' háta megett lévő táblával, hol majorom szé-
rűs kertem fog állani. Úgy kívánta a szükség, hogy Semlyénben
maradjak, mert így magam láthatok az építéshez, 's inasom és
kocsisom segíthetnek körülötte. Ez is, egyéb is arra vitt, hogy
Asszonyámból interimalis lakóul egy elrongyollott, de még is Uri
formájú házat kértem, 's Asszonyám ide adta. Megtettem a készü-
leteket, vályogot kértem mástól falak felrakására, látta Asszonyám
's nem szóllott. Azonban míg én dolgaim után járok s' Kázmérba
utazom, megteszi a rendelést, hogy a' benne lakó ember ne moz-
dúljon. Lejő József Öcsém a Debreczeni szüreti vásárra, egy *Bár-
czay Ferencztől gyalázatosan ellopott levélből* azzal az *igazságtalan
ráddal fest le*, hogy én fenyegetőzőm, hogy testvéreimre kevélyen
fogok lenézni, mert nekem Mágnás feleségem lesz, 's Asszonyámat
olly tűzbe hozá, hogy a' mi historiánk a hegyen nem vala kisebb, 's
rútabb, mint a' Halmágyi és Domokos Jakab históriája, mollyre
madj az egész hegy összefutott puskával kergetvén egyike a' mási-
kat. — Ekkor 14 nappal a' lakodalmam előtt izeni Asszonyám egy
Zsidó által, hogy ne menjek az ígért házba, 's engemet minden gon-
dolatom, óhajításom 's kérésem ellen Keserűbe küld, hogy a' világ
nevetségére lakjam egy keskeny telken, paraszt házba, a' falu
végén tő szomszédjába a' temetőnek, idegenek között! Így Ferencz
Keserűben, József pedig Regmeczen nyolcz ezer ftos épületű Uri
Udvarban. — Ha testvérek vagyunk e valljon?

Én pompát nem kívánok Sophie sem kíván, de a' ki statusa
alatt viszi a' dolgát, magának köszönje, ha Misskreditbe jut 's nevet-
séggé lesz. Azt pedig a' József Öcsém kedvéért cselekedni nincs
nagy kedvem.

Asszm azt mondja, hogy a' tavalyi termés gabona kazla meg-
égvén, nincs pénze. — Azért úgy eszünk, mintha meg nem égtünk
volna, 's ha a' Regmeczen tett irtás esztendőre elmaradott volna,
ez is megeshetett volna. 'S valamint az Ipam segítette kölcsön vett
pénzzel a' fiját: úgy segíthettünk volna rajtam is, mert adóssá-
got nem paradára, hanem haszonra 's elkerülhetetlen fontos szük-
ségből tenni nem rút. Valamint a' Gróf tett azt, úgy tettünk mi is
Krainiknál, Rátkainál, a' Regmeczi Papnál.

Én négy esztendő alatt a 300 ft jövedelem mellett 3000 f
adósságot csináltam. Jósi capitalist csinál. Az csinál, mert Asz-
zonyám maga mondja, hogy ő ad kölcsön. Vesse fel Uram Bátyám
300 f. e az a' mit ő veszen. Tavaly 1200 f. ára disznót ada el, és

még 77 disznó maradt ősszel a' nyájban. Tartson Ferencz, László, Miklós is annyit, mi lesz úgy a dologból? Ő Regmeczen is Űr itt is Űr, mind ezeket pedig mi csak nézzük? — De ő *eggyütt szenved* Asszonyámmal. — Ugyan megjárná, ha Herczeg Esterházy is megszenvetné magát.

Az én kérésem nem telhetetlenkedés, nem tiszteletlenség. Igasság van benne. F. és J. egygy atyának, egy anyának gyermekei. Egygy formává kellett volna őket tenni, és minthogy eddig nem tették, most kell egygy formákká tenni. Eleget hízott József, hadd hízzon Ferencz is. Jósef 46 esztendőskorában másképpen fogja magát bírni; az pedig csak nem igasság.

Asszonyámnak 3dik menyje a' feleségem. Menthethetlen volnék, ha a' példák meg nem tanítottak volna, noha erre nem kellett példa, mert az illetet előre lehetett látni. De J. Őcsém a' maga haszna miatt és érezvén, hogy úgy bánik Asszonyámmal, a' mint akar az utolsó históriáig, és a mint mostan fog megint, reszkirozta a' veszedelmet. Sophie Asszonyámmal tiszteletlenül nem bánt és vétkezém én is, ha azt mondanám, hogy Asszonyám logkissebb elkeseredésre adott okot túl azon, a' mit fellyebb említettem, hogy engem és ötet másképpen tractált, mint József Őcsémet és Ragályi Máriát. Hogy a' néki készített ezüst ibriket és lábast Miklósnak adta Asszonyám, azt Sophie nem nehezteli, sőt tettetés nélkül örvend rajta; mind azért, mert Miklósnak az is flastrom annyi sebre, mind azért, mert az én kívánságom és a Sophie nem ezüst, hanem hogy *kezdhezzünk valamihez*. Ez az oka, hogy a' Gróf propositiójára Sophiet ('a ki az utolsó óráig mindég kért, hogy ne hagyjam ott) Kázmérban hagyám. Ez az óhajításom, erre kérem Asszonyámat tulajdon nyugodalma és a' ház becsülete miatt. Ezt teljesítse Uram Bátyám. Az én kívánságom felől minden azt mondja, hogy igasságos és hogy menthetlen volnék, ha továbbá is hallgatván, magamat, feleségemet, maradékomat, a' gyermeki tisztelet miatt, mellynek szint úgy van határa mint más tiszteletnek, szerentsétlenné tenném.

Honnan van Asszonyámban ez az irresolutio — a' mi tiszteletre méltó, de ebben a' részben a' hihetlenségig gyenge Nagy-Atyánk' vére cselekszi e, a' ki szerette leányát, vejét, unokáját, és mégis mind Nyitrai successióját mind Mármaros diurnumaít oda hagyta, noha rajtunk látta az ínséget, — én nem tudom. Mindenben maga akar lenni minden és ez által elveszi a bátorságot, hogy valamit kezdjek, mert hiszen úgy mindég tűz lesz, azt pedig ki óajtja?

's József Öcsémnek voltak az okai tavaly őszig azt vitatni, hogy lehet úgy, 's hogy ő megmutatja, hogy az ő felesége kijő, nem úgy, mint a' Miklósé, a' kit arra ítelt érdemesnek, hogy megégettessék, és a' ki eránt az vala a' dicsőséges princípiuma, hogy a' fiatal embert nyomorúság által kell megtanítani. — Az Isten igasságos 's vissza fizetteti a' jót jóval a' rosszat rosszal, az az mindeniket önmagával. Ennek hívésében áll a' Religio, nem abban, hogy másnak Vallásában piszkálgassunk ; — abban áll a' Religio, hogy más-sal megférjünk. — Ő engem a' maga kondás bojtári bánásával, fél óráig traktált per az Űr, botot ígért, provocált, hogy kapjak belé : azt mondta, hogy Laczi soha bolondosabb cselekedetet nem tett, mint hogy forró nyavalyában létemkor Doctorért küldést projectált, hadd veszett volna el az ördög adta tökéletlen embere, 's azon levelemre, hogy juhaimnak felével presentet tettem a' fijának ezt mondta : és mind ezeket az Asszonyám és az ő vadságait egy szóval sem csillapító hitvese előtt. Ő mondom engem a' maga kondás-bojtári bánásával a' guta által megüttetett és azolta is declarálja, hogy velem a' Mennyországban sem akar lenni. — Másfelé elég tágas az út! — levelemre nem felel azt a' mit az educatio és jó tónus kíván nem teszi. — Az Idvezítő, a ki azt parancsolja, hogy ha hetven hétszer bántanak is, bocsássunk meg, meg engedi, hogy a' megátalkodott gonoszt nézzük úgy mint a' pogányt és publicánust. Hagyjuk a' maga útján, míg magához tér. Én neki megbocsátok, mert nem tudja, mit cselekszik, 's könnyű megbocsátanom, mert az isteni Gondviselés ezt a' példa nélkül való gyalázatot, a melybe Asszonyám engemet az ő bizgatása és még egy két ember bizgatásai nélkül soha nem kevert volna, helyre hoztam egy minden eszes ember által szép gondolatúnak nézett házasság által, és ez a' házasság éppen a mocskok ideje alatt készül-vén, minden gyalázatot rólam örökre elháríta, 's e' szerint az isteni Gondviselés bennem eléggé megdicsőítette magát, és még jobban megfogja, mert nincs igazabb, mint az, hogy az ártatlanság az az az érdemetlen bántás megtalálja végre is a jutalmat, és még akkor is győz, mikor eltapostatik.

Maradok etc.

Ferencz.

[Bossányi Susánna, Kazinczy édesanyja kézírásával a családi levelezésben, a fenti levél után, kivágott, de beragasztott lapon:]

Nyíri a Fiammal ki Menyen a Mezőre őszi Tavaszi vetésemet. Mutogasa Meg Menyi és milyen jósaúak. Ugy osztán Mutasa meg azt a Három darab őszt melyet a Fiam számára ki jegyeztettem. Ugy a zabot és Tengerit is Melyet Mint tulajdon Magamét minden különböztetés nélkül fel és Meg dolgoztason Nyíri Buzát nem adok mert kevés van vetve ha ősze vetésre adok úgy a Lencséből is készen.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1903 : 216—220. 1.]

5458. (782/a.)

Kazinczy — Bossányi Susánnának.

Kázmér, ddo 3. Júl. 1805.

Édes Asszonyám!

Asszonyámnak haragját, elkeseredett levelét és vádjait úgy fogadtam, a' mint az ollyat gyermeknek elfogadni illik. Kérem az Istent, hogy engemet ezután is ójjon-meg annak elfelejtetésétől, hogy az a' ki engem úgy illet Anyám, 's tiszteletemre érdemes Anyám. — Az ilyen történetek engem el nem ragadnak. Tudom én azt, 's erős hittel hiszem, hogy ezen mostani irtóztató scénaím is az szerint fognak elvégződni, mint a tavalyiak, a' midőn Asszonyám eránt a gyalázat és gutaütés után is azt tettem, a' minél többet gyermek háládatosságából eredő szeretettel sem tehet. (Regmeczen 1804. Deczember és Január. 1805. 's Semlyénben osztán Májusig.) Hadd lássa a világ eggy újabb bizonyásból, hogy én Asszonyámnak jó gyermeke vagyok, ambár megházasodván, férj levén, és nem sokára majd atya, tágúlni nem tudó tűzzel sürgetem azt, a' mit kiszabadulásom olta szóval, írással, és más által sok ízben kértem, de minden siker nélkül. — A' punctumokban és a' Péter Bátyám Uramnak' írt levélben sok van ollyan, a' mire nekem felelnem nem illik, és a' mire én még másnak sem felelnék, nem hogy Anyámnak. De óhajtanám, hogy Asszonyámban a' harag, a' tűz, szelidülne, melly bár melly nagy legyen is, annak el *kell* múlni, el *fog* múlni, mert a természet felébreszti az anyai érzéseket. Akkor osztán óhajtani fogja Asszonyám, hogy sok dolog ne történt volna. Én ezután is szentül igyekszem Asszonyám eránt való kötelességeimet teljesíteni: de másrésről azt sem felejttem el, hogy magamnak is tartozom valamivel. (Éz a tíz sor stylusára nézve megváltozott az elküldött leírásban; de értelme ugyanaz).

A' punctumok közzül választani fogok, még pedig úgy, hogy ne kelljen többé békételenkednem ; az pedig fontolást kíván. Addig is köszönöm Asszonyámnak anyai kegyességét tartozó alázatos tisztelettel. Kérni fogom Péter Bátyám Uramat, hogy nekem adja tudtomra, az Asszonyám akaratját az eránt, hogy az Asszonyám lakóházából holmimet, marháji közzül pedig marháimat mikor és melly uttal vegyem külön ; mert ámbár vagy ezen holnap utolsó napjaiban vagy Augnak első hetében ismét feljövök ide, nékem Semlyénben dolgom lesz, és oda egynéhány nap alatt indulok ; utamat Miskolcznak vévén. Parancsolja Asszonyám a' mit legjobbnak lát' s teljesíteni fogom. Sajnálám, ha a' háztól eltiltana, de ha azt fogná, azt is tenném, noha az másokra nézve szörnyű spectaculum volna.

Csak azt az egy czikkelyt fogom fel, hogy én *Asszonyámnak híre s akaratja nélkül házasodtam, a' Gróf Asszonyámnak híre 's akaratja nélkül adta hozzám a' leányát.* — Asszonyám igen jól tudja, hogy ez csak félig igaz. A' Gróf, midőn jelentést tettem Sophie eránt, világos szókkal emlékeztetett azon kötelességemre, hogy Asszonyámnak megegyezését kérjem ki és még okaim által is csak arra indittatott, hogy valamég Semlyénből a' levél fel nem érkezik, a' dolog maradjon titokban, és ha Asszonyám fél szóval ellenzi is, múljon el. Ezt én Septembris 4d. reggel mingyárt mondtam Asszonyámnak, 's hogy nem hazudok, mutatja az, hogy Kázmér, sőt magok a háznál lévők is, csak akkor tudták-meg, mikor a' levél Semlyénből feljött. De ha Asszonyám híre s akaratja nélkül házasodtam volna is, azt már most késő volna emlegetni, minekutánna Asszonyám Sophie-t örömmel fogadta. Többet mondok : ámbár a' gyermeki tisztelet és illendőség tőlem, a' Gróftól pedig a' jó tónus úgy kívánták, hogy Asszonyámnak hírével 's akaratjával legyen meg ; de abban a' korban vagyok, a' mellyben nekem az illendőség és tisztelet ugyan nem, de a' törvény igenis megengedte, hogy Asszonyámnak híre 's akaratja nélkül is házasodjam ; Kazinczy Ferencz pedig Gróf Török Sophia Antóniát az Anyjának akaratja ellen is elmerhette volna venni mindennémű tekintetben, ő nem tarthatott volna attól, hogy a' világ azt mondja, hogy bolondúl házasodott.

Sophie Május oltá Kázméron kívül nem volt, 's most is hideg-lelően fekszik. Ha beteg nem volt volna, megfelelt volna annak, a' mit tőle az illető tekintetek kívánnak, Csókolja Asszonyámnak

kezeit, 's ajándékát (eggy vég cziczet a' születendő gyermeknek) szíves tisztelettel köszöni. Maradok anyai kegyességébe ajánlva hív tisztelettel

alázatos engedelmes fija
Ferencz.

Én más nap az az 4d. Júl. által mentem a' Bátyámhoz, hogy elébe terjesszem consideratioimat, 's azt mondhassam, hogy úgy a' mint a' punctumok állanak, egyik sem olyan, a' mellyet elfogadni lehessen, 's mondtam, mint lehetne változtatni. A' Bátyám egy igen rövid levélben írta meg az Anyámnak a' gondolkozásomat, 's azt előttem, midőn már készen volt és csak pecsétlést várt, felolvasta. Általlottam mondani, hogy én egészen egyebet mondtam, 's jelentettem, hogy magam is fogok írni az Anyámnak; 's a' Bátyám a' ki alig várta, hogy déli szendergése miatt ágyba vetesse magát, javallotta, hogy magam is írjak. Azonban, midőn két három sort már írtam, észébe jut, hogy az Anyámnak dél előtt vett levelét velem közölje. Örömet elhoztam volna azt, de az inasnak parancsolatja volt, hogy azt is, és minden ide tartozó papirosokat vigyen vissza. Péter Bátyám megengedte, hogy leírjam. Imhol következik az. De az első 5. vagy 6. sort az inas indulása miatt sietvén, minthogy úgy is üres volt, által ugrottam;

Az Anyám' levele Péter Bátyámhoz.

Regmecz die 3. Jul. 1805.

[5 vagy 6 sor ki van hagyva.]

A választásomra (t. i. K. F.) bizott punctumok. [Hiányzanak.]

Először; hogy ítélje-meg maga, ha szintén úgy lenne is a' dolog, Anyának azt mondani, hogy az csak *félig igaz*.

Megbocsásson fiam uram magának; az efféle beszédeket csak az apjának tartsa.

Annyival inkább, hogy a' mint a' maga levelében is megvan, igaz az, hogy úgy váltott jegyet, a' Gróf leányával, hogy én semmit sem tudtam arról, mindaddig, míg 4dik Septberben lejövén, már mint vőlegény, úgy mondta meg, hogy megházasodott.

A' mi azt illeti, hogy azután megegyeztem benne, arról jobb ha hallgat, mert maga tudja ő legjobban, hogy az miért történt.

A' mi a' több részét illeti ennek az ő punctumának megint elragadta a' fantázia ; vigyázzon, hogy meg ne bánja.

II. szor. Hogy minekutánna rajtam a' külön jószágért annyira impertinenskedett, minekutánna én elég világosan látom, hogy az ötet fenyegető veszedelemtől meg nem menthetem, tehát választására bíztam olyanokat, a' mellyeket jó lelki isméretem szerint, megfontolván minden környűllásokat, mind reá nézve, mind reám legalkalmatosabbnak láttam. Ezekből válasszon, választását adja tudtomra, mert nékem is aratásom közelgetvén, le kell mennem további halasztás nélkül. Magáról kedves Sógor Uram előtt adjon mingyárt holnap Reverzálist írva mellyiket válassza, és hogy míg én élek, engem soha nem háborít, sem nem ingerel, sem nem keserít, sem nem bosszant ; még pedig sem világosan, sem alattomban, 's a testvéreit is, mocskolni megszűnik, hogy már valahára, mind a' testvéreinek, mind pedig kiváltképp nekem nyugtom, 's csendes békességem lehessen.

A mi abbeli kívánságát illeti, hogy adjam tudtára, hogy a' Semlyéni házamban lévő holmijét, 's marháim között marháját, mikor és melly uton végye külön, azt egyenesen magára bízom. Én semmijét nem hányom ki az utsza közepére ; de minekutánna mind maga, mind az apjoka annyira vitték a' dolgot, azt most is declarálom, hogy nékem soha semmi alkalmatlanságom ne légyen. Ez nem azt teszi, hogy a' házamtól eltiltsam ; sőt én a magam eránt való tiszteletet ennekutánna is megkívánom ; de az *igaz tiszteletet*. Hanem minthogy igen mehetnék volt külön, tehát menjen minél előbb. 'S úgy is mind a ketten rettenetesen gazdálkodhatnának, tehát már ezentúl lássanak hozzá. Magam részemről kérem az Istent, hogy szentelje meg mindkettejeket jó erkölcsessel, jó ésszel, jó szívvel ; 's ha erántam tartozó kötelességeket teljesítik, áldja is meg őket a' legigazabb áldásával.

Hagyjon békét már annak a' tavalyi k.... históriájának. Szánja, bánja-meg ; ismerje meg magában ; térjen-meg ; hagyjon nekem 's azoknak békét, a' kiket szemtelenül, igasságtalanul vádol. Sem a' mostani házasságáról való bolond dicsekedésével, nekem mind szóval, mind írással örökre békét hagyjon.

Ha olyan jó és igen dicsőséges neki, miattam a s..... is buhat, de nekem soha csak a' legkisebb jellel, annyival inkább szóval elő

ne jöjjön, mert a' mit kap, magának tulajdonítsa. Továbbá még azt adja lelkem Sógor uram neki az én nevemben tudtára, hogy a tavalyi fertelmes undok cselekedeteiről hallgasson, engem sem azzal való beszédjével, mentegetéseivel, írásával ne terheljen, mert a' mit ő cselekedett, annak magamban való tudása is engem megemésztt.

Én nem vagyok olyan ember is mint az ő Nagyságos Ipája. Szépen nézheti Lubint. De oda Anettéje. Így nevezte ő magát és k..... tavaly.

A négy punctumban megjegyzett és kezéhez adatott, 's válaszára bizatottakon kívül én sem mást, sem életemben, sem többet nem adok, sem többet magammal jádszodtatni nem engedem, hogy ma így, holnap mást kívánjon tőlem.

A' mit adok pedig, arra adósságot ne csináljon, mert ez csak élelmére van általam adva, míg élek ; holtom után ő is úgy mint a' többi a' kinek szinte úgy fekvő jószágot adtam, a javítás, a mit tesznek rajta, a magoké. A. Regmecz, die 3^a Júl. 1805.

Arva Bossányi Susánna.

Postscriptum. Beteg a felesége ; hideg leli. Tán fiam uramat is az leli? Regmecz enyém, mint Semlyén, akár mit mond az apjoka. Éppen ő tudja az én dolgaimat.

Most is azt mondom, megszűnjön fiam Uram az olly bolond írásaitól, mint ez a' mostani levele is.

Jegyzések a punctumokra (K. F-től).

Megrettenvén ezen soron, felhánytam, mit írtam. A' textus ez : *Csak azt az egy czikkelyt fogom-fel, hogy én Asszonyámnak híre s akarátja nélkül házasodtam, 's a' Gróf Asszonyámnak híre 's akarátja nélkül adta hozzám a' leányát. — Asszonyám igen jól tudja, hogy ez csak félig igaz. Látván, hogy nem azt mondtam, hogy az Anyám csak félig-igazat mond, hanem, hogy az, hogy én az Anyámnak híre s akarátja nélkül házasodtam, csak félig igaz, nagyon megkönnyedtem. 'S tartván tőle, hogy azt csakugyan méltán vehette nehezen az Anyám, négy jó tónusu ember' discisiójára bízam, 's absolválva vagyok általok.*

Ember vagyok én is ; a' fájdalom, meg-nem érdemlett bánás engem is elragadhat, 's ha elragadott, ha vétettem, szívesen sajnálom 's bánom, 's ezen vallás tételelem légyen Asszonyámnak

tökélletes elégtétel. De óhajtom, hogy mások is ártatlannak leljenek.

Már ez bizony sok, ha arra emlékezik Asszonyám, hogy annak a' tiszteletet, 's háladatosságot érdemlő férjfinak, a' kit még Deczemberben magasztalt, egyedül azért, mert leánya 's veje dolgát Asszonyámnak szívére kötötte, még ott is, a' hol elő sem kellene hozódnia, döféseket adogat.

Nem megegyezett, hanem örült Asszonyám neki — csudálkozott rajta!

És így csak azért egyezett meg benne, mert úgy Nagy Marist el nem vehettem. Születése ellen annyira nincs szó és nem lehet szó, hogy azzal Asszonyám dicsekedett is. — Erszényére sem lehet szó, hiszen neki nem szükség ezen tekintetben is, valamint szüléjinek a' kikészítése körül megmutatott kegyességek miatt, mások mellett pirulni. Melly cselekedet az, a' mellyet oda lehetne magyarázni, hogy ő mások felett héjazni akart? 'S mit monda Asszonyám Dobsa Lászlónak eggy olyas szavára, a' mellyre Dobsa László elnevette magát és Asszonyámnak e' mondására: *hát nem mondtam? azt felelte, hogy azt neki meg kell adni, hogy derék Asszony.*

Dienes felől ugyan ezt mondotta, midőn D. az Anyámnak remonstratiót tett, hogy tőle Keserűt elvette és nékem adta, a' mit én sem soha nem kértem, sem nem is óhajtottam.

Én pedig azt látom világosan engem fenyegető veszedelemnek, ha továbbá is úgy maradtam volna, kivált férj és atya lévén, mint eddig.

Az bizony rendes volna, ha én József öcsémnek, kinek koránt sem beszéltem el minden *incultus emberhez* illő cselekedeteit, Reverzálist adnék, hogy *mocskolni megszűnöm*. Engem miatta a guta üte-meg, én miatta Regmeczről elkergettettem, én az ő cooperatiója által abba a' gyanúba hozattam, mintha eggy oktalán cselekedetet akartam volna elkövetni és mintha az ő ellenkezései is cselekedték, hogy azt el nem követtem: én az ő goromba 's gaz cselekedete után neki bémentem házasságomat, 's nem felel: megadom a' vizitet, 's vissza nem adja, egész asztalnál feleségestül együtt hozzám s feleségemhez makacs megátalkodással nem szóllanak; cselekedetemet, szavaimat, hallattomra és hátam megett bohó magának tetszéssel, minthogy nem érti, kaczagja: azt óhajtja, hogy a' szobaleányt vettem volna el, hogy a' maga Consil 's Ordin. VIszan leánya feleségének superioritását velem éreztethesse, 's ördögi gyűlölségét

azzal magyarázza, hogy velem a mennyországban sem akar együtt lenni! 's ennyi utánna-járáson kívül még Reverzálist adjak neki, hogy nem moeskolom, azaz barátim közt cselekedeteit el nem beszéllem? — Az Evangyélium a' hetvenhétszeri megbántásokat el hagyja felejtetni, de, midőn valaki megátalkodik, úgy hagyja néz-nünk, mint Publicánust.

De mire vitte a' Gróf? 's mivel? a' levéllel vagy a' vizitával?

Annál eszesebb portiót nem foghatunk, azt mondják a' háznak legszorosabb barátjai is.

Melly kegyetlen sarcasmus a melly itt az *Isten kérését* nyomban meg előzi! sőt melly nem áldás, hanem *dőfés* az, a mellyet Asszonyám itten nem csak nekem mér, hanem még annak is, a' ki azon kevés holnapok olta, a' miolta tagjává lett a' háznak, sem erkölcsét, sem szívét, sem eszét nem hozta talán gyanúba! Ah, ez keserves, kivált olykor, midőn Anya vál-el a' gyermekétől. Kívánhatni-e az ilyenek után *igaz tiszteletet* azaz *szeretetet és hűséget*?

De hogy kívánhatni azt, hogy én annak nemcsak *érzésben*, hanem *megmutatása után is*, hogy azokat nem érdemlettem, csendesen hallgassam a mocskot és bosszantást?

Miben változtam én meg azolta, miolta Gróf Török Lajosnak és Gróf Roggendorf Aloysiának a leánya feleségem? 'S ha az öcsém, a' ki most egyszerre olly nagy kaczagója a' Státusok külömb-ségeinek, örül annak, hogy a' felesége *Consil. 's Ord. V. Ispánnak leánya*, nem örülhetek-e én, hogy a sors nekem egy már magában, már szüléjnek személyes tulajdonságai miatt becsülendő feleséget adván, pótolék gyanánt egy régi familiából eredő leányt, 's a' Pálffy Carolina unokájának gyermekét, 's a' Harrachok, Kolowrátok, Sternbergeek, Götzenek rokonát adta? — Ne hamiskodjunk, szálljunk igazat, úgy-c szégyeltük volna a' szobaleány atyjafiait 's származását: hogy ne örüljünk hát az ellenkezőn. Ha Sophie Ragályi Sophie volt volna is, én megértem volna vele, 's engem a' Grófi születés ugyan nem vont azon szándékra, mellyet a' Gondviselés megkoronázott. Én a *személyt* óhajtottam, mert hat vagy hét esztendő's korától fogvást ismertem; 's azon örvendek, hogy a' házasság annak a' nagy embernek, a' kit religiosus tisztelettel tiszteltem, *mintegy tulajdon fijává teve*, — noha, igen is, azt szeretem, hogy egy lépéssel előbb álló Kasztból származott. Asszonyám elfelejtette tulajdon érzéseit 's azzal vádol, hogy házasságomat sokfelé megírtam. Nem írtam volna e meg, ha mást vettem volna is, mint életemnek minden neve-

zetes történeteit megszoktam írni barátaimnak? Azt, hogy a' Sophia testvére Szatthmári Fő Ispán Báró Vécseinek vette-el a' leányát, Asszonyám *maga parancsolta beszúrni egy bizonyos levélbe.*

Ez mutatja, hogy Sophinak, a' ki illyeket nem hallott annál a' háznál, a' hol neveltetett, nem vala bátorságos Májusban visszatérni Semlyénbe. — József öcsém még valami nehezebbet hallott, hogy a' feleségét őrzötte. Dienes öcsémnek pedig meg vala már Vice Ispán korában izenve, hogy őtet nem azért sz....., hogy A' gyermeknek szent tiszte a' szülék' meztelenségait elfedni. Tanúm Baranyi úr, tanúm a' Bárczaynak írt levél, és minden, hogy az Anyámat, még a' fájdalom kiömlédezéseiben is megkíméltem, de a' hol illyeket lehet hallani a' gyermeknek, ott nem bánhat tanácsosabban, mintha megyen.

Asszonyámra provokálok, hogy a' nem csak nekem, de Asszonyámra is igen kedvetlen textust én soha sem illettem megházasodásom oltá. Asszonyám hozta elő, 's a' l..... *Lubin és Anette* 's holmi effélék nem arra valók, hogy megnémuljak mentségemre. Még *most is* faggatja Asszonyám a' cselédjeimet 's engem gyanúba 's előtök neveltségbe hoz általa, ha Miskolcz táján voltam e azon Uri háznál a' hol a' leány van?

Ime még most is k.....!

Ezt a' levelet az Anyám mással íratta le. — *Mással!* mondom. — Ezekhez ezt vetette tulajdon kezével.

Én csináltam e mindég új meg új kívánságokat? Széphalmot elvették. A' pusztá Curiát és a' mellette való földet ide adja Asszonyám, 's a' föld ismét el van véve.

Keserűt adta lakóul; de Dienes öcsémnek két — impertinensnek nevezett — leveleiből láthatta az Anyám, hogy igaz az, a' mit tőlem halla, hogy neheztel; 's okos cselekedet volt volna e, collisióba jönni vele?

Miben van nekem luxusom? Cselédben? lovakban? ruhában? mibe kerül a' feleségem? nem ád-e neki az atyja esztendőnként annyit, hogy a' mi jól kikészült ruházatjaihoz kívántatik, megszerezhesse? városba 's idegen helyekre futkározásban? Vendéglésekben? — Fogja e valaki hinni, hogy egy testvérem a' minap azt a' tanácsot adta, hogy mérsékeljem a postaköltséget? — De adósság nélkül még eddig sem a' kamarát nem fizethettem, sem marháim számát nem szaporíthattam; pedig szaporításom szembe-tűnő; sem más speculatióba nem ereszkedhettem.

Ennek magyarázat kell. — Sophie Május ólta Juliusnak végső napjáig veszedelmesen beteg lévén, s terhét nehezen hordván, nem ülhetett kocsiba, 's ámbár megértette az Anyám feljövételét, Regmeczre nem ment. — Ezért neheztel az Anyám.

Én vévén azon irtóztató levelet, mely itt pag. — fordul elő, 's hallván, mint bánt Anyám a' Gróffal, veszedelmesnek tartám Regmeczre menni, a' hol József öcsém nekem botot ígért, 's öszvekapásra provocált — veszedelmesnek Asszonyám elibe, a' kin megtörtént, hogy a' már anyává lett gyermekeit pofon verte, még pedig mások előtt, 's az elmúlt szüreten azt mondotta, hogy bánja, hogy engem lakodalmam előtt két héttel meg nem veretett. — Valamint mindenben az Anyám ebben is másra keni a' tűzcsinálást. Most a' Gróf és Péchy Sándorné húgom forog gyanúban.

Azt mondtam feljebb, hogy nem nyughatván meg azon levélben, a' melyet Péter Bátyám írt a' Conditiók dolgában az én kéresemre, Asszonyámnak magam is elkezdtem írni egyet, midőn Péter Bátyámnak eszébe juta, hogy velem olvastassa-meg a' ma vett levelet. Ezen elémültem. Melly keserítések 's alacsony bántások! és azt más kezével írva! Osztán ismét világosan mondja, hogy nem ad semmit mást. Azon felyül tehát, hogy haszontalan volt volna a' Conditiók' megváltoztatására kérni, a' s.... butatás etc. azt kívánták tőlem, hogy ne feleljek, 's nem feleltem. De Péter Bátyámnak engedelmével a' levelet, minekelőtte Regmeczre az inas által vissza küldetnék, lemásoltam 's magát a' levelet szignáltam, azaz reá írtam láttam és párját vettem.

Midőn az Anyám Juniusnak — — Semlyénből Regmeczre feljött, nem szólla nekem semmit, hanem Bátyám Kövér Imre Urnál leszállott, 's egy levelet ada kezébe. Imhol van az :¹

.....
Megköszöntem levél által adományát, 's közelgetvén az aratás' ideje, Júl. 7-dikén Kázmérből elindultam, hogy ámbár ezen levélben nekem nemcsak a' vetés, hanem annak felvétele is meg vagyion ígérve, a' munka idején jelen legyek; és azért is, hogy holmimat öszvepakkoljam, 's egynehány ízben előfordulván a' levelekben a' parancsolat, hogy időhalasztás nélkül menjek a' háztól, elhurcolkodhassak.

Látván ugyanezen levelekből a' Sophie eránt való gyűlölséget,

¹ A levél beiktatása elmaradt.

látván, hogy Asszonyám most olly tűzben vagyok, hogy vele nem bátorságos szóllani, Sophieról többé nem emlékeztem és egész Júl. végéig, midőn lebetegedése miatt Semlyént elhagyni kénytelen valék, ámbár a reggeli 's ebédkori kézesókok el nem maradtak, néma voltam.

A Semlyénben való mostani mulatásom' első hetében a kocsi-som Vincze István, a' kit Asszonyám nekem maga engedett kocsis-nak Nyiri István után, mindég Kólyon tartatott. A' gabona ez' idén a' sok esőzés miatt még arathatatlan lévén elnéztem, hogy ott van. De midőn Júl. — d. már aratásomhoz akartam fogatni, 's Szombaton az Anyám a' bérest hozzám beküldi tudakozni, hogy mit izenek Kólyra? azt feleltem, hogy kocsisom jöjjön haza elmúl-hatatlanul. — Meg sem álmodtam, hogy Asszonyám ötöt nékem bosszantásomra tartja ott. — Más nap az Asszonyám kocsisa méne oda, s az által is izentem neki. — Estve már ágyban valék, hallom, jó a szekér; kikiáltok, 's felel a kocsis, hogy nincs Vincze. — Miért nincs? — Elfelejtettem, úgymond, neki megmondani az izenetet. — Én hétfőn reggel a' Lovászt egy üres lovon érte küldöttem; eljött 's azt a hírt hozta, hogy Asszonyám oda írott parancsolatot küldé, hogy 50t vágat reá, ha haza mer jönni. 'S ezért nem jött az Asszo-nyám kocsisával. — Vincze nekem kévéket kötnöni kellett, és tudja az egész Semlyén, hogy nála nélkül fel nem vehettem volna veté-secmet. Végre 31d. Júl. elhagytam Semlyént, 's kevésbe múlt, hogy későn nem jöttem Kázmérba, mert hat nappal azután, hogy fel-értem, megszületett a' leányom.

Asszonyám megígérte, ohgy felvéteti a' vetést, mellyel meg-ajándékozott. Azonban azon eggy hét alatt, a' meddig az aratás-hoz a' szem éretlen volta miatt hozzá fogni nem lehetett, minden-nek beszéllte, hogy ha ott vész is, nem nyúlat hozzá. 30 Rftot csak-ugyan ada munkára, és azon a 60 kereszt 7 kévés 's a' 30 kereszt ismét 7 kévés tábla 's eggy darab a' harmadikban felmunkáltatott, de egyszersmind a' pénz mind fel is ment.

Vinczét ismét azzal a' parancsolattal küldém vissza, hogy ara-tásomhoz lásson, 's magamnak sem szekerem, sem béresem nem lévén, a' Gazdát emlékeztesse, hogy tegye a' mit kell. Az eggyik tábla úgy is felében vala szántva, 's annak behordásával is tartozott vetője.

Asszonyám az alatt szinte munkául tette magának, hogy a' Grófot, a Grófnét 's házokat kissebbitse. Midőn a' Palatinus a'

Semlyéni erdőekben a' Bihari Deputáció által várattatott, Péchy Mihályné, Fráter Pálné és Ferenczné Asszonyomnak sok ideig házo-
kat festette nevetséges színekkel.

Rég olta tart már az izetlenség Asszonyám és a Sógorunk Bátyám Péchy Sándor Uram háza közt. Én tudom mit köszön-
hetek csak a' tavalyi historiámban is testvéreimnek : de a' húgom házasságom olta barátsággal viselte magát erántam, 's én a' ki nem szoktam várni a' megelőzést a' megbékélésben, és a' ki akár bántó találtam lenni, akár bántott, magam teszem az első lépést, mint mind Józsi, mint Dienes, mind Laczi, mind Susi eránt most is tettem, elfelejtettem, a' mi esett, s' a' húgomhoz, kivel egy faluban lakom, eljártam. Ezt az Anyám ellenzette, és mihelyt ki-
mentem a' háztól, mingyárt utánnam küldözött, nézni hogy oda mentem-e? Pünkösd napján ez' idén, minekutánna sok esztendőök olta nem volt a' templomba, bément 's Úr vacsorájával élt. Én elvégezvén az isteni tisztelet actusát, kijöttem a' templomból ; az Anyám látván, hogy megyek, vissza fordult a' háta megett ülő leányhoz, 's megparancsolta, hogy jöjjön nézni, nem megyek e Péchy Sándorhoz. 'S a' Templom látta mi esik, sokan hallották szavát. — 'S ez a' *szeretet áldozatjakor* !

Ez a' leány egykor, midőn meghallaná, hogy a' Csizmát reg-
gel béhozó inasomtól azt kérdém, ha volt-e az istállóban ? 's a kocsis megvakarta-e a lovakat ? mingyárt hírt vitt ; úgy a' beszédet az éppen kiforduló inas maga hallotta, 's maga beszéllte el nekem. Fel-
öltözvén magam téptem-meg a lyány fejét érte ; 's midőn az Anyám haza jött clébe mentem, elbeszéltem, hogy a' lyányt megpofoztam, 's éreztettem, hogy én nem vagyok egy 13 esztendőös leány vigyá-
zása alatt.

Ezek tiszteletlenségre magyaráztathatnának : de mit tégyek ?
illik-e az Anyámmal haszontalan remonstratiókra fakadni, hogy a' spioniroztatás, és ellenem való keménységeknek *cseledekre való bizása* engem is, magát az Anyámat is megalacsonyítják ? nevezete-
sen a' Templomban elkövetett dolog rettenetes criticákat szül ? Kéntelen voltam éreztetni, hogy Bossányi Ferencznek 's Comáromy Juliánnának unokája lévén Semlyénben otthon vagyok.

Öszvepakoltam holmimet ; írtam Fráter László Úrnak, hogy adja nekem árendába a' Semlyéni házát. Meg van levelem csomó-
jában a' felelete. Bátyám Péchy Imre urat kértem, hogy méltóz-
tassék holmimnek szállást adni. Azt felelte, hogy az Anyámat nem

akarja általa megbántani. Nem lévén magamnak szekere, Semlyénben a' mezei munka miatt szekerest nem remélhetvén, magamnak Kázmérba a' Sophie közelítő lebetegedése miatt sietni kellvén, letettem a' szándokról, 's mindent öszvekötvé, elpakkolva, ott hagytam.

A' lyányom Aug. 8d. megszületett, 's 9dikben Splényi Manczi kisasszony karjain Iphigenia név alatt megkereszteltetett. Még azon nap megírtam a' levelet Asszonyámnak s Dr. Szentgyörgyi Úrhoz küldöttem a' Debreczeni vásárra induló újhelyi kereskedők által, tudván, hogy a' Vásárban lesz. Magamat 's a' leányomat ajánlottam anyai kegyességébe, Sophieről, 's szüleiről hallgattam.

[E levél és a rá vonatkozó följegyzések megjelentek az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1902 : 493—502. l.]

5459. (795/a.)

Bodnár Antal — Kazinczynak.

Egerbe, Kis Aszszony havának 2-dik napján 1805-dik Eszt.
Tekéntetes Uram!

Búsongva nyögtem egynehány esztendőtl¹ fogva keservembenn, mind azért, hogy egygyetlen egygy, leg kedvesebb Barámtól, kit az irigy halál gyenge virágjábann dütsőségre sictó életének e' világból kiragada, meg fosztattam ; mind pedig, és főképen azért : hogy ezen nagyra született drága, és már tsak eddigis nagyra ment Iffjunak halálát senki se találkozna, a' ki méltóképen vagy sajnálja, vagy emlegesse : Mert ámbár T. Fekete Imre Ur igen derék Deák Alagyaival kesergette azt mindjárt halála után, melyért is szívemben hála adásnak oszlopát építettem azon Urnak számára ; mindazonáltal én tudom, senki egyéb úgy nem tudhatja, ki volt legyen az én Gábrisom ; azért mélyen kesergem üdőnek előtte lett elköltözését, sajnálom el felejtetését. — Hanem új reménység derül, új öröm repdes szívembenn ; találkozott egy Férjfiú a' ki Gábrisomnak hamvait a' feledékenység homályjából ki ragadja, áldott Gondviselés! — Én a Tekéntetes Urat régen mind szerentsés, mind szerentsétlen állapotjábann szívembenn tiszteltem, betsültem sok fáradhatatlan hazafiui szorgalmatosságát, Nyelvünk, Nemzetünk virágoztatására törekedő sokakat kívánt előmenetellel serkengető buzgóságát ;

¹ A levélíró a hosszú ó ű hangokat ö ű-vel jelzi.

ohajtottam vala ösméretségét ; de mind ekkoráig tsak titokbann volt szerentsém dütsögéses munkáibann a Tettes Urnak magamat gyönyörködtetnem ; Most különösen örvendek, és áldom a' szent rendelést, hogy alkalmatosságom van a Tekéntetes Urral, ha mindjárt tsak levél általis meg ösmerkednem. — Dayka Gábort senki úgy nem ösmérte, nemis ösmerhette, mint Én, mert Én vele születtem, nevedtem, tanultam, éltem, mindaddig, míg én egygy esztendővel előbb, az után ő is Tanítói hivatalra külön külön helyre el oszlottunk. Azt akarom tehát most a Tettes Urnak alázatosan jelteni, hogy a' mint tennap az ujságbann olvastam a' Dayka Gábor írásinak a' Tekéntetes Úr által ki adandósága felől a' tudositást, azonnal hozzá fogtam az Ő élete le írásához, melyet a' mint már mondtam senki nálam kívül voltaképen le nem írhat, hanem mivel föl tettem magambann, hogy azt egy kevésé tsinosabban le irjam, és mivel, hogy annál tökéletesebb légyen, még előbb Miskoltzra, kedves született földünkre köll által rándúlnom, mert gyermeki korunkbann credetünket szülőinknél tovább soha sem fontolगतuk ; azért egy kevés bekességet kérek alázatosan ; méltóztasson azomban a' felől bátorságbann lenni a' Tettes Úr ; hogy olly Biographiáját adom Dayka Gábornak, mellyhez foghatót senki a' Tettes Úrnak nem adhat. A mi illeti írásait, azokból nálam egygyetlen egy munkájánál több nintsen, az a siralmas versezet tudni illik, melyet Lőtsén a' Magyar nyelv Tanítója korábann, az akkor meg halálozott T. Bardossy János oskolabéli Igazgato Uram kedves Hitvесе sirhalmára készített, a' melly így következik : «Ah! nints többé, dőlj sírhalmára 's a' t. de ez akkor ki nyomtattatott ; azért reménylem, hogy írásai között föl találtatott : ha hogy hibázna, azzal teljes készséggel szolgálok a' T. Urnak. Mert ezer hálát adok az Isteni Gondviselésnek, hogy a' Tettes Úrban találkoztott, a' ki kedves, soha eléggé meg nem sirathatandó Barátomat új életre hozza. — Hogy Írásait vélem nem közlőtte, rész szerént a' volt az oka : hogy kábúlt eszemmel az Ő költeményczésen kapkodó esztét mindenkor kúrholtam ; akarván őtet valamelly gyökeresebb, és hivataljához, a' mellyre akkor mind ketten Pesten egygyütt neveltettünk, alkalmaztatottabb Tudományokra serkengetni ; azért titkolta előttem írásait. azután pedig mi lett köztünk a' közösülésnek félbe szakasztásának oka könnyen által látja a Tekéntetes Úr, ha azt mondom, hogy házasságát ellenzettem ; De javát akartam,

mert időnek előtte történt halála, egyenesen el hibázott házasságának gyümöltse. Ösmértem Én a' személyt, mert Lótsén volt Tanító korombann az Attya házába laktam, 's ugyan akkor Daykát, minekutanna Egerbenn a' Pap nevelő házból, és Papi hivatalból, valami, a' P. Servitáknál tartott Predikatzioja miatt ki küldettetett, tudván ügyefogyottságát, Lótsére magamhoz hozattam, és ott, mintegy fél esztendő töltnén, azon semmire kellő személyjel mély szövetséget tett, és így tőlem elküldettetvén, Vitéz Imre Barátunkhoz Szikszóra ment. — Meg ösmérte Ő, de késő jótívánó szívemet. Szerentsétlenségre ugyan csak nálam lévén vélem, 's hogy egygyütt élhessünk úgy készítettük el a Felséges helytartó Tanátshoz az esedező Levelet, hogy Ő ugyantsak Lócsére rendeltessen Magyar Tanítónak. — Annak utánna el is nyerte ő azt, ámbár azon közben Budára is el ment, hogy ne Lótsére (félvén attól, ami ugyantsak meg lett) hanem mashóva rendeltessen. De késő volt, már meg volt a' Rendelés, meg másolni nem lehetett. — Irtózott Ő is, de Én még jobbann a' veszedelemtől, eleget iparkodtunk, Én Tanátslással Ő kerüléssel el távoztatni; sokáig el is kerültte de csak ugyan végre belé veszett, meg házasodott, egy óráig boldogúl nem élt, vélem aki már akkor Miskoltzra kívánságom szerént által vitettem; minden Levelezést félbe hagyott, Búnak ereszkedett, rendetlen életre vctemedett, magát napról-napra jobban emésztette, Ungvárra, hogy el kerülhesse valamiképen utolsó veszélyét, kéredzett, meg nyerte, de magával vitte a' gonoszt belsőjébenn, ámbár a' külső gonoszt Lótsén hagyta, kevés idő alatt el enyészett: 'oda van! — nints többé! — Ó Fájdalom! — Más oka pedig, hogy meg valljam az, hogy Én mind e' koráig, régi neveltetésemnek bilintseiből ki nem vetkeződhetvén, a' Magyar nyelvnek vagy tsinosításáról, vagy gyarapításáról, hallani sem akartam: nevettem, ki tsúfoltam mind azokat, (:Alázatosan engedelmet kérek, a' Tettes Urat is:) a' kik a' magyar nyelven költeményezéseket, vagy akármi más nevezetes munkákat írni iparkodtak, úgy lévén el hitetve, hogy csak azok írnak magyarul, akik Deákul nem tudnak írni. — Fühöz fához kapkodnék már most, miolta kötelességből kell a' magyarságot gyarapítanom, de nehezen megyen akár mihez fogok. Főképen a' költő mesterségbenn, ámbár annak minden tsinyját ki tanúltam, 13 esztendeig tanítván azt a' Deák iskolákban, teljességgel semmire se mehetek. De el

fogy a' Papiros, pedig meg sok írni, sokra kérni valóm van a Tettes Urhoz. — Aki egész alázatossággal vagyok:

Bodnár Antal mp.

az itt lévő Érseki iskolákban Magyar Tanító.

[A sárospataki főiskolai könyvtári kéziratárban őrzött eredetiről. Ujhelyi Dayka Gábor maradvány Papirosai c. kötetben. 1130. sz. 2r. 9—10. lap. Megjelent Abafi L.: *Dayka Gábor költeményei*. Bp. 1880. 115—119. l.]

5460. (812/a.)

Bárdosy János — Kazinczynak.

Spectabilis ac Perillustris Domine,
mihi singulariter colendissime!

In ordine ad quæstiones, respectu Gabrielis olim Dayka mihi sub 17^a præteriti Mensis Aug. propositas, lubens respondeo, et quidem:

Ad 1) **Dominum** Gabrielem Dayka de Ujhely, Excelso Consilio Regio sub 7ª Januarii 1792 N^{ro} 99 intimante, pro Leutschoviensi Lingvæ ac Literaturæ Hungariæ Professore per suam Cæsareo—Regiam et Apostolicam Majestatem clementer ita resolutum, ut annuos, donec in futuris Regni Comitibus certa perennisque mensura Salariorum autoritate Regia definiatur, 350 florenos e Fundo Studiorum percipiat, ipse autem reliqui omnes præfatae Lingvæ ac Literaturæ Magistri, pro re nata etiam ad altiores Cathedras et altiora Stipendia suo tempore gradum facturi, tamquam Seminarium Professorum Gymnasialium considerentur, die 10ª Martii advenisse, at sequenti mox die in Oratorio Gymnasii universæ Juventuti præsentatum, suoque modo per me, præsentibus Dominis Professoribus ad Stationem hanc introductum, eleganter accommodata oratione respondisse, atque ita communi cum júbilo et applausu exceptum fuisse.

Ad 2) et 3) Multiplex in Juvene 22 annorum eruditio, ingens, magno talento respondens, industria, continua Librorum lectio, præter latinam octo lingvarum Hungariæ, Germanicæ, Gallicæ, Italicæ, Slavicæ perfecta, Anglicæ vero Græcæ ac Hebræicæ supra mediocritatem notitia, moderatio, affabilitas, mansuetudo et excellens eloquentia merebantur utique, ut toto Professoralis officii sui, plena cum satisfactione gesti, tempore ab omnibus jure meritoque suspiceretur; Amititiam tamen suam et cultum paucis attri-

buit, inter quos præter me Gymnasii Directorem suosque Collegas, Spectabilis Dominus Ludovicus Almásy de Filitz, I. Comitatus Scepus. Vice-Notarius, cultioris ingenii Vir et magnus Orator; Perillustis porro Dominus olim Ignatius Aichner de Bosbach Liberæ Regiæque Civitatis hujus Consul, ob lingvæ Italicæ commercium; denique Spectabilis Domina Elisabetha Bosznyák, Ludovici olim Glatzinger Cæsareo—Regii, pensione donati, Locumtenentis Vidua, subinde vero Caroli condam Tóke de Csepánfalva, Cæsaro—Regii Capitanei, Consors et Scientiarum cultrix, præcipue censendi sunt. In eo amicis et cultoribus suis nunquam satis dolendus, quod cum suo Leutschoviam adventu in tale hospitium impegerit, in quo mensibus quatuor vixdum elapsis circumventus, ac pollicitis dives, ut barbara Francisco—Wagneriana (Edit, Tyrnaviæ 1750) phrasi utar, *vulnus a tergo accepit*, in lethale transiturum. Nondum enim ab accepto ejusmodi vulnere medius annus abiverat, quum habitationem et convictum insolentis ac imperiosi hospitis mutare coactus, diuturnam sibi paulo post febrim acutam concevisset; ex qua ægre admodum servare potuit, Cathedra ejusdem Hungarica per Dominum Volfgangum Kiss, Grammaticarum Classium Professore, ultra menses quatuor suppleri debente.

Domino interim Joanne Pracháry, II. Grammatices Classis Professore, 10^{nia} Junii 1793 in primarium Liberæ Regiæque Civitatis Judicem electo, ac resignatione Cathedræ suæ per I. Superiorem Regiam Cassoviensem Studiorum Directionem honorifice acceptata, eidem Reverendum olim Patrem Hubertum Dluholutzky Conventualem ex Ordine Minorum S. Francisci Religiosum, emeritum scilicet Humaniorum Scholarum Professore, officiose requisitum, provisorie surrogavi. Quia vero Gabrieli Dayka optime constitit, Cathedræ supplendæ munus Professore Hungaricum respicere, idem sibi convaluisse visus, 15ta Julii tam respectu suæ continuandæ, quam alterius Cathedræ supplendæ semet apud me insinuaverat. Quum autem ex debilitate sermonis, titubante incessu, et exhausta corporis ac formæ constitutione convictus fuero, eundem necdum ita comparatum esse, ut vel propriam conscendere, tanto minus alienam supplere Cathedram potuisset, collaudato convallescentis zelo, ad capevandam ulteriorem adhuc octiduanam quietem relegavi. Octiduo nondum elabente, iterum se stiterat; literario igitur concessu, num ad utramque Cathedram citra novum valetudinis periculum tute admitti possit, 26ta Julii celebrato, vota

omnium eo reciderunt : Prælaudatæ Cassoviensi Regiæ Studiorum Directioni repræsentandum esse, Dominum Gabrielem Dajka (*igy!*)¹ neque actu ita sibi restitutum haberi, ut tam Grammaticis quam Hungaricis Prælectionibus sufficere valeat, eo res recidit, ut idem suam quidem Hungaricam continuare cœperit, Grammaticam vero Cathedram, anno scholastico alioquin ad finem vergente, præfatus P. Dluholutzky erga Remunerationem, subinde altius impetratam, suppleverit.

In concursu porro, erga benigno-gratiosum Excelsi Consilii Regii sub 5ta Julii 1793 et N° 14642 Intimatum, ratione hujatis Grammaticarum Classium Cathedræ per I. Cassoviensem Regiam Superiorum Studiorum Directionem sob 16ta ejusdem pro 11^a 7^{bris} circulariter divulgato, memoratus Gabriel Dajka me, velut Locali Directore, præsentè eminenter substituit, ut adeo sua Majestas Saërma, Excelso Consilio Regio sub 29. 8^{bris} N° 25696 benigno-gratiose intimante, prædictam I. Grammatices Classis Cathedram eidem clementissime contulerit.

Ad 4) In Concursu pro vacante Ungvárini II. Humanitatis Cathedra, per Excelsum Consilium Regium sub 12. Junii 1795 N° 11889 benigno—gratiose ordinato, ac per I. Cassoviensem Regiam Superiorum Studiorum Directionem pro 19^a 7^{bris} a. e. circulariter divulgato, Gabriel Dajka palmam concurrentibus denuo præripuit, atque ita hinc 13. 9^{bris} 1795 ad II. Humanitatem Ungvárini docendam communi desiderio sui relicto, transivit.

Ad 5) Comicis, ex Italia oriundis, Leutschoviæ aliquo tempore commorantibus, Gabriel Dajka certum Epigramma Italico idiomate tanta cum approbatione confecit, ut pro nativo Italo et insigni Poeta haberetur. Ita etiam occasione quadam Dominis Volfango Kiss, Grammaticarum, et Mathiæ Hirholtzer, Elementario Classium Professoribus, distinctam Hungaricorum versuum, sibi dictandorum, materiam assignantibus, priori quidem hexametros, huic vero elegiacos versus Hungaricos in suo Cubili obambulando tanta cum facilitate uno eodemque tempore dictabat, ut vix suffecerint scribere.

Ad 6) Accludo Dajkaianos, in Coronationem modernæ Cæsareæ, ac Cæsareo-Regiæ Majestatis Francisci II; nec non in mortem meae olim consortis editos hujatibus typis versus; es insuper

¹ A levél további szövegében is.

adjecto, denatum Gabrielem Dajka, plura ejusmodi poematia conscripsisse, ac noto cuidam suo Pestinum fine impressionis transposita nec recepissee, neque divulgata vidisse.

Ad 7) Nullam Versuum: *Gyűjts fáklyákat Hymen* etc. Leutschoviae notitiam, prout neque illius *Klára* inire potui.

Ad 8) Poemation meum Latinum *Salve magnanima Soboles Augusta Theresae* etc. per Gabrielem Dajka, ut observo, in Hungaricum verti coeptum: *Idvez légy méltó Phoenixe Theresa porának* etc. num ad umbilicum deduxerit, ignoro.

Ad 9) Matricula copularotum Parochialis Ecclesiae Liberae Regiaeque Civitatis Leutschoviensis ad S. Jacobum Majorem testatur: Gabrielem Dajka de Ujhely cum Susanna Reich anno 1792 die 12. Augusti, testibus Ignatio Halbsch et Martino Szimak, hujatibus Civibus ad Adm. Reverendo Domino Loci Parocho Wolfgango Kren copulatum fuisse. Susanna hæc erat filia Joannis olim Reich, hujatis Civis et pupillaris Cassæ Inspectoris.

Ad 10) Duas habuit proles femellas, primis vitæ suæ mensibus mortuas.

Ad 11) Vidua Gabriele Dajkaiana Ungvarino Leutschoviam redux, levato semel pro semper ex benigna Resolutione Regia, per Excelsum Consilium sub 14. Febr. 1797 N^{ro} 2884 intimata, annui maritalis Salarii florenorum 450 Grationali, postquam duobus fere annis ad secunda vota nusquam expeteretur, se Pestinum inter Comicos recepissee, hinc vero Posonium pro Gubernatrice divitis cujusdam Judæi filiarum transivisse fidedigne refertur.

Ad 12) Gabriel Dajka collectiones meas, de Rebus Hunnorum Asiatico-Europæorum conscriptas, diligenter volvebat, et nonnulla sibi, excerpta faciebat. Notabiliora Operis hujus objecta in Supplemento Analectorum Terræ Scepusiensis anno 1802 hujatibus typis edito, ac diserte in ejusdem Notis sparsim continentur.

Ad 13) Gabriel Dajka, Hungaricus adhuc Professor, Vocabularium, in consequentiam præscriptæ *Institutionum Lingvæ Hungaricae adumbrationis*, ac diserte pagina 20^a contenta inviationis, mihi die 20^a Augusti 1793 substraverat, quod medio I. Districtualis Regiæ Superioris Studiorum Directionis Excelso Consilio Regio representatum est. Materiam quoque Grammaticæ Hungaricæ in Usus Discipulorum suorum synoptice conscriptam et ordine, ut videtur, sat systematico deductam, quam nempe Dominus Profes-

sor Michael Fekete, in Hungarica ejus Cathedra successor, sibi descripserat, ea cum petitione advolvo, ut editionem reliquiarum Poëticarum et Biographiam Gabrielis Dajka, sub Spectabilis Dñræ calamo existentem, in duobus exemplaribus, uno quidem inter Acta Gymnasii, altero autem in mea Bibliotheca pro perenni Professoris hujus memoria asservandis, gratiose suo tempore largiri non dedignetur Ceterum ulterioribus gratiis et favoribus jugiter devotus, constanti venerationis cultu persisto.

Spectabilis ac Perillustris Dñræ.

Leutschoviæ 28. 7^{bris} 1805.

Servus humillimus

Joannes Bárdosy,

I. Cottum Scep. ac Beregh Tlæ
Judiciæ Assessor et Reg. Leutschov.
Gymn. Director mp.

[A sárospataki főiskolai könyvtári kézírattárban őrzött eredetiről. Ujhelyi Dayka Gábor maradvány Papirosai. 2r. 1130. sz. 31—33. lap. Kiadtam az *Irodalomtört. Közlemények* 1912 : 199—202 l.]

(Kazinczy a maga számára, Bárdosy e leveléből, pontról-pontra haladva, a következő jegyzeteket készítette :)

Bárdosy János Úr' levele.

1. Dayka Gábor a' Helytartó Tanácsnak 1792. Jan. 7d költ Rendelése által Magy. Nyelv Professorának neveztetik-ki Lőcsére 350 f. fizetés mellett. 10d Mart. azon eszt. oda ér, és 11-dben béköszön.

2. Talentoma, tudománya, szorgalma, deák, magyar, német, francia, olasz, tót nyelvek tudása, a' görögnek pedig és angolnak 's zsidónak is alkalmas értése, szelidsége, jámborsága, ékesen szollása dicsértetnek. Társasága ki volt. (Major Teokéné Asszonyhoz én ajánlottam volt levélben). A' házi gazdájával baja. Ennek gorombaságai más szállást fogadtatnak vele. E' miatt forró nyavajába esik. Négy holnapig Kiss Farkas Gramm. Prof. suppléálja.

3. Pracháry János II. Gramm. Prof. 1793. 10. Jun. Város Bírójává választatik. Ennek helyébe Bárdosy Dhololuczky Hubert Minoritát surrogálja. D(ayka) neheztel ezért, mivel ez a' surrogatio a' M. Nyelv' Professorát illette, 's 15. Jul. sürgeti, hogy ez néki adattatnék. Betegebb volt mint hogy azt néki megengedni lehetett volna.

Dayka Concursust tartván Bárdosi az I. Gramm. Cathedrára, *eminenter subsistit*, (Bárdosynál: *substitutit!*) 's ezt a' tanítói székot 29. 8^{br} 1793. költ parancs mellett elnyeri.

4. A' Helytartó Tanács 13. Nov. 1795. Daykát II. Human. Prof. küldi Ungvárra.

5. Az olasz színjászók csudálják olaszúl írt versét. — Kis Farkas és Hirholczér Mátyás pedig álmélkodnak, hogy a' Daykának általok adott materiára *egyszerre* hexametert és másféle verset olly könnyűséggel dictál a' szobában fel 's alá járván, hogy ezek alig győzték írni.

6. Daykának némelly darab verseit közli, 's mondja, hogy Dayka nyomtatás végett leküldötte Pestre valamelly Ismerőséhez verseinek csomóját: de azok meg nem jelentek nyomtatásban, és Dayka őket kézírásban sem kapta vissza.

Ezt a' csomót Virág Benedek, a' Poéta, ajándékban küldötte nekem, midőn nem is álmodtam többé, hogy valaha megkaphassam. Veres kordoványba áll a' nyomtatás alá készített kézírás autographiai gyűjteményemben. (*Jelenleg a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában.*) Virág ismérte Daykahoz vonzó hajlandóságaimat, 's látta a' Versekben, hogy Dayka is szeretett engem, 's úgy ítélte, hogy jobb kezekben nem teheti-le a' hecses ereklét.

7. Kinek íratott a' *Gyűjts fátylát* etc. és ki az a' Klára, Lőcsén senki nem tudja.

8. Elvégezte e Dayka a' Bárdosy Poemationjának lefordítását: *Salve magnanimæ soboles aug. Theresæ*, nem tudja.

9. Matricularis jegyzés a' Dayka lakodalmi napja felől.

10. Daykának két lánykája kevés halnópokig élt.

11. Az özvegy Ungvárról haza érvén, felvette a' 450 f. grationalist, 's két esztendeig sem kérettetvén férjhez azután, Pestre ment a' Theatralistáknál venni szolgálatot. Onnan Pozsonyba ment egy gazdag zsidónak gyermekeit nevelni.

12. Bárdosinak gyűjteményeit, de Reb. Hunnorum Asiatico-Europæorum szorgalommal forgatta, 's excerptálgatta.

13. Magyar Vocabulariumot írt, 's beadta. Az ő M. Nyelvbeli Prof. successora, Prof. Fekete Mihály Úr, az ő Grammaticáját leírta, 's azt velem közli Bárdosy Úr.

14. Kér, hogy két exemplárt a' verseiből 's Biographiájából, ha azok kijövedenek, neki és a' Gymnasiumnak küldjek.»

[Eredetije a sárospataki főiskolai könyvtár kéziratárában, a Dayka-kötet 15—16. lapján. Kiadtam az *Irodalomtört. Közlemények* 1912: 203. l.]

5461. (821/a.)

Kazinczy — Hannulik János Chrysostomusnak.

Chrisostomo Hannulik

e Scholis piis Franc. Kazinczy sal.¹

Id ago, vir longe doctissime, ut carmina mortui mei amici Gabrielis Dayka, professoris prius Leucsoviensis mox Ungvariensis, quæ Hungarice et Latine reliquit, circa initium adventuri anni prodeant: sed hæsi in novissimo poëtæ carmine, manu ita festinante exarato, ut legi in non nullis locis plane non possit. Atque his curis implicitus ad auxiliatricem opem principio poëtarum, quo terra Hungara tulit, confugio, Teque vir maxime, vehementer oro, ut pro eo, quo in provectionem literarum fereris studio, carmen hoc recensere, sphalmata ejus emandare, lacunasque quas habet explere velis. Devincies hac bonitati tuæ testificatione non editorem tantum harum reliquiarum, sed manes etiam Daykæ mei, quem populares nostri, incolumem ignorarunt nunc flebunt ex oculis sublatus. Responsum mihi tuum cursor Velejtensis reddet, nam me febres, quibus divexor, ad extremum Octobrem in domo venerandi mei soceri, hujus loci detinebunt. Vale vir eximie! Utinam te di patrii ornamento comunis matris, diu incolumem servent! Dabam Nagy Kázmérii, in agro Zemplén, ad Cassoviam, pridie Calendas Octobris MDCCCV.

[Másolat a Magy. Tud. Akadémia könyvtárában. M. Irod. Levelezés. 4r. 34. sz. Megvan a piarista-rend budapesti könyvtárában is. Kaz. lev. 6: 548. l.]

¹ Ma akadtam ezen levelemre. Ide írom változtatás nélkül. Mutassa mit írtam deákál. Széphalom, Mártius 18d. 1819. K(azinczy) F(erencz).

5462. (823/a.)

Bodnár Antal — Kazinczynak.

Tekéntetes Uram!

Ma vettem a' Tettes Urnak bötsös levelét, mellybenn sajnálva értettem betegeskedését. Azombann épen alkalmas időben¹ vettem: mert holnapi postán, a mellyel ugyantsak eztet is küldöm Semlyénbe, küldöttem volna a' kívánt, és meg ígért élctc le írását Daykának. — Szent Maria[i]-val ő nem tanúlt, hanem Szolártsikkal vetélkedett. De megbetegedvén ettől is el maradt. Szent Mariaival én tanúltam egygy oskolábann, és még is Pestre a' Seminariumba együtt mentem Daykával. Ez Paradoxum, de meg világosítom: Én a' Philosophiát el végezvén senki Egerbe a' Papságra föl nem vetettétvén, mivelhogy még Filozofus kis papok voltak, a' Föld mérő Commissiohoz ragaszkodtam. Ott töltöttem Borsod vármegyében két esztendő. Egykor haza jön Dayka Miskoltzra, akkor végezvén a' Filozofiát, és már Egerben a' Papságra kandidatus lévén, meg szollit engem a' régi ösméretsegből, ha volna é még kedvem a' Papságra? mennyen az Úr, úgymond, Egerbe fölveszik minden bizonnyal. Föl ébresztette bennem a' már tsak alig pislogó szikrát, szavát fogadtam, el mentem Egerbe, és épen Szent Anna napján bé vétettem 1797² 's Daykával Augusztus végzetével Pestre mentem. De a' harmadik esztendőbenn meg változott kedvem. Ki mentem, és akkor mindjárt Pétsett extraordinarius Professor, azután pedig Lőtsén Ordinarius lettem. Itt 1791^{dik} benn meg hallván, hogy Dayka a' tolerantiáról igen meg világosodott Prædikatziot mondván ki küldettetett, és Sikszón Vitéz Imre Barátomnál tartozkodik. Magamhoz föl hozattam Lőtsére, vesztére; Mert a' házi Gazdám Leányával szoros Barátságba ereszkedett, melly halálát okozta. Felesége most Pozsonyban a' Theátrum körül forgolódik. Gyermeke semmi sem maradt, a' melly egygyetlen egygy született, meg halt, még Attya előtt szerentsére. Így tehát a' Dayka valóságos nemes familia ki fogyott. — Bővebben le írtam a' Dayka életét; de, mivel a T. Úr ezen fáradtságot magára vállalni meltóztatik, igen örömet küldöm csak a rövid leírást: annyival

¹ A levélíró a hosszú ő hangot ö-vel jelzi.

Szerk.

² Kazinczy jegyzete: *«Gondatlan volt Bodnár, itt 1797-ben ment Daykával Pestre. Dayka 1796. megholt. 1787-et kell vala írnia.»*

inkább, hogy tartottam is tőle ne talám valamelly bajt szerezzek magamnak az Igazságot ki mondván mind kibotsájtatásának oka mellett, melyet Dayka soha meg nem ösmért Igazságosnak ; mind pedig Felesége eránt. A' T. Úr mint az ilyen dolgokban tulajdon kárával is tapasztaltabb Férjfiú ki fogja potolni az én hiányosságomat, úgy hogy senkinek orrát meg ne szúrja. Többnyire (*így!*) kívánván, hogy betegsége a' T. Úrnak mennél előbb egészsége változzon 's magamat Úri Kegyelmébe ajánlván különös Tisztelettel vagyok

A Tekéntetes Urnak

Egerbe, Mindszent havának 4.^{dikén} 1805.

Alázatos szolgája
Bodnár Antal mp.

Igen nagy hálaadással meg köszönném, ha a' T. Úr olly Kegyelmes lenne hozzám, és engem el útasítana, avagy jegyzéseit velem közölni méltóztatna az én Orthografiám eránt. Főkép' ezek eránt : föl, köll, elméjök, szívök, 's a' t. — A két utolsó félére vagyom okom ; de a két első félére meg vallom egyébb okom nints, hanem hogy az ő ú számosabb légyen nyelvünkben. Az Adjon és adgyon 's a' t. között is habozok : mind a' kettőnek hatalmas támaszszai vannak. ajánlom magamat, és ha bátorzkodnám a Méltóságos Gróf Urat, mint régi Fő Director Uramat alázatosan tisztelném! —

[A sárospataki ref. főiskolai könyvtár kéziratárában őrzött eredetiről. A Dayka-kötet 21—22. lapja. Megjelent Abafi L.: *Dayka Gábor költő-ménei*. Bp. 1880. 123—125. l.]

5463. (823/b.)

Fekete Imre — Kazinczynak.¹

Tekintetes és különösen tisztelt Uram!

Elolvasván tek. Uraságodnak f. é. aug. 17-én hozzám intézett becses levelét, mivel láttam, hogy az elhunyt Dayka Gábor élet-

¹ E levelet Fekete latin nyelven írta. A Dayka-kötetben levő eredetiről kiadtam az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1912 : 204—206. lapján. Magyar fordításban Mazuch Edétől megjelent előbb az *Irodalomtörténet* 1913 : 347—49. l., majd a *Gyöngyösi Irodalmi Társaság Évkönyvének* III. k. (1912—1915) 103—105. l.]

rajza ügyében előterjesztett kérdéseire kellően alig tudnék válaszolni, legott levélben fölkertem Bárdosy János urat, a Lőcsei gimnázium igazgatóját, hogy mivel náluk (t. i. Lőcsén) a mi Daykánkról többet tudhatnak, dolgainak megírásában legyen szíves engem támogatni. A derék férfiú nem tagadta meg tőlem közreműködését. Folyó évi szept. 28-án másolatban hozzám küldött leírásából, melyet mint jelezte, tek. Uraságodhoz is eljuttatott, azt látom, hogy abban a Daykára vonatkozó kérdések egészen Ungvárra való érkezéséig teljesen ki vannak fejtve. Számomra tehát csupán Dayka ungvári dolgainak összefoglalása marad hátra, mely ime a következő:

Dayka Gábor 1795 december 20-án feleségével sz. Reich Zsuzsannával együtt teljesen betegen s egyébként természeténél fogva vézna testalkattal érkezett Lőcséről Ungvárra. Alighogy megpihent, hogy új tanszékevel járó díjazásának kiutalványozása, melyet az állás elfoglalásának napjától szoktak kiutalni, legkisebb halogatást se szenvedjen, december 21-ik napján általam, mint helybeli igazgató által szokásos ünnepélyességgel a II. human. osztály tanári állásába hivatalosan bevezettetett. Minthogy azonban egyrészt a téli utazás nagyon megviselte, másrészt, mivel igen gyenge erőben volt, hogy magát jobban összeszedje, néhány előadásban, magam is az iskolában hallgatva azokat, könnyítettem az új tanár munkáján.

Az első félévi vizsgálat után, melyet teljes dicséretére s az én annál tisztább öröömökre fejezett be, mert jóllehet még fiatal volt, mégis az intézet tanítási eredményére nézve a legszebb reményt nyújtotta, köhögési rohamok kínozzák, ereje fogy, teste folyton sorvad. Ámbár a mi leghíresebb orvosaink semmi fáradságot nem kíméltek, hogy egészségét helyreállítsák, vagy legalább baját enyhítsék, mivel betegsége mindamellett annyira elhatalmasodott, hogy minden fáradozásuk hiábavalónak látszott, hogy mindent megpróbáljon, részint önszántából, részint mások rábeszélése folytán 1796 július 26-án nejével együtt Kassára ment. Itt az orvosi gondozáson kívül mélt. Br. Sahlhausen Mór kassai tank. kir. főigazgató úrnak, valamint kartársainak és más ottani barátainak sokszoros vigasztalásában volt része. Azonban makacs betegsége minden diadalmaskodván, visszatért Ungvárra s jóllehet itt újra gyógykezelte magát, 1796 okt. 20-án tüdővészben csendesen kilehelte lelkét. Másnap az őszi szünet alatt kitelhető iskolai ünne-

pélyességgel az itteni templomban Sándrovics I. gimnaziumi hitoktató által a holttest mellett végzett szertartás, gyászbeszéd elmondása és az én, a boldogultról több adatot tartalmazó elégiám¹ szétosztása után a Kálvária-hegycen fekvő közös temetőben a többi hívek között, összes ismerőseinek nagy bánatára hantolták el tetemét.

Az említett gyászbeszéd, Bacsinszky András munkácsi püspök úr ő excellentiájához, valamint hozzám írt költeményeivel együtt, melyekben betegeskedése alatt orvosa tanácsára kért könnyű szeredneyei bort megénekelte, annyira elkallódtak, vagy fiókjában rejtve maradtak, hogy többé nem találhatók.

Az elhunytanak sírhelye az ugyanott nyugvók nagy száma és a süppedékes, záporosóktól alámosott talaj miatt már most is alig ismerhető fel.

Nagyobb számú bizalmas barátot ittlétének rövid tartama és megtámadott egészsége miatt nem volt alkalmja szereznie. Kovalik György, az ő idejében nálunk az I. human. osztály és Kritsfalusi György, a magyar nyelv tanára érintkeztek vele bizalmasabban és gyakrabban. Ez utóbbi betegsége alatt és halála után is helyettesítette.

Összes tanítványait szerette s azok viszont és méltán kedvelték híres tanárukat. Különösen kiváló tanítványait kedvelte; ilyen volt például Valkovszky János, jelenleg a nagyváradi kir. akadémia tanára, Lőley Sándor, jelenleg Ungvármegye alügyésze. Különben ide mellékeltem a tanuló ifjuság ugyanazon évi nyomtatott érdemsorozatát.²

Minthogy a mi Daykánk tanárkodása előtt az egri kisebb papnevelőbe volt fölvéve, valószínű, hogy keresztlevelét magával odavitte és otthagya.

Gáborunk, míg egészségi állapota engedte, állandóan ügyes, szorgalmas, munkaszerető, teendőiben pontos volt, sőt betegsége alatt is, amennyire csak lehetett, tanulmányaival foglalkozott.

¹ Fekete emez elégiája ma is megvan a sárga Dayka-kötetben e levél után, Fekete kézírásában, E. F. aláírással s a Magyar Mercurius (1796. XCVIII. sz.) példányában, mely alá, mivel névtelenül jelent meg, Kazinczy odaírta: *«Emericus Fekete, Director Localis.»*

² Ma is megvan a Dayka-kötetben. Nyomatott Kassán 1796-ban. 2r. 2lev. E Classificatio *«In Schola II. Humanitatis»* címe után Kazinczy odajegyezte: *«Sub Gabr. Dayka.»*

Magyarázata, melyet otthon gondosan átgondolva adott elő az iskolában, világos és rendszeres volt. Szerény természetű, béke- és fegyelemszerető volt, ezektől nem volt eltéríthető. Nem csoda tehát, hogy ezen erényeivel mindenkinek, akivel rövid ittléte alatt érintkezett, jóindulatát megnyerte. Mindezeket még kiegészíti őszinte vallásossága.

Minthogy a fentiekben úgy gondolom röviden ugyan, de őszintén Tekintetes Uraságod óhajának eleget tettem, kiváló tisztelettel vagyok tek. Uraságodnak

Ungvár, 1805. okt. 5.

alázatos szolgálója :

Fekete Imre s. k.

az ungvári gimnázium igazgatója.

[Az eredeti latin szövegű levél a sárospataki főiskolai könyvtár Dayka-kötetében, a 35—38. lapon. Magyar fordítását a *Gyöngyösi Irod. Társ. Évk.* III. k. 103—105. lapjairól közlöm.]

5464. (827/a.)

Hannulik János Chrysostomus — Kazinczynak.

Francisco Kazinczy Joann. Chrys. Hannulik sal!

Litteras tuas, quas pridie Calend. Octobr. scripsisti, ego Pestino reversus die 15a Oct. percepi. Tua caussa libenter facili vena deductum carmen complebo sic, ut auctori sui laus maneat. Et quis nolit bonis rebus hanc operam impendere? Præsertim patriæ caussa et petentibus illis, quibus id denegare honestum non est. Cæterum ne solitudine angaris scribo tibi hæc eo ipso die, quo domum redii, modo tu quoque significes num ad Kázmér epistola dirigenda sit, si eam post ultimum diem octobris dimitterem; aut saltem jubeas eam ad te dirigi, si ad Kázmér serius portata fuerit cum tu jam aberis. Aio enim ad extremum Octobrem Te ibi moras tracturum.

Pestini nuper conventum habuimus Instituti nostri sodales, in quo Provinciæ Præsidem delegimus. Ego oratoris et secretarii munere functus adfui. Et quia imminere temporis mutationem observavi, properare domum coactus sum; nunc absolvo ea, quæ Pestini conscribenda in hoc negotiis fuissent. Et quia ante primam 9bris perficienda sunt, tuæ nunc statim voluntati servire non possum. Hoc te scire volui, ut me justa excusatione uti cognoscas.

Incomparabili viro, socero tuo ignoti hominis nomine venerationem dicito, si æquum censes, me vero ad tuo illo ad humanitatem propensissimo animo complectere Vir doctissime et Latino ore nitidissime! Si versus in obitum Ludovici Kengyel mihi amicissimi a me datos non legisti, scriptos mittam, dum id volueris. Vale. Dabam ad diem 15^{am} Oct. 1805.

*Descriptio veris.*¹

Intempesta notis et glacie nunax
 Decessit tepidis bruma favoniis etc. etc. usque :
 Vel projectus lumi Gramineo in thoro
 Vel nixus baculo post medium diem etc. etc. usque ad verum :
 Cujus propitio munere cum pyro } nam cerasus est prima
 Vernis luxuriat prunus . . . (?) } brevis ; ut et hoc tollamus.
 Et sese cerasus molliter explicat
 Donatura brevi non nocuum cibum.
 Nec te transierim strenue navita
 Ut puppes in aquam littore dimoves,
 Dum plena nitidæ lampade Cythiæ
 Alterno quatiunt Gratia humum pede
 Per camposque Ceres ruricolis parat
 Quæ carpunt calido sidere gaudia,
 Si tutor placidus gaudia respicit,
 Anno propitias attribuens vices.
 Nam sic delicias ruris amabiles
 Mortali populo tollere destinet
 Natura facies tristitiam induct
 Et ver squalidulum se gemet aspici.

Versus istos cur sic terminem hoc tempore, facile vides, et alioquin in morte desinit ipse Horatius, cum veris descriptionem pinget. Ego malui in summi numinis voluntate finem imponere.

Malui tibi primo tempore satisfacere, quam expectatione te duci. Ego quoque rogatus præsertim auctoritate Samuelis Teleki, quæ Lyrica scripsi post duos Tomos anno 1782 editos colligi in novos 4. libros Lyrica et unum epodon (tantundem efficiant duo Tomulo jam vulgati) et luci publicæ paro dare. Quod dictum Denisius a me obtinere voluit, ipseque parabat editionem procurare. Mireris Ex-Socium. Sed tunc difficulter induci potui, quamvis

¹ Kazinczy ezt jegyezte fel e költeményhez : «NB. A 3-ik lapon a Descriptio Veris-ben egy szó hiányzik.»

venustam pollicretur editionem. Hoc Daykaianum carmen tersum est et indicat auctorem fuisse Romano gustu imbutum.

Misi nuper ad te, carmen de Palatini itinere scriptum. Id cum Karolini Collegium inviseret nostrum, ac supremus Comes Vétsei¹ une eidem describeret, ajebat modeste: nosco, nosco, eumque iterum loqueretur ille, dicebat iste: notus est, notus mihi. Cæterum, tunc in adventum ejus nil dedi, impeditus gravi ægritudine. Sed serius monitus in reditum Budam scripsi quod ad te miseram.

Cum fratre tuo Bihariensi² tunc conveni. Vir jam potui dignoscere quem juvenem viderem dum esset apud Telekium. Satis sit. Vale, et me ama. Dabam ad diem 24 Oct. 1805. M. Karolini.

Si carmen meum de Francisco II. dum Austriæ Cæsar fieret, et alterum de Alexandro, Russiæ imp. nondum legisti, faciam ut habeas.

[Kazinczytól javítottatott másolata a Magy. Tud. Akad. könyvtárában. M. Irod. Levelezés. 4r. 34. sz.]

5465. (829/a.)

Bodnár Antal — Kazinczynak.

Eger, 25to 8^{bris} 1805.

Tekintetes Uram!

Sok Levelez³ Barátjaim vannak és voltak; de soha olly készséget, olly szoros meg fejtéseit minden kétségeskedéseimnek, és azoknak fontos el oszlatásait senkitől nem vettem. — Még köszönni is méltóztatik nékem Kedves Daykámról tett tsekély Tudósításaimat! — Boldog Isten! ha örökösíthetném azon valaha leg jobb Barátomnak, avagy tsak örökösítésében az ő nevének, tsak leg kisebb részem is lehetne, nem volna hathatosb Balzsam; melly az Ő érette búsankodó szívemet enyhíthetné. — Azon dütsőséget Én egészszen a Tekintetes Urtól várom; a' Tekintetes Urat rendelte a' Gondviselés, a' ki ezen leg szebb virágjábann el húnyt

¹ Baro Nicolaus Vécsey de Hajnácskő, Comes Cottus Szatmariensis, Cameralis administrationis, Cassoviensis administrator.

² Frater meus, de quo hic sermo est Dionisius est, subst. Vcomes Bihariensis, homo Ventris obesi. F. K.(azinczy).

³ A levélíró a hosszú ő á hangokat ő ú-vel jelzi.

Szerk.

gyenge magyar Poétát a' világ előtt meg ösmértesse, és örökösíttse. Én tsak Hálákat adok az Egeknek ezen gondviselésért ; A' meg holtinak nevében pedig a' Tikentetes Ur által ő iránta tett nyughatatlan és mégis fáradhatatlan munkáit alázatosan köszönöm.

Hogy Dayka Miskoltzon és nem egyébütt született ; a' mellett felelek. — Nem egyszer olvastam magam a' matriculabann mind az ő, mind a' magam születésem napját, midőn vakatziókban oda haza lévén mint klerikusok a' Parochiánn tsoportoztunk. — De ; midőn Pestre mentünk, parantsolatunk lévén arra, oda magunkkal vittük kereszttlevelünket. És így e' bizonyos. Hanem hogy 1768-ban és pedig 22-dik Martziusba született, ezt így hozom ki: (mert meg valloam arra nem emlekezem). Azt jól tudom hogy három esztendővel Iffjabb volt nálam, mert gyakran midőn a' mint szokott az Ifjak közt meg esni, az üdő korról vetekedés támadott volna közöttünk, így szoktam Daykát bosszantani : «Laudate pueri Dominum,» mellyen ő gyakran fel is indult, és össze szidott. egykor ki fakadván így felelt : A' jó gyümöls fa hamarabb meg érleli az ő gyümölsét. — Hogy 22-dik Mártziusba, onnét tettem fel : hogy tudom a' Magyar katólikus szülőknek azon szokását, hogy gyermekeiket a' legközelebb jövődő ösméretes szentnek nevére keresztelik. 24-dik Mártziusba vagyon pedig Gábiel Arkangyal. — Elég az ahoz, hogy Dayka Miskoltzon és pedig 1768-dikban született, ezt merem bátran állítani. És tsodálom, hogy a' Matriculábann fel nem találhatták, holott Én többször olvastam. — Kassán a' Philosophia-nak első esztendejében Daykát meg előzte Szolartsik az ösmeretes, és Fett József Ur, a ki most itt, mint világi Pap a' Juridica Facultásban a Historiakat tanítja. Nékem kedves Barátom és Daykanak is holtig jó Barátja, Igen szelíd Jámbor ember szerető, és tsupa emberséges egy Pap, kihez hasonlók bár sokan volnának. — Aber Leider! Hart ist es unter Ihnen einem chrlichen Menschen fortzukommen! — Phtysisnek nevezte Dayka, maga az ő volt nyavalyáját, és mindenkor tartott tőle, vigyázottis magára, mert Vitzay vagy Funker urak közzül (nem tudom mellyik volt Aesculapiussa) Lelkére parantsolt ; mind akkorig, még vesztére meg nem házasodott.

Mikor Dayka Pestre ment se ő se én egy szót se tudtunk németül, ott együtt, rendelvén magunknak bizonyos órát, P. Hannulik János, volt Piarista most pedig a' csanádi megyében Pap, iskola társunk út mutatása mellett tanultuk meg. Ő Boldogabb tehetségű lévén hamarabb meg tanulván, engem elhagyott, által ment más

nyelvek tanulására, míg én a' Némettel törtem az eszemet. — A Frantzia nyelv tanulására mindég únszolt, hozzá is fogtam vagy kétszer, de az olvasasba belé fáradván, tovább nem mehettem. Non omnibus licet adire Corinthum.

Lötsén tanítani kezdette a' Magyar nyelvet Gáborunk 1792-dik esztendőnek legelső holnapjábann. — Ungvárt Rhetorikát nem Poësiszt tanított. De ugyan tsak ottis, és még nagyobb mértékben elő fordul a' Poësis. — Méltóztasson magát arra meg emlékeztetni : hogy a Pápista Gymnasiumokban előbb taníttatik a Poësis, úgy osztán a Rhetorika. Legelső Professzor volt ő Ungvart, ámbár leg Ifjabb.

Azt még el felejtettem fel jegyezni : hogy minekutánna Dayka, betegsége miatt Szolártsik és Fett társaitól el maradt, és a Philosophianak első esztendejét repetálni kénytelenítettett, akkor Kukolnik Basilius Úr, a' ki az után Zamoscében vagy Lembergben Lengyel országban volt a' Physikának Professzora, volt a vetekedő társa, de ennek engedni kellett Dayka mellett. Azomban Dayka maga nagyon ditsérte Kukolnikot.

Azt tudom, hogy Dayka gyakran még Poëta és fellyebb való Tanuló korában, ha megszólítottuk hogy erről vagy ama tárgyról mondjon egy pár verset : azonnal kész volt, és kevés gondolkozásra helyes Distichonokat köpött. De még akkor a' magyar Poëzisnek híre se volt.

Az orthographiabeli Tudosításait a T. Úrnak úgy el fogadom, és követem, hogy az ellen soha se véték. És ámbár egy könyvet (ösmeretes könyv : a' Krisztus követéséről), melyet a' mi nagy Metzenasunk, 's Ersekünk Parantsolatjára németből magyarra fordítottam, olyan ó-s orthographiával írtam meg, mégis azt a nyomtato alá másképp fogom botsátani. Alázatosan köszönöm a' T. Ur. Tudositását, és esedezem méltóztasson nékem meg engedni, hogy a' T. Urhoz, mint országunkban a' legnagyobb Magyarhoz az ilyen esetekben folyamodhassak. Magamat Uri kegyelmében ajánlván a leg mellyebb tisztelettel vagyok

A Tekintetes Urnak

Alázatos szolgálja
Bodnár Antal.

A sietős írásnak hibájaiért alázatosan engedelmet kérek.

[A sárospataki főisk. könyvtár Dayka-kötetében őrzött eredetiről. 1130. sz. 13—14. lap. Megjelent Abafi L.: *Dayka Gábor költeményei*. Bp. 1880. 119—123. l.]

5466. (836/a.)

Kazinczy — Id. Báró Wesselényi Miklósnak.

Nagy Váradon, a' Vgye Gyűlésén a' Sessioban, 26 Novbr. 1805.

Nagy Méltóságú Báró, Cs. K. Kamarás Ur
különös tiszteletű Uram!

Éppen most és itt közli velem Csanády István, Bátyám Péchy Imre Urnak, hozzája írt két leveleit. Azokból extractust csináltam, és az alatt míg az Insurrectio köleségére czélzó Conscriptio módja felől tanácskozás és hosszas beszéd tartatik, ezen leveletem hirtelenében írom a' Táblánál :

Pesten, dd^o 13^{dik} Novembr.

Ő Felsége a' Császárné éjjeli 11. órakor indúlt el Bécsből, és noha előre küldött parancsolatot, hogy a' lovak minden statiókon készen várják, néhol 2 óráig is kéntelen vala várakozni a lovak után, úgy hogy csak reggeli 7 órakor érkezhett le Pozsonyba. A' Cászári lakóhelyből minden leszállítatott; a' kincs és pénz rész szerint Budára és Selymeczre, rész szerint Olmüczba vitetett. De a' confusióban ott hagytak vagy 800 ágyút (itt Váradon azt mondják, hogy nem nyolcz százat, de ezerkétszázat) 's 40. milliót érő rezet és temérdek puska port. A' Cs. és a' Cs.né s egyy Herczeg Asszony Olmüczba, a' többi Császári ház tagja Budán van.

A' Cancelláriát a' Palatinus dissolválni fogja. Palatinalis Staats Rathoz erigalt. Ezeknek tagjai ezek :

1. Gróf Brunszvik József. 2. Gr. Illésházy István. 3. Balog Péter, 4. Person. Semsei.

Nemesek között : 1. volt Septemvir Bezerédi, 2. Vay József. 3. Majthényi László Ltlis Consil. és Péchy Imre. Ezekhez még osztán denomináltattak : 1. a' Iudex Curiae Szentiványi Ferencz. 2. a' Kalocsai Érsek Gróf Kollonics László. 3. B. Orczy László Excell. és 4. Gr. Barkoczi Ferencz.

A' Francia Novbr. 12dikén ment bé Bécsbe. Szépen viseli magát, a' Bécsiek dicsécszenek szelid voltával, de bezzeg nem a' Muszkáékkal.

Ezen levélhez én ezen Váradon közönségesen beszélt hírt teszem :

Napoleon Schönbrun körül (v. Schönbrunban) fogott quartélyt.

de Múrat Generalist Bécsi Commendánsnak tette, és ez az Albert Herczeg Bécsi Palájában fogott lakást. Albert ott két cselédet, szakácsot és minden möblt hagyott a' Francia Generális számára, 's Múrá ezen tekintetet igen érzékenyen fogadta. Bonaparte más nap 48 ezer embert a' legnagyobb paradében csengő muzsika alatt defilírozttatta a' Bécs útszájain 's Morvába küldötte.

Bátyám Péchy Imre Úr második levele dd° Pest 18^a 9bris.

A' mi seregünk öszve eggyesülvén a' Muszkákkal a' Francziát megverte. Mortier és Schmid elestek. Ez a' Schmied minden bizodalma volt a' mi armadáknak. — A' Muszka a' csata után Morva felé vonta magát, hogy az útban lévő Muszka sereggel öszve csatolhassa magát. Az ellenség pedig utánna ment. — A' francia Bécsből elbocsátotta az első postát Magyar Országra, de nem bocsát több postát.

NB. Igy írja ezt Péchy: de a' Bécs tájékáról leérkezett emberek azt beszélík, hogy bocsátja a' postákat, Landkutschereket; egy Kurirt elfogott, leveleit fel nem bontotta, sőt megvendégelvén tovább eresztette, a' francia Tisztek a' mi Tisztjeinket csak a' csatában nézik ellenségnek, különben velek esznek, isznak.

Novbnek 15dikén 40 francia katona Pozsony clébe jött: négy közzülök maszkírozta magát, egy csolnakra ült, által ment a' Dunán hajnalkor, a' repülő híd mellett álló strázsa kezéből a' fegyvert kitekerte, a' fegyvert a' Dunába vetette, a' többi három legény a' hajósokat bajonettekkel szurkálta 's így arra kénszerítette, hogy a' hidat vigyék által; 's ezek a' hidat által vitték. Akkor osztán a' híd a' Francia 48. emberből álló seregecske kezébe jutott, a' kik azt megtartották, és ott strázsálják.

(NB. itt Váradon azt beszélík, hogy parancsolatja volt a' mieinknek, hogy engedelmeskedjenek a' francziáknak; nem akarván irritálni.)

Dévénél Pozsony felett egy hidat vert, 's 4 ezer embert által szállította rajta.

(NB. Ez a' 4000 ember Pozsonyon csengő muzsika szó alatt végig ment Holics felé.)

Ő Felsége a' Császár Gr. Gyulai Generalist elküldte Bonapartéhoz, fegyver nyugvást kívánt általa. Bonaparte azt felelte, hogy azt ezen Cönditiok alatt ad: 1. Velencze és Tyrolis adattassék által neki provisorisch. 2. a' Muszka az Ő Fels. ditiojiból menjen

ki azonnal. 3. a' Magyar Insurrectio contramandáltassék. Ezt Ő Fels. teljesíteni nem akarta.

(A' Fels. Kir. Familia, nevezetesen a' Korona Örököse Kassára küldetett ; a' Maylandi Ferdinand Eperjesre ; a' Salzburgi Elector Ferdinánd Herczeg ide jó Váradra a' Püspöki residentiába ; a' Magyar Korona Munkácsra utazott.)

Gróf Pálffy Miklós Generalis és Pozsonyi vár kapitánya egy Tisztet küldé Generalis Vial-hoz, megkérdeni, hogy miért foglalta-el a Pozsonyi repülő hidat? Vial azt felelte, hogy vissza adja, sőt az egész Magyar földről vissza vonja magát, 's szavát állotta.

Azt beszéllik, így írja Péchy, hogy Bécsben verbualtat, sánczokat ásat, a' fa' ölit 6. forintra leszállította, életet vétet és azt ingyen osztatja-ki a' nép közt.

(Váradon mondják, hogy a' Palatinus rendelkezést tett, hogy Bécsnek küldjenek Magyarországról életet és húst. Az austriai széleken fekvő Vármegyék pedig parancsolatot kaptak, hogy ne insurgáljanak, hanem csak a' resolvált paraszt legénység statuáltassék ; 's mind ezt azon okból, hogy az ellenség ne irritáltassék. — Bernadotte és Davoust két Colonnban mégy Károly Herczeget felkeresni ; kit Masszénával három oldalról akar körülvenni. A' Győzedelem Geniusa lebegjen Károly Herczegünk felett! ha ő is szerencsetlen vólna, oda volna a' mi Hazánk. Ő Felsége Olmüezban van, vagy némelly más hírek szerint Berlinben. Ott van Sándor Cs. is. Azonban a' Prussus Cseh Országban is benn van, Hannoverbe is bément, olly praetextus alatt, hogy Hannoverben az anglus uralkodás jussait helyreállítja.)

Egy Pesti kereskedő az atyjától Stuttgardból levelet kapott, hogy ott hetven ezer francia új trupp váratik Novemb. 23dikára. Eddig írja az újságokat Péchy.

Tegnap azaz 25d. Novemb. Rhédey Lajos Vgyénknek Obesterévé választatott. Ez a' Vármegye együtt fog állítani egy Regimentet Szabolcs és Szatthmár Vgyével, Ugocsával Máramarossal Békéssel, Csongráddal, a' Hajdukkal és Kúnokkal. Formaruhájok világos búzavirág szín, aranyra. Csákójok zöld.

Biharád	400	katonát és Obestert.	
Szabolcs	113	} ád Obristlieutenant	
Szatthmár	158		
Ugocsa	24	} ád 1. Majort.	Péchy Imre még sem jött-le Pestről.
Máramaros	104		
Békés	112		
Csongrád	00	} ád ismét 1. Majort.	
Hajdu város	196		
Kúnok —	152		

Az öcsém Kazinczy László és B. Vécsey József proponáltatnak a' Palatinusnak, hogy a' Bihari gyalog Insurrectiojának Obesterségére denomináltassanak.

Gróf Thurn ma proponáltatott a' Vgyéknek Majorságra az Infanteriához. Nem sült-el a' kérelme. Sőt egy guta nemes azt kiáltotta, hogy *gravamen ez!* Tudnillik tegnap olvastatott fel éppen, hogy a' Magyar Nemzet bosszantására a' Magyar seregekhez *nem magyarok* applicáltak. Tegnap együtt ebédelttem vele a' Fő Ispán Excell. asztalánál és estve együtt voltam vele Hodosi Urnál. Exoticus ábrázatú és módú Uraság, 's meg kell vallani, hogy nagy okok van a' bajszos Magyar nemeskékek, formáján felakadni.

Rhédey Ferencz és Gr. Csáky Sándor alkapitányaink lettek. Mélt. Szegedi Urral tegnap Ő Excellnál jöttem össze. Tiszteletet érdemlő tanult és derék ember. Ott vala M. Consiliarius Benyovszky Úr is. Elbeszéltem M. Szegedi Urnak, hogy szerencsém vala Zsibót látni, és hogy a' Mélt. Urfinak mind plastika tudományát csudáltam, elhozván skatulyában egy paripáját, melyet szemem előtt gyúrt, mind azt a' mi a' plastikai tudománynál becsesebb, azt, hogy a' mint Junius Brútusnak története elő fordult, azt a' gyönyörű megjegyzést tette, hogy azt Junius Brutus rosszul tette, mert a' hazai érzés az atyait el nem olthatta, és a' halálos csapást a' gyermekein Brútusnak nem magának kellett volna véghez vitetni, hanem azt bírta volna *másra*. — M. Szegedi Ur ezt vélem Hodosi Urnál el beszéltette az egész kis gyülekezet előtt hol Ő Excell. jelen vala, 's Ő Exc. nagy örömmel hallgatta mind ezt, mind azt, hogy én a' Zsibón mulatásom szerencsáját háládatos örömmel emlegettem. Kivált midőn ő Nagysága, a' Mélt. Bároné, előhozódott, 's tőlem egy két anekdotot halla, kiömlött az ő

Nagysága dicséretire, 's a' Nagyságod és a' M. Urfi egészsége eránt nagy részvétellel tudakozódott. Cserei Farkas kedves barátomat is igen magasztalta.

Én innen holnap indúlok Semlyénbe, onnan pedig 8 nap alatt már Sophiem karjai között leszek. Végye tiszteletemnek és hűségemnek bizonyása szerint Nagyságod futva tett jelentésemet. Ezek a hírek mindent interesszálhatnak, 's én itt nem tudhatom, miket tudhatnak Nsgtok Erdélyben.

Maradok alázatos tisztelettel.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5467. (858/a.)

Kazinczy — Hannulik János Chrysostomusnak.

Chrysostomo Hannulik

Franc. Kazinczy sal.

Vir Clarissime! Veræque Tuæ mihi litteræ redditæ sunt. Hæserunt illæ diu, me mense adhuc Octobri in patriam *Wesselényii* et *Csereii* profecto, in manibus uxorculæ meæ, ad quam ineunte primum decembri Casmeriam reversus sum. Illa mihi eas, blandiens tam dulci munere, exhibuit. At tu ob sarditatem rescribendo noli mihi succensere. Terror armorum nationis Franciæ ad Ulmam et Australitium tamquam ad novum Marathonem et Salamina victricis, ita nos quoque perculerat, ut dulcissimo omnino officiorum prorsus obliti fuerimus. Nunc ubi animam liberius ducere licet, speque erigimur, fore ut pax Franciscum inter nostrum et Napoleona coeat, non tibi debitas longius pro singulari tua invota me a humanitate grates persolvere differam. Habe, habe illas, Virorum optime, meque hac tuæ benevolentiae testimonio majorem in modum obstrictum credas. In scholiis æstheticis et grammaticis, carminibus Daykæ meæ subjiendis, hanc meam erga te gratitudinem lætus profitebor.

Novam camque venustam Lyricorum tuorum editionem parari, vehementer gratulor. Prior illa inmundæ, tuoque nomine prorsus indigna fuerat. Sæpius mecum recogitabam, quam miseram illa de nobis apud tribules tuos, Romanos, excitare debeat opinionem; neque miror vel Baconem Transsilvanicum, Virum vastissima eruditionem, propensoque in literas litteratosque amore juxta ac splendore nativitatis, sublimique dignitate sua domi forisque longe

illustrissimum, te ad recudenda hæc hortari : Vel Denisium hoc tibi consilium suggessisse, imo operam suam obtulisse etiam. Fuit, fuit is ardentissimo in suum Ignatium et suos Ignatianos amore, ut qui se vel in lapide sepulchrali *extinctæ societatis sodalem* nominari vellet : at bonus tamen homo, ut non quisquam melior ingenuusque alienæ virtutis æstimator. — Age, decus nostrum, ut noviore hac editione sordet prioris illius abstergantur, atque ut hoc fieri queat, Typographum magna cura delige.

Subrisi dum te optimo maximoque nostro Palatino hoc quem scribis, nomenclatore traditum fuisse legeram. Est quidem si multis titulis insignis, litterisque bene excultus, sed qui de nihil sibi versibus insipidius videri ultro prædicet. Te itaque, ornamentum suæ Provinciæ, Proregi exhibuit, ut ego essem in bibliotheca mea, si tales ibi fæces servarentur magnum indicaturus Polemicorum, Casuistarum, Ictorum, atque id genus scriptum acervum!

Carmen tuum de obitu Lud. Kengyel non legi. Gratum mihi erit, si mihi id miseris, flebilis ille mihi etiam occidit. Nonne etiam Koppii manibus aliquid cecinisti? Horatianum illud de versibus Lucilii : *quo fit ut omnis votiva pateat veluti depicta tabella vita senis* in Syllogem carminum tuorum apprime quadrat ; docent, quibuscum vixeris. Felices quos decantas : immortalitas iis per te asseritur : erripiuntur injuriæ oblivionis!

Venerandus socer meus salutem sibi missam gratus accepi eamque tibi, vir animi amabilis, hic describi jubet. — Filiola mea, in fonte christianorum ; me ita volente, Iphigenia dicta grata esse musis incepit. Hodie ingreditur sextum ætatis suæ mensem, et jam Fabchichius Jauriensis, ei duas suas Iphigenias, ex græcis Euripidis hungaricas factas, dono destinat. Accepto Augurium! precorque, ut Venus, Comitesque gratiæ, Ipseque Musagetes Apollo omen hoc in verum convertant! — Joannes vero Kis Curio Augustanæ, normæ Evangelicorum Nemes Dömölkensis, dulcissimus Nationis nostræ poëta, Epithalamion mihi scripsit, quo nihil uspiam legitur venustias. Transfudi ego sermonem hoc in teutonicum, et vulgavi apud Schrämbl Viennensem ut vel ii, qui nos barbaros clamitant, nobis etiam risisse charites fateantur. A (!) au vale, vir incomparabilis! tuumque amiculum eo quo cœpisti adfectu, amare perge. Dabam ad diem 8^{am} Januarii 1806to

Appendix Rogo te, vir clarissime, ut antiquatam meam mentoriæ apud medicum provinciæ vestræ, Thomas, virum

musis amicum, refrices, eumque nomine meo amice saluta. Brevi vos invisam. Valete.

[Kazinczytól javítottatott másolata a M. Tud. Akadémia könyvtárában. M. Irod. Levelezés. 4r. 34. sz. Megvan a piarista-rend budapesti könyvtárában is. Kaz. lev. 6: 548. l.]

5468. (869/a.)

Nagy András — Kazinczynak.

Nagy bizodalommal való Draga Nagy Jo Uram
Kedves Uram Eöcsém!

Attyafiságos Uri Levelet a belé zárt 60 Rf. együtt alázatos köszönettel vettem accuratióját nagyra becsüllöm és arról szolló quietantiámat ide rekesztem.

Különös vigasztalással ertem pedig mint házasságbéli tellyes contentumát mind a Mlgos Groffnénak terhétol lett szerencsés meg szabadulását 's házassági Gyümölesét, kit hogy az Ur Isten nevellye maga dicsősségére Mlgos 's Tekintetes Uri szüleinek tellyes vigasztalására alázatos attyafi szivből kívánom, ezen felül hogy esztendő mulva fiu magzattal szaporicsa Uri Familiáját. Mellyel magamat szives attyafiságába 's Uri favoriban ajánlott

Maradok Csobaj 27^a Jan. 1806.

Az Urnak Uram Eöcsémnek

alázatos öregattyafi szolgálja
Nagy András mpr.

[*Melléklete.*]

Quietantia

Super Rf. Sexaginta : Sexaginta Quos in Sortem legalis annui Interusurii a Capitali Rf. Mille pro Termino 28° January 1806 obvenientes Spectabilis Dominus Franciscus Kazinczy de Eadem sine defectu exsolvit. Super quibus præsentibus quietatur Csobaj 27^a Jan. 1806.

Andreas Nagy mpr.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5469. (904/a.)

Bastendorff Ferenc — Kazinczynak.

Hochverehrtester!

Vergeben Sie mir Verehrungswürdigster Herr von Kazinczy, dass ich Ihr mir so schätzbares Schreiben nicht schon längst beantwortet habe. Die Schuld weiss Gott! lag nicht an mir, denn ich erhielt Ihren Brief erst kurz zuvor als wir ins Feld — dass heisst nach Ulm zogen, wo ich zeither keine Gelegenheit mehr fand ihn zu beantworten. Ich bedauere auch recht sehr Ihr erstes Schreiben gar nicht erhalten zu haben, weil ich sonst gewiss dazumahl schon nicht verweilt hätte, etwas von mir hören zu lassen.

Wie sehr es mir geschmeichelt hat, von Ihnen, edelmüthigster Herr von Kazinczy so gütig erinnert zu werden, kann ich nicht genug sagen, da ich längst glaubte mir dieses Vergnügen auf ewig entsagen zu müssen, je ein Wort von Sie meine Herrn! zu vernehmen. Herr von Szulyovszky hat mir zwar vor etlichen Jahren geschrieben, allein seither schrieb ich Ihm noch einige mahl ohne mehr eine Antwort zu erhalten. — Das Vergnügen, die Freude, die ich bei der Schilderung Ihrer jetzigen so glücklichen Tage empfand, ist unaussprechlich, und lässt sich nicht wohl beschreiben: ich bitte Sie sich nur zu überzeugen, welchen warmen Antheil ich an allen nehme, was Sie Verehrtester Herr von Kazinczy, betrifft. Mir war noch zeither kein Glück beschert. Vor 6 Jahren ehe ich mein Process zu Ofen erhielt, und meiner Charge (so wie es Ihnen bekannt seyn wird) entsetzt wurde, war ich bei meinem Regiment der zweit ältester zum Hauptmann. Abgerechnet dass wenn mir dieses Unglück nicht gescheen wäre, ich schon längst Hauptmann seyn müsste, habe ich jetzt noch 8 Oberlieutenant vor meiner zum Hauptmann, weil ich dazumahl in Wege der Gnade zwar wohl in meiner vorigen Charge aber als der jüngste eingesetzt wurde. Dieses ist mir daher ein unersetzlicher Schaden, besonders da es jetzt — Gott sey aber dafür gedankt — Frieden ist, und ich noch viele Jahre Oberlieutenant verbleiben muss. — Der letzte Krieg war — besonders für unsers Regiment von sehr kurzer Dauer. Wir lagen vor Ausbruch des Kriegs zu Bregenz in Voralbergischen, und wir marschirten von da geradezu näher Ulm, wo nach verlauf einiger Wochen das ganze Regiment gefangen wurde. Dieses war auch Schuld dass wir sehr wenig avancement beim Regiment erhielten.

Wir wurden von denen Franzosen auf unser Ehrenwort entlassen, und als solche nach Tirol transportirt. Als die Franzosen nach Innsbruck ankamen, mussten wir allda aus Mangel der Vorspann zurück bleiben, und erst da wurden mehrere Offizier von uns durch sie gemisshandelt. Unter andern traf mich auch dieses Loos : Gleich bei Ankunft der Franzosen zu Innsbruck, musste ich der Sprache wegen mit meinem Obersten zum feindlichen General ; nach Endigung dieser visite begleitete ich meinen Obersten bis zu seiner Wohnung, und ich war willens gerade-zu in mein Quartier zu gehen. Es war schon Dämmerung, und da wurde ich unterwegs von feindlichen Soldaten angehalten, und rein ausgeraubt. — Um der fernern Misshandlung zu entgehen, suchte ich die Flucht, kaum aber hatte ich einen Sprung seitwärts gethan, als einer auf mich anschlug und schoss, ohne mich zu treffen ; ich wurde wieder durch sie eingeholt ; glücklicherweise aber gingen französische Grenadiers an uns vorüber, diese nahmen mich unter ihren Schutz, und retteten mich von noch grössern Misshandlungen. — Sie hatten die Güte Herr von Kazinczy, mich in Ihrem Schreiben zu ersuchen, dass ich mich in Öhl mahlen lassen soll. Da ich hier noch eine Zeitlang verbleiben muss, und die Gelegenheit hiezu hier am besten ist ; so werde ich nicht ermangeln Ihrem Wunsch darin zuvorzukommen, und dem besagtem Hofagenten Herrn Johann v. Sok das Bild zu übergeben. — Im Fall Sie mich mit ein[em] ferneren Schreiben beehren, und dieses Vergnügen schenken wollen, ermangle ich nicht meine Adresse hier beizulegen. — Als unbekannter nehme ich mir die Freiheit Sie zu ersuchen, meine Empfehlung der Gnädigen Frau, als auch Ihrer Frau Mutter, und ganzer Familie zu vermelden. Ich habe die Ehre zu seyn

Ihr ergebenster Freund und Diener

Franz v. Bastendorff

Oberlieutenant.

Wien am 10. April. 1806.

An den K : auch K. &c. Herrn Oberlieutenant
von *Bastendorff*, des löbl. Herzog Hildburgs-
hausischen 41ter Linien Infanterie Regiment
zu Wien.

Hat auf der Post bis zur Abholung zu verbleiben.

5470. (906/a.)

Kazinczy — Trattner Mátyásnak.

Kazintzi Ferencznek Trattner Mátyáshoz íratott Leveléből.¹

Haben Sie die Freundschaft, mich denen Herrn von Révai, und Virág, meinen sehr verehrten Freunden zu empfehlen, und dem ersteren zu sagen: dass ich Versegghis deutsch geschriebene Ungarische Grammatik, und Tiszta Magyarság, erst hier erhalten, und nur diess Monath gelesen habe. Ich schätze, und liebe Versegghi: aber in seinem Streit mit Révai bin ich an Révais Seite; und beklage Versegi, dass er sich durch sein Feuer wegreiben liess, seinem Gegner in dem Ton der beissenden Grammatiker alter Zeiten zu antworten. Versegi hat Unrecht, und das wilde Wesen diennet ihm zur Ehre nicht. Um so verehrungswürdiger erscheint mir Virág mit der schönen, sanften, ernsten, sich selbst genügsamen Seele. Grüssen Sie mir ihn, und sagen Sie ihm, dass ihn meine ganze Seele liebt. — Kázmér den 15 April. 1806.

NB. Leírtam számodra [t. i. Horvát István számára]: de közzöld Virággal is.

[Másolata a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában.]

5471. (931/a.)

Teőke Eliza — Kazinczynak.

Leutschau d. 2t. Junj 1806.

Hochzuehrender Freund!

Wirklich war meine Abwesenheit von L.[eutschau] schuld, dass ich auf Ihren lieben Brief, samt Empfang von Rf. 120 erst ietzt antworten kann. Da mich Geschäfte in den Gegenden der Hegy-allya,³ Wochen lang aufhielten, so blieb Ihr Schreiben unerbrochen bey mir in L.[eutschau] liegend und Sie müssten mir vergeben, dass ich wider meinen Willen, so späth Ihnen den richtigen Empfang durch HE Grubiz zusiechern kann. Ich habe Ihnen, scheint mir, in Monath Merz nach Er-Semyen geschrieben, allein Sie erwähnten in Ihren Schreiben von meinem Briefe nichts, vielleicht ist er auch unter den mehren in verlohr gegangen —

¹ Kazinczy e levele Révai Miklósnak Horvát Istvánhoz írott leveléből való.

biss ietzt ist die Sache wegen den 60 f. noch nicht aufgeklärt, und ich glaube, dass sie auch nicht so leicht wird, weil dieser Mensch, der geweste Post expeditor (auf den der ganze Verdacht fallen muss) Protection hatt.

Ihr Vorsatz die Gegenden von Zips noch einmal mit ihrer lieben Sophie zu besuchen, hält mein Herze in freudiger Erwartung — welch ein frohes Fest wird diesz für alle Ihr Freunde scyn!

Frau v. Pfanschmied soll zu Ende dieses Monats mit Ihr verehrten Vater HE. v. Gunther nach Kisshonter Komith. zu dem dort berühmten Okulisten Todt der in Rima-Sombath Wohnhaft ist, und der den alten HERN den grauen Starr aus dem einen Auge operiren soll. Dieser gute HEr hatt schon seit einem Jahr den grauen Starr in den einem Auge, ietzt komt er auch in das zweite, und Er entschloss sich zu dieser operacion — Gott gebe das solche gut ausfallen möge! Hier folgt auch die Quittung über das erhaltene Geld. Ich küsse Ihr liebes Kind, samt der Mutter, und verharre mit den wärmsten Gefühlen der Freundschaft

Ihre

aufrichtige Freundin

Elise Teőke.

Quittung

über Rf. 120 sage hundert zwanzig, welche ich als zwei Jährige Interesse von Capital Tausend von HEr v. Kazintzÿ unter heutige dato barr und richtig empfangen habe. Leutschau d. 2t. Junÿ 1806.

Elise Teőke.

[*Kazinczy jegyzetei a levélpapiros hátlapján.*]

No. 2. Quietantia super 120 f. pro annis 1805 et 1806. simul solutis; cum 60 f 1805 Er Semlyénó Leutschoviam missæ laxatis literis in posta nescio qua ereptæ iisdem fuerint.

für 1804 und 1805.

ddo 2do Jun. 1806.

[*Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pádon.*]

5472. (931/b.)

Kazinczy — anyjának.

1806. 1^{so} Júniusban Kázmérban lévén Regmeczről az ide ragasztott czédulát [t. i. édesanyja levelét] vevém :

Ferentz második Asztagjából let 45 Köből 2 véka eből fel Hoztak 2 Köblöt Ketzerest adatam 2 vékát cselédnek költsön ne szegyenek mert az rut

A Bial szekeret s a Deszkát kék eléb fel hozni majd meszes Láda is kel bár edig is kelet volna

Az epitesel kék sietni Másnál nem jó csavarasné

A Semjenbe való marathat aszt nincs is kinek ki adni a mészótás melet job dólgozzék a cseléd nem jó hevertetni

Az életeett Holnap vizzik Károlyba.

[A következő szöveg már Kazinczy sajátkezű írása:]

2dik Jún. Nemes Gergely László inasomat Semlyénbe indítván, megparancsoltam neki, hogy Regmeczen jelentse magát Asszonyám-nál, 's ezen jegyzést [levelet] adtam kezébe :

Az inasom Regmeczen parancsolatját fogja venni Asszonyám-nak Semlyénbe. Eggyzersmind elkéri a' nagyház' és kamara' kolcsát, hogy holmit általvehessen 's felhozhasson. A' kolcsokat a' Rectorhoz, Notáriushoz vagy Tisztartóhoz pccsét alatt vihetné-el, hogy ha valami el találna veszni a kamarából 's nagy házból, tudva lehessen, ki által veszett-el.

Ezen felyül a' tegnap vett papiros jegyzéseire egész tisztelettel jelcmtsc Assz[onyámna]k, hogy én kölcsön semmit sem szedtem miolta itt vagyok. A' Molnárnak megparancsoltam, hogy őjön ott lévő cselédimnek számokra a' magáéból, míg az én rozsom Semlyénből feljöhet. Ezt mint részese a' Földes Uri hatalomnak Assz[onyámna]k tiszteletlen megbántása nélkül cselekedhettem, 's belőle az Arendára semmi kár nem hárámlott. De külömben is egy két véka életet kölcsön venni rút nem lehet, 's ez még az 1804diki asztagok megégése előtt sem volt Assz[onyámna]k a' házánál szokatlan. Én magamat ójni fogom mind a' kártételtől 's más jusaiba való lépdeséstől, mind a' bántástól és ingerlésektől. De kezdő Gazda lévén, 's azt a' szemtelenséget nem követhetvén, hogy mindennel az Ipmat terheljem, a' ki 19. holnapi házasságom alatt 16 holnapig tart, megeshetik, hogy a' kölcsönvevésre rá szorúlok.

A' bivaly rosszúl telelt ; ez idén heréltetvén-ki, gyenge volt, kicsigáztatott ; az úton kiállott ; itt annyira rosszúl lett, hogy a' megdögléstől lehetett féltennem. Nem csuda hát, hogy sem eddig le nem ment Kállóba az ott-hagyott szekérért, sem most nem küldhetem olly hosszú útra, kivált hogy majd elkezdődik a' fővény-hordás ideje.

Ha én mészládát és fővenyrostát is magam csináltatok, holott az Regmeczen készen van és az ollyat Assz[onyá]m eddig a' szomszédjainak is kész volt kölcsön adni, úgy vagy adósságba kell süllyesztenem magamat, vagy ha azt várom, hogy jövedelmemből teljék-ki, egy néhány esztendeig kell várakoznom, hogy egy két szobám felépülhessen 's tulajdonomba költözhessek. Ezt látja az én jó Ipam, 's azon kegyessége szerint, mellyel dicsekednem kell, ha háládatlan lenni nem akarok, azt az ajánlást tette, hogy magam, feleségem, gyermekem, 's körülttünk forgó cselédjeink mind addig házánál maradhatunk, míg adósság nélkül felépülhetek. Feleségem és leányom ugyan itt telel, 's talán még itt is nyaral : mert csak akkor épülhet az ember hamar, mikor elég pénz és erő van a' kezében, 's a' rendelkezéseket még ősszel teheti-meg, nem Aprilis elején mint én.

Ezeket nem a' telhetetlenség mondhatja velem, hanem Assz[onyámna]k megnyugtására szolgálható mentségem. — Egyéberánt az Ipam károsnak látván hogy deszkáimat felvagdaltassam, mind mészládát mind főveny rostát önnként és kérésemet nem várva adott, 's azt ime viszi a' szekér.

Mész nélkül építeni nem lehetett eddig ; hogy pedig a' mész ott lerakattassék, arra az kívántatik-meg, hogy én éjjel nappal ott legyek, mert azon a' pusztá helyen különben sokat el fogtak volna tőlem lopni. — A' Semlyéni út miatt, mellyet sem előbb nem lehetett tennem, sem elhalasztanom nem illett, a' hideg napokban és éjtszakákon, az innepek miatt, a' szántás miatt, mind eddig ott nem lehettem 's az építéshez hozzá nem foghattam, 's cselédeim, a' mint Assz[onyá]m írja, heverték, legalább sokat heverték. Mihelyt az ablak és ajtó nélkül való négy fal között nyoszolyám 's záros komódom lesz, oda költözöm, 's hozzá fogok a' munkához. Ezért kell most a' szekérnek Semlyénbe menni, nem a' deszkáért.

Eltört tengelyemet, míg Semlyénbe jártam, sem Lasztóczon sem Kolbásán meg nem csinálták a' kerékgyártók, mert száraz

fájok nem volt. A' kovács ma készült-el vasazásokkal. Ha akkor, mikor Assz[onyá]m megtekintette azt a' szekeret hogy nekem adja, elég hűséggel bánt volna az a' ki megtekintette, 's kimon-dotta volna hogy nem arra való hogy nékem adattassék, most nem szenvedtem volna sem kárt sem hátramaradást. Két kerekre való vasat kelle vétetnem, négy új kereket, 's az Ipam egygy kádra való abroncsot 's holmi apró darab vasait vala kéntelen ide adni reá. — Orvossággal élván mind tegnap mind ma, ezeket élőszóval elő nem adhattam, 's el lévén tiltva a' levélírástól, melly új gyalá-zatja a' háznak a' sok régin felül, ez az egygy módom marada fenn, Asszonyámmal tudatni. — Minden kérésem abból áll, hogy ha Asszonyám érdemetlennek tart kegyességeire, 's el tudja felejteni hogy Anyám, némelly fíjainak példájok szerint, kik felejtik, hogy testvérek vagyok, legalább ne vigyen abba a' kísértetbe, hogy tisz-teletlenségre légyek kéntelen vetemedni. Mikor Jós : ezt mondotta : *Mégyek, de nem Balajtra ; azt ne gondolja Asszonyám !* Asszonyám azzal ingerlette az ő keserüségét, hogy csúfolva ezt tudakozta : *Nem, úgy e, Balajtra ?* — Kázmér tehát nem Balajt, 's én Kázmér-ban itthon vagyok és itt nem csavargok ; 's bizony nem az én hibám, hogy Széphalmon nem vagyok régolta otthon ; sem nem az Asszonyámé : — régen otthon volnék én Széphalmon, ha — Assz[onyá]m vinné a' kormányt, mint 1794 előtt vitte.

[A Magy. Tud. Akadémia könyvtárában. Oklevélgyűjtemény. Ivrét. 41. sz. Levelek. 4. Irod. levelek. III. 3.]

5473. (995/a.)

Kazinczy — Gróf Teleki Sámuelnek.

Fő Méltóságú Gróf, Udvari Cancellárius és Fő-Ispán,
Kegyelmes Uram!

E' napokban valék a' Münchenből felesége anyjának 's test-véreinek látogatásokra Kassára érkezett Rottal. Általvettem tőle azon láda könyveket, melyeket magával számomra hozott, 's így Antiquaria Bibliothecám nevezetes számú 's becsű könyvekkel 's mappákkal gazdagodott ismét. 526 Rftot fizettem mostan néki. A' most általvettek között nékem különösen kedvesek Pelbartus de Themeswarnak és Michael de Hungaria nevezetű barátnak XXII. kötetből álló Munkájik : de semmi sincs olly kedves, mint egygy Mátyás Király idejebeli Msptum következő nevezet alatt :

Judiciu de Cometa que apparuit Anno dnj Mo CCCC 68 vice-sima scda die mensis septembris in civitate Hystropolitana alias posoniens p Serenissimo principe et dno dno Mathia Dei gra Hwn-garie Dalmacie Croacie etc Rege composito.

Az alólírás a' 11-dik az az utolsó lapon ez :

Eiusd Serenitatis tue fidelis seruator, Die 6 Octobris

Martinus Archydiaconus Sigbiensis Ecclesie.

Rott azt mondotta, hogy ezt a' kis munkát nyomtatásban is fellelem ládájában, de még nem találtam-meg.

Ez a' Kézírás Gyűjteményemnek nagy becsét ád, és könnyíteni fogja szándéklott eladását.

Atiláról pedig ezeket leltem benne :

1. Attila, Hunnorum Rex, quem ex historicis delineatum Superiorum indultu in Ill. Salana publicae Doctorum censurae exponit Praeses M. Rudolphus Roht, Ulmensis, respondente Jo. Christ. Papa, Westhusio Thuringo. Auctior editio, sumtibus Christ. Enochii Buchtae, 1679. in 4-o philyrae 7.

Atilának két Monetája mellé van metszve. Az egyikken szarvas fővel áll, a' visszás oldalon pedig Aquilejának omladéki látszanak ; — a' másikon koronás fővel van az egyik lapján s ez a' körülírás : Attia (*igy!*) Rex. Flagellum Deus. (*igy!*). Ennek másik oldalán egy oroszlanon egy meztelen vén ember ül, kezében kardot és ostort tartván. Világos, hogy ezt a' később időkben metszette valamely tudatlan Metsző.

2. Joannis Grangeri Reg. Prof. Paris. de loco, ubi victus Attila fuit olim Dissertatio. Cum Annotationibus Anonymi iterum edita. Lipsiae, 1746. in 4-o —30. lap. Cardin. Richelieunek van ajánlva.

3. Historia delle attioni d' Attila cognominato Flagello di Dio, con la Dichiarazione delle fiere battaglie, incendij Distruzioni, Ruine e danni, che apportò all' Italia, Raccolta da D. Giov. Battista Pittoni. Seconda Impressione. Venezia, 1700. Pittoni Lénárd könyvnyomtatónál. — in 12-o lap 72.

Ezeket jó lesz a' Leonardus Arretinus Attilájának kiadásakor a' könyv vastagítása végett mellé tennem, kivált ha az olasz munka egy talál lenni azzal, a' miről Excellentziádnak Bibliothecarius Ocsovszkj Ur nekem egyszer azt írta, hogy azt valamely recensióból illy czím alatt ismeri : Guerre d' Attila, Flagello di Dio. — Gebhardinak Magyar Országi historiájából tudom, hogy az a' munka, melyet Bibliothecarius Úr előhoz, tekintetben van.

Rott dicsekedett, hogy egy valahol — a' helyet megnevezni nem akarta — valamely Külső Országi Klastromban reá talált a' *Chronicon Budensére*, melly a' Mátyás Király Nyomtatójában Budán jött vala ki. A' Papok mutatták a' Catalogusban, hogy meg van, de reá nem akadtak. Rott egyg Louis d'ort adott nekik reá előre, 's megígértette magának, hogy míg Münchenbe vissza tér, a' könyvet neki által küldik. Ezt Rott Elbeszélte Schwartner Pesti Professzornak, 's ez neki értte 300 Rftot ígért. Ezt ismét Eperjesen elmondta Prof. Sennovitznak, 's ez neki 600 Rftot ígért a' könyvért. Rott azt fogadta, hogy mind addig nem adja-el, míg engemet is meg nem kínál vele, 's ha én adom azt neki, a' mit más ajánl, a' könyv másé nem lesz. Én belé nem vágok; erszényem az afféle szép vesztegetést nem győzi. De ha Excellentiád parancsolna éránta, szerencsésnek tartanám magamat, ha tiszteletemnek 's haládatosságomnak ezen jelenségét adhatnám.

Rott a' maga régi könyveit a' Baváriában eltörlött Klastromok' Bibliothecájiból szerzi. Három szobája van tele tömve könyvvel Münchenben. Maga a' Consreptió körül szolgálja a' Polizeyt, de azon felyül a' Király Bibliothecáját is rangirozza.

Engedje-meg Excellentiád, hogy egy alázatos kérést tehessek. Az abban áll, hogy ide zárt levelemet méltóztassék Bibliothecárius Urnak által adni, és arra bírni, hogy kérésemet teljesítse. Magától is merném ugyan reményleni ezen jóvöltöt: de az Excellentiád szava nem lesz sikertelen. Hajkul Erdélyi születésű Bécsi Nyomtató esztendő olta tartja magánál censurán keresztül ment írásmat, rezeimet, pénzemet, 's három holnap olta nem felel, 's semmi úton nem tudom tőle kifacsarni a' választ. Még Augusztusnak 5-dikén küldöttem Neidlnek 50 ftot Ocsovszkj Ur által az Excellentiád levelében: vettem Recepisséjét, de sem Ocsovszki Ur, sem Neidl nem felel hasonlóképpen.

Ajánlom magamat Excelelntziádnak sokszor tapasztalt kegyelmeibe 's maradok hív tisztelettel

Excellentiádnak

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz.

Széphalom, Sátor-Alja-Ujhelynél,
Abauj Vgyében, Septbr. 22d 1806.

[Megjelent az *Akadémiai Értesítő* 1907: 104—106. l.]

5474. (1060/a.)

Maklári János — Kazinczynak.

Tekintetes Ur

Nékem különösen Drága és Régi Jó Uram! Az Ujhelyi V. S. Gyűlés alkalmatosságával méltóztatott a Tktes Ur parantsolni, hogy azon tudva levő 25 Rftos czédulát tennem le Patakon Tiszt. Tóth János Uramnál, melly dolgot most tselekedhettem is. Reménylem hogy akkori maga kegyes ajánlása szerint a Senioralis Ratiokon méltóztatik jelen lenni, és az alatt annyi időt nyerni, hogy azt kezéhez vehesse a Tktes Ur. — Szinte utban vagyok házasodni kell mennem, siet a remenytelen alkalmatosság és Uri érdemeihez illendően nem írhatok, 's arrúl engedelmet instalván régi szives Uri indulatjába bé zárt maradtam F. Dobszán d. 8^a Jan. 1807.

A Tekintetes Urnak

alazatos hiv szolgája
Maklári János msk.

U. I. Azon Czedulát hagytam petsétem alatt, és annak a belső oldalán a jegyzések meg vagynak.

[*Kazinczy jegyzete a levélpapíros b. lapján.*] A' 25 frtot megküldöttem 19. Jul. Bárczay Ferencz szbíró úr által.

[Eredetije özv. *Kazinczy Arthurné* levéltárában Pándon.]

5475. (1061/a.)

Nagy András — Kazinczynak.

Drága Nagy Jó kedves Uram Eöcsém!

Böcsös Uri Levelét az belé zártakkal együtt szives attyafiságal és szokott tisztelettel vettem, mellyről quietantiamat ide rekesztem. rollam való gondoskodását pedig alázatosan köszönöm, és mivel tapasztalom jó gazdalkodását és az Interes fizetésbeli szorgalmatosságát az Urnak Uram Eöcsémnek a Terminus elmúlásávalis én a Capitalisnak ki fizetéssét nem szorgalmaztatom hanemha magának terhére volna az Interes fizetés akarmikor fel vészem.

A Meltóságos Grofné köszöntését alázatosan köszönöm 's viszont engedelmissen csokolom. Többire tapasztolt szives attyafi-

sagaban ajánlott állandó tisztelettel Maradok Csobaj 16^a Januárj 1807. Az Urnak kedves Uram Eöcsémnek

alázatos szolgálja
Nagy András mpr.

[Melléklete:]

Quietantia

Hatvan : 60 Rhenes forintokról, melyeket kedves Uram Eöcsém Tekintetes Kazinczy Ferencz Ur egy Ezer Rforint Capitalissomnak egy esztendei törvényes Interesse fejében hiba nélkül ki fizetett mellyről is általam quietaltatik Csobaj 16^a Jan. 1807.

Idest Rf. 60.

Nagy András mpr.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pádon.]

5476. (1063/a.)

Teőke Eliza — Kazinczynak.

Verehrungswürdiger Freund!

Dass ich Ihnen erst ietzt die Versuchung¹ von Ihren richtig erhaltenem Gelde ertheilen kann, war theils meine Abwesenheit von Leutschau theils meine villen Geschäfte Schuld daran. da ich ietzt eine sehr gute Gelegenheit habe, so schlüsse ich diesen Brief ebenfalls an H^{ER} v. Fried bey, da ich glaube dasz solcher auf diese Arth am sichersten in ihre Hände kommen wird. Wie geth es Ihnen den lieber Freund? ist Ihre Sophie schon ganz hergestelt? an welchem ich gar nicht zweifle, und es von ganzer Seele wünsche. Ist Ihr Sophie bald wider Mutter? wenn dasz ist — so befridigen Sie bald meine heisse Sehnsucht durch diese frohe Nachricht.

Sie werden es schon ohnfehlbar wissen, dasz den künftigen Monath nemlich d. 24t. die Instalacion unseres neuen Obergespans Emanuel Cakys vor sich gehen wird, ich wünsche dasz Sie auch einer von denen Deputirten seyn sollen, damit Sie genöthiget würden nach Leutschau zu kommen und wir Ihre Freunde, das Vergnügen hätten Sie wider in unsrer Mitte zu sehen. Ich musz schlüssen den der Überbringer wartet darauf. Sie werden mich

¹ Versücherung helyett. Szerk.

also entschuldigen, dasz ich so flüchtig Schreibe — Leben Sie also wohl! und bleiben Sie mein Freund so wie ich die Ihrige zeit Lebens bleiben werde. Ich verharre Achtungsvoll

Ihre

Sie verehrende Freundin
Elise Teőke.

Leutschau d. 23 Jener 1807.

[*Melléklete:*]

Quittung

Über Rf 60 — sage Sechzig welche ich von HErr von Kazinczy als einjährige legale Interesse über Capital Tausend für das 1806te Jahr unter heutigen dato barr und richtig empfangen habe. Leutschau d. 28-t. Debr. 1807. (1806.)¹

Elise Teőke geborne Bosnyák.

[*Kazinczy jegyzetei:*]

NB. Frau von Tőke hat hier das Datum beym Schlusz der Quittung verwechselt. Sie schrieb mir, wie Sie es in dem beyzubehaltenden Brief sagt, in Eile; und sie schrieb Brief und Quittung den 23t. Jan. 1807. und so war die Verirrung der Feder sehr natürlich. Ich erhielt diese Quittung durch H. Sam. Fried in Kaschau vorgestern, das ist den 29-ten Januar, 1807.

Fr. K.[azinczy.]

No 3. Quittung der Major [!] v. Teőke über 60 f. Interesse Gelder für das Jahr 1806.

[*Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pádon.*]

5477. (1065/a.)

Báró Riedele András — Kazinczynak.

Mein lieber Freund, obwohl ich in diesem Schreiben eine Bitte an dich stellen werde, so glaube nicht, dass ich dir aus blossem Eigennutzen schreibe, sondern sey versichert, dass ich dich seit

¹ E zárjeles évszám Kazinczy F. írása.

unserer Trennung recht oft vor Augen gehabt habe, und meine Freude daran finde, dir für die Freundschaft zu danken, die du mir in meiner schrecklichen Lage bezeugt hast. Deine *Dona* sind nicht vergessen, der Tokajer nicht, das geräucherte Fleisch nicht, der parmasan Käse, die tägliche Milch mit den zwei Kipfeln, nichts ist vergessen, das französische Diktionär spricht allezeit von dir seinem Geber, und die arme ermordete Terpsichore,¹ erscheint mir bisweilen in Träumen. O! Himmel diese arme Terpsichore hat müssen Blatt für Blatt in kleine Stücke zerrissen werden, und war mit meinigen Gedichten voll geschrieben, die also alle verloren sind; aber meine Dankbarkeit gegen dich ist nicht verloren, und wird leben so lang Julianus lebet. Auch deine weise Lehre, die du mir gabst, ist nicht vergessen. Du wirst dich wohl erinnern, dass du mir bey meiner Ode an den Frieden über die Zeile *origine de tout bien* geklopft hast, *dieses ist ja Prosa*. Von dieser Zeit an, hab ich darüber nach gedacht, und erst den Werth der Dichtersprache recht erkennen gelernt. Durch dich, mein Notus, las ich von dieser Zeit an, den Ovidius mit viel mehr entzücken, als jemahls zuvor, und fand überhaupt in den Dichtern viel mehrere Reitze; die ich sonst übergangen wäre; und so lang ich von der Zeit an selbst noch dichtete, dachte ich immer an dich, und suchte Dichtersprache zu reden. Den Vers hab ich so corrigiret: Ferme fondement du bien oder Ferme base de tout bien.

Es übersteigt allen Glauben, wenn ich dir erzählen sollte, was ich alles nach eurer Entlassung noch leiden musste, und endlich, nachdem auch die Teutschen alle entlassen, und ich allein zurückgeblieben war. Ich will weder dir damit lange Weile machen, weder meine Wunden erneuern. Es hilft ohnehin nichts, und durch Gottes Wunder bin ich endlich noch am Leben, jedoch noch immer bürgerlich todt. Ich bin seit dem Frohnleichnamstag, wovon du Ketzer zwar nicht viel weist, hier in Brün, im Minoriten

¹ Herdernek Terpsichoréja 3. kötetben. A könyv igen ritka sorokkal van nyomatva s így sok tiszta papirosa volt a Riedele verseinek elfogadásokra. Egykor. nem emlékezem már, mely történet, azt a félelmet támasztotta bennünk, hogy tömlőceink fel fognak motóztatni. Riedele megijjedt, hogy majd kitudódik, hogy neki tolla s tollmetsző kése van, s ijedtében a könyvet szélyeltépte s mocska-székibe vetette. Vigasztalhatatlan volt, hogy a könyvvel együtt versei oda lettek. [Kazinczy Ferencz jegyzete, Kaz. Gábor másolatában.]

Kloster gefangen ; wenn du aber herkömnest ; so kannst du mich besuchen, damit ich dich von Gesicht kennen lerne, nachdem ich deinen inneren Gehalt schon ziemlich weiss, und dich deswegen auch, so wie deines edlen ungarischen Blutes wegen verehere.

Als die Teutschen entlassen wurden, hat mir der Probus¹ deine griechische Grammatik geschenkt, wo noch deine ungarische Handschrift darinn ist. Ich habe sie noch. Sie ist mit Gedichten vollgeschrieben, die ich in meiner gänzlichen Einsamkeit verfasst habe. Die Musen und die griechische Sprache waren dann meine einzige Unterhaltung zwischen Schrecken und Kummer. Doch hab ich im griechischen so viel profitiret, dass wenn du mich Demostenes Reden sagen hörest — Lache nicht ! — so würdest du glauben den Demostenes selbst zu hören. Jezt dichte ich gar nichts mehr, und bins nicht mehr fähig. Ich hab genug andere Beschäftigungen. An meiner Wand in Munkacs hab ich 3000 deutsche Verse verlassen. Diese waren der Anfang eines grossen Gedichtes, welches vielleicht auf 10.000 Verse hinausgelaufen wäre. Ich, für mich, glaube, es ist schön, du weist schon, wie die Dichter einbilderisch sind. J'ai remué ciel & terre pour en avoir une copie ; es war nicht möglich es zu erhalten.

Ich bin einige Monate in deinen Arrest gesperrt gewesen, folglich hab ich die berühmten Mahlereyen² gesehen ; als ich

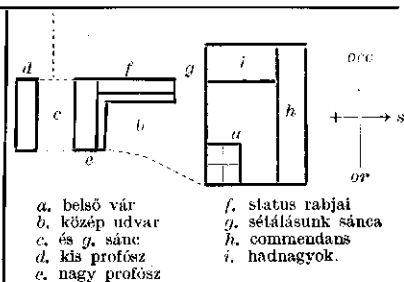
¹ Ruzsicskay [Kazinczy F. jegyzete.]

² A munkácsi vár' status-foglyai rejtekeinek három sora van. Ajtajok a folyosóról nyílnak kelet felől, egy ablakok pedig nyugot felé. Minden sor hét szobából áll. A legfelsőben kezdődik a szobák száma így :

Grádics

	1	2	3	4	5	6	7	
		8	9	10	11	12	13	14
		15	16	17	18	19	20	21

Munkácsi vár topograph

Az én szenvedésem, ideje alatt ezekben így lakattattunk : 1. Doctor Menz. 2. Schedel. 3. Uza Pál igen kedves barátom. 4. én. 5. Riedele. 6. Egy 70 esztendőös öreg Hofrath, a neve báró Rill, Maynz és Frankfurt' tájékaról, aki

hernach wieder in dem meinigen herüber kam, hörte ich einmal Fremde, welche die Gemälde ansehen kamen, und unter diesen glaube ich einen verstanden zu haben, welcher sagte, hier ist mein Bruder so und so lang gewesen. Im Fortgehen, sagte die nehmliche Stimme zum Commandanten: Adieu, mein lieber Fritschner, ich danke ihnen &c. &c. also schloss ich daraus, es müsse dein Bruder der Oberste gewesen seyn.

Den 3-ten September 1805 brachte man mich in ein grosses Zimmer¹ neben dem Profosen über der Hauptwache, wo ich also die Brücke unter meinem Fenster hatte. Da sah ich eure Krone² kommen, ohne zu wissen was es sey, und wieder fortgehen, wo ich mir etwas davon einbildete und Tags darauf sagte es mir der neue geistliche, ein Ungar. Ich hatte aber eine grosse Freude, eure bewaffnete Kronwächter zu sehen, und war ganz von ihrem Einzug bezaubert. So ist meine Geschichte. Jetzt bitte ich dich, lass mich auch von der deinigen so viel wissen, als du mich würdig achtest. Bist du glücklich? Wie lebst du? Hast du geheurathet? Hast du Kinder? Ist deine geliebte Frau Mutter bey dir, und vergnügt,

soba társaival, sem kopogva, sem szóval, nem beszélt. 7. Ruzsicskay György. 8...9. Hirgeist Ferencz. 10. Hackl bécsi polgár. 11. Szmethanovics Károly. 12. Jelinek. 13. Angiolini Ferencz, oroszai bécsi követségi secretarius. 14. Egy tirolisi paraszt. 15...16. Szlávi János. 17. Francia Obester Sigmund neve. 18. Laczkovics. 19. Groszinger. 20. Francia Obester Chipault a 7-dik huszár regimentből. 21. Egynéhány napig Szulyovszky Menyhárt. míg tudnillik, felsőbb parancsolathoz képest a profosz' szobája mellett levő szobába vitettetett.

A negyedik rejtekben sok esztendőkkal előttem (talán még 1789-ben) bankóczédulák miatt nyomorgott festő — ha való a hír, báró Lindau — lakott. Az vas kemeneczéje' rozsdájából festéket csinált, s szobáját négy képpel ékesítette ki, melyet nagyon őriztetett a Commendans a karmolásoktól. Egyikén a B. szűzet festette kisedével. Ha lehetett volna, kisedetem volna a téglát s elhoztam volna a képet. Szent Wenczelje azt a gyanút támasztotta bennem, hogy a festő cseh volt. Præmonstratensis pap testvérével szenvedett ott s hihető ott veszett el. Előttem ott gróf Lamberti lakattatott, testvére császáruk' flügeladjutantjának. Hová lett, nem tudom. R. azt mondja, hogy egyedül testvére' tekintete mentette meg az akasztófától. Sokat koplalt s bőgött az éhség miatt, a mint Riedele beszélé. — [Kazinczy Ferencz rajzai s jegyzetei ezek, Kazinczy Gábor másolatában.]

¹ Ebben lakott Szulyovszky.

² A magyar korona. Napoleon Bécsben levén, Munkácsra vitetett. [Kazinczy F. jegyzetei]

und gesund? Ich bitte dich empfehle mich ihr. Was machen deine Brüder u. s. w. was dich interessirt, interessirt auch mich. Bist du noch immer über der Gelehrsamkeit?

Ferners bitte ich dich, wenn du etwas von dem alten Tallian in Kaschau weisst, so schreib es mir, und schreib auch ihm von mir. Ich hab ihm versprochen, ihm zu schreiben, sobald ich freye Hände haben werde. Ich habe sie noch nicht und kann auch kein Postgeld zahlen, also werde ich mein Wort gewiss halten, wenn ich je dieses Glück haben sollte, auf welches ich mir noch gar kein Hoffnung machen kann, und der Greis schwerlich erleben wird, und du auch nicht, so jung du bist. Ich bitte dich, sage dem edlen Mann dass ich von Herzen liebe, dass mir der Abschiedskuss, den ich mit seiner Erlaubniss seiner Wirtschafterin gegeben habe, noch immer an den Lippen und dem Herzen anklebt. Sie hat ein so gutes Gesicht, dass es mir ist als ob sie noch neben meiner beym Souper sässe. Der kleine Knabe sein Zögling mit der zufriedenen und vergnügten Miene, dem ich den Abschiedskuss gab, als er im unschuldigen Morgenschlaf im Bette lag, alles ist mir gegenwärtig, alles lieb und theuer. Iterum bitte ich dich, schreib, oder lass dieses dem Herrn von Tallian, der Frau und den Knaben sagen, ich werde eine grosse Freude erleben, wenn ich von ihm etwas hören kann: ober schon sein Haus verlassen habe, und wo er hingezogen sey. Der gute Rabe Karol, bey so guten edlen Menschen, lebt er noch in seiner goldenen Freyheit. Wenn er nur herfliegen könnte, mir vom alten Herrn, ein Paar Zeilen zu bringen.

Endlich, mein lieber Notus, du bist ein reicher Mann, und du hast mir deine Freundschaft, sogar durch die bewusste Brieftragerey erwiesen, es wird ja nicht zu viel von dir begehrt seyn, wenn ich mich unterfange dich zu bitten, du möchtest dir, mir zu lieb, die Unkosten machen, meine Ode an den Frieden, das Gedicht des Chevalier Bouflers an seinen Portier sammt der teutschen Uebersetzung, Mein Französisches und deutsches des nchmlichen Gedichtes, und endlich meine teutsche Margerethe und Floridan, — denn das französische habe ich — klein abschreiben zu lassen, und mir zu schicken. Wenn du könntest von Erdély oder Slavy meine französische Charades haben, und sie mir auch schicken: so wäre es mir ebenfalls ein Gnade. Meine Epistel an dich, lieber Notus, hab ich etwas verbessert. Die unglückselige Person die ich darinn Amaranthe nannte, und deren Nahmen ich nie sagen

wollte, ist zu meinem grössten Herzenleid vergangenen 14. Nov. im 56. Jahr ihres Alters gestorben. Es war eine sehr erwürdige Dame. Ich habe sie beweinet, und werde alle 14. nov. meines Lebens trauern. Lieber Notus, ich bitte dich, verzeihe meine grosse Plagerey und sey mir gnädig, und barmherzig. Noch einmahl küsse ich deiner Frau Mutter die Hand und umarme dich mit dankbarer Freundschaft. Gott behüte dich. Lebe wohl.

Deine Antwort kannst du versiegeln oder nicht. Schreib nur darauf pour Julien ; dann auf das aussere Convert setze die adresse die hier beyliegt : à Madame Madame la Comtesse de Blümegen, née Comtesse de Heister à Brünn en Moravie.

[Riedele emez első levelére ezt jegyzé Kazinczy Ferencz :] «Vettem az ujhelyi postán, receptisse mellett februar első napján 1807.» — A cím ez volt : Brunæ. — Spectabili et perillustri Domino Domino Francisco de Kaszinczy, Domino meo colendissimo, per Viennam, Budam in Hungaria vel ibi ubi. Erga receptisse.» (Kazinczy Gábor jegyzete a levélmásolatok előtt.)

[Másolatban a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történi. 4r. 15. sz.]

5478. (1078/a.)

Báró Riedele András — Kazinczynak.

Im Schooss des Unglücks 25. Horn [Febr.] 1807.

Heut nachmittag hatte der Graf Fillip Heister Kaiserlicher Kemmerer und Generalmajor, die Gnade für mich, mir deinen Brief, geliebter Notus, den du an seine Schwester den 7-ten dieses geschrieben hast, samt deinem Bildnisse zu überbringen. Es war für mich ein Tag grosser Freude und grosser Rührung. Dicitur¹ war so gut, mir deinen ganzen Brief vorzulesen, und ich hielt mich dabei so still als ich konnte um dem Ueberbringer durch meine Explosionen nicht lästig zu fallen. Jetz ist es Nacht ; dein geliebtes Bild liegt vor meinen Augen, und dein Brief neben mir. Ich bin also in einer Disposition meiner Feder freyen Lauf zu lassen, und mein Herz vor meinem geliebten Bruder zu eröffnen ; nun erwarte nicht von mir, dass ich so prächtig und elegant schreibe,

¹ Heister.

wie du, ich bin es nicht im Stande, und auch seit ein paar Tagen krank.

Vor allem muss ich dir sagen, dass Dicitur hier mein wahrer Schutzgott ist. Wenn ich auch noch beredter schreiben könnte, als du, so wäre ich nicht im Stande dir zu erklären, welche grosse Gnaden dieser edle Mann für mich hat, und wie leicht ich mein schweres Unglück an seiner Seite gänzlich vergesse. Er verlässt mich nicht, und ich kann in allen Dingen, die der Ehre und den göttlichen und menschlichen Gesetzen nicht zuwiderlaufen, auf seine Gnade und Freundschaft fussen. Also ein für allemahl kannst du gewiss, ohne allem Umstand, wann du willst an ihn schreiben, es ist genau eben so viel, *reservatis reservandis*, das ist ohne den Respect zu verletzen, den ich meinem Freunde schuldig bin, und nie verletzen will, als ob du an mich selbst schriebest. Ich habe keine Heimlichkeit vor ihm, als nur die Heimlichkeit anderer Menschen, die ich nicht entdecken darf. Willst du aber nicht schreiben: so erlaubt er, dass du nur blos an ihn adressirst, und auf das was mir gehöret, den Namen Julianus setzest. Also bleibt dieses deiner Willkühr überlassen. Soviel aber muss ich dir sagen, dass Dicitur ein Mann von grossen militärischen Kenntnissen ist, dass er alle Länder des österreichischen Staates die Länge und die Quer durchreiset, in Valenciennes, in Mantua, in Siebenbürgen, Bannat, im äussersten Westgalizien gegen Kosciusko, zu Mainz, — diess sind die äussersten Punkten — und an unzähligen andern Orten mit Ruhm gedienet, und ohne pretension das seinige gethan hat. Ein Mann von grosser Welterfahrung. Von einem sehr edlen Blute aus Kärnten der letzte eines Geschlechtes von gutem Herzen. Seine Schwester, an die du schriebest, ist eine Dame von grossem Verstande, und seine Frau Sidonia Königseck; dieser Nahme ist für dich genug, ein wahres Kleinod, beyde Damen überhäufen mich mit Gnaden à Conto des Dicitur, denn verdienen kann ich nie und auf keine Weise, die überaus gnädige Art womit sie mich behandeln. Edle Menschen können nicht anders als edel und gross handeln. Diese zwey Damen sind meine *divinités tutélaires invisibles* und der andere ist das nehmliche *visible* und der eigentliche Jupiter. Dieser mein Jupiter hat eine einzige Tochter zu Wien bey den Salesianerinnen Nahmens Louise. Er war sie gegen Ende Jänners besuchen, und nach seiner Abreise schrieb mir seine Gräfin ein paar Worte, die ich ewig aufheben werde, wie einen

Schatz, unter diesen Worten stehet — parti hier à deux heures, sa derniere parole étoit, n'oubliez pas mon Ami. Diese Worte werden dir aber so viel erklären, als sie mir unauslöschlich ins Herz gedrückt haben, und du wirst nun überzeugt seyn, que Dicitur est mon Dieu tutélaire, also wirst du vermuthlich ohne Sorgen und hiemit genug von dieser Materie.

Du versprichst auf einmahl zu Gegenständen über zu gehen die mir tröstlich seyn sollten und fangest mit dem schrecklichen Unglück an, welches du auf deiner Reise nach Wien erlitten. Mein Freund, mir gieng es durch Mark und Bein, denn auch ich hab erfahren, was dieses sagen will, wenn man das Nasenbein bricht, und du hast noch einen Arm gebrochen; also danken wir Gott, dass du mit dem Leben davon gekommen bist; wie flegmatisch du immer von der Sache redest, so war es doch ein ungeheures Unglück, nach dem schrecklichen Unglück, welches du so viele Jahre gelitten. Ich begreife aber nebenbey noch ein anderes Unglück von dieser Reise, denn ich kann mir aus unseren vergangenen Reden wohl einbilden, was du in Wien annoch magst gesucht haben, und ist mir herzlich leid, das es fehlgeschlagen hat, und man dir missrathen die Sache zu betreiben. Quod differtur non aufertur. Wenn meine Vermuthung richtig ist: so glaube ich selbst man hat dir gut gerathen, gleich so frisch nach der Befreyung nicht an den Monarchen zu gehen; kömmt du jetzt nach einiger Zeit: so wird er dich ohne Zweifel gut aufnehmen, und da wollte ich wetten, du erhaltest von ihm was du wünschest.

Ich bin dir recht verbunden dafür, dass du mir etwas von der Geschichte des Probus¹ erzählest, denn ich hab gar nichts mehr von ihm gehört, seit er entlassen worden. Seine Fürbitte für mich ist wahrlich zu loben, und wird ihm auch in den Augen des Monarchen Ehre gemacht haben: was sie mir gefruchtet hat, das siehst du. Du weisst besser als ich dir erklären kann, dass man in solchen Sachen nicht nach Fürbitten, sondern nach ganz andern Ursachen vorgehet. Du weisst dich doch erinnern, wie du mir immer sagtest und behauptetest, ich werde der erste entlassen seyn, alle Posttage erwarte man meine Entlassung, alle Stunden erwarte man die Staffete u. dergl. ich antwortete dir: Notus, ich bitte dich, lass dich nicht betrügen. — Du wurdest ungeduldig.

¹ Ruzsickay. (Kazinczy F. jegyzete.)

Warum! weil *deine* edle Seele keines Betrugers fähig ist. Die Staffete ist aber noch bis diese Stunde nicht gekommen, und meine Aspceten sind so, dass ich glaube der Grossvater des Staffetenreuters sey noch nicht geboren. Du aber, Expectus, sagst recht gut, dass das Gefühl noch immer nicht frey zu seyn, gleich den Qualen der Hölle sey. Niemand der es nicht erfahret, kann sich einen Begriff davon machen, und derjenige der darin ist, muss mit Gewalt studieren allezeit ein gutes Gesicht dazu zu machen. sonst sieht ihn gar kein Mensch an.

Der nemliche, der dich damals betrogen hat, als er dir sagte Julianus werde der erste befreyt seyn, der nemliche betrügt dich auch jetzt durch das Gerüht (!), welches der arme Fritschner verbreiten muss; wenn du aber klar sehen willst, so musst du dem Julianus glauben, dass er nemlich dem Fritschner nicht im mindesten geschadet habe. Komm nur zu mir: so wirst du bald anders von der Sache denken. Allein ich verstehe wohl, dass alle diese Geschichtchen nicht verdienen, dass wir davon sprechen. Wir würden schon andere Gegenstände zum sprechen finden. Du bist ein sehr gelehrter Mann, vielleicht einer der gelehrtesten aus deinem Vaterlande, also könnte uns Materie auf ein Jahr nicht mangeln: und ich hab ein Project für die Ungarn, eine gelehrte Reise in die freye Tartarey und nach China zu machen, da könnten wir mit einander Plane zu dieser Expedition schmieden, und unsere verrostete Geschichten alle liegen lassen. Um dir jedoch mein Herz über deinen Gegenstand recht zu eröffnen: so bitte ich dich nimm lieber den Julianus in Schutz, wenn du dergleichen künstliche Gottlosigkeiten hörest. Sage klar: es ist eine *Unmöglichkeit*, wie ein vier eckigter Zirkel eine Unmöglichkeit ist, dass ein Julianus solche Sache thue. Es ist aber auch eine Schwachheit zu glauben dass ein verworfener, dekreditirter, und mit allen Zeichen einer schweren kaiserlichen Ungnade beladener Arrestant, durch blosses Ansinnen, welches nicht untersucht, worüber nicht Fritschner und er vernommen, confrontirt, und dergl. worden, soviel vermögt habe, einen vertrauten Offizier des Kaisers zu stürzen, dieses sind Flausen. Als ich den 3ten September 1805 in einen weiteren Arrest neben der Wohnung des Profosen herabgebracht wurde, kam der Fritschner vor und Nachmittags zu mir, und war *sehr gern* bey mir. Aber *sehr gern*. Wir unterhielten uns von

wissenschaftlichen Dingen und wir spielten Schach. Er spielt es wie ein Engel, und passionirt gern; er sagte wenn er oben einen Hauptmann hätte haben können, der Schach spielt: so wäre er manchen Winter gar nicht vom Berg herab gekommen. Plötzlich nahm man ihn weg. Ich war wie vom Donner getroffen. Ich habe dem Fritschner als er schon im Pensionsstand im Städtchen Munkács lebte, von wo mir die Fräule Fanny noch ein paarmal prächtige Remisen von seinen unvergleichlichen Bristorfer Aepfeln geschickt hat, die ich mir in einer solchen Jahreszeit, wo sie so kostbar sind, gänzlich verbat, weil ich den Gedanken nicht ertragen konnte, dass der arme alte Mann, wegen meiner im Hornung keine Aepfel haben werde, damahls sage ich, hab ich ihm durch den Profosen ein Geschenk von einen Lichtschirm geschickt, der dir gewiss gefallen würde, wenn du ihn sehest. [!] Er ist vier Schuh hoch wie ein Thurm. Glaube Juliano mein lieber Notus, wer den Fritschner verbindet so zu reden, wie du mir schreibst, wenn anders deine Notizen richtig sind, eben dicser ist es, der den Fritschner gestürzt hat. Dico gestürzt! est modus in rebus — Julianus ist gestürzt, und liegt sehr tief, und kann sich nicht regen.

Weil ich schon in dieser Materie bin: so springe ich auf den Punkt deines Briefes, wo du mir anrathest, ich solle meine Gränzen nicht überschreiten. Fürs erste, liebster Freund, danke ich dir herzlich für deine Sorgfalt für mich, die so schön und mir so theuer ist, dass ich wohl erkenne, dergleichen nie von dir verdient zu haben, und dass es blos eine Wirkung deiner Herzengüte ist. Ich kann von meinen Freunden mir nichts lieberes wünschen, als wenn sie auf eine so herzliche Art an meinem Schicksal Antheil nehmen, dass sie mich vor Unglück warnen und mich belehren. Unendlicher Dank sey dir also zuerst für diese deine Gnade, und zweyten sey gebethen auf diesem Fuss fortzufahren mich durch deine Weisheit zu beglücken.

Ich habe den klaren und deutlichen Befehl den Umfang des Klosters nicht zu verlassen und sonst keinen andern. Ante retro Simois fluat et sine frondibus Ida stabit, als ich den Umfang des Klosters verlassen werde. Sollte das Kloster in Brand gerathen, wie es den 5-ten November vorigen Jahres bald geschehen wäre, so verbrenne ich mit; sollte es durch ein Erdbeben zusammen stürzen: so werde ich unter dessen Schutte begraben, wenn mich

nicht jemand offiziell retten könnte. Also über diesen Punkt, sey ohne Sorgen; ich werde meinen Privatfeinden, die mich etwa gern auf der Gasse sehen möchten, diese Freude nie machen.

Was meine vergangene Irrthümer betrifft: so sey versichert, dass ich in selbe nicht zurückfallen kann, wenn ich auch gern möchte, denn ich bin radicitus geheilet. Wenn dir also jemand je etwas dergleichen, oder dass ich über den Kloster Umfang getreten sey, saget: so bitte ich dich, lieber Notus, nimm mich in Schutz, und antworte, es sey eine Unmöglichkeit. Und wenn du hörest: Julianus habe eine Eselin buserirt: so mache es wie die Römer mit Cato, und sage das buserieren muss eine sehr tugendhafte Handlung sein, weil es Julianus thut, man muss geschwind den Cathechismus und alle Büchern anders auslegen die das Gegentheil sagen. Du wirst gewiss lachen, aber etwas zum lachen muss doch auch in einem so langen Brief stehen, wie dieser ist. Das ernstliche dabey aber ist dieses, dass du gar nicht zweifeln sollest, dass bey den dermaligen veränderten Umständen, ehe meine wahre Umkehrung und derjenigen entgegengesetzte Denkart, wegen welcher ich so tief gefallen bin, die Ursache sey, wegen welcher mich meine Privatfeinde verfolgen, und Gott weiss durch was für Künste mir die Gnade des Monarchen rauben. Sie sagen, es ist gut, dass er darinnen ist, wir müssen sehen, dass er nicht heraus komme. Die Thoren! nesciunt quid faciunt. Pater ignosce illis. Denn Julianus, ohne die mindesten rebellischen, stolzen, ehr-süchtigen, raubsüchtigen, rachgierigen etc. Gesinnungen, haltet was weiss ist, für weiss, und was schwarz ist, für schwarz; ist gar nicht mehr geneigt — wann er frey wird handeln können — das Brod den Schweinen vorzuwerfen: aber er glaubt festiglich, dass der Staat und die ihn leiten, nichts dabey verlieren würden, wenn sie den Julianus anhörten. Anhören kann man alles, und niemand kann läugnen, dass es unvernünftig sey, etwas zu verwerfen was man nicht weiss, und bevor man es gehört hat. Ich glaube festiglich, dass der Staat, und die vernünftigen Menschen alle dabey verlieren, wann sie mich nicht hören, und wollen sie dieses nicht, so sollen sie es bleiben lassen, die Welt wird doch fort gehn — so sauber wie sie bis jetzt gegangen ist — Ich brauche vier oder fünf Jahre und manche Hilfsmittel, um mich recht hören oder verstehen zu machen und habe nun 60 Jahre — ich bin 1748 gebo.(hren) — und fange schon an mit grosser Beschwerlichkeit zu arbeiten,

obwohl ich wirklich an Kopfarbeiten gegenwärtig noch sehr viel verrichte; allein es kann nicht lange mehr dauern, und sind meine Seelenkräfte und körperliche Fähigkeit beim Teufel: so bin ich der festen Meinung, es sterbe mit mir etwas sehr nützliches ab. Vielleicht irre ich mich; allein wer kann darüber entscheiden, bevor er mich nicht einige Jahre hat sprechen lassen. Es war eine Zeit, wo man mir ein schweres Verbrechen daraus gemacht hat — es war zwar nur *ein einziger Mensch der dieses that* allein andere sprachen ihm nach, wie es immer geht — dass ich hinten auf mein von Weikert gemaltes Portrait gesetzt habe: mihi tarda fluunt ingrataque tempora, quæ spem consiliumque morantur, agendi gnauiter id, quod æque pauperibus prodest locupleribus æque, æque, neglectum, pueris, senibusque nocebit. Ich kann noch bis diese Stunde nicht begreifen, warum ein Mann von der Erde vertilgt zu werden verdiene, der den Armen und den Reichen, den Jungen und den Alten gutes zu thun wünschet, wenn er auch wirklich ein visionarius seyn sollte: so ist doch seine Narrheit wenigstens gut artig. Und so geht es mir noch. Ich will das Brod nicht mehr den Schweinen vorwerfen; dieses war mein Fehler, in welchen nicht mehr verfallen will, wenn ich aber wünsche den herrschenden Den kern eines Staates meine Gedanken vorzulegen: so kann dieser Wunsch unmöglich lasterhaft seyn, denn meine Gedanken sollen nur in solche Hände kommen, wo sie unmöglich schaden können, wenn sie creux und citel seyn sollten, und viel Nutzen bringen könnten, wenn sie par hazard anders wären, als sich mancher einblicken kann. Wollen diese Leute also den Julianus nicht hören, sondern zu Grund gehen lassen: so kann ich es nicht ändern, ich schweige, und suche mir andere Beschäftigungen. Es giebt deren genug. Also siehst du, dass ich auch, wie ich glaube, in meinem Innern so gestimmt bin, dass du sicher mich in deinen Schutz nehmen kannst, wenn man dir Fabulas detractorias erzählen können.

Und jetzt wieder zu Fortsetzung der Beantwortung deines lieben Briefes. Es erfreuet mich sehr, dass Maro¹ am Leben ist. Wenn der Obristhofmeister des Palatinus des Königreichs Ungarn ihm die Erziehung seiner Tochter anvertrauen kann: so folgt ich daraus, dass er gegenwärtig ein sehr schätzbarer Mann sein müsse,

¹ Versegghy. (K. F. jegyzete.)

und dass also alles was ihn vor Zeiten hat dem Verbrecherloden so nahe gebracht, als mich, aus seinen ganzen Herzen und Wesen müsse ausgetilgt sein. Holofernes¹ hat eine gute Beschäftigung. Auf seinem eigenen Grund und Boden mit der Landwirthschaft sich beschäftigen, ist ein sehr angenehmes leben, und auch ein sehr wichtiger Staatsdienst. Ich wünsche allen Grundbesitzern, dass sie vor allen Dingen gute Economen seyn, und wann es möglich ist, in Persona regieren, denn ich glaube, dass sich Staat und Unterthan, dabei eben so gut befinden als der Eigenthümer. Est aliquid, wenn er sich durch die Bienenzucht in diesem Fache hervorthut. Ich wünsche ihm von Herzen langen fröhlichen Genuss seiner Ruhe und Glückseligkeit. Die Fräule Babette wird schon einen andern Mann finden. Ist denn der Juhász² als Capellanus bey Holofernes, wie er es ihm versprochen hatte?

Aber über alles erfreulich ist mir die Nachricht von deiner Verehlichung, und deine Ausdrücke, welche zeigen, dass du mit den Himeneischen Banden zufrieden bist. der 11 Novemb. 1804 ist also ein sehr glücklicher Tag für dich gewesen. (Ich werde ihn jährlich feyern.) Ich wünsche, dass ihr beide diesen Jahrestag mit eurem edlen Enkel freudig beggehen möchtet. Lege mich deiner Gräfin Sophie Antoinette zu Füßen, und halte für mich um ihre Gnade an. Die Liebe wird dir deine Iphigenie schon noch ersetzen, und deine übrigen Wünsche krönen, so dass der Erbe deines Hauses von dir ausgehen wird. Mir ist wenigstens nicht bewusst, dass sonst ein Nachwuchs deines Geschlechtes vorhanden sey. Ich stelle mir dein grosses Vergnügen recht lebhaft vor, da du mit deinen Wissenschaften und schönen Künsten bey deiner Mutter gelebt hast; wenn du ihr schreibest: so bitte ich dich mich nicht zu vergessen, und ihr zu empfehlen. Aus der grossen Achtung die du mir für deine Frau Mutter last merken, hab ich eine sehr grosse Meinung von ihr, und wünsche bey ihr in Gnaden zu stehen. Ich kann nicht verstehen, wie der Graf Török dein Herr Schwiegervater einst dein ämtlicher Vorgesetzter und *Lehrer* war, dieses ist mir zu rund, [!/] denn ich hörte nie, dass du ein öffentliches Amt bekleidet habest. Vielleicht wirst du einmahl die Gnade für mich haben, mich hierüber aufzuklären.

¹ Szulyovszky. (Kazinczy F. jegyzete.)

² P. J. Juhász expræmonstratenser, most Plebanus a Pesti Gyógyító házban.

Dass Mann dich in euren Versammlungen achten und verehren wird, hab ich mir immer eingebildet und vernehme mit Freuden die Bestätigung meiner Gedanken. Es ist ja natürlich, dass ein gelehrter Mann, aus edlem vaterländischen Blute, der seinen Staat liebt, wenn er in eine solche Schule geräth, wie du durch viele Jahre hast frequentiren müssen, grosse, sehr grosse Vorzüge in die Welt zurückbringen muss, die der grossen Massa Menschen fehlen, welche alle Zeit in den Zerstreungen des Weltwirbels gelebt haben. Je weiter wir in der Zeit vorrücken, und uns von den unglückseligen Punkt unsers Falles entfernen, desto mehr musst du nothwendig an Ansehen und Zutrauen des Staates gewinnen. Es ist mir leid, dass du mir die gebethenen Gedichte nicht schicken kannst. Sollten sie zum Vorschein kommen: so empfehle ich mich noch einmahl deiner Gnade, und danke indessen für deine Geneigtheit mir zu willfahren. Ich bitte dich noch einmahl verlass mich nicht mit dem Auftrag wegen des Tallian. Der alte ehrwürdige Ehrenmann muss mir nothwendig sehr schätzbar seyn, aber er ist mir auch vermög meines natürlichen Hanges, und seine von ihm sogenannte: *Die Frau*, ebenfalls. Das liebe Gesicht steht allezeit vor mir. Der Papierene Notus ist recht schön. Ich bitte dich unterthänig, erzähle mir ausführlich, wie du es gemacht hast, einen so schönen Stich zu bekommen, denn es ist wirklich etwas Batolozzisches darinn, so dass ich glaube, du hast es in England machen lassen. Ich will ihn durch einen Zusatz vergrössern, und dann in eine Rahme mit Glas über mein Bett hängen. Wenn ich Geld hätte, so müsste er in edles Metall gefasst werden, ich weiss schon warum. Empfange meinen herzlichen Dank für dieses kostbare Geschenk. Den Nahmen und das Motto werde ich wieder darunter setzen, ich will aber warten, ob du mich nicht hierüber unterrichten willst.

Du bleibst dir, wie ich sehe, immer gleich, und *bittest* noch jetzt den Julianus, wie du ihn einst bathest, dass er die grossen Gnaden annehmen solle, die du ihm so unermüdet erzeugtest, dass man dich mit Recht ein Beyspiel in dieser Sache nennen kann, dessen sich die Menschheit rühmen darf. Vergiss also nicht, ich bitte dich, dass du mit Julianus zu befehlen hast; dieses aber wird er sich nie von dir befehlen lassen, dass er dir seine Freylassung berichte, wenn er sie jemahls, woran sehr zu zweifeln ist, erhalten sollte; denn in diesem Falle ist es ja von Gott und der Vernunft seine Pflicht, dass er dir seine Dienste widme, von denen

er gewis ist, dass du sie mit edlem freundschaftlichen Herzen aufnehmen wirst, wie klein und unbedeutend sie auch immer seyn mögen.

Ich küsse die Hände für die Nachrichten die du mir von Loquela und Laczkovies giebst. Requiescat in pace armer Hirgeist. Er war ein sehr guter und aufgeweckter Dichter, seine Gedichte haben mich oft recht erfreut und erheitert, wenn . . . sie mir klopfte. Ich kann nicht begreifen, warum dein Brief von 7-ten bis 25-ten geloffen (!).

Jetzt muss ich dir noch etwas vermessenenes vortragen. Den guten Menschen geht es nicht besser, denn sie sind selbst Schuld daran, sie machen die Leute so kühn, dass sie zuletzt nichts als geplagt werden. Ich muss dir aber die Geschichte ab ovo erzählen.

Ich hab in Wien eine Freundin, noch glücklich am Leben angetroffen. Von dieser Freundin kannst du sicher annehmen, dass sie mit mir ein Herz und eine Seele sey, ich kann mich von ihr nicht trennen bis ins Grab, und ich bin auch ihres Herzens *gewis*. Also stelle dir vor, wenn du ihr schreiben willst, oder nach Wien kömmt und zu Ihr gehest, so ist es eben so viel, als ob du zu mir kömmt, und was du ihr schreibest, wird sie mir genau berichten lassen. Denn sie kann nicht schreiben, doch besize ich ein Paar von ihrer Hand geschriebene Worte. Ihre Tochter Lisette ist ein wahrer Engel und schreibt für sie. Aber iterum, diese alte Frau ist meine zweite Seele. Könnt' ich ihr nur dein Bild schicken! aber ich fürchte es könnte leiden. Vielleicht thue ich es doch. Vielleicht schreibt ihr mein lieber Notus selbst, und schicket ihr eines. Was ihm Gott eingiebt wird er thun. Diese Frau, die ich Donna Rubicunda nenne, heisset Wilhelmine Freyin von Rothschütz geborne Freyin von Seybotten, ein edles deutsches Blut aus Frankenland, Sie wohnet auf dem Hof, neben der Nunziatura gegen die Hauptwache zu im dritten Stock. Rubicunda liegt seit mehreren Jahren meist im Bette, nun aber gar alle Zeit. Diese Heldin erträgt ihr trauriges Schicksal mit einer wunderbaren Geistesstärke und Sanftmuth. Alles was sie kennt, liebt sie; Sie hat den Trost sehr liebenswürdige Kinder zu besitzen. Der Sohn Adolf ist in dem unglücklichen Franzosenkrieg geblieben. Diesen Verlust können Julianus und Rubicunda nicht verkochen. Der selige Baron Honrichs, ein mährischer Cavalier, Herr von Kunstadt, einer Herrschaft von 38 Orten, hatte die älteste Tochter Charlotte

der Rubicunda zur Frau, und liess dem Adolf bey Kunstadt ein Monument setzen. Diese Fräule Scharlotte war vergangenen Neujahrstag in meiner Zelle; Ich wäre vor Freuden bald gestorben. Sie zog nach Wien um dort zu bleiben, mit drey wunderschönen Stieftöchtern Br. Honrichs und, hat auch drey eigene Kinder von dem seligen, die alle in Wien sind; der junge Br. Joseph Honrichs ist hier, und durch diesen, welcher der Besitzer der Herrschaft ist, bekomme ich alles von Rubicunda, wenn es nicht durch Dicitur geht, der sie auch während seinem Aufenthalte in Wien besucht hat, und sie schon lang kennet. Ihre Tochter Tonerl ist einem Grafen Strachvitz verheurathet [im] preussischen und kaiserlichen Schlesien besitzer. Die Tochter Christiane lebt in Salzburg, ihr Herr ist Major und Kämmerer Baron Gallahan. Die Tochter Friderike lebt mit ihrem Gemahl Br. Montbach in Wien und die Fräule Lisette ist Krankenwärterinn bey der Mutter. Diese alle zusammen nenne ich das Paradeisvolk also diesem Paradeisvolk bist du bekannt, und ich wünsche, dass du noch bekannter werdest, und wegen der Königin dieses Paradeisvolkes Donna Rubicunda habe ich eine inständige Bitte an dich. Du hast mir einst sehr grossmüthig Geschenk von Tokayer Wermuth machen wollen, welchen ich unmöglich geniessen konnte, und dafür dich um Milch bath, und von dir erhielt. Wirst du es mir denn übel nehmen, wenn ich dich bitte für die arme Rubicunda etwas Tokayer zu spendiren. Sie ist von ihrem vortrefflichen Arzt Fechner, ein Protestant — (NB. ich hab der Rubicunda längst geschrieben, dass da sie im Herzen eine so verstockte, verborgene, Ketherin ist, und der Notus auch einer ist: so hoffe ich wird er wohl seine milde Hand aufthun) — verurtheilt Malaga zu trinken, und da ich aus alter und ganz neuer Erfahrung gewis bin, dass der Malaga voll Brantwein ist, auch das bittere des Malaga mir für Rubicunda nicht gefällt: so hab ich ihr erzählt, dass ich längst an dich geschrieben habe, und wenn ich erfahre, ob und wo du lebst, so hoffe ich der lutherische Gott wird ihr beystehen, dass wir von dir einen ächten reinen Tokayer aus erster Hand erhalten, und gestern hab ich eilends, als dein lieber Brief ankam, dem Br. Honrichs gesagt, er möchte nur der Rubicunda berichten, dass Notus lebt, und mir seine Gnade und Freundschaft durch einen liebevollen Brief erwiesen hat, also möchte das Paradeisvolk sich nur indessen umsehen, was für Gelegenheiten dem Notus könnten vorgeschlagen

werden, bis man hört, ob er mir diese grosse Gnade erzeugen will, und ob er nicht vielleicht selbst eine Gelegenheit an die Hand giebt. Ich halte das ölichte und schwierige Wesen des Tokayer für eine wahre Panacea, und wollte meinem Kopf darauf wetten, dass wenn es aus deiner Hand, von deinem guten Willen gesegnet und magnetisirt, in die Eingeweide meiner Rubicunda kömmt, die arme grossen Vorthail haben, und vielleicht wieder auf ihre Beine kommen kann. Sie ist vom Paradeisvolk angebethet, und dieses erhält sie (meiner Meinung nach) im Leben — denn ich bin einer von den unglückseligen Menschen, welche glauben dass der gute Willen oder der böse Willen, weil sie durch fisische Werkzeuge gehen, auch fisisch einfließen können, und die diesen fisischen Einfluss des Willens Magnetismus nennen, welcher mit dem Magnetstein so wenig gemeins hat, als dein vor mir liegendes Bild mit der Medicinschen Venus.

Jetzt hab ich dir die Wunde meiner Seele eröffnet, und meine Rubicunda aufgeführt und empfele sie dir. Du wirst machen, was dir beliebt und dir dein Herz sagt. Dabey bleibt es, wenn du zu Rubicunda schreibst, so ist es eben so viel als mir, und wenn du zu ihr gehn willst, so ist es als ob du zu mir kömest, und wirst auch von ihr so aufgenommen seyn, und vom Paradeisvolk überhaupt. Könnte ich zu dir reisen: so würde ich dich nicht quälen: sondern in der Stille in deinem Keller oder Verlag guten Tokayer einkaufen lassen, für meine Rubicunda, und einen Theil davon nach Brün zurücknehmen, um den Dicitur deine und deiner Gräfin Gesundheit trinken zu machen, (O! könnt ich dir nur sein Gesicht in Kupfer schicken, du würdest an der edlen, wohlthätigen, Ehrenvollen fisionomie eine grosse Freude haben) und auch die zwey Damen seine Gemahlin und Schwester nicht verschonen. Sie müssten mir, mit dem aufrichtigsten — *Es lebe Notus* einige Gläschen aus stürzen. Der Jupiter würde schon darüber wachen.

Vom Smetanovich hast du gar keine Meldung gemacht. Wo ist mein Cornelius Bujanovics mein Schüler in der englischen Sprache? mein lieber Cornelius. Und vom Erdély krähet kein Hahn, er war gesinnt ein Handwerk zu lernen. Noch kenne ich ein Landerer sonst niemand von euch. — Ja, ja, Szén, Tantsits.

Du darfst dich nicht scheuen mich Julianus zu nennen, es ist mein dichterischer Nahmen. Und du musst wissen, dass mir mein anderer nakter Nahmen kränkend ist — (von Freunden ausgenom-

men, die mich nie anders genannt haben und ich sie auch) — und kränkend seyn muss. Denn ich bin in meinem Process angeklagt, dass ich über dergleichen Sachen gespöttelt, sie verachtet und gesucht habe bey andern verächtlich zu machen, obwohl ich diese ungerechte Anklage von mir abgewälzet, und mich dagegen gewehret, so gut ich könnte: so hat sie mich doch beschweret und schwarz gemacht. Es ist also nicht nur eine allgemeine Pflicht für mich, die kaiserliche Ungnade, ja das mindeste Zeichen einer kaiserlichen Ungnade zu empfinden, und davon gekränkt zu werden, sondern ich muss auch in specie den Fehler, von dem man mich so stark angeklagt hat, verbessern, und aller Welt ein Beispiel geben, dass man die Belohnungen, die der Staat dem Verdienste giebt in Ehren halten, und hochschätzen müsse, und dass der Verlust derselben nur den unverbesserlich, hartnäckigen Verächtern dieser bürgerlichen Unterscheidungen, und vollen Gleichheitsträumern gleichgültig seyn könne. Ich bin gesinnt, nach allen meinen Kräften, Beweise meiner gebesserten Denkart zu geben, über jene Punkte die mir sehr empfindlich in meinem Processe sind vorgeworfen worden. — Also lieber, liebster, Notus, genieße dein Glück recht lang, und recht freudig mit deiner Gräfin Sophie, der ich die Hände küsse und deiner Frau Mutter auch. Verzeih und verzeih, dass ich dir, so freymüthig meine Noth wegen der Rubicunda geklagt, und sey versichert, dass ich gar wohl erkenne, wie viel du mir ohnehin schon gethan hast, ohne dass ich es verdienen konnte, und dir erzetzen, oder anders als durch freundschaftliche Verehrung vergelten kann. Vale.

[Másolatban a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történl. 4r. 15. sz.]

5479. (1078/b.)

Gróf Heister Fülöp — Kazinczynak.

Brünn den 27. Febr. 807.

Ich mache mir gewiss ein wahres Vergnügen daraus, meinen Freund Ju[lianus]: die Freude zu machen ihnen gegenwärtig seiniges Schreiben zu zu senden. Die Gesinnungen so Er meinethweg eussert, sind durch die gegen mir hegende Zuneigung etwas outrirt, und ich verdiene keineswegs so vieles Lob.

Ich war sein Jugend Freund, von unserer zartesten Jugend an,

wir sind mit einander erstlich in die Militair Planzschule zu Wien, dann in der Milit. Academie zu Wienerneustadt erzogen worden, und haben da als Kinder und Jünglinge den Bund welcher Freundschaft geschlossen. Nach der hand, als wir unsere Laufbahn in der Welt getreten, haben wir uns wenig gesehen. Ich habe mit ihm, und von ihm manches Gute gelehret; bey seinen unglücklichen und traurigen Fall war ich in Kriegsgetümmel weit von ihm entfernt, konnte ihn also nur herzlich bedauern, und dieses that ich gewiss inniglich. Nun fügte sich das Schicksal, dass nach Linderung seines trauriger hieher auf allerhöchsten Befehl versetzt wurde. Ich war nicht zu Hause, wie er ankam, sondern zu Wien; also ich seine Anwesenheit bey meiner Ankunft erfuhr, ging ich gleich zu ihm, er war eiserst gerührt mich nach so langen Jahren wieder zu sehen, ich fühlte das nehmliche mein Dasein, und meine Besuche versüßten ihm sein Leiden, und dieses gereicht mir zur grosser Freude. Er ist gewiss ein guter Mensch, von seinen Irrthümern ganz revenirt, und verdiente, und ich wünschte ihm seine ganze Freyheit, wenn sich mächtige Freunde nur seiner annehmen wollten, und konnten, und die volle Gnade Seiner Majestät des Kaisers unseres besten Monarchen ihm erwerben könnten.

Er hat eine besondere Lebensart, er trinkt weder Wein, Bier, Liqueur, Kaffee, und Ciocolade, jedoch nach Tokayer sehnt er sich, ein paar kleine Bouteillen wären ihm ein grosser Fund.

Verzeihen Sie mir unbekannterweise mit meinen Zeilen beschwerlich gefallen zu seyn. Ich habe die Ehre mit ausnehmender Hochachtung zu seyn, Gehorsamer, Diener

Graf Heister.

G. M.

[Másolatban a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történel. 4r. 15. sz. VI. fogás.]

5480. (1099/a.)

Báró Riedele András — Kazinczynak.

Im Schooss des Unglückes von 10ten April 1807.

Heute erst komme ich dazu deinen allerliebsten Brief von 16ten März (erhalten den 2ten April) zu beantworten. Es muss dich allerdings befremden, wie ein gefangener, so viele Zeit versäume,

und desswegen will ich dir die Auflösung geben. Ich bin beschäftigt von Früh 4 Uhr bis 10, 11 Uhr in die Nacht, einen Tag wie den andern; es ist eine Beschäftigung, die ich mir selbst gemacht habe, wie ich es auch in Munkáts that: da sie nun schon einmahl vorgenommen ist, so treffen sich manchmal Zeiten, wo ich einige Tage hindurch gar nicht auslassen kann, ohne etwas zu verderben. Durch diese Tage also bin ich zu allen andern untüchtig, weil mein ganzer Geist mit der nothwendigen Beschäftigung zu thun hat: denn nun fange ich an *hart* zu arbeiten, — ich bin 60 Jahre alt — und fühle mein Alter. Bilde dir indessen ein, worin meine Beschäftigung bestehe, und warum ich manchmal nicht auslassen kann. Es ist eine kleine Unterhaltung zu sehen, wie du es nicht errathen wirst. — An einer späteren Stelle des Briefes werde ich dir alles entdecken, damit du es genau wissest. Jetzt nehme ich deinen allerliebsten Brief vor, und will Punkt für Punkt, wo etwas zu sagen ist, antworten; vorher jedoch muss ich dir sagen, dass dein Brief an Dicitur etwas so schönes ist, dass ich mich nicht satt daran wundern kann. Es giebt Leute, die nichts zu schätzen wissen, als ihren Eigensinn. — Ich nehme mir kräftiglich für mit solchen Leuten gar nichts mehr zu sprechen. — Ich möchte rasend werden, wenn ich erwarte, dass ein Mensch, das schöne, das edle irgendwo bemerke, und dann sehen muss, dass es für ihn nicht da ist, und er keinen Sinn dafür hat. So ist mein Dicitur nicht beschaffen; er hat auf der Stelle, das ungemein Schöne deines Briefes geschmacket, und angezogen; und mit grossem Vergnügen angezogen, und wenn er deinen Nahmen ausspricht: so sehe ich — der ich ihn gut kenne — augenblicklich, dass er dir herzlich wohl will, und sich freuet einen solchen schätzbaren Mann, wie du bist, von weitan wenigstens zu kennen. — Vielleicht kömmt ihr doch auch noch zusammen! Geliebter Notus, wie elend wäre ich ohne Dicitur.

Die Nachricht, die du mir vom Probus giebst, und recht ausführlich ist, wie die Nachrichten für mich alle seyn müssen, wenn ich recht verstehen soll, hat mich ungemein erfreuet. Ich danke dir für diese deine Gnade. Vielleicht finde ich auch noch Gelegenheit an Probus zu schreiben, du weisst jedoch dass Chat échaudé craint l'eau froide. Ich kann mit Wahrheit sagen, dass ich von meinen Verfolgern weniger gelitten habe, obwohl sie mir ausser dem Leben alles genommen haben, was ich gutes besass, als von

diesen Leuten, wie Probus, Jelinek, Noe,¹ Horror, die mich schrecklich verwundert haben. — Wer es nicht weiss, wie du geliebter Notus, für den ist es gut, er soll es auch nicht wissen, wenigstens von mir nicht erfahren, und ich bitte Gott, dass du und deines Gleichen es nie, auf keine Weise, nur *theoretisch* erfahret. Ich sage theoretisch, weil die praktische Erfahrung für dich und deines Gleichen gute, edle Menschen ohnehin gar nicht existiret. Diesen Leuten inzwischen verdanke ich die Erkenntniss vieler meiner vergangenen Thorheiten, in die ich nicht mehr zurückfallen kann : so haben sie mich gebessert. Ich hasse keinen, und wenn ich mir selbst schmeichle und im innersten dennoch einen derselben hasse, so wolle mich auch Gott hassen. Ich will gewiss keinem etwas Übles wissentlich thun, und alles Gute, was ich jedem anderen meinem Nebenmenschen zu thun herzlich bereit bin, wenn ich kann ; aber wieder mit einem anbinden, nach so schrecklicher und lehrreicher Erfahrung dieses ist weder Pflicht, noch mein Willen, chat échaudé craint l'eau Froide.

Vom Fas und Sum hab ich ungefähr dasjenige schon gewusst, was du so gütig bist mir zu berichten ; — auch vom Christ ;² nur wusste ich nicht, dass er ein Geisterbeschwörer war. Ich kenne keinen von diesen dreyen persönlich. — Ich kann mir nicht auslegen, was der *Cadet ist*, der mit deinem Bruder, der dort im Quartier lag 1803 zu deiner Mutter herabkam. Vom Jelinek, sagt man, dass er hier in Brün sey. Gott bewahre mich für ihn, und Gott behüte ihn mir nicht in die Nähe zu kommen. Mein lieber Notus, urtheile nicht böse von mir, denn meine Erfahrung, und welche Verzweiflungsthränen mich dieser Mensch hat nur in Munkatsch gekostet, kannst du dir nicht einbilden. Zu dem bösen, so mir meine Feinde gethan haben, hatten sie gute Ursachen und grosse Ursachen wenigstens in ihrer Meinung ; aber was mir Jelinek that, würde gewis jeden andern Menschen dahin bringen, und dich gewis auch, ihn von sich entfernt zu halten, bis wir uns im Thal Josafat sehen. So viel von Robur,³ dem ich darum auch gutes zu thun wünschte wenn ich konnte, aber von weitem, und ohne dass er's wüsste.

¹ Prandstätter.

² Fas = Hackl ; Sum = Schedel, Würtzburgból, nevelő egy bécsi uraságnál ; Christ = báró Rill. (Kazinczy Ferencz jegyzete.)

³ Jelinek. (K. F. jegyzete.)

Dieser Mensch wurde mir, dummkopf, ins Haus gebracht, wieder meinen Willen, und so dumm war ich, dass ich nie wusste, *wer er sey*, und noch in Munkatsch konnte ich es von ihm selbst nie erfahren, so dass ich bis jetzt noch nicht weiss, wer er war, als ihn mein Unstern zu mir ins Haus gebracht hatte. Prandet wird in Italien seyn, denke ich, das ist ungefehr eben so viel als in America. Mich freut es, dass Juhász vergnügt ist. Holofernes hatte ihm in Graetz versprochen ihn zu versorgen, vermuthlich wird er ihn auch unterstützt haben. Requiescat in pace, armer Landerer. — Den Szmethanovics hab ich auch nicht persönlich gekannt, wohl aber den Szén und Tantsits. Die Geschichte des armen Rosti ist sehr betrübt. — Ich erstaune, dass ihr Ungarn, wo doch unter euch viele Nationalliebe und Einigkeit ist, wenigstens vielleicht mehr, als unter allen übrigen Nationen Europens, einen solchen Mann konntet zu Grund gehen lassen, quando il panno é tanto largo. Als Dicitur die Wersc las : Quand on a tout perdu etc. entwischte ihm die Rede : *dieses hätte er ersparen können dir, zu schreiben*. Ich merke dieses nur an um dir zu zeigen, was er für ein herzlich guter und theilnehmender edler Mann ist, der anstatt des Unglücklichen fühlet, dem er beystehet ; denn du, — du kannst gewis seyn, und bist gewis aus eigener Erfahrung, dass wir Fegfeuers-Leute Zeit genug gehabt haben, und ich in specie noch habe, über unser Leben nachzudenken, und eine Wahl zwischen seyn und nicht seyn zu treffen. Ich begreiffe wohl dass du, Notus, von den dringenden Umständen des unglücklichen Rosti nichts wustest, und dass er — wenn ihm das Leben nicht allerdings zur Last war — besser gethan hätte sich dir zu entdecken — er wäre unfehlbar noch da. Jetzt ist es vorüber, und nur für die Spectatores schrecklich, und könnte auch für die Menschen unterrichtend seyn, wenn die Menschen etwas lernen wollten ; aber das wollen sie nicht. Nichts wesentliches wollen sie nicht lernen, sondern nur lauter Flitterwerk, — so sollen sie sich nur bedienen und Eseln bleiben wie sie sind, denen die wenigen Weisen und Philosophen zur Unterhaltung zusehauen, wie sie ihre Sachen anstellen. Für den abgeschiedenen ist alles gut, er ist quo pius Aeneas. Von der Insel Muraköz folgt hier eine Beilage, welche zu den sonderbaren combinations des menschlichen Lebens gehört : so wie auch deine weitschichtige Verwandtschaft mit den Blümegen — dieses ist ein sehr reiches Haus — Dicitur wird dir selbst darüber schreiben.

Jetzt will ich aber copiren, was mir gestern Florimunda, an die du deinen ersten Brief adressirest, schrieb. Dicitur hat ihr deinen unvergleichlichen Brief an mich und auch das Protocoll oder Journal gebracht, welches die liebste Fräule Lisette, von einem Paradiesvolk mir schreibt. Rubicundæ vierte Tochter, ein wahrer Engel. Dieses Journal ist unaussprächlich schön. So schreibt Florimunda an Julianus: «Les deux manuscrits, dont c'est à Vous, je crois, que je dois la lecture, celle de Notus & d'Elise m'ont fait passer quelques moments bien agréables. Notus est un digne homme, son compagnon d'infortune, son ami, lui restent chers et cela prouve un caractere ferme & une ame sensible. Que sa femme sera heureuse, trouvant ces qualités reunis à un esprit orné & cultivé. Elise est charmante &c. Ich hab ihr heut unter andern geantwortet. Je suis plein de joie et de contentement de voir que Notus vous plaît.

O! mein theuerster, vielgeliebter Notus, wie sind leider deine Bemerkungen über die Menschen, bey der Veranlassung der 14 Herrschaften und der 3 millionen, so richtig. Auch *ich*, bin überzeugt, wie du es ungefähr seyn wirst, dass wenn ein anderer dritter einen solchen reichen wie Georgius,¹ auf seinen eigenen grossen Reichtum und auf das Bedürfniss und Verdienst des Rosti recht aufmerksam gemacht hätte, Georgius als ein ganz anderer Mensch würde gehandelt haben, denn diese Gattung Leute, die nemlich schon von Geburt aus, im Reichthum sitzen, *sind meistens* — (vielleicht ist unter 100 ein natürlich böser) — gute Leute, die Erziehung bildet sie, aber ihre grosse Zerstreuung macht, dass sie nicht über dergleichen plötzliche Auftritte genugsam nachdenken, wenn sie aber das Glück haben gute Menschen, ehrliche Leute und nicht Beutelschneider um sich zu haben, so sind sie oft froh, wenn man ihnen gewisse Sachen von der rechten Seite vorstellt. Georgius hätte ja auf so vielen Herrschaften leicht einen Winkel gefunden, um einen gelehrten und geschickten Mann unter Dach zu bringen. Dass du, wie Ulysses nach Hause gekommen, ist auch unter den Menschen, wie sie sind eine natürliche Sache; um diese zu verbessern, müsste man die Ursache auf die Seite räumen, warum sie so sind, und davon wollen die Menschen nichts hören, weil sie ihr eigenes Interesse gar nicht verstehen.

¹ Gróf Festetics György. (K. F. jegyzete.)

Deine verehrteste Frau Mutter — der ich andächtig die Hände küsse, und langes Leben wünsche, wird dich doch mit offenen Armen empfangen haben, und deine Brüder werden schon wieder dreinkommen, dich zu lieben und zu verehren. Dass du eine so glückliche Entschädigung an deiner Gräfin gefunden hast, dieses durchdringt mit Freude meinen ganzen Körper. Ich wünsche euch beyden, dass ihr eure Glückseligkeit recht lang geniesset, und nicht das mindeste sie störe. Es ist wohl kein grösseres Gut der Welt als die Freundschaft und intimité. Ich glaube festiglich, dass ein Mensch, der dieses Gut zu schätzen weiss, nicht unglücklich seyn kann. Alles was die Welt hat, verdient nicht, dass zwey Personen, die so angenehm verbunden sind, wie ihr zwey, sich im mindesten jemahls voneinander entfernen. Es muss nie das mindeste Wölkchen in einer solchen schönen Verbindung erscheinen. Lege mich nur, ich bitte dich, deiner Gräfin zu Füssen und empfehle mich ihr und deiner Frau Mutter.

Ach mein Notus, wie ist deine Geschichte von deinem Schwiegervater so interessant und so rührend. Deine edle Denkart guckt überall wider deinen Willen und Vorsatz hervor, deine Treue, deine Dankbarkeit, deine Fähigkeit andere Menschen zu schätzen und zu lieben. Dieses is freylich wohl eine so glückliche Combination als man sich eine denken kann, dass du jetzt durch die Bande der Ehe einem Manne zughörest, den du immer verehrtest und liebtest. Ich bin von diesem Glücke so gerührt, als wenn es mich selbst getroffen hätte. Ich bin ganz von Freude durchdrungen. Wie ist die ganze Erzählung nicht äusserst interessant, so schön beschrieben, so lebhaft und anschaulich, dass ich sie mir nicht genug lesen kann. Von dem Etvile — von den Jalunsies die sich bewegten, als der Kutscher schnalzte — dass Ferencz Ferencz kann man ohne Thränen nicht lesen — und alles-alles mein Notus, welche Freude hast du mir gemacht! Willst du nicht deinen verehrungswürdigen Schwiegervater meines ausnehmenden Respektes versichern und meines herzlichen Wunsches, dass er eure Glücklichkeit recht lange mit euch theilen möge. Die Ruhe, in der er lebt, ist ja ein grosser Schatz und allem Gewimmel der Geschäfte vorzuziehen. Der Artikel wo du sagst: *Vergebe mein Erzählen, das dich wenig interessiren kann*, ist ein fataler Artikel — hätte ihn mein lieber Notus, lieber nicht geschrieben — indessen veranlasst er doch wenigstens, dieser fatale Artikel — dass ich dir sagen

kann: Julianus kennet kein anderes Interesse als die Freundschaft. Es ist ihm so süß, das Vertrauen und die Liebe einiger rechtschaffenen und weisen Männer zu haben, dass dieses Gut um alles was ihm der grösste Monarch geben könnte, nicht vertauschen würde, denn alles übrige ist lauter Fix fax. Wenn man sich aber einer den andern gerade mitten ins Aug hineinschaut, und darinnen lesen kann, *mein Freund den ich verehere, schätzt und ehret auch mich, sein Interesse ist das meinige und meines das seinige* so kann nichts köstlicheres für mich erdacht werden. Du wirst wohl auch in deinen Unglück gelernet haben, was der Mensch alles entbehren könne. Dieses verstehen wir Fegfeuerleute gewis besser, als mein ganzes Paradeisvolk, also kann aus wohl von keinem schmutzigen Interesse nichts mehr träumen. Wenn ich erfahren kann, dass deine Frau Mutter, dein Schwiegervater deiner Gräfin, eine einzige geneigte Empfindung in ihren Herzen für den Julianus haben: so ist es für mich etwas unaussprechlich süßes.

Elise hat mir auch anfangs geschrieben, ich sollte alles aufsetzen, was ich brauche, das ganze Paradeisvolk wolle auf das eifrigste zusammen arbeiten, damit ich alles bald bekomme. Ich antwortete der Rubicunda so: du hast recht unerzogene Kinder, sie wollen mich zu einer ordentlichen französischen Requisition verführen; dieses beweiset, dass du sie in dem Arrestantenwesen nicht recht unterrichtet hast, folglich rathe ich dir, das gescheiteste wird seyn, du schickest die Lisette hicher, damit sie in die Zelle des Julianus eingesperrt werde und minoritensuppe verkoste, da wird sie bald lernen, wie die Fegfeuersleute leben können. — Dem edlen und wohlthätigen Volk hernach hab ich eine Quittung geschickt, wo ich alles baar und richtig empfangen zu haben, bescheinigte, was sie mir angetragen hatten, denn in Wahrheit ist ja der Besitz solcher Herzen ein Reichthum dem kein anderer Reichthum das Gleichgewicht halten kann. So gieng es mir auch mit meinem Freunde Cuspis,¹ der der einzige am Hoffe zu Florenz war, mit dem ich in Vertraulichkeit gelebet. Dieser edle Mann, der nun auf dem Gipfel der pristerlichen Hoheit in Wien stehet, zeigt sich so gross und edel als meinen alten Freund, dass gar nicht die mindeste Veränderung zu bemerken ist. Dicitur, war mit Ende Jänners in Wien, ich hatte den Cuspis gebethen ihm

¹ Gróf Hohenwarth, bécsi érsek. (K. F. jegyzete.)

meine Dankbarkeit zu bezeigen. Er ist wirklich zu ihm gekommen in *dieser Absicht*; Dicitur liess sich verläugnen, um ihn nicht die Treppe steigen zu machen, worauf der ehrwürdige Greis den folgenden Tag plötzlich in seinem Zimmer eintrat, als Dicitur eben vom Leibstuhl aufgestanden war. Dicitur war so gerührt, von dieses *wahren* heiligen Herzensgüte, dass er beym Fortgehen ihm die Hand küssen wollte: Cuspis aber sagte, meine Hand küsset kein Mensch als die Geistlichen *beym Altar*, und umarmte ihn freundschaftlich als einen Mann den er wirklich verehret und ihm dankbar ist für die Freundschaft die er mir bezeigt. Sprich selbst, geliebter Notus, ob der Besitz solcher Herzen und die grossen Beweise die mir diese Menschen von ihrer Gnade geben, nicht ein Gut sind, welches alle andere eingebildecete übertrifft. Cuspis ist zwar ein grosser Freund vom *praktischen* — (dieses Wort ist von ihm, es ist mir schon bekannt lange vor meinem Unglück, aber er braucht es auch jetzt) — folglich hat er auch praktische Freundschaft für mich, wie ein gewissner Notus, aber auch seine praktische Gnaden, sind so dass sie nicht kränken oder niederschlagen können, denn er ermangelt nicht auf der andern Seite immer den wahren vertrauten Freund wie in vergangenen Zeiten, sowohl in Briefen, als Thaten und Reden zu andern Leuten zu bezeigen; und wenn du ja nach Wien kommest: so werde ich eine grosse Freude erleben, wenn du diesen Mann besuchen und persönlich wirst kennen lernen.

Welches Unglück ist es nicht für mich, dass ich bey deiner geliebten Gräfin in so üblen Geruch bin! Hilf mir, mein Freund, heraus aus dieser Wäsche. Lass dir erklären, wie die Sache steht. Es ist gewiss nicht wahr dass Alabester¹ alle Mitwoche zu seiner Schwester gegangen, denn Alabester war täglich bei mir. Er ass — (diesen Augenblick bringt mir Dicitur einen Brief von meiner gewarten angenommenen Töchterchen Luisa aus Florenz. Sie ist an einen Doctor medicinæ verheurathet) — täglich bei mir, denn da er mit den 400 fl. die ihm sein Vater damahls zum Studieren gab, nicht wohl auskommen konnte: ob wohl er auch von eigenen Anverwandten hie und da etwas bekam: so hatte ich ihm angetragen, immer bey mir zu essen, wenn er sich satt essen könnte, ich liess um nichts mehr machen, als gewöhnlich, ausser den Tagen,

¹ Iró' unokaöcse. (K. F. jegyzete.)

wenn ich sagte heut ist Traktament, so waren wir, Er, mein Mädchen Luisa oder Gigia, und ich immer beysammen, dieses machte, dass er auch den ganzen Tag hindurch kam, und dablieb, und auch oft da schlief. Er benutzte mein Forte piano, weil er ein grosser Meister darauf ist, und kein eigenes zur Uibung (!) hatte. Ich warf ihm bisweilen — welches ich freylich jetzt bereue. — sein müssiges Leben vor, ich sagte ihm oft : warum gehn sie nicht auf die Universität? er gab mir sehr vernünftige Antworten, die mich jetzt gewis befriedigen würden, damahls aber nicht befriedigten. u. s. f. also bin ich gewis, dass er nichts weniger als alle Mitwoche zu seiner Schwester gegangen war : Cuspis war damahls in Triest ; er schrieb mir von diesen Besuchen, dass nehmlich die Schwester sich, beklage, dass Alabaster sich nie sehen liesse. Ich ermahnte ihn also auch zu diesen Besuch — (notandum diese Schwester ist jetzt Hofdame bey der Erzherzogin Beatrice v. Este) — es half wenig ; folglich nahm ich ihn *einmahl* mit Gewalt, setzte ihn in den Wagen und fuhr selbst mit ihm hinaus. Ich sah also das erste und letzte Mahl seine Schwester. Ich bemerkte, dass sie eine grosse Liebe zu ihrem Bruder hatte, der auch wirklich liebenswürdig ist, folglich machte ich ihm im Hereinfahren und nachher öfter die härtesten Vorwürfe über die Grausamkeit, womit er seine Schwester nicht besuchte. Es half aber wieder nichts, denn er ist recht hartleibig ; und er ging noch immer nicht hinaus, oder wenigstens sehr selten ; ich aber gieng nicht mehr mit ihm. *Nie* mehr und sah seine schöne Schwester *nie mehr*. Im April 1794 nahm ich ihn nach Stuttgart mit mir, wovon ich den 15ten May zurückkam. Den 24-ten Julius wurde ich arretiret.

Jetzt woher kam der üble Ruf des Julianus? Antwort von der Bosheit des Procella. Ich thue diesem Menschen kein Unrecht in dem wichtigen Amte, in welchem er dermalen, als Nachfolger des Br. Herbert zu Constantinopel stehet. Dort kann er die grössten Verdienste von der Welt haben, ich gönne sie ihm gerne, und glaube es für wirklich, denn er ist ein sehr fleissiger, genauer und im diplomatischen Fache sehr bewunderter verständiger Mann, der ganz gewis gute Staatsdienste leisten wird und die vortrefflichen errements des selig. Br. Herbert ohne Zweifel einschlägt, aber als Privatmann ist er wenigstens für Alabaster und mich ein böser Mensch gewesen. Er wollte den Alabaster beherrschen und hofmeistern, verlangte daher, das Alabaster immer zu ihm kommen

sollte. Alabaster konnte ihn nicht leiden, und hängte an Julianus wie ein Zecke. Procella also der sich bey Cuspis durch den Alabaster wollte wichtig machen, glaubte Julianus sey derjenige der den Alabaster abhält, seiner Frau aufzuwarten — welches Julianus gern hätte, denn wirklich war das beständige müßige Dasitzen des Alabasters manchmal dem Julianus und der Gigia recht eckelhaft; und aus dieser Einbildung entstand der Hass des Procella gegen Julianus. Nun war Flavicornius, der Beichtvarter des Klosters, der innigste Freund und beständige Umgang des Procella; sie kannten einander noch aus der Turkey, weil Flavicornius mit einem grichischen Fürsten ni fallor Ypsilanti in exilio auf Rhodes als Hofmeister seiner Kinder. Sie steckten allezeit beysammen. Nun hatte ich vor Alabasters Zeiten in Kloster um die Annahme zweyer Töchter meines Freundes aus Florenz angehalten zur Erziehung. Die eine ist jetzt verheurathet Marchese Frescobaldi, die andre Gräfin Cuidi beyde in Florenz, bey diesem Geschäfte gieng ich durch Flavicornius, und durch diesen muss die Stürmung ins Kloster gekommen seyn, denn mein Freund gieng ab vom Projekt seine Mädeln nach Wien zu schicken, und ich erschien nicht mehr. So steht die Sache.

Freilich lebt Alabaster, er ist in Laubach bey der Justiz ohne Gehalt angestellt, wo sein Vater President ist. — Ganz gewis ist Prandstätter, nēhmlich Noe, auch nicht todt. Dem Alabaster hat man glauben gemacht, Julianus habe sich am schwarzen Caffé todt getrunken. Dieser Mensch hat mir im Prozess den letzten Knipps gegeben, und mir das Genick vollends abgedruckt: und doch ist er einer der besten Menschen die der Erdboden trägt. Er wollte mir seine Apologie schreiben. Ich weiss sie aber selbst besser als er, und hab ihm folglich geschrieben *epargnez la peine de faire vos excuses* — (denn er sagt er könne sich unmöglich rechtfertigen, aber doch vieles zur Entschuldigung vorbringen) — *car dans mon coeur votre apologie est déjà faite depuis longtems*; und dabey hab ich ihm das Dekret als mein Herzpinkel III ausgefertigt. Dieses Wort kömmt von der Fräule Charlotte oder Wittwe Br. Honrichs, die mir ihre, kleinste Tochter Friderike als Herzpinkel aufgeföhret hat, — versteht sich nur im Brief — diese ist also Herzpinkel I, der Graf Leopold Berchtold, ein seltener Mann, dergleichen der Himmel in seiner Gunst der Welt schenket, ist mein Herzpinkel II. und Herzpinculus III ist Alabaster. Wenn

du mir nur eine Gelegenheit anzeigen könntest, wie dir ein Buch von Herzpinculus II zu schicken wäre, damit du den edlen Mann kennen lerntest. An Rubicunda kann ich es leicht schicken, wenn nur das Paradeisvolk an jemanden in Wien angewiesen würde, wo es Sachen für dich hingeben könnte. Dieser Herzpinculus II. sonst Itineris genannt, ist Herr der Herrschaft Buchlau in Mähren und hat eine Gräfin Magni zur Frau.

Dicitur wird dir schon schreiben über deiner Gräfin Verwandschaft mit den Blümegen. Ich bin nicht unter der Aufsicht des Dicitur; denn er ist ganz ohne Anstellung in Ruhe, in goldener Ruhe. Ich habe gar keinen Aufseher, als des Monarchen Ungnade leider, die mich in den Banden des bürgerlichen Todes erhält. Als man mich ins Kloster brachte, dieses geschah durch einen Commissarius von der Polizey, bedeutete mir den Kaiserlichen Befehl so: «Seine Majestät haben befohlen, dass sie hier im Kloster verbleiben sollen; im Inneren des Klosters können sie herumgehen wie sie wollen, aber hinaus dürfen sie nicht.» Nach diesen Worten gieng man seiner Wege. Dieses ist der Befehl, den ich habe, und diesem gehorche ich. Ante retro Simois &c. bevor ich hinaus gehe, und meinen Feinden dadurch eine Freude mache. Dicitur ist mein Freund, und der wahre Schutzgott meines Herzens, denn ich wiederhohle: Sapienti pauca! Ich wäre sehr unglücklich, wenn Dicitur nicht wäre.

Was du mir von der Fräule Fanny schreibst, verstehe ich ganz anders als du. Hierüber lieber Notus, können wir schriftlich nichts ausmachen: nur dieses bitte ich dich mir zu glauben und wohl zu überdenken. Du, du bist es, edler Mann, in dessen Herzen keine Falschheit und keine Tücke wohnt, du Freund der Musen, gebildeter, tiefer Denker, du bist einer von den seltenen Menschen, die es erträglich machen zu leben, wenn solche Menschen, wie du nicht wären, die Geschmack an dem Schönen und Guten haben, et quorum Deus venter non est: so müsste man sich geschwind aufhocken; aber nicht diejenigen sind so, die deine edle Schwäche, nemlich die Menschen lieben und schätzen zu *wollen*, einsehen und missbrauchen. Verzeih mir meine Dreistigkeit: ich kann mich aber deutlicher nicht erklären für jetzt.

Ich küsse dir die Hand für deine schöne Beschreibung der Entstehung des Bildes, vor wenigen Tagen habe ich es vom Paradeisvolk zurückbekommen. Jetzt verstehe ich alles. Du hast gewis den

Weibert nicht mehr am Leben angetroffen, der meine vier unvergleichliche Köpfe gemalen hat. Gestern sagte mir Dicitur, dass der berühmte Maler Hickel gestorben sey. Ich erstaune wie gut du dich erinnerdest, was der emigrierte Baron Manze bey dem Anblick meiner vier Köpfe gesagt hatte. Cuspis sprach nicht so, er war ganz entzückt, aber auch Manze sagte *c'est très-bien peint*. Ich erwarte mit Begierde das Bild mit der Epistel. Du hättest der Rubicunda ganz deutsch schreiben sollen, dass ein Exemplar für mich gehört.

Ich bin recht gerührt von deiner grossen Gnade der 24 Bout.[eille.] Ich habe gleich auf der Stelle das Paradeisvolk avertirt; denn, lieber Notus, diese Gnade kann ich dir zwar nicht genugsam verdanken, und ich bitte dich innständigst, gib mir eine Gelegenheit dir zu dienen, befehle mit mir, ich will dir als treuer Freund gehorchen; doch sey versichert, dass mir diese deine Gnade nur wegen Rubicunda theuer ist. Ich verlange keinen Tropfen davon. Ich schwöre dir, dass ich in der völligen Ueberzeugung bin, dass der Malaga, den sie trinken *muss*, nicht gut — nicht gut-ist, und dass das schmierige, öhlichte des keuschen Tokayers hingegen, meiner innigst geliebten Rubicunda *gewis* gut thun wird und heilsam seyn. Sie ist 64 Jahre alt, und liegt immer im Bett. Wenn du das Verdienst dieser Heldin und ihrer treuen Tochter Elise kenntest, oder ich es dir beschreiben könnte: so würdest du wohl begreifen, warum ich wünsche der armen ihre Tage zu erhalten, und vielleicht sie noch auf ihre Beine zu bringen. Ich hab ihnen geschrieben, wenn sie dem Dicitur etwas schicken wollen: so sollen sie es avisiren, damit Anstallt mache es zu bekommen. Da der Wein herb ist, wie du sagst: so soll sie ihn in Gottes Nahmen noch stehen lassen. Ich verlange mir nicht davon, und wie ist doch deine Gnade, diese praktische Gnade, so schätzbar, als wenn ich selbst 100 Bout.[eille] hätte. Tausend Dank, mein lieber Notus. O! ich bitte gib mir nur eine Gelegenheit dir zu dienen. Dicitur nimmt eine Abschrift von deiner Tokayschen Landkarte, und wird sorgen dass wir Kunden finden. Das Paradeisvolk ist auch schon aufgefordert, Cuspis, Itineris, können vielleicht auch sorgen. Ersterer ist zwar jetzt auf visitation. Lass nur umständlich hören, wo du den Wein hinschicken kannst, damit man genau die Unkosten berechnen könne. Vielleicht werden mehrere Personen zusammen stehen. Baron Joseph Honrichs, Pepolinus, genannt, ist noch nicht eigener

Herr, er steht unter dem Vormund Grafen Breida der eine Belgredi zur Frau hat.

Ich habe die Rubicunda nicht gesehen. Ich kam über Holitsch Geding gerade nach Brün. Es war die Fräule Charlotte, 1-ste Tochter der Rubicunda, verwittibte Baron Honrichs, Stiefmutter des Pepolinus und wahre Mutter des 4 jährigen Herzpinkel I. Friderike, welche von Kunstadt, Kunstadt, Hauptort, der Honrichsischen Herrschaft mit dreyen wunderschönen Stieftöchtern und dem Herzpinculus I durch Brün nach Wien zog, um sich in Wien zu etabliren. Diese Fräule Charlotte kam in ihrer Durchreise am vergangenen neuen Jahrstag zu mir.

Du bist so gütig, mein lieber Notus, wirst du denn den alten Talian und die gute schöngesichtige Frau mir völlig vergessen? Glaubst du, dass ich dem Maro und dem Holofernes schreiben soll, und könnte dieses, wenn du es für gut hältst, durch dich geschehen? Dicitur wird dich an eine Dame von seiner Bekanntschaft adressiren, deren Gut wir auf der Landkarte gesucht haben. Die Beschäftigung wovon im Eingang die Rede war, ist, dass ich hier einen jungen Geistlichen gefunden der Fleiss und Talent hat um sich auf die Redekunst zu verlegen, dieser kommt also zu mir — er der einzige mit welchem ich mich einlasse — seine Predigen studieren, seit Petri und Pauli vergangenes Jahres. Er hat es schon dahin gebracht, grossen Beifall einzuernten, also kann ich ihm jetzt für einige Zeit nicht auslassen und wenn also irgend eine Predigt, in kurzer Zeit vorgetragen seyn *muss*: so muss ich auch alle meine Zeit anwenden um mit ihm in Feuer zu exercziren, damit die Sache täglich besser ausfalle und er nicht zurück bleibe. Er ist ausserordentlich fleissig und versagt sich alle Unterhaltungen um nur immer zu studieren und sein Fisicum wie Demosthenes zu verbessern. Lebe wohl, geliebter Freund, tausend Dank für deine vielfällige Gnade und meine herzliche Verehrung allen den deini-gen. Amen.

[*Kazinczy F. jegyzetei e levélhez:*]

Széphalom, april. 24d. 1807.

Harmadik levelét vevén ezen szerencsétlen embernek, összevarrom őket hogy el ne hányodhassanak s holmi jegyzéseket teszek a levél' textusaira, melyek nélkül az érthetetlen maradna.

Riedele 3^{ik} leveléhez.

Dicitur = Generalmajor Graf Heister.

Probus = Georgius Probus Ruzsickay.

Noë = Prandstätter.

Horror.

Fas = Hackl.

Sum = Schedel, Hofmeister bei einer Herrschaft in Wien.

Christ = Baron Rill.

Prandel = Angiolini, Secretär der russischen Gesandtschaft in Wien.

Holofernes = Szulyovszky.

Robur = Jelinek.

Georgius = Graf Georg Festetics.

Cuspis = Graf Hohenwarth Erzbischof von Wien.

Alabaster =

Procella

Flavicornius.

Herzpinculus I.

Herzpinculus II sonst Itineris = Leopold Graf Berchtold.

Herzpinculus III, Alabaster = Graf Hohenwarth.

Pepolinus = baron Joseph Honrichs.

[A Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történel. 4r. 15. sz. VI. fogás.]

5481. (1099/b.)

Gróf Heister Fülöp — Kazinczynak.

Brünn den 13ten April. 1807.

Schätzbarster Freund, verzeihen Sie mir, dass ich so ohne Titulatur Gepräng mich gleich dieses bediene. Da ich aber weiss, was Ihnen mein armer Freund Julianus ist, und was Sie von ihm fühlen, so machet mich die Gleichheit unserer Gesinnung und Empfindung schon zu Ihrem gewiss warmen und aufrichtigen Freund. Was Ihnen J[ulianus] schreibt, dass ich zu des Rosty, nach dessen Tod hinterlassene lateinischen und französischen Versen gesagt, dass man dieses ihm nicht hätte schreiben sollen, ist wahr, bey Juliano ist nicht zu fürchten, er hat bei seinem grossen Unglück und vielen Leiden doch Stärke des Geistes und Philosophie genug sein Leiden standhaft zu dulden. Ich habe ihm einige Verse, so ich einstens in Voltairs Werken gelesen, recht detailiren wollen,

allein ich fand sie nicht mehr, nur den Anfang davon habe ich noch gewusst. Sie heissen :

Là sont ces Insensés que d'un bras temeraire
 Ont cherchés dans la mort un secours volontaire
 Ils n'ont pû supporter faibles et malheureux
 Le fardeau de la vie imposée par les Dieux etc.

Anjetzo sehe ich ihn schon 2mahl des Tags, verpassiren wir die Zeit mit Discuriren. Kriegs-Neuigkeiten, Wissenschaften, wovon er Professor sein könnte, ich aber nur superficielle Känntnisse habe, wir spielen Schach und Tic tac. Schach hat er nur mit Klopfen gelernet, und wir spielen es zuweillen, wo er in einem Eck, und ich ein andern des Zimmers sitzen. Jezt haben wir ihm die Correspondenz mit viellen seiner bekandten eröffnet, wo er anjezo schon oft Briefe empfanget und gleich antwortet. Nach Florenz, mit Alabaster nach Laybach, mit Cuspis nach Wien, der gewiss vollen Antheil an seinem Schicksal nimmt, und wenn ihm jemand helfen kann, gewiss er es sein wird, der ihm helfen wird, mit dem Paradcis-volk, mit Calamus, mit Itineris. Seine Hauptbeschäftigung ist aber, dass er den jungen Geistlichen zum Prediger formirt und gewiss schöne Predigten verfasset. Dicses aber aprobire ich ihm nicht, weillen dieses Eifersucht zwischen den Geistlichen verursacht, welches vielleicht falsch zu seinem Nachtheil ausgelegt, ihm noch fernere Ungelegenheit könnte. Es ist gewiss vor mich eine grosse Freude vor mich (!), dass er so viel Zutrauen für mich hat. Wollte Gott, ich könnte ihm wichtigere Dienste leisten, allein ich bin selbst in einer Art Unbedeutendheit, ganz einfach nach meinen Umständen lebend. Wir sind Jugendfreunde, weillen wir Zeitgenossen, Elwen in Wienn in der Planzschule und zu Wienn Neustadt waren und uns immer geliebt haben. Ich habe mich im Jahr 1797 nach dem Frieden vom Campo Formido vom Dienst zurückgezogen, mich mit einer Comtesse Königsegg Aulendorf, dessen Bruder, nach seinem Tod, aber sein Sohn Graf Xaveri die 2 grossen Herrschaften Pruska und Mowa an der Waag im Trencziner Comitatz besizet, verheurathet. Wir haben eine 9 jährige Comtesse Aloysia, welche schon seit 2 Jahren bey die Selczianerin ist. Meine Schwester die verwittibte Gräfin Blumegen lebt auch allhier ; sie sagt mir, dass sie die Comtesse Susy Török recht gut kenne. Hier

schliesse ich Ihnen einen Extract aus einem genealogischen Almanach bey, die R. G. Roggendorffsche Familie betreffend. Mit der Blumeg. Familie sind sie geradezu nicht verwandt, wohl aber durch die Raphada sehr nahe mit Fürsten v. Salm, und durch die Göz mit dem Graf Schafgotsch, der eine Blumegen zur Frau und viele Kinder hat. — Ohnweit von Ihnen hab ich eine sehr gute Bekandte, eine gewisse Gräfin Waldstein, geborne Gräfin Sztaray von Nagy-mihaly, diese kannte ich durch 9. oder 10 volle Jahre. Bey einer ihrer Tanten in Böhmen in der Nachbarschaft wo ich als Obrist im Quartier auf dem Land, und war ein Mädchen voll schöner Eigenschaften, die Sanftmuth selbst, den edelster Character edelsten, voll Grazie in allen ihren Handlungen, einen schönen Wuchs, kurz, ganz gemacht und geschaffen einen Mann glücklich und vergnügt zu machen. Ich konnte und dürfte aber nichts dergleichen thun, weillen ich ohne Vermögen und ausser Stand ware ihr ein Wort zu machen, indessen schmeichle ich mir doch, dass zwischen uns sich eine feste Freundschaft sich gegründet habe. Sie hat nach meiner den Grafen Waldstein geheurathet, ist schon Mutter von etlichen Kindern, und lebt meistens zu *Winna*, ohnweit Kaschau und Nagy Mihaly, es kann auch nicht weit von Széphalom sein. Wenn Sie sie kennen oder irgendwo kennen lernen, so sagen Sie ihr viel schönes von mir, Sie werden finden, dass Sie eine Dame von vielen Verdiensten ist, vorzüglich fliesst vieles warmes ungarisches Blut in ihr. Apropos, ich bin auch ein hungarischer Indigenus schon seit 1685. von Kaiser Leopold. Julianus hat Ihnen eine Copia geschickt, wo meine Familie, vorzüglich anjezo ich in Possess. der hungarischen Herrschaft Muraköss (!) sein sollte ; wäre ich es aber gewesen, ich hätte den armen, den Festetitsch mit 25 fl. abgespeist, vielleicht 100 mahl soviel gegeben.

Wenn der Tokayer kommen wird und man ihn versuchen wird, können werden sich vielleicht nicht einige Liebhaber dazu finden.

Eine gewisse nun alte Gräfin Gyulay, gebohrne Bornemissza muss auch Weingarten in dasiger Gegend haben ; ich erinnere wie ich Szebenbe Erdely orszagban ein Quartier als Grenad. Hauptman ware, sehr guten Tokayer von ihren eigenen Gewächs getrunken habe. Auch ware in Siebenbürgen, in Kukelburger Comitatz zu Szász Nádos im Quartier, wo ein gewisser Graf Eszterhazy Janos ohnweit von mir zu Pipe in Udvarhelyer Comitatz einen Wein-

garten, worinnen ein kleiner Berg, den man auf ungarisch den Czillaghegy nannte, welcher ganz mit Tokayer Reben bebaut ware, wo eben vortreflicher Wein wuchs.

Wir haben einen alten General der Cavallerie, Graf Hohenzollern, welcher als Rittmeister zu Tokay im Quartier ware, dieser erzählt, dass da ein kleiner spitziger Berg wäre, welcher Szarvass oder der Hirsch heisse, dieser gehöre eigentlich dem König, und wächst der beste Wein darauf; das sonderbarste aber seye, nur auf der Morgen- und Mittag-Seite, auf der Nord-Seite nur Schlögen wachsen. — Lieber Freund, verzeihen Sie mir meinen langweiligen Brief, allein ich habe eine Art Vergnügen gefunden mich mit Ihnen zu unterhalten. Ich habe vor 36 Jahren in 7.bürgen ein wenig ungarisch gesprochen, soviel erinnere ich mich noch dass ich sagen kann Edvess [*így!*] jó Barátom tiszta szivből szeretlek, darf ich es auf Sie anwenden, so bin ich vergnügt, und von nun an bin und gebleibe Ihr

wahrer aufrichtiger Freund
Heister

Dero Gräfin bitte unbekannterweise mein Handkuss und Respect zu melden.

Melléklet.

Rogendorf.

Des H. R. R. Grafen Cajetan Stephan k. k. Kämmerer und des h. Stephan-Ordens Ritter zu Florentz und wirklicher Hofrath bey dem Gouvernement zu Mailand, geb. den 27^t Nov. 1745.

Geschwister:

1. Marianna, Selezianerin zu Wien, geb. 1752.
2. Aloyzia Marianna, geb. 14^t febr. 1754. vormahls mit Ludwig Grafen Török. Vermuthlich Ihre Schwieger-Mutter.
3. Josepha Ernestine, Selezianerin zu Wien, geb. 9^t Juny 1758.

Vaters Geschwister:

1. Raphaela, S. k. O. Dame geb. 25. May, 1726. Wittwe von Gr. Anton Salm-Reiferscheid, k. k. Obrist Kämmerer.

2. Aloyzia, Wittwe des Freyherren von Schulbitz (helyesen : Schubirst).¹

3. Gabriela, Wittwe des Graf. Bouquoi.

4. Ernest, k. k. Kämmerer, gewester Major, geb. 1714. vermählt mit 1. Mariana gr. Zazuba Tochter starb. 2. Wilhelmine v. Fridwald k. k. Hauptmanns Tochter.

Dessen Kinder:

1. Karolina, geb. d. 1ten März 1744. vermählt mit Grafen Bereny.

2. Ernst Franz geb. Nov. 1772.

3. Ernestina geb. July 1774.

4. Cæcilia, geb. Oct. 1775.

5. Carolina Francisca, geb. Oct. 1779.

6. Johann Nepomuk, geb. Febr. 1781.

7. Rebecca, geb. Aug. 1782.

2 Comtessen Roggendorf haben ohnlängst geheurathet, eine einen jungen Grafen Batthyany, Sohn des famosen Grafen Theodor; die andere den Marquis du Chatel, Rittmeister von Vincent legers.

[Kazinczy Gábor másolata, a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történl. 4r. 15. sz. VI. fogás.]

5482. (1101/a.)

Kazinczy — Szemere Pálnak.

[1807. apr. 20.]

Szemere Pálnak Kazinczy Ferencz
szíves barátságát.

Mingyárt akkor, midőn Uram Öcsémnek a' Mélt. Lónyai Gábor Úr megtiszteltetésére írt verseit az ujságlevleekben olvasám, látam azt, hogy ez a' feljelenés nem közönséges jelenés, 's nagyot reménylettem Literaturánknak, melly művelőket gyakorta kap ugyan, és sokakat, de hívatlanokat. Sajnáltam azután, hogy a' kedves szózat nem hallatta magát, 's elszomorodtam, hogy hallgat. De az Arcadiára tett észrevételek felderítették elcsüggedésemet; Lite-

¹ Kazinczy Gábor jegyzete.

raturánknak most még többet reménylek minő az első megszólamlásra — az nem egy félénken lépő Ifjú', hanem egy ért 's lépéseit bizva tévő fiatal deli férjfi' hágdosása. Áldom azon kedvetlen pillantást, melyben a' Debreczeni kritikasterek ellen kiköltem : nem *csak* azért, hogy magamról két immorális és csúnya tett gyanúját elhárítsam. hanem azért *is*, hogy azokat a' villámlövellő Urakat magoknak isméretekre vezéreljem, és sok tisztelt nevű Íróinkat a' tőlök való rettegéstől megszabadítsam, mert hiszen nekik Virág és Kis nem jó poéták, jó Írók. Az idoloclastaság nem kedves munka, de tiszteletes, 's én utálok azt a' bölcseséget, mely ott a' hol helye van a' szóllásnak, hallgat, mert élesen szóllani áttall, vagy a' mások szabdalgásaiktól retteg, és így gyávaságát modestiának 's bölcseségnek akarja nézetni. Áldom, mondom, azon kedvetlen pillantást, mert az engemet egy szeretetre-méltó Ifjúval fűz-öszve, és ennek ösvényt nyitott, magát a' maga fényében mutatni a' Haza előtt. Haladjon elébb ezen az úton, édes Uram Öcsém, 's ne engedje magát semmi ok, semmi tekintetek, semmi egyéb foglalatosság által róla elvonatni. Szebb pályát nem futhat, szebben nem élhet sem a' maga dicsőségének, sem a' Hazáénak. Nem ismerek senkit, a' kitől ifjabb barátjai közzül szép nyelvünknek többet, nem senkit, a' kitől ennyit várhatnék. Szép, oh szép literatúrai dolgozgatások által a' most és az ezután élőknek szereteteket megnyerni, 's van e édesebb jutalom, mint az a' *tiszta*, a' mit a' mesterség üzése azoknak ad, a' kik non sine numine divum fogtak ehhez?

Nyughatatlanul várom azt az órát, a' melyben Uram Öcsém-mel megismerkedhetem, a' melyben azt láthatom, hogy a' valóság mint felcl-meg, mint múlja felyül várakozásomat, a' melyben kifogom ismerhetni, hogy a' szép fiatal mely fává fog nevedekdni. Az a nap, a' midőn a' Hazai Tudósításoknak az a' levele jött kezemhez, Lasztóczra mentem-által a' keresztyén actusok legtiszteltebbikének gyakorlására 's annak érzésére 's éreztetésére, hogy Protestáns vagyok, mely nekem minden Nátháni hitem mellett felette becses. Felcségem az atya házánál maradt. Ott sokat beszélgettünk Uram Öcsém felől, 's örvendtettem, hogy a' Nem-látottnak ismeretségét tehetém. Azt óhajtanám addig is, míg valamely szempillantás öszvehoz, hogy tudhassam, az Uram Öcsém szekrényében mik készülnek, és — hogy Uram Öcsém Kultsár Úrnak leveleiben igen gyakran szóllamlana-meg. Az az Uram Öcsém karját gyakorlani fogná az írásban, pedig ezt is igen szükség gyakorlani. Osztán

kiki sáfárkodjék azzal a' mi néki jutott, 's nevelje a' közönségessé válándó ideák' masszáját. —

Tisztelje Uram Öcsém nevemben érdemes Ura Atyját 's kedves Sógorát Tomka barátomat, 's ajánlom mind kettejeknek kedves emlékezetébe. Köszöntöm elnémúlt — és bizonyosan elnémitatott nagybecsű barátomat, Ragályi Tamás urat is. Mondja neki Uram Öcsém, hogy minden tilalom vagy talán félre-értés mellett is, minden hallgatása mellett is, szíves és tántoríthatatlan barátja vagyok, 's nem fogom soha felejteni, hogy ő eggy nagy-ember fija. Ha némasága parancsolatból ered, eltűnök : ha félre-értésből, magamhoz-bízva várom azt az órát, mely szemeit felnyitja. — Éljen szerencsésen édes Uram Öcsém! — Széphalom, Apr. 20d 1807.

[Kiadtam az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1925 : 108—110. l. E levélhez van csatolva : 'TOLDALÉK A' Hazai Tudósításoknak XXIII. Számokhoz', melyen Szemere Pálnak, 'Észrevételek Arcadiáról' c. cikke olvasható.]

5483. (1111/a.)

Báró Riedele András — Kazinczynak.

In Gremio Adversitatis 11. Maji 1807.

Englischer Notus. Dein liebster Brief überraschet mich mitten in dringenden Geschäften. Heut Morgens brachte ihn mir Dicitur. Wir durchlasen ihn beyde mit Entzücken. Ich sage dir mit einer grossen Freude. Du gefällst ihm recht. Es ist aber auch etwas so schönes und so viel interessantes an deinem Brief, dass seyn Erscheinen einen wirklichen hellen Tag macht. Morgen früh um 5 Uhr geht die Gräfin Sidonia Dicitur de Regiangulis nach Wien : also schicke ich durch sie dieses Blatt an das Paradeisvolk. Meine Rubicunda ist besser und auf ihren Bein. O! Notus den 18-ten May ist ihr Nahmenstag Vilhelmine. Ich bitte dich um 8 Uhr des Morgens mache ein herzliches Memento an Sie und alle ihre lieben Kinder und Enkel, damit der Tag für sie recht erfreulich und lustig sey. Ich werde es auch machen.

Ich schicke an Rubicunda das fleischfarbe Buch des Itineris und seine Descrizione del nuvro rimedio curativo e preservativo contro la peste. Ich hab ihn auch selbst gebethen, wenn er etwa was neues oder eine vermehrte Auflage hat, es der Fräule Lisette zu geben, damit sie es dir schicke. Was er thun wird, weiss Gott,

denn der Mann gehört nicht sich zu, sondern bloss der Arbeit zur Wohlthätigkeit und Veredlung der Menschen. Dieser Mann ist ein Wunder der Menschheit; wenn ich ihn nur dahin bringen könnte, dass ich dir könnte seinen Kupferstich schicken; aber er ist erschrecklich hartleibig und findet nie Zeit sich malen zu lassen. Es ist vielleicht die edelste Seele die der Schöpfer gemacht hat.

Sobald Dicitur nachmittags kömmt, frage ich ihn, ob ich dir nicht dürfte alle die Original Documente schicken, die ich in Händen habe, wenigstens die kleinen, bey dir gehen sie gewis nicht ver'oren, und du kannst sie ein andersmahl wieder zurückschicken. Erlaubt er es so folgen sie in dem nehmlichen Pakett, welches ich heut Abends schliesse. Erlaubt er es nicht: so werde ich ein andersmal, wenn ich Zeit habe, noch ein paar Abschriften machen. Dicitur ist nicht sehr delicat mit diesen Dingen, weil er unglücklicher Weise der letzte seiner sehr edlen, und gutartigen Familie ist. Ich werde deinen kostbaren Brief ein andersmahl beantworten für jetz muss ihn Rubicunda lesen, damit auch Sie und die Paradeisler wissen, was der Notus sey.

Die zwey Nahmen bedeuten, der eine den Pater Gelhorn oder per licentiam poeticam Gelbhorn. Der andere den Stürmer, welcher nun anstatt des seligen Baron Herbert in Constantinopel als Internuntius ist. Der P. Gellhorn Exjesuita war damals Beichtvater bey dem Salesianerium.

Kennt denn deine Gräfin den Alabaster persönlich? Ich bitte dich, lege mich ihr zu Füßen, und mache meinen Respect deinem Herrn Schwiegervater und deiner Frau Mutter. Die letzten Worte in deinem Brief, dass sie mir alle gnädig sind, haben mir recht gut geschmeckt.

Es erfreuet mich dass ihr alle mit euren Reichsgeschäften und politischer Glückseligkeit recht zufrieden seyd. Die Himmel erhalte euch dabey.

Nicht wahr, mein armer alter Talian und die süsse Frau, fallen unter den Tisch. Nimm es nicht übel, lieber Notus, dass ich dich so sekier. Ich weiss wohl, was für ein Unterschied zwischen den Menschen ist. Es können nicht viele Notus seyn; und ich habe die Schwäche für diesen alten Mann und für die Frau mit dem lieblichen Gesicht, und für das ganze Haus.

Ich schmeichle mir dass dir die Fräule Lisette im Nahmen ihrer Mutter Rubicunda und des Paradeises, bey Gelegenheit

dieser Expedition selbst schreiben wird, wo nicht so haben wir Geduld.

Von meiner Medaille — (NB. Projekt) — kann ich dir noch keine Copie schicken, ich hab noch keine Zeichnung davon erhalten können.

Dicitur sagt du wirst es nicht übel nehmen, dass er euch die Originalien nicht abschicken lässt. Ich werde dir also schon Abschriften schicken. Vale.

Florimunda, Diciturs Schwester, an die dein erster Brief gerichtet war, ist in dich verliebt, Sie sagt dieser muss ein recht lieber Mann seyn. Einen solchen Mann möchte ich haben. Was wird deine Gräfin dazu sagen?

[Másolatban a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történl. 4r. 15. sz. VI. fogás.]

5484. (1113/a.)

Báró Rothschutz Lizett — Kazinczynak.

Brünn d. 15ten May 1807.

Die Züge meiner unbekannten Hand werden Sie überraschen, dass fühle ich in dem Augenblick, als ich diese wenigen Zeilen an Sie, Schätzenswerther Mann und theilnehmender Freund unsers guten unglücklichen Julianus, schreibe. Als sein Freund sind Sie mir ohnedies in jeder Hinsicht werth. Doppelte Verehrung aber gebührt dem Manne, der mit so edlem Herzen, mit so hohen Geistesgaben, auch Menschenliebe und so schöne Eigenschaften in sich vereinigt. Ich bin Elise die Tochter der *Rubicunda*, ich erfülle mit Vergnügen Julianus Wunsch und der besten Mutter Auftrag, in ihren Nahmen Ihnen dies uns von Julianus überschickte Buch und die beigefügten zwei Stücke zu übersenden, nämlich das italienische Büchel und ein Blättchen von des Freundes Hand. Ich kenne den edlen, liebenswürdigen Herausgeber des *Versuchs die Grenzen der Wohlthätigkeit gegen Menschen und Thiere zu erweitern* persönlich, und hatte erst gestern Abend das Vergnügen, mit ihm einige recht angenehme Stunden in seiner geistreichen Gesellschaft zuzubringen; er ist wirklich ein äusserst liebenswürdiger Mann voll hohem und feinen Gefühl, voll Bildung und Menschenliebe. Verräth sein Blick Güte und Theilnahme jeder seiner Züge, dessen schwärmerische Contouren Leiden der Seele verrathen; er

ist nicht glücklich, und dies macht ihn doppelt interessante. Da *Itineris* doch Tag und Nacht für das Wohl der Menschheit arbeitet und menschlicher Glückseligkeit, die er selbst am wenigsten geniesst, durch seine Werke und Handlungen zu verbreiten sucht.

Ihren Brief, den uns Julianus mittheilte, haben wir, meine theure Mutter und ich, mit einiger Rührung gelesen; Sie sind uns schon nun ein bekanntes, theures Wesen geworden Kazzinski! [*igy!*] welches in unsern verwandten Kreis gehört; wir kennen nun Ihre Gestalt, Ihre Bildung durch eine Zeichnung, welche uns Julianus einst sandte; auch *Itineris* sagte, indem ich ihm das Gemälde wies: dies bezeichnet einen Mann von noch schönern Geist! und wenn man Kazzinczy Briefe liest, und die Züge seines Characters gezeichnet hat, so kann man wohl mit Wahrheit sagen, wie glücklich ist Julianus! der in seinen schwersten Leiden und Kummer Freunde hat, die mit Wärme ihm die Hände zur Erleichterung, zum Trost reichen, Männer von so grossem Geiste und schöner Seele, wie Kazzinsky, [*igy!*] *Itineris*, *Dicitor* und *Cuspis*.

Die Schilderung Ihres häuslichen Glücks und die, welche Sie von Ihrer liebeswürdigen Gattin machen, interessirt mich lebhaft. Beneidenswerthes Loos! wie wenigen Menschen wird es zu Theil. Mögen Sie, verehrter Freund, recht lange an der Seite dieses Engels süsse Stunden geniessen, dies ist gewiss mein herzlichster Wunsch, und¹ — freuen Ihre Tage zum frohen heitern Lebensgenuss erhöhen.

Ich ende nun und füge nur noch die wenigen Worten bei: wenn Sie an Julianus etwas zu schicken haben, es nur an uns zu senden, da nach Wien immer leichter sich Gelegenheiten treffen, und von hier nach Brünn eben so; wir haben immer zu schicken, und finden auch immer so gefällige Menschen, die unsere Commissionen besorgen.

Ich habe auch eine Cousine in Ungarn, eine geborne Rothschild, welche an einen Herrn von Ostrolutzky verheuratet ist, und auf seinem Gute zu Ostrolutzo nahe bei Schemnitz lebt, sehr ein edles vortreffliches Geschöpf. Sollte Ihnen der Name nicht bekannt sein? vielleicht kennen Sie ihn, denn er reisst sehr viel in der Welt herum und ist beinahe in ganz Ungarn bekannt.

Meine geliebte Mutter empfiehlt sich Ihrer Freundschaft und

¹ Olvashatatlan szó.

Ihrer liebenswürdigen Gattin, die mir unaussprechlich lieb geworden ist, da Sie die so heilige und süsse Pflicht als Gattin so treu und im ganzen Sinne des Worts erfüllt, welches leider so selten in unsern dermaligen Zeiten und unsern verschlimmerten Sitten mehr der Fall unter unsern Geschlecht ist, mich oft sehr traurig macht, wenn ich weiter sehe, die so ganz aus ihrem Kreis heraustreten, und ihren schönen Beruf mit Füßen treten.

Ich muss mich mit Gewalt von dem Papier abzihn, um Ihre Geduld nicht durch mein endloses unnützes Geschwätz zu ermüden; ich ende also mit der herzlichen Bitte : versagen Sie, Schätzenswerther unbekannter und bekannter Freund! auch einen kleinen Theil Ihrer Freundschaft und Ihrer Achtung nicht —

Elise B. Rothschütz.

NB. In denselben Augenblick eröffne ich das schon 6 Tage gesiegelte und zum Abschicken bereit gelegener Päckchen an Sie, würdiger Freund, da vor wenigen Minuten meine theuere Mutter Ihren so freundschaftlichen und liebevollen Brief erhielt : ich fühle mich unfähig allen Worten, dessen mein Gefühl für Sie mir einflösst. Liebenswürdiger Mann, wie kann ich Ihnen antworten? ich kann gegen Ihre Sprache gar nichts erwidern, da Sie unsere geringen Verdienste in einen so hohen Werth beilegen. Die Folge muss es erst lehren, ob wir es verdienen. Gebe Gott! dem alles möglich ist, dass Ihr freundlicher Genius Sie in unsere Mitte leitet, o wie herzlich willkommen wird uns Kazzinsky sein! der Freund Julianus — auch nun unser schätzenswerther verehrter Freund! — Ich erfülle Ihren Wunsch, und sende nach Ihrer Fügung das Päckchen in die Siebenbürg. Hofkanzley. Ich eile damit zum Schluss, da es schon etwas spät ist, und ich keine Stunde länger verschieben will. Meine Mutter dankt Ihnen herzlich und innig für den schönen Brief, den ich mit Vergnügen wiederholt überlese. Wie gern würde sie Ihnen selbst antworten, wenn es ihre Schwäche erlaubte. Indess empfiehlt sie sich Ihrer Freundschaft, und ich in Abwesenheit des ganzen in dem Augenblick zerstreuten Völkchens, bitte für sie alle um ein Plätzchen Ihres Andenkens, besonders aber verschmähen Sie nicht

Elisen.

[Kazinczy Gábor másolatában a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történi. 4r. 15. sz. VI. fogás.]

5485. (1117/a.)

Báró Riedele András — Kazinczynak.

Im Schooss des Unglücks 26 May 1807.

Heute erst, geliebter Notus, kann ich anfangen deinen theuersten Brief vom 24ten April zu beantworten, und erst den 6-ten Junius, eben am Jahrtage meiner Ankunft in Brün, wird eine Gelegenheit von hier nach Wien gehen, mit welcher dieser Brief *vielleicht* ans Paradeisvolk, in die Verwahrung meiner verehrtesten Fräule Lisette gehen wird; vielleicht geht er von hier durch die Post unmittelbar an dich. Heute ist der Nahmenstag meines Schutzgottes, ein Fest für meine Seele. Mein Notus, wie unglücklich wäre ich, wenn dieser mein Freund nicht wäre. Um sechs Uhr frühe schickte ich einen Clericus, Frater Vincentius, mein Nachbar, wie du es in Munkatsch warest, mit den schwachen Ausdrücken meiner Verehrung und der Fülle meines Herzens zu Dicitur. Er fand ihn nicht mehr zu Hause. Ich liess den Provincial und den Quardian berichten, dass heute der Nahmenstag dieses edlen Mannes sey, von dem ich beweine, dass sein Geschlecht mit ihm endiget, denn ich konnte es ihnen gestern Abends nicht sagen, weil ich nicht ins refectorium kam, indem der Baron Doppelstein den Abend bei mir zubrachte und wir Trictrar spielten. Gegen 7 Uhr gieng ich selbst zum Pfarrer und fand auch den Petrus — (mein Schüler-Prediger, der gestern auf dem Lande war, und Kaplan in der Pfarrei ist) — schon zu Hause; diese zwey giengen dann auch selbst, einer früher, der andere später zum Grafen. Er kam zu mir ungefehr um 10 Uhr. Seine Schwester Florimunda hat ihm ein schönes Bindband gegeben, und wird jetzt vermuthlich schon — es ist 4 Uhr — abreisen nach Wien. Ich bin gewis, dass dir, geliebter Notus, und auch deiner Gräfin, die Dankbarkeit die ich für einen so unschätzbaren Freund wie Dicitur ist, empfinde, angenehm ist, und dass ich dadurch auch Euerer Gnade mich würdig zeige, folglich mache ich mir gar keinen Scrupel daraus, mich bey allen geringsten Umständen aufzuhalten, die ihn betreffen. Sein Fest verherrlichte bey mir die Frau von Grünersberg. Ich sage, verherrlichte, weil ein Auftrag meines Notus diese Frau wichtig macht, die an sich selbst niemanden gleichgültig seyn kann, der Menschengefühl hat. Kaum war ich aus der Pfarr zurück in meiner Zelle, so holte mich der Hausknecht, sagend es sey die Fräule

Aurelie an der Pforte, welche mit mir zu sprechen verlange. Diese Fräule Aurelie ist eine alte Ex-Nonne, die dem Petrus zugethan ist, und ihm die kleinen Dienste erzeuget, die ein einzelner verlassener Mann, wie es ein Mönch ist, von Frauenzimmer-Hand nicht entbehren kann. Als ich hinabkam, fand ich die Fräule Aurelie mit einem andern Frauenzimmer, und dieses war die Grünersberg. Ich führte sie ganz allein herauf in meine Zelle, und hatte sie ungefähr eine halbe Stunde bey mir. Ich spielte vor ihr den starken und den lustigen, aber, mein Notus, es hat mich unendlich gekostet, denn mein Herz war zerissen und meine ganze Seele bestürmt. Nur du, liebster Freund, und wer mit dir gleich edles Gefühl hat und gleiches Unglück erfuhr, kann sich vorstellen, was in mir vorging, als ich deinen Brief in der Hand haltend, auf dem Feldsessel des Dicitur an meinem Schreibtisch sitzend, bald auf dein Bild hinblickte, welches vor mir hängt, bald auf die Züge deiner Hand sah, — «was die arme Witwe des Grünersberg macht, und wie sie lebt», und weiters «mich verlangt sehr zu wissen, ob sie und ihr Tochter, die ich als sie 5 Jahr alt war, sah, leben», und dann manchmal der unglücklichen Person ins Gesicht sah, die auf meinem elenden Bette sass, welches mein Sofa ist. Wer erfahren hat, was diese Menschen in einem Hause des Entsetzens für wichtige Leute sind, dem ist sonderbar dabey zu Muthe. Ihre Geschichte ist so. Der Mann bekam ein Dckret, dass er wegen seiner Gebrechen oder Verbrechen unfähig sey in seinem Dienste zu blicben; dieses bezog sich, sagt sie, auf die Gelindigkeit und Nachgiebigkeit die er gegen euch ausgeübet hatte; demungeachtet blieb er noch 5 Jahre im Haus und konnte nirgend eine andere Anstellung finden, sondern wurde überall unfreundlich abgewiesen; diese Kränkung verletzte seine Gesundheit, so dass er keinen guten Tag mehr hatte; endlich wurde er als Direktor im Sichenhaus angestellt, wo er nach einem Jahre an der Brustwassersucht, wie man sie nannte — starb. Seine langwierige Krankheit verursachte Schulden, an welchen de Witwe von ihren 130 fl. Pension noch immer zu zahlen hat. Sie arbeitet, nemlich sie sticket, und damit verdient sie etwas weniges. Sie sagt aber, man muss sich lang plagen, bis man ein paar Gulden zusammen bringet. Ihre Tochter hat jährliche 200 fl. Stiftgeld bekommen, aber was macht ein Mädchen mit 200 Gulden bey so theueren Zeiten? Der Szulyovszky, sagt sie, welcher frey herum gehen konnte, war täglich bey ihr, —

ich verstehe es, weil er auch in Grätz täglich bey dem Oberprofosen war, und dort sich *in allem Betracht* bedienen liess. Er hat ihr oft schöne Versprechungen gemacht, wenn er wieder in Freyheit kommen würde. Das nehmliche habe der ältere Szlavý gethan; den Juhász kennt sie auch. Ihr Mann habe wegen euer sich in Gefahr gesetzt. Seit ihr alle los seydt, habe sie nichts mehr von euch gehört. Deinen Brief, wovon du sprichst, hat sie auch nicht erhalten. Glaube aber nicht, mein lieber Notus, dass sie, wie man sagt, sich das Maul über euch zerreise. Sie spricht mit einer exemplarischen Bescheidenheit, und mit einer ganz bezaubernden Sanftmuth, gewis bezaubernd für alle, die fähig sind, bey dem Unglück ihres Nebenmenschen zu verweilen, und Antheil daran zu nehmen. Ihre Reden laufen nicht so ineinander, wie des Julianus Bericht davon an Notus, sondern ich musste ihr bald das eine, bald das andere mit dem Haspel herauswinden. *Mir*, lieber Notus, ist es zimlich ein so sanftes weibliches Geschöpf, von inneren Leiden gedrückt und ohne Hoffnung einer Hülfe zu sehen. Ich nahm dein Bild von der Wand herab, ich gab es ihr in die Hand, und sagte ihr, der Herr von Kazinczy ist ein edler Mann. Sie sehen dass er ihnen geschrieben hat; er hat jetzt eine Gemahlin, die er anbethet, er ist glücklich, wie ein weiser Mann es hier auf Erden seyn kann. Ich las ihr die Worte deines Briefes: «Ich, mein Freund, lebe in meinem kleinen Széphalom vergnügt mit meinem Loose in dem Besitz des besten weiblichen Geschöpfes, und meine Beschäftigungen sind: Lesen, schreiben, bauen und der Garten.» — Sie hatte eine grosse Freude daran. Hierauf erzählte ich ihr die Wohlthaten, die du an den Julianus in Munkatsch ausgeübt, ohne ihn zu können (!) und dass ich dich nie gesehen habe, und voll Verehrung und Hochachtung für dich bin. So schieden wir, ich begleitete sie durch einen unbevölkerten Gang gegen die Sakristei hinab, indem ich ihr sagte: sie möchte Geduld haben, es würde freilich noch lange hergehen, bevor wir von Notus etwas hören, wenn es aber immer kömmt: so würde ich es ihr den nehmlichen Tag mittheilen. Ich versprach ihr dir zu schreiben, dass du ihr keine Briefe adressierest, denn auch die 12 Kreutzer thun weh, wenn man gar nichts hat; allein jetzt danke ich, dass ihr zu Ehren dieser Brief dennoch gleich durch die Post muss expedirt werden. Du hast jetzt schon in Brün, an wen du dich allezeit adressieren kannst, wenn ich auch morgen sterben, oder von hier abgehen sollte; denn Dicitur

schätzt dich wirklich sehr, und seine Schwester Floricunda auch. Ich habe ihn nie freudiger zu mir kommen gesehen, als wenn er einen deinigen Brief im Busen stecken hatte; er wird gewis deine Aufträge eben so gern richten, als ich sie auszurichten wünsche. — Der Schrameck ist Landschafts-Obereinnnehmer in Olmütz. Der Achsmann ist noch Tracteur; seine ältere Tochter ist armselig verheurathet an einen Diurnisten bey dem hiesigen Gubernium. Ich glaube nicht zu vermessen zu seyn, wenn ich dir vorschlage, ob ihr nicht solche Leute, wie die arme Grünersberg, die eine recht gute Art hat, mit Nutzen könntet in Hungarn hinab ziehen, und sie entweder in euren Städten wie Kaschau und dergleichen anstellen, oder in Privathäusern, zur Aufsicht über die Kinder, über die Hauswirthschaft und dgl. gebrauchen. Ich weiss wohl, dass wenn du ihr gutes thun willst, du meinen Rath nicht dazu brauchest, aber doch kann ich nicht enthalten zu erinnern, ob es nicht gut wäre, den Holofernes und die Abel zum Beytrag aufzufordern, denn du magst für sie thun, was du willst, so ist es doch auch noch besser, wenn sie von diesen zweyen Häusern etwas bekömmet. Jetzt da das nothwendigste abgefertiget ist, nehme ich deinen liebsten Brief vor, um ihn Punkt für Punkt mit der Feder in der Hand zu durchgehen.

Dieses ist gewis, dass man verdorbene Menschen für verdorben ansehen, und sogar ihr Andenken fliehen müsse. Denn wenn die guten allezeit nachgiebig sind, sich alles gefallen lassen, was die Bösen thun, alles entschuldigen und von einer guten Seite betrachten und ihr Herz auf der Zunge haben, indess die Bösen voll Tücke sind, und kein einziges wahres Wort reden: so werden die guten nur von ihnen verlacht, unterjochet, und mit Füßen getreten, dass die Bösen erreichen ihren Zweck, und vertilgen die guten nach und nach gänzlich. So gar blöd, mein geliebter Notus, bin ich nicht, dass ich nicht den ungeheuren Unterschied zwischen dir und einem Szuly.(ovszky) einsehen und empfinden sollte. Ihr seyd zwey gar sehr verschiedene Wesen, es kömmt einen Lust anzusagen, du bist von ihm wie der Geist von der Materie unterschieden; zwischen Abel und Notus aber findet gar kein vergleich, meiner Meinung nach, statt, *ce seroit comparer la rose au parot*. Den Laczk kenne ich gar nicht; allein meinen Alabaster, darfst du sicher nicht unter diese Gattung Menschen, und auch nicht zu Robur, Horror und dergleichen rechnen. Es ist gewis, dass

Alabaster mir den letzten Knipps gegeben hat, nach welchem ich unmöglich mehr aufstehen könnte, und vermuthlich nie aufstehen werde. Aber bey Alabaster war es nicht so schmutzig, wie bey den andern; es sind bei ihm Umstände da, die wenn ich sie dem Notus verlegen könnte: so würde er sagen, es war nicht anders möglich. Wenn ich dir seine Briefe schicken könnte: so würdest du ihn, als Menschenkenner, wie du bist, lebendig vor deinen Augen stehen haben — seine Figur ausgenommen, die sehr schön ist, — und ihn lieb haben *und bedauern*, und dem Julianus Recht geben, dass er ihn zu seinem Herzpinkulus III gemacht hat — (Nun bringt mir Dicitur einen Brief von meiner Tochter Gigia aus Florenz, es ist ein bloser feiner halber Bogen und ein feines quart Blatt Noten, nemlich zwey italicische Arien und hat 56 *xr* gekostet) — Sobald ich auf Florenz schreiben kann, will ich mich erkundigen ob ein meiniger guten bekannten in Arezzo, der Bailli Gregorio Redi noch lebt; wenn dieser lebt: so will ich wissen was in Arezzo von Leonardo Aretino bekannt ist. Es ist sehr sonderbar dass du solche alte *manuscripta* bekommen hast, und ich kann nicht begreifen, wer diese Sachen so geringschätzet, dass er sie zu Markte trägt; denn gewöhnlich sind dergleichen sehr schwer zu haben, oder es muss der Geist des jetzigen *Seculums* aus solchen Seltenheiten gar nichts mehr machen. Mir ist leid, dass du mir nicht genauer angezeigt, wie du aus dem *ci-devant* heiligen Röm. K. diese Handschriften erhalten habest, und bilde mir indessen ein, es sey bei der Verlassenschaft des verstorbenen Reichshofrathes in Wien eine Ausmusterung *plus offerenti* geschehen, und ein deiniger Besteller habe darauf gegriffen — (*par parenthese* habe ich auch bey dem Reichshofrath einen Freund, und guten Freund, den Grafen Franz Sauer, welcher durch die Aufhebung weit herabgesetzt worden, und mein Alter hat; er war im Begriff ein Vice-president zu werden, denn er ist ein sehr gelehrter Mann in allen Rechten, und nun ist er in Pensionsstand) — Wer der Verfasser des *Judicii de Cometa* sey, weisst du vermuthlich nicht. — Freylich machen dich deine Beschäftigungen dieser Art bey deinen Landesleuten berühmt und schätzbar; du bist es aber auch, denn ich glaube nicht, dass ein zweyter da sey, der die Bebauung deiner Landsleute mit dem Nachdruck befördert wie du, denn zwischen den Stockgelehrten, der von ministranten Buben aufgewachsen und à force de *pedanterie* so viel erlernt hat, dass er sein Wissen

um tägliche 12 Groschen verkaufen und sich sättigen und bewohnen und kleiden kann, und einen edlen Mann von freier Geburt, von eigenem Vermögen, und der liberal education, die das eigene Vermögen mit sich bringt, der aus eigenem freyen Geschmack ein Freund der Wissenschaften ist, und zum Aufkommen derselben von dem seinigen gern etwas verwendet, der Geschmack, Weltkenntniss und Manier zur Mittheilung der Cultur besitzt — ist ein himmelweiter Unterschied. Der erste ist gemeiniglich ein épouvantail, für die Leute die gern etwas lernen möchten, und man befindet sich im umgekehrten Verhältnisse des Abstandes von ihnen, allezeit besser je weiter man von ihnen entfernt ist, des andern Ansprache hingegen und Umgang nur allein ist schon eine Belohnung und Ermunterung für diejenigen, die sich aus der Finsterniss des Verstandes zu erheben wünschen. — Du wirst aus den mit eigener Hand des Dicitur abgeschriebenen Urkunden ohne Zweifel schon beruhigt genug seyn, und vergewissert, dass er dich verehrt und schätzt, also brauche ich es hier nachzutragen, und das oben angemerkte Postgeld für den Brief der Gigia, welches auch nicht das einzige ist, zeigt dir schon, dass Dicitur, welcher sehr vernünftig und bescheiden ist, es gewis billige, dass du gar schwere Briefe vermeidest. Er lieset die deinigen alle bey mir mit vielem Vergnügen, und mir ist die Freude unaussprechlich süß euch zwey zusammen gebracht zu haben; ich sehe mich für den Verbinder zweyer ungemein ehrwürdiger Menschen an. Dicitur aber geniesst nun bloss seine Ruhe, denn er hat dasjenige ziemlich stark gethan. Man leidet und erfahret viel, wenn man zwischen lauter solchen Kriegen wie die jetzigen sind alt wird, also schmecket das bisschen Ruhe sehr gut. — Deine Bemerkungen über den jetzt vergangenen Landtag, sind uns sehr schätzbar gewesen, weil wir beyde überzeugt sind, dass du der Organ des bessern und hellsehenden Theiles deiner Nation bist. Was es eigentlich mit dem *unser gewordenen Bruder und Palladium* für eine Bewandniß im détail habe, weiss ich nicht, sondern habe nur dunkel davon im Refectorium sprechen gehört. — Mich freut es, dass deine Gräfin von Cuspis gut denkt; wenn ich dir seine Briefe zeugen (!) könnte: so würdest du sagen iterum, dieses ist ein wahrer heiliger. Ich hab auch Florimunda gebethen, sie möchte zu ihm gehen. Gott weiss ob sie es thun wird, denn wenige Wochen in Wien seyn, macht dass man nichts sicheres in vornhinein fest setzen kann, und Cuspis hat mir ge-

schrieben, dass er gleich nach der Frohnleichnamsp procession wieder auf visitation geht. Ich hab noch keinen Kupferstich von ihm erhalten können, obwohl ich weiss, dass vor meiner Arretirung der Baron von Beroldingen Dommherrn zu Speyer ihn habe in Kupfer stechen lassen: denn Beroldingen hat es mir in meinem Hause selbst gesagt. Jetzt brauchest du keinen Bujanovics mehr dazu dich abschrecken zu lassen, wenn du so gut seyn willst, wofern du je nach Wien kömmt, von mir einen Brief anzunehmen: so werde ich im selben erwähnen, was du für grosse Gnaden für mich im Arrest gehabt hast, und wie du mich noch immer deiner Freundschaft würdigest; dieses wird genug seyn, dass dir Cuspis auch seine Dankbarkeit für mich bezeigen wird. Cuspis ist gewiss auch sehr gelehrt, aber nun in hohen Alter, folglich mit seinem Amte, und wie du sagst, mit der Vorbereitung zur grossen Reise ganz allein beschäftigt. Sein Bruder der Capo dicasa und Alabasters Vater ist Justitzpresident in Laybach und ein Bengel wie ein Goliath, 84 Jahre alt. Die Mutter hat vom Hause den nehmlichen Nahmen wie ihr Herr. Die Schönheit, welche bey den Salesianerinnen war, ist nun Hofdame bey Beatrice d'Este, arciduchessa d'Austria rédova. — Es war die allgemeine Sage in den damaligen Zeiten der Erbitterung, dass Julianus den Alabaster verführet habe; durch diese Kunst hoffte man viele Leute gegen den Julianus und selbst den Cuspis, zu empören. Man wusste aber nicht, dass Cuspis der Meinung sey: Alabaster könne den Julianus verführen, weil Julianus ein Esel und Alabaster ein Französel war, denn als Alabaster kaum 9 Jahre alt war, kam Cuspis manchmal zu mir in Florenz und klagte mir bitterlich, dass der Bub sey verführt worden, von zweyen französischen Hofmeistern die er successive hatte. Dieses waren Leute, die bettelnd nach Florenz gekommen waren und alle Bedingnisse eingingen, um nur etliche Groschen zu gewinnen. Sie hielten sich ein Jahr, anderthalb Jahre auf, um ein wenig Geld zusammenzubringen, damit sie von da weiter nach Rom wandern könnten, dort wieder etwas sammeln und dann Neapel zu sehen und Sizilien. Von diesen zweyen war der Bub damals schon verführt, und damahls gab Cuspis schon alle Hoffnung auf, dass er gemahlt wieder zu recht zu bringen sey. — NB. Nun scheint es aber Alabaster sey durch das Unglück so gebildet, dass sein Oheim mit ihm — seinem Zöglinge, ganz zufrieden ist.

Herzpinculus II schreibt mir mit Ende April dass seyn Vater gestorben sey ; also wird er jetzt in Erbschaftsangelegenheiten herumwandern. Der Mann muss 100 Jahre alt gewesen seyn. Auch Itineris wird alt werden, denn er ist sehr stark von Leib, und sehr mässig im Leben, wenn er sich nur nicht zu tode arbeitet. Alleluja dass du an Donna Rubicunda schreiben wirst. Jetzt wird sie vielleicht deinen Brief schon haben. Hier ist ein Gubernialrath und kaiserlicher Kämmerer, Johann Baron Forgatsch, welchen ich persönlich nicht kenne, der aber dem ungeachtet vor wenigen Tagen bewies, dass er nichts weniger sey ; als mein Freund, denn er hat mir einen empfindlichen Streich versetzt. Sein Bruder, der Ex-Hauptmann Baron Petrus ist mein Freund, ich wenigstens hab ihn recht gern, und er kömmt wöchentlich ein parmahl zu mir. Der Baron Johannes will, sagt Br. Petrus einen Antheil Tokayer auf sich nehmen. Es wäre also gut, wenn du genau sowohl den Preis, als die Art, wie du ihn lieferst berichten wolltest : so gebe ich es dem Br. Petrus, dieser kann es seinem Bruder zeigen und sehen ob es ihm anständig sey. Br. Johannes war lange Zeit in Commission in Ollmütz um die dasige Festung zu verproviantiren. Der Artikel von der Grünersberg ist schon beantwortet ; was dem Dicitur von deinen Verwandschaften und dem Türken Rog., zu sagen war, hat er selbst gelesen, und danket dir für die Nachricht. Deine Lebensart ist jene der wahrhaft glücklichen Menschen. Ich habe die nehmliche einst in Florenz einem jungen Böhmen angerathen, der ein bildschöner Mensch war, und Graf Unwerth, *Unwerth* das ist Indignantius hiess ; er hatte mir gesagt, dass er ein Gut in Böhmen habe, welches ihm nie weniger als 12,000 trage, und ganz Schuldenfrey sey, dabey seufzte der junge Mann um ein Amt, und beneidete den dorten Kaiserlichen Residenten Joseph Veigel, um das seinige. Ich nahm ihn in Cur, weil er Zutrauen zu mir zeigte, und stellte ihm vor, dass er bereits ein wirkliches Amt *habe*, und zwar ein weit unabhängigeres als jenes eines Gesandten, wie er es wünschte, wenn er nehmlich eine Frau nehme, sich auf seine Güter setze, dort der Landwirtschaft und der Erziehung seiner Kinder obläge : so könnte er immer im Winter einige Monate in Prag mit Vergnügen zubringen, und sich an dem Range begnügen, den er als kaiserl. Kammerherr hatte, und bey diesem bleiben. Der junge Mann folgte wirklich meinem Rathe, denn es leuchtete ihm ein 1. dass er gross genug sey, um nicht mehr zu verlangen

noch grösser zu werden. 2. dass man mit lauter Warten aspirer & briguer eine Menge Jahre der kurzen Lebenszeit verliere, die man besser thut allsogleich zum *Genüssen* zu verwenden. Er starb aber nach weniger Zeit in der Blüthe seiner Jahren. Du sollst lange leben, mein geliebter Freund, du bist durch deinen innern Gehalt gross unter deinen Landsleuten, und daher wirst du alle Zeit im Auslande für einen der wichtigsten Ungarn gehalten werden. Das Vergnügen und die Zufriedenheit, die du jetzt schon geniessest, wolle dir, so wünscht Julianus, das Schicksal vermehren, durch die *practische* Vermehrung deiner Einkünfte, welches eine natürliche Folge deiner guten Wirtschaft ist und deines Aufenthalts auf deinem Eigenthum, l'occhio del Padrone ingrassa il cavallo; und wenn dann die Dukaten in den Strumpf recht hinein gesammelt sind, so solle dein äusserlicher Glanz durch die Zugabe des Magnatentitells vermehrt werden, weil der Franzose über diesen Punkt wirklich vollkommen Recht hat, wenn er sagt: Il vaut mieux être le premier de sa race que le dernier.

Den viereckigen Stein sollst du und deine Gräfin erst bechren, wenn des Julianus Gebeine schon längst in Plutzerbirn, und Weintrauben werden verwandelt seyn. Ich verstehe nicht, was der Bischof von Kaschau mit den protestantischen Grabstätten zu disponiren habe, oder ist deine Gräfin christkatholisch?

Die verteutschten drey ungarischen Distichen bekommen wirklich in der ersten Zeile ein Licht von des Grafen Joseph Desseöffy Nachahmung, denn durch diese begreift man erst warum Amor das Kind sterben machte. Die Dominam quam tenero contines sinu, verehere ich herzlich und wünsche ihr ein kleinen Notus, der sie nicht plagen soll bevor er ans Licht kömmt, und glücklich für sich selbst und für Sie erscheinen soll. Was du mir von allen denen die deinem Herzen theuer sind, meldest, ist mir Honigsüss, ich nehme es pour gent comptant an und empfehle mich gehorsamst. Jetzt muss ich dir noch erklären wer der Bar.[on] Doppelstein ist. Dieser ist ein sehr ehrwürdiger alter Herr, der etwas älter seyn muss als ich. Er lebet hier ganz allein, und gehet beynahe mit niemanden um, obwohl er von aller Welt die ihn umgiebt geschätzt ist, wegen seines unbemackelten Wandels und grossen Frömmigkeit, ungeachtet welcher er nicht das geringste von jener beissenden Heiligkeit der gemeinen Crucifixfresser an sich hat. Er ist ein Mann von sehr feinem und höflichen Umgang.

Er besitzt nichts liegendes als ein Haus hier auf dem grossen Platz, welches eines der schönsten in Brün ist und hatt 300,000 reine Gulden im Vermögen, als klingendes Kapital. Das italienische Sprichwort, welches saget *denari e santita la metà della metà* hat hier nichts zu thun, denn er hat gewis ganz klar und rein seiner 15,000 jährlichen Einkünfte, wovon du dir leicht vorstellen kannst jährlich etwas übrig bleibt, weil er erstens *ganz allein* lebt, und zweitens, seit ein paar Jahren sogar Pferd und Wagen aufgegeben, weil er sie, da er nirgend hingeht als in die Kirche und ein wenig spatzieren nicht brauchet. Er ist nichts weniger als geitzig, aber es lässt sich nun das seinige nicht foppen, und will nichts wegwerfen. Die Wisite der Frangepan bey welcher er den Prinz Murat im Hause hatte, hat ihm 12,000 gekostet. Ich hab ihm den Tokayer angetragen: er hat es nicht angenommen: wenn aber der Br. Forgatsch einmahl einen haben sollte, und ich etwa eine Probe, ihm kann zu verkosten geben, auch genau die Wege wie er könnet und die Unkosten werde angeben können: so zweifle ich nicht, dass er doch einen verlangen wird, denn er emphicht mir immer etwas Wein zu trinken, weil ich nur Wasser trinke. Der Bruder Josef Honrichs ist schon lange Zeit auf seiner Herrschaft zu Kunstadt, welches meiner Meinung nach das beste ist, was er thun kann, denn in Brün lässt er ein wenig zu stark aufgehen. Die Herrschaft hat 400,000 Schulden, und es ist leichter sie zu vermehren als zu vermindern. Er hat eine *veniam ætatis* angesucht und erhalten mit gewissen Beschränkungen die sich auf das Testament seines Vaters beziehen. Dicitur hat ihm bey dieser Gelegenheit gesagt: wenn ich in ihrer Stelle wäre, so hätte ich lieber angesucht dass die Administration eines andern verlängert würde. Allein es hilft nichts. *Il n'y a pire sourd, que qui ne veut entendre.* Heute ist meiner Rubicunda Nahmenstag. Ich freue mich recht bey der Zurückkunft der Florimunda zu hören, dass sie oder die unvergleichliche Fräule Lisette einen Brief von Notus haben werden. Ich hab das Paradeisvolk schon lang gequält und auch den Dicitur, als er in Wien war, darum gebethen, etwas von Cornelius Bujanovics zu erfahren und konnte bis jetz noch gar keine Nachricht von ihm bekommen.

Ich unterwerfe hier deinem kunstrichterlichen Auge die beyliegende Idee einer Denkmünzen, das ist, ich bitte dich, say (!)

mir, was du daran auszustellen hast, eben so aufrichtig, als du mir den Vers origine de tout bien und das Reimen auf das relativum das ausgestellt hast; denn obwohl ich diese Denkmünze schon vor 10 Jahren entworfen, folglich viele hundertmal überdacht habe, und sie dennoch schön finde, so kann doch ungeachtet meiner Vorliebe etwas daran, wenn es noch so gering scheint, zu verbessern seyn, und dann würde eine schöne Sache durch deine Gnade und gründliche Wissenschaft des Schönen vollkommenen, bevor ich sie an meine Freunde austheile, oder gar den Stich erhalte. Wenn ich meine Freyheit und die Restitution erhalten hätte — so war mein Gedanke, als ich sie in Munkatsch auf meiner Streu entwarf — und wenn mein Freund, il Signor Vinzenso Del Turco am Leben gewesen wäre: so hätte ich diese Medaille für ihn und die scinigen geprägt. Nun aber bin ich nicht in Freyheit und zweytens ist mein innigster Freund todt, also ist von dieser Sache keine Rede mehr, als bloß dass ich einige Copien an seine Kinder und meine Freunde in Italien schicken möchte. Wenn es möglich wäre, sie zu stechen, ohne den Theil der Schrift welcher mich compromittiret, so wäre es leichter. Ich glaube, dass ein Denkmahl welches der wahren Freundschaft gewidmet ist, nicht ganz gering zu schätzen oder zu verachten sey. Zum Verstand des ächten Sinnes muss ich dir sagen, dass dieser mein Freund, ein innigster praktischer Freund war; der mir hundertmahl gesagt hatte, was ich habe, gehört auch dein. Ich habe mit ihm und seiner Frau 13 Jahre in einem solchen Vertrauen gelebt, dergleichen vielleicht wenig auf Erden sind, denn für mich gab es kein Geheimniss. Ich hätte nur sagen dürfen, die Cintia nehme ich, so hätte ich sie mit weniger nicht als 60,000 fl. bekommen; allein solche Sachen fallen einem Julianus nicht ein, und aus dieser und dergleichen Ursachen wurde er eben von seinen Freunden geliebet; denn die Cintia war noch nicht geboren, als ich 34 Jahre alt war, und da konnte mir nicht träumen ein solches Kind zu heurathen. Sein Leben war in meiner Zeit ungefehr, wie des Doppelstein; er gieng in kein einziges Haus, er ging nie nach Hof, sondern nur Montags oder spätestens Dienstags aufs Land und gemeinlich war er Sonntags abends wieder da. Auf dem Lande baute er beständig. Seine Bauernhäuser alle sind eine Pracht anzusehen denn dort gehören die Häuser dem Herrn. In unsern Ländern würde man sie alle für Landhäuser bemittelter Leute halten. Er machte

Dämme, welche der Römer würdig sind, Brücken etc. dort ist alles von Stein und man erlaubt nicht etwas zu bauen, welches nicht *schön* wäre. Er baute ein Herrschaftliches Landhaus, wie man es dort nennt, una villa, alles langsam, und nur wenn die Lebensmittel etwas theurer wurden, nahm er mehrere Leute auf. Seine Frau war eine Piccolomini von Sinna, deren Bruder Cinlio Cesare noch lebt, und das Haus führet. Unsre Vertraulichkeit war im höchsten Grad, denn in Gegenwart ihres Mannes, wenn wir drey allein waren, setzte sie sich vor meiner aufs Häufel; ich sage dir diese Schmutzerey um dir den hohen Grad unserer Vertraulichkeit zu zeigen, der Signor Vincenzio blieb nie bey seiner Frau und war nie von einem Freunden zu sehen, als nur wenn Julianus da war, wir drey waren eine Seele, mit dem Unterschiede nur dass er mir mehr anvertraute, als ihr, denn er hielt sie allezeit ein wenig kurz. Er sagte, du siehst wie ich sie schätze und liebe, denn sie hat viele Eigenschaften die mich glücklich machen; aber man muss sich nie darauf verlassen, denn wenn man ihnen einen Finger giebt: so nehmen sie die ganze Hand. Sie verändern sich von einem Tage zum andern zu ihrem eigenen Nachtheil und zu jenem der Häuslichen Glückseligkeit. Sie war auch in der That sehr geneigt allezeit viele Leute im Haus zu haben, in alle grosse Oerter und nach Hof zu gehen, welches er ihr nicht verwahrte, aber durch Klugheit beschränkte. Ich hab bey ihr niemahls ordentlich *gedienet*, sondern ich war nur mit ihr in den Stunden, wo mich der Dienst bey einer andern Dame frey liess, zweymahl hab ich Sie öffentlich ins Appartement nach Hof geführt, und meine gewöhnliche Dame verlassen, weil sie keinen andern in der Geschwindigkeit finden konnte, und die, wo ich diente mit mehreren Männern versehen war, und einmahl bin ich mit ihr ungefehr 3 Monath auf dem Land gewesen. Sie hatte mich gebetten, weil sie keinen andern finden konnte, ich musste also meinen Dienst verlassen, der sehr gut war; also machte ich ihr die Bedingnisse unter welchen ich aufs Land gehen konnte, das ist unter andern, dass sie nie einen Besuch von wem immer annehmen werde, wenn sie meine Bedingnisse nicht annehmen wollte, erbath ich mich ihr einen andern zu stellen, und die Auswahl unter 4 Individuen zu lassen. Ich versprach, dass ihr keine Minute die Zeit sollte lang werden, und sie begriff gut, dass der Zulauf von Fressern, die man sonst nie in seinem Leben sieht, von Pfaffen, wovon es wimmelt

und denen der Hunger oder die Geilheit oder das Spiel allezeit zusetzen, uns das Land in einem unangenehmen Aufenthalt verwandeln würden. Wir giengen also allein, da wurden Wagen Lakeyen alles zurück in die Stadt geschickt, und wir lebten. Sie mit einem Kind, und ich mit dem meinigen vergnügt. Sie hatte eine Kammerjungfer und ich meinen Bedienten, Fattore und Fattoresa, diess war unsere Welt in unserem Hause, einige Bauern ausgenommen, die kleine Dienste verrichteten. Solltest du glauben, dass ich diese Person, mit der ich so viele Jahre im innigsten Vertrauen gelebt habe ein einzigemahl mit meiner rechten Hand angerühret habe? und dieses geschah da auf dem Lande. Kraft unserer Tagordnung nahm ich täglich früh den Schokolat an ihrem Bette und dieses dauerte eine Stunde. Wir waren schon gegen das Ende der Villeggiatura, als mir einfiel, mit der Rechten unter die Decke zu fahren. Sey versichert, dass es nicht aus Bosheit geschah. Ich war all mein Lebtage ein schwacher Held, in meinen jüngsten Jahren fiel mir höchstens alle 6 Wochen etwas ein; in Italien schwächte sich meine Verdauung noch mehr, als sie es vorhin war, und dadurch blieb ich so kalt. Ohne aller Bosheit, dachte ich wirklich nicht daran. Nur erst in meinem Elende in Munkatsch auf der Streu, wenn ich mein ganzes Leben durchsiebte, verstand ich recht diese Greuelthat und mache mir seither ewige Vorwürfe darüber; ich verstehe vieles erst jetzt, was ich damahls hätte verstehen sollen, und sehe ein, wie viele mahle sich die arme Haut wird gesehnet haben, und vergeblich gesehnet hat, denn mir fiel nichts ein, aber wahrhaft nicht ein. Sie hatte eine unaussprechliche Freude an meiner Hand, aber damals, lieber Notus, verstand ich-s nicht so, denn ich dachte ganz andres; erst Munkatsch hat mir das Licht eröffnet. Es war natürlich, dass die arme Haut, nach dieser Eröffnung, sich erwartet hatte, ich würde unter Tags auch ein paarmal wenigstens ein wenig pracken. Der ganze Tag verstrich in lauter Freundschaft und Vertraulichkeit, aber nichts von Finfringling. — Mir fiel es nicht ein. Gott sieht mein reuiges Herz, dass nicht die mindeste Bosheit dahinter war; als ich aber des andern Morgens wieder gewöhnlich am Bette die Schokolat nahm, und meine Hand eiskalt und auf dem Tisch blieb — ich kann es jetzt nicht schreiben, ohne dass mir die Haare gen Berg stehen — wie gern möchte ich sie im Grabe im A lecken, wie glücklich wäre ich! — so kannst du dir vorstellen, was in dem Gemüthe der

unglückseligen vorgegangen seyn muss. Sie sagte nichts, sie war gesprächig freundlich, vertraut wie sonst. Nach der Schokolastunde gieng sie und sagte : sapete, ho scritto che venga la carrozza stasera, perche voglio tornar in citta, non ci posso piu stare. Wir sprachen viel darüber, aber ich dachte nicht im geringsten an die wahre Ursache, an meine Greuelthat, weil es keine vorsätzliche Greuelthat war. Erst in Munkatsch legte ich mir ihre grosse Bestürzung, ihre Reden, ihre Traurigkeit aus, und hätte manchmal vor Schmerz vergehen mögen. Wir blieben innige Freunde — wie allezeit, und ich hab die arme Haut auch nach der Hand mein lebtag mit keinen Finger berührt. Als ich einige Jahre darauf zum Abreisen nach Deutschland fertig war und schon meine Sachen alle verkauft das übrige zur Hofbagage geschickt war, wohnte ich mit meinem Kinde noch 8 Tage in ihrem Haus bey ihnen und meine Reiskalesche war im Hause. Von einem Tag zum andern konnte ich mich nicht entschliessen ins Kalesch zu setzen, täglich sagte ich wohl zwanzigmal addio Vincenzo, addio Isabella. Endlich kam der Tag. Mein Bedienter mit dem Kinde fuhr voraus und wartete meiner 4 Meilen (Miglia) auf dem Berg. Wir drey fuhren nachmittags in ihrem Wagen hinauf und als ich von ferne mein Kalesch stehen sah, machte ich eilends den Wagen selbst auf, sprang heraus ohne ein Wort zu sagen, wie der Blitz in mein Kalesch, und wie der Blitz fort und in 9 Tagen war ich in Wien. Ich war nicht 2 Monathe in Wien : so war ihr Herr der Signor Vincentio schon bey mir ; damahls war eben die grosse Deputation der Ungarn beym Kaiser Leopold, mein Freund sah sie in Pracht auffahren, und hernach in den Zimmern der Burg hin und wieder gehen, zu den verschiedenen höchsten Herrschaften ; als sie aber in ihre Wägen nach einander einstiegen zum Fortfahren, hatte ich meinen Freund an ein hohes Fenster geführt, von wo aus er den Kaiser Leopold hinter einem Vorhange sehen konnte, wie er mit seinem Lupe, die Herrn beym Einsteigen, jeden einzeln betrachtete, wovon sich keiner einbildete, dass er so nahe und genau beym Kaiser den er vor kurzem unter dem Throne sah, die Musterung passire. Mein Freund war voll Erstaunens und sagte in eterno crederebbi, chi non l'avesse visto che un imperatore &c. Sobald ich in Wien war erhielt ich alle acht Tage richtig meinen Brief von der Isabella, bis an ihren Tod. Sie starb an der Lungensucht. Diese kostbare Sammlung von Briefen, die beträchtlich war,

wurde mit meinen übrigen Schriften und ganzen Vermögen confiscirt, und diesen Verlust hab ich mehr bedauert, als Kapitalien, und andere Kostbarkeiten. Wenige Minuten vor ihrem Hinscheiden sagte sie zu ihrem Mann: *Date a Rìdele un ricordo d'una dozzina di recchini di valore, che possa sempre portarlo adosso, o almeno in tasca*, und dieses wird auf der Hinterseite der Medaille durch eine Seele bedeutet, welche der Charon eben überführen könnet, die mit einer Hand etwas Wasser aus dem Lethe schöpft, und dabey auf den Mann zurückblickt, der in trostloser Stellung auf ihrem Grabhügel weinet, desswegen steht im *Ex engue*, was da steht. Der Grabhügel ist zwischen 4 Zipressen. — Mein Freund war bey mir in Wien als ich arretirt wurde, und daher heisst es *ingressus te presente*, dem *Divulsus a latere tuo* scheint nur schwülstig und romantisch. Vor *ingressus* hätte sollen das Datum meiner Befreyung stehen. Auf der Vorderseite ist — in der ferne eine Gegend von Florenz; die Brücke soll *Ponte santa Trinita* seyn mit drey sehr flachen Bögen, an den 4 Enden sollen vier Statuen seyn dergleichen hier nur zwei angemerkt sind, auf dem Quai jenseits des Flusses Arno, oder wie man es dort heisset *Lungarno* spaziert mit Freund mit zwey Knaben und zwey Mädchen. Die *Cintia* ist jetzt schon an *Marchese Matteo Frescobaldi* verheurateth und die *Pellegrina* wird künftigen September den *Cavaliere Conte Guidi* heurathen, der *Signor Luigi* soll, wie meine *Gigia* schreibt in Wien seyn, und der *Signor Cirolamo* war blöd von Kindheit an, und wird von seinem Vater eine Pension haben. Der entlassene *Julianus* streckt seine arme gegen seinen Freund aus, rufend was oben und in *Ex engue* steht.

Dicitur lieset jetzt ein deutsches Buch, welches die Biographie des *Appetit* ist. Du wirst dich erinnern, dass *Appetit* gerade unter *Julianus* und *Robur* im ersten Stocke war. Nun ist er hier auf dem *Spielberg*. Das Buch welches ihn erbermlich zerlästert, ist von *Friderich Wadzeck* Professor der Litteratur und des Styls in *Kadettencorps*. Berlin 1789. Es ist zum erstaunen, wie diese Menschen schreiben, und von menschlichen Dingen resonniren. Mit aller ihrer Gelehrsamkeit und *suffisance*, hat keiner gemerkt, das *Appetit* närrisch war. Ich würde nicht so entscheidend sprechen, wenn ich nicht Gründe hätte, die aber einen neuen Traktat formiren würden, wenn ich sie auseinander setzen sollte. Ich hätte

bald vergessen, dich zu bitten, wenn es dir etwa leicht wäre, wenn du vielleicht Frauenzimmer oder junge Leute kenntest, die zeichnen, mir eine Zeichnung der Medaille zu schicken. Nur die Schrift musst du, wo ich compromittirt werde verkratzen. Ich habe mir hier eine Zeichnung von dem Sohn eines hiesigen Zeichenmeisters erbettelt — Bronnenmayer — sie ist in Farben, aber schlecht. Ich hab sie dem Paradeisvolk geschickt, und um eine andere Zeichnung gebettelt. Sie haben mir eine vom Zeichenmeister des Theresianum oder adelichen Akademie geschickt. Sie ist viel besser, hat aber auch Fehler: der Grabhügel ist mir von Holz geschnitzt, der ponte santa Trinita ist nicht recht und wo ΦΛΙΑ stehen sollte ist eine Sonnengesicht. Jetz bettle ich also auch bey dir, aber ich bettle auch, das du dir nicht die mindeste Ungelegenheit machest, sondern nur sub conditione, dass es recht leicht geschehen könne. Ich werde auch eine von der Fräule Christiane Rothschütz erbetteln, die selbst zeichnet. Sie ist in Braunau und hat einen Br. Callahan kaiserl. Kämmerer und Major zum Mann.

Il sogno.

1.

Cara se vuoi ch'io canti
Un sogno io tel dirò,
Ch'è così bello o cara
Che gusto ti darò
Vaghe cose, curiose
Se tu vuoi tel canterò
Questo è sogno ed io perciò
Senza scrupol tel dirò.

2.

Si fido è il mio pensiero
Che ancor presente io l'hò
Il sogno fu sì vivo
Che mai mel scorderò
Io toccavo, io parlavo
Con di più che ti dirò
Ma fu sogno ed io perciò
Senza scrupol tel dirò.

3.

Giovine così raga
Per cento non si può
L'uscio pian pian aprendo
Nella mia stanza entrò
Mi parca quella Dea
Che di Adon s'innamorò
Ma fu sogno &c.

4.

Seduta sul mio letto
Per nome mi chiamò
E con quei dolci labbri
La bella mi baciò
Che contento in quel momento
Con quel bacio il cuor provò
Ma fu sogno &c.

5.

Poi la sua bianca mano
Sul petto mi posò
E del suo cuor l'ardore
Tutto mi palesò
Che diletto dentro al petto
Ch'io provai dirti non so
Ma fu sogno &c.

6.

Ella dicea mio bene
Quel che vorrai farò
Ma allor tutta tremante
La voce gli mancò
Che dolore dentro al cuore
Ch'io provai dirti non so
Ma fu sogno &c.

7.

Così fia fredda in seno
 La bella mi cascò
 Amore in vece mia
 Mi par che la slacciò
 Che bellezza, che bianchezza
 In quel petto lampeggiò
 Ma fu un sogno &c.

8.

Quel che segui fra noi
 Io tel direi, ma nò
 Che scrupol così grande
 Metterti poi non vò

Ma tacendo, già comprendo
 Che da te l'indovinò
 Ma fu sogno &c.

9.

Ho già narrato il sogno
 E dor concluderò
 Deh fa che vero sia
 Quanto il mio cuor sognò
 Te lo giuro, ti assicuro
 Ch'a nessuno mai il ditò
 Questo è un sogno e dio perciò
 Che si avveri spererò.

Fine.

And.

Cara se vuoi ch'io canti un sogno io tel di-ro ch'è così bello o cara
 che gusto tida... ro ch'è così bello o cara che gusto ti da ro vaghe
 cose vaghe cose curiose se tu vuoi se tu vuoi tel cantero
 questo è sogno ed io per ciò senza scrupol tel di - ro.

Ich weiss wohl, wie dich dergleichen Gassenlieder eckeln; aber du musst schon auch etwas leiden, wer weiss ob nicht jemand in deiner Nachbarschaft ist, der die Chitarra francese spielt, und folglich dieses dazu singen kann, wenigstens muss es in Florenz etwas neues seyn, denn die Gigia schreibt, dass sie dieses mit der Chitarra francese singt. Ich habe keinen Begriff von diesem Instrument. Sie hat noch ein Wenezianisches Lied geschickt, welches auch dort Mode seyn muss, allein ich hab es bis jetzt noch nicht recht zusammen bringen können, und wenn es auch wäre: so bist du genug sekirt mit einem. Mein Sommeil, wenn du dich dessen noch erinnern kannst, hat in Florenz seyn Glück gemacht, und bey allen meinen guten Freunden Beyfall gefunden, welches mich nicht wenig freuet. Ich verlange mir keine andere Freuden als zwischen meinen Freunden. Heute 30 May habe ich einen recht

vergnügten und zugleich verdriesslichen Tag gehabt. Das Vergnügen bestand darinn 1. dass der Vater meines Schülers Petrus — welcher morgen eine prächtige Praedigt sagen wird — ein Handelsmann aus Troppau bey mir war. 2. dass Dicitur Abends eine Crème fouettée brachte, und seine Frau Sidonia de Regiangulis dazu, und Petrus war auch eingeladen. Nun erschien aber zuerst der Br. Doppelstein; wir fingen eine Partie an, da kam Dicitur allein; ich zedirte ihm mein Spiel und er fuhr also fort mit Dopp.[elstein] zu spielen. Als letzterer nun die Köchinn und den Kammerdiener des Dicitur eintreten sah, und bey dieser Gelegenheit vernahm, dass die Gräfin kommen sollte, hatte er gleich ein Geschäft und war pressirt die Parthie zu endigen, und eine Armee von Complimenten konnte ihn nicht aufhalten; weg war er. Dicses war mein Verdruss.

Ich kann dir keine litterarische oder andere Nachrichten geben, von denen ich gewis wäre, dass sie dir angenehm sind, denn ich weiss nichts. Ich habe dem Cuspis längst geschrieben, dass ich gern die neuen Erfindungen in Fisik und Chimie während meines Todes und in Weltreisen möchte zu lesen bekommen; dieses hat vermuthlich der Itineris erfahren: so antwortet mir Cuspis: mit Büchern von meinen Erfindungen kann sie Itineris am besten versehen. Ich musste lachen, dass ich zerplatzen hätte sollen, und der Dicitur auch, denn ich sagte gleich: sto Fresco. Ich hab ja dem Itineris schon im August um seine eigene Verba und um dieses gebethen und er hat mir alles zugesagt, und als ich glaubte es würde ein ganze Küste voll ankommen, erhielt ich einen illuminirten Hintern einen illuminirten Kopf und zwei andere illuminirte Glieder eines Masculinum und das andere femininum. Corrige. Corrige. Jetzt habe ich es aus der Schublade genommen, und wieder angeschaut, denn ich sah es seit August nicht: *anstatt des weiblichen Gliedes, ist ein illuminirtes Maul.* Der Titl dieser viel Blättern ist so: Warnungstafeln gegen Leichtsinn im sinnlichen Genusse darstellend die schrecklichen Folgen, welche eine einzige Vergehung in einem unglücklichen Augenblicke für Leben und Gesundheit haben kann. Wien. Ich bin überzeugt, dass Itineris dieses hat auf seine Unkosten machen lassen, und vielleicht 1000 Abdrücke davon gratis ausgetheilt, denn so macht er es, und Niemand wird in Abrede stellen dass eine *sehr grosse* Anzahl solcher Handlungen in allen Ländern Europens eine sehr edle und erhabene Seele verrathen, aber ich, ego Julianus, habe seit dieser Stunde

von ihm nichts anderes gesehen, und wenn ich mir nicht selbst helfete : so könnte ich noch allezeit bey dem illuminirten Hintern sitzen und mich ergötzen ihn anzublicken. Dieses will ich dir auch schicken, wenn es dir recht ist, denn ich zweifle nicht, dass es seyn Werk sey, und du siehst auch seine Handschrift darauf. Er hat mir einmahl von Wien geschrieben er wolle mir schöne Trofe aus des Lawaters Handbibel für leidende schicken. Ich habe ihm geantwortet, ich wollte ihm selbst eine ganze teutsche und lateinische Bibel ein neues Testament griechisch und latein, zwey Textbücher, eine Concordanz und eine Thomas à Kempis schicken. Er soll mir lieber praktische Fichi secchi und Mandorle secche schicken, er hat es versprochen, und er siegelt auch seine Briefe fleissig mit einem Siegel, welchen er für mich hat, auf mein Bitten, mit den Worten *ex gremio Adversitatis* stechen lassen. Wenn mir aber nicht die Fräule Friderike ein Siegel geschickt hätte und die Fräule Charlotte eine kleine dosis Fichi secchi und Mandorle Secche : so sässe ich noch allezeit bey dem illuminirten Hintern. Jetzt musst du doch recht gelacht haben. Der Dicitur hat mir gestern ein paar praktische Raketel und sechs Federballen gebracht, mit welchen ich gleich praktisch habe können mit den Br. Forgátsch volaut spielen. Das Wort praktisch kömmt von Cuspis, denn er hat nicht gefragt, sondern geschwind praktische 100 Thaler geschickt. Vale amicorum amicissime.

[Másolatban a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történel. 4r. 15. sz. VI. fogás.]

5486. (1122/a.)

Honrichsné Rothschütz Karolin — Kazinczynak.

Schätzbarster Freund, des vom Paradeisvolk allgemein geliebten Julianus. — Wie glücklich schätze ich mich die älteste Tochter der Rubicunda seyn ; von ihr Gefühl und Werthschätzung edler guter Menschen eingesogen zu haben, und selbe bewundern und schätzen zu können. Dass Sie darunter gehören, dies bewies uns Julianus mit so dankbaren Gefühlen, dass unsere allgemeine Werthschätzung für Ihren edlen Charakter keines Zusatzes mehr fähig ist ; und wie unendlich werth sind mir die Beschreibung Ihres nun häuslichen Glückes zu hören. Welche Wonne für mein Herz sind solche Schilderungen, da ich selbst 10 Jahre Gattin war

und Mutter von 11 Kindern bin, 7 erheurathete, und 4 eigene. Der Segen des Himmels möge Sie durch liebenswürdige und gute Kinder belohnen, und Sie für den wiederholten schmerzlichen Verlust bewahren. Ich verlor nur einen Knaben von 4 Monden, es that mir sehr Wehe, aber da ich noch mehr hatte, so linderte es meinen Schmerz viel. — Die Ursache meines Schreibens an Sie diessmahl, so meiner noch unvermählten Schwester Elise wird Ihnen ganz begreiflich vorkommen durch den Beischluss so Sie hiermit der illuminirten Kupfer erhalten, welche Julianus an mich einschloss, um Ihnen solche gelegenheitlich zukommen zu lassen; und da meine würdige Mutter Rubicunda nicht fähig zu schreiben ist aus Schwäche der Hände, so vollzieh ich mit wahrem Vergnügen diesen Auftrag, es in ihrem Nahmen zu thun da ich mich (seit mein ältester Stiefsohn die hinterlassene Herrschaft meines sel. Gatten nun selbst übernahm) mit einigen Kindern auf einige Zeit hieher etablirte, so geniesse ich das Glück, meine theure kränkliche Mutter, soviel es Zeit und Umstände erlauben zu umgeben. — Ihrer so vortrefflichen und liebenswürdigen Gattin versichern Sie auch meine Achtung, mit welcher ich die Ehre mich zu nennen habe.

Wien, d. 10 Juny. 1807.

Ihre zwar unbekannte aber Sie schätzende

Dienerinn und Freundin

Karoline verwittwete Freyin v. Honrichs,
geborne Freyin v. Rothschutz.

[Kazinczy Gábor másolatában a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történel. 4r. 15. sz. VI. fogás.]

5487. (1139/a.)

Báró Riedele András — Kazinczynak.

Ex Gremio adversitatis 13 Jul. 1807.

Ich bin schon seit 20. Junius ohne Nachricht vom Paradeisvolk. Eine lange qualvolle Zeit für mich. Ich weiss also auch gar nichts von dir, geliebter Notus, ob du die Sachen bekommen hast, die wir dir geschickt haben, Dicitur und ich, und auch die Nachricht wegen des Tokayer fehlt mir, um welche ich dich gebethen hab.

Es ist ein sehr unglücklicher Zufall für mich gewesen, der das Paradeis zerrüttet hat. Der Cherubin, — (welcher dir unsehbar geschrieben hat) — ist leider aus dem Hause ihrer Mutter und zu

Donna Florimunda zuwege gebracht ; sie hat es gut gemeint, aber für mich war es ein schrecklicher Schlag, und nun bestätigt sich auch meine Ahndung ; denn obgleich der Cherubin mir hoch und theuer versprochen hat, das geliebte Journal, welches ich bisher richtig bekam, fortzusetzen : so bin ich doch schon so lange Zeit ohne diesen Schatz. Die andern Paradeisler sind auch gute Leute, aber ich glaube sie warten, bis ihnen die Gelegenheiten in die Hand laufen. Kurz, Gott weiss wie es geht.

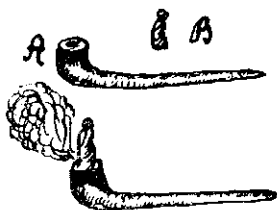
Itineris ist endlich von Wien und seinen Publicis abgezogen. Er wahr zweymahl bey mir, aber wiederum ohne praktischen Vorschritt ; von hier ist er auf seine Herrschaft Buchlain und von dort mit seiner Frau, die eine Gräfin Magius ist nach Carlsbad. Florimunda wird vermuthlich auch Brün verlassen, und sich nach Wien ziehen. Stelle dir also vor : Sto Fresco. Es war ihr Nahmenstag den 21 Junius, da hab ich auf Verlangen des Dicitur — (NB. denn ich treibe gar keine Poeterey mehr, und es fiel mir wirklich schwer das Verlangen zu erfüllen) — die Kleinigkeit verfasst, sammt Melodie, die ich hier beylege, damit du die Gnade habest, mir eben so aufrichtig deine Austellungen zu sagen, wie im Fegfeuer. Dicitur gab ihr ein Soupé am Vorabend Samstag, mit einigen Freunden, und dabey wollte er etwas unverwartetes singen, wobey vom Champagnen von ihm und von seiner Frau Regiangula Meldung geschehen sollte, so entstand das Liedchen. Jetzt hat er mir eine neue Erfindung gezeigt, den Tabak zu rauchen. Du weisst, dass ich die Buchbinderey und die Uhrmacherey gelernet hab, also trug ich ihm gleich an, ihm ein Futteral zu seinen schönen neuen Pfeife zu machen, da verlangt er wieder von mir, ich soll ihm ein paar darauf setzen. Ich verstehe nicht, wie er es meint, vielleicht in laudem des Tabaks ; ich habe aber schon folgende vier bereitete :

Die Tabakspfeife.

So wie es an den Orten stinkt,
Wohin ihr hinter Gaben bringt,
So stinkt es wenn durch euren Hauch
Aus mir entweicht der giftige Rauch.

Dieses weiss er noch nicht ; du kannst dir allso vorstellen, wie er lachen wird, wenn das Futteral wird fertig seyn. Doch werde ich ihn auch entschädigen, und inwendig etwas von der neuen Rauchart anbringen. Diese neue Rauchart hat ihm ein Graf Wilczek aus

Prag bekannt gemacht; sie besteht darin, dass man die Pfeife nicht füllet, sie hat nun eine Mündung *A*, die so weit ist, um den untern Theil eines aus Tabaksblättern gemachten Würstchens *B* aufzunehmen. Dicses Würstchen hat seiner Länge nach ein Löchlein, denn es ist über einen dicken Drat gesponnen, und wird oben angezündet.

Es ist ein Herr von Hausláb bey mir gewesen, der dich aus Kaschau kenneet, und dein Bild erkannte. Er ist auch mit mir in der Akademie erzogen worden.

Dieses Mahl schreibe ich dir bloss in Eile wegen des Tokayer, und habe dir nun diese Kleinigkeiten hinzugesetzt, um dich nicht ganz ohne Neuigkeiten zu lassen. Der Baron Johannes Forgatsch dringt in mich um zu wissen, ob er Tokayer haben könne oder nicht, weil er sich sonst woanders vorsehen will. Er verlangt einen ganzen Antheil; also bitte ich dich, schreibe ungesäumt, nur das nöthige über diesen Gegenstand, nemlich den Preis; wohin du ihn schickest, und wann er ankommen kann, dieses kannst du an den Baron Forgatsch selbst addressiren, oder wie gewöhnlich an Dicitur; wenn es nur bald kömmt. Ich kann (!) diesen Baron Johannes nicht persönlich. Er ist hier Gubernialrath und kaiserlicher Kämmerer. Sein Bruder Petrus, welcher auch mit mir in der Akademie war, ist einer von den wenigen Menschen, welche glauben, dass man sich nicht beschmutze, wenn man edel handelt, und dass man von seinem Range nichts verliere wenn man der Tröster eines Unglücklichen ist. Er kömmt also öfters zu mir, und ich liebe ihn von ganzem Herzen, und er bleibt allezeit dabey der Baron Petrus Forgatsch.

Ich bitte dich vergesse nicht deinem Herrn Schwiegervater meinen Respect zu melden, und mich deiner Frau Mutter und deiner Gräfin zu Füsse zu legen. Werde ich denn von dem guten Greise Talian und der süssen Frau gar nichts hören? Die arme Grünersberg wird wohl auch auf Nachricht von dir warten.

Chansonnette pour la fête de ma très-chère soeur la Comtesse B.

Chanter, boire, s'égayer
 Et toute autre allègre scène
 Quand ta fête l'an ramène
 Florimonde bien nous sied ;
 Par les plus sincères vœux
 De nos coeurs serrer les noeuds
 Te souhaiter mille biens
 Florimonde nous convient.
 Ceux, qui par cordial penchant
 Chantent, que tu leur es chère,
 A' leur tête ayant ton frère,
 Et sa femme également,
 Par les vœux pour ton bonheur,
 Ne leur sont pas inférieurs,
 Sans porter du sang les liens,
 Florimonde ils t' aiment bien.
 Vive Florimonde donc,
 Alla brinde pétillante
 Don de la champagne chantent
 Frère & soeur & compagnons.
 Vive qui la sait chérir,
 Vive qui lui fait plaisir,
 Vive qui d'elle est aimé,
 Vive notre société.

[*Cimzese*.:] Brün. A Monsieur Monsieur François de Kaszinczy — par Budc. S. A. Ujhely — a/ Széphalom pres de Tokay.

[Másolatban a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történi. 4r. 15. sz. VI. fogás.]

5488. (1149/a.)

Báró Riedele András — Kazinczynak.

Im Schooss des Unglücks, den 12ten August 1807.

Ich kann nicht begreifen, lieber Notus, wie du an Dicitur hast schreiben können ohne meiner mit einem Worte zu erwähnen, dieses giebt mir sehr viel zu denken und kümmert mich stark, also bitte ich dich um eine Erklärung. Du sprichst von Hausläb ; — von diesem hab doch *ich* mit eigner Hand die Nachricht gegeben. Du hast den Brief empfangen den ich in Eile schrieb und Petrus Forgatsch abschickte, weil du seinem Bruder antwortest (der Petrus ist noch nicht hier sondern in Böhmen im Lande, auf

dem Gute eines seiner Anverwandten Graf Rinburg). Dieses ist mir zu kund. Ich hab dir durch die Gelegenheit geschrieben, durch welche das Paket mit den Büchern des Itineris abgehen sollte. Durch die nehmliche Gelegenheit hat dir die Fräule Lisette Br. Rothschütz etwas geschrieben, und ich glaube ihre Schwester die Wittwe Br. Honrichs auch. Von allen diesem hast du nichts, und machst auch als ob ich nicht auf der Welt wäre. Die arme Grünersberg wird sich halb todt grämen, weil ich ihr gesagt habe, dass ich dir bald schreibe, und sie dennoch nichts mehr höret. Von ihr war alles, was ich erfuhr und mit ihr selbst sprach in dem Briefe, den ich mit den Büchern des Itineris an die Fräule Lisette geschickt hab. Das Chaos mit diesen Sachen ist eine grosse Pein für mich. Ich hab an das Paradeisvolk geschrieben, sie möchte nachsehen, wo die Sachen und besonders der Brief hingekommen, denn kömmt er in die Hände meiner Feinde: so ist mir abscheulich damit gedienet. Ich bitte dich also von deiner Seite auch so viel du kannst aufzuklären, denn du weisst wohl, was die Gemüthsunruhe im Busen eines Unglücklichen für eine grosse Marter ist.

Ich hab mit Betrübniß den Tod deines Bruders des Obersten vernommen.

Der Itineris ist aus Carlsbad hier zurückgekommen; wir haben von dir gesprochen, er schätzt dich und war zufrieden, dass ich seine Sachen an dich geschickt habe, aber von einer neuen Auflage seiner Wohlthätigkeitsschrift ist für jetzt keine Rede, ich glaube sogar, er wird wieder in publica verwickelt werden, denn sein Director von der Herrschaft schrieb ihm nach Carlsbad, dass von Wien ein Paket durch das Kreisamt an ihn gekommen sey, und auf ihn warte, also scheint es, dass er wieder nach Wien müssen. Es ist nur ein Itineris auf der Welt, und vielleicht ist dieser der erste und der letzte. Ich wusste nicht, dass er auch in Ungarn war. Nun erfuhr ich erst, dass er bey seiner letzten Heimreise von Constantinopel durch Siebenbürgen und Hungarn gieng.

Lege mich deiner Gräfin zu Füßen, mein geliebter Freund, ich wünsche ihr eine glückliche Schwangerschaft und Ende derselben und grosse Geduld. Wenn du kannst, so bitte ich dich mir das trübe Wesen, welches mich quälet bald aufzuklären.

[Másolatban a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történi. 4r. 15. sz. VI. fogás.]

5489. (1151/a.)

Gróf Heister Fülöp — Kazinczynak.

Brünn, den 14te Aug. 1807.

Hochwohlgeborner,
 Werthester Freund,

Mich hat es sehr gewundert, dass Sie so spät meinen Brief erhalten haben, mit dem Paquet das Sie von Wien erhalten hätten sollen durch Ihren Commissionair mag wohl auch eine kleine confuzion geschehen sein, welches unseren Freund Julianus nicht wenig am Herzen liegt, wie nicht minder, dass Sie in meinem Schreiben an ihm gar keine Erwähnung machen. Die Baronne Rotschütz erwartete auch schon lange den Wein, und konnte nicht begreifen, woran es halte, dass er so lange ausbleibt. Wenn bis weitershin der Wein nicht für solche bey Ihnen abgehohlet wird, so ist freylich das beste, dass Sie mir ihn gerade hinter nach Brünn schicken, wo ich ihn schon weiters expediren werde.

Hausläb ist auch schon lange mein alter bekannter guter Freund. Julianus, Er und ich waren Zeitgenossen in der Militair Academie. — Ich war vor 14 Tagen etliche Tage zu Wien, meine kleine Louise bey die Salezianer zu besuchen.

In denen von Zeit zu Zeit erhaltenen Militair Veränderungen hab ich den Todfall Ihres Herrn Bruders des Obristen gelesen, worüber ich Ihnen meine Condolenz crstatte, so wie ich aber auch zur glücklichen Entbindung Ihrer Frau, schon vorhinein meine Gratulation und gute Wünsche ablege. Die Nachrichten Ihrer Zeitung sind weit ungegründet, wir erhalten gar nichts als den Pressburger Frieden und besetzen wieder Braunau; auch sagt man, dass wir Servien bekommen. Unser Monarch, glaubt man sicher, wird die reiche sächsische Prinzessin heurathen. Des Kaisers Bruder, Hz. Ferdinand, bisheriger Grossherzog von Würzburg, wird nebst einer Erweiterung seiner Länder, König von Würzburg. Kleine Gedichte in allen Sprachen und die Predigten sind noch immer Lieblingsgeschäfte unseres Juliani; mich verwundert es sehr, dass Sie als ein jó igaz Magyar dieses nicht goutiren.

Da ich Ew. Hochwohlgeboren hiemit Ihr erhaltenes Schreiben bestättige, so muss ich Ihnen gestehen, dass ich eine ausserordentliche Freude und Vergnügen haben, etwas von Ihnen zu hören.

Den 25. 26. 27te werden wir S. k. Hoheit den E. Hz. Gene-

ralissimum hier haben, welcher die hier im Lande liegende Regimenter en Revue passirt.

Hören Sie nichts aus der Gegend von Winna, wo die Wallenstein sind? Wenn Sie Gelegenheit haben etwas zu (—),¹ so bitte der Gräfin mein Compliment zu machen.

Meinen Handkuss unbekannterweise an Ihre Frau, und ich habe die Ehre mit ausnehmend vollkommener Hochachtung zu sein
Ew. Hochwohlgeboren

ganz gehorsamer Diener und Freund
Heister G M.

Hier ist etwas von Juliano.

[Kazinczy Gábor másolatában s még egy másik másolatban a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történi. 4r. 15. sz. VI. fogás, 91. és 113. l.]

5490. (1166/a.)

Báró Riedele András — Kazinczynak.

Im Schooss des Unglücks den 18ten September 1807.

Auf deinen Brief von 28ten August empfangen den 17. Septemb. — freylich hat dein vorhergehendes alle meine Ängsten gestillet, und ich hoffe, dass auch meine Antwort darauf dir wird über den Punkt Correspondenz genug gethan haben. Der Dicitur hat mir gestern dein letztes gebracht und Nachmittags ist er aufs Land gegangen mit seiner Schwester Florimunda zur Baron Beati, und wird von dort aus auch die Honrichsischen besuchen zu Kunstadt. Doch nur er allein. Denn 7-ten Sept. waren die Honrichsischen Fräulen alle bey mir und die Stiefmutter, älteste Tochter der Rubicunda auch. — Freylich ist es genau einerley, ob du dem Dicitur schreibest oder mir, so lang ich hier bin. Florimunda lag einen dieser Tagen auf meinem Bette, sie war unpässlich, Dicitur sass bey ihren Füßen und ich stand vor Ihnen, da kam auch das Gespräch auf die Apprehensionen wegen der Correspondenz, und Florimunda war in der trüben Laune, sie sagte also zu ihrem Bruder — «Ja, wenn aber heut oder morgen etwas entsteht(!), so kannst du auch in eine Untersuchung verwickelt werden.» Er antwortete ganz kaltblütig: *«Ich mache mir gar nichts daraus; ich sehe ja was er schreibt.»* und zu mir sagte er, *schicke nur nichts weg*

¹ Kazinczy Gábor jelzete az olvashatatlan szórót.

ohne meiner Sonst nichts. Ich frage dich, ob du hier nicht den grossen Mann erkennest, der sich nichts anderes als *guten* Handlungen bewusst ist, der weiss, dass als kaiserlicher Kämmerer und General, auch er ein Stand sey, meine Handlungen zu beurtheilen, denn im Schlaf ist er nicht General geworden, und also unerschütterlich bey der Gnade bleibt, die er mir einmahl zugesagt hat, so lange ich durch persönliche Handlungen nicht seine Ungnade verdiene. Ich habe kein Wort geantwortet, aber seine kurze Rede machte einen tiefen Eindruck in mein Herz. Ich zweifle ob man auf dem ganzen Erdenrund einen Freund seinesgleichen, in meinen Umständen finden könnte. Ich glaube es nicht. Er selbst macht aus solchen edlen Zügen gar kein ; er merkt es selbst nicht ; denn dieses ist schon in seinen edlen Blute, und er fühlt, dass er durch die Gnade, die er mir erzeugt, nicht verlieren kann und mir sehr viel nützt. Cuspis ist nicht minder edel gegen mich, und auf dem nehmlichen Fuss, wie wir in Florenz mit einander waren. Mit der Zurückkunft des Petrus Br. Forgatsch von Wien, bekam ich den 14 Sept. ein Schreiben von Cuspis, welches ich dir in originali schicken will, wenn dir etwas daran liegt, doch wirst du selbst einsehen, dass er nur für dich und deine Gräfin und verehrteste deinigen im Vertrauen gehört, und dann in das Archiv zum Andenken, wie die *wahren* Heiligen mit ihren unglücklichen Freunden umgehen. Terretur minimo — — da hast du wohl recht. — Ich habe den 14 Sept. dem Dic.(itur) eine Ueberraschung gemacht, von der ich dir Rechenschaft geben will, in Hoffnung, dass du mir die verzeihen wirst, die dabey vorkömmt. Ich schrieb schon vor einiger Zeit mein bestes Gedicht ; *über den Unterschied des Lebens und der Schmeicheley* französisch und deutsch auf einem Kogelbogen, dieses hatte er gesehen. Oben auf setzte ich eine Zueignung an ihm, diese hatte er auch schon im Winter gelesen, sie lautet so :

A' Dicitur.

O Dicitur, dont de modèle
 Servir peut l'âme au créateur,
 Quand il veut faire une âme belle,
 Et dont l'incomparable coeur,
 D'honneur pètri & de noblesse
 Remplit tous ceux, qui le conaissent
 De regret à voir, que ta race
 S' éteint, quand ton bon coeur se glace.

Je ne crois pas, que tu pretends,
 Que ton Julien, dont d' adoucir
 Le triste Sort, ta bonté grande
 Se prend un généreux plaisir,
 Sous silencieuse violence
 La voix de la reconnaissance,
 Qui son soulagé coeur anime,
 Par trop de discrétion réprime.

Tu permettras. ha! je l' espère,
 Qu'ici ma Muse sans façon
 T'appelle son dieu tutélaire
 Au lieu d'ami sensible et bon
 Parce qu'au fort de la tempête
 Qui gronde sur ma vieille tête
 Un calme doux par ta présence
 Tu portes dans mes longues transes.

La Muse après apothéose
 Que son chant vient de publier,
 Comme aux Dieux en offrande t'ose
 L'enfant, qu'elle aime, consacrer.
 Contrefaisant le sacrifice
 D'Abel, qui donna les prémices
 De ses troupeaux au Dieu des poles,
 Mon meilleur fils à Toi j'immole.

Wenn du Zeit zu verlieren hast: so bitte ich dich ungeheuchelt, mache Ausstellungen darüber, denn wenn du einige machest: so sind sie gewiss gut, und ich lerne, wenn gleich nicht für mich, weil ich nichts mehr habituellement dichte, doch für andere, denen ich gute Regeln mittheilen will, wie meinem jungen Geistlichen Schüler und dergleichen. Auf der Rückseite des Blattes stand wie folgt.

POSTÉRITÉ APPRENDS.

PHILIPPE COMTE HEISTER, [stb. mint az 1218. sz. levelben az 5. K. 281-83. l.]

Mache auch hierüber deine Ausstellung, wenn du dich damit abgeben willst, und dir nicht um Zeit und Mühe leid ist, so ist es mir gewiss sehr angenehm und nützig. — Dieses Blatt schickte ich nach dem Essen meiner Nachbarin der Fürstin von Hohenzollern hinüber, mit der Bitte sie möchte es mit zweien Steknadeln an die Spalier anheften, damit es Dicitur erblick, wenn er kömmt.

Und so geschah es auch, er besucht sie alle Tage. — Wir hatten diesen Tagen den Generalissimus Erzherzog Carl hier, und Dicitur war einer von den geladenen zur Tafel beym Erzherzog Ferdinand hiesigen kommandierenden General, wo auch Erzherzog Carl speiste. Es waren 32 Couverts lauter Militares.

Als mir Dicitur die traurige Nachricht wegen des Vay brachte, sagte ich gleich, darüber werden wir ohne allen Zweifel den Notus hören, und von diesem Tage an erwarteten wir deinen Brief; Dicitur sprach mir davon als das Circulare von Generalissimus hicher kam. Deine Beschreibung war uns beyden recht interessant, und ich glaube auch dasjenige daraus verstanden zu haben, was du *nicht* sagtest. Un malheur appelle toujours son frère. Wer weiss wie viele Bitterkeiten dem Unglücklichen annoch sein Beruf nach Wien gebracht hat. Ich sage Unglücklich, weil es gewiss ein Unglück ist, von einem grossen Monarchen aus der Kreise ruhm-vollen Diener ausgestrichen zu werden. Hat man es durch seine innere Disposition des Herzens und der Meinung *nicht* verdient, so ist das Unglück gross; hat man es aber verdient, so ist das Unglück noch grösser, weil man damahls nicht einmahl in seinem eigenen Gewissen Beruhigung finden kann. Die mindeste Ungnade des Monarchen zieht einem Menschen so viel Unheil und chagrin de detail zu, dass jeder unserer Nächsten wahrhaft zu bedauern ist, der entweder hinein verfällt oder sich selbe zugezogen hat. Sobald ein Mann liegt, stehen alle seine Privatfeinde wider ihn auf. Jeder sein Privatfeind hat einen *Anhang*. Hernach sind wiederum das ganze Heer der *Schmeichler*, welche nicht es dabey bewenden lassen, wobey es ein gerechter Monarch oder sein weiser Rath bewenden lassen, nehmlich ein Vergehen aus vernünftigen und heilsamen Ursachen mit einer Strafe zu belegen, die zweckmässig ist, sondern sie finden allezeit dass dem Fehlenden zu wenig geschehen sey, und schüren also immer zu, und der grosse Haufe redet nach und schüret auch zu. Dieses hab ich carne mea erfahren, *und erfahre es noch*, und weil ich meinen Nächsten, wie mich selbst lieben *muss*, so bedauere ich jeden dem etwas ähnliches von dem widerfährt, was mich so erschrecklich drückt. Du weisst, dass ich in meiner vierten Elegie den Monarchen selbst gebeten habe mitleidig zu bedenken, was die Verleumdung für Bosheit an dem Menschen ausübe, der liegt; also habe ich gewiss Mitgefühl mit diesem deinem Jugendfreunde. Politisch betrachte ich die

Sache so. Der edle Mann hat vielleicht in einer Sache sich erhitzt und die nöthige Mässigung verloren, wie ich aus den Worten *Freyheit* und *roh antasten* schliessen muss. Da nur der Palatinus der Beschützer des ungarischen Adels und der ganzen Nation gegen alle widerrechtliche Eingriffe ist : so scheint es, dass der Herr Baron, die Nation selbst angegriffen, und ihre Rechte verletzt haben, weil der Palatin darüber aufgebracht war, und dass hernach der Monarch um seine Gerechtigkeit und Treue der Nation zu beweisen, das Betragen des höchsten Palatinus öffentlich billigen wollte, welches der ungarischen Nation seinen königlichen Willen darthut, dass er nicht verlange die festgesetzten Verträge und Rechte zu verletzen ; also muss dieses auch Ungarn nothwendig sowohl den König, als euren geliebten Palatin immer schätzbarer machen ; über den Baron Vay aber braucht ihr nicht aufgebracht zu seyn, denn die Strafe würde sonst die vernünftige Proportion überschreiten, wenn ihr alle über ihn herfiel, da ohnehin der Monarch die milde und zweckmässige proportionirte Demüthigung verhängt hat, und die gehaltene Rede des Herrn Barons euch keinen weitem Nachtheil bringt. — Ich rede wie der Blinde von der Farbe — So scheint es mir aber. — Sein Unglücksfall ist ein neues Lesestück für alle Menschen, die lernen wollen, dass nemlich der weiseste Monarch, so lang er Mensch ist, nicht für sich selbst gut stehen kann, sondern alle Augenblicke in der Gefahr ist zu straucheln. So resonniren wir über menschliche Dinge mit den besten Willen. Die göttliche Vorsicht kann nach einem Ungewitter wieder Sonnenschein schicken. Es ist ein italienisches Spruchwort : *Finche uno ha denti in bocca, non sa ciò che gli tocca.*

Wie du uns aber schätzbar und ehrwürdig bist, weil du die verdienstvollen Männer deines Vaterlandes so sehr liebst, dass du ihren ganzen Lebenslauf beobachtest, und so schön herzuzeigen weisst, dieses kann ich dir in Diciturs Nahmen und für mich selbst nicht genug ausdrücken. Es ist einem recht hart, wenn man einen solchen Mann fallen sieht, nachdem ihn Notus zuvor geschildert hat. Es wird schon wieder besser werden. *Nullus dolor est, quem non longinquitas temporis minuat atque molliat.*

Jetzt also wegen der Frau von Grünersberg. Ich habe ihr noch gar nichts sagen lassen von diesem deinen letzten Brief, weil Dicitur gleich verreiset ist, als er ihn mir gab, und ich sie gern

einmahl zu mir bestellen möchte, wenn Dicitur bey mir ist, damit auch er sie höre, wenn sie ihm gefällt, so ist auch wieder etwas gewonnen und sie kann leicht gefallen, denn Sie ist ein recht sanftes Weibchen. Es ist sehr schwer zu helfen, dieses sehe ich wohl ein. Aus dem Grund helfen und für immer, dieses ist eine schwere Sache bei Weibern. Ich habe von ihrer Tochter, was die Figur und Sitten anbetrifft nicht vortheilhaft sprechen gehört. Unter Sitten verstehe ich aber nicht die Keuschheit, sondern besser Geberden oder apparence. Sie soll aussehen wie ein Bauernmädchen. Dieses hat mir eine alte Ex-Nonne, Namens Fräule Aurelie von Rosmanit gesagt, welche mein Scolar Pater Petrus gebrauchte um die G. das erstemahl zu suchen, denn Fr. Au.(relie) kannte sie und fand sie gleich, und brachte sie gleich her zur Pforte und ich führte sie in meine Zelle. Ich werde sehen dass diesesmahl Mutter und Tochter zu mir kommen, so kann ich selbst von der Tochter urtheilen. Notand. immer nur von der Apparence. Du wirst schon gelesen haben, dass sie sich nicht entschliessen könne in Hungarn zu kommen, aber ich hab dir verschwiegen, was sie damahls zur Fräule Aurelie gesagt hat, weil sie es nur in der Gähheit und Betrübniß gesagt hat, ihre geheime Erwartung nicht erfüllt zu sehen, und weil es sehr wenig ist, was die arme erwartete. Ich glaube, mein liebster Freund, du solltest dir doch die Ueberwindung machen, wo nicht unmittelbar, doch mittelbar, durch andere gute Menschen an die Szlávy und an den Szulyovszky zu gehen, oder wenn sonst ihr eine Verbindlichkeit hat. Der Johannes Szlávy, hat dem Probus bey seiner Entlassung, ohne Begehren, 10 fl. geschenkt, wenn diese Leute reich sind und immer reicher werden, so kann sie ja ein wenig an die vergangene Zeiten erinnern erweichen. Wenn du selbst zu wirtschaften nöthig hast, so lasse dieses in Wahrheit deine erste und erste Angelegenheit seyn, denn wenn das Haus fest steht, so kann man glücklich leben, wenn es da fehlt, und man die seinigen ansieht, kann man nicht glücklich seyn, also gieb wenig oder was du kannst, und die anderen sollen auch etwas hergeben, besonders da sie mehr thun können. Denn die Grünersberg völlig versorgen, werdet ihr schwerlich. Diese Weiber haben auch manchma(l) Amanten, wegen welchen sie nicht fort wollen, und bisweilen sind diese Amanten blutarme Schlucker, und bloss wahre Liebe fesselt das schwache Weib. Hundert solche Umstände können seyn, die man nicht errathen kann ; eine prak-

tische Anweisung in Wien, schmeckt aber indessen sehr gut ; wenn Dicitur sich ihrer, annehmen wollte oder könnte, so wäre es mir wegen deiner sehr lieb ; allein er, als ex-militaris ist nicht sehr zu Empfehlungen und mühsamen dergleichen Geschäften geschickt. Er hat im Haus einen alten Kammerdiener, der vielleicht schon 36 oder 40 Jahre bey ihm ist, einen Bedienten, eine sehr schöne Kammerjungfer, eine Küchenmagd, und eine galante Köchin, welche mich manchmal besuchet, und Punctum. Florimunda ist auch verschen, doch will ich machen, dass Dicitur ihr davon spreche, wenn etwa in Wien eine Gelegenheit vorkäme. Florimunda will nicht einmahl eine Gesellschafts-Fräule nehmen.

Ich küsse die Hände für den Tokayer, dem ich eine glückliche Reise wünsche : der Streich aber mit dem Forgatsch setzet mich in Verlegenheit. Es ist mir leid. Was du schreibst, beweiset, dass du dich nicht getraut hast von deinen Nachbarn Wein zu nehmen, und ihn herauf zu schicken, als ob er von dir wäre. Der Hardick in Wien hat auch von dir einen Antheil verlangt ; wenn du aber besser und ohne Plag und Schererey an die Polen anbringst : so hast du recht, und wir lassen die Sache in Gottes Nahmen fallen ; in acht Tagen denkt kein Mensch mehr davon. Da ich dem Petrus Forgatsch den Artikel vorlas antwortete er also gleich : *da ist also nichts zu thun, hiemit Gott empfehlen, es ist Schade denn mein Bruder hätte nach und nach mehr genommen für andere Leute.* Ich hoffe du wirst eine glückliche Lese haben. Cuspis scheint mit der seinigen nicht zufrieden und Itineris gar nicht.

Freylich verlange ich nicht dass du dich sekiren sollst, mir immer Complimente von den deinigen zu überschreiben, wenn sie mich nur allerscits in ihrer Gnade erhalten, aber wenn einmal ein Zeichner, wie der Hausläb bey euch erscheint, so lass mir einen kleinen Abriss von deiner Gräfin machen, oder im Winter, wenn ihr Silouetten machet zur Unterhaltung : so bitte ich dich schicke uns ein Paar ; indessen lege mich ihr zu Füssen. Der arme Julian und die süsse Ungarin stehen noch immer vor meinen Augen ; dem Maro bin ich Dank schuldig, und du hast es auf dich genommen. Wenn der Graf Samuel Teleki derjenige grosse, lange Mann ist, der sehr gelehrt ist, und im Jahre 1792 eine kleine Frau hatte, die allezeit krank war, und eine Fräule, so ist diese Fräule diejenige mit welcher meine Tochter Gigia, die jetzt in Florenz verheurathet ist, öfter zusammenkam, und mir hernach von der Fräule Teleki

erzählte. Ich möchte wissen, ob diese elende kranke Frau noch lebet und was aus der Fräule geworden. Mich können beyde nur vom weiter sehen; aber der Gigia würde ich schreiben, was aus ihnen geworden, *manque de matière*. Vale.

[Másolatban a Magy. Tudományos Akadémia könyvtárában. Történel. 4r. 15. sz. VI. fogás.]

5491. (1170/a.)

Báró Riedele András — Kazinczynak.

[1807. sept. 23.]

Heute 23ten Sept. früh um 10 Uhr, war Fr. v. Gr.(ünersberg) und Dicitur bey mir. Es ist vergebens sie zu disponieren nach Ungarn zu gehen. Ich wollte sie bereuen dir zu schreiben, aber auch dieses war nicht möglich, es schien sie fürchte sich von deiner Gräfin. Ich sagte diese ist freylich fürchterlich, denn sie hat lange Krallen und kratzt von Ofen bis Brünn den Leuten die Augen aus; überhaupt ist nicht zu supponieren, dass seine Gräfin leiden wolle, dass jemand ihren Herrn schätze und liebe, sondern Sie wird natürlicher Weise wünschen, dass ihn kein Mensch leiden könne &c. und so scherze ich, mit ihr, denn Sie ist eine sehr sanfte und angenehme Person, du musst in jener Zeit — (nun sind es doch wenigstens 10 Jahre) ein wenig gebrannt gewesen seyn. Im Ernst also, mein liebster Freund, sie will auch nichts begehren, durchaus nicht, denn ich schlug ihr vor, sie möchte ohne Complimente sagen, was sie brauche. Sie gab mir wohl zu verstehen, dass ihre Noth nicht klein sey, aber davon sprach sie nur, wenn von dir keine Rede war. Sprach ich von euch Ungarn: so sagte Sie, dieses wissen die Herren gar wohl, was mein seliger für sie gethan hat, und besonders der Herr von Kazinczy, als ein sehr einsichtvoller Herr, wird sich gar gut einbilden, dass alle nachherige Verfolgungen meines Mannes und auch sein Tod daher kamen, dass er zu nachsichtig gegen diese Herren war. Da also H. v. K.(azinczy) und die übrigen es wissen, und nichts thun; so ist es ein Zeichen dass sie nichts thun *wollen*. Ich sprang auf und sagte für das *Wollen*, stehe ich gut für den Notus, denn seine Worte im Brief lauten so; und ich las sie. — Sie sagte: Der Szulyovszky war den ganzen Tag bey mir. — Ich sehe also daraus, dass er nur von Holz seyn müsste, wenn er ihr nicht ein wenig näher gekommen wäre als das Hemd. Meinetwegen

oben oder unten. Also noch einmahl, mein lieber Freund, überwinde dich und gehe an den Suliofsky [!] und an die Szlavy und wenn noch wer anderer ist. Sehet dass ihr 12 Gülderl monatlich zusammen leget, so lang sie lebet. Gut unter euch vertheilt, spüret ihr ja dieses gar nicht, und es macht euch Ehre. Die 2 Franzosen Maret und Semonville haben dem Commandanten von Kufstein einer ein goldenes Essbesteck, der andere eine goldene Repetieruhr geschickt, und dieser hat ihnen nichts wesentliches gethan, es war blosser Pomp, ihr aber kennet eine solche arme Närrin wohl leicht glücklich machen. Kurz, thue was dir dein Herz eingiebt, und frage deine Gräfin und ihren Herrn Vater um Rath, sie werden schon schüren, wie ich. Ich hab den Grün.(ersberg) in unserm Scherzen versprochen, dir zu schreiben : *giebst mir [mir] was so zimers [sind wir es] bald, auf der Gasse is(t) gar kalt* und Dicitur hat recht von Herzen gelacht. Ich hab sie hernach wieder hinab begleitet bis zur Kirche, und ihr versprochen, dass ich ihr augenblicklich die Nachricht bringen werde, sobald was kommt. Jetzt werde ich ein Zimmer zu ebener Erde beziehen, welches räumlicher als meine bisherige Zelle ist, die 4 Fenster und keine Doppelfenster hatte. Mein neues Zimmer ist nicht weit von der Kirche, wo folglich alle Leute beyderley Geschlechts Haufenweis vorbeysgehen, wenn sie durch die Sakristey in die Kirche gehn, wo keine Clausur ist : also kann auch die Gr.(ünersb.) kommen, wenn sie will ; allein sie kömmt nicht, wen man sie nicht ruft. Von deinem militärischen Freund hab ich noch nichts erblickt, wenn er kommen wird, werde ich ihn gleich mit Dicitur und dem Br. P. Forgatsch bekannt machen. Ich bitte dich schreib dem Br. Johannes selbst, denn nun höre ich wieder dass sein alter Schwiegervater dein Wein haben will, also dächte ich du kauftest je eher je lieber einen von deinen Nachbarn und versiehst fein bald den Forgatsch das ist, den Br. Kalkschmidt in Curin und den Hardeck in Wien. A propos : die Grünersberg wartet allezeit auf ein Porträt von dir, also bitte ich dich gieb Auskunft hierüber. Auch ich erwarte einen andren Kupfer in grössern Format mit beygedruckten Sprüchen, um eine Rahme machen zu lassen.

Weil deine Gräfin der Kochkunst kündig ist : so copiere ich hier einen Artikel aus Buschs Almanach I. Band 1797 der sehr leicht auszuführen ist, und recht wichtig scheint. Es wird dir gewiss nicht schwer fallen ein Gefäss von Drath flechten zu lassen

welches in einen deiner Kessel hinein geht und auf drey Füßen über den Boden erhoben ist.

Pagina 175.

«Wer jemals in England Kartoffeln gegessen hat, wird gestehen, dass er sie noch nirgends so wohl schmeckend fand, und doch liegt die Ursache nicht an der Güte der Kartoffeln, sondern an der Art, wie man selbe in England siedet. Es geschieht nicht im Wasser, sondern im Wasserdampfe. Ein mehr flacher als hoher Kessel, wird etwa mit einem sechstel Wasser angefüllt, worüber man ein auf drey Füßen stehendes, und etwa 6 Zoll über die Oberfläche des Wassers reichendes Dratsieb oder Durchschlag setzt, worauf man die Kartoffeln legt. Mit einem genau anschliessenden Deckel wird der Kessel sorgfältig zugedeckt. Sobald nun das Wasser durch die Wirkung des Feuers in Luftgestalt aufgelöst wird: so durchdringt dieser Dampf, der, weil er nicht von der atmosphärischen Luft berührt wird, einen weit stärkern Grad der Hitze, als das in freyer Luft kochende Wasser anzunehmen fähig ist, die Kartoffeln sehr geschwind ohne das er denselben den eigentlichen Zuckerstoff, den das Wasser wirklich extrahiret, dadurch benehmen sollte; folglich kochen auf diese Weise die Kartoffeln, mit Beybehaltung ihres ganzen Wesens, daher ihr Geschmack weit vorzüglicher ist. Auf dieselbige Art kocht man in England alle Arten von Gartenfrüchten und selbst das Fleisch, welches letztere weit saftiger bleibt, und einen viel delikateren Geschmack bekommt.»

Es freut mich sehr, dass meine Medaille deine so vollkommene Approbation hat, und ich schätze mich recht unglücklich, dass mir der Hausläb nicht hilft, dir eine bessere Zeichnung schicken zu können. Ich muss allezeit in Pazienza eingewickelt leben.

Ich hab vergessen zu berichten dass Florimunda auf Michaeli anfangen wird in Wien zu wohnen und zu hausen. Sie hat ein Quartier genommen nahe an der Burg No IV. wo sie 1250 fl. Zinns zahlt. Die Fräule Charlotte wird wohl wieder von Kunstadt nacher Wien gehen, allda aber ihre 3 Stieftöchter in eine Kost geben, und selbst wieder in Mähren nach Kunewald kommen, bey einer Gräfin Teuchsches zu leben, welche ihre — (der Fräule Charlotte) — leibliche Tochter *Mina Baron Honrichs* schon einige Zeit als eigenes Kind, bey sich hat, obwohl keine förmliche Adoption ge-

schehen ist. Diese Gräfin Teuchses geborne Harrach ist sehr reich und hat keine eheliche Kinder mehr am Leben. Die vierte Stieftochter der Fräule Charlotte ist hier bey einem verheuratheten General Beck in der Kost.

[Másolatban a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történl. 4r. 13. sz. VI. fogás.]

5492. (1171/a.)

Gróf Heister Fülöp — Kazinczynak.

Brünn, den 25 Sept. 1807.

Schätzbarster Freund,

Eben als wir dero leztes schätzbarstes Schreiben erhielten war ich willens mittels einiger Zeilen mich bey Ihnen wegen des Vorfalls des unglücklichen General Way zu erkundigen und Sie um einige Aufklärung darüber zu bitten. Nach der Verordnung und meiner Meinung, da wir keine wahre Kenntniss des Gerichts der hungarischen Rechten haben, schien es freylich ein grosses Verbrechen und Beleidung (*igy!*) der Majestet. Aus der Biographie die Sie von Way machen, ist es freylich zum Erstaunen, wie dieser grosse Mann sich so hoch vergehen könnte. Ich bedauere ihn recht sehr. Hier sagt man, dass Selben als er nach Wien citirt worden, bey Sr Maj. Audienz gehabt und sich einigermassen vor S. M. (ajestät) gerechtfertigt, S. M. sagten Ihm: Wenn er sich gekränkt glaubte, ihm frey stände zu processiren, welchen sich er aber ehrfurchtsvoll verboten, sondern nur um die Erlaubniss sich zu rechtfertigen gebeten. Er soll auch Zeit darauf schriftliche Beweise von Bischöffen und Magnaten zu seiner Vertheidigung beygebracht haben, worauf er wieder in seine vorige Ehrenstelle eingesetzt worden, worüber wir aber noch keine legale Beweise haben.

Gestern habe ich bey Juliano die Gr.(ünersberg) gesehen und gesprochen. Sie scheint mir ein gutes Weib zu seyn; obwohl arm und bedürftig, so kann sie sich entschliessen etwas zu begehren; Sie sagt ganz vernünftig: Glauben die Herren die sich bekennen, einige Wohlthaten von uns erhalten haben, so werden sie selbst wissen was sie thun können und sollen; annehmen werde ich alles mit Dank, aber nichts verlangen. Ich wäre der Meinung, wenn Ihr Herrn, reich oder wenigstens gut bemittelt, ihr ad dies vitæ wenigstens 150 fl. jährlich, als eine pension, sowohl vor Sie als auch her-

nach vor ihre Tochter so lang bis sie verheurathet oder sonsten etablirt sey, und dann eine kleine Dota versichern wolltet, denn nach Ungarn wegen ihren hiesigen Familien- und sonstigen Freundschaftsverhältnissen ist sie nicht zu bringen.

Sehen und hören Sie von der Gräfinn Wallenstein von Winna? Wenn Sie sie sehen, so bitte ich Sie ihr meinen Handkuss zu vermelden. Ihrer Gräfinn empfehle ich mich auch, und küsse ihr unerbethener Weise die Hände. Leben Sie wohl

Dero

gehorsamster Diener

Notus.

[Kazinczy Gábor másolata a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történel. 4r. 15. sz. VI. fogás.]

5493. (1209/a.)

Maklári János — Kazinczynak.

Tekintetes Ur!

Nagyérdemű Drága és régi Jó Uram!

Széphalomról d. 19. Jul. 1807 írni meltoztatott Levelét vettem d. 1^a Octobr. 1807 a 25 Rfkal együtt, úgy a' közelebb ezen folyó Honapnak 10^{dikén} írottat is az Innepi Deák Vég János által.

Kötelesnek esmerem magamat a feleletre, de soha jó módját nem találtam, meszsze el jövőn Tktes szolgabíró Barczai Ferencz Urtól. Most sem tudom hogy megyen ez a Tktes Ur kezéhez. Patakon Tiszt. Toth János Uramat kértem, hogy jó móddal ne terheltesen a Tktes Ur kezéhez szolgálatni. Az Obligatorialist bizonyáságnak okáért ide rekesztve küldöm, mellynek belső oldalán vagynak a Jegyzéseim : a restantia Capitalisbul tsak 22 Rf. 49 xr. De méltoztatik tudni a Tktes Ur hogy nekem magamnak módodom nem volt hogy szolgálhassak és másod ízben is az özvegy Aszalainétól kértem költsön, adott szívesen mert maszszoris illy adásaért szép Discretiot kapott a Tktes Urtól ; én neki 3. Rftot adtam eljövetelemlkor Interesben ezzel tett 25 Rf. a 49 xrt pedig számon nem tartottam 's nem is tudtam, a 14 magyar penz vagy denar pedig valami könyvetske ára vólt ; de ezek az approlekok maradjanak.

En Abauj vármegyének a Topographiajat igen tudom Redmetz körül is, de Széphalom hol legyen nem tudom, és soha nem

hallottam, gondolom hogy valami Prædium fog Redmetz körül lenni ; de talán nem téved el a Levelem. Ha még élek a jövő esztendő végén tsak azért is arra a földre a vágási processusba megyek visitatoria ; hogy a Tktes Ur Széphalmát fel keresvén tiszteletére lehessen még ez életben. Többire tapasztalt Uri favoriba be zárt állandó nagy tisztelettel maradtam

Bótsön d. 28^a Decembr. 1807.

A Tekintetes Urnak

alázatos hív szolgálja
Maklári János msk.

U. I. Nem H. Bődön, hanem Bótsön lakom, az hol a Barsonyos és Hernad össze szakad a Parokia alatt. Magam Abaujban lakom ; de a Parochianusimnak egy része Zemplénben valami része Borsodban is esik ; és így 3. vármegyét szolgállok a Cápánommal együtt. Pestről Budáról gyakran erre utaznak által az Uraságok akik a körömi Hidat elkerülik. Sietve esett írnom sok bajaim között ; az olvashatatlan rut írásomról engedelmet installok a Tktes Urtól.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5494. (1220/a.)

Nagy András — Kazinczynak.

Drága Nagy Jó Kedves Uram Eöcsém!

Atyafiságos Uri Levelét 's belé zárt Interest szokott tisztelettel vettem 's az Quietantiát ezen Levelembé zárom. A Capitalisra szükségem most nem lévén, annak vissza kérésével annyival inkább nem alkalmatlankodom, mivel az Ur Uram Eöcsém az Interest fizetésben mind eddig nagy accuratioval méltóztatott mostanis hogy róllam még a Terminus előtt gondoskodni méltóztatott alázatosan köszönöm.

A Meltóságos Grofnének kezeit csokolom Szerencsés meg szabadulását örvendem és örvendettem volna ha ferfi magzatot hozott volna e világra de még elég ideje lévén hozzá azt is adhat adjonis az Ur Isten.

A Méltóságos idősb Groff 's Groffné eö Ngok köszöntését nagy köszönettel fogadom 's viszont engedelmessen tisztelem, és állandó tisztelettel Maradok Csobaj 23^a January 1808.

Az Urnak Uram Eöcsémnek egy szives igaz attyafi szolgálja
Nagy András mpr.

[Melléklete:]

Nyugtató Levél.

Hatvan : 60 Rhenes forintokról, melyeket kedves Uram
 Eöcsém Tekintetes Kazinczi Kazinczy Ferencz Ur egy ezer
 Rforint Capitalissomnak egy esztendei törvényes Interesse
 fejében hiba nélkül ki fizetni méltóztatott melyekről quietá-
 lom Csobaj 23^a Jan. 1808.

Nagy András mpr.

[Eredetije övr. *Kazinczy Arthurné* levéltárában Pándon.]

5495. (1267/a.)

Kazinczy — Gróf Vay Ábrahámnak.

Sextus a' szeretetre még most méltó Sophronnak vig
 napokat!

Ez a' bérnálásbeli szabadság épen most szálla meg, midőn
 Kázmérből egy levelet kapék 's azt a' hirt, hogy az ember a' ki azt
 hozta, Uram Öcsémnek is viszen egyvet. — Mit tészen a' Sophron
 magyaráztassa meg uram Öcsém Magának azzal, a' ki görögül tud.
 Én a' Sextus nevet magamra azért applicáltam, mert Uram Öcsém
 adta rám, 's Originálomról — tudniillik arról, a' kit Jesszler fest,
 nem tudom melly munkájában, — legkissebbet nem tudok. Édes
 Uram Öcsém, sokat forgatom elmémet Uram Öcsémén. Tudja az
 a' ki a' veséket vizsgálja, hogy sokat adnék érte, ha a' dolog *csak*
játék volt volna, 's hogy *reszketek*. Ha Uram Öcsém ide jö eggyszer
 mind nékem, mind az én jó feleségemnek, mind az én igen szép
 lyánykámnak, mind az én igen igen szép rezemnek meglátására,
 megmutatom a' Cserey Farkas válaszát, melyből meg fog tetszeni,
 hogy olly lépést kezdettem tenni, melly ezt az akkor mikor a'
 levelet irtam, felbomlott dolgot, helyreállithatatlaná tette volna.—
 Helyre állott, minden hivem és befolyásom nélkül; Uram Öcsém
 a' tüzet még nagyobbá tette; abból a' mit Kézi barátunk nekem
 Uram Öcsém előtt mondott és a' mit mind eddig csak Kézitől
 tudok, látom mennyire ment: már most Caesar által ment a'
 Rubikonon, az az *alea jacta est*, 's óhajtom, hogy a' remények meg
 ne csalattassanak. Az éjjel is sok órákat töltöttem el én ezen a'
 textuson. Uram Öcsém a' Sextus boldogságát akarja elérni. De
 Góthe, a' ki utolsó levelem citátumát mondja, ezt is mondja:

Eines schickt sich nicht für Alle.

's nagyon kétlem, hogy a' Sextus csendes boldogsága a' Sophron tüzességével és a' Sophron ifjúságával össze illik-e. Próbálja meg minden ember magát és úgy tegye meg a' lépést: így szól az Apostol más dologban.

Szemmel tartom Uram Öcsémet mindig, és mindig fogok reszketni. Igen is jól teszi Uram Öcsém, ha a' Mélt. Ur intését, mellyet minap maga hozott elő, még pedig magától, és a' Morál Categorisches Imperatívumát szemé előtt tartja. A' házasság egy bizonyos sensust ad az embernek, melly ebből áll: Fanny szebb mint az én feleségem, Adelhaide miveltebb lelkű, Josephina kedvesebb, Emilie még jobb, Wilhelmina főbb nemből való, Ophelia gazdagabb, etc. de a' feleségem, *feleségem* és így megvakulok minden eránt, 's a' feleségemet annak nézem a' micsoda — *feleségEM-nek*, 's ez az érzés clúzi az emberséges ember fejéből és szívéből mind azt, a' minek ott helyet lelni nem szabad. — De 18 esztendő's ifju alkalmatos-e arra, hogy Ura légyen magának. Nagyon tartok tőle, hogy nem az. — Azonban látjuk, hogy 18 esztendővel mások, a' kiket a történet arra hitt, Királyok is lehetnek. Arra nem kell annyi lélek. Példa reá a' Dávid Ipa.

En ma várom vendégeimet Kassáról, ha a' nagy szél miatt eljönnek. Megmutatom nekik a' tegnap vett levélköt, de kitörlek belőle egy sort, mellyben a' Myserium fordult elő, 's Sextus Sophront arra inti, hogy az ollyat soha se írja. Nem jó az affélével az embernek magát szerencséltetni. A' dolog meg nem érdemli. — Ugyan ezt az intést adom a' tőlem elvitt magyar vers iránt.

Kérje kedves Uram Öcsém Kézi Urat, hogy nekem a' minap elmondott Magyar verset a' Nescio qua natale solum felől küldje meg, a' kis Poéta nevével és esztendeje feljegyzésével. Tudják, mi végre kérem.

Szolczáról a' képet kérje el Uram Öcsém, 's a' Mélt. Urnak a' Generalisnak 's magának Sophronnak születése idejét írja fel, és hozza meg. Vale.

Széphalom Ápril. 6d. 1808.

[Eredetije gróf Vay Gábor berkeszi levéltárában.]

5496. (1281/a.)

Kazinczy — Majthényi Lászlónak.

Széphalom, 1808. ápr. 30.

Méltóságos Úr!

Szerencsés óra volt az, a' melyben én a' Méltóságos Úrhoz szólottam. Válasza sok szenvedéseimért édes jutalom. Mi lenne úgy a' világból, ha a' jók ilyenek volnának! Hányszor történt-meg már, hogy midőn egy valamelly úgy-nevezett Jóhoz szólottam, fagya-elől öszve kelle sugorodnom 's futottam tőle, mintha pestises-fekélyűt találtam volna illetni! A' Mélt. Úr kegyessége megerősít az emberiség'-hitében. Oh, azért, hogy sok álfénnyel ragyogó angyalokat látunk, vannak igaz angyalok is, kik nem lopott fényben ragyognak, 's a' Mélt. Úr minden bizonynal ezeknek számokból való!

A' még nyomtatatlanul álló négy kötet szerencsésen keresztülbújt a' Censorok ragadozó kezeiken 's megjelenések attól függ, hogy az elsőnek kiadására fordított pénzem legalább egy részben visszatérjen. Az, olly szép papirosra 's olly rezekkel, ezer forintnál jóval többbe került, 's nem olly munka, mellyen sokan kaphassanak. Sok olvasó meg sem érti. Ezt tapasztalják Pesti könyvárosaink, 's szeretnék, ha rajta segítenék, de én sem nem segíthetek, sem segíteni nem akarok. Én ezt a' munkát nem úgy akarom tekinteni mint aluszékony olvasót mulattató Románt vagy egy csinos köntösbe öltöztetett Morrális írást, hanem mint Philologiai próbát, mellynek olvasása alatt azok, a' kik itélni tudnak, azt abstrahálhassák, hogy nyelvünknek melly úton és miképen kell megadni azt a' csint, a' mellyel a' francia, 's hasonló igyekezetek után már a' német is, bír. A' festők' oskolájában az a' különbség van a' Künstler és Handwerker között, hogy ez a' tárgyakat úgy festi a' mint leli, amaz pedig szépítve. A' Philologiai Künstlernek is az a' kötelessége, néki nem azt kell nézni, ha megérti-e Tiszteletes Uram, és ha úgy beszéllnek e a' piacon, hanem azt, hogy miként kell a' nyelvnek új és hozzá illő dísz adni. Debreczen, az az igazi Kalvinista infallibilis Róma, azt lármázza, hogy a' mi nyelvünk keleti nyelv nem nyugati stbb; ehhez nem illik az a' mi ezekhez; 's felejtí, hogy azt mutatja minden nemzet' csinosodása, hogy az ideákat, phrásisokat, syntaxist és szókat azon népektől kölcsönözött, mellyek nálánál régibben ismerkedtek-meg a' Múzsákkal. Így vette a' magáét Róma Athenától, 's Olasz-Ország a' Rómaiaktól, Francia 's Spanyol-

Ország az Olaszoktól, 's az Angoly és Német mindenikétől a' hol és a' hogyan lehetett, 's reményem, Debreczen bennünket nem von-e a' Raphaelék 's Vignolák' munkájának nézésektől, hogy Baszkiriába küldjön festést és architekturát tanulni. Mi leve a' Németek' göröngyös nyelvekből, a' miolta Klopstock, Wieland, Ramler, Schiller és Göthe, kit én megmakacszkodva mindenikénél inkább kedvellek, nem azt nézik, hogy Hans Sachs és Luther mint írtak, hanem hogy neologismusok mint bővítheti, szépítheti nyelveket!

Sokan tőlem Originált várnak, kívánnak, szent hazafiúságból, de gondolatlanul. Én többet használok azzal, ha Emilia Galottit a' legnagyobb gonddal adom a' Nemzetnek, mint ha egy silány Originált faragok. Remek Originált írni, nem nekünk adatott, hanem unokáinknak fog adatni. A' magyar ének triumfusa még eddig csak Virágnak némelly ódájiban, Daykának némelly dalaiban, Kisnek az én házasságomra írt utólérhetetlen szépségű epistolájában, 's Himfynek egynehány, de felette kevés számú versezetében talál-tatik. Az Apolló sípja, hogy isteni hangokat adjon, hosszas fúvat-tatást kívánt, 's ha a' Virág, Dayka, Kis és Himfy' arany szövődék-jeiből kiégettetnék az arany, felette sok maradna pozdorjában. — Én tehát inkább leszek jó Rézmetsző, a' mennyire tőlem kitelik, — mint olly festő, ki origináljai miatt becsültetnék ugyan most, de idővel munkája oda tétetnék, a' hol az Albrecht Dürer darabjai függenek. A' ki a nyelvet műveli, az csak Colorista. Leonardo da Vincinek és Titiánnak örökké fenn maradna az emlékezete, ha csak Copisták voltak volna is.

Ott, a' hol nem vala tintám, 's vagy egy szeggel karmolhat-tam könyveim' fejr papirosaiba holmit, vagy eczetben macerált vas darabok' levélvel irkálhattam, el kezdém dolgozni Sallustot is. Megrezzentve egyszer, a' mit így dolgoztam, semmivé tettem. A' múlt Decemberben Catilinát újra dolgoztam, emlékeztetvén reá a' mostani Sallustiusi Idők által, melyekben a' nagyra-vágyás' és pénz esztelen szerelme sok Katilinákat szül, kik a' Hazát elveszteni készek, csak hogy magokat nagyokká tehessék. Katilina kész, noha hozzá történelmi 's philologiai jegyzéseket is kell dolgoz-nom, — 's Jugurtha kész lehet nem sokára, ha nyílás esik előttem, hogy úgy, a' mint óhajtom, ki ereszthetem. Egy szép álm lép-des lelkem előtt eránta. — B. Prónay Sándor egy holnappal ezelőtt azt írta nekem, hogy az atyjának képét, — kit én régolta kimond-hatatlanul tisztelek — számomra lemetszettette, de hogy dr. Kovács

akarja a' maga már kész munkája elébe tenni. Ime ez meg is történt. Azonban tőle tudom, hogy leánytestvérei ugyan-azt in-folio is metszették. Sallust érdemli a' pompás kiadást. Az én kedves Rádaimat fogom megszólítani, hogy megtévén hitvese a' magáét a' kép metszetésében, ő is tegyen valamit, 's nyomtattassa Sallustot magyarul a' kép nagyságában 's tegyen elébe egy levelet az Ipához. A' nyomtatás költsége neki az eladandó exemplárokból az utolsó fillérig vissza fog téríteni. Mert én mind addig nem nyomtathatok semmit, míg Egyveleg fordétásimnak négy részét ki nem adhatom: az pedig tőlem, a' ki ott annyit szenvedtem, és a' ki az ott [!] miatt nekik még fizetni tartoztam, én, a' kivel testvére illy igazságtalanul bánt 's a'kit barátjai így fogadtak, — én, a'ki ősz hajjal fogok gazdálkodásomhoz 's ennyi terhekkkel, — éntőlem, mondom, az hamar és könnyen ki nem telik.

Fekvésemnek mind ezen panaszos rajzolatja mellett is, nem vagyok én sem békételen, sem a' Gondviselés ellen hálátlan. Én ragyogni nem vágyok, és bizonyosan nem ragyognék, ha az tőlem kitelnék is. Ezek a' semmirekellők, kik a' magok árús lelkek által magokat a' szerencse' kerekére felkapatták, még azokkal is megúttaltathatnák a' ragyogást, a' kik hiúk, a' nem-hiúkba, a' józanokba azt a' kívánságot öntik, hogy a' nem-csillogás által szégyenítsék meg a' ragyogás' részegjeit. — Nékem az Isten szenvedéscim' jutalmául egy szeretetre méltó teremtetést ada feleségül, a' ki nem csak az, hogy nem bolondoskodik, hanem önként nyújtotta ide asszonyékségeit, hogy terhemen könnyítsen. Az könnyül napról-napra: de még sok könnyíteni-való van. Mind a' mellett a' nekünk is kedvező szerencse nem vonja-el tőlünk azt az örömet, hogy néha kevés vagyonunkból másnak is adhassunk. Így ada az én kedves feleségem kevés hetek előtt 200 fl. alamizsnát, pénzben, nem megúnt ékességben, egy valakinek, a' ki el vala hagyva, holott Gróf Festetics György, — az úgynevezett nagy Festetics! egy Rostinek 25 ftos rongypapirost ada. — A' Mélt. Űr szép lelke bizonyosan érti, hogy én ezt nem alacsony kérdésből, hanem a' legnemesebb örömből beszéllem. Gyönyörűségemet érzem abban, hogy fekvésemet, magamat, feleségemet, egy illy lelkű Férjfi ismerje, 's fő kincsnek tartván egy illy Ember szertetét, a' kokettségnek minden fortélyait munkába veszem, hogy azt megnyerhessem, bírhasam. Maradjon azoknak a' bohóknak a' csecebecséjek, gondolják nagyoknak magokat, hogy nekik complimenteket hajtának vala-

merre mennek: nékem minden vágyásom az, a' mit képem alá metszettettem, hogy a' Jók szeressenek, 's lelkem most és mikor elalszom, azt kiáltsa, hogy én is gyarapítottam a' jót.

Szívképző Regéim' második könyvének homlok levelére az Ország-Birájának nevét nyomtattattam, annak dicsőséges említésével, hogy ő annak a' nagy Papnak a' maradéka, a kit a' haza' szent szeretetétől még a' Róma' tekintete sem vonhata-el, és egygy dicső mondással Justinusból. — Űrményit én nagyinak ismertem. Sokat ismerek, a' ki nem tette volna azt, a mit ő.

A' legközelőbb megjelenendő darab elébe Pászthornak képét fogom metszetni, ezen mottóval: *Civitati grande eius desiderium mansit per memoriam virtutis, Tacitus.* Egy Ossziáni darab pedig ezt fogja viselni homlokán: *Fiumei kormányzó Pászthory Sándor és Oberster Gróf Draskovich János árnyékoknak.* A' Mottó alá ez: *injecto ter pulvere . . . Horat.* Tudniillik Architás teste temetés-beli tisztelet nélkül maradt, 's ő a' sírból szállítá-meg az ott elmenőket, hogy a' Római ritus szerint azok vessenek oda három ízben egy marok port. — Én nagy híve vagyok szent Pálnak; ő pedig azt parancsolja, hogy akár eszünk, akár iszunk, akár mit cselekszünk, mindent a' Jónak dicsőítésére cselekedjünk. Szavam nem mindenütt fog kösziklára esni. Még egy kötethez a Gen. Vay Miklós képét kérem-ki, hogy lemetszethessem, mert ő is egyyike azoknak, a'kiket lelkem forrón szeret.

B. Wessclényi Miklós nem csak szépen, hanem jól is el van találva az első kötet előtt. Az egygy nagy ember. Nem tette azt rosszúl a' természet, hogy nem mindnyájunkat ütött egy kaptára. Az olly emberek látása mint a' millyen W. nagyokká teszi még a' kicsinyeket is. Az ő házánál nem ismerik a' kártyát, 's nem ágyaskákról csevegnek. Paripát, igen is, látni nála: *de duo cum faciunt idem, non est idem*: ezek a' cifra emberek azt csak dolyfősségből szeretik: ez passióból. Maga, hitvese 's egyetlen gyermeke melly lelkek azok!

Rhédey eránt vár 's parancsol a' Mélt. Úr tudósítást. — Olyassa-meg a' Kurírban a Keresztési István Debreczen városa Fiscálisa hirdetését. Pulya emberek! Az előre törekedés, a' fényre, pénzre vágyás elvette lelkeiknek minden erejeket. Két Diatára el nem süthette minden ravaszkodásaival, erősszakoskodásaival, hogy küldethessék: akkor Péchy Imre triumfált rajta, 's meg vala bosszúlva azért, hogy a' Vice-Ispánságból kitolattatott. Most mind-

nyáján köpenyeget fordítottak, úgy írja az Anyám egy nekem igen kedves testvéremnek, Krainik Józsefnének, Göncz-Ruszkán, Kassa mellett. Dienes öcsém resignálni akart. Rh. kérte, hogy azt ne cselekedje, különben azt fogják hinni, hogy őmiatta búcsúzik — nem búcsúzott! A' szegény Anyám még azt veti mellé a' levelében, hogy Dienes nincs rosszul Rhvel és soha nem is volt. — Ez sokaknál kétes dicséret! — Domokos Lőrincz régi hív barátja Rhnek. De két ízben halálos ellenségei voltak egymásnak. Az utolsó Diatai megválasztáskor Domokos a' Péchy részén volt. Most ő is köpenyeget fordított a' szélnek, arra calculálván, hogy így egy részről a' Fő-Ispán másrészről az Administrator által segéllve eljut a' régen sürgetett Kir. Táblabírósághoz. És éppen az, a' ki ezt cselekszi, a' Rhnek mondott orátióban Gályát és Mágnest emleget. — Ezeket látván, a' józan ember nem haragszik az illyekre, hanem kaczag rajtok. Bóthy is, Kánonok Gróf Haller is publice oratiókat mondtak. Gróf Csáki Sándor, — Vice Cancell. fíja — szolgálatokat tett az akkor napi kis Király körül, — — . . . si időket élünk, Mélt. Úr és olyakat, mint a' midőn a' characterében állhatatlan Cicero már-már eltántorodott a' Caesar részére, de az az áttalatt tartóztatta-meg, hogy becsületes embernek szégyen egy lévőbe keveredni a Clódiusokkal, kiknek útálást érdemlő csoportjait a' ragyogásért vesző Caesar maga mellé szította. Rh. azt írja tulajdon kezével Bernáth Ferencznek, hogy ő ezt nem kereste, hanem Fels. Urunk maga önnként adta neki, azon kifejezés mellett, hogy meg nem elégszik Gr. Teleki Sámuelnek kormányával 's tőle, az az Rhtől várja a' Vgye igazi organizatioját. — A' Király sokkal nagyobb, mint hogy olly kicsinységeket mint a' millyen a' Monarchiához képest egy Vgye, önn szemeivel láthasson; ha tehát igaz talál az lenni, a' mit Rh. itt írt, úgy látni, millyen rajzolást tett ezen Vgye felől valaki Ő Fels. előtt. Mert én Ő Fels. hívebb jobbagyát, mint az Erdélyi Cancellarius nem ismerem, sem hívebb és bölcsőbb polgárt nem. — Péchy tudja, hogy én őtet nagyon tisztetem, 's tisztelném és csudálnám, ha kétszeres rokona nem volnék is: de a' Mélt. Úr előtt szabad vagyok kimondani, hogy ezt a' veszedelmet nagy részben magának köszönheti. Tudja P. mit mond Montesquieu 's Filangieri, hogy a' virtus a' legerősebb istájpja az országnak, 's nem kellett volna másokat az elnézés és példa által felszabadítani a' gazdagodás szabados és nem szabados útjaira. Én azt hiszem, hogy [nek]ünk erőnk és veszedel-

münk a Vármegyékben áll. Nézzük-el a' Vármegyék Vice-Ispánjait, szolgabírájait. A' Proconsulok sem depopulálták jobban a' magok provinciájikat mint a' hogyan ezek gazdagodnak-meg minden felé.

Látja a' Mélt. Úr, hogy kegyessége melly bátorságra gyúlasztott. Láng a' lelkem. Hozza az Isten a' Mélt. Urat hozzánk és hozzám. Az a' nap nekem innepem lesz, de előre mondom a' Mélt. Úrnak nálam álmatlanul vonja-ki az éjtszakát. — Lehellje a' Mélt. Úr a' maga lelkét a' fijaiba, kiket nem ismerek : de gyönyörködve látom neveiket a' Révai munkája előtt. Az nékem jó ómen vala. Adják az egek, hogy még láthassam beteljesedését.

Maradok szent tisztelettel

A' Mélt. Úrnak

Széphalom, Apr. 30d. 1808.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1911 : 445—449. l.)

5497. (1366/a.

Kazinczy — Gróf Teleki Sámuelnek.

Nagy Méltóságú Gróf, Udvari Cancellarius és Fő-Ispán,
Kegyelmes Uram!

Meghagytam Magyar Régiségeim 's Ritkaságaim' Kiadójának, Institóris Károly Pesti Könyvárosnak, hogy ezen munkának egy exemplárját Excellenzíádnak haladék nélkül küldené-fel, 's ezt nem sokára az a' kézzel írt exemplár is fogja követni, mellyet Sinai Sándor a' Sylvester Grammatikájáról vótetett számomra, hogy az az Excellenzíád Vásárhelyi kincsei közzé tétethessék. Mert ámbár M. Régiségeimnek ezen első kötetébe az említett Grammatika bényomtattatott : ezen kézírásnak még is meg vagyon becse, mint-hogy a' nyomtatásban a' magyar szók gyakorta arbitrarie vannak a' hosszú vocalisok' jelleivel megbélyegezve, és még inkább azért, mert ez a' kézírás egy lapon és egy sorban sem többet sem kevesebbet nem foglal, mint az Ujszigeti kiadás, mellyről ez véve van. Fogadja szokott kegyessége szerint Excellenzíád kisded ajándékomat, és engedje nékem azt az örömet, hogy kegyes indulataival magamanak tovább is hízelkedhessem.

Tudván, hogy Kiadóm a' következő kötetek' kibocsátására csak úgy fog kedvet kapni, ha ezen első kötet néki hasznot hajtand, minthogy az újra kiadott három munka kevés interesszét támaszt-

hat, mert hányan fognak a' legrégibb Magyar Grammatikán, a' legrégibb Magyar Abéczen, és a' Varjas énekén kapni? azon voltam, hogy Praefatióim 's scholionjaim vonjanak sok olvasókat 's vevőket, 's így mind sok szükségtelennek tetszhetőt, mind sok piquant dolgokat mondogattam. A' Debreczenieknek a' többek közt jól kijutott, kik, mint valamelly második hibázhatatlan Róma, azt tartják, hogy övék a' mennyeket nyitó és záró hatalom a' Magyar Philologia dolgában. Mint vették azt a' mit mondtam Debreczenben, még nem tudom. Legalább azt tanulják-meg, hogy a' tudományok országában nincsen imperium.

A' második kötetbe a' többek közt a' Leonardus Aretinus Atiláját 's a' Judicium de Cometa 1468. akarom felvenni, és a' *Ritkaságok* articulusába az Excellentiád felejthetetlen fijának Gróf Domonkosnak, azon valóban igen jól készült, már épen nem található munkáját, melyet Birkenstock után dolgozott a' szerencsétlen halálú Palatinus' tiszteletére. Én valék az, a' ki Excellentiádnak azt az örvendeztető hírt hozám, hogy Prof. Németh az idvezült ifju Grófnak utazásait németre fordítani szándékozik: én hozom most is azt a' jelentést, hogy a' szegény Gróf' emlékezete újra feléled, 's a' Praefatióban úgy fogok felőle szólni, a' hogy azt a' Grófnak ritka érdemei kívánják. Engedje-meg Excellentiád, hogy ha majd azt kidolgozandom, elébb Excellentiádnak megmutathassam, hogy sem sajtó alá mégyen.

De ezen felyül még egy más kérést is bátorkodom tenni: — Debreczen egy magyar igen régi Hymnariont bír. Azt a' Collegium Bibliothekájának az idv. Sinai szerzette meg. Emlékezem ezen kincsről a' Sylvester Grammatikája előtt álló Praefatióban. A' Professzorok használatlanúl 's fösvénykedve, irigykedve bánnak vele: nem engedik hogy más leíratassa. Ha magok adnák-ki, kik deákul igen jól tudnak, de éppen nem tudnak magyarul, — (ám Vig László derekasan megrostálta mind Budait, mind Sárvárit, és a' rostálás épen nem igazságtalan, sőt igen igazságos) — ha magok adnák-ki, mondom, prostituálnák magokat, és azokat, a' kikhez tartoznak. Eseedezem Excellentiád előtt alázatosan, méltóztassék Péchy Imre bátyámat megszóllítani, hogy az a' Manuscriptum diplomatiái hűséggel másoltassék-le Excellentiádnak Vásárhelyi Bibliothekája' számára, 's engedje, majd ha kéznél lesz, egy ideig nekem. Én a' Lemásolót kifizetem, ha érette száz forintot kér is, 's párját vétetvén, ajándékba adom a' Debreczenből veendő Mstumot az

Excellentziád Vásárhelyi Bibliothecájának. Ezt az ajánlást Excellentiádnak megbántása nélkül tehetem.

Minden tudománynak tanúztatnia kell: tanúztatnia még a magyar nyelvnek is, és a' ki magyarul csak úgy tud, mint a' Debreczeniek, jól teszi, ha magát azok előtt, a' kik a' magyar philológiát úzik, nevetségessé nem teszi. Ezt maga Péchy Imre bátyám sem hiszi, sem gyanítja, 's innen jó, hogy az a' különben igen nagy érdemű kis írás, melyet nyelvünk védelméül készített, ott a' hol a' szók' lefordításáról szól, éppen olly rossz, mint másutt igen jó. Ha a' Debreczeniek 's maga Péchy is megsejdténék, hogy a' Hymnárion nékem iratik, bizonyosan megcsálnák reményemet, Excellentiádtól azt megtagadni nem fogják.

Maradok alázatos hív tisztelettel

Excellentiádank
Széphalom, 29. Octob. 1808.

alázatos szolgálja:
Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az *Akadémiai Értesítő* 1907: 107—108. l.]

5498. (1384/a.)

Ujgyörgyi József — Kazinczynak.

Tyrnau den 13ten Dec. 1808.

Freund!

Dein unvermuthetes Schreiben hat mich auf die angenehmste Art überrascht: die Freude die ich dabey fühlte kann ich Dir nicht beschreiben. — So leben noch alle die Freunde die gleich hartes Schicksal mit mir traf, diess ist eine der erwünschten Beruhigungen für mich, quod post multos Pascellas annoch Ruhe und stille Zufriedenheit uns vergönnet sey. — Nun folgen kleine Schilderungen der Zufällen in denen Jahren als wir von einander getrennt sind. — Die ersten zwey Jahre nach meiner Zurückkunft im Schoose der Familie, hatte ich in zwar minderem Stand des Wahnsinns zugebracht, mein ganzes war eine stille Melancholie, Unthätigkeit zu allem was der gesellschaftliche Mensch leisten soll, genass aber langsam immer mehr und mehr, bis ich plötzlich wie aus einem Traume erwachte, die Phantasien schwanden, ich wurde thätiger, und wie erschrack ich nicht, da ich sah das mein Vermögen durch Krankheitszufälle in der Verwaltung fremder Händen beynahe zu nichts geworden ist, jetzt war die höchste Zeit Vernunft zu gebrauchen, ich bewarb mich um die Gunst der Grossen, versäumte

nicht bey jeder Gelegenheit competent zu seyn, es wollte aber nicht glücken, der Dämon der Unduldung verdarb alles. — Graf Migazzy versprach mir Secretairs Stelle, aber auch in dem Augenblicke als er es versprach, nahm er schon die Zusage zurück, denn er war verschuldet, und fürchtete die Pfaffen, die ihm mit Aufkündigung droheten, sobald er den Jacobiner angestellt haben werde. — Ich glaubte nun durch Heurath mein Glück zu machen. — Einer meiner Freunde hatte mich in einem gut begüterten Hause, wo die einzige wohlerzogene Tochter Erbin des ganzen Vermögens wurde, bestimmt; ich kam, fand aber alles umgestimmt, meine Braut samt Mutter und Vatern in Thränen, mir wird statt der Antwort ein Brief vom Assessor Boronkay eingehändigt, der mich dieser redlichen Familie als einen der ersten Schurken beschrieb; ich protestirte, berief mich auf meine Ehrlichkeit, auf Freunde und Adel, diess half alles nichts, man bath mich das Haus zu meiden, und ich beschlos ohne Weib zu leben. — Von nun an Mistrauischer geworden, suchte ich auf neuen Wegen das Glück das mir den Rücken gekehrt, sammelte Zeugnisse, nahm mit diesen Beleege versehen Audience bey dem Palatin, klagte über heimliche Verfolgung, nannte Gerichts-Räthe die in ihrem Hasse kein Ziel haben, bath um Protection, da ich durch Unfälle erarmt bin, damit gegen diese unerbittlichen Feinde mein Brod suchen könne, und nicht verhungere, stellte ihm zu Gemüth wie viel ich litt, und in welchen traurigen Zustand durch Zerrüttung meiner Sinnen verfiel. Ich sahe sichtbar wie er mich bemitleidete, seine Antwort war: Er wolle mich protegieren, die Nachstellungen der Gerichtstafel hemmen, und sie ernstlich an ihre Pflicht, dem einmal abgeurtheilten nicht zu schaden, erinnern. Anstellen könnte er mich doch nicht, denn es wäre der Wille Sr Majestäten uns streng und lange zu prüfen; mit diesen Gesinnungen möchte ich zufrieden gestellt seyn, es freue ihn, in mich den dritten von der Gesellschaft gesprochen zu haben. — Erlangt hatte ich zwar nichts, aber um etwas war ich nun schon dreister geworden, den ich dachte mit mir, die Versicherung hast, das dich keine Stelle verfolgt, ich bestürmte jezt alle Grosen beym Landtage in Ofen, die ich nur ein wenig kannte, wollte aber nichts fruchten. — Endlich in diesem Jahre, da ich aller Recurse müde war, sammelte von neuem beym Comitae, Tyrnauer und Pressburger Magistrat, Districtual Tafel, und Kapitel Zeugnisse, erhielt in Wien durch

meinen Agenten Bujanovics bey dem Kayser Audiencc : die Antwort des Monarchen war kurz : Ich überlasse meiner Stelle zu unterscheiden ob sie meine Begnadigung verdienen. — Die Hofkanzley, der Staats-Rath begünstigten mich, und binnen drey Wochen die ich in Wien zubrachte erhielt ich die K. Resolution : Nobilem D. Jos. Uj-Györgyi qua olim detestabilis Societatis Martinovicsianæ complicitem et Comembaum [?] captum, et ad carceres 5^{nales} abjudicatum, a tempore reditus sui ex Captivitate, honestatis, et bonæ moralitatis, emendatæque vitæ specimina dantem, et id ipsum Jurisdictionum plurium, et honoratiorum virorum Testimoniis comprobantem, ab omni ob Delictum hoc infamiam ipsum manentem, ex altissimo Regio jussu absolvi, ac una singulis Jurisdictionibus quibus Mandatum hoc pervenerit injungi, ut eundem ubi ubi accommodationem quampiam sollicitaverit, cum cæteris paribus aptitudine, et habilitate prævaleat, applicare studeant, quod expiata culpa, ex altissima seria voluntate Regia ab omni reatu absolutus sit.

Mit diesem Decret beginnt der Anfang meines Aufkommens : ich eilte zur Publication meines Decrets bey allen Jurisdictionen, benutzte zugleich die Tyrnauer Magistratual Restauration, wo ich mit meinem jüngeren Bruder, Fiscaln bey dem Komitat Haus-Eigenthümer geworden bin, folglich mittelst eines Dienstes bey der Stadt die Lasten des Bürger Grundes verringern gedachte, so hielt ich um vacante Magistratual-Stellen an, wurde drey mahl candidirt, erhielt auch mehrere Wahlstimmen, weil ich aber nie bei der Stadt diente, wurden mir ältere im Dienste vorgezogen, und mir das Perceptorat der vereinigten Waisen und Fundational Kassen mit 400 jährlichem Gehalt übertragen. Im Circel weniger doch aufrichtiger Freunde, mit einem unbedeutenden, dennoch öffentlichen Dienst bekleidet, lebe in Ruhe und Zufriedenheit ungestört fort, bis nicht die Stunde, die Natur bestimmt, mich ereilet, und vom Schauplatze abrufet. — An deine würdigste Gemahlin bitte unbekannterweise meine Empfehlung zu melden. Unsere Freunde grüsse, küsse alle von mir, sage das ich bey Vernunft bin, und ruhig lebe. — Sollte jemand mir schreiben wollen, so hast du meine Adresse.

Ewig dein Josko.

5499. (1390/a.)

Kazinczy — Majthényi Lászlónak.

[Decz. 25.] ... 1808.

Méltóságos Úr!

Jó ideje, hogy a' Méltóságos Úrnak szokott kegyességgel eltölt levelét venni szerencsés vagyok : de mindég halogattam reá a' választ, arra várván, hogy bizonyos dolgok megtörténjenek, melyekről írni óhajtottam. Ezek még ez ideig sem menvén véghez, félbe szakasztom hallgatásomat, és legalább azzal adom jelét tiszteletemnek, hogy a' Mélt. Úrnak boldog új esztendő-t kívánjak, és azt, hogy a' Jézus Christus ma inneplett születése' napja örömeiben teljes részt vehessen. — Térek a levélre :

A' Mélt. Úr fényes házból vette eredetét, egyike a' Nemzet leggazdagabb embereinek, mint Vice-Ispán, mint Helytartói Tanácsos', mint Követ, mint a' Palatinális Senatusnak tagja fényt vont nevére — hány van olyan az országban, a' ki a' Méltóságos Úrral akár való érdemben, akár csak fényben vetekedhessék? 'S a' Mélt. Úr kereszt nélkül, Excellenz titulus nélkül tért haza, nem üttette magát Gróffá, mint egy Colosszusunk, sőt még azzal sem különböztette-meg magát, hogy a' Ludoviceára, melyre mások a' magok megrontásokkal adtak áldozatot, többet adjon mint sok szegény birtokú adni kéntelenítetett, hogy szűgyen nélkül adhasson, sőt még azzal sem kívánt ragyogni, a' mivel mások ragyogtak, — a' perorálgatással. Ha ez nem nagyság, úgy nem tudom mi a' nagyság : ha ez nem Római lélek, úgy nem tudom mi a' Római lélek. — Melly jól esik, Mélt. Úr, annak az embernek, a' ki a' maga négy falai közt nézi tapsolva, vigadva sülyyedni-el hazáját és a' nemzeti lelket, illy jelenéseket látni! Dignum laude virum Musa vetat mori. Minek utána a' pulyák' nagyságokat méltatlannak látja a' Mélt. Úr magához : azt lesz kéntelen szenvedni, hogy mi tartsuk fel a' Mélt. Úr nevét a' maradék szentebb tiszteletének mint a' millyen mind az a' mély Complementirozás, a' mit e|zek|nek a pántlikásoknak, perorátoroknak a' nagy sereg teszen. Óhajtanám Mélt. Úr, hogy a' Pozsonyi Festő Rémer a' Mélt. Urat festette volna, hogy azt a' képet egy kötetemnek elébe metszethetném. A legelsőbben megjelenendő kötet előtt a Pászthory Sándoré fog állani.

A' Mélt. Úr a' peroratorokat egy kis csípősséggel említi. — Hallám őket én is, 's képzei a' Mélt. Úr, hogy felőlök mit tartok.

Az a' popularis aura, a' mit némelly ember olly mohón vadász, szint úgy érdemetlen a' jók törckedésére, mint holmi más csillogás. — De Mélt. Úr! nincs e annak is haszna? Bizonyosan van. Én azt tartom, hogy nem győz az a' sereg soha, a' mely merő artilleriából áll. Vasas-németre, Dragonosra, Infanteristára, Huszárra, Uhlánusra, Freycorps-istára is van szükség, van még Spionra is. Hadd dongjanak tehát a' kik úgy donganak mindég mint a Dodonai ércz. Más a' lapáttal dolgozni az evező padon, más a' kormány mellett ülni, hallgatni 's intézni.

De ki hát a' jó hazafi? ki a' böcs hazafi? A' hamisaktól, a' kik félnek attól, hogy mások is érzik mit érdemlenek ők, ezt hallottam már sokszor kérdeni. — Én azt tartom, az mind jó ember, a' ki a' maga meggyőződése szerént szól, csak vadászó szándék nélkül szóljon. Az illyen ha hibás vitatás mellett szól is, legalább becsületes ember. Rossz embernek azt tartom, a' ki vé [!] azon becsületért, hogy oda küldtessék, és vásárra megyen oda, nem azért a' miért küldtetik és a' mit, legalább szóval. ígér.

Az a' szép dictió, a' mellyel Ő Fels. a' Diaetát bérckesztette, engem nagyon elrémített. Őszve voltunk csatolva, őszve vagyunk csatolva 's őszve leszünk csatolva, valanig a' halál etc. — Ez azt mutatja, hogy valóban veszedelemben forgottunk, és hogy ez nem történhető hanem megtörténendő veszedelemhez való készüllet. — Ez a gondolat elrémíti az embert, és a' veszélyt csak az nem érzi, a' kit az Isten egyiptusi homállyal vert-meg. Nem becsületes ember az, a' ki a' hazát az elstüllyedhetéshez látja közelíteni, 's meg nem borzad. — Mi történik, mi nem, azt én nem láthatom, nem tudhatom. De borzadok ha azt gondolom, hogy ezen igazságos és csak védelmezőleg készülő igyekezet oda magyaráztathatik a' két eggyüvé barátkozott hatalom által, hogy mi őellenek támadólag akarunk bánni. Az Isten fordítson-el rólunk minden inséget. Úgy életünk keserveesebb volna a' halálnál, és ha azoktól nem kellene elszakadnunk, a' kikhez bennünket a' természet legszebb lányai fűztek, épen nem volna jó embernek ne. . . . alternativa.

Biharban Restauratio volt, de nem tudom mi történt. — Számon a szegény Péchy. Cató megölte magát, hogy személyes ellensége kegyelmeivel ne legyen kéntelen élni.

Feleségem tisztelettel fogadta a' Mélt. Úr köszöntését, 's általam jelenti szíves tiszteletét. Én a' Mélt. Úrnak nem csak életet kívánok, hanem olyat, a' mellyben munkás lehessen. Nem jutot-

tunk volna ennyire, ha a' hazának sok illy férjfiái volnának. Maradok hív tisztelettel

a' Mélt. Urnak

[Decz. 25.] . . . 1808.

alázatos szolgálja :

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1911 : 449—451. l.]

5500. (1406/a.)

Nagy András — Kazinczynak.

Draga kedves Uram Eocsém!

Attyafiságos Uri Levelét nagy tisztelettel vettem és tellyes vigasztalással értem azon bődogságát, amellyet Méltóságos Parjával való meg elégedéssével és a kis Hugoskám el képzett nyajasagabúl viszen 's egész contentumát ezek tarsaságában fel találja tőgye az Ur Isten allandová meg elégedését az Urnak Uram Eocsémnek tökelletes szível kívánom. Ez uttalis irantam mutatott gondoskodását pedig kedves Uram Eocsémnek alázatossan köszönöm és Quietantiamat ide rekesztem.

Idős voltomhoz képest én türhető egességes vagyok de ez előtt öt héttel sima lévén a föld el estem és a bal csipőmet úgy meg ütöttem olly erős confusiot kaptam hogy a szobábanis mások segicsége nélkül még sem járhatok. Többire szives attyafiságában 's gratiajában ajánlott allandó tisztelettel Maradok Csobaj 29^a Januárj 1809.

Az Urnak Uram Eocsémnek

alázatos attyafi szolgálja

Nagy András mpr.

[*Melléklete:*]

Quietantia

Hatvan — 60 Rforintokról, amelyeket Tekintetes Nzetes Kazinczi Kazinczy Ferencz Ur kedves Uram Eocsém egy ezer Rforint Capitalissomnak egy esztendei törvényes Interesse fejében ki fizetett mellyekről quietalom Csobaj 29^a Jan. 1809.

Idest Rf. 60.

Nagy András mpr.

[Eredetiye özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5501. (1414/a.)

Kazinczy — Berzeviczy Gergelynek.

Hochverehrter!

Ich bringe Ihnen den wärmsten Dank, für die unschätzbare Güte, dass Sie mich mit einem Exemplar Ihres Werkes beschenkt haben. Meine alte Freundschaft, Hochachtung und Liebe ist Ihnen Bürge dafür, dass ich an Ihrem Ruhm, und an dem Beyfall und Liebe jedes Guten, die Ihr gerechtester Lohn sind, den innigsten Theil nehmen musste und gewiss nahm. Wie sehr beneidete ich Ihre Talente, Ihre Cultur schon damals, als ich in einem Intelligenzblatte der Wiener «Annalen» 1808. ein Fragment Ihrer Reise-notationen, und später Ihr deutschgeschriebenes Werk las! Ich war stolz zu sehn, dass ein so gebildeter Sohn meines Vaterlandes die Achtung der Fremden sich und uns erwerben musste. Es ist Ihnen nun bekannt, was mich in dem deutschen Werk gekränkt hat, und ich rechne auf Ihre Gerechtigkeitsliebe, dass Sie meine Gefühle billigen müssen. Die Auflösung einer Nation ist ein politischer Mord; kein Edler denkt daran ohne Schaudern. Als Klopstock seine Werke bey Götschen drucken liess, so erinnerte er sich etwas spät, dass [sich] auch die Ode an den Tod unsrer gewiss grossen Theresia in der Zahl seiner Gedichte befinde. Pohlens Schicksal empörte ihn, und er schrieb an Götschen, die Ode *nicht zu drucken*. Sie war schon gedruckt gewesen. Nun lesen Sie was er in den Anmerkungen darüber schrieb. — Meine Grundsätze sind gewiss nicht *türkisch*, und ich halte auch dafür, dass nichts ewig bestehen *kann* und *soll*. Aber die Existenz meiner Nation, der Nationalismus, ist mir theurer als Gold, was Sie durch Ihre *so gar sehr ruhig* prophetisierte Verlöschung erkaufen zu wollen scheinen. Soll sie untergehn, so bitte ich Adrasteen, dies damahl geschehen zu lassen, wenn ich schon im Grabe bin. Ich aber werde so gut wie Ihr edler, *atrox animi* Onkel, mich noch im Grabe peinlich umherwälzen, wenn über mein Grab mein Sohn oder Enkel *deutsch* an Sprache und Sinn und nicht mehr *Ungar* schreiten wird.

Ich kann Ihr Geschenk nicht besser verdienen als wenn ich Ihnen die Gefühle, die mich bey der Lesung dieses Werks begleiteten, mittheile. Will es mit dem Vertrauen thun, die Ihre Güte verdient.

Der Titel des Buchs schon, und das erste Capitel muss Ihnen

die Hochachtung und Liebe jedes humanen Lesers zusichern. Es hebt das Herz einen Grundherrs so sprechen zu hören. — Wie sehr hätte ich gewünscht, dass diese Gefühle in mir auch bey den übrigen zwey Capiteln und den angehängten Aphorismen, ungestört hätten bleiben können! Glauben Sie nicht, dass mich Ihr erster Aphorisme ins Harnisch gejagt habe. Nein. Sie haben gewiss Unrecht: aber nicht das ist jetzt, worüber ich sprechen zu müssen glaube. Ich halte mich an Ihr thema.

Dass das Feudalsystem zu die jetzige Zeiten und für die jetzigen Bedürfnisse nicht passt, das wird sogar unsere Regierung eingestehn, und wer ist so herzlos, dass er den gedrückten dritten Stand nicht in der Seele bedaure? Auch ich habe über diesen Gegenstand viel nachgedacht, weiss, dass sogar Catharina den Grundsatz aufgestellt habe, *sine proprietate nulla agricultura*, und ich weiss so ziemlich, ob die Grundherren durch die Abschaffung des bestehenden Systems *so viel* verlören als sie besorgen; ich denke noch an die Einführung des Urbariums, und erinnere mich, dass man «den Teufel nicht so schwarz fand als ihn der Schrecken vorgemahlt hatte». Oft habe ich mich auch gefragt, welche Folgen für die geistige Cultur — dem Höchsten in der Menschheit — eine Umänderung haben würde. Hierinn bin ich mit Ihnen ganz Einer Meynung; nur glaube ich, dass es nicht genug wäre, aus den *vielen*, was zu bessern wäre, bloss Eins herauszuheben. — Darauf konnte ich mir aber nicht antworten, warum Sie zu dem vielen, zu dem zu vielen Wahren was man über die Lasten der *misera* plebs sagen konnten und sagten, so manches *Halbwahre*, so manches *Gar nicht Wahre* — (ich glaube nicht nöthig zu haben, das Wort zu entschuldigen) — fügten. — Wie oft wiederholten Sie z. B. dass der Grundherr in den wider ihn geführten Klagen seiner Unterthanen *Richter* ist, und dass der Bauer nicht weiss, bey wem er Hülfe wider seinen *oppressor* suchen müsse? — Wahr ist, dass der Grundherr in eigener Person oder durch Convocirte Richter diese Klagen schlichtet, und wahr ist's dass dieses inconvenient, empörend sogar, scheinen mag, und wehe meiner Nation bey allen den flüchen, die Ihre Schrift auf sie bey dem fremden, ununterrichteten Leser ladet! Aber Sie, der Grundherr sind, Sie, der so vieles weiss was ich erst von Ihnen hier gelernt habe, Sie sollen nicht wissen, dass das eine sehr injuriöse Beschuldigung sey? Denn, sagen Sie mir, ist bey den *sedibus dominalibus* nicht stets

der den Bauer beschirmender Fiscal gegenwärtig? Ist dort nicht gegenwärtig der Judlithum u. Jurassor? Sind die Beruffenen nicht *beeidete* Richter? Gilt ihr Urtheil etwas ohne höhere Bestätigung? müssen diese Processe nicht *immer* vors Comitath, nicht *immer* vor die Statthalterey, nicht immer nach Wien geschickt werden? Haben Sie es auch gesagt, was von einem *ruhigen* Darsteller zu erwarten war, und gefordert werden darf, dass die Stuhlrichter jedes Jahr in jedem Ort erschienen waren, pro excipiendis querelis urbarialibus? bis — — Auch erinnere ich mich nicht in Ihrer Schrift angeführt gefunden zu haben, dass es doch viele Fälle gibt, wo der Bauer über seinen Grundherr triumphirt? Ich weiss die Prozeduren in der Zipsser Gesp.[anschaft] nicht: aber Sie sprechen ja nicht von einem Comitath sondern von dem ganzen Lande, und sie führen Dinge von Bars, Somogy etc. an; wie vieles hätten Sie also sagen können, was die empörende Darstellung gemildert hätte! Dass Sie dies eben darum nicht erzählt haben, weil diese sie gemildert haben würde, will ich mir nicht sagen; Sie schrieben ja nicht ein Trauerspiel, sondern eine politisch-historische Disquisition. — Ich glaube, Ihre humane Schrift hat eben durch diesen Character ihren schönen Ziel verfehlt, denn der gefühllose dumpfe Kopf hat jetzt Anlass darüber zu wüthen, und er *darf* sich und der Welt sagen, dass das Bild ihm nicht gleicht. Gliche es ihm: er würde — beschämt schweigen.

Die Bauern in Mähren, Böhmen, Oesterreich, Salzburg, Bayern und Tyrol äusserten sich bey mir dahin, dass der Zustand des ungarischen Bauern, trotz dessen, dass sie von der Regierung mehr wie der ungar. begünstigt werden, erträglicher sey als der ihrige; und ich fand es glaublich. Auch bin ich der Meynung Sr Exc. des B. Ladisl. Prónay, dass die grundherrl. Lasten den Bauer nicht zermalmen: wohl aber die andere, die er jetzt trägt.

Noch stiess ich mich an der Bilanz, die Sie über die Einnahme und die Bedürfnisse und Abgaben des Bauers aufstellten. Ihr facit ist, dass er weit weniger als *nichts* habe. — Nach meiner solchen Bilanz kann ich mit meinem jährlichen Einkommen nicht einen Monat auskommen. So berechneten die reichen kathol. Pfarr-Herren in der Zipss um das Jahr 1788, dass sie von ihren Einkünften nichts vergeben können, und der Abt Dominicus Szabó würde wohl vielleicht ein *triplum* bedurft haben.

Ich bin nicht Barbar, und nie habe ich, nie werde ich Robotten

und andere vorgeschriebene Gebühre über die Vorschrift meinen unglücklichen Mitbürgern aufladen. Es ist bey mir fast uncrhört, dass ich meine Leute oder mein Gesind fuchteln lasse, wiewohl dieses unvermeidlich ist; sie so züchtigen kostet mich viel, und das gewiss nicht darum, weil ich einen Schöngeist affectire. Ich begegne ihnen nicht stolz, und lasse meine Hand nur darum bespeicheln, weil der zum Sklaven gedemüthigte Sklave embarassirt ist mich anders zu begrüßen, wenn er zu mir tritt; und nun mein braves, braves Weib, welche die Sprache kennend, (nicht wie ich, der diese sehr stotternd spreche) in ihre Hütten geht, sie, wenn sie krank sind, mit Medizinen aus der Apotheke, mit Nahrung und Trank labt, die in einem Fall schon ihre Brust dem *nem nemes ember* Säugling darreichte! — Aber ihre Schrift, verehrungswürdiger Mann, finde ich in einem *nicht ruhigen* Ton. Ich kann nicht anders, als dies mir psychologisch zu erklären: Sie leben in Ihren ideen nicht dort, wo Sie das Schicksal hingestellt hat; Sie sind hier fremd, und finden sich nicht behäglich. Ich sehe auf die deutschen nicht stolz herab: aber ich segne mein Geschick, dass es mich zum Ungarn gemacht hat. Gute und Böse findet man überall. Ob die Guten hier in der Regel oder in der Ausnahme sind, frage sich der ruhige Denker. Aber gewiss sind hier die Ráday Gedeon nicht unerhörte Erscheinungen, und Joseph Orczy hat, ja sogar B. Palocsay, der *Wilde!* soll seinen Kindern die Ermahnung noch auf dem Todebette gegeben haben, dass sie ihre Unterthanen als Väter behandeln sollen. — Viel! viel ist zu bessern! und es könnte, würde viel gebessert werden...! &c.

Ich wunderte mich sehr, dass Sie, in diesen Ton verfallend, nicht in ein höheres Licht gestellt haben, wie höchst ungerecht es sey, dass in Sedriis Civilibus die Processe des einen Edelmanns wider den andern Edelmann erga diurna ex Cassa Contribuentium revidirt werden; — dass den Magistrat der Bauer zahlt, er, der dazu keine Zutritt findet; — dass die Last Strassen zu bauen auf ihn haftet, ihn, der *allein* Mauth und Zoll zahlt. &c. — Wäre dieses aber gesagt gewesen, so hätte ich auch gewünscht dass folgende Sachen gesagt wären: 1. Als 1793. die elaborata Comitialium Deputationum de coordinatione Comitatum durch den Palatin an jedes Comitatus geschickt ward, dieses elaboratum auch in Ujhely vorgelesen wurde. (Es schlug vor, Männer, die nicht adelich aber hinlänglich gebildet sind, bis zu die Stelle des Ober Stuhl-

richters inclusivè in den Magistrat aufzunehmen.) so ward kein Laut *dawider* gehört, wohl schrien aber gegen 60 Stimmen, wie auf ein Signal, ein frohlockendes VIVAT! —

2. Dass auf dem Reichstag 1792. die Motive gemacht ward, der Adel sollte wenigst(ens) die Last des Strassenbaues auf sich nehmen. Zwey Forderungen — (1. dass dasjenige, was Jos. II. *hoè titulo* zu dem Preis des Salzes aufschlug, von der Kammer hinzu verwendet werde; 2. dass die Regierung von der Manipulation dieses Geschäftes keine Notiz nehme) — zwey Forderungen, sage ich, brachten die Motion in Stecken. — 3. dass Máriási István in 7br. 1808 auf dem Reichstag in Pressburg (ich war gegenwärtig, und par hazard, dicht neben ihm) die Motion gemacht hat, *es wäre endlich Zeit, dem Bauern die Neunten und Zehnten ganz zu erlassen*; — so wie Ragályi István 1807. die Frage aufgeworfen: *wie lange wird denn noch der Stand der Proprietäre seine Proprietaet durch das Blut derjenigen beschützen, die keine Proprietaet haben?* — Hätte doch ein guter Genius Ihnen, während dass Sie Ihre Schrift arbeiteten, zugespelt, dass *auch das* ein *trait de l'humanité* ist, wenn man eine respectable aber gesunkene Nation gerecht, billig und menschlich darstellt.

Sie haben sich angewöhnt, mein sehr geschätzter alter Jugendfreund, die Nation, der sie durch Ihre exotische Bildung so wenig gleich zu sehen wünschen, in einem sie eher erniedrigendem Licht anzusehen, und glauben, man müsse sie ihr *Entehrendes* sehen lassen. Sie denken ganz anders als Rousseau, der der Meynung ist, dass ein gesunkenes Volk *einzig und allein* dadurch gehoben werden kann, wenn man es sich zu respektiren lehrt. Ich denke wie Rousseau, und alle die, die ihr Volk ehrwürdig gemacht haben. Pasquille wider unsere schöne, sogar von Fremden geschätzte Nation, gehören nur für die Feder solcher Elende, wie Hofmann, der Vf. von Babel und Ninive etc. war. Karl Eszterházy hatt Gott nicht eifriger um die Bekehrung mancher lau gewordener Katholiken gebetet, als ich ihn um Ihre Bekehrung anflehe. Lassen Sie uns von dem Augblicke [!] erzittern, da unsere Nation zu etwas anderm wird, als sie ist. Wünschen Sie ihr *wissenschaftliche Bildung*; das andere wird von sich selbst kommen. Wehe dem, der in die Wege der Vorsicht und der stufenweise wirkenden Natur vor der Zeit eingreift! Er bauet nicht; er zerstört.

Ich spreche zu sehr die reinen Gefühle der Überzeugung und

des Herzens, als dass der edelmüthige Mann, den ich seit 26. Jahren kenne, mich verkennen könnte, und bin ausser Besorgniss, seine Achtung durch die strenge Darstellung meiner Gefühle zu verlieren. Es sind so manche Seiten, wo sich unsere Denkgangsart freundlich berühren. Diese sichre mir Ihre Freundschaft auf immer zu. Ich verharre mit aller Verehrung

Széphalom, d. 5. Febr. 1809.

Ihr gehorsamster Diener
Kazinczy Ferencz.

[Eredetije a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában.]

5502. (1417/a.)

Kazinczy — Gróf Beleznay Sámuelnek.

Méltóságos Gróf, Cs. Kir. Kamarás Úr!

Azon áldozatok után, a' mellyek által a' Méltóságos Gróf nem csak magát, hanem a' külföldiek előtt a' Magyar nevet is megdicsőítette, bátorkodom a' Méltóságos Grófnak egy oly igyekezetet ajánlani pártfogásába, melly erre nem érdemtelen. A' legédesebb Dalköltőnk versei nyolcz esztendő olta hevernek kezemenél, mert nyomtatások ezer forintot kíván. Maga a' halhatatlan költő már nem él, 's azon egy tulajdon kezével írt exemplárnál, melly az enyém, nincsenek-meg sehol a' versek. El lesznek veszve, ha én nem adom-ki. A' Censor már reájok írta engedelmét, 's ha ezer frtot méltóztatik a' Méltóságos Gróf kiadásokra szánni, aratásig venni fogja a' Haza. Én nem is illetem a' pénzt; azt egyenesen a' Nyomtatónak küldetem, 's esztendő alatt annyi exemplár kelhetvén-el, a' mennyi vissza hozhatja a' belé tett pénzt, kötelezem magamat vissza fizetésére: de azt reméllem, a' Méltós. Gróf' nagylelkűségétől, hogy interesét elengedi, minthogy a' pénz nem saját szükségemre fordítatik. Tetézzem-meg a' Méltós. Gróf a' maga halhatatlan hazafiúi érdemeit ezzel az újjal. Ez által én arra a' lábra tétetem, hogy 14. darab más munka is megjelenhet nem sokára, 's ha ezeknek van érdeme, az mind közös lesz a' Méltós. Gróffal.

Közbenjáróm közleni fogja leveletem, mellyet Hozzája ezen dologban írok, 's így szükségtelennek látom, hogy eránta bővebben szólljak. — Maradok hív tisztelettel

a' Méltóságos Grófnak

Széphalom, Febr. 11d. 1809.

alázatos szolgája:
Kazinczy Ferencz.

[Kivűl:] Cs. K. Kamarás Méltóságos Gróf Beleznay Sámuel
Úrnak. — nyitva.

[Eredetije a Magy. Tud. Akadémia könyvtárában. Oklevélgyűjtemény.
Ívrét 41. sz. Levelek. 4. Irod. lev. III. 3.]

5503. (1452/a.)

Ujgyörgyi József — Kazinczynak.

Tyrnau den 6. Aprill. 1809.

Mein Freund.

Ein Kummervolles achtjähriges Leben und deren mehrere in sich enthaltene Vorfälle, ein wirklich weitlauftiges Schreiben, wirst du ohne daran zu zweifeln können, da ich gleich nach erhaltenen deinen Brief noch v. Vorigen Jahre, der Post übergab, zu Handen bekommen haben. Da mir doch kein Antwort erfolgt, und ich für Freunde blos lebe, auch keine grössere Glückseligkeit als die, von Ihnen Nachrichten zu erhalten, kenne, so unterbreche das Stillschweigen in der Absicht, dass wenn dir, wie aus allen wieder vermuthet, etwas zugestossen ist, ich wenigstens von deiner lieben Gattin, oder jemand deiner Angehörigen verständigt werde, und über gegenwärtigen deinen Zustand die baldigste Beruhigung erhalte. — Nachdem das ganze Land durch den Souverain, und das ohnlängst wieder, zur Vertheidigung der Monarchie aufgefordert wurde, hört, und sieht man nichts als Zurüstungen deren zwar so fürchterliche, das ich wehnen muss, man wolle die ganze Welt erobern, obwohl der Feind mächtig genug sey, auch diese unsere letzten fürchterlichen Aufopferungen, bey dem enormen Glücke das ihn begleitet, zu vernichten, so sind sie doch ohngewöhnlich grösser, schneller, und zahlreicher. — Die Nachbarlichen Komitate wetteifern mit einem solchen Enthusiasmus, dass ein das andere im Gäben übertreffen will. Freylich geschiehet es mit grossen ihrem Ruin, den die erste Aufwallung ihres Enthusiastischen Geistes nicht wahrnahm, aber da es schon versprochen, und einmal bekräftigt ist, so ist bey ruhigem Gemüthe jede reifere Überlegung, und Widerrufung zu spät, obwohl ein solches Grosssprechen den Ruin mancher adelichen Familie nach sich ziehet. — Neutra stellt ultra Legale, ein Regiment Hussaren. Die Fahne des Regiments wird durch den Primas und seiner erhabenen Kayserin Schwester, die als Pathe der Ceremonie den 10ten dieses in Neutra

beywohnt, eingeweiht; nach vollbrachter Feyerlichkeit (*igy!*) ziehet diess Regiment gleich ins Ausland, und rückt indessen nach Wienn in die darzu zubereiteten Kassernen. Kleidung, Haltung dieses Regimentes ist zum erstaunen schön, sie haben geschickte Ober- und Unter-Offiziere vom Adel, meistens gediente Soldaten. — An Früchten, sind von dem Komitate als freywillige Beyträge 47000 P. M.¹ angebothen worden. Pressburger Komitat stellt 600. Hussaren, unter dem Obristen Johan Nepomuk v. Eszterházy. An Früchten 7500 P. M. Trenchin 300 Hussaren, und 6000. P. M. Früchten. Gran ein Regiment Hussaren, unter dem würdigen Obristen B. Lusinszký, die Oberofficiere sind ebenfalls lauter gediente aus der Armee, oder nun quiescirende vom Adel. Die Städte bilden Infanterie Corps. Presbourg 3. Bataillonen, Tyrnau 4. Compagnien, werden täglich in Waffen geübet. — Zwei Theile des Buches, die Spanischen Angelegenheiten abhandelnd, sind der Gegenstand der eifrigsten Lesewelt, enthalten kaum mehr als was Zeitungen im einzelnen gegeben haben, wenn ich einzelne Proclamationen einiger Junta,² und andere Bruchstücke die über die Spanische Angelegenheiten einiges Licht verbreiten, und Beweise über den durch Cäsare begangenen Politischen Kronen-Raub liefern, ausnehme. Ich befinde mich sehr gut, und wuste auch nicht was mir fehlen konnte, als werth geschätz[t] von Freunden zu seyn. Dein Joskó Uj-Györgyi m. p.

An deine werthe Gemahlin unbekannter Weise meine Empfehlung und Handkuss. Grüsse unsere Freunde; warum schweigen Sie? Adresse wie zuvor.

[Másolatban a Magy. Tudományos Akadémia könyvtárában. Történel. 4r. 15. sz.]

5504. (1662/a.)

Tantsits Ignác — Kazinczynak.

Nagy Mihály, d. 5ten Februar 1810.

Lieber H[err] von Kazinczy!

Wie ich die Antwort auf ihr werthes Schreiben so lange verschieben konnte, begreife ich selbst nicht; hundertmal hatte ich

¹ Pressburger Metzen.

Szerk.

² Spanyol szó, jelentése: tanácsgyűlés.

Szerk.

es mir vorgenommen, und immer blieb es aus. Gewiss auch ich muss schon anfangen alt zu werden, weil mir die Procrastination (nach Kant, ein gewöhnlicher Fehler der alten) bei einer jeden auch noch so geringen Unternehmung schon zur Gewohnheit wird. Ein sehr zerstreutes Leben, das ich durch mehrere Monate in Kaschau führte, und verschiedene andere Umstände vermindern vielleicht in etwas meine Schuld, aber heben sie gewiss nicht ganz auf, und ich selbst fühle es am besten, dass ich kaum auf ihre Verzeihung rechnen darf. Könnte demungeachtet eine aufrichtige Reue und das Versprechen meines grösseren Fleisses für die Zukunft, falls Sie mich ferner mit Ihren Briefen beehren sollten, mir diese auswirken, so würde ich mich sehr glücklich schätzen. Auf jeden Fall seyn Sie versichert lieber H. von Kazinczy, dass mir Ihre Freundschaft von dem ersten Augenblicke unserer Bekanntschaft bis jetzt, wenigstens in der Erinnerung, vom höchsten Werth war, und dass mir Ihr Andenken mág heilig seyn wird. Wie wenig denkende, und zugleich gute Menschen gibt es auf dieser Welt, und welche Erinnerungen schliessen mich an Sie an!

Für das Zutrauen, das Sie, und einige andere gute Menschen mir schenken, und für die gute Meinung von mir danke ich aus ganzem Herzen, allein ihren Antrag in Betreff der Erziehung der Kinder ihres H.(errn) Bruders kann ich nicht annehmen, weil ich mit meiner jetzigen Lage vollkommen zufrieden bin, und auch selbe nicht ändern könnte, ohne mir den Vorwurf der schwärzesten Undankbarkeit zuzuziehen. Dann macht es mir meine sehr schwächliche Gesundheit physisch unmöglich mich fernerhin mit Kinder-Erziehung zu beschäftigen. Ich habe mir in Kaschau genug Mühe gegeben, um jemanden zu finden, den ich Ihnen empfehlen könnte, aber mit Bedauern muss ich Ihnen schreiben, dass sie fruchtlos blieb.

Sie führen in ihrem Familien Kreise ein sehr zufriedenes Leben, ich wünsche Ihnen von Herzen Glück dazu. Gewiss eine glückliche Ehe ausgenommen, bleibt für alle andere erdenkliche Lage des Menschen Rousseau's Satz mág wahr: *l'homme de bien est seul sur la terre*. Die erste Hälfte des Lebens hat ihre Schwärmereyen, ihre Fieberhitze, wird oft durch Leidenschaften blutig gequält, die andere wird kalt und misstrauisch, noch glücklich, wenn sie nicht am Felsen der Misanthropie scheitert.

Leben Sie wohl schätzbarster Freund, und empfangen Sie

noch einmahl die Versicherung einer aufrichtigen Ergebenheit
von ihrem

gehorsamen Dienern und Freund
Tantsits mp.

[Másolatban a Kazinczy F. fogsága idejebeli leveleket tartalmazó s
most Ducsay Dénes ny. vm. árvsz. elnök birtokában levő Kraynik Ferenc-
féle, 1834-ből való kéziratot kötet 199—200. l.]

5505. (1664/a.)

Nagy András — Kazinczynak.

Nagy bizodalommal való Drága Jó Uram
Kedves Uram Eöcsém!

Böcsös Uri Levelét érdemlett tisztelettel vettem az belé zárt
60 Rforintokkal együtt. Nagy köszönettel fogadom pedig nagy
accuratióját 's rólam való gondoskodását az Urnak Uram Eöcsém-
nek és arról quietantiámat ide rekesztem.

A Meltóságos Groffné köszöntését gratiául fogadom 's viszont
drága kezeinek csokolásával alázatosan tiszteltem és ha élete [!]
esztendő múlva engedje Isten hallanom hogy az Ur Isten fiút is
adott kedves Uram Eöcsém vigasztalására. Többire szíves attyafi-
ságába Gratiajába ajánlott állandó tisztelettel Maradok Csobaj
8^a Febr. 1810. Az Urnak kedves Uram Eöcsémnek

alázatos szolgája
Nagy András mpr.

[*Melléklete:*]

Quietantia

Super Rf Sexaginta — 60 Quos in Sortem unius anni
legalis Interusurj a Capitali Rf. Mille pro Termino 28^a Jan.
1810. obvenientes Spectabilis Dominus Franciscus Kazinczy
de Eadem exsolvere dignatus est. Super quibus quietatur
Csobaj 8^a Febr. 1810.

Idest Rf. 60.

Andreas Nagy mpr.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5506. (1695/a.)

Kazinczy — Zabolai Kis Sámuelnek.

Zabolai Kis Sámuel Urnak Kazinczy Fer. baráti szíves idvezletét.

Széphalom, 28. Márcz. 1810.

Kedves barátom, kimondhatatlan örömet szerze nékem utolsó postával az Úrnak barátságos emlékezete : mert mióta a' háboru elakasztotta közöttünk a' levelezést, nem tudhattam az Urnak hol-létét, 's ebből valóságos részvétellel értem, hogy nyugodalmat talált annyi hánykódás után. Döbrentei Augusztusban nálam volt, 's kép-zeli az Úr, hogy az Úr is forgott szóban közöttünk : de bizonyost ő sem mondhatott. Az Úr barátsága én előttem addig tekintetben lessz, míg azt, a' mi jó, becsülni fogom tudni ; és az eránt a' ki engemet szeretetébe fogadott, háládatos lehetek.

Sem Kis, sem azok a' barátim, kik, mint Kis, journal kieresz-tése felől gondolkoztak, szándékokat nem vihették teljesedésre, 's így az Úr munkája nyomtatatlan marada. Döbrentei készül, hogy valaha előlép. Ha látni fogom, hogy elsül szándéka, által fogom azt neki küldeni.

Az Ur nekem Báróczyt hozza elő. Ő nincs többé. Nem pana-szolkodhatunk az örök végezések ellen, mert elég hosszú életet enge-dett neki — csak azon panaszkodhatunk, hogy az olly nemeslelkű emberek és hazafiak örökké nem élnek. — Én az ő emlékezetét egy Epigrammával tisztelém meg a' Hazai Tudós. leveleikben, s azólta Biographiáját írtam-meg úgy a' hogy megírni mertem, mert sokat ollyat írhattam volna, a mit merni nem lehet. — Az Epigramma czélzását sokan értik, sokan nem. De olly időket élünk, hogy csak az ollyat sem szabad világosan mondani.

Ez az Epigramma a' Wesselényire írt Epigrammára emlékcztet. Fáj nekem hogy azt a' nagy embert némelly nem nagy ember bántja, 's azért bánjta, mert ő nagyobb volt mint ezek. Heve sok-szor messzebb ragadta mint kellett volna. Úgy vallotta ezt ő maga is. De hát azért hogy ő heves volt, nem ezerszerre méltóbb volt e a' köz tiszteltre mint az a' sok hevetlen, a' ki, Tacitusnak egy meg-jegyzése szerint, azért tartatik bölcsnek, mert gyáva, sőt bizvást mondhatta vala : utálatot érdemlő? — Én azt hiszem, hogy a' nemzet nem sülyedt volna soha ennyire ha több Wesselényije s kevesebb *bölcsé* volt volna. Suum cuique decus posteritas rependet. Bölcsen cselekedte az Isten, hogy az embereket nem ütötte mind

azon eggy kaptára. Cátó nagy ember volt minden heve mellett, 's annyival nagyobb, minthogy szelíd is volt mint Brútus szelíd is rettetes is. Az én Epigrammám igaz képét festi Wnek.

Az elmúlt holnapban Dayka Gábornak verscit küldöttem nyomtatás alá. A' Nyomtató Subscribenseket keres, mert tulajdon költségén adja-ki. Az Ur nevét bátor voltam feltenni. Ha a' jelentés kijő a' Hazai Tudósításokban, igyekezzék az Úr szaporítani a' Subscribensek neveiket.

Hallotta e az Ur, hogy Batsányi elhagyta Bécset 's feleségét 's Párisba ment Minister Maret-vel, ki neki Kufsteinban 1795. szomszédja volt? Én a' hazám' földjén kívül élni nem tudnék, 's Ádám és Éva sem kesergettek inkább a' paradicsomért, mint én fognék hazám 's nemzetem után, ha kitiltatnám innen. Nem tudom mit mondjak a' Bouterweck Astheticájának fordítására. Ezek az Astheticusok magok sem tudják igen sokszor mit mondanak, 's oly czifra szókkal fecsegnek, hogy azt hinné az ember, hogy mondanak *valamit* 's az ő valamijek végre is *semmi*. A' Jénai Tudom. Ujságlevelekben van ez az Asthe. is recenseálva, 's úgy emlitem, hogy B. meg van verve derekasan. Az, hogy meg van verve, úgy nem mutatja a' könyv érdemtelenségét, mint némelly könyvnek magasztalásai nem mutatják annak érdemét. De kérem az Urat még is, vesse össze a' munkát a' Recensióval 's ítéljen *szabadon*. — Ez lévén pályám, kéntelen vagyok néha Astheticákat olvasni: de ez a' munka nekem kín. Classicus munkákat kell inkább olvasni 's az érzést élesíteni. Hijába magyarázza azt akárki, miért szép a' szép, 's miért rút a' rút. De ezt sem kell egészen elmulasztani.

Az Úr engemet az Erdélyi Ujságoknak tisztelőjévé teszen. Örömmel hallok, hogy ők a' Muzsikát és a' Magyar Poezist kedvelik. A Muzsika a' lelket emeli. Melly bölcse volt a' Görögök nevelése, kiknél Muzsikát tudni 's Honért érzeni olly szükség volt mint nálunk tudni a' deák gram. törvényeit. — Kedves dolog lesz talán tudni az Úrnak, hogy a' Földiekkal játszó Musicája Zemplény Vgyében készült. Kosovics József udvari Muzsicusa volt 1794-ben Szulyovszki Menyhértnek 's barátja. Midőn ez Dec. 14-dikén Rákócson, a' maga házánál, elfogattatott, 's velem Budára vitetett, Kosovics a' Szulyovszki szerencsétlenségére készítette azt a' Musicai Compositiót.

Magyar Társaság nincs az Országban. Sopronyban már csak neve van fenn, 's gyermekekből áll.

Bátorkodom kérni az Urat, írja-meg nékem, ki legyen Gróf Teleki Mihály Úr, 's hol lakik? Az a' Teleki Ádám, a' ki Czidet fordította, már nem igen lesz életben. Hol lakott 's kik a' maradékai?

Köszöntse az Úr szíves barátsággal Mogyorósi Tőkés János Urat, 's tudósítsa hol, kinél, 's ki mellett múltat. Felejti e Zsibót, 's jobb dolga van e mint Zsibón? Olly tanítványa ugye mint ott, nem igen lesz.

Mélt. Aranka Urat méltóztassék szívesen tisztelni. Kérje az Úr azt a' nagyérdemű férjfit, hogy egyg árkusnak negyed részére méltóztassék nekem tulajdon kezeivel felírni mely nap és hol született legyen. Sok illy jegyzést gyűjtöttem már, 's nagy hasznát vettem. Igen szeretném ha rövideden ezeket is mellé tenné: hol tanult? mely hivataljába mely esztendőben lépett; hogy ha meghal, Nekrologját irhassuk.

Ajánlom magamat becses emlékezetébe. Éljen az Úr igen szerencsésen.

Az Úr levelének dátuma Septbr. 18d. 1809.

vettem Mártz. 24d. 1810.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1918: 421—423. l.]

5507. (1714/a.)

Kazinczy — Nagy József prépostnak.

Ezekon kívül egynehány magyar munkákat recenseáltam, azt hívén a legtökéletesebb meggyőződéssel, hogy a nemzet ízlését semmi sem alkalmasabb képzeni, mint a Recensiók, és osztán azért is, mert *Subit ira* cadentem ulcisci — (Virgil.) Öröömre volt, hogy a Himfy szerelme által éreztethetem a külfölddel, hogy az Apollo kedvencez huga nekünk is mosolyog. Himfyben ki kellett mutatnom a fogyatkozásokat, olyanok vannak a *Szerelmeiben*, valamint Petrarcában, Klopstockban, Göthében stbb. Tudom hogy ezt nékem sokan balúl vették és veszik: de a ki *tisztán* jár el dolgaiban, a rágalmazásokkal s félszeg ítéletekkel nem gondol. A Recensens tiszte nem az, hogy az Irót megkímélje, hanem hogy azt, a mi a munkába szép és rút sine ira et studio kimutassa. Én azt hiszem, hogy az általam szívesen tisztelt sőt csudáltt Himfynek elnémulása hozzám nem neheztelés. A mit csinálók, nem csinálom

titkon. Ha az Institutum engedné, alá vetnem Recensiomnak nevemet.

Engedd nekem azt a kérést, tisztelt Barátom, hogy Prof. Kresznerics Urat általad szívesen idvezelhessen. Elj szerencsésen és tarts meg nagy becsű jóvoltodban.

Széphalom april 18d. 1810.

Engedd, hogy ide rekeszszek két Epigrammát, melyek szívemnek kedvesebbek, mint bár mely nagy kötet munka.

Az erdő.

Síri szabadon ; itten nem kémelel senki keserved?

A remegő kedvest lombjaim elfedezik.

És ha enyhülsz lyánkád neve zengésére, sohajtodd,

S Échóm részt véve vissza sohajtja feléd.

A könyörgés.

Adj örömet! 's adj bajt mellé, nagy Jupiter! Eggyet

A kettő közül bírni csak Isteneké (Deorum tantum est)

Ez nyújtson főbb írt gyakor ingerlésével annak.

És mikor verdes, az szelíditse dühét.

Ah boldogtalan, a kit az eggyike véve sajátúl!

Az boldog, kit mind ketteje védve szeret.

[Másolata a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Oklevélgyűjtemény. Ívrét. 41. sz. Levelek. 4. Felirata : Kazinczy Fer. levelének töredéke Nagy, szombathelyi Préposthoz. Ugyane papirosra van másolva Kazinczy-nak A Nagyság és szépség' Diadalma Napoleonnak és Luizának Mennyegzőjöknel c. költeménye. Utána e jegyzet: Kresznerics Irományai. Folio kötet a m. k. egyet. könyvtárban.]

5508. (1774/a.)

Kazinczy — Pruzsinszky Józsefnek.

Nagyságos Uram,

Úgy hiszem, hogy Nagyságod Kázmérből is veszen leveleket és így nem kell arról írnom mint van ott az Ipam 's Napam. Az Ipam sokat alszik, de csudálást érdemlő dolog hogy illy hosszú szenvedés után is annyi ereje van, hogy maga erejével megyen székre, maga ül fel, könyökére dőlven fenn ülhet jó ideig, 's az orvosságait igen hosszan maga dörzsöli el a' findzsájában mikor az óra, a' melyben őket be kell venni, elérkezik. A' Napamat még mindig borzongatja a' hideg : de külömben friss. Susi eggyütt jött haza Szennáról Pepivel ; lyánykájának vaccinatioja szerencsésen succedált. sőt Susi a' vaccinatiót magán is megtétette. Pepi ma nálam hála és épen most ment vissza. Tegnap előtt estve

Szerdahelyre ment volt Kázmérből, 's eddig ott mulatott és Új-helyben. Ma Kázmérban fog mulatni 's úgy megyen Szennára. Hírem semmi sincs, 'a mit Nagyságodnak írhatnék, az az a' mi érdemlené a' jelentést.

Sophie az elmúlt héten általment Kázmérba mivel beteg atyja 's beteg anyja körül szolgálatokat kellett is illett is tenni 's Süsi a' vaccinatio miatt otthon nem volt. Ott lévén egyszer, az innepet is ott fogja tölteni. E napokban haza szaladt megtekinteni nem teve e kárt a' dér a' paszulyaiban, 's én reggel értte mentem, ötöt felváltottam, 's azon alkalmatosságon a' mellyen ő Kázmérba jött ismét, tegnap reggel haza is jöttem.

Bécsi portékáim még sem érkeznek. Ez rettenetes dolog hogy eddig haladt, holott a' pénz sok holnap előtt le vala téve. — Hogy lássa Nagysád, hogy itt semmi hír, azt vagyok szorultságból kénytelen jelteni, hogy Csáky Sándor beszéli, hogy Bécsben minden napja a' mellyben valamit nem vásárolt, ötven frtba költ, pedig csak egy inas vala vele.

Egy portzio Schnitzerl három forint. Iszonyú dolog ez. A' Munkácsi Bastille tele van Katona Tisztekkal. Alig ha a' szerencsétlen Szentes ott nem lakik, mert hallom, hogy Egerben nem lellte az, a' ki neki levelet vitt, és nem is tudhatta-meg, hová ment légyen. Az Isten szabadítsa ki bajából.

Az eggyik halat eselédeim tegnap itt megtartották Nagyságodnak parancsolatja szerént. Így az a' szerencsém volt hogy Pepi is evett belőle vacsorakor. Köszönöm Nagyságodnak gratziáját alázatosan. Sophie azt írja, hogy adassak a' leány kosarába harmincz tojást, Méltóztassék Nagysád számba vétetni ha annyi van e benne.

Pepi azt bírta rcám hogy tudjam-meg, Orczy Jósefnének, a' ki született Grof Berényi leány, tudjam meg kereszt nevét. Nézegettem Jegyző könyveimben, ha nem fordul e elő mivel ott nem kevés áll az Orczyak felől: de nincs fölöle semmi. Kérem Nagyságodat alázatosan, tudakoztassa meg ezt Tóth-Pápay és Kövy Uraknál, kiknek eggyike vagy másika talán tudhatja. Fiscális Kossutthal akarja ezt tudatni a' Sógorom, hogy hasznát vegye a' perben.

Ajánlom magamat Nagyságodnak kegyességeibe 's maradok alázatos tisztelettel

8. Jun. 1810.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

Ezen Prusinszky Úrnak szőlő levél egyenesen és csak az Orczy Jósefné neve eránt tudakozódik. Ha Tóth-Pápay 's Kövy Urak bizonyosan tudnák azt, nem lesz szükség ezt Prusinszky Urnak által küldeni : de ha nem tudnák, méltóztassék Nagyságod neki megküldeni 's azt parancsolni a' Vivőnek, hogy addig el ne jöjjön tőle, míg ezt a' nevet egygy papirosra tulajdon kezével nem írja.

[Eredetije a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában.]

5509. (1803/a.)

Kazinczy — Berzeviczy Gergelynek.

Berzeviczy Gergelynek

Kazinczy Ferencz

baráti szíves tiszteletét!

Nagyérdemű férjfi, tisztelt barátom! A' magyar nyelvben nincs semmi alkalmatlanabb, mint az, hogy az újabb idők, vastagnak vélvén a' Régiek *kelmedjeket* és *kendjeket*, melly annyi volt, mint a' Németek «Sie»-jek és a' francziák Vous-jok, 's kevesellvén a' *Magút*, melly ezeket alkalmasint kinyomhatná, az aristocraticus az *Ur* s az *Asszony*, vagy mivel ez pusztá, a' *Tekintetes* és *Méltóságos* sat. címeket kapták fel. A' szépírók neki bátorodtak a' diák módot követni s leveleikben egymást tézik. Légyen szabad, midőn magyar leveledre magyarul kell felelnem, ezeknek példájukat követnem, s engedd reménylenem, hogy bátorságomat jó néven venni méltóztatol.

Jenischnek phylosophisch-kritische Vergleichung und Würdigung von XIV. älteren und modernen Sprachen Europas nevű munkáját, mihelytt nyomtatásban megjelent, még Brünnben, hol egy jóltevő lélek a' Lipsiai Vásári Catalogust szobámba hozta volt, megvettem és azolta három vagy négy exemplarist belőle dolgozó tudósaink közt elajándékoztam. Ha hetedfél esztendő alatt tollal s tentával birtam volna, kidolgoztam volna hozzá a' magyar nyelv toldalékját, mellyre azolta is gyűjtögetek holmit, hogy valaha kidolgozhassam. Ajánlásodat a' könyv megküldése eránt azonban a' legszívesbb hálával köszönöm. Bár sokan birnának lelkednek nemességével, és közlenék a' dolgozó fejekkel, a' mit ezeknek célokra szolgálhatónak néznek. Ez annál becsesebb szolgálat volna,

mivel, megdrágulván a' könyvek ára, a' leggazdagabb is alig bírja megfizetni mind azt, a' mire szüksége van.

Azt kérde, melyik a leghasználhatóbb Magyar Grammatica és Lexicon. A Pápay munkájának Recenziójában (Leipz. Litt. Zeitg. Febr. 1810) azt mondtam Grammaticáink felől, hogy azokra reá illik, a' mit a Sardiniai martalékokról mondott a' római közbeszéd: Sardi venales, alius alio nequior! — Sok van s mind rossz, de egy sem rosszabb, mint a' Mártoné és a' Verseghié s a' Debreczeni. Legjobb és valóban igen jó a' Révaié: Grammatica Elaboratior. De ennek még csak az Etymologiai része adatott ki. Révai maga meghalálozván, Syntaxisi része egygyik tanítványánál van, Révainak tulajdon kezével írva, s az késik kiereszteni. A' Márton Lexicona sem nem elég bő, sem nem elég jó; de használható legalább, mert hibáit a' született magyar, annyiival inkább pedig az, a' ki a' nyelvet gondosan tanulta, kiismerheti. Most Márton újabban s igen bőven adja ki Lexiconát. Meglássuk, mit nyújt. Nagy veszedelme az nyelvünknek, hogy Professorait az Udvar úgy nevezi ki, mint Sámuel Próféta kente királynak Sault, kinek az vala minden érdeme ezen méltóságra, hogy atyjának elveszett szamarait fel nem tudta találni. Márton azért leve Magyar Nyelv Professor a bécsi Universtásnál, mert 1805-ben kineveztetvén erre a Bécsi Municipalitás által, Napoleonnak proclamációját lefordította ugyan, de azonnal szaladt Ő Excell. Wrbna Úrhoz s jelentést tett róla s így megelőztethetett elterjedése. Ő finnyás élni azon szókkal és phrásisokkal, mellyeket a' neologizáló szépírók hoznak be a' nyelvbe. Itéld meg, mit kellene az olyan német Lexicographról ítélni, a' ki a' nyelvet csak úgy adná elő, a' hogy az Lessing, Klopstock, Góthe, Schiller, Wieland és Voss előtt vala. Jó Grammaticánk és jó Lexiconunk mind addig nem lesz, míg ezt szépíróinknak egyike vagy másika dolgozni nem fogja; az ilyen pedig nem örömet vesztegeti idejét az illy sovány munkára.

«Sok más hasznosabb és szebb következésű foglalatosságokhoz kezdhetnénk (így írod), a mellyek által hazánknak azon boldogságra utat nyithatnánk, mellyel a' gazdagon adakozó természet bennünket kínál, de a' mellyre a' vezető eszközöket mindig elmellőztük.» Én nem vagyok veled egy értelemben. Nemesebb és hasznosabb foglalatosság nem lehet, mint a hazai nyelvet a legfőbb tökéletességre vinni. Erre a' munkára nem született minden, és nem szükséges, hogy minden csak azt tegye, mert több is van csinálni való.

Az mindaz által igaz, s a história bizonyítja, hogy ha valahol a *Jó* gyökeret vert, ott mindig a' *Szép* készítette az utat. Miért lenne ez minálunk másképpen? A poesis és mindaz, a' mi ezzel szorosabb vagy tágabb összeköttetésben vagy, a' legszebb virága az emberi elmének, az pedig nyelv nélkül nem virágozhatik; — nyelv nélkül, mondom, s a' nyelv alatt minden nemzetnek a' *maga saját* nyelvét értem. — Hogy Jenisch azt mondja, hogy az emberiség előmenetelének akadályára szolgál az, hogy minden legkisebb nemzetcske is a' maga nyelvének kíván elsőséget tulajdonítani, — arra nem emlékszem. Ha mondja, úgy felette gondolatlan szót ejt. Jónak látnád-e édes barátom, egy varázssbot csapása által *egy nyelvvé* tenni az egész emberi nemzetet? Én azt, a ki azt cselekedné, az emberiség legnagyobb ellenségének tartanám, valamint most azt a' nagy embert, a' kinél az emberiség történetei nagyobbbat nem mutatnak, azért is igen nagynak tartom, hogy ő eléggé böles, respektálni minden népnek a maga nyelvét, és annak nem eloltásán, hanem virágoztatásán igyekszik. Neked, tisztelt barátom, mindig csak arany kell, mintha annak a gaz Cabinetnek volnál Ministere, a' mely a' maga haszna miatt egész Európát fellázította, és a fellázított nemzeteket segély nélkül hagyta veszni, s eltiportatni. Nekem is kell az arany, mert tudom, hogy annak mily haszna van az eszes ember kezében, és hogy a' nélkül még a' Cultura sem haladhat. De én az aranyat nem tartom sem *egynek*, sem *elsőnek* azok közt, a' mit keresnünk kell. Mindezt, mind azt kell keresni, de úgy hogy, a' hol az aranykeresés a' Nationalismusnak kárt teszen, ehhez kell állani és azt keresni megszűnni; eljő a' boldogabb idő s kereshetjük ismét azt.

Elkapott egy más gondolat, de említeni akartam, hogy kaczagom, a' mit Herder valahol a' magyar nyelvnek s népnek elenyészése felől jövendől. Herder hamis próféta. A' magyar nyelv és nép elenyészni nem fog soha, míg philosophiai lélek fogja kormányozni Európának dolgait, mint most kormányozza. A' Nem-vandalus hódoltató csak azért is meghagyja ezt és azt, hogy egy tulajdon characterü s Originális, sehol másutt nem található szép nyelv ki ne vesszen.

Legujabb munkádat a' Partiotisches¹ Blattban nem olvastam, mert azt a' Journalt nem járatom, sem senki nem e tájon. Nem az olvasást szerető Szepcs az én tájam, s magam mindent járatni nem

¹ [Sic!]

győzők. Nagyon le fognál engem kötelezni, ha ennek minden eddig kijött darabjait kevés időre nekem megküldeni méltóztatnál. Nanai kereskedő *Rumi* József Úrhoz lehetne küldened, vagy általadnod Pataki Professor Schewerley úrnak, ki a' Vacatiok alatt Szepest akarja bejárni s látogatásodra lépzen.

Áldás minden szavadra, melyet a' misera plebs mellett és a' feladott systema oktalansága ellen mondasz! Ezt én nem csak szájjal, de szájjal és szóval is mondom. E részben Te és én egyformán gondolkodunk; az egyedül kettőnk közt a' különbség, hogy Te a' mostani dolgok előadásában, elmelegülve tárgyad által, olyakat is mondasz, a' mik nincsenek úgy, a' hogy mondod. Én ezt nem cselekszem. Osztán még egyet: midőn vádolni kell valakit, megfontolom, ha *oka é ő annak? s ki az oka? és miért?* Te ezeket nem kérdeled. Te ezekkel nem gondolsz. Ha Veled lehetnék, örömet közleném Veled gondolkozásomat, örömet végig hallanálak. Engedd azzal rekesztenem be ezen czikkelyt, hogy a' ki e' részben (a' misera plebs szánásában s könnyebítésc ohajtásában) veled nem ért egyet, vagy nem tudja mit mond, vagy barbarus.

Azt írod, hogy a' franczia titulusok Napoleont vagy színlelt politikával, vagy megtévéddel vádolják. Én sem egyiket nem lelem benne, sem a' másikat. Színlelt politika egy igazán nagy Uralkodóban nem lakik, nevezetesen abban, a' ki azt mondja: *Die beste Politik ist jetzt ohne Falsch zu thun*. Megtévédeés lehet a' legbölcsebb emberben is, míg ember; de a' ki magát bölcsnek legitimálta, én abban nem könnyen keresek *megtévédeést*. Sokszor másolt már ő is a' maga végzéseiben. De sokat a' *bölcsesség* nem enged tétetni egyszerre. Napoleonnak én még nem láttam nagyobb tisztelőjét, mint az öreg Domokos Lajost Debreczenben. Midőn a' Concordata megkészült, elhűlten látván, hogy Domokos, az a' szörnyű kalvinista elragadtatva szóllott a' Concordata felől. De hogy lehet azt, kérdém, csudálni, holott nem franczia Pápát tesz, hanem a' Gallicana Ecclesiát, egy *külföldi* fő alá hajtja, s a' Coelibátust teszi törvénnyé a' Papságnál? Ő sem tehet egyszerre mindent, — felele Domokos: de várd csak, mi lesz még ebből? — Ime az egyik pont már beteljesedett s a' Római Pápa polgárja a' franczia birodalomnak; a' másik még hátra van s úgy hiszem, hogy a' következő idők igazolni fogják, a' mit Domokos jövendőlt.

A' franczia titulusok nem feudalis titulusok. De Napoleon tekintetbe vette az idők szükségait és a' Nemzet génuszát. Nem

clég-e, hogy ezek a' titulusok nem ártók? Így látom, hogy a' Vallás miatt vádoltatik. A rövid látásu ember ötet a' Vallás visszakozása s tisztelete miatt csak egy fortélyos fejedelemnek nézi, a' ki iga alá vetette az észt, hogy ez az igához szoktatás más iga alatt is tartsa a' népet. Én Napoleont a' keresztyén vallás tisztelete miatt egy igen nagy fejedelemnek nézem. *A' Religio substitutja az Észnek a' gyáva embernél!* --- úgy mondá ő, nem tudom immár hol. Ezt jól kell tudni, érteni, ezt érteni kell akarni. Még azon sem csudálkozom, hogy a' Pápista vallást hozta vissza. Az volt a' többség vallása, és ez valóban analogabb s antikabb izlésű, mint a' nagyon geistig Protestáns vallás. Osztán ez *segélli a szépmesterségeket* s az a' haszna is van, a' mi a' Protestáns Vallásnak nincs és nem lehet. Hasznot keresünk? Óh hagyjunk békét! S mit tanul többet s jobbat a' Protestans Cultusban a' Templomba járó ember, mint a' Pápistában? Kijő a' Protestáns, és csak annyit tanult, mint a' misén a' Pápista. Erre ezer a' példám. A' min én, mint Protestáns csudálkozom, megbotránkozom, a' mit eltörölve látni óhajtok, bizonyosan el lesz előbb utóbb törölve; s így a' Pápista vallásban az, a' mi általánosán el lesz törölve. Hellasban és Rómában is sokat tanítottak a' Papok, a' min Socrates és Cicero nevetett, de respectált. Így lesz a' Pápistaság dolga.

Engedj meg, hogy mindent összezavarok. Azért cselekszem ezt, mert óhajtanám, hogy egész gondolkozásomat ismérd. Úgy szölkék, a' hogy érzek, s azt hiszem, hogy a' Nationalismust kivéve, mely nekem idolumom, és a' melly felől Te semmit nem tartasz, gondolkozásunk megegyez.

A kapitánynak egy veszedelmes riválisa van; alig merem remélleni, hogy ő szerencsés lehessen abban, a' mit keres. Ez az új rivális nehézzé teszi neki a' vívást. A' franczia és olasz nyelvet bíró Nevelő dolgában nem tehetél semmi egyebet, mint a' mit ígérsz: elcsalni a' más Obligátusát, rut cselekedet volna. Ezt a' kapitány tanácslotta, és ott, a' hová szánva volt, nem kívánták. Most reá többé semmi szükség, és így kérlek, ne tégy semmi lépést.

A' Debreczeni és Pataki Collegiumok igen kedvesen vennék, ha deák munkádból nekik exemplárokat küldeni méltóztatnál. Én ugyan küldöttem egygyet ajándékban a' Pataki Bibliothecának, s négy barátomnak is küldöttem ajándékban, mert a' tiltott munkák kapósak.

Örvendve értem, kedves barátom, hogy végre egy szép gyer-

mek attya vagy. Éltesse az Isten örömedre és tartsa meg életét, adja meg neki culturádat, de az Horváth Imre lelkével a' Nationalismus prenotumában.

Az Ipam Január 23-án meghalt. Én egy halálos tüdőgyuladástól most épülök: feleségem pedig most van a' sárgaságnak legmélyebb lépcsőjén; idősebb leányomat a' hideg leli. Ez volt életemnek egyik legszerencsétlenebb esztendeje minden tekintetben, s nevezetesen azért is, hogy a' halál igen sok nevezetes és kedves barátimtól megfosztott. Hat holnap óta többet vénültem, mint 6 esztendő oltá. — Éljen szerencsésen és ajánlj méltó hitvesed ő kegyes emlékezetébe.

Széphalom, Júl. 23. 1810.

Örökös hív tisztelőd

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent a *Magyarország* c. napilap 1900. 329. sz.]

5510. (1814/a.)

Bastendorff Zsanett — Kazinczynak.

Monsieur,

Votre lettre que j'ai reçu avec plaisir m'est parvenu, en son tems. Bien sensible aux sentiments que vous avez conservé pour mon cher Oncle depuis si longtems, j'y prend beaucoup de part puisqu'il me touche de près et vous remerci Monsieur des louanges que Vous lui donnez, espérant et étant même persuadée qu'il le merite, puisqu'il est loué d'un homme de merite et respectable, je vous assure, Monsieur, que mon Oncle en sera reconnaissant, et que je me ferai un plaisir de lui annoncer qu'il est encore dans votre souvenir. Veuillez presenter mes respects a Madame votre Epouse et j'embrasse de tout mon cœur Vos deux petites Demoiselles. Dieu veuille leur donner vos sentiments, je sais que je leur souhaite un trésor.

J'ai l'honneur être avec respect

Monsieur

Pest, le 2 Aout 1810.

Votre très-humble servante
Jeannette Bastendorff.

[Másolatban a Magy. Tud. Akadémia könyvtárában. Történl. 4r. 15. sz.]

5511. (1823/a.)

Kazinczy — Vajai Vay Józsefnek.

Méltóságos Udv. Consiliárius és Septemvir
nagy tiszteletű 's kegyességű Uram!

Kázméri dologban írok, mert a' Napam is ír mai postával, 's olly röviden a' hogy a' dolog volta, melyről a' Mélt. Urat informálnom kell, engedi.

A' Napamnál angyalibb lelkű asszonyt, gyermekeit szeretőbb anyát, igazságtalanságot inkább gyűlölő lelket nem ismerek. Neki nem jutott más vétek, vagy hiba vagy minck is nevezzem, mint a' gyengességig vitt jóság, nincs energiája ellent állni azok impetusának a' kiket szeret.

A' Sógorom igen jó ember testvércitől mindig igazán szeretett testvér volt, 's az most is. De karaktere az elzárttság, 's a' csendesség, lágyság külsőjével egyesült STARRSINN. Ezt a' német szót azért tettem itt kifejezésemmé, mert a' szegény Ipam mindig ezzel vádolta. Nem enged semmi oknak. Gyakorta midőn az Ipam ezen *átalkodottsága* miatt ellene kifakadt, mi engesztelni igyekeztünk őtet, 's szelidebb színt festettünk a' Sógorom tettének; 's ilyenkor az Ipam kifakadt. Rettenetes dolog a' ti megvakulástok, ugymond, 's a' feleségemé leginkább. Eljön az idő ha én meghalok, hogy veszedelmteken fogjátok tapasztalni ki legyen az a' bátya a' ki mellett ti most fogtok. 'S valóban Mélt. Ur ez a' megjövendőlt idő itt van.

Eszteendeje, vagy valamivel több, hogy a' Sógorom világosan kimondta Delvónak, hogy ő Kázmérban a' leánytestvéreinek részt nem enged. Én ezt Delvótól soha nem hallottam, és így a' Sógorom iránt diffidentiával nem is voltam. Külömben is a' mostani szempillantásig bátran elmondhatom a' mit a' Mélt. Urnak Patakon mondtam, (noha szavamra az Ipamnak igen rosszkor megjelent bátyja sarcasticus hökkentéseket tett a' Mélt. Ur előtt) hogy én a' feleségem successiója cránt semmi plánumokat sem mediate sem immediate nem csináltam, semmi kívánságokat nem tettem, a' jóság mostani felosztásáról nem álmodoztam, sőt inkább olly modeste 's olly tisztán viseltem magamat, hogy a' midőn a' Sógoromnak Delvó az én jelenlétemben vetette szemére (olly véggel hogy vele a' tett szót előttem recognoscáltassa) — hogy ő ezt mondta legyen: Nulla von Nulla geht auf; én a' két hugaimnak

részt nem engedek, aber denn will ich groszmüthig seyn! — Én a' Napam és a' két Sógorom előtt kérdeztem, hogy mikor tettem én legkisebbet és miben, a' miből azt lehetne kihuzni, hogy én vagy plánumokat vagy kívánságokat formáltam? 's avagy nem vagyok e előttük és Isten előtt tiszta?

A' Napam 16 nappal az Ipamnak halála előtt a' fijával és Delvónéval (Sophie itt, Delvó pedig a' Banátban voltak) conferáltak, hogy az Ipamnak előre látott halála után mit kelljen cselekedniek. Én veje és nem fija lévén a' háznak, ki akartam menni; kívánták hogy maradjak, 's megmaradtam. A' Napam planuma ez volt: Mindeneknek előtte az adósság fizettség ki, ez kevés idő alatt meg lesz, mert Kázmérért megadnak 15,000 arendát. Addig míg ez meglesz, mondjon le kiki a' birtok jövedelme vonásáról s maradjon ott a' hol lakik, én a' lányomhoz Kazinczynéhoz költözöm, ő lévén legközelebb Kázmérhoz. Azután hogy az adósság le lesz róva, visszatérek Kázmérba, 's az arendát négy felé osztva vonjuk, Pepit magamhoz veszem. — Ebben a' projectumban nekem részem nincs, de ezt tartom legbölcsebbnek a' mit cselekedhetne a' Napam.

Pepi felelt: 15,000-t igen is megadnak Kázmérért, 's ő maga igéri hogy szerez egy gazdag zsidót, a' kinek bizvást ki lehet adni. De itt nem csak az adósság lefizetésén kell igyekezni, hanem gazdálkodni az idővel is, ha a' jószág Arendában lesz, ő nem hordathat fát Máramarosból, nem követ, pedig neki építeni kell. — A' jószág háromnak kicsiny, és így ő kifizeti a' testvéreit, ad nekik esztendőnként 1200-ftot.

Én reá nem szólottam, mind azért 1. mert nem tudtam hogy az Acquisitor tett e, vagy nem testamentumot, mind azért mert 2. az Ipam még élt, 3. mert ez a' rendes calculus: (15.000ből ezerkétszázat!) valamint az a' Syllogismus is, hogy mivel a' jószág háromnak kicsiny, egy birja 's a' kettő lássa hogy él; még pedig az a' kettő, a' ki *rosszul áll!* s a' Sógoromnak ez a' tőle nem várt 's soha nem is képzelhetett igazságtalansága elrettentettek, elnémitottak. Delvóné felelt tűz nélkül, okosan, igazságosan, 's valakinek a' szobába érkezése véget vete a' consultationának.

A' Sógorom, azután, hogy megholt az Ipam, hol indulattal és nyilván, hol elzárva és némán, hol rettentve 's fenyegetőzésekkel kimondotta, hogy a' lányok semmit nem kapnak. Én az ő szándékait nem értettem, mert soha azokat nem gyanítottam: de

Delvó kicsikarta belőle, hallván már esztendő előtt plánumait, 's Delvó nekem is megnyitotta szememet, sőt a' Sógorommal a' maga szavait megvallatván. — Egyszer előttem monda ezt az anyjának : Én uj esztendeig Nagysádnak segédjére leszek : de ha azalatt a' Compromissum el nem végzi a' dolgot, én Nagysádnak Processust csinállok. — A' szegény Napam képzelhetetlen sokat szenvedve, látván gyermekeinek meghasonlásokat 's fijának olly cselekedeteit melyek miatt a' két testvére előtt pirulnia kell, 's mivel a' Mélt. Urra tolhat így mindent, ez az egyetlen refugiuma. Így sem fija sem lányai által nem vádoltathatik részrehajlással. Érzy a' Mélt. Ur ezekből melly szolgálatokat tehet köztünk a' Mélt. Ur.

Az Ipam bátyja a' maga fortélyos lelkével sok bajt csinált, segitette az összeveszést. — A' Mélt. Ur ezen kifejezésemért meg nehezíthetne. Nincs ideje, nincs helye ezen úgy is hosszú levelemben de szóllok ha kell 's ideje 's helye lesz. Soha a' Sógorom ennyire nem ment volna, ha ez az öreg napjaiban is igazságtalanságot rutságot és elméltlenséget elkövetni tudó ember belé nem avatta volna a' dologba magát, 's most látjuk, hogy igaz volt a' mit az Ipam 's Napam fölöle mondtak a' Hennigerné állapotjáról szölván, és hogy kár volt a' Napamnak meg nem maradni feltétele mellett, mely ez volt : Ha meghal az Uram, a' Sógoromat ki nem hozatom Patakról, vele semmit nem közlök, mert ő benneteket össze vesz, és a' lányaimnak úgy fogja nyakát szegni mint Hennigernének szegte volna, ha az Uram nem költ volna fel.

A' Sógorom a' Wécsey Miklós bőségben élő házánál ahhoz szokott, hogy maga is azt a' rollt akarja játszani a' mit ott 's Sztáraynál 's Waldsteinnál látott. Tele van plánumokkal Kázmért épületekkel elterhelni. Ha három veszen részt valaha Kázmérban, úgy a' teendő épület azt az egyet megrontja. El nem sülvén egyéb plánumai, most neki azt tanácsolja Vitéz János, a' Csáky Antalné Régenese, hogy vegye ki Arendába az anyjától. A' Napam erre hajlik. — Mi két lányok, nem ellenzük, hiszen fija a' háznak. — De azt a' jószágot, a' miért magának vallása szerint lehet kívánni 15.000 arendát, annyit beszélt és olly sokfélét beszélt a' Napamnak, hogy elébb csak 6- most már csak 4 ezerre olvad az Arenda.

A' Mélt. Ur az a' tuteláris Angyal a' ki közöttünk a' békeséget fenn tarthatja. Cselekedje a' mit legjobbnak lát. Declarálta Patakon, hogy sem a' fiu sem a' lányok eránt nem hajlik ; 's egyedül

ez az a' mit kérünk. Nem lehet itt az az istentelen Aristocratismus a' norma, melly csak a' fiut tartja gyermeknek, annyival inkább nem lehet, mert a' fiu a' maga gazdag házassága által úgy is szertelenül szerencsésebb: ellenben a' két lyányok úgy mentek férjhez, hogy a' nagyobbik a' legistentelenebb testvér megtéríthetetlen gonoszságai 's vadságai 's paraszt gorombaságai, a' kisebbik Ipának ismeretes vehementiája miatt 's mind ketten férjeik számos testvéreikre 's az elosztandó massa kicsinységére nézve nyomorúságban vannak 's gyermekeik is szegénységben fognak lenni. — Midőn most a' Napam a' Mélt. Ur intézését kéri ki az eránt hogy a' jószágot a' fijának kiadhatja e 's mennyiért adhatja, méltóztassék olly tanácsot adni, hogy az adósság leróvása legyen az első, és hogy a' lyányok is kárt ne valljanak. Nem ellenzi a' két lyány a' bátyjának Kázmérba jövéset 's Arendáját, sőt örül annak, hogy az őket egészen és örökre meg ne rontsa, látja azt is, hogy a' bátyjok annyit mint a' Zsidó adna nem adhat. De annál a' testvérnél a' ki őket Kázmérból ki akarja rekeszteni, és azután akar lenni groszmüthig, nem helytelen a' rettegés. Osztán az egyik a' ki Kázmértól 2 órányira lakik pénzzel magát mind addig nem fogja kifizettetni míg csak lehet, mert Regmeczen és Széphalmon sokat úgy sem vár.

Ajánlom magamat a' Mélt. Ur kegyességeibe. A' Mélt. Ur előtt tudva van melly nyomorúságba hozott engem az Öcsém. Gyermekeim miatt nem tehetek semmit. Én és a' feleségem könnyen tűrjük bajunkat, mert nekünk elég hogy boldogok vagyunk ha gazdagok nem vagyunk is. De fájna a' feleségemnek is azt szenvedni bátyjától a' mit én szenvedek az öcsémtől és így mind a' két oldalról olly karba tétetni hogy gyermekeim szegények maradjanak. 's azt látni hogy ezeknek verékkel mások hizik. [!] — Maradok hiv. tisztelettel

a Mélt. Urnak

Széphalom aug. 23d. 1810.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz s. k.

[Címzés:] Méltóságos Vajai Vay József Cs. K. Udvari Consiliárius és Septemvir Urnak alázatos tisztelettel

Pesten.

[Eredetije gróf Vay Gábor levéltárában, Berkeszen.]

5512. (1826/a.)

Kazinczy — Vajai Vay Józsefnek.

Méltóságos Udvari Consiliárius 's Septemvir Ur,
nagykegyességü Uram!

Az a' levél a' mellyet a' Méltóságos Ur Pestre indulásának napján a' Napamhoz írni méltóztatott, megszüntette minden rettegéseinket, 's szükségtelessé tette azon kérést, mellyet a' Mélt. Urhoz utolsó postán tettem volt. Angyalibb lelket, jobb asszonyt, jobb anyát az Isten nem adhatott mint ezt a' miénket. Nem lehetett sirás nélkül látnom tegnap, midőn tulajdon mozdultából a' Mélt. Urnak levelét kezembe adta, 's dolgaink felől szóllott. Ámbár sajnálom azt a' meghasonlást, melly köztünk jó messze ment valami, de látván ezt a' szép catastrophát, szintén örvendek néki. Sirva jöttem el tegnap Kázmérből, és azzal a' declarációval, hogy hidjen szavaimnak: valamint ő a' legjobb, leghübb anya: úgy viszont a' gyermekei is mind hárman és mi ketten kik a' lyányaihoz vagyunk csatolva, leghübb, legjobb gyermekek vagyunk; ne tartson semmitől, a' maga utjába vezetettvén a' dolog, nem lesz semmi baj, semmi hasonlóság, sőt olly igazán fogjuk szeretni egymást mint eddig. Csak azt kívánta, hogy declarációm fíjára is kiterjedjen, ő ugymond, nem vétkes, *csak rosszul explicálta magát*, 's tanácsadóji találták eltüzesíteni. — Fogadtam ezt is szentül, 's mind szívvel, mind szájjal, bennünk (a' két leányban és a' két sógorban) nem lesz semmi maradéka a' volt neheztelésnek vagy igazában elvénülésnek, 's kértem hogy Dellevauxnak ne vegye rossz néven kipattanását, sem ő, sem én nem állunk úgy, hogy rémülés nélkül hallhassuk, hogy gyermekeink anyjok után *semmit nem kapnak*, annyival inkább, hogy *kirekesztettek*. — A' scénát az Angyalok is gyönyörködve nézhették volna.

A' Mélt. Ur levele pontban teljesítve lesz. — Ajánlom magamat sokszori kegyességeibe' s maradok alázatos tisztelettel

A' Mélt. Urnak

Széphalom aug 27. 1810.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz sk.

[Címzés:] Méltóságos Vajai Vay József Urnak Ő Cs. K. Felsége udvari Consiliariusának, 's a' Fels. Septemviratus egyik Birájának, alázatos tisztelettel. Pest.

[Eredetije gróf Vay Gábor berkeszi levéltárában.]

5513. (1887/a.)

Kazinczy — Gróf Gyulay Lajosnak.

Széphalom, Dec. 14d. 1810.

Gróf Gyulay Lajos kedves kis barátjának

Kazinczy Ferencz szives idvezletét.

A' mi Döbrenteink, igen kedves kis barátom, azt írja, hogy Te velem levelezést¹ óhajtasz kezdeni. Örömmel fogadom-el az én-nékem hízkelkedő ajánlást, kevélykedem barátságodban, 's abban a' gondolatban, hogy leveleim lelkednek kifejlődését munkálhat-ják, gyönyörködöm. Bár soha el ne aludjék lelkedben az a' tűz, melly benne lángolni kezd! bár a' félúton ne hagyj abba, mint igen sokan, a' dicső pályát! Ezek azt azért hagyják abba olly korán, mert azt hiszik hogy a' munka könnyű, mikor azt kezdik, 's akkor veszik észre hogy nehéz, midőn már lépéseket tevének. Sokan csak azért írnak, hogy nyomtatva lássák-meg neveiket. A' balgatagok! nem látják hogy az nem egyébre való, mint hogy megneveztessenek. A' ki ragyogni akar, annak Herculeszi erővel kell bírni, hogy a' gátlásokkal ne csak víjjon, hanem azokat meg is vívja: kivált most, midőn a' Critica hatalmat kapott, s a' Grammatika' törvényei ellen tett vétkeket sanyarúan bosszúlja; most, mondom, mikor az Írók egymással vetélkednek, s társaiknak hibázásaikat nem inkább mint a' tulajdon magokét gonoszúl lesegetik. — De ne csüggedj-el, szeretett gyermek! ha ez nehezebbé teszi is az írást, az viszont, hogy a' nyelv sokak által míveltetik, és így a' tisztongatás' fáradsága megkönnyítetett, annál inkább vonszhat tárgyd felé. 'S nem volna e az nevetséges, a' ki könnyű munka által akarna halhatatlanságra jutni. A' korona az izzadóé, azt mondja nem tudom hol és nem tudom melly szókkal a' kereszt-yének' szent könyve — és ez e' tekintetben is igaz.

Nevelődnek Novemb. 13d. írt levelét most veszem. Repeső örömmel értem hogy az Erdélyi Muzéum nyomtattatik. Szép az a' mit Gróf Bethlen Imre, B. Wesselényi József, Gróf Teleki Pál, Bárá Apór tettek és tenni fognak. Örvendjen Döbrentei hogy ő ennyi lelkeket hozza mozgásba. Ez a' kis kezdet valaha nagy dolgot fog szülhetni. Az én Csereym — noha már nem csak a *Farkas* az, hanem az igen derék *Miklós* is — a' ma érkezett levelében azt

¹ Az eredetiben *levelézt*.

írja, hogy a' Döbrentei füzeteknek kedvéért mind atyját mind testvér bátyját Lőrinczet rézbe fogja metszetni. Így gyarapítja a' jó a' jó igyekezetet. Csak Döbrentei ne csökkenjen-meg! csak elég munka legyen mindég készen, hogy el ne akadjon a' nyomtatás! csak olly darabokat vegyen-fel, mellyek ha nem a' nagy Publicumnak is, de az értelmes Olvasóknak bizonyosan megnyerje kedvet!

Hogy a' mi Szemerénk itt vala Novemb 8—10ig, azt már, ti kedves barátim, Gyulay és Döbrentei, fogjátok tudni minapi levelemből. Boldog napokat és éjeleket töltöttem vele. Ma vettem első levelét azolta mert ő restes az írásban. De késedelmét ez az eggy levél mint többnyire mindenik a' mi jó tőle, gazdagon kipótolá. Leveleinek ezek a' czikkelyei. 1. Bizonyos idő előtt eggy nagy Hazafi kérdést tett pályabér ígérete alatt, hogy azon száz ezer fítot, mellyet ő köz haszonra szánt, mire kellene fordítani. A' vívók közt Virág és Fejér nyerék-el a' koszorút. Ők azt a' Magyar Literatura' elővitelére javaslották fordítani. — Kérdés lett a' tanácskozásban, mint segéltessek-elő a' Magyar Literatura'. Fel fog osztattatni a' tudományok egész neme, s minden nemnek más meg más Dolgozó adatik, a' Mineralogiának Dr. Kovács, az Anatomiának Dr. Bene, a' Philozophiának Prof. Szűcs és Fejér Urak etc. Pyber Benedek megjelenék a' vacsorára, magasztalták a' nála lakó Szabó Dávidot, az Erdélyit, kérték Pybert, hogy dolgoztassa-le véle a' Virgil Georgiconját, 's Pyber Virágnak nyert pályabérét 150 fttal toldotta meg, Kultsárnak pedig azon fáradozásáért a' mellybe a' pályakérdés közzé tétele került, 150 ft ajándékozott. Ezen kívül eggy új pályakérdést tevé-fel: Lehetünk e addig Magyarok, míg a' patyolatos nép magyar nem leszen? — Én nem értem az epithetet: a' patyolat alatt az asszonyi nemet érti e, vagy a' bíborost, az az a' kik az első székeken s a' trónus körül ülnek.

Szemere Auróra név alatt bocsátja-ki periodicus írását. Dayka Gábornak verseiből Kis István három ívet nyomtattata Febr. olta, vagy, a' mi még hihetőbb, eggyet se. Ezek állanak a' Szemere' levelében.

Én a' Pozsonyi Wébert megkínáltam Gesznerem' nyomtatásával. El nem fogadta, a nehéz idők miatt: vagy a' mint leveléből sejdítem, mert a Nagy Sámuel által fordított Daphnisz és Első Hajós' nyomtatványai félig sem költek-el. Kis István csak az olly munkák' eladásában gyors, a' mellyeket maga ád-ki, azok pedig

inkábbára rosszak. Megkínáltam Institorist Egyveleg Irásimmal 's a' Zrinyi' Verseivel. Még nem vettem levclét.

Közlöm véletek kedves barátim, azon Epigrammámat melyet Rádayról írtam e' napokban :

Én újabb Mózesz voltam: 's népemet...

[stb. mint a 8-ik kötet 1890. sz. levelében.]

Csókolom a' Mélt. Grófné kezét : öllelek kedves Lajos, kedves Lolott, kedves Döbr.

16. Dec. Épen most veszem az Institoris levelét, hogy Döb-renteinek számára a' Gróf Török képét már általadta. Ő igéri hogy nyomtattatni fogja Egyveleg Irásaimat és Zrinyimet is, de csak ha Prænumeransok akadnak.

[Eredetije az Erdélyi Múzeum levéltárának gróf Gyulay Lajos által adományozott *Kéziratok* jelzésű kötetében Kolozsváron.]

5514. (1932/a.)

Kazinczy — Vajai Vay Józsefnek.

Méltóságos Udvari Consiliárius Ur

nagytiszteletű 's nagy kegyességű Uram!

Sikeretlen volt szüretkor tett próbám is, mellyel a' Sógoromat arra igyekeztem bírni, hogy villongásunkat próbáljuk barátságos capacitáció által terminálni, 's így előzzük meg mind azt, hogy elméink egymás ellen elkeserítessenek, mind azt hogy a' ház bajai 's titkai a' Világ előtt felfedeztessenek. Tanácsadója, kik közt (a' mit a' Napam maga megvall most) leggonoszabb az Ipam testvér-bátyja, megsiketítették a' Sógoromat minden ok értése 's a' testvéri szeretet érzései iránt, 's levelemre adott válasza egy prókatori daclaráció volt, mellyben azt jelenti, hogy ő a' jószágba, melly őtet kirekesztőleg illeti, beült, az anyjának nem hagyván egyebet, hanem az ő Schmukja egy részének árán vett Nagy-Bányai szőlőt és a' Chémiai productumok jövedelmét. Hogy cz volt a' Declarációnak értelme (mert nem tartom szükségesnek párban ide rekeszteni) megtetszik onnan is, mert Dellvóné hugának ezt mondá : Hugóm, látni fogod a' Declarációból hogy minden enyém, az Anyámnak semmije nincs. — Épen ezt mondá a' Napam is, még pedig még fájdalmasabban : Meine Tochter, ich habe

nichts; ich lebe aus den Gnaden meines Sohnes. — Értjük mi ezt a' játékot Mélt. Ur! és tudjuk mit jelent. Azt is tudjuk mint kell megorvosolni, de irtózunk egy általunk szeretett Anyának 's napának cselekedetébe belekapni, irtózunk az én kedves Ipam emlékezetét gyalázatba keverni, 's háza-népét és magunkat a' világ megítélésénck kitenni, mert a' megholtakat bántani nem akarni sőt tisztelni eggyike a' religiosus actusoknak.

Azt lehetne mondani, a' mit a' Mélt. Ur a' Sógorom egy más lépésének mentségére nékem mondott volt: *Az consequens lépés*. De nem *consequens* hanem *igazságos*, és *barátságos* lépést kellene testvérnek testvérei eránt tenni. — Azt lehetne mondani, hogy ezt a' bajt köszönjük magunknak, állottunk volna eleintén mingyárt — Compromissumra, 's erre szabad légyen felelnem: — Mi olly Compromissumra, a' mellynek bírái között az *idősb* Jósef van, nem állhattunk. Én nem örömet vádlok mást, míg ideje nincs, 's hallgattam okaimmal a' Mélt. Ur előtt. Elég légyen most is csak azt mondanom, hogy maga a' Kázméri ház fiskálisa, Kossuth László Uram, azt vallja, hogy ebben a' legtökéletesebb igazságunk van, 's ezt azért vallja, mert előtte a' környülállások tudva vannak, de azok a' Mélt. Ur előtt tudva nem lehettek. — 2. Mert ezek olly Compromissumot akartak, hogy mi se a' levelek megtekintésekhez ne bocsátassunk, se ne allegáljunk, hanem a' Sógorom által előhozott okok és levelek nekünk tudásunk nélkül a' bírák elébe fognak tétetni, 's mi vaktában bízzuk a' dolog eldőlését a' Bírákra. Megvallom Mélt. Ur, hogy én annyira *nem Pápista* vagyok, hogy ha Bíráink mind Vay Jósefek fognak volna is lenni, kinck éleslátása s — tiszta lelkiismerete felől meg vagyok győződve, de magamat vaktában senki decisiójára nem bízom, mert lehetnek olly környülállások, amellyeket nékem a' Delphi Istene előtt is világositanom kell. — 3-szor azért nem állottunk a' Compromissumra, mert nem láttuk 1-o. *szükségét*, mert — (mellyről alább) — mi lányok sem osztályt sem semmit nem kívántunk, sőt magunkat vaktában, a' mi jó anyánk discrétiojára bíztuk. — 2. nem láttuk *hasznát* is, igen világosan értvén azokból, a' mik történtek, mi a' cél: az, hogy Sógorunk magát egyedül való urává tégye Kázmérnak, 's ott kénye szerént szabadon épithessen, melly célhoz most azért gondolta hogy könnyebben jut el, mivel tudta, hogy mi sokat fogunk tenni csak azért is, hogy egészen maga részére vont anyánkat átallani fogunk megkeseríteni. Előre decla-

rálta a' Napam, hogy ha az Arbiter bírók a' jószágot a' lyányoknak is adjudicálják, ő bennünket még is semmibe nem bocsát, holott más részről az vala szándéka, mellyet a' Declaráció ime bizonyít is, hogy fija a' jószágba béeülhessen, — 's így készebbek valánk bizonytalanságban hagyni Sógorunkat, mint olly lépést tenni, melly nekünk használni nem használhat, de árthatni úgy árthat, hogy többé jóvá nem tehetjük. — Térek a' Declarációra.

Jan. 10-dikén vévén azt, addig halasztottam reá válaszat adni, mig a' sógorom D'Ellevaux Pestről vissza nem érkezik, sőt addig, mig innen Krassó Vármbe le nem menend. Ezt azért, mivel ötet Napam eránt tiszteletlenséggel vádolgatja mind a' Napam mind a' Sógorom mind az a' szerencsétlenségünk kovácsa, a' ki a' tiszteletre legméltóbb ház tagjait összevesztette. Azonban mig ezt várnám Fiskális Kossuth László Uram az öregebb és ifjabb gr. Török Józsefnek (kik éppen vendégei voltak Ujhelyben) minden bizonnyal *hirekkel* hozzám jött (én Dókus László Urnak házánál voltam) 's própositiókat tett a' Compromissum eránt. Ekkor történt hogy ő maga meg vallotta, hogy az öregebb Józsefet, bíránknak nem lehet ismernünk, 2. hogy a' legigazságtalanabb kívánság hogy mi vaktában bizzuk magunkat a' Birák ítéletére a' nélkül hogy a' levelekhez eresztessünk és magunk mellett allegatumok által védhessük. Látván egyenességét, reá biztam sőt kértem, hogy csinálja ki tehát a' Napámnál és Sógoromnál, hogy ha nekik tetszik, barátságosan, ha ez nem tetszik, Compromissum által vethessünk véget bajainknak. Megígérte, mintha az nekünk volna favor, holott (tudom ezt én) épen ez vala óhajítások, 's a' Napam irva, a' Sógorom szóval consensust adtak a' Compromissumra, 's magoknak Szemere István és Boronkay Gáspár Urakat választották Arbiterjeknek, reánk bizván, hogy részünkről mi is kettőt válasszunk.

Mélt. Ur! Jól tudom én hogy Ispán Szemere István Ur egészen a' Sógorom részén van, 's meg nem foghatja, miért akadályoskodunk mi. De mi ezen fel nem akadunk, elég nekünk az, hogy mind a' két választott bírása a' Napamnak és Sógoromnak olly két ember, a' kinek lelkiisméretében én tökéletesen megnyugszom. Mind a' mellett hogy a' Sógorom panaszai által preveniálva van Szemere István Ur, én önn magam öreá tettem ki célomat. Nem vadászok én fávort, hanem igazságosságot keresek, és olly bírót, a' ki ne legyen tompa a' szív érzései eránt ott, a' hol azok engedel-

meskedést kívánhatnak még a' törvény rigóra mellett is. A' Biráknak páratlan számban kell lenni. Esedezem alázatosan a' Mélt. Urnak ne tagadja meg barátja árnyékának azt a' szolgálatot, méltóztassék a' presidiumot felvállalni. Ne rettentesse el a' Mélt. Ur magát a' mi veszekedéseink *hírétől* — bátor vagyok mondani 's tudom mit mondok midőn ezt mondom — az a' legfeketébb rágalmazás. Egyik neme a' fortélyoknak ravaszkodásnak mást és igen gyakran a' legártatlanabbat ilyenekkel vádolni. Tudjuk mi azt, mivel vádoltatunk. Azzal, hogy mi a' Napamat egy esztendeig sem hagytuk nyugalomban, hogy mi osztályt kívánunk. Ha azt *kivánnánk* is, csak azt kívánnánk a' mit a' szegény Ipa nékem két izben *betegsége* előtt kijelentett, özvegyének és fijának pedig önön magoknak vallások szerint halála előtt kevéssel meghagyott, és a' mi a' *fertelmes gyanura* okot adó nem talált testamentumban írva volt. De mi nem csak osztályt nem kívántunk soha míg a' fortélyos velünk bánás erre szüretkor nem szorított, de nem kívántunk semmit, épen semmit, ismervén a' Napam anyai hűségét. D'Ellevaux vádoltatik. Bátran kiáltom, *hamisan!* Ő semmit nem kívánt egyebet üres helynél, hol a' maga pénzéből építhessen feleségének, kit Krassóban a' gyujtogatásoktól a' haramiáktól is félthet. A' ki azt a' mit itt állítok tagadja, az nem tudja mit mond, az a' legundokabb hazugságok által akarja Dellvót és engemet a' Mélt. Ur előtt kormos festékekkel bekenni. De Dellvónak még az a' rimánykodása is, a' mellyben megholt Ipa árnyékára provocál; bántásnak vétetik, 's érette Comvediántnak nevezik. Dellvónak legszelidebb remonstrációja is bántás, Pepinek a' leghevesebb, legtiszteletlenebb explóziója is elfelejtetnek. — Én oly szerencsés vagyok, hogy tiszteletlenséggel áltaok nem vádoltatom, mert nem lévén úgy egy végtében a' háznál, mint D'Ellevaux, ki ott Julius ólta mulat, alkalmatosságom nem volt kipattanni, én is fogtam volna, ha ott voltam volna 's velem 's feleségemmel úgy bántak volna. E helyébe Pepi most azzal vádol, hogy én ravasz Mózes vagyok, 's D'Ellevaux nékem Áronom. Igen is hogy nem vagyok vak 's magamat megcsalatni nem hagyom. De én nem csak igazságtalan 's goromba nem vagyok, sőt ha az idő fogja kívánni, megmutatom, hogy nem vagyok érdemetlen veje annak a' jó embernek, a' ki engem szeretett 's tőlem éltemben is szeretttetett, holta után is szerettetik.

Vállalja fel a' Mélt. Ur a' Presidiumot. Nem szükség hogy

ide fáradjon, ott decidálja a' kérdést a' hol a' 4 bíró meg nem tudand egyezni. Nem ismeri a' Mélt. Urat a' ki azt reméli, hogy a' Mélt. Ur egyik vagy másik fél által megnyerethessék. Én a' Mélt. Urat azért óhajtom Presesunknek, mert ismerem fejét, szívét 's Ipam eránt való barátságát, kinek *Sophie* nem INKÁBB gyermeke mint *JÓZSEF*, de nem is *KEVESEBBÉ*.

Ennyi bántás, ennyi rágalmazás után édes lesz nékem az a' jutalom, hogy én a' MÉLT. UR előtt fogok nem csak jó, hanem ezenfelül *szépézésű* embernek is ismértetni.

Gratijájába ajánlva maradok alázatos tisztelettel 's hűséggel
A' Méltóságos Urnak

Széphalom Febr. 11-d. 1811.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz s. k.

[Eredetije Gróf Vay Gábor levéltárában Berkeszen.]

5515. (1950/a.)

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Mélt. Cserey Farkas Úrhoz.

Széphalom, febr. 26d. 1811.

Kedves barátom! Itt veszed egy Epistolámat egy soha nem látott Tometzi nevű Piaristához, ki 9 háború alatt Regements Páter volt, 's megöregedvén, az újhelyi klastromban telepedett meg. Udv[ari] consil[iarius] Szirmay Úr (ki Berlint utálja) e' nyáron nekem mutatott valamelly verset és szólott fölöle: de én azt elfelejtettem 's valami különöst nem vártam. E' napokban vettem levelét, mellyben hozzám írt deák Sapphicus ódája Koppit emlegeti, 's úgy szól, hogy látom, hogy Berlint ismeri. Én nem vagyok az a' versíró, a' ki mindjárt ír mihelyt akar írni; tudod, hogy még *Te* is, kit olly igen szerettetek volna Categoriában, mint *igen kedves barátomat* látni, nézetni a' világgal, esztendőök múlva kaptál tőlem verset, tudod, hogy Mélt. Cserey Miklós és Kenderessy urak a' nélkül nem maradnak: azonban ámbár lomha verselő vagyok, mingyárt a' hogy estve vettem levelét, reggel kész vala a vers. Közlöm Veled, azon kéréssel, hogy csak azokkal láttasd, a' kik méltók rá. Illyen Koros Úr, kit szívesen tisztelek. Csak azt kell jelentenem, hogy [az] Epistola négy első sora a' Horácz *Celso gaudere*, imitatioja. Meglehet, hogy hiba bennem:

de én nagyon szeretem, ha a' versen a' régi s' újabb Classicusok ismérete tetszik. Wesselényihez 's hozzád írt Epistolámnak azt a' hibáját teszem ki, hogy azok *heroische, feyerliche* fenntónusú Epistolák, *noha erre is van példa Horátzban*. Az Epistolai tónus a' játék, a' közélet' scéndái, a' popularitás, a' józan philosophiája az életnek. Ime ez a' mellyet itt vészesz, *igazibb* epistolai tónus. A' 6. utolsó sor kivált, azt nagyon érezteti. Te tudod, hogy nékem ezek az elementumaim és hogy egészen ezen ideákban 's érzésekben élek. — Fogadd kedvesen, 's írd meg melly effectust teszen azokban, a' kiknek olvasni fogod. Nem *vanitás* ezt érteni akarni, hanem gusztusunk ismérctére vágyás; mert én a' nemzet 's publicumnak ízlését nem ismerem. Ime Te és Sípos meg Kis János tapsolva fogadatok Epigrammáimat, a' Pataki Pleb[anus], ki maga is Poéta, 's Libr[orum] Revisor, a' Herculest admirálta: de fogadom, hogy a' Publicum erre szát és szemet mereszt, 's meg nem fogja fogni tudni, hogy mi akar lenni. — Ezeknek 56 exemplt ma küldém Biharba, hogy onnan küldjék hozzád, 's engedd, hogy kéresemet itt ajdam elő. Ennek nyomtatása nékem sokban van. Ha sok közt osztatik fel a' nyomtatás költsége, alig érzi meg a' sok: egyyet pedig az elnyomasztana. Hogy vissza vehessem kiadott pénzemet, kéntelen vagyok drágábban adni, mint ezt venni szokás. Egyedül ezen Erdélybe küldött 50 exemplárból jó kezembe a pénz, és ez lesz a' nyomtatás 's költség visszatérítéséül rendelve. A' Pestre küldendőik ára Virágnak esik és egy más magyar Tudósnak, ki a hazának német nyelven nyomtatott Tómusai által szolgált, 's tanítói fizetéséből nem élhet. Segéljete e' szép szándékban. A' kik Döbrenteit segéllték, ha 5 explt vesznek meg, meg sem érzik. Ha időm volt volna, egy igen hosszú Epistolát leírtam volna számodra. Azt tehát másszor veszed.

Élj szerencsésen. Ajánlom magamat barátságodba,

Febr. 26d 1811.

A' mi Relatiónk deák Insreptiojából kefelejté a' Typographus ezt a' sort:

PRO. PATRIA. CAESIS.

és e' miatt most újra nyomtattatik. Írased fel e' sort a' vett exemplárookra.

[Megjelent az Erdélyi Múzeum 1907 : 396—398. 1.]

5516. [1951/a.]

Kazinczy -- Ragályi Tamásnak.

Ragályi Tamásnak Kazinczy Ferencz baráti
szíves tiszteletét 's idvl.

Vegye Uram Öcsém is aestheticai tárgyú Epigrammáimat. Ha valakinek, Uram Öcsémnek óhajtják leginkább megnyerni javallását. Uram Öcsémnél nem szükség beszélnem, mi indított ezeknek írására, mert ismeri Literaturánk szükségét, melynek Napszámosai a' nyelvet tanulni nem akarják — mert azt úgy tudják, a dajkájoktól tanulván, mint Révai tudhatta — sem az Aesthetikát nem, — mert verset írni nem kell egyéb, mint versificatiói Fertigkeit; a' sok mennykő Pooos és Mátyási, kiket az én Pataki Ludhattyum magasztal, így írja őket. — E' helyett azt beszéllem el Uram Öcsémnek, hogy miként jutottam arra a' gondolatra, hogy azt írjam; 's előre bocsátom, hogy tudom ugyan, hogy Klopstock Aesth. Epigrammákat irt és hogy azok az ő 7. és 8-dik kötetében állanak, 's Schiller Xénieneket; de sem az egyik munkát, sem a' másikat soha nem láttam.

1808-ban Oct. Nyerges-Ujfalun megháltam, 's Balkayval az uton a' Szép Mesterségek felől sokat beszélgettem. Előfordult némelly Mester munkájának kritikájában az is, hogy derekasan dolgozott, de oly tárgyak körül, melyek nem érdemesek, hogy az előadás tárgyai legyenek. Ez, mondtam, olyan, mint mikor a' Poéta etc. 's Verseghy jutott eszembe. Így leve akkor estve a' *Jót és jól* etc. — Epigrammák írására nem kíváztatik sok Aufwand von Kräften. A' jó Einfallt, azt mondja a Minna v. Barnhelm soubrette-skéje, nem csinálja az ember, az önként jó. — Így leve egy-néhány. Mutogattam Kisnek, az az, közlöttem vele leveleimben, 's Kis buzdított, hogy abba ne hagyjam, mert nagyobb haszna lesz, mint talán gondolom. Abba nem hagytam volna, ha nem buzdított volna is; de Uram Öcsém tudja, hogy az ő buzdításai engem tűzbe hozhatnak. Így lettek a' csak didacticus darabok. A' magasztalókra és bántókra [sic!] szívem érzései ragadoztak, szédítettek. Ha kedvetlen dolog is az indoloclasia, — a' kinek epét adott a természet, annak nem éppen kedvetlen — annyi bizonyos, hogy nagy hasznu. Én sem nem szégyenlem, sem nem bánom tüzeimet. Nekem bajt csinálhat; mert valamint én bánthatok mást, úgy bánthat engem is más. Ám bántson! A' ki tiszta szívvel óhajtja a jót, nem

gondol azzal, ha ötet bántják is, csak a jó nyerjen általa. A' vas-tag bántást megvetem, az igazságot tisztelni fogom, egy bizonyos neműt visszálni fogok. Az fog győzni, a' ki *Istennel* fog a' munkához és — phlegmájából ki nem jó.

Látja Uram Öcsém az elvont soron, hogy én igen *istenes* ember vagyok. Valóban az, Uram Öcsém! 's hogy lássa Uram Öcsém, hogy az vagyok, olvassa előbb a' Göthe Velenczében írt Epigrammáji között: Löcke zur Linken mit cuch etc. 'S ugy osztán ezt

Jobbomhoz, juhaim, mond egykor az isteni Bíró,

'S mellé durezásan ezt veti: félre bakok!

Oh de van egy, a' mit hozzá még mondani készül: —

Fogjatok helyt, Eszesek, átaellenbe' velem.

Szabad tudakolni, hol veszen helyt Uram Öcsém? Szemere Pali azt írja, hogy Uram Öcsém Göthének olly munkáját vette meg Pesten, melyet még a' Dókus László barátunk Bécsi Nachdruckja sem foglal magában, de a' könyv czimjét elfelejtette. Ha úgy van, a' hogy Pali mondja, az az ha ő meg nem tévedt, 's más Írónak munkáját a' Götheének nem vette, méltóztassék azt Uram Öcsém velem tudatni. Gróf Teleki Jóskával együtt mi három Magyar Kalvinisták vagyunk azok, a' kik Göthét tartjuk az első német Írónak. Még Miklós öcsém is ezt meg nem tudja fogni, 's Schillernek nyújtja az almát: kit én is tisztelek ugyan, de úgy, hogy tudjam: quid distent aera lupinis.

E napokban Thalie lányom a' hurutban annyira rosszul volt, hogy nem hittem, hogy viradatját érje. Én felette érzékeny atya vagyok, s nem ismerek nagyobb bánatot, mint az, melly örök elválást vonz maga után. Ezen megrettenésemben neki állottam, 's teljesítém a' Pali kívánságát, egy rövid pályairást készítvén, estveli 4-től éjfélig a' Cons. Puky által kérdett Spiritus (Szellem) 's a' Balla által kérdett Universum (egyetem) szavak eránt. Mottóm ez

Qui sibi fidit,

Dux regit examen. (Horat. Ep. 1. 19.)

's a' mottót azért is, mert azt projectáltam, hogy némelly ideáknak, melyekre gyökeret sem kapunk nyelvünkben, csináljunk egészen új gyökérszót, mint *Virtus*-nak *Csány*. Megmondtam, hogy tudom, hogy gyökérszót teremteni nem szabad: de hogy azt is tudom, hogy Epaminondas sine imperio nyerte meg a' csatát,

mellyért azok, a' kik csak a' *nem szabad*-ot stupeálják, meg akarák öletni, de Epaminondás szemekre vetette, hogy épen ennek a *nem szabad*-nak köszönhetik, hogy lélegzhetnek. Herder azt mondja, hogy a' mely szót a' nép nem bír, a' dolgot sem bírja. Ha ez igaz, — pedig bizonyos értelemben az — mit kell rólunk ítélni, kiknél nincs

Virtus,

Courage, Muth, mert bátorság securitas

Höflichkeit

's ezer meg ezer más. — Én a' modestiát *szerény*-nek csináltam 's Szemere azt is kívánta, hogy ezen mcrésnek írjak Apológiát. Írtam. Megvállik, mi lesz belőle. Pali azt is írja, hogy Uram Öcsém tűzzel olvasta Csereyhez írt Epistolámat. Én olly olvasóknak javallásokat óhajtom, mint Uram Öcsém, mert nem vagyok kevésbbé kevély, mint Arbuscula. Abban az epistolában az én lelkem kinyomta magát. De a' ki nem méltó, hogy *megértse*, bizonyosan félre fog érteni. Azolta Vitkovicshez írtam egy mást, azoknak korbácsolásokra, a' kik azt hiszik, hogy magyarul csak Kálonst tud, — és egygy 3-dikat egygy soha sem látott Római Arcáshoz, ki Keckskeméti fi. Minden eddig írt Epistoláim nem epistolai tónusuak:¹ ez az utolsó az.

Ajánlom magamat igen becses barátságába. Széphalom, febr. 27d 1811.

Mikor veszem a' *Pestről-hozottakat*?

[Megjelent a *Régi Okiratok és Levelek Tára* 1906. (II. évf.) 4. füz. 96—98. l.]

5517. (1961/a.)

Matolaý Gábor — Kazinczynak.

Spectabilis, ac Perillustris Domine
mihi peculiariter colendissime!

Dominus Urban in pretio setigerosum per me sibi administratorum adnexam Recognitionem obligatoriam, et quidem, quia interesse post brevissimum tempus obligatum fuit, istud pro anno uno assummendo 10. annorum interesse quoque imputando pri-

¹ Sie sind heroische Episteln. [Kazinczy jegyzete.]

num in Rhf. 80. submitit, modo vero tertia parte interusurii contentum se esse rescribendo in Rhfnis 60. totum imputavit.

Oro itaque P. Sp. D. Vram ut mihi hosce 60 Rhfnos per hunc hominem submittere dignetur, qui solito eoque peculiari cum cultu perenni

P. Sp. D. Vræ

Ujhely 13 Martii 811.

servus humillimus

Gabriel Matolaj.

Copia.

OBLIGATORIALES.

Super 50 dico quinquaginta flor. rhenens. quibus post initum Litteratorie cum Perill. Dno Andrea Urban . . . computum me ejusdem debitorem mansisse hisce fidem facio. Spondeo me hanc summam intra brevissimum tempus depositurum secus obligo legale 6 per centum interusurium ab ea obveniens. Ér Semjén in Cottu Bihariensi 11^a xbr. 1801. Franc. Kazintzy mp. idest 50. f.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5518. [1973/a.]

Kazinczy — Gábry Istvánnak.

Gábry Istvánnak Kazinczy Ferencz
baráti tisztelete idvezlését.

Alig értém-meg Szemerénk' leveléből, édes Uram Öcsém, hogy a «Tövisék és Virágok» czímlapjaikat Uram Öcsém által venni fogom, 's ime kevés órákkal azután vevém a' nyalábot is, de azon óhajtott szerencse nélkül, hogy a Hozót, kinek látására Szemerénk elkészített volt, láthassam. Sajnálom azt, 's annál inkább sajnálom, mivel leveléből értem, hogy betegeskedés tartóztatja. A «Hymen» Candi-dátusának nem kedves dolog a betegeskedés: óhajtom tehát, hogy ez Uram Öcsémén tartós ne légyen 's örömeit, az igazi «Mennyországot a Földön», ne hátráltassa. Keserves csere volna, egy szép leány kebele helyett egy szakálas Patriarcha kebelében lelni fel az embernek magát.

Nem köszönhetem meg semmi jobbal a' vett réznyomtatványokat, mint hogy azoknak egyikével, mellé tévén a' munkának egy

nyomtatványát, Uram Öcsémnek kedveskedem. Palink úgy írja, hogy Uram Öcsém barátja literaturánknak. Úgy kis ajándékom nem megyen olly kezekbe, hol meg nem értetik. Soha nem voltam még nyugtalanabb, hallani Publicumunk' ítéletét, mint ezen kis munka felett. Tudtam, hogy a' Pedántok rajta meg fognak botránkozni: de én a *botránkoztatástól* nem irtózom. Mózes az Istentől vett törvénytábláját is öszve törte haragjában, 's az új Religio' Mózesze kapta a korbácsot, 's kiverte azokat, a kik az ő atyja Templomát megfertéztették.

S a' mit Te nem szégyellél, Ember-Isten,
Én, nyomorúlt embercse, szégyeneljem?

Ha literaturánk előmenetclét óhajtjuk, ha azt óhajtjuk, hogy valaha szerencsésebben indulhasson az mint eddig ment, mászott, csúszkált; el kell vernünk ezt a veszedelmes álomkórságot, melly a nemzetet fogva tartja. Itéljenek moralitásomról a' mi nekik tesszik, mondják, hogy gondolatlanságom éppen olly nagy mint kevélységem, hogy mást semminek nézek, mint magamat mindenek, az engem el nem rettent. Ha recenseálni szabad hogy HASZNÁLJUNK, hogy HASZNÁLJUNK Epigrammákat írni 's Töviseket nyujtani is szabad. A' bolondokat eltiltja a' Mottó, melyet ők bizonyosan meg nem fognak érteni; mert mi volna az, amit ők *megérteni* tudnának!

Szívesen köszönöm Uram Öcsémnek barátságát, hogy a nyálbot elhozni és megküldeni méltóztatott, magamat ajánlom becses hajlandóságába. Ezer csókot az én kedves Fáyknak, kit becsülni fognék, ha megelőző szeretete viszont szeretetre nem kötelezne is.

Széphalom, April 1d. 1811.

[Eredetije dr. Szepessy Zoltán ny. tb. főszolgabíró levéltárában Gíbárton.]

5519. (1990/a.)

Teóke Eliza — Kazinczynak.

Leutschau d. 27-t April. [1811?]

Schätzbarster Freund!

Ihr verehrtes Schreiben von 13-ten April ist mir d. 24-ten zu Händen kommen. Ich erfülle Ihren Wunsch in dem ich Ihnen gleich mit erster Post antworthe — nur fürchte ich, dass es meinem

gegenwärtigen Brief nicht so gehen möchte wie dem vorigen, der vier Wochen auf der Post war, biss Sie ihm erhielten, durch die achtloosigkeit auf denen Post Ämthern, komt man sehr leicht in den Verdacht zu glauben, man habe villeicht den [!] Datum früher angesetzt — Was Ihren Antrag betrifft meiner Mutter, und mir das Capital belegen zu wollen, habe ich Ihren Wunsch meiner Mutter eröffnet; Sie aber Antworte mir, Sie hätte nie an Ihrer rechtschaffenheit gezweifelt, und folglich überläst Sie Ihnen das Capital so lange Sie es nur halten wollen. Sie dürfen ohne Sorgen seyn, dass Sie fünf fach nicht zahlen werden, nur so wie es die billigkeit und das Recht mit bringen wird. Ohngeachtet die Banco sollen izezt ihren Werth verlohren haben, so geht man doch häufig um Geld suchen, und niemand darf sich Sorgen, sein Geld auch izezt gut anzubringen: die Tausend flohrn aber welche Sie unter meinen Nahmen erhoben haben, gehört wie Sie wissen nicht mir, sondern frau v. Szemseÿ. Ich Wage es gar nicht Ihr einmahl den Antrag zu machen Ihr Capital vor den Termin anzunehmen, weil laut ihrer Aufkündigung, es den lezten Decbr hätte erlegt werden sollen. Nachdem Sie aber den Termin nicht beobachtet haben, und Sie auf meine Bitte, noch ein Jahr, oder auch länger zu warten sich entschloss, weil aus Ihren Speculationen mit Ihren Schwager Okolitzanj nichts geworden ist; izezt nach vier Monaten, und in dieser critischen Periode solte ich Ihr den Antrag machen, dass wäre warlich sehr Eigennützig von mir gedacht, und ich müste mich dafür selbst schämen. Wäre dieses Geld mein, so möchte ich keinen Anstand nehmen, solches anzunehmen allein die meisten wollen izezt keinen Capitalien erheben besonders aber wenn der Termin nicht ist. Hätten Sie nur den Termin gehalten, so wie Sie es mir zugesüchert haben, so hätten Sie mich, und sich von aller Ungelegenheit befreith. — Wird die Scalla auch in Ungarn Eingeführt, so müssen Sie es sich gefallen lassen und jeder, nach solcher zu zahlen, nach welcher so wohl der Gläubiger als der Schuldner zu kurtz komt. Es wäre zu wünschen dass izezt bald eine Ordnung gemacht würde, denn die Verwirrung ist allgemein. die theurung nimth täglich zu, das Pfund Fleisch kostet bey uns 40 xr, Butter 1 halbe 2 f 30 xr. der Metzen Korn 24 fl. Gerste 18, Haber 10 f. die Fabrique Waren nicht zu erzahlen und so geth alles stufen wise. O Gott! in welches Labirinth sind wir gerathen! und welche Aussichten haben wir? der Untergang unseres, und

unseres Vaterlandes sind unsere Hofnungen — der thätige Mann, der sich durch seinen Fleiss ein kleines Vermögen erwarb, wird auch mit dem Stroh der Umstände verschlungen — allein auch dieses Opfer würde der Patrioth gerne bringen, wenn es nur den erwünschten Erfolg hätte, zu unserer Beruhigung wollen wir es hoffen und und [*így!*] nicht durch bange Furcht kleinemüthig machen — die Interessen für beyde Capitalien können Sie durch HErrn Kaufman Rumi an mich übermachen, ich hätte Ihnen die Original Quittung der Frau v. Semseÿ beÿ geschlossen, aus der Sie gesehen hätte, dass diese die Intressen Ihr bezahlt habe, allein es hätte den Brief zu dik gemacht, villeicht wird mir das Vergnügen zu Theil Sie Freund persönlich in Leutschau beÿ mir zu sehen, dan sollen Sie sich überzeugen, dass von Anfang der erhebung des Capitals biss ietzt, die Interessen immer durch mich gezahlt worden sind. der Raum geht zu ende, Leben Sie daher recht wohl! ich empfehle mich Ihren Andenken, und verharre mit aller freundschaft
Ihre

ergebene Freundin
Elise Teőke.

[Eredetije őzv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pádon.]

5520. (2008/a.)

Kazinczy — anyjának.¹

Édes Asszonyám!

A' gyermeki hűség legszentebb érzéseivel veszek részt az Asszonyám újabb szenvedéseiben, és ha lovaim már le ellettek volna, eddig régen Semlyénben volnék, hogy Asszonyám körül szolgálatokat tehessek, a' mit tehetek. Már három csikóm van, a' negyedik vemhes kanczám is minden órán megellik, 's így azt reménylem, hogy még az innepekig lemehetnek. Bár az Asszonyám egészsége azt engedné, hogy Asszonyám feljöhessen; mind én mind feleségem gyönyörűségünknek tartanánk, ha az Asszonyám gyengélkedésin 's fájdalmain gyermeki gondoskodásunk által enyhíthetnénk, 's ámbár tudom hogy azt minden testvérem egész tőle kitelhető módon tenni kész, de elmondhatom magamról 's felesé-

¹ Literæ Francisci Kazinczy ad matrem Susannam Bossányi, a morte hujus inter scripta ejus repertæ. (Kazinczy F. későbbi jegyzete.)

gemről, hogy hívebben ezt a' gyermeki kötelességet egy sem tenné mint mi is fognánk. Sajnáljuk hogy Asszonyámnak épen semmivel nem kedveskedhetünk, 's így meg nem bizonyíthatjuk, hogy most vett kegyességeit alázatosan köszönjük: de semmit sem tudunk ki gondolni a' mit küldhetnénk.

Én Juniusnak első napjaiban, sőt talán még Májusban bizonyosan Semlyénben leszek, annál inkább mivel a' környül állások azt kívánják, hogy Júniusnak közepe táján már ismét itthon legyek. Az Isten, a' ki az én életemnek igen sok örömet is ada a' keserőségek mellé, engem azzal vert-meg, hogy minden vétkem nélkül a' testvérséggel legyek kedvetlenségben. Most a' Sógorommal lesz és van bajom. *Az Ipam azt a' rendeltést tette halálakor, hogy Özveggye 's a' három gyermek az ő halála után mingyárt egyenlő részben osztozzanak, 's a' Sógorom a' leány testvéreit pénzzel akarja kifizetni, mellyről én hallani nem akarok.* Azt vártam, hogy magába száll, és titkoltam mind eddig hogy köztünk ízetlenség kezd lenni. Már a' dolog nem titok, és nem az én hibámból esik hogy ez nem titok; maga a' Sógorom hirdette ki. Ez a' dolog hoz fel Júniusba, és a' feleségem közelgető lebetegedése. Végre az Isten talán fiút ád. Méltóztassék Asszonyám megengedni, hogy ezen esetre Asszonyámat nevezhesse mind Nagy anyjának mind Keresztanyjának. Én ennek is szokatlan nevet adok, 's Emílnak fogom kereszteltetni. — A' két lányom most valaha már megszabadult a' hurutól, 's Thalie alkalmasint az ótvartól is kiszabadul már.

Az elmúlt holnapban a' feleségem Bécsből, hol az atyjának egy vén kisasszony atyjafija megholt, 's szerencsénkre testvérei nem voltak, valami Bárá Pfeffershoven leány volt ez, három ezer kilencz száz forint successiót kapott, és még ugyanczen Kisasszony után annyit fog kapni: de a' pénz a' Császári Hadi Tanácsnál van Capitálisképen kiadva, 's ott várakozni kell kifizetése eránt. Ha a' vak Török meg nem házasodott volna, most felényivel több jött volna reá. Ebből két ezer forintot mingyárt lefizeték Gróf Vondernóthnének, ki velem azt a' jót tette, hogy öt esztendővel ezelőtt felvett kétezerért még a' Banco eránt jött rendelés után is meg elégedett két ezerrel. Ez nagy megkönnyebbedést hozott rám, 's már most apró adósságimtól is megszabadultam.

Miklós öcsém felől semmit nem tudok. Felesége eddig lebetegedett, 's szeretném tudni, fija lett e vagy leánya. Csak szerencsésen esett volna által a' szegény Viki a' szülésen!

A' boraim mind megvannak. Senki sem kéri. Ez idén ismét rossz szüretem lesz. Most kapáltatom a' Köveshegyit. Elrontotta a' nagy hideg. — Ősszel és tavasszal négy száz szilvafát ültettem, 's 61 vadfát, oltottam pedig száznál többet, 's a' kert három eszt. múlva már nagy hasznót adhat. Már szert tettem valaha méhre is, melyből nagy gazdaságot akarok üzni. Szulyovszki ez idén négy ezeret vett bé három méhcséből, és hogy ez nem hazugság, minden mondja, a' ki méheseit ismeri, 's tudja mely drága most a' méz.

Itt a' szárazság igen nagy : de az őszi élet igen szép. — Sophie és a' gyermekeim csókolják Asszonyámnak kezét 's ajánlják magokat anyai kegyességeibe. Zseni már épen nem vad. Adja Isten hogy Asszonyámat megkönnyedve, sőt egésségesen találjam. Ezt kérem szívesen az Istentől.

Széphalom 21. Máj. 1811.

alázatos engedelmes fija
Ferencz.

[Eredetije a Magy. Tud. Akadémia könyvtárában. Oklevélgyűjtemény. Ívrét. 41. sz. Levelek. 4. Irod. levelek. III. 3.]

5521. (2018/a.)

Kazinczy — anyjának.

Édes Asszonyám!

A' fiam megszületett ma Jún. 18dikán reggeli 3 óra után. Sem Napam itt, sem bába, mert 3 héttel vártuk későbbben a' kedves Vendéget. Sophie 1 órakor rosszul lett, 's engemet 2 óra után költött-fel. A' Thalie dajkája tett körülte szolgálatot. Az Isten úgy kedvezett, hogy szerencsésen ment minden véghez. A' gyermek ép és egésségs. Ajánljuk ötet Asszonyámnak kegyességeibe. Ezt azért írom rendetlenül, mert még nincs 4 óra, sietek, a' posta ma indulván. — Dencsit hideglelősen lelék Semlyénből felérkezvén, igen igen elgyengült.

Széphalom, Jún. 18d. reggel. 1811.

[Kazinczy későbbi jegyzete:]

Ezt a levelet az anyám halála után papirosai közt találtam meg. Fenntartom a' fiamnak Emilnek számára. Szegény Anyám

és Péchy Imre bátyám nevettek a' levél első során, melly örömet festi.

[*Címzése.*] à Madame de Kazinczy née de Bossányi — Debrecin, — Ér Semlyén.

[Eredetije a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Oklevélgyűjtemény. Ívrét. 41. sz. Levelek. 4. Irod. levelek. III. 3.]

5522. (2019/a.)

Kazinczy — Gróf Gyulay Lajosnak.

Méltóságos Gróf Gyulay Lajos Úrfinak

Kazinczy Ferencz baráti szíves tiszteletét.

Szeretetre méltó Grófom! Minekelőtte kedves levelének válaszához fognék, engedje-meg az én kis barátom, hogy Általa Ő Nagyságánál, kedves Asszony Anyjánál, egy jelentést tehessek; — azt, hogy én Jún. 18dikán egy fiú atyjává lettem, kit ma Sáros Pataki Professor Nagy Fer. Ur Marcus Aemilius Ferencz név alatt megkeresztelt. A' Méltóságos Grófné megengedte, hogy a' gyermek Ő Nagyságát keresztanyja gyanánt tekinthesse. Úgy mondják 's úgy látszik nekem is, hogy ez a' kis fiú egészen viseli képemet. Ugy abban is fog hasonlítani hozzám, hogy érezni fogja egész mértékben ezen kegyesség' becsét, 's igyekezni fog, magát arra érdemessé tenni, 's azon lesz, hogy Keresztanyja' szép és jó gyermekeinek körökbe nem illőnek ne találathassék. Ő, ha meg nem csal emlékezetem, azok szerint a' mit nekem Döbrentei barátom a' maga kedves Lajosának esztendeiről monda, tizenegy vagy tizenkét eszt-vel lesz ifjabb keresztgyermeki testvérénél. Úgy a' kis Gróf néki példája lehet, kit a' jóban szépben kövessen, 's ígérem, hogy örömmel fogja követni. De a' *példa* is szeresse a' *követőt*.

Általtérek a' kedves levél' czikkelyeinek válaszaíra. Daykának Verseit Vitkovits barátom vette-által, hogy a' maga speculatiojára nyomtattassa. Ha reményében meg nem csalattatik, Berzsényinek verseit fogja utánok eresztetni. Mind kettőt prænumeratio-szedés nélkül ereszti-ki, Kápolnay Antal Fejér Vármegyei honor: VNotariusban levén olly férjfit, a' ki neki e' szándékra elégséges pénzt kölcsönöz. — Zrinyi verseit kéntelen vagyok továbbra halasztani, mert e szerencsétlen időben nyomtattatni csaknem lehetetlen. — Azonban meg kell vallani, hogy alig tudnék esztendőt nevezni, melly literaturánkat szebb productumokkal gazdagította volna

mint ez. Illyen a' Kis által fordított Horatziusi Epistolák, illyen a' Virág Poemáji, illyen a' Szent Györgyi Sállustja, ilyen a' Nagy Ferencz Bionja is. Hát ha Dayka és Berzsenyi is ez idén léphetnének közre!

Csereyhez irt Epistolám hogy olly tapsolással fog mindenfelé fogadtatni mint fogadtatott, alig mertem remélni. Horvát István barátom a' Cserey Miklóshoz irt Sonettót talán elébe teszi a' Farkashoz írt Epistolának. Én magam az Epistola mellett tartok. A' Sonettót Döbrenteink bizonyosan vette tőlem. Méltóztassék néki jelenteni, kedves Grófom, hogy a' 3dik sornak így kell állani benne.

Az ércz phalánxot béfeszíteni.

Ezt azért mert félek, hogy a' Döbrenteinek irt exemplban *bérepeszteti*-t tettem.

Köszönöm azon tudósítást, hogy Nagy Sámuel Úr a' Palatinus Wesselényi és Teleki Mihály képeiket festi és rézbe is metszi. Az a' két ember felejthetetlen lesz Nemzetünk történeteiben. Teleki Mihály tiszteletes hazafiúságot követett-el midőn Erdélyt az Austriai ház birtokává tette, a' vérontásnak véget vetett, 's így Erdélyt boldoggá tévé. Ha Nagy Sám. azt a két képet vésmi akarja, óhajtanám hogy a' Wesselényiét a' Wagner pastellfestése után copizálná, és hogy azt, valamint a' Bochkayét is, nem olly kisdéd formába vésse melly a' mi Döbrenteink Muzéuma előtt állhasson, hanem in-folio formában. Megérdemlik ők azt a tiszteletet, mert valóban nagyok voltak.

Édes kis barátom! Gyönyörűséggel olvasám a' Gróf két Epigrammáját, 's nagyon köszönöm Döbrenteinek, hogy rajtok semmit nem simított. A' második felette rendes. — Engedje mondani, édes barátom, mit óhajtok a' kis Grófra nézve; azt, hogy úgy ne engedje magát a' nehézség által elijesztetni mint én. Én ezen elíjedés miatt mentem illy kevésre az írásban, illy kevésre a' nyelvek tanulásában. Mingyárt igen jól akartam szóllani 's versezni, s minthogy a' dolog nem ment, nem űztem. Űzni kell szakadatlanúl, a' gyakorlás által véletlenül belé tanulunk — — Predikálni 's alunni nem jó rím. Olly közel vala pedig a' *szunnyókálni* — melly igen piaczi szó ugyan, de a rossz predikazio felől szólló versben elállhat. Ne szünjön-meg a kis Gróf magát gyakorlani. Eleintén a Fortepiano sem adta az én kis barátomnak a' kívánt hangot, de a gyakorlás, a' mint örvendve értem, Virtuosevá

tette rajta. A' Görögöknél minden ifjú verte a' lantot, még pedig úgy hogy versezett is mellette. Miért nem lehetne az nálunk is? Én ha újra születnék, 's valamely Tündér választásomra hagyná, hogy melyiket akarom, a' Muzsikát e vagy a Verszést? — együtt kapnék mind a' kettő után 's mellé még a Festést venném. De ha csak egyet volna szabad vennem, a' Verszést venném, — mert az örökké fenn marad, holott a Muzsika' hangjai elhalnak. A' Gróf már mester az egyikben. Tégye azzá magát a' másikban is! — Ajánlom magamat igen becses barátságába. Hidje-el édes Grófom, hogy leveleit mindig gyönyörűséggel fogom venni. Kedves nekem azt hinni, hogy én a' Gróf lelke' talentomait némelly buzdítások, némelly meleg ömledések által fejtegethetem. — Széphalom, Jún. 19d. 1811.

[Eredetije a gróf Gyulay Lajos által ajándékozott *Kéziratok* jelzésű kötetben az Erd. Múzeum levéltárában, Kolozsvárt.]

5523. [2054/a.]

Kazinczy — Ragályi Tamásnak.

Édes Uram Öcsém, igen kedves barátom!

Vasárnap olta minden nap, azelőtt pedig már két ízben, lelt ki a' hideg, 's a' halál engem úgy környékez, mintha kapnék rajta, mint azok, a' kik itt nem lévén megelégedhetve sorsokkal, ott várnak nem tudom melly boldogságot. De ha még betegebb volnék is, még is felélesztett volna az az öröndetes hír, mellyet most veszek az Uram Öcsém Szent-Páli-elragadtatásu levelében. Quod felix, faustum, fortunatumque sit, édes Uram Öcsém! A' Kisasszonynak belső érdemeit nem ismerem, és így arról nem szólhatok; de azt mondhatom, hogy tíz esztendő múlva is igen elevenen emlékezem, melly gyönyörű két nagy szem pillanta reám, midőn Kassán megláttam. Engemet az is vonzhatott volna felé, hogy szerencsés voltam volna megnyerni jobbját, hogy kevélykedném, ha a feleségem atyja szólana úgy, mint az Uram Öcsém Ipa szóllott az én jelenlétben 1808 a' Diaetan. Uram Öcsém tehát egy szép és gazdag asszony férje lesz 's reménylem egy oly asszonyé, a' kit nem egyedül a szépség miatt lehet s kell becsülni. Ha ilyen házasságokat látok, sajnálom, hogy ifjú legény nem lehetek s újra meg újra nem házasodhatom.

Az én kedves Szemerém Vida László Úrral Júl. 25-dikén hoz-

zám jövőnek, 26d. itt mulattak s 27d. elmentek. Melly nap, mellyet velek tölthettem! — Pölitznek Aestheticáját magával hozta 's itt hagyta. Én még jobbat ennél nem ismerek. Az Annalisok Jún. füzetét vették az Uram Öcsémék? Abban áll a' Szabó Dávid Aenesiének Recensiója, *tőlem*. — (a' Redactor egy-két helytt holmit kitörle — nagyon szeretne úgy szóllani, hogy senkinek ne fájjon : én azt tartom, hogy a' vad hust *égetni* is kell) — és az én Töviseimnek Recensiója Kistől a' Sopronyitól.

Méltóztassék kedves Uram Öcsém elhinni, hogy ezen képzelhetetlen eltompulásban a' mellyben önnön bajom és a' nagyobbik leányomnak betegsége (forró nyava.) miatt vagyok, végzetlenül kedves dolog volt úgy electrizáltatnom, mint az örvendező levél által. Egyéb eránt sokszori tapasztalásom után mondhatom, hogy a betegség énnékem a' lelkemre nem hat ; elolvastam ezt a' levelet 's látom, hogy csak a' test erőtelen, de a' lélek szokott egészségében van. Elevenebb, gonoszabb levelet nem betegtől sem várhatott volna Uram Öcsém! Az Uram Öcsém levelét ebéd után mingyárt közlöm Dókus barátunkkal. Ő tudom örvendeni fog a' hírnek. Ritka embert teremtet jobban az Isten, mint őtet.

József urat barátságosan tisztetem. Uram Öcsém s testvérei mind hárman gyönyörű alaku lyányokat vettek. Melly szép majorság lesz ebből a' kis körből.

Maradok szíves tisztelettel 's barátsággal Kedves Öcsémnek Napóleon napján.

(Aug.)¹ 1811.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz.

Magdolnának kereszteltetni gyermeket! 's a' szép leányt illy irtóztató névvel veszteni össze magával. Bércmálja-el Uram Öcsém, kérem az Istenért.

[Megjelent a *Régi Okiratok és Levelek Tára* 1906. (II. évf.) 4. füz. 98—99. l.]

¹ Az (Aug.) szó áthúzva. [Napóleon születésnapja aug. 15. Szerk.]

5524. (2066/a.)

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Különös bizodalmú Drága Nagy Jó Uram,
nagy tekintetű barátom!

Orvosaim eltiltottak nem csak a' dolgozástól, legfőkép pedig az írástól; de el még a' mélyebb elmélkedéstől is; azt kivéven hogy nyavalyám nem *volt* halálos mint 1789 és 1803, soha még illy beteg nem voltam: mellyem' baja, arany ér, hidegclélés, megkeményedett sérvések, sárgaság, és az az Ausschlag, melyet Munkácsról hoztam, öszvecsoportoztak felettem 's elvették minden erőmet. De ha élek, készen lesz a' *kivánt darab*. Ért az Úr.

A Cserci Farkas Verschlagját méltóztassék Semlyénbe küldeni (hova már eránta irtam): szüretre leviszik a' Miklós öcsém fiait, és így vehetem.

Hát a' Havercanyi Sallustjához lehetne e reménységem! Ajánlom magamat igen becses barátságába, a' Tek. Asszonyt tisztetem, a' kis Corneliát csókolom, 's mar.[adok] 12. Sept. 1811.

alázatos szolgálója

K.[azinczy]

[Eredetije a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában.]

5525. (2074/a.)

Bossányi Susánna — Kazinczynak.

[1811. okt. 5 előtt.]

Édes Fiam!

A N. Tárkányiak Betse igen bajos, és rendes-is, a mennyiben mind az otska házat, mind az otska Csűr fajt meg Betsülték, a mi az enyém. Hogy Kortsma Pál Uram Igazitsa el a Dolgot, annyiban nem szeretem, mivel attól tartok, hogy ott laktaban, ezek vagy szolgálattjokkal, vagy más képen részre hajolva tethetik. Én leg jobbnak látom hogy vagy Szőgyényi fő Sz.[olgabíró] Urat, mint Külömben is Járásbeli fő Sz. Birot, vagy Bodo Urat kérnéd meg, tennék meg ottan Igasságosan a Betset arra neveztesen lenne a Betsülő szolga Bíró figyelemmel, hogy a fák a Tárkányi Erdőrül valók, következésképen annak tsak a munkája az cővek, 's meg tévén a szerint a Betset azt veled közöllyék, Te pedig küld bé az Ötsédnek, ha én akkor ide haza nem lennék,

Őnéki már meg tettem a rendelést, hogy azt osztán kifizesse nekik, rola tőlők Qvietantiát vévén. Noha még előbb ezek tartoznak egy Gyümölcös Kertet vissza váltani, melyet sürgetni kel, a mint ez a Tárkányi Ember beszéli, ez tartozik azt ki váltani. De a maga Competentiájából, De a másik t. i. Batskai ennek a kezébe nem akarja a pénzt adni, talám attul fél hogy el költi, 's akkor osztán se pénz nem lesz, se a kert ki váltva, azért Batskai arra vigyázzon, De a kert ki váltását sürgesse, 's mikor ki váltódik arról a Tárkányi Biráktul bizonság Levelet hozzon, mert meg a kertett ki nem váltják én az Épületek árát nem is tartozom fizetni, nem is fizetem, akkor pedig szívesen kifizetem.¹ Batskai a Pészt enek ne agya hanem maga menyen vele mikoron leakarja teni nem tudom hogy atad Arendaban, ha a kert is ki váltódik 100 Rft. kel veni most drága minden gyümölcs széna is terem bene Csókolak a kis leánnyal a nevét sem tudom sz[erető] e[des] A[nyád]

A B S [= Árva Bossányi Susánna].

[*Külön papiros-szeleten:*]²

Mikor már a Levelem be is volt petsételve, akkor azt mondja ez a Tárkányi ember, hogy Batskainak, ugy adtad a Telket Arendába, hogy az Épületek árát Ő Batskai tartozik letenni, ha így van ez igen jó. De így is leg jobb volna, vagy Szögyényi Uram, vagy Bodo Uram tenné meg a Betset igazítaná el, köztök is, ream nézve is a Dolgot.

A B S

[= Árva Bossányi Susánna.]

[*Címzése:*] Monsieur Francois de Kazinczy — Széphalom.

[*E levélhez később odacsatolt melléklet Kazinczy F. fogalmazásában és írásával:*]

Alább írtak adjuk tudtokra mindeneknek, hogy mi ma következő végezésre szállottunk magunk között:

Minekutána a' Kis Tárkányi, most Bacsikai János és felesége Pap Erzsébet által arendában bírt telken lévő épületek 1809 Febr. 26d. napján Zemplény Vgyei Fő Esküdt Korcsma Pál Ur által 349 Rf. és xrra becsültettek, következő positiokban:

¹ Innen kezdve Árva Bossányi Susánna sajátkezű írásával. Szerk.

² Megbízottjának írása.

Szerk.

1. Két új ház eggy fedél alatt	157,,20
2. Eggy ócska ház kamarával	52,,—
3. Eggy ócska ól	18,,—
4. Ujabb ól	38,,—
5. Eggy kút róva	15,,—
6. Az Udvar körül való rekesztés	25,,12
7. Hizláló ól	5,,—
8. Az eldült csűr haszonra való fáji	32,,—
9. A' házi kertben való szilva fák, n ^o 39.	
10 x rjával számlálván egyet egyet	6,,30

Ide nem értetődven az crdős kert, (melly ekkor Bertók Sámuelnél volt zálogban, de 1811 már vissza váltatva,) és egyéb ortások mellyeket a' Tisza áradásai miatt felbecsülni nem lehetett.

Az egész Summa teszen .. 349 Rf. 2 xr.

S minekutána ez a' pénz az anyámnak Tek. özvegy Kazinczy Jósefné szül. Bossányi Susána Asszonyinak Bihar Vgyében való mulatása miatt mind eddig le nem tevődhetett, 's Pap Ferencznek maradékai, az az Bacskai Jánosnének a testvérei, c' miatt igen gyakran haszontalan fáradtak ide, és én ezt a' dolgot sem továbbra halasztani nem akartam, sem Tárkányba új becsét tétetni hosszas és nehéz betegségemből való lassú felgyógyulásom most lehetlenné tette: Bacskai Jánosnak és feleségének Pap Erzsébetnek, kik önként ajánlották magokat a' pénz letételére, megengedtem, hogy az ezen becslevélben kijelentett 349 Rf 2 xrt a' Pap Ferencz maradékainak helyettem tegyék le, én pedig ezt nekik osztán akkor térítsem meg, mikor a' jószágot az ő birtokokból elvenni akarnám. Az anyámnak írott parantsolatja szerént (mellyet Bacskainak és feleségének fel is olvastam) ki kellett volna ugyan fognom

az ócska ház árát	52,,—
az ócska ólét	18,,—
a' csűr régi fájiét	25,,12

Summa : = 95,,12

De Bacskainé nekem azt felelte (és hogy a' dolog így volt, én hihetőnek találtam) hogy az ő atyja Pap Ferencz ezt a' birtokot az anyámtól zálogban átalvevén, ezek az épületek neki pénzben adattak által, és így ők is Pap Ferencznek maradékai a' jószágot az anyámnak 1808. maj. 24d. vissza eresztvén, azoknak árokat a' becszerént méltán kívánhatják.

E' szerint minekutána Bacskai és a' felesége Pap Ferencznek egyéb gyermekeit s maradékait a' becs summájából (349 Rf 2 xr) kielégítendik, a' telket minden rajta levőkkel egyedül fogják bírni, és a' több atyafiak rajtok semmit nem kívánhatnak, sem annyival inkább őket a' telken 's appertinentiáji birtokában meg nem háboríthatják. Ha valaki azt cselekedni merészlené, én Bacskait védelmezni tartozom.

A' régi ház alig használható, 's Bacskai és felesége bizonyosan azon új házba fognak által költözni, a' melyben eddig Krupai lakott. Ez a' legtökéletesebb állapotban vagyon. A' régi házzal csinálhatják a mi magoknak tetszik, az új házat pedig tartoznak olly állapotban fenn tartani, a' millyenben most van. Ugy a' csürt is, melly hasonlóképen jó karban van. Czifraságra építeni semmit nem kell: de az épületeket jó karban 's csinosan fenn tartani, szoros kötelességek lesz. — Széphalom, Oct. 5d. 1811.

Kazinczy Ferencz sk. (P. H.)

Bacskai János és

Pap Erzsébet kezeik xx

keresztvonások.

[A levél és egyesség eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5526. [2102/a.]

Kazinczy — Ragályi Tamásnak.

Széphalom, nov. 25d. 1811.

Édes Uram Öcsém, igen kedves barátom!

Szólóskén ezelőtt 8 nappal hallottam, hogy Uram Öcsém már éli azon boldogságokat, mellyeket *szem nem látott, fül nem hallott*-nak mondanék, ha *emberiek* nem volnának. Bajaim kiverték emlékezetemből szándékomat, hogy mihelytt haza érek, gratulálni fogok hozzájok, de a' tegnap estve érkezett Bécsi Annalis füzete, (honnan azt tanulom, hogy a' mi Idolumunk egy Aus meinem

Leben. Dichtung und Wahrheit nevű új munkát nyomtattata ez idén Cottánál Tübingenben) ez elfeledett szándékot újra emlékezetembe hozta. Fogadja azt Uram Öcsém barátsággal s higgye, hogy rajta szívesebben senki sem örülhet. Hosszú életet kívánok, igen késő özvegyedést eggyik vagy másik félnek, és igen — igen sok gyermekeket, kik atyjokra, anyjokra üssenek külsőjökben s belsőjökben.

Uram Öcsém bizonyosan birni fogja Góthének ezt a' most említett írását is. Emlékezzék meg rólam, mikor benne paradicsomi örömöket fog kóstolni. De emlékezzék meg rólam addig is, s az általam még nem ismert, Uram Öcsém által megígért új munkáját méltóztassék közleni. Én Góthének csak a' XII. darabját bírom.

Töviseim, Virágaim az Annalisokban is igen kedvező ítéletet kaptak (Kis volt a' mint azolta tudom recensensek) de a' mi a' Lipsiai Lit. Zeitgban (1811 Ápril) áll, olyan, hogy magam is soknak kiáltom. Sokban érzem, hogy megöregedtem, de kívált abban is, hogy a' magasztalások nem csiklandanak, hanem inkább pirítnak. Ez a' Lipsiai Recensio előttem azért kedves, mert magyarázza a' mit magam magyarázat nélkül hagytam. A Recensens sokat az én leveleimből veve ezen magyarázatjaiba, úgy hogy sokan lesznek, a' kik azt fogják gyanítani, hogy a' Recensens elébb hogy a Recensio kiment; azt velem közlötte és én szurtam belé holmit. Tudom, ki dolgozta azt és ha megszorítanának, vele feleltetném, hogy nem is tudtam, hogy recenselni fogja mindaddig, míg a Recensio meg nem jelent.

Most két dolog foglalt el, Sallustomat készítem nyomtatás alá, megjelenvén már a' Szent-Györgyi Gellérdé 's Epistoláimat gyűjtven annyira, hogy egy kis kötetet tehessenek. 1809-ben sok készületlen vagy rosszul készült darabjaimat égettem el egy megrezzetés órájában. Most emlékezetemből szedem elő 's feldolgozom. Félek, hogy az első tűz ki nem fogja magát pótoltatni hagyni. — 1801-ben, kevés hónapokkal azután, hogy a' kalitkából kieresztének, a' szegény Ipam engemet térítgetett 's a' maga Cosmogoniai tudományára akara vonni. Ada holmi könyveket is 's írásokat, de a' mellyektől (mint a' Puky Ferenczétől) én iszonyodást és nem csak csömört kaptam. Akkor írtam hozzá egy Epistolát, de nem mertem néki mutatni, előre látván, hogy ez néki fájni fog, noha őtet nem bántotta. Imhol kezdete :

Hatalmas mesterének eggy szava
 Miként hozá ki a' pusztá Semmiből
 Ezt a' temérdek *Mindent* 's önmagát
 Az érthetetlen, a' megfoghatatlan
 Nagy Mestert fejtik leczkéid énnem.
 Oh a' helyett, hogy e mély titkokat
 Elöttem felfednéd, kérlek, borítsd el!
 S kikapva e szép világból, hol magamnak
 Honn lenni látszom, és a' hol szemem
 Gyönyörködése millió tárgyait
 A legvarázsbó Setéttsztában és (magisches Helldunkel)
 Nem elvakító fénynél látni szokta,
 Ne kényszeríts időn 's üren (Raum) keresztül
 Addig repülni, hol csak fény lakik
 'S a' fény miatt magamra nem talállok.

Vélekedéseim kevés sorokban 's Setéttsztába rejtve következ-
 nek 's a' vers a' közepén szakad meg, hogy az Olvasó érezze, hogy
 ott hiatus van, vagy inkább *lacuna* 's e szókkal kezdem a' Schiller
 Ifja történetét, ki a' Pap intésének nem engedett s a' leplet fel-
 emelte.

Eggy Celta bölcs, kit utazásai . . .

Mire való azonban törnünk magunkat, a' mit megérteni soha
 nem fogunk? Elmélkedni rajtok kell, mert az elménket élesíti, kép-
 zeleteinket tisztítja, de meg kell szünni tudni.

Az Uram Öcsém Boldogítóját szívesen tisztellem 's magamat
 ajánlom barátságába, mellyhez Uram Öcsémnél fogva jussom van.
 Tisztellem a' József Úr Boldogítóját is, de *titkon*, hogy József Úr
 meg ne tudja. Éljen szerencsésen Uram Öcsém 's szeresse leghívebb
 tisztelőjét

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent a *Régi Okiratok és Levelek Tára* 1906. (11. évf.) 4. füz. 99—
 101. l.]

5527. (2426/a.)

Teőke Eliza — Kazinczynak.

Verehrtester Freund!

Ohne Zweifel werden Sie von Bihar in Ihr liebes Séphallom
 wieder zurück gekehrt seyn. Ich bedauere den Tod Ihrer ver-
 ehrten Mutter, allein Sie war schon alt, und folglich reif zum
 Sterben. Es lässt sich vermuthen, dass auf Ihnen als den ältesten

Sohn die meisten Geschäften bey der Theilung anheim fallen, allein Ihr geschickter Kopf wird alles bald so guth zu beändigen wissen. Wenn Sie also zu Hause zurück kehren, so bitte ich Sie nur so gleich Anstalten zu treffen dass die Gelder für die rückständigen Interessen abgetragen werden möchten, dazu ereignet sich ietzt eine gute Gelegenheit, wo es Ihnen leichter seyn wird, das Geld hin zu schüken als nach Leutschau. Ich reise nehmlich mit anfang Mej in die Hegyalla ab wo ich mich biss 15 Mej aufzuhalten gedenke. Schüken Sie einen zuverlässigen Mann nach Mada [=Mád] mit dem Gelde, so ist mir und Ihnen auf die kurzeste Arth geholfen.

Hier schlössen Ihnen die Berechnung bey über das Capital welches bey Frau v. Semsey ist. Es ist mit Ihrer eigen Hand geschrieben und berechnet worden, aus diesen werden Sie sehen was Sie zu zahlen haben in Summa f. 86. xr 47. das Capital bey meiner Mutter über 3000 f. könnten Sie selbst laut der Scalla berechnen ich habe es vor überflüssig gefunden selbst zu thun. Dass ich Ihren Bothen biss zum 15ten Mej in Mada erwarte hoffe ich zuversichtlich, Sie sehen Lieber Freund aus diesen beygelegten Zettel wie dringend Frau v. Semsey Ihr Interesse samt den Nachtrag verlangt, ich kann für Sie warlich nicht zahlen, so gerne ich auch wolte. die Ausgaben bey der Erziehung meiner dreÿ Kinder sind so manigfaltig und gross, dass ich mit mir genug zu thun habe — die iezigen Geldlosen Zeiten sind für jeden sehr drückend aller Handel stokt, das Geträude ist in spott preiss — die Gruben geben wenig aus (ich habe zwar derer keinen bloss meine Mutter) und die Theuerung ist in den meisten Artikeln noch so wie vor. wen keine änderung geschieht so wird es mitt uns übel aussehen — die Post geth bald ab, ich muss daher meinen Brief schlössen, dass ich noch zurecht komme. Leben Sie wohl ich verharre mit ungeheuchelter Freundschaft und Achtung

Ihr

Leutschau d. 31t. April 1813.

ware Freundin
Elise Teöke.

[*Cimzése:*] ex Leutschau — à Monsieur Monsieur Françoise [!]
dé Kazintzy — per Cassau Ujhely — à Séphalom.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pádon.]

5528. (2432/a.)

Szemere István — Kazinczynak.

Kedves Bátyám Uram!

Hogy kell ki mondani magyarul *Processus*? Hogy kell ki mondani magyarul *Districtus*? Erre meltoztasson felelni. Ennek hivatalos 's barátságos kérése mellett Úri favoriban ajánlott maradok

Kedves Bátyám Uramnak

Ujhely, máj. 12d. 1813.

alázatos szolgálja

Szemerei Szemere István

másod all Ispány.

[Eredetije őzv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pádon.]

5529. (2432/b.)

Kazinczy — Szemere Istvánnak.

[Széphalom, 1813. máj. 12.]

Felciletem ez volt:

Midőn 1805-ben a' Magyar nyelv a' maga hazájában végre a' mennyire nagy bajjal lehetett, a' maga indigenatusát megkapta, négy Lexiconunk jelent-meg nyomtatásban: 1. a' Szrógh Sámuelé. 2. a' Pest Vármegyei Deputatióé. 3. a' Veszprém Vármegyeié, 4. az Udv. Consil. Szirmay Antalé. Ezek a' *Processust* Járásnak, a' *Districtust* kerületnek nevezik, 's így nevezte el a' szokás is. E' mellett megmaradhatunk, annyival inkább, mivel a' Járás a' *procedo* szótól jó, a' kerület deák neve pedig a' *Distingo*-tól, melly azt a' földet teszi, melly a' nagyobb darabtól eggy kissebbet új testté szorít-össze. Az ambiguitás nem ellenkezik, mert minden nyelvben, még a' görögben is, és abban melly igen sok példák vannak reá! sok szó van, melly eggynél több dolgot jelent. Így az erkölcs majd jó majd rossz értelemben vétetik nálunk. De kiki tudja hol mit jelent.

[Eredetije az előző levél papirosára van írva.]

5530. (2440/a.)

Kézy Mózes — Kazinczynak.¹

[Kazinczy jegyzetei:]

Juniusban az Újhelyi postáról egy pecsét nélkül való levelet vevék. A' Párizsi Bureau de Postes egy nyomtatott Avis-t küldö hozzám, 's abban jelenti, hogy a' Párizsi postahivatalnál egy levél vagyon letéve melly hozzám szöll, qui n'a pas eu son cours faute d'affranchissement; 's ha venni akarom, tegyem-le a' postabért 's küldjem-fel a' vett Avist. Datálva volt ez az Avis le 23 Mai.

Én tehát azonnal megkértem Ocsovszky Pál Urat, Bibliothecariusát Erdélyi Cancellárius Gróf Teleki Sámuel Excelljának, hogy a' postapénzt akár a' Bécsi postán, akár valamely Banquier-nél, akár a' Francia Követségnél ha tudnillik ott van valaki a' ki felvenni szokta az olyan pénzt, tégye le 's az Avist adja által. — Innen történt hogy a' Májusban írt levél Septemberben ére kezemhez. — Megérkezvén Prof. Kézy Úr, tudakoztam, ha Párizsból idegen földre nem eresztetnek e ki levelek ha a' postapénz eggy-szerre le nem tétetik; 's ez vala a' felelet:

Egy levelet akarván küldeni a' Francia földről Magyar Országra, kérdém a' Postamestert, mit kell fizetnem, 's az megmagyarázta, hogy rajtam áll, fizessek e valamit vagy nem. Tudnillik gond vagyon ott még azokra is, a' kiknek nehéz volna a' postapénzt letenni. Megértvén hogy minden pénz nélkül is elfogadtatik a' francia postákon levelem, egy rakás levelet írtam mindenfelé, 's a' Posták nyomtatott Avis-t küldöttek azokhoz, a' kikhez leveleim adresszálvá voltak.

Rendes, hogy Prof. Kézy Úr épen az nap érkezett Patakra, a' mellyben elkéssett levele Újhelybe.

¹ Kazinczy jegyzete: Prof. Kézy Móses Úr levele hozzám, Párizsból, Máj. 22d. 1813. azaz tizenhárom. Vettem az Újhelyi Postán, Septemb. 4dikén 1813.

[Kazinczy írásával:] Párizs, Május 22d. 1813.

[Kézy levele:]

Drága Tekintetes Ur!

Nekem kiváltképpen való Nagy és Jó Uram!

Azon szíves jó indulat, mellyel én erántam a Tekintetes Ur, mindenkor viseltetni méltóztatott, mindenkor eleven emlékezetemben volt, és ámbár leveleim által nem mutattam ki haladatos indulatomat, belső képpen soha meg nem szüntem a Tek. Urról háladatoson emlékezni. Törekedni fogok hogy betses favorira ennek utánna se tartson a' Tek. Ur méltatlannak. A mi az én dolgaimat illeti, en Göttingában sokkal több ideig laktam, mint oda érkezésemkor gondoltam. Ámbár az én Parisban való mene-telemről mindég szó volt, még is nagyon kételkedtem hogy az valaha megtörténnyen. De már imé meg van, a mit nem hittem; ezen leveletem Parisból írom. A Göttingában való lakás ez utolsóbb időkben nagyon kétséges kezdett lenni. A Muszkák és Prussusok a szomszéd városokban kezdték magokat mutogatni. A rémülés nagy volt. Azonban nekem Párisban kellett indulni. A Göttingai Professorok igyekeztek le verni ezen szándékról, úgy adván azt elő mint igen veszedelmest a mostani környüállások között. De én még kétségesebbnck néztem a Göttingában való maradást. Vég-bútsút vévén tehát tőlök Casselben elindultam 25 Aprilis. Ottan az Austriai és Frantzia követtel subscribáltattam passusomat. Az Austria követ azt mondotta: Kár tudomány kedvéért Göttingát Páris-sal tserélni fel. Azomban a Parisi lakás igen sok költséget kíván. Casselből Frankfurtban mentem Marburgon és Giessán keresztül. Frankfurtban 10 ezer katona volt, úgy hogy lehetetlen volt magamnak helyet találni a vendégfogadókbán. Tehát még akkor nap által jöttem a Rhenuson Moguntiában. Ezen város is tele volt katonákkal, ágyúkkal és mindenféle munitiókkal. De még is kaptam helyet a hol meg vonhassam magamat. Ha keves napokkal előbb érkezhettem volna, itt kaptam volna a Frantzia Császárt. Moguntiából Metznek vettem útamát egy Frantzia Majorral, kinek Moscaunál mind két lábát elvette a hideg. Alig tudott mozdulni. A Testvére hordozta háton a kotsitól a vendég fogadókbán. Metz-től fogva külömb külömb féle alkalmatosságokon utaztam Verdun, Clairmont, Chalons, Chateaun Thierry-n keresztül. Egész Párisig mindég katonaság volt. Párisban érkeztem 12 May. Estve volt.

Be száltam egy vendég fogadóban és lefeküdtem. Lehetetlen volt aludnom a nagy tsengés-bongás miá egész éjfélig is. Eszemben jutott Boileau-nak azon sora : Est-ce pour veiller qu'on se couche à Paris? Más napra viradván állandóbb szállást fogadtam magamnak. Azólta abban foglalatoskodom hogy itt mulatásomnak minél több hasznát vegyem. Kivülről már egész Párist láttam ; belőről is a legfontosabb dolgokra nézve. A ki Párisnak ritkaságit tudja nem szükség annak azt hosszasan beszélni. Én magam felől azt mondhatom hogy az is a mit eddig láttam bámúlásra ragadott. Cabinet d'histoire naturelle, Bibliotheque imperiale, a vele lévő régiségek és ritkaságok Cabinetjával együtt. Kíváltképpen pedig a Musée Napoleon, a Festések Galériájával egyetemben : ezek olly dolgok hogy tsak annak lehet felőlök igaz képzelete a ki látta. Alig lehetne hinni hogy a régiségnek és minden mesterségeknek ennyi productumi találtathatnának egy helyen. A Belvederi Apollo, Medicsi Venus, Laocoon itt vagynak. Bámulással nézi azokat az is a ki keveset tud a Mesterséghez. A Festések Galériája kibeszélhetetlen. Melly nagy! és mitsoda remekekből áll. Raphaélnek festéseit nagyobb figyelemmel vizsgáltam. Azomban nagy Commoditás van procurálva hogy az ember minden táblának Auctorat és argumentumát megtudhassa. Numerus alá vannak véve a táblák és könyv árultatik mellynek ut mutatása után, minden festést jól ki lehet esmerni. Én valamikor tsak lehet mindég itt fogok lenni, hogy illendő figyelemmel nézhessek meg minden darabot. Az említett dolgokon kívül ezeket neztem eddig : Tuillerie a pompás kertekkel egyetemben. Louvre, Jardin des Plantes. Palais Luxemburg. Palais royal. A több templomok között a Notre Dame templom. A sok hidak közt mellyek a Sequanán vagynak legszebb az Austerlitz-i hid. Palais du Corps legislatif. Palais de Justice etc. Igyekezni fogok rajta, hogy itt lételemnek annyi hasznát vegyem a mennyit tsak az idő rövidsége engedi. Meglátogattam sokféle Oskolákat is, azok között a Polytechnica iskola az én ide jövőtelemnek fő tzielja. A machinák és modellek Cabinetja ottan megbetsülhetetlen. Czelom van Versaliában is által menni. Elfelejtettem emliteni hogy a képek galériájában egy ujj nevezetes tábla van melly azt adja elő mint exequatitja Brutus a maga fiját. Ennek felséges voltát kibeszélni lehetetlen. Talán nints igasságom, de nekem e tetszett legjobban az egész Galériában. Bámulás nélkül bizony nem lehet nézni azon táblát. Én

keves értékkel vagyok, a melly nem engedi hogy itt soká legyek. Sokkal elébb kell tennem elmenetelemnek terminusát mint másoknak küldött levelemben meghatároztam. Leirhatatlan a drágaság. Örömmel várom azon napot mellyben a Ték. Urat boldog lakhelyében meglátogathassam. Egész tisztelettel, betses gratiájában ajánlott maradtam

Páris 22 May 1813

alázatos tisztelője
s kész szolgálja
Kézy Moses.

[*Címzés a levélborítékon:*] de Paris — à Monsieur Monsieur François de Kazinczy, Assesseur de la table judiciaire de plusieurs Comitats — par Nancy Strasbourg Vienne d'Autriche Presbourg Bude Pest Kövesd, Miskoltz, Tállya, Liszka Ujhely — à Szépheny Halom en Hongrie.

[Eredetije a Magyar. Tud. Akadémia könyvtárában. M. Nyelvészet. 4r. 41. sz.]

5531. [2487/a.]

Kazinczy — Gróf Teleki Józsefnek.

Szépheny, Júl. 26. 1813.

Méltóságos Gróf Cs. K. Kamarás, nagytiszteletű Uram!

A' Mélt. Gróf nékem nagy kincseket nyújt a' küldött nyaláiban. Örültem ugyan a' Maros-Vásárhelyi Prof. Kis Sámuel Úr által Wielandból fordított *Gratziaknak* is, melly munkát kézírásban még barátságos megtekintés végett küldé hozzám az érdemes ifjú. De mi ez az autographiai Gyűjteményem' gazdagítására küldött levelek mellett! 's mik mind ezen levelek a' Cancelláriuséhoz képest, mellyben ez a' nagy ember, kit sokan félre *akarnak* érteni, a' magaelleke 'nagyságát olly szépen festi! Én a' Cancelláriustól közel harmicz levelet vettem tíz esztendő oltá, és így ez, a' mellyel engem a' Mélt. Gróf itt ajándékoza-meg, csak keze miatt, nem kap becset. De melly sorok ezek! Oh, csudálja a' Mélt. Gróf ezt a' nagy rokonát. Imhol vannak tulajdon szavai :

«Az én Magyar Cancelláriusságom csak olyan igaz, mint a' két Cancelláriának uniója, az én Erdélyi Gubernátorságom és az én Jubiliatióm : és minthogy a' Contradictióban levő hírek magok

elrontják magokat, nem is tartom szükségesnek, azokról többet írni. Elég hogy a' különböző hírek a' különböző indulatoknak tükörei. — A' két Cancelláriának uniója, ha megesik, meglátják az Erdélyiek mit nyernek véle. Én ugyan azért soha nem ellenzem, hogy az Erdélyi Cancelláriusságot magamnak megtartsam, mert nékem abból eddig sem volt semmi hasznom: és azon kívül is a' Monarchiában talál a' király nekem való hívatait, a' míg szolgálhatok. *Külömben ekéim mellé sem térek vissza szégyennek*, ha pályafutásomat elvégezem. *Livor post fata quiescet*. A posteritás fog mindenekről egyenes ítéletet tenni. *Virtutem incolumem oderint, sublatam ex oculis frustra quaerent invidi.*»

'S ez a' levél, 's a' mit e' levélből kiírok, engemet meggyőz a' felől, hogy Oberster Baresay Ábrahám, eggyike azoknak, a' kik nehezen tűrték, hogy az erdélyi Cancellária a' Magyar országgal nem egyesíthetett, holott azt József Császár igen akarta volt annak előtte, 's annyira mennyire egyesítette is, nem *mindent* látott abból, a' mit *egészen* kellett volna látnia. De semmi felől nem győz meg inkább mint a' felől, hogy Gróf Teleki Sámuel valóban az a' *nagy* és, a' mi több a' *nagynál*, az a *tiszta* ember, — mert hányan vagynak nagyok és nem tiszták! — a' kinek én is néztem 's nézem. Soha sem ismertem embert, a' ki tiszteletemre méltóbb volna, mint ez, 's azt hiszem, hogy ha Udvarnokaink irtóztató sokaságában csak ötven volna ehhez az Úrhoz hasonló, most másként állanánk. Bár az Udvar azokat tartaná egyedül méltóknak a' maga kegyelmeire, a' kiknek fejek 's szívek jó!

A' Mélt. Gróf ezen becses ajándékát még azzal tetézhethné, hogy Ő Excnak a' maga kedves Asszonya-Anyjának halotti Predikátiója közzül, melly, Erdélyiesen, bizonyosan ki van nyomtatva, egy exemplárt nékem küldeni méltóztatnék. Az ilyenek is nagy számban találtnak Gyűjteményemben, 's documentumai a' következő időknek. Én az anyám halálára most nyomtattatok valamit, a' mi példa nélkül van; prózai Aufsatz és az Anyám' emlékezetén kívül szüléjinek 's az anyám' testvéreinek 's gyermekeinek is historiája. Hűség tétette velem azt, nem kevélykedés.

Eddig a' Mélt. Gróf atya lesz. Bár egy erős alkotású fiúcska volna, a' kit Fannyja szült! 's bár homlokán viselhesse bélyegét, kiknek gyermeke. Én Máj. 30-dikán eggy Antoniusz nevű fiú' atyja lettem, 's négy élő gyermek atyja vagyok. Mi lesz ebből az utolsóból, physionomiájából még ki nem leshetem: de szerencsés

auspiciumok alatt született. Engedjen-meg a' Mélt. Gróf. atyai örömeimnek, 's nézze el, hogy a' történetet itt is elbeszéllem.

Májusnak közepe táján általesvén az osztály' igen igen kedvetlen dolgán, mert felette hozzám 's gondolkozásomhoz nem hasonlító testvérrel kelle kivinnem, kedvem jöve régen nem illett papirosaimhoz nyúlni. Sallusztomat vevém-elő. Látni akartam, jobbnak fogom e lenni, mint eddig mindég. De alig olvasék-el egy ívet 's tollhoz nyúltam, 's újra dolgozám fordítását, mert rossznak letem. Egy vasárnap reggel ehhez nyúltam ismét, 's éppen azt a' gyönyörű Beszédet dolgozám, melyet a' legnemesbb lelkű ember, Cátó, a' leggazdagabb ellen, Cæsar ellen, a' Catilína dolgában tartott, midőn feleségem a' maga bágyadtságában felvetette magát íróasztalom mellett az ágyra, 's Goldsmittnek németre Kosegarten által fordított Római Történeteit már ötödik nap olvasgatá. Csak hamar letette a' könyvet, 's általméne szobájába, 's egy óránál előbb azt a' hírt hozá a' napam, hogy fiam leve. — *Accepto augurium!* kiáltám, mint Paulus Aemilius, midőn a' Tanács *Perseus* ellen Generalisnak választá, 's haza érvén a' fiját sírásban lelte, mert *Perseus* nevű ebecskéje megdöglött volt, 's azt az áldást adtam a' gyermeknek, midőn összecsókoltam, hogy ülj meg a' Cátó nagy lelke, melly semmit sem lelt érdemesebbet a' szeretetre mint a' *Virtust* és *Hazát*. Két elsőbb gyermekeim szép alakú és szép talentomú leánykák, a' harmadik fiú. Midőn Jún. 6dikán ebédkor Lasztóczra értem, Consil. Vay József sok ideig elnézte, szokása szerint némán, gyermekeimet, 's felakadt a' fiamnak *hatalmas* homlokán, melly — nagy örömömré, igen sok *makacs-ságot* ígér. — Hát Őcsém Uram örül annak hogy a' fija makacs lesz? — kérdé a' Consiliárius. Oh igen! felelék; a' melly gyermek nem makacs, soha sem lesz annak *charactere*; hogy a' makacs-ság megszeliüljön, azt az érettebb kor, az ész, és a' nevelés megcselekedheti: de hogy a' gyermek karaktert kapjon, ha születésekor nem kapott, azt semmi nevelés nem adja-meg. — A' Consiliarius nem szóllott; de asztal után, midőn a' kis Napoleon, trópus-sal nevezem így, mert a' neve azt viseli, a' melyet a' Rousseau neveltje (Émil) — visítva, jó kedvvel visítva körül járta a' szobát 's a' Vay mellett álló széknél álla-meg, a' Consiliarius végig tapogatta a' fejét, talán dr. Gall szerint pszichologiai vizsgálásképen, 's áldva nyugtatta rajta kezeit. Az nekem kedvesebb volt, mintha a' Jesus Christus Párizs mellett mulató Pápája áldotta volna meg.

Tudja e a' Mélt. Gróf, hogy Gróf Was Sámuelné, született Gróf Bethlen Rosalia, egykor volt Gróf Csáky Jánosné, engemet Cserey Farkas által szállítata-meg, hogy férjének dolgoznék valami koporsó-írást, melly márványba metszethessék? Csináltam prózában és versben. Mind kettő javalást nyert, és kőbe fog metszetni nem tudom hol. A' prózait nem közölhetem, mert nem tartottam-meg; de a' halotti Epigramma verseim Manuscriptumába bé van írva, 's kiírhatom. Bátor vagyok közleni. A' kinek görög ízlés nem jutott, az illyet ritkán érti-meg. Úgy tapasztalom öröömre, hogy a' ki érti, szereti is.

Elmaradás, te vagy a' keserű. Ah együtt halni

'S a' szeretet társsal szállani sírba, nem az.

Ezt kértem, 's nem adák-meg az Istenek. — Így lőn ezentúl

Nékem az élet halál, 's bánat az édes öröm.

A' Grófné Bécsben vette Csereynek levelét a' verssel, 's mutatta azt némelly jobb fejeinknek, nevezetesen Referendar. Gróf Cziráknak. — Cz. az a' fej, a' ki érti, mi szép.

Versről lévén szó, 's emlékezvén, mint szerette-meg a' Mélt. Gróf a' Kólyi szüreten Göthének ezen sorát :

Und der Barbare beherrscht römischen Busen und Leib —
ide teszem egy más Epigrammámat. De clébb magyaráznom kell.

A' Statuáriusok' Legendája úgy beszéli, hogy két leány Athéna körül gyalog ment az úton, s' az a' phantáziájok jött, hogy azon pereljenek, kinek van közülök szebb fara. Ha a' három Isten-asszony nem szégyelte magát (a' mint Wieland mondja) in puris naturalibus vetni alá egy Párizs' megítéltetésének : a' szép versengő leány sem tartotta illetlennek, hogy egy legényt tégyen bíróné, 's mind ketten felfedezték néki azon részeket, a' mellyek miatt a' per folyt. A' győzedelmes leány templomot állita a

Szépfaru (καλλοπωρος) Vénusz-

nak, 's az Athénci nép márványba metszeté a' szép leányt. A' Statua általjöve a' mi időnkre; tavaly Octoberben Bécsben magam is csodálám azt. A' leány félre rántja a' triumpháns faron az inget, 's gyönyörködve pillant vissza a' hátul álló Ifjúra.

Mind, mind, lyanyka! nem ezt egyedül! 'S nagy Júpiter, engedd,

Váljon hármassá nekem is eggyszer az éj.

Zeige sie her *alle* deine Reize, göttlich schönes Mädchen, und nicht blos diese da. Und du grosser Jupiter, mache, dasz die Nacht sich auch für mich, wie dir einst, als du eine solche Nacht in den Armen der Alkmena lagst, verdreyfache.

Egy ily hármaz éjet kívánok a' Mélt. Grófnak, ha Fannyja alkalmas leend ismét egy *Jupiteri hatalom'* elfogadására, mert a' faj méltó, hogy a' Mélt. Gróf és Grófné elfogyni ne hagyják.

Maradok alázatos tisztelettel

A' Mélt. Grófnak

alázatos szolgálja:

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az *Egyetemes Philologiai Közlöny* 1907. 170—172. l.]

5532. (2583/a.)

Egei Mihály — Kazinczynak.

Tekintetes Uram!

Az édes Atyamnak és a' Bátyámnak is Debretzenbe esett halálok után, nem elébb hanem a' múlt esztendőben Karatsony előtt kerülhetett kezembe' a' Tttes Uramnak és Vataj István Urnak egybe kaptolt Obligatorialisok; mellyeknek másokat ide által írtam. Én és a' Concernens Successorok egész tisztelettel a' Tttes Urát azoknak értelmei szerint meg keresni kívánjuk a' bevarandó Summa erant és Obligatorialisok eránt meg tejendő Intezetre nézve Én részemről a' ki Patakon mint esmerős is tisztelhettem a' Tttes Urát különösen is betses Érdemeinek hív tisztelője lévén, a' leveletem meg adó személy által a' választ ohajtván lések és maradok le köteleztetve

A Tttes Urnak

Berente 28 Jan. 1814.

alázatos szegény szolgálja

Egei Mihály Berentei Pred. msk.

Copia. Alább meg írt' tenore praesentium recognoscalom 's adom tutttára a kiknek illik ezen Levelemnek rendiben hogy mai napon el-kerülhetetlen szükségemtől viseltetvén Tiszt. Ns. és Nemzetes Latzy Mihály Uramtól vettem fel Tiz császár aranyakat — No 10 egy holnapig az az mig Lembergől az Isten szerentsésen vissza hoz, legalis Interesre, addig pedig pro majori Cautela et

securitate által adtam T. N. és Nzetes Kazintzy Ferentz Úr nékem tartozandó 142 Rforintokról álló Contractusát melly irant az Evictiot ha valami szerentsétlenségem történne magamra valalom. Melly dolognak allandobb erősségére adtam ezen saját kezem írásával 's szokot petsetemmel meg erősítet Contractualis Levelemet. M. Szikszon d. 6^a Juny 1791.

Ismét vettem fel hat — No 6. Csász. aranyakat és így in Summa 16. aranyakat d. 9^a Julii 1791.

Wattay István sk.

(L. S.)

Obligatorialis.

Száz negyvenkét Rf. kilentz xrol mellyekel Calculusunk szerent Nemzetes és Vitézlő Vattay István Urnak adós marattam és mellyekről mind addig mig a Capitalist le tchetem, a törvényes 6. per Centum Interest esztendőnkent fizetni magamat kötelezem Szikszon, Octob. 15d 1790

idest 142 f. 9 xr.

Kazintzy Ferentz mpr.

(L. S.)

Vatay István Uramnak Tiszt. Egei L. Mihály Urnál lévő 72 Rfnyi adosságát, ezen Obligatorialisomra válalván, mivel említett Vatay Uram a' két esztendőre letenni tartozott Interest à 9^a Jul. 1791 usque 9^{am} Jul. 1793 le fizetni el mulatta, mai napon 9 az az kilentz Rftban effective letettem. A' Capitalist is mihelyt környül állásaim miatt lehet le tenni magamat kötelezván.

Szikszó. 9. Jul. 1793.

Kazintzy Ferentz.

Recognosco depositionem Interusurii in 9. florenis
A Hajtason van.

Michael Egei L. msk.

Vatay István Uramnak nálam való hetvenkét Rénes forintnyi adosságát Kazintzy Ferentz Ur magára vállalván,

említett Ur a' Vataj István Uram által nékem fizetni el-
múlott két esztendei interest, mai napon nékem 9. az az
kilentz Rforintban effective letette. Mellyről az Urat quietá-
lom. Szikszó 9 Juli 1793.

Egei L. Mihály m. s. k.

Ezen Contractus Tiszt. L. Egei Mihály uramnak még életében
Egei József fianak mint gondviselőjének által adodott ad Pleni-
potentiam.

[A levél eredetije, az arra írt másolatokkal özv. *Kazinczy Arthurné*
levéltárában Pándon.]

5533. (2590/a.)

Teőke Eliza — Kazinczynak.

Schätzbarster Freund!

Wenn ich nicht irre, so ist es seit Monath August, dass ich
von Ihnen den lezten Brief erhielt. Ohngeachtet Ihres Versprechens,
bald wider zu schreiben blieb es biss iezt unerfült. Ich schmeichelte
mir mit der süssen Hofnung Sie diess lezt vergangene Jahr in der
Lese zu sehen, oder wenigstens ein schreiben von Ihnen zu erhalten
aber auch hier wurden meine Hofnungen vereitelt — —

Wohin ich eigentlich meinen Brief richten soll, weiss ich selbst
nicht — ich glaube es seÿ am besten solchen nach Séphallom zu
Adressiren. sind Sie da oder nicht, im leztern Falle werden Sie
schon Anstallten getroffen haben, dass Ihnen die Briefe da wo Sie
sich befinden nach geschickt werden.

Ich muss Sie Lieber Freund, so ungern ich es auch thue, auf
eine Obligenheit erinnern. die sie vermuthlich wegen Ihrer Thei-
lungs-Geschäfte zu vernachlässigen gezwungen wurden — die
Interessen so wohl beÿ meiner Mutter als für die Tausend beÿ
Frau v. Semseÿ sind bereits 3 Jahren vorbeÿ, und Sie haben die
Interessen für beÿde nicht abgetragen. Sie wissen Lieber Freund
dass die nicht richtige belegung der Zinsen, jedem einen üblen Ruff
verschafft — besonders beÿ alten Frauen, die nehmen es all zu
genau — meine Mutter ist sehr unzufriden wenn Sie ihr Interessen
nicht ordentlich krigt. Sie hatt mir aufgetragen Ihnen zu schreiben,
dass Sie sehr wünscht wenn Sie Ihr das Capital belegen möchten,
indem Sie es lieber hier Orths anlegen will, wo mit der Interesse

wegen der weiten Entfernung so viele Schwürigkeiten sind — wegen dem andern Capital welches bey Frau v. Semsey ist, habe ich schon 3 Jahr hindurch die Interessen für Sie bezahlt. Sie wolte nicht warten — den — kaum gehen einige Tage über Termin vorbeÿ, so ermahnt Sie mich schon darum und da das Geld auf meinen Nahmen erhoben, so muss ich auch dafür haften — Sie sind mir ietzt lieber Freund schuldig was ich für Sie ausgelegt habe.

Ano 1811. 60 fl. in B. G. [= Bar-Geld] vor 1812 samt Nachtrag vor das verflossene Jahr f. 74. W. W.¹ und xr 47. vor 1813 f. 46. W. W. xr 54. diess alles macht 133. W. W. xr. 41. die Berechnung von die 3000 nach der Scala werden Sie selbst zu sumiren wissen, ich setze Ihnen die bloss auf, die ich an Frau v. Semsey zahlen musste, und wo ich mich einst bei Ihnen mit ihren originellen Quittungen ausweisen werde. Ich bitte Sie Lieber Freund mir bald Anstallten zu treffen dass das Geld in kurzem ankommen möchte. Ich habe es eben so nöthig als ein anderes, denn die Erziehung meiner 3 Kinder kostet mich viel. überall ist ein gänzliches Stoken, kein verkehr in nichts, der Geld Mangel so fühlbar, dass man kaum so viel hatt, um die täglichen Bedürfnisse bestreiten zu können — Ich glaube am besten wäre es, wenn Sie die Gelder, an den in Mada [= *Mád*] wohnhaften HErrn Kotzok durch einen Expressen übermachen möchten und er soll den Brief durch sicheren Wein Fuhrtruphen an mich expediren.

Ihr Freund HErr v. Kotzok fragte mich neulich ob Sie noch leben, Er habe schon so lange keine Zeile von Ihnen gesehen — sein Sohn der Officir ist in französische Gefangenschaft gerathen, und in das innere von Frankreich geschickt worden. Mitt den herzlichen Wunsche, dass es Ihnen samt Ihrer lieben Famillie recht wohl gehen möge verharre ich

Ihre

Leutschau d. 5t. Febr. 1814.

aufrichtige Freundin
Elise Teóke.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

¹ W. W. = Wiener Währung.

5534. (2688/a.)

Kazinczy — Szombathy Jánosnak.

Széphalom Jun. 29d. 1814.

Különös bizodalomú Drága Jó Uram Professor Úr,

Imhol küldöm a' Döbrentei Muzéumát, melly felől azt ígérem magamnak hogy az Úr Professor Ur azt nagy gyönyörűséggel fogja megolvasni, mint én olvastam a' Vitkovics Epistoláját, 's barátimnak még nem ismert darabjait, 's a' Szabó András' értekezését és a' Pataky Úr által lefordított Római poezis' történeteit. — Ezen utolsóra mingyárt az első sorokban reá ismertem hogy a' Sulzer' Nachtragjaiból van fordítva. — Döbrentei Júliusnak közepe' táján nálam lesz B. Wesselényi Miklóssal (a' nagy Miklós fijával, még pedig *nagy* fijával) és ennek házi Tanítójával Pataky Mózes Úrral, 's úgy gyanítom, hogy Döbrenteit tanítványa Gróf Gyulay Lajos és kísérni fogja — de abból titkot csinálnak nekem, nyilván hogy megleljenek. Tőlem Wesselényi és a többiek Kassára mennek, ott Döbrentei tőlök elvál, mert ezek Bártfára, ő pedig az atyjához fognak menni.

[Eredetije özv. *Kazinczy Arthurné* levéltárában Pándon.]

5535. (2688/b.)

Kazinczy — Ismeretlenhez.

..... [1814.]

Az adósok' dolga mindég bajos ugyan, mert megszólíthatnak hogy fizessenek ; az pedig nem mindég lehet. De kivált most criticus, midőn attól retteghetünk, hogy egy új devalvatio ér bennünket. — Akár mit hoz ez maga után, ha szerencsés volt az a' ki ante 15^a Mart. 1811. fizette-le a' maga adósságát : az az [!] is szerencsés, a' ki azt most fizeti-le, míg a' devalváló parancsolat publicáltatni fog.

Ez a' rettegetés velem azt a' szándékot kapatta-fel, hogy én bizonyos birtokomat egy Zsidónak kiadom Arendában, olly formán, hogy ő az én passiva Cartabiancáimat cum obligatione debita hæc solvendi magára vegye, a' supernatans summát pedig nekem most mingyárt lefizesse. Így adósságaimtól megszabadúlok, azt a' pénzt pedig a' mit ezen felül fizetne nekem most, haszonba tehetném. — Mert előre kellett volna bocsátanom, hogy a' Zsidó

a' stipulálendő arendalis summának Capitalisát fogná nekem lefizetni 's nem angáriánként fizetne.

Annak idejében, hogy a' birtokot vissza vehessem kezemhez, a' most felvett pénzt le kellene neki tennem, és így az adósságokra nézve, melytől (!) szabadulni akarok, csak azt a' könnyebbséget nyerném, hogy nem volnék kitéve Creditoraim zaklatásoknak, kik még eddig ugyan nem *sürgették* pénzeket, de *sürgethetik*, és már ez eddig is elég szerencse. De úgy hiszem, hogy idővel nekem könnyebb lesz fizetnem *egyget* mint mostan *hármát* — noha láttuk, hogy ante 1811. könnyebb volt fizetni *ötöl* mint 1814. *egyget*.

Arra vigyáznék hogy a' kötetendő Contractusban a' Summák az utolsó postán érkezett és előttünk már tudott Cursus szerint reducáltatnának pénzre, ne pedig azon Cursus szerint mely a' Contractus kötése és subscriptiója napján fogna Bécsben 's Augsburgban lenni, mert meg lehet, hogy a' Congressus valami terhest rendelne akkor napig.

Megtörténhetvén hogy a' hírek szerint Contributio vagy valami egyéb adatik a' nemes birtokokra a' Zsidónak a' birtokot minden kigondolható hasznaival 's terheivel adnám-által.

Midőn ezt közlöm 's midőn ez eránt kérek tanácsot, azt méltóztassék tudatni velem :

1. *an oportent hoc facere?*
2. *quali modalitate faciendum?*

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5536. [2711/a.]

Kazinczy — Sipos Pálnak.

Széphalom, aug. 6-ik 1814.

Kedves édes barátom!

A mai posta hozá hozzám mind a Barcsay emlékirásához való rajzolatot, mind a' mélt. Cserey Farkas Úr levelét a márvány dolgában. Mind a kettőből írom a téged illető sorokat.

Cserey Farkas — Bécs Júl. 25dikén.

Váradról a bátyámtól (a kanonok) itt vettem a márvány tábla iránt tudósítását, hogy ott *Erasiál* nevezetű kömetiszó olyan veres vagy fekete tábla márványért, a' millyenről írtunk, helyben bír-

hatván [60 frtot kér]; mellyre hogy ha írás is tétetik, minden betűkért kér 10 xt. Tordosról írom ezt, hogy mélt. Grófné özvegy Barcsainét értesíthesd. Én ezt Döbrenteire bíztam volt. De ő most nincs Erdélyben.

Grüner. Den 25 Jul. in Wien.

Threm Wünsche gemäsz, meinem Priester eine Skizze zu einem Trauerdenkmale beyzulegen, habe ich einen solchen Entwurf beygefügt. Das . . . Gesicht der Matrone . . . nur gegen den anmuthigen Eindruck, welchen ein Kunstwerk machen soll; und so habe ich das Gesicht derselben mit der sich stützenden Hand ausfüllt. Besonders achtsam mit Schatten aus . . . dieses Kupfers auf 30 f, als Umriss auf 16 f. W. W. belaufen.

Minthogy Grüner (a mint Psycheje mutatja) Schattenmassokban való dolgozásban, azaz egymást erő vonás által igen, igen szerentsétlen, ellenben Umriszekben, azaz Conturokban, a szerint a hogy a Báróczy általam kiadott munkája előtt állanak Cameák, az egész Austriai monarchiában első művész, én azt tanácsolnám, hogy [ne] Schraffirozott vagy ponctirozott munkában hagynád készíteni a vignettet, hanem Conturban.

A márvány eránt méltóztassál egyenesen kanonok mélt. Cse-rey úrnak írni vagy irattatni Váradra, mellé téve az Inscriptiot, mellyet a márvány metsző a táblába véssen. A vignette eránt pedig én várom parancsolatodat. Ugy nemsokára nyomtatva lesz az Epitaphium, melly eddig is csak a vignetta miatt hever.

Azon fel ne akadj, hogy ez a rajzolat mázolás. Így dolgozik a művész, mikor csak a gondolatot jegyzi.

Tegnap este, midőn éppen ágyba akarnék menni, két könyvet vevék Kassáról, hol egy külföldi Bibliophil, a ki most Német országról az Ausztriai birodalom határán belül belépni idejét gondolá, néhány heteket tölt. Correspondentiában voltam vele sok esztendő előtt, s ő nekem ajándékot küld Horatius Wakefieldii London 1794. a legpompásabb kötésben, aranyozott metszéssel, veres maroquinba kötve, a legpompásabb papirosra nyomtatva — és Joannes de Thuroczi Chronicon Hungar. impr. 1488. aug . . . Elfuta a hideg hőség. Horacznak nem vehetem hasznát, mert azonfelül hogy négy-öt exemplart bírván, erre szükségem nem volt, betűji aprók, noha igen tiszták, Thuroczit pedig bírom s feladtam azon a veszedelmen, hogy ritka nyomtatású könyveket [szedjek], kénytelen

vagyok neki viszont ajándékban adni azon fél általag 1811-diki [Tokajimat], melyért 125 frtot váltó czédulában most kaphatnék és a melytől magamat nem örömet fosztom meg, mert pénzre van szükségem. Ez idén négy épületet kell állítanom s még hátra van kettő. Ezen felül Trattnerrel titkon végeztem (azaz Contractusban, de melyet Publicummal tudatnom nem lehet), hogy azon 9 db kötet írásomból, melyet Trattner a maga neve alatt ad ki, csak ötöt nyomtasson a maga erszényéből az Előfizetők segedelmével. Négyet pedig én fizessek; t i. T. [Trattner] a theatralis munkákat magokba foglaló 4 drbot ki akará rekeszteni s maga akara rendet szabni, melly monstruosus rend volt volna. Ez[en kívül négy] képet is kell metszetnem, a primas Barkóczyét, Báróczyét, Barcsayét és Haller Lászlóét. Ő Exc. Gróf Haller Gábor fija azt a szép tettet tévé, hogy meghallván szándékomat, veje Cserey Farkas által azt írta nekem, hogy nem kölesön adja az atyja képét, hanem maga metszeti ki. Bárcsak valaki a Báróczy s Barcsay rokonai közül így fogadná el a megtiszteltetést a Báróczy képével s a Barcsayéval. De én alig merek szépet remélni többé, noha Haller Gábor ezt tette.

Az én Rumim nem fogadja el ajánlatomat, hogy lánykáját felnevelni általveszem — mert házasodik. Nagyon becsülöm benne az atyaiságnak ezt az érzését, noha a terhet örömet vittem volna s úgy néztem volna az anyátlan lánykát, mint magamét, mert gyermekemtől én sem fosztanám meg magamat, ha özvegyen maradnék is. Rumi most harmadikszor házasodik: fiatal, még erős, az első feleségétől gyermeke nincs. Él szerencsésen, kedves barátom.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1915. 466—468. l.]

5537. [2840¹/_a.]

Kazinczy — Sípos Pálnak.

Széphalom, Január 21dik 1815.

Kedves Barátom!

Tegnap Újhelyben valék s postára akarám tenni leveletem hozzád; de előbb elhozattam érkezett leveleimet, hogyha tőled is veszek valamit, megírhassam, hogy vettem azt s jól esett hogy az írt levelet fel nem tettem, mert már most jelenthetem, hogy a praecipua capita egészen nálam vagyok, a 9iket, 12diket, 20—29 és 30dikát kivéven. Ezeket talán még később akarod megküldeni, vagy legalább azt tudatod velem, hogy a Mscr. proiectumai azt

jelentik, hogy a caputok ott egészen a szerint nyomtattassanak, a hogy régen küldéd által már. A Discursiók a címnap után fognak állani, a mint hagyád, de hát neved nem jelen é meg a címlapon? Minthogy a könyv sok Exemplarokban ki fog menni Német országra s más hova, [nagyon szeretném,] ha neved s mostani s régibb hivatalod is a címlapon megjelenének. Mutassuk, édes barátom, hogy a mi Hazánk sincs [tudós] fejek nélkül. Nem mindig lehet gáncsolni az anonyimitást: [de én] nem szeretem, mert hasztalan kérdezősködéseket s néha kétséget is okoz. A te munkád előtt többek közt azért is szeretném látni nevedet, hogy a könyvek Indexeikben együtt jelenhessen meg a könyv titulusával és cum loco impressionis.

Ha így hagyod a könyv titulusát, legalább azt tehetnéd, hogy az úgy nevezett szennylapon (Schmutztitel) állhatna valami ilyen: Pauli Sipos opuscula. Én szentül fogom teljesíteni parancsolatodat s semmit másképp lenyomattatni nem hagyok, mint te akarod. Azért parancsolj szabadon.

Epitaphiumod csak jan. 26án indul Pestre, mert Szemere Pál, a ki már decemberben akara odamenni, csak most megyen. De már most annál csálhatatlanábbul megyen, mert napa sem tartóztathatja tovább, magának is valamely perbeli historia miatt menni kellvén. Helmeczy venni fogja kérésemet, hogy egy explart mindjárt küldjön meg postán, mihelyt le lesz nyomtatva. A magyar Textust a szerint szakasztám külön, a mint te írad és ez azért jobb így, mert a deák Textus néhány sorokkal kevesebb, mint a Magyar s így a § és § közt álló húzások nem állottak volna egy eránt a Correspondenáló lapokon. A vignette eddig kész, de Grüner olly roszul dolgozik, hogy vele többé semmit se metszetek. Bornak adta magát. Mansfeldet kértem meg tehát, kinek szép míveit Báróczy előtt látod, hogy rajzoljon egy sarcophagust, mellynek párkányára egy fátyollal egész fejét elborított matrona hosszú Symával [?] lehajol, szájában koszorut tart. Az a Grüner rajzolatja igen trivialis, miliószor repetaltatott már; a sarcophagus több, mint egy urna. A sarcophagot és matronát magam rajzoltam elébe, de úgy hogy ő ezt rajzolja tisztára, mert Mansfeld nem csak metsz, hanem rajzol is. Én úgy hiszem, hogy neked ez sokkal kedvesebb lesz. Az elmúlt kedden újhelyi praedic. György József urral Patakra mentem Újhelynek választani Rectorot, mert az a mivel a chartát az vegye, a kinek tetszik, nem vala elég a György czéljára és az enyémre.

György tanuló társa s szoros Barátja kegynek tartá reá nézve, hogy oda szálljunk.

Én reá beszéltem a feleségemet, hogy hagyja magában hálni az alatt szeretőjét (a fiát Emilt) s jöjen velünk és eljött. Kézy képzelhetetlen örömmel látott s a házassággal teljesen reconcilialva látszik, talán mivel igen rendes és jó kis felesége már felette vastag s kevés hetek alatt szülni fog. Sokat emlékeztem azon szobákban rólad, de igen keveset szólék felőled. Midőn a Museumban mentem által, megemlékeztem, hogy kevés napokkal előbb hogy elmentél, a kis szobádban együtt ebédelénk. Kézy a pitvarból balra lakik, jobbra két Patai felserdült urfiakat szőlített és a mostani Curator Lónyai Gábor 9 és 8 esztendőös fiait. Ezek neki Január oltá Júliusig 350 ftot, 2 hordó bort, 2 hízott sertést, nem tudom hány köből életet és 12 öl fát adnak a 2 gyermek, egy inaska és a praeceptor tartásért. Pataynak is még 2 vagy 3 más ifju nem tudom mennyit s Kézyt mégis szorongatja az élet terhe. Ez előttem megfoghatatlan, mert ő bizonyosan gazdagabb, mint Lónyai, a ki pedig dinastaink közé számíthatatik. De én az ő töprenkedéseit ignoraltam. Az haszatalanság volt volna. A 2 Lónyai fiúk lelkes gyermekek, de a 2 urfi két vagy 3 más koszthanger (*így!*) rettenetes fejek. Kézy a Pataykat kiszőlította, hogy valamely classicust fordítsanak előtte, ő corrigálni, vezetni fogja s a két urfi protestalt, hogy az korukhoz nem illik. Az nagyon gyermeki, Kézy tehát abba hagyta, most kért, hogy adjak nekik sarkantyút. Vályi Nagy ott vacsorált, ott ebédelt s képzeled, hogy a hol ő van, mindig foly az eruditio. Horatz és Virgil hozódott elé s én mondtam, hogy tunya ember ki e kettőnek olvasását elmulatja, én kivált Horatzot mindig olvasom és nékem mindig új. Kézy az egyik ifjut megszólította, hogy hány-szor olvasta Virgilt. Ez proterviaból vagy csak ostobaságból azt felelte, hogy soha s nem is fogja.

Gróf Teleki Latzit — József fiát, a mi kir. Táblánk Bíráját 1810-ben megakarák a pataki Publicusok botozni, hogy őket ismeretlen levén előttük.['] De főcuratora [a] Dunan való superintendencianak a pataki fogadóban a biliardért meg Castracizalta. Ez nékem akkor eszembe se jutott, de én nem vagyok az a brutalis Uraság, aki idegent leczkézzek. Azonban nem állhatám meg, hogy Pataytól azt ne kérdjem, hogy ő melyik tudományra érez magában vonatkoztatást. De az ő phizikája, úgy látszik, nem tudomány, hanem dolog. Vályi Nagynak felette kedves volt azt hallani tőlem, hogy Erdély,

legalább Kendrecsi és [Kanyó] ötöt tartja minden magyarországi írók között a legjobb írónak. Az Iliasnak már 9-dik könyvét fordítja hexameterekben s ezért neki 400 frtot ad. Soha munka olesóbban nem fizettetett s bizonyosan a munka örömeit és halhatatlanságot is calculusba vette. Azonban Vályi Nagy egy felette morális és bizony hasznos ember. Én olly hurutot kaptam, hogy ki nem meheték, de feleségem két ízben ment által Vályi Nagynéhoz. Maga a Prof. úr eleget erőlködött sokat beszélni Wesselényinek nála léte felől, de semmit sem tudta mondani, mert nem igen nézte a vendégeket, hanem völek nézette magát és munkáját, ellenben az a lelkes jó asszony erőlködés nélkül is mindent legvalóbb színnel festett le Sophienek, kit vendég nála látta. György az én szánomon és lovamon Liszkára ment, mihelyt én s Sophie Kézynél megpihenénk, hogy ott egy szőlőt, melyben feleségem most . . . , tekintetbe vehessen, csak másnap ebédre jött meg. Ennek a természet sok elevenséget és élességet adott, de a melly ő benne nem Rozgonismus, s ő ki bizonyosan igen szereti Vályi Nagyt, szeretve csipkedé meg előttünk. Mindent szeret rajta, csak pedanteriaját nem, mellyel még nekem is terhemre van, mert soha sincs az embernek nyugta. Mindent kérdez, nem hogy hallja, mit érez más, hanem mert tetszik neki a magácé. Suum cuique satis placebat. Salust. Ez szenvedhető hiba s ki nem tolerálja ezt. Azt beszéli György, hogy egyszer Vályi Nagynak így köszönte [meg a] magyarra fordított Moschust . . . : Köszönöm a Mocsost . . . Vályi Nagy nevetve felelt Ejnye. Rozgonyimál nem voltam s örültem hurutomnak, hogy oda nem eresztett. Ez az ember most megint Exorbital, nem iterum, hanem quartum . . . Egy Karácsonyi Patenst ide teszem s figyelmessé teszek a Simplicianus névre, a többbit gondold hozzá. Kézy épen akkor méne hozzá, mikor Rozg. ezt írta s mutatta Kézynak Simplicianusat s kaczagott s kérdezte, hol clértik azt az olvasók. Egyébiránt még azt kell mondanom, hogy Kézy egy Prof.-al sem tart, csak Vályi Naggyal. Úgy áll tehát a collegatus, mint Patakon szokott. Mint [járá] Nyiriné, azt is tudod. Azonban Imre ki akara fészleni a Nyiriné lántzaiból, eljegyzette a Böszörményi vagy Nánási pap leányát. Nyiriné addig mesterkedett, míg Imre a leánytól csúf bútsut véve a leány atyja panaszt tett . . . megparancsoltatva az examenkor Imrének, hogy házasodjék. Nem tette. Deczemberben megizentette neki, hogy engedjen a parancsnak. Nyiri nekik pedig, hogy a házasságban ne akadályoztassa. Ott még

historia lehet. A Prof. Szathmári rettenetes theologiaja sajtó alatt van. Kérdeztem Kézyt, mit kérde ő tőle Ragályi Tamás az examenkor publice s elbeszéltem neki, hogy R. T. nekem azt beszélte [hogy] Nyiri Dinamica Physicat taníta, míg Kézy Göttingában volt, Kézy hazajöven [át] vette. Ezt Nyiri felpanaszoló R. Tamásnak. R. T. úgy imádja Goethét, mint én s Goethének még optikai írásait is ismeri, melyet én csak hallásból ismerek régóta. Azt kérdelem tehát publice nem a tanítványoktól, hanem a tanítótól és a nélkül hogy szín vagy Világosság felől volt [volna?] szó (és már ez impertinentia) . . . Kézy ne különböztesse meg a kettőt. Kézy elértette és magyarázott a szerint, a mint azt nekem Mengerből felolvasta, hozzá téven hogy gondolja, hogy R. T. nem teszi fel felőle, hogy egy oly lármás vitatás, mely Goethe minden physicához értő értelme szerint elvesztette a pert . . . E napokban hata Kézyhez, hogy Gen. Vay tudakozá barátjájól a főcuratortól: Mennyi pénz adatott Kézynek a Párizsi útra s boszankodván, hogy olly kevés adatott, kiszámlála az asztalra 30 pengő aranyat, de úgy hogy József is adjon annyit. József még kipirongatá. Ábrist kérte Kézy, hogy némely jeles math. Instr(umentum)okat hozzon ajándékban. Ábris meg mondta, hogy nem . . .

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1915. 468—471. l.]

5538. (2859/a.)

Teőke Eliza — Kazinczynak.

Leutschau d. 14t. Febr. 1815.

Hochzuchrender Freund!

Durch die Aufforderung Ihres Freundes HErn v. Kotzok, bin ich so glücklich gewesen, endlich einen Brief von Ihnen zu erhalten. Ihr langes Schweigen hatt Ihre Freunde mit mancher bangen Besorgniss erfüllt, besonders konte ich mir die Ursache nicht erklären, warum Sie auf meine Briefe, die Sie doch erhalten haben müssen, nicht geantwortet haben. Ihr lezter Brief stillte meine Besorgnisse, und überzeugte mich, dass Ihr phisische Zustand keine erschütterung erlitten hatt.

Dass ich Ihr Schreiben erst ietzt, und nur nach einigen Post Tagen beantworte; waren Theils die zerstreungen, und Unterhaltungen schuld, die bey uns diesen Karnevale statt fanden, Theils auch meine Geschäfte.

Ich habe meiner Mutter, Ihren Wunsch vorgetragen, dass Capital an Ihn Schwager Graf Török übertragen zu können — allein meine Mutter will sich dazu nicht verstehn, und sagt; Sie hätte es sich einmahl zum Gesetz gemacht, in ein fremdes Comitatz kein Geld mehr zu leihen (!) weil nur immer Unordnungen und verzögerungen mit der Belegung der Interessen statt finden. Wer Geld ausleihen (!) will, hatt bey uns eine menge Gelegenheit, es mit hinlänglicher Caution anzubringen. dass Ihnen lieber Freund meine Mutter 1806. die 3000 f. vorgestreckt hatt, geschehe nicht aus Gewinsucht, sondern bloss aus der uneigennützigen Absicht Ihnen zu dienen, und auf meine Vorbitte. In Ihre Rechtschaffenheit haben wir keine zweifel gesetzt und darum vertraute Ihnen meine Mutter dieses Geld an. da Ihre Absicht ist, alle auswertigen Gelder einzukassiren, so kann Sie aus dieser Ursache Ihr Verlangen nicht bewilligen, sondern bittet Sie ebenfalls um die erlegung dieses Capitals. der Termin von die 3000 f. fällt den 15-t. Sept. Sie erwilligt sich biss dahin zu warten und Sie haben Lieber Freund Zeit genug, das Geld auf diese Zeit fertig zu halten. Was aber die Interessen anbelangt, da will sich meine Mutter nicht verstehn biss in Sept zu warten, Sie verlangt, dass Sie es nächstens abtragen sollen, weil schon seit 1810 kein Interessen bezahlt worden sind, und diese Interessen von diesem Capital allein sich über 400 fl. belaufen. Da meiner Mutter Einkommen meist in Interessen Gelder Ihr jährliches Erträgniss ausmachen, wenn die daher nicht ordentlich bezahlt werden, wird gleich eine Lücke, und da iczt alles im steigen ist, folglich dopelt mehr, zur Führung eines Hauses erfordert, es ist also kein Wunder wenn man über die nicht accurate Zahlung der Interessen unwillig zu seyn Ursache hatt — Was das andere Capital betrifft welches bey Frau v. Semsey ist, fällt der Termin den 28 Debr. zur Entrichtung des Capitals ist freylich schon zu späth, allein auf den kommenden Debr. 1815. müssen Sie sich gefallen lassen, auch dieses Capital zu erlegen. Ich habe schon 5 Jahre an Frau v. Semsey für Sie Interesse bezahlt, wo mich Ihre Quittungen die ich Ihrem Freund H^{Er} v. Kotzok in Original vorzeigen will, aus weisen werden. Das Capital laut [S]Cala berechnet, macht die Interesse jährlich 46 f. xr 54 aus, samt Nachtrag der vorigen Jahren habe in Summa an Frau v. Semsey erlegt 193 fl. welche ich mir von Ihnen zu vergütten bitte. Solten Sie Lieber Freund in Verlegenheit gerathen, wie Sie diese Interessen Gelder

am sichersten zu uns abschieken können, so mache ich Ihnen einen Vorschlag der nicht Übel wäre. Auf dem Oster Markt in Debreczin kommen unsere Kirschner, ich habe dort seit einem halben Jahre meinen Karl mit seinem Hofmeister bey einem gewissen HERN v. Palenkas in der Kost, (dieses Haus ist nicht weit von Kolegium) übergeben Sie dieses Geld für beyde Capitalien an den Hofmeister von meinem Carl der ein sehr brawer Mann ist, wohl versigelter mit dem Auftrag es mit seinen Sachen denen Kirschner von Leutschau zu übergeben, und an mich zu schüken. Er wird dieses Geld auf kein Fall berühren, sondern unversehrter an uns schüken, weil Er kein fremdes Geld dort nöthig hatt, indem die Kost halb jährig voraus bezahlt ist, folglich biss August Kost und Quartie[r] berichtet ist. Wollen Sie diesen Vorschlag eingehen, gutt, wissen Sie aber ein schnelleres, und besseres Mittel, die Gelder zu schüken, so überlasse ich es Ihrer Einsicht, allein zögern Sie nicht lange damit Ich traue Ihnen so vill Bescheidenheit zu, dass Sie kein unbilligkeiten verlangen werden, sondern das Thun, wozu jeder rechtschaffene Mann, und Freund verpflichtet ist — Ich muss schlüssen, der Raum geht zu ende — Leben Sie wohl! ich verharre mit Achtung

Ihre Freundin. Elise Teóke.

[Eredeti je öze. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5539. [2892./a.]

Kazinczy — Majthényi Lászlónak.

Széphalom, 1815. márcz. 15.

Méltóságos Consiliarius Úr!

Különös tiszteletű Uram!

E pillanatban vagyok szerencsém venni a' Mélt. Úrnak hozám eresztett megbecsülhetetlen írását. Én hamis szemérem és minden színeskodés nélkül kisebbnek érzem magamat, mint hogy egyg olly férjfinak, a' kit az egész Haza nagy és jó Embernek ismer, 's a' kinek, úgy képelem, minden pillantásai el vannak foglalva, semmit tekintetű leveleimmel alkalmatlankodjam; 's így elégnek tartottam azt a' szerencsém, hogy azzal hízelkedhettem magamnak, hogy volt egyg idő, a' mellyben a' Mélt. Úr crántam is mutatott kegyes figyelmet. Örvendek, hogy ez a' levél ezt a' kedves érzést bennem megújíthatta, 's kérem a' Mélt. Urat alázatosan,

akár méltóztatik írni, akár nem, szenvedjen meg azoknak számában a' kiket szeret. Én, a' ki elkeseredem annak látásán, hogy közöttünk olly sok semmire-való van, és a' ki a' jókat az imádat-hoz közel járó tisztelettel szoktam nézni, ezen érzésben mindég fő gyönyörűségemet lelem.

Az Ipammal nem holt-el a' tinctúra' készítése : azt az Ipam az én kezeimben is meghagyta tulajdonkezelével írva : de azt senki egyéb nem készíti mint a' napam. Méltóztassék a' Méltós. Úr ez cránt Kassai Kereskedő Rumi József Úrnak írni. Nála az mindég lesz.

Én épen készülöben vagyok azon boldog város felé, mely az Európa' Megszabadítójit féleszt. olta már kebelében tartja ; nem hogy hozzájuk férkezhessenek, hanem hogy két idősbb gyermekeimhez, kik leányok, (a' két ifjabb a' fiu) — és a' kik most lépnek azon korokba, a' mellyben nyelvet tanulhatnak, egy franczia Nevelőt hozhassak. Négy gyermekeim közt (az egyik most kezd járni) egy sincs, a' ki más nyelven beszélne, mint a' mellyen illik, de a' nagyobbik ért tótul is és németül. Ez a' kettő reájok ragad, ha nem tanulják is : de a' francziát tanulniok kell. Látni akarom millyen annak mind erkölése mind gondolkozása, a' kire gyermekeimet bízom ; 's ez téteti velem az útát. — Azonban ha még a' külső Fejedelmek Bécsben lesznek akkor mikor én oda jutok, igen is fő örömeim közzé fog tartozni, látni azokat, a' kiket a' História olly nagy tisztelettel fog eggykor emlegetni. — Én rég olta úgy nézem már a' világ történeteit mintha egy nem értett nyelven játszanának előttem egy theáteri darabot ; csaknem minden megfoghatatlan előttem, 's nem tudom Tragoedia e vagy Víg Játék. Ki nem örülne annak, hogy egy nemzet más nemzetnek járma alól kiszabadúl, 's mindenik megkapja a maga Autonomiáját? De megkapja-e most? Szabad lesz e most? Mert a' ki csak jármot cserél, az még nem szabad! A' Norvégvi nép csendesen ült, 's kénytelen vala egy olly néppel eggyesedni öszve, a' mellyet útált, gyűlölt. A' Nápolyi Királynak vissza nem adták a 'maga fél birtokát, a' maga kedvesebb birtokát, mert annak új Ura hálátalan volt a' maga jóltevője ellen, 's a' vérség ellen is vétkezett. A' Svéd királyt a' maga népe megfogja, zárva tartja, magát 's maradékát a' koronától megfosztja, kirekeszti, 's helyébe egy franczia Herczeget ültet, 's Európának Fejedelmci ezt meg nem bosszulják, sőt jóvá hagyják 's az új Urat, mert velek tarta, még megerősítik. Napoleont a'

néppel tétetik-le, holott azt, legalább mint Győzők, magok teheték vala. Lengyel ország . . . Hazánknak eggy része . . . A' Spanyol Király a' maga híveit . . . az atyját el akarja fogatni . . . Szüléjinek kedveseket kikivánja . . . Én mind ezeket nem értem. 'S mint-hogy épen nem értem, 's látom hogy elérteni soha nem fogom, rajta nem is tépelődöm. De mint ember csak kénytelen vagyok visszatekinteni a' jövőndőbe és az elmultba, 's azt kérdeni magamtól: Mit várhat az emberiség? mit Austria? mit Hazánk és Nemzetünk? Austriának két szomszédja rettentő erőre jutott, 's ha a' barátság meg talál, elébb vagy utóbb, bomlani, mit mondunk hogy oda az Antemurale, és hogy két oldalról jó ellenünk a' veszély, melly eggy oldalról is adhatna dolgot. — Azonban erős hittel azt hiszem, hogy a' mit én a' magam négy falam közt sejték, azt a' mi Ministeriumunk világosan látja, 's ezen bizodalمام teljesen elcsendesít. A' helyett tehát hogy azokon törődjem a' mit reám nem bíztak és a' mihez bizonyosan nem értek, a' mi'érőm van, azt nyelvünk és literaturánk' gyarapodására fordítom. Daykának, Bárócynak és Superrint. Kisnek munkáját, mind öszve XII. kötetet két eszt. alatt adtam ki. Most a' Zrinyiét eresztém-ki két vagy három kötetben, 's a' magamét, mellyből már négy jött-ki. Ebben vitáim vannak: sok azt mondja hogy nem tudok hozzá: de én okaimat felhordám, 's a' ki azokra nem felel, hanem csak beszéll, én az olyant felelet nélkül hagyom. Elébb tanulni kell, mert az nem elég, hogy csak úgy tudjunk, mint a' kocsisunk vagy dajkánk. — Eggy úttal minden kötet elébe eggy megholt nagy Magyar' képét teszem, ad arcendam invidiám et suspicionem adulationis. Pászthory, Révai, Gener. Orczy, Primás Barkóczy, az elesett Kapitány Csehy, a' Telemach fordítója Gr. Haller László már metszve vannak, Spissichet most metszik. Ezeknek megtiszteltetésekben lelem örömemet.

Éljen a' Méltós. Úr szerencsésen, egészségben, és igen sokáig, 's tartson-meg becsülhetetlen kegyességében, mellybe ajánlva a legszentebb tisztelettel maradok

A' Méltóságos Úrnak

Széphalom, Martz. 15d. 1815.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz.

5540. [2894./a.]

Kazinczy — Beniczky Flóriánnak.

Széphalom, Nagypénteken [márc. 24.] 1815.

Érdemes barátom!

Itt veszed vissza mindazt, a mit velem barátságosan küldeni méltóztattál. A mi kedves Csehynknek minden leveleit extraháltam; úgy azt is a mi diáriumában nevezetes találtatik. Kérni fogom István öccsét, hogy ő is közölje velem mindazt, a mi nála van meg, az én leveleim csomójával. Extrahálom azokat is, akkor osztán mindazt a mi eggyüvé való, eggyüvé köttetem, hogy e becses maradvány el ne szórattassék s által mehessen maradékaimra. Gyuladjanak azok is tűzre a mi lelkes barátunk tűzétől.

Trattnernek leveléből értem, hogy a mi Csehynk képe rézbe van metszve s hogy azt Mansfeld jobban dolgozta, mint a General Orczyét. Az munkáimnak legelsőbbben nyomtatandó kötete előtt fog állani. Melly kedves az én lelkemnek, hogy a mi Csehynknek ezt az áldozatot nyújthatom, és minekutána ötlet annak a nemzetnek (az oroszoknak) ágyuja, mellyet Csehy gyűlölt és utált, kikapta közülünk, minekelőtte ő magát köztünk fényesebb tettek által megdicsőíthette volna, neki elhalhatatlan emléket állíthattam! Élete munkáimnak egyik kötetében fog állani sok töredékjeivel hozzánk írt leveleinek. S így Csehy általam fog élni a Nemzet emlékezetében, s én egy részét azon szeretetnek, mellyel engem megtisztelt, megfizethetem.

Ritkán érzettem édesebb érzéssel mit teszen dicsértetni, mint midőn az itt visszamenő levelekben az engemet illető sorok tűntek szemcímbe. Csehytől és az általam oly szentül szeretett Virágtól szerettetni, valóban olly szerencse, a mellyet legkedvesbb barátomtól is irigylenék. Az én barátaimnak száma igen nagy, s én e szent körben igen nagy férfiakat látok. Gyermekeim, a kikre egyebet nem hagyhatok azon kevésnél, a mit eleim hagytak reám, mert tőlem el van vonva az alkalom, őket gazdagabbakká tenni, ezt mondhatják el: Neque prorsus humilis animi esse potuit, qui tot tantosque viros sibi adjunxit. Ezeknek számokban, édes barátom, téged is tisztelettel fognak említeni.

Kérlek köttesd be te is e becses csomót s tégy rendelést róla idejében, hogy ez soha a Regnicolaris Btheca kézíratai közzé ne jusson. Ott ez senkinek nem fogna olvasásul adattatni, vagy csak olya-

noknak, a kik e szerencsét nem érdemlik. Osztan egy változás s ez is a Bécsibe vitetik. Legjobb lesz, ha leányodnak, ki felől Szemere Pál öcsém s barátom nem tud elég magasztalót mondani utolsó levelében, olly férjet választasz, a ki e birtokot becsülni tudja.

Én e levelekből tudom, hogy Makó Lőrincz úr is barátja igyekezeteinknek. Nagyon kérlek, idvezeld nevemmel a derék férjfit. Örvendem, hogy őtet látnom szerencsém vala. Akkor virágában volt az életnek s egészségnek : egy deli szép férjfi. Mondjad neki, hogy én a bátyját a Kánonokot, nagyon tiszteltem és hogy nekem igen kedves ajándékot fogna tenni, ha ennek a jószívű tudósnak valamelly subscriptiójával gazdagítaná autographi gyűjteményemet.

Én e napokban indulok feleségemmel és hét esztendő leányommal Bécsbe, hogy onnan két leányimnak, Eugeniának s Tháliának egy francia nevelőt hozzak, kit magam akarok választani, hogy benne meg ne csalattassam. E levelet s az egész csomót, vagy az Árokszállási bírónál teszem le vagy Helmecczinél hagyom.

Kérlek köttesd e levelemet is a Csehy levelei mellé, hogy én együtt menjek által vele és veled a Maradékhoz. Élj szerencsésen kedves barátom s fogadd el szíves köszönetemet kérésem teljesítéséért.

Kazinczy Ferencz.

[Eredetije a *Borsod—Miskolczy Múzeum* levéltárában.]

5541. (2937/a.)

Egei Mihály — Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

Az edes Atyanknak Debretzenbe történt halála után minek utanna a testvereimtől hozzam küldettetett ezek az in Copia ide tett Obligatorialisok, két ízbe a' Tttes Urat meg kereső Leveleket innet botsajtottam, azokat vetteé nemé, nem tudhatom, reá a' választ ez ideig nem vettem. Most pedig épen ollyan hiteles Tiszt. ferfiu ezen Levelemnek bizonyosan leendő kézhez szolgáltatására kötelezte magát a' ki ohajtott válaszát a' Tekintetes Urnak meg varja és kézhez fogja szolgáltatni, és én is azonnal a' Debretzeni atyamfiaival azon feleletet közleni fogom. Az időnek hosszas közbenvetése utan a' kívántató és meg nyugtató érdemes válaszát

a Tttes Urnak és a' jó véget érést illendő tisztelettel kérvén és el várván vagyok és leszek betses érdemcinek

A Tttes Urnak

Berente 6. Jul. 1815.

hív tisztelő szegeny szolgálja
Egei Mihály Berentei Predikator msk.

Recognoscalom hogy fel hatalmazva lévén Tiszt. Berentei Predikator Egei Mihály Ur által hogy a mit ezen Levelére Tttes Kazintzy Ferentz Ur nékem adni fog vegyem fel és kezéhez vigyem által a Titulalt Urnak 1793 Jul. 9^{ikén} magáról adott kötelező Levelére, mely szerint Vatay István Urnak 72 Rforintnyi passiva adóságát magára válalta, ezt a 72 Rforint Capitalist mai napon fel vettem Szép Halmon Julius 10^{dikén} 1815 Esztendőben

Juhász András
kazintzi kaplán msk.

[Eredetije özv. *Kazinczy Arthurné* levéltárában Pándon.]

5542. [2940/a.]

Kazinczy — a Tiszáninneri Ref. Egyházkerületnek.

Fő-Tiszteletű Superintendentia,
különös tiszteletű jó Uraink!

Kilépven ezelőtt három holnappal nálunk dicséretesen viselt egyházi szolgálatjából második Predikátorunk Tisztel. György József, most már Szathmár-Némethi Predikátor Úr, elvégeztük magunkban azt, a' mit Ecclesiánk sok esztendők oltá tenni szándékozott; azt, hogy ezután ne két, hanem csak egy Predikátorunk legyen; a' ki egyetemben 's minden megcsónkítás nélkül vonván azt a' fizetést, a' mellyet eddig két Predikátoraink hasonféiben vontak, az isteni-szolgálat' szükségére maga mellett egy állandó 's a' Papi-hivatalra már felszentelt Káplánt tartson. Ezen változtatás által azt reményljük, hogy megjavulván az a' fizetés a' mellyből eddig két Predikátoraink küszködések alatt 's olykor szükségét is látva éltek, ha egyházi szolgálatunkban elébb vagy utóbb üresség esik, olly férjfiat nyerhetünk-meg a' közzénk jövetelre, a' kit nekünk a' bővebb fizetést adható Ecclesiák irigyenének; és azt a'

szerencsét, hogy egy pásztorá lévén az egy akolnak, azon egyetlenségek inkább el fognak távoztathatni, a' mellyek az emberi gyarlóság' természete szerint mindenütt jelengetik magokat, a' hol a' szabadság' lelke elfojtva nincs.

Tudjuk mi azt, hogy az isteni tisztelet 's egyházi szolgálat rendtartásában a' gyakorlott szokástól Felsőségünknek engedelme nélkül elállni nem szabad: és ugyan azért, túl azon hogy ebbeli kérésünket a' Tiszt. Zemplényi és Ungi egyesült Megyénél már megtettük: alázatosan esedezünk a' Fő Tisztelendő Superintendia előtt, hogy ezen jóra intézett, és Ecclesiánknak régi fényességével semmit nem ellenkező szándékunkat a' maga Elöljárói helybe-hagyása által megerősíteni, 's hogy a' kiüresült második Predikatori székre senki meg ne hívassék, megengedni méltóztassék. A' kik egyéberánt a' Fő Tisztelendő Superintendiaának kegyességébe ajánlva mély tisztelettel vagyunk

A' Fő-Tisztelendő Superintendiaának

Sáros-Patakon, Júl. 10d. 1815.

alázatos szolgálja:

A' Sátor-Alja-Ujhelyi Reform.
Ecclesiának tagjai egyetemben.¹

[Kiadtam az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1916. 344—345. l.]

5543. (2951/a.)

Szemere Pál — Kazinczynak.

Édes Uram Bátyám!

Feleségemmel tegnap jöttünk ide; még tegnap előtt szándékoztunk. Útunkban találkoztam szolgáló. Körtvélyesivel ki megállított 's az Uram Bátyám levelkéjét általadta. Nem képzeli Uram Bátyám melly nyughatatlaná lettem, midőn olvasám a' Jelentés[t] a' mondatat felől, nem a' nyomtatásban hanem a' levélben, mert úgy hittem, hogy azt most veszem, tudnillik az ellenmondatot. Bár a' Pestieket elhordaná a' Manó hogy olly gondolatlanok erántunk e' részben! A' cím már más mint volt, 's név nélkül, az enyém vagy Köleseyé nélkül, ezt épen nem hagyom helyben, osztán nem *jelet*, de *Feleletek*. Beregszászit olvasom.

¹ Elejétől végig Kazinczy fogalmazványa és sajátkezű írása. Szerk.

Jegyzéseimet 's a' vásznat küldcndem alázatos idvezletem 's tiszteletem mellett akkor is, mint most.

S. a. újhely Aug. 3d. 1815.

Szemere Pál.

[*Címzése:*] Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak — Széphalom.

[Eredetije a budapesti ref. theol. akadémia Ráday-könyvtárában, a Szemere-Tár 5. k. 450—453. l.]

5544. (3042/a.)

Egei Mihály — Kazinczynak.

Berentén 9 IX^{bris} 1815.

Tekintetes Úr!

Bizonyos kéz által meg kereső Jelentésemre vettem Tiszt. Juhász András Úr által a' 72 rftokból álló Summát. A' mennyit a' Tttes Úrnak sokasult költekezéseinek megtodulása engedik, méltóztasson a' 16. Csasz. arányokból (!) álló Summának kifizetésében a' bc-várandó hátrá levőket a' rendes útmutatás szerent, az említett Úr által küldeni, azt az én szerentsetlenitesck [*így*!] által sokfeleképen terhesült küszködő állapotom igen ohajtjá, különösen két részről álló Atyafiaknak ahoz just tartó kívánságok szerent 's hogy el fogadható legyen a' Tttes Ur ki fizetgetesbeli intezete, az erant is gondolkozását méltóztasson nékem meg írni. Én részemről mindenkor betsülője lések a' Tttes Ur esmeretes Érdemeinek és minden jót várok tapasztolni kezdett Gavalleri Galenteriajától mostan is Ugyan azért leszek is

A Tttes Urnak

hív tisztelő szegény szolgaja

Egei Mihály Berentci Pred. msk.

[*Címzése:*] De Berente. — à Monsieur Monsieur *François de Kazintzy* le Gentilhome et l'Assesseur dans plusieurs Comtes très renommm avec toute le respect — par l'ocassion — a/ Széphalom.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5545. [3078/a.]

Kazinczy — Őri Fülep Gábornak.

Fő-Tisztelendő Superintendens Úr,
 nagy tiszteletű kegyes Elöljárónk 's Urunk!

Szepsi Predikátor Tiszt. Major József Úr elfogadta hívásunkat, 's megígérkezett hozzánk az itt felállított egy Predikátori szent hivatal' tisztjeinek viselésére. Általköltözése a' jövő Martziusban fog megtörténni.

Azt a' szerencsét, hogy Ecclesiánk Tiszt. György József Úrnak Szathmár-Némethibe lett általmenetele után ismét oly férjfiuval dicsekedhetik, a' kit nekünk minden Ecclesiánk irigyelhetnének: a Fő-Tisztelendő Superintendens Úr munkájának 's atyai kegyességének tekintjük igen igen nagy részben. Fogadjá-el Fő-Tisztelendő Superintendens Úr ezért köszönetünket, melyet itt mély tisztelettel bemutatunk.

Az Isten tartsa-meg Fő-Tisztelendő Superintendens Urat Ecclesiánknek 's Vallásunknak javára hosszú időkip mindég virító egységben, 's árássza áldásait magára 's gyermekeire. Mi kegyességeibe ajánlva mély tisztelettel maradunk

Fő-Tisztelendő Superintendens Úrnak
 Ujhely, Decemb. 21d 1815.

legalázatosabb szolgálji

Kazinczy Ferencz

mint Fő Curator és az egész

Reform. Ecclesia tagjai S.-A.-Ujhelyben.

[Kiadtam az Irodalomtörténeti Közlemények 1916. 345. 1.]

5546. (3084/a.)

Szemere Pál — Kazinczynak.

Édes Uram Bátyám!

Mosolygom a' Szathmáriak cselekedetét. Csak rajta, tehát! Beregszászi pénzért 's a' jelenkorért; mi pedig az igaz ügy mellett! Véghetetlenül örvendek, hogy Uram Bátyám ismét felfegyverkezett. Megtörténhetik hogy az Uram Bátyám önnérvése mást fog sugallani, mint azt hogy Bt ¹ 's a' Bistákat ² tanítsa; de szólni

¹ Beregszászit.

² Beregszászistákat.

egyszer csak ugyan kell, bizonyosan kell, 's a' mostani idéáknak azon esetben hasznokat fogja venni Literatúránk. Nem jó volna e a' *Segédek* etc. etc. czím 's foglalat 's lerendelés mellett megmaradni?

A' küldötteket olvasni fogom, 's a' kéziratból jegyzeteket teendek, tisztán. Nem emlékezem, hol olvastuk a' *sőrje* szót. Ha feltalálom, a' Pandektákban teszem le. Itt mennek Vossnak két kötetei. A' több nálam maradt könyvekre gondom 's vigyázásom lesz.

A' pénzt az Innepi Követnek, ki most itt ebédel, általadtuk. Vettük az asztalkendőt is.

A' kis Emil 's lyánkák nem vittek el semmit Miklósnak nehézségével.

Uram Bátyám clöntött engemet ezen küldöttekkel 's csak üres választ írhatok: külömben is nem bírok olly talentomot, hogy hirtelen öszveszedhessem 's elrendelhessem gondolataimat. Azonban igyekszem a' kérdésre felelni.

A' Grófné kezeit csókolom.

Lasztócz, December 29d. 1815.

[Eredetije a budapesti ref. theol. akadémia Ráday-könyvtárában, a Szemere-Tár 5. k. 734—35. l.]

5547. (3087/a.)

Egei Mihály — Kazinczynak.

Le Berente 1^a Jan. 1816.

Monsieur!

Votre correspondant de Berente, qui Vous estime beaucoup, n'ayant reçu la replique á sa requisition envoyé á Vous par Mr Andr. de Juhasz, et l'entendant jusque ici en vain par les autres maines selon son rapport. Cette est ce qui l'avoit fait, de renouveler avec toute l'honetteté possible la demande á Vous, de me consoler selon le teneur de l'écriture faite auparavant. Je Vous en montrerois Mr deux occasions bien sûres, l'un Jos. Migletzi, et l'autre le Gouverneur des fils du Seigneur Jos. Losontzy demeurant en S. Sz. Peter, toutes les Eccolieres de la robe au Collegie de S. Patak. Cette Sollicitation soyet excusable devant Vôte Cordialité, á l'égard de ma perplexité, causé par plusieurs accidentes infortunés,

et par les frais faites très fraîchement pour mes deux fils, dont l'un reçoit en present la graduation en la maiterie de la teinture au Casschau, et l'autre se soutient au Collegie de Debretzen. A' l'égard cette vanite essayes en Francoise, si ne la seriat [!] à Votre gré Mr je demande la pardon. Au reste je m'estimerai très heureuse si pourrai toujours perseverer

Monsieur

Votre bien affectionné Serviteur
Michel Egei ou du Cieux
Mstr au Berente mpr.

[*Címzése.*] de Berente — A Monsieur Monsieur François de Kazintzy Assesseur dans la Comte' Zemplen et Seigneur — par l'occasion — a Széphalom.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5548. (3116/a.)

Kazinczy — Egei Mihálynak.

Tisztelendő Úr,

különös bizodalomú Drága Jó Uram!

Egy kis nyugtalanság szálla-meg, hogy nem tettem e hibás lépést, midőn Néhai Vataj István Úrnak hire nélkül vettem magamra az ő adósságát, és osztán az Úrnak pénzt küldék tavaly, a' teher felcserélésekor pedig interest Vataynak nevében fizettem is. Debreczenben egy valaki eggyyszer megszólította hogy azon Vataynak tartozott pénzemet fizetném le, 's Prókátor Nagy Gábor Úr ettől eltiltott. Vallyon minekutána az Urat kifizetendem, nem fog e megtámadni valaki, 's nem fog e incautus Transsumptornak declaráltatni? Nem tehetek egyebet mint azt, hogy kérjem az Urat, *méltóztassék nekem egy levélben declarálni, hogy a' már általam letett és ezután fizetendő pénzért, a' dolognak minden következeit ide vévén, az Ur jól [így!] áll, és engem minden megtámadandóim ellen evincál;* 's ezt vévén, a' pénzt az Úrnak megküldöm. Bár azt nyerhetném meg az Urtól, hogy engemet tudósítani méltóztatnék, micsoda per volt az, melly Debreczenben folyt, és a' melly miatt engem Prókátor Nagy Gábor Úr a' pénz letételétől eltiltott. Adieu, Monsieur. Recevez la temoignage de

mon respect, et pardonnez moi la timidité avec laquelle je fais mes pas.

Monsieur le Ministre du ciel

Vôtre

[1816 jan.]

tres humble serviteur

François Kazinczy

Ministre ni du ciel, ni de la terre.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5549. (3134/a.)

Egei Mihály — Kazinczynak.

Berenten 24 Febr. 1816.

Tekintetes Ur

különös drága Érdemes Uram!

A Vataj Istvánnak tartozott Obligatorialisát a' Tttes Urnak ad vires Summæ 16 Csaszari # aranyokban nékem Debretzenből a' Successorok nem másképen adtak ki, hanem a' magam és ott Diakoskodó Fijamnak az illendően le kötelező Irasunk mellett, és ugyan azért kívántam is emlékeztetni a' Tttes Urat, hogy azokat is tudósítható gondolkodását méltóztatna vélem közleni, mivel nékem azokat correspondalni kell és nekik számolni. De ha e' mellett is a' Superabundans Cautio is non nocet, a' kívánt meg nyugtatást is fel teszem :

A' melly Summat Tttes Kazintzy Ferentz Úr a' Vataj István-
nak adott Obligatorialisá mellett a' 16 Csaszar # aranyokból álló Summában adott és adni fog, az chez just tartó vagy tartható Successorok által ha a' miatt valami keresetek avagy meg támadások eshetne a' titulált Uron, ebben az esetben a' feleletnek terhét magamra és törvényes Successoromra válaltam és annak minden consequentiajával jót állok. Melynek erősségére attam Berenten d. 24 Febr. 1816 ezen saját kezem Irását

Egei Mihály m. Berentei Préd. msk.

A vinni és hozni valókat bíztam Miglétni János Pataki Diák Ötsémre, ő ott mi tevő lévő légyen a' Tttes Ur méltóztasson igazgatni. Azon túl az informatiot Patakon fogja venni.

Après toute cela Mr! On parle ici de quelque Institution singulier pour l'éducation des jeunes personnes commencé par Vous :

ayez Vous nous Vous prions la bonté ci dessus informer parfaitement en plusieurs egards puisque j'ai aussi une fille non inhabile. Au reste je m'estime heureux de pouvoir a' Vous ecrier, que je suis et serai toujours

vôtre bien affectionné et tres
humble serviteur Michel de Cieux.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pádon.]

5550. (3185/a.)

Egei Mihály — Kazinczynak.

Tekintetes Érdemes Úr!

A varandó Summa fel vetele dolgában a' felelet terhének magamra vállalását is meg küldöttem; rea se a' választ se pedig a' mi leg szükségesebb lett volna a' pénzt nem kaphattam, és az nem kis hátra maradással esett. Méltóztasson a' Tttes Úr el hinni hogy erős szorultságom kívánja a' sürgetését. Ha esett is a' Tttes Ur részéről az írt szándékától el vető akadály, azt mennél hamarébb el hárítani méltóztasson munkába venni és ennek vételel bizonyosá tenni mikor és mennyit lehet adni a' Summából? vagy épen az egész Summát is a' törvényes hozza járulandókat? Az eránt addig is quietaltatni fog a' Tttes Úr a' végre megbízott Migletzi János Ur által, a' ki Ötsém és Pataki Diák mig tőlem is a' kívántató Irás meg küldetik. Ezt a' módot én leg jobbnak látom a' dolog veget érésére sok tekintetekre nézve. Bízván tchát Úri 's Gavalleri Cordialitásához és mennél hamarébb jó véget remenylven — Gratiajában ajánlott vagyok

A Tttes Urnak

Berenten 15 April. 1816.

alázatos szegény szolgálja

Egei Mihály Pred. msk.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pádon.]

5551. [3293/a.]

Kazinczy — Gróf Teleki Sámuelnek.

Nagy Méltóságú Gróf, Udvari Cancellarius és Fő-Ispán,
Kegyelmes Uram!

Tegnap mult el egy holnapja, hogy Erdélyi Útamból hazaérkeztem. Nem lévén soha tovább azon a' földön Zsibónál és Krasz-

nánál, azt én most láttam először. Útamat most írom, hogy nyomtatásban kiadhassam, mert mi Magyar-országi Magyarok, hozzá szokván hogy csak arra járjunk, a' merre a' Nap nekünk nem felkél, hanem lenyugszik, az Erdélyi Magyarokat 's azoknak lakó-földjét éppen nem ismerjük. Három teljes holnapot tölték ezen útamban, Június 11-dikén mentem el, 's september 10-dikén jöttem haza. Láttam Kolozsvárt, Vásárhelyt, Szebent, Dévát, Lugost, a' Bánátban, Károlyvárat, Enyedet, Kolozsvárat ismét, Zsibót és Hadadot.

Az Excellentiád Szabó Andrása nagy nyájassággal látata velem mindent, a' minek megnézéséhez időm volt; a' Classicusokon kívül nagy gyönyörűséggel forgattam Piranesinek köteteit 's a' Museum Pio-Clementinumot. Most várom bővebb tudósításait, hogy arról a' kincsről, mellynek gondviselését Excellentiád reá-bízta, méltóképen szólhassak. Kérem Excellentiádat alázatosan, méltóztassék mondásomat egyébre ne magyarázni, mint a' mitsoda, ha azt állítom, hogy annak a' ki oda lép 's az álmétkodás által öszve rázattatik, valóságos jótétemény ottan lenni az Excellentiád nem csak igen szépen, hanem igen jól eltalálva festett képét is, és a' bronz büsztöt. Prof. Szabó András úr meg nem tudta mondani a' Festő nevét, s' a' festés esztendejét, úgy, hogy az eránt kénytelen vagyok Excellentiádnál magánál könyörgeni a tudósításért.

Prof. Kovásznai Úrnak Ajánló Levele, Deák orátióji előtt, velem sokat tudat, a' mit a' Bibliotheca felől szölván, használhatok. De mégis szeretném tudni, mikor kezde Excellentiád könyvek' gyűjtéséhez, és nem volt e már valamelly ősi Gyűjteménye, mellyet csak szaporítani kellett.

Ugyan e' könyörgést tenném az eránt, hogy méltóztatnék velem tudatni, melly Tudós Társaságok tisztelték-meg Excellentiádat Diplomájokkal?

Minekelőtte Munkám nyomtattatni fog, én az Excellentiádat illető szakaszt bátorzkodni fogok Excellentiádnak elébe terjesztetni, hogy hibás híreket ne terjesszek-el.

A' Bruckenthali Gyűjtemények közt inkább vala gondom a' Képekre, mint a' Könyvekre, mert a' könyveké nem sok az Excellentiádéihoz képest, de a' képeké temérdek sok.

Eggy értelemben vagyok Choiseul—Gouffier-val, ki kijöven innen, Bárá Nalácsi Istvánhoz fordúlt e' szóval: On pourroit former un joli petit Cabinet de tout cela. Még nem tudtam, hogy a'

francia Követ ezt ítélte, 's az én ítéletem épen ez vala. Temérdek sok rossz, sőt közepszerű darab közt találni benne jókat is. Az én szemem egy Szent Sebestyént választá ki, 's a' Gondviselők arról keveset tartottak, 's csak a' nagy Szent Hieronymust magasztalták; 's mint örültem midőn Lugoson Ő Exejától az Özvegy B. Bruckenthalnéól hallám, hogy az én Sebestyénem felől a' Báróné is azt tartá, a' mit én.

A' Károlyvári Bthecának nagy kincsei vannak, kivált a' Magyar dolgokra 's az Incunábulákban. Mártonfi Püspök ezek közül ajándékban adá Maximilián Herczegünknek a' Livius első kiadását. A' Homér Florentini kiadása 1488 két kötetben nem csak ép, hanem egészen tiszta is, minden mocsok és szenny nélkül. A' Kézírások közzül leginkább irigyletem azon XVI. kötet foliót, mellyben Card. Pázmánynak Levelei állanak a' Királyokhoz 's Erdélyi Fejedelmekhez. Azokban egy helytt *rendes* van.

Az Enyedi Collégium Bthecájában, nevezetesen a' Benkő József Gyűjteményében, 214 Origin. Leveleit leltem a' Fejedelmeknek Teleki Mihályhoz. Benkő azt vagy kikérte 's nála felejtetett, vagy ellopta, mint néha a Tudósok szoktak. — Excellentiád előtt talán nincs még tudva, hogy Tordosi Prédikátor Sipos Pál Septemb. 15d. megholt, semmi rendelést nem tévén sorsához képest igen gazdag vagyonjáról.

Ezek voltak azok, Kegyelmes Uram, a' mellyeket Excellentiádnak bejelenteni bátorzkodtam. Alázatosan esedezem kérdéseimre óhajtott feleletéért, 's nagy kegyelmeibe alázatosan ajánlva maradok elhalhatatlan tisztelettel

Excellentiádnak

Széphalom, Tokaj mellett Octób. 11d. 1816.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

Megengedi Excellentiád, hogy Prof. Kézy Urnak egy épen most, midőn a' Posta már indul, érkezett Nyomatását ide tegyem.

Nem tudtam semmit a' felől, hogy az engemet illető Versezet is ide lesz nyomtatva; de én neki szebb munkáját ennél nem ismerem. Egészen benne vagyon a' Virgil lelke.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1910. 97—98. 1.]

5552. (3324/a.)

Egei Mihály — Kazinczynak.

Draga Erdemes Úr Tekintetes Uram!

Az Apochat meg küldöttem Patakra Migletzi János Togatus Diak által azokról az 70 frtokról, melyek számomra fizetődtek több utanna járás után T. Professor Nagy Ferentz Úr által a' Tttes Ur Rendeleséből. Vettem 72 forintokat is Tiszt. Juhász András Ur által is; mindeniket Bankó Tzedulakban. Ezeknek Cursusa szerent a' Valutához kepest, a' többi crant is méltóztassék a' Tttes Ur a' Rendelést meg tenni S. Patakon által, az Ur Professor Rozgonyi Úrnál, hogy a' Tsillaj fiuk által, 'a kik ott Togatusok, a' mi onnét érkezik kezemhez, a' mi pedig innét fog menni, a' Ttts Úr kezéhez pontba jöhessen 's mehessen. Tttes Úr e' mostani esős időben, a' sok károsító szerentsétlenségek miatt, és terhesítő költséggel nevelendő 's tanítandó gyermekeim miatt szorúltságainkat meltoztasson a' Tttes Úr a' több tekintetek közt is nemes érzékeny szívűségére venni, és benne módot találni, hogy a' Tttes Urtól várandó fizetés által telhetőképén sorsunk enyhítődjön. Továbbá betses egyenességében ajánlott maradok Berentén d. 14. 9bris 1816.

A' Ttts Drága Erdemes Urnak

alazatos szegeny szolgaja

Egei Mihaly B[erentei] Pred. msk.

{Melléklete:}

Apocha.

Azokról a' Hetven forintokról, azaz N° 70 f. melyeket Váltó Bankó Tzedulakba Tttes Kazintzy Ferentz Ur, Pataki Professor Nagy Ferentz Úr által kezemhez szolgáltatni és fizetni rendelni méltóztatott, hogy Migletzi János S. Pataki Togatus Ötsém Uram által vettem legyen, ezzel bizonyítatik saját kezem és nevem alá írásával erőssítve. Berenten 14 8bris 1816^{ban}

 f. 70.

Egei Mihaly Berentei Predikátor.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5553. [3376/a.]

Kazinczy — Gróf Teleki Sámuelnek.

Nagy Méltóságú Gróf, Cancellarius és Fő-Ispán
Kegyelmes Uram!

Én Erdélyi Utazásom leírásával kevés napok alatt végre készen leszek, eddig ezért halada a' munka elkészítése, mert minden nyomon új meg új kérdések adák-elő magokat, mellyek eránt Erdélyből kelle világosítást kérnem. Levelekben írtam azt, hogy olly apróságokat is hordhassak-fel, mellyeken eggyik vagy másik Olvasó felakadhatott volna. Minekelőtte sajtó alá adnám a kéz-írást, beküldöm azt Kolozsvárra, hogy Consil. Kendercsi és Három-széki Administrator Cserei Miklós barátim megtekintsék, 's valamit hibásan írtam, megigazíthassák 's meg ne történjen általam, a' mi társaimon szokott, hogy hamis híreket terjesztenek-el a' közönségben 's a' Maradék előtt.

Ugyan e' czélből bátorkodom Excellenzíádnak azon Levele-met, melly a' Vásárhelyi Bibliotheca felől szóll, alázatosan elébe terjeszteni, 's esedezem azon kegyességéért, hogy a' Levélnek mind botlásait kimutatni, mind kivált hézagjait kipótolni méltóztassék. Senkit sem illet jobban a' Superbia quaesita meritis mint Excellenzíádat, 's én úgy hiszem, hogy ennek az érdemnek ismertetése épen nem az.

Midőn Bibliothecarius Urat arra kértem, hogy a' Bibliotheca legnevezetesebb kincseit látassa velem, hogy útazásom leírásában szót tehessek róla, azt vettem feleletül, hogy azt csak azért sem meríteni, hogy valamit kifelejtsem. Vannak itt olly darabok is, mellyek a' Császáriban nincsenek, 's emlékezem én hogy Excellenzíád Váradon egy nyomtatott könyvének leírt mását mutatta-be ajándéku-l II. Józsefnek. Melly kedves tudósítások volnának Kegyelmes Uram, az illyenek a' Közönség előtt, és nekem, a' ki e' híreket a' Közönségnek adom-által.

A' Jezsuita 's Metricus Versíró Székely születésű Szabó Dávid képen kívül én a' Bibliotheca' számára azon IX. kötet dolgozásaimnak, mellyeket az elmúlt két esztendőben ada-ki Trattner, egy exemplárját küldöm, egy más csomó nyomtatványokkal, mellyek ott nem lesznek-meg, 's bár többekkel szaporíthatnám.

Ajánlom magamat Excellentiádnak nagy kegyelmeibe 's
maradok alázatos tisztelettel

Excellentiádank

Széphalom Febr. 8d. 1817.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz.

Szent Benedek Jul 9-dikén.

A' Cancellarius épületének két szárnya vagyon, 's annak job-
bikában áll a' Bibliotheca. Custosának lakjától egy folyosó viszen
ajtájához 's ez felett e' szók olvastatnak :

MVSIS PATRIIS
GRATISQVE POSTERIS

D. D.

SAM. S. R. J. Comes Teleki.

Itt a' könyvekkel eltöltött előszobába léptem, melyből egy
oldalszoba nyílik : 's az előszoba és a' Bibliotheca között szűk
grádies viszen fel a' galériába, melynek falai tele vannak könyves
almáriomokkal. Hogy a' látogató végig-tekinthessen a' könyvek
hátán, de a' könyvek az ellopás veszedelmének kitéve ne legyenek,
az almáriomok' záros ajtajaik sárga-réz dróttal vannak általszöve.
Az almáriomokban nincs semmi üres hely, sem a' Bibliothecába új
almáriomok nem hozathatnak többé, hanem ha az Ásványok Gyűj-
teményének más szobák nyittatnának.

Általellenben a' Bibliotheca' aytájával a' nagylelkű Alkotó képe
függ egész állásában, 's a' Sz. István Nagy Kereszteseinek innepi
öltözetekben. Soha kép igazabban el nem találtatott, 's nem csak
igen híven, hanem igen szépen is van festve. A' Művész nem írta
fel reá a' nevét, de tudva van, hogy azt Tusch, a' Bécsi Galeria Cus-
tosa, dolgozta. A' Hickel képe, mely a' Bihar v'gye egyik Palotá-
jában, Váradon, függ, és a' mely után Czetter metszé a' Cancellarius' képét, Catalogusának Első kötetéhez koránt sincs olly hív,
mint ez a' Tusché.

Alól a' plafondot 's a' galéria két sor baltozatjait tartó pila-
sterek két elsőji előtt a' Cancellariusnak 's meghólt hitvesének,
Iktári Gróf Bethlen Susánnának rézben öntött ismét igen híven
dolgozott büsztjeik fekete márvány oszlopokon állanak e' jegy-
zéssel :

F. Thaller Tyrolens. fec. Vindob. 1805.

A' Galeria a' Palota s hajójának négy oldalai körül két emeletre van osztva 's a' felsőbb Galériáról vas balusztrádok mellől lehet a' hajóba letekinteni. Az Építő mester szerencsésen 's értelemmel tette a' rajzolatot.

Itt még más kisebb képek is függenek : a' Cancellariusé ifjú korában, talán még Akadémiai útja alatt, a' Gubernator Bruckenthálé, a' Poeta Lázaré, Teleki Katának férjéé, kit a kép szép embernek mutat, a' fejedelem Bethlen Gáboré 's az idősb Apafié 's általellenben a' Cancellarius nagy képével a' Teleki Mihályé ; a' Galérián pedig az Erd. Püspök gróf Batthyáni Ignáczé 's a' Koronaőr 's Ugocsi Fő Ispán gr. Teleki Józsefé, de nem Kreutzingertől, melly ennek a nagy embernek leghívebb és legszerencsésebben festett képe. — Igéretet tévék Bibl. Szabó Urnak, hogy ide küldöm Baróti Szabó Dávidnak olajban Klónesch Tamás által festett 's igen szerencsésen eltalált képét, hogy a' tiszteletreméltó ember ott fogadhasssa-el, a' mivel néki a' maradék tartozik, a' hol született. — Hunyadi Mátyásnak képét, mellyet a' Cancellarius Strassburgban a' Prof. Schöfflin Bibliothecájában függő képről másoltatott-le, nem találtam itt. Palatinus Wesselényinek képe 's a' Gróf Rhédey Sigmondné 's Wesselény Katáé az előszobában függenek.

Bibliothecát kevés órák alatt végigtekinteni nem lehet, mi pedig Gróf Gyulai Ferencznének rettegései miatt, ki fiját nyugtalanúl várá, soká nem múlathatánk ; 's így meg kelle elégednünk azon szerencsével, hogy a Görög és Római Classicusoknak legelső 's az újabb időkben Királyi pompájú kiadásait, a' millyen a' Pármai, sietve láthatám.

Ezekhez képest a' Spanyol Infans Don Gabriel' Sallustja nem szép kiadás. Üres időmet ezeknek megtekintések után a' Museum Pio-Clementinum 's a' Piranesi kötetei foglalták el.

A' Grófra őseitől semmi könyvek nem maradtak ; maga fogott e' temérdek kincs gyűjtéséhez, ezelőtt 57. eszt. előtt, midőn Bázélbe, Párisba, Hollandiába tanulás végett testvér bátyjának Lászlónak fijával, a' Koronaőr 's Ugocsi Főispán Józseffel 1759 együtt, kiment. S vásárlásaiban az a' kívánság vezérlé, hogy olly könyveket szerezhessen-meg, a' hazájának, mellyek a' magok nemekben vagy legjobbak, vagy ritkaságok miatt is becsesek, és a' mellyeket nagy árok miatt, magányos Bthecában híjában fognánk keresni. Catalogusainak már kijöttek három kötetei 's nem sokára a' negyedik is sajtó alá adatik.

A' könyvek száma eddig 36,096 köteteket teszen. — A' Cancellariusné osztozni akara nagy férjének érdemében, 's a' Magy. Könyvek a' Grófné szerzeményei. Az Ásványok, a' mint gyanítom szeretett fijknak Gróf Teleki Domokosnak gondjai által gyűltek 's naponként szaporítatnak. A' Numismák még a' Cancellarius' kezében állanak.

A' Btheca a' Teleki familiának fidei-commissum gyanánt hagyatik, egyy itt Vásárhelyt álló roppant és szép ház' jövedelmeivel, hogy a' Bthecarius fizettethessék, 's a' könyvek szaporíthassanak.

A' Reform. Collegium Bthecája . . .

Aranka . . .

Zejk Dániel . . .

Midőn Szabó Urtól ebéd után eljövénk kénytelen vala még egyszer megnyitni a' Bthecát, hogy a' Cancellarius képére felpilanthassak. Eltelve azon tisztelettel, a' mellyel a' halhatatlan férj-fiú eránt mint hazám' fija, és azzal a' hálával, mellyel harminczeggy eszt. oltá tapasztalt kegyességeiért tartozom, azt mondám magamban, a' mi a' 493 esztendőbeli Consúl Scipió Sírkövén álla :

HONC OINOM PLURIMEI COSENTIENT DVONORUM OPTIMOM FVISSE VIROM. Felpillanték a' Bethlen Gábor Képére, 's a' Wesselényiére is az első szobában, 's eljövék, 's szerencsésnek nevezém azt az órát, melly elmosá róllam azt a' Szenny, hogy nemzetemnek e' kincsét mindeddig nem láttam.

A' Cancellarius egyszersmind Fő-Ispánja Bihar Vármegyének, hol József alatt kir. Commissariusságot visele, 's tagja a' Göttingi, Jenai és Varsói Tudom. Társaságoknak.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1910. 99—101. l.]

5554. (3440/a.)

Kazinczy — Szent-Iványi Bugomérnak.

Szent-Iványi Bugomérnak

Kazinczy Ferencz

tisztelettel teljes idvezlését.

Szép nyelvünknek az a' vétke van, hogy aristocraticus nyelv, 's titulaturák nélkül, mellyeket az eszes bohóságnak néz, nem beszélhet. Íróink látták ezt, 's szokássá vált közöttök, hogy levelekben egymást tézegessék. Némellyeknél ez durvaságnak tetszett,

's egy harmadik szerre tértek által: — cleink a' nemzetet egy nagy rokonságnak nézték, s nálok még azok is, a' kiket semmi vérség nem köte egyyüvé, a' szerént szólították egymást mint idősbb és ifjabb atyafiak. Légyen szabad e' szép szokást követnem; legyen szabad azt hinnem, hogy az a' széplelkű ifja hazámnak, kinek levelét Szent-Miklós Aloyz velem közli, merészségemet bántásul venni nem fogja.

Elragadtatással olvastam, édes Uram Öcsém, ezt a' gond nélkül, de igen sok keccsekkel írt levelet, 's köszönöm a' mi Szent-Miklósynknak, hogy felosztotta velem örömeit, hogy engem a' szeretetre legméltóbb ifjú' ismeretségebe elvezetett. — 'S Uram Öcsém nem ír? S kit illet inkább az írás? Én a' hazában nem ismerek szebben írókat mint Szemere és Szent-Miklós; Bugomérunk pedig annyira mása Szent-Miklósynak, mintha e' kettő testvér volna. Uram Öcsém új Iróinkat nyomról-nyomra követi, gonddal olvassa a' mit ezek kieresztnek; nincs egyébre szüksége mint gyakorlásra 's Szent-Miklósynak szorosbb társaságára. Merjen, édes Uram Öcsém, 's tündöklő házát ragyogtassa új fényben. Eressze által magát Geniuszának, 's kövesse hívását, akármelly ösvényre vezérlendi. Hogy későn kezdi, az egy tekintetben még szerencse.

Az engemet illető kérdésekre jobb lesz ha magam felelek, mintha a' mi kedves barátunk adja a' választ. — Messziásomnak nyomtattatni kellett volna. Trattner azt ír, hogy nincs elég Előfizetője, 's én nem gondoltam vele, hogy megszegte ígértét. A' IX. kötet sem a' szerént méne ki a' mint én akartam, s úgy hiszem, nem sokára újra fog kiadattatni; 's akkor azt csinálom dolgozásaimmal a' mit magam látok jónak. Literatúránk' emberei közt egy czimbora támadott volt, melly rejtett arcczal üze holmit, 's károsnak kiáltozott mindent a' mi nem a' szerént ment a' hogy ő akarta. A' düh alkalmasan kifújta magát, s úgy látszik, a' czimborát maga a czimbora bosszúlá-meg. Ha elcsendesedik a' hamar elfutott zivatar, ismét felderül a' nap. Csak a' pénz szüke ne akassza-el most igyekezeteinket! csak módunk lehessen nyomtattatni! — Én tavaly Erdélyt jártam meg, hol soha nem voltam. Most ezen utazásom fog megjelenni Gróf Dezsőffy Jozsefhez írt levelekben. Szemere olvasta kézírásomat; feleségének lebetegedése miatt most Lasztóczon múlat, hozzám két órányira. Erdélyi

Leveleim felől azt ítéli, hogy ez a' Munkám jobb mint mind az a' mit eddig dolgoztam. Ha ítéletét valónak szabad vennem, az onnan eredhet, mert meleg szívvel van írva, 's feddőimnek gáncsolásaik eránt figyelemmel voltam. Nem rossz dolog néha gyűlöltetni : a' lelkes ember hasznót von belőle. A' magasztalást, a' gáncsolást az, a' kinek hajai megőszültek, egyébnek veszi mint az ifjú kor' heve szokta. — Éljen szerencsésen, édes barátom, s méltóztassék elhítetve lenni, hogy én a' mai napot, melly engem Bugomérnak ismeretségébe juttata, minden esztendőben innepleni fogom.

Széphalom, Május' 28d. 1817.

[Eredetije a pápai ref. főiskola könyvtárában.]

5555. (3444/a.)

Kazinczy — öccsének.

Széphalom Jún. 3d. 1817.

Édes Öcsém!

Itt mennek a' kívánt Tractátusok : 1. A' Consil. Puky által is subscribált öt lapból álló. 2. Az 1805. Jul. 13d. Mocsári Tamás Ur által coramisált. 3. a' Tholdi Susánáé és Erzsébethé, dd° 1808. Men. Január. 4. az Alsó Regmeczi földek és rétek Consignatiója, melly ezen írásokhoz tartozik. — Kecskeméti Uram volt nálam is. Minekutána osztályunk ezt nekünk, hármunknak juttatta, nagy okunk van elfogadni ajánlását ; én részemről elfogadom, 's nem kétlem Dercsényiné testvérünk is bizonyosan hajlandó lesz reá. Csak lépj tehát Kecskemétivel alkura, mind a' hármunknak nevében, én mind arra reá állok a' mi igazságos, 's köszönöm az atyafiságos jelentést.

Ezen fasciculusból 1815. xbr. 13d. általküldöttem Tóth Zsigmond szolgabíró és Kovács Ferencz Esküdt Inquisitioját de 1803. 18. Jul. De azonfelül egyéb lacunája is van már a' Leveleknek ; így a' szántai Zsidóval tett Computus miatt Bátyánk Krajnik Úr miatt elvitetett egész csomó hozzám vissza nem jött. Kérlek, édes Öcsém, hogy az elvitteket méltóztassál visszaküldeni.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5556. (3474/a.)

Kazinczy — Szűcs Dániel ügyvédnek.

Különös bizodalmú Drága Jó Uram Fiscális Úr,

Tekint. Molnár György Urnak Tisztartója nálam lévén, meg vagyok mentve azon kénytelenségtől, hogy embert fárasszak Petneházára. Azt akarám jelenteni az Urnak Fiscális Urnak, hogy rettegek a' 4-dik Dézma keresztjétől, 's magamat a' Contractushoz tartom. Mikor nyomtatva lesz az élet, le fogom küldeni gazdám, hogy az életet szedje be 's vigyázzon hogy szemetet ne kapjak élet helyett. Ez idén pro 1817, 1816 és még 1815 is lesz incassalni valóm. Arra kérem alázatosan az Urat Fiscális Urat, méltóztassék ezt tudtokra adni a' földeket bírónak, s kicsinálni ki mivel tartozik, 's a' Listát Bekának kezébe adni, hogy ha az Ur Fiscális Ur otthon nem volna is akkor, Gazdám dolgát végezhesse. Az Öcsémnek szokása semmi leveleimet vissza nem küldeni a' mit egyszer kap tőlem, Petneházit illetőt 's nem illetőt.

Én szeretném a' magamét *eggy* arendásnak adni-ki ha olyan találatnék, ha úgy is, hogy az Arenda Capitalisát pénzben venném fel, mert ez a' mostani mód sok bajjal jár 's kevés hasznot ad. Az Úr Fiscális Ur ott lakik, 's ha kedve volna reá, én belé bocsátkoznám a' tractátusba. Megtörténhetnék, hogy a' tractusban Mindketten nyernénk. Ha tetszenék propositióm, méltóztassék egy plánumot készíteni 's velém közleni.

Maradok szíves tisztelettel

az Urnak Fiscális Úrnak

Széphalom Júl. 25. 1817.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz s. k.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1912. 321—322. l.]

5557. (3547/a.)

Kazinczy — Szűcs Dániel ügyvédnek.

Különös bizodalmú Drága Jó Uram Fiscális Úr!

Szekercimet végre küldöm a' tengeriért és gabonáért, s dohányomért is, mellyhez Beka azt fogja még tenni, a' mi tavaly olta vagyon nála, 's alázatosan kérem az Urat Fiscális Urat, méltóztassék megparancsolni, hogy a' mi engem illet, kiadattassék, 's tudó-

sítani, (ki)¹ még adósom, és mennyivel. Lemenvén az élet' ára, látni való mit vesztettem, hogy a' mivel tartoztak, meg nem adták. 'S bár mostan már ne maradna semmi restantiám!

Az Öcsémnek írtam a' birtok' felosztása eránt, 's jelentettem, hogy ha én le nem találnék mehetni, kérni fogom az Urat Fiscális Urat 's Markos Mihály urat, hogy a' felosztásban képemet viselni méltóztassanak. Én November oltá, úgy szólván, ki sem voltam a' szobából, 's ez cselekvé, hogy Petneházára le nem mentem. De felkeresem én az Urat Fiscális Urat mihelyt lehet.

A' Rumi könyveiből ismét zárok ide 2 explt ajándékban, 20 explt pedig eladás végett = 120 f. Méltóztassék ezt a' pénzt is Trattnerhez küldeni. Rumi megszűn, mert nem bírja a' költséget. A' nagy Urat és az Asszonyt szívesen tisztelvén, maradok barátságos tisztelettel

Széphalom Január 25d 1818.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz s. k.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1912. 322. lapján.]

5558. (3582/a.)

Kazinczy — Szűcs Dánielnek.

Bizodalmas Drága Jó Uram Fiscális Ur,

Generalis és Szabolcsi Fő-Ispán B. Splényi Gábor Exct tegnap temették. Neve napján megütötte a' guta, 's April elsőjéig csak nem minden eszmélet és élet nélkül feküdt. Leánya Gróf Vondernothné a' gyermeki hűségnek gyönyörű példáját adta. Meg nem engedte, hogy más tegyen körülé legkisebb szolgálatokat. — E' hírt bocsátom előre, mert megtörténhet, hogy még újság az Ur Fiscális Úr előtt.

Ezen emberemet azért küldöm, hogy hírt vehessek mennyi gabonám és tengerim gyült-be, és hogy az Arendapenzemet 's a' széna' árát, ha elkölt volna, felhozza. — Feleségem arra kéri az Urat Fiscális Urat, hogy ha ott paszulyt, vékáját per 2 f lehet kapni, mint a' minapi Ujhelyi vásárban is költ, számára 3 köblöt ezen pénzből vétetni 's készen tartatni méltóztassék.

Sok dolgokkal vagyon ugyan elfoglalva az Ur Fiscális Úr, de

¹ A ki szó tintafolt miatt nem olvasható.

méltóztassék még is kicsinálni, kinél mennyi Restantia van még, és Szabó János felől a' szerént gondolkozni, a' mint ígérte.

Én mihelytt lehet, lemegyek, 's akkor kijegyezzük a' nekem jutott Curiából a' mit az Öcsémnek általadnom kelletik. De a' kötött Contractusból is kimarada péld. ok. az, a' mit az Úrnak Fiscális Úrnak egyenességétől megnyerni reménylek, hogy a' mi terhet a' birtokra a' Vgye tenne, az engem ne érjen. — Egyéberánt az volna kérésem, hogy Májusban minél többet kaphassak az ígért szerént, hogy bajomtól szabaduljak, s Octobernek 15-dikére ismét valamit. A' kívánt helyeken már tettem szükséges jelentéseket.

A' gonosz idők engem ismét öt nap tartottak ágyban. — A' Nagy Urat és Asszonyt 's az Urnak Fiscális Urnak kedves testvéreit szívesen tisztelvén, ajánlom magamat becses barátságába 's maradok szíves tisztelettel

az Urnak Fiscális Urnak

Széphalom, April 6d. 1818.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz s. k.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1912. 325. l.]

5559. (3586/a.)

Kazinczy — Ifj. Gróf Török Józsefnek.

Felelet

a' Sógoromhoz. Január. 31dikén 1818. küldött levelére 's
Declaratiójára.

Széphalom, April. 26d. 1818.

Edes barátom, A' Marie bánása megfoghatatlan; sem nem jó, sem nem ír. Fő Notár. Comáromy István Urnak Plenipotentiát küld, de Istvánt *Györggyé* keresztelvén-el, 's Fő Notár. Őr mind ezért, mind mivel kedvetlenséget Neked, egykori gyermeki barátjának, tenni nem akar, megírta Marienak, hogy kívánságát nem teljesítheti. Azonban most mingyárt kilencz holnapja, hogy tiszteletre méltó Anyád megholt, 's mi azon felül hogy te Január. 31d. hozzánk küldéd Declaratiódat, semmit sem tevénk. Nekem kezembem van a' Marie által Krassóban 1811. Febr. 6d. vallott Plenipotencia, 's ezzel az ő nevében is tehetnék lépéseket; de én irtózom attól, hogy a' feleségem 's feleségem testvére nevében ezeknek testvér bátyjok ellen úgy lépjek-elő mint Plenipotentiárius, és

hogy én, kit Török Lajos és Rogendorff Aloyzia házasságom előtt is úgy néztek mint tulajdon gyermekeket, most a' Török Lajos és Rogendorff Aloyzia fajok ellen akár mint Megtámadó, akár mint Perlő álljak-fel ; 's meg nem foghatom miként vihet téged arra a' mások tanácsa, hogy testvéreidet perre igazítod. Barátom tekintsük úgy szüleidet, mintha látnák mit cselekszünk ; ne vessük kockára barátságunkat ; gondoljuk-meg hogy a' per bennünket költségbe, 's mind magunkat, mindhármunkat, mind atyádat 's anyádat gyalázatba keverheti. Sok holmit fog megtudni a' világ, a' mit jó volna a' világnak nemtudni.

Te azért kívánod a' pert, hogy lelked' ismertetét megnyugtathassd. Szóljunk világosan : 'S a' lelki ismertetet nem lehet másképp megnyugtadni mint Birói ítélet által? 'S ha valahogy igazságtalan volna az ítélet, (tapasztalásból tudjuk, hogy az sokszor igazságtalan) megnyugtathná e az a' te lelki ismertetedet? Nem az enyémet soha, édes barátom, és ha olyat ítélnének nekem a' mit én nem ismerhetnék a' magaménak, én ugyan el nem fogadnám.

A' közöttünk forgó kérdés épen olly tiszta, a' melly zavarosnak azt a' te tanácsadóid csinálni szeretnék. Kázmér Acquisitum, 's tudod az Acquisitor' akaratját. Az Öröklevélben nemcsak a' fiú-ág említetik, hanem a' leányág is. Én becsültemre állíthatom, hogy az atyád, a' nélkül hogy én kérdést tettem, vagy, hallván ígérését, azt csak egy szóval, vagy egy kézcsókkal megköszöntem volna, két ízben tett bizonyossá, hogy a' feleségem harmad részét fogja birni Kázméri birtokainak ; kimutatta azon *fiókot is, a' hol halála után Testamentomát találni fogják ; sokszor mondá, hogy neki nem egy fija, hanem három gyermeke van, 's a' szó' értelme világos ; 's halála előtt kevés napokkal elébb az anyádnak, azután magadnak is, meghagyá, hogy a' jószág, mihelyt szemeit behunyandja, osztassék négyfelé ;* egyik részt vegye az anyád, a' másikat te, a' harmadikat Sophie, a' negyediket Maric. *Az Anyád kész volt teljesíteni férje' hagyását, 's ő nem vétkes, különbben mint annyiban, hogy a' sok tanácsadót, lelke' ismérte ellen 's elég hosszas küszködése után, követte.*

Acquisitum lévén Kázmér, 's tagadhatatlan lévén, hogy az Acquisitor akaratja az volt, hogy a' három gyermek az egész birtokban egyenlő részt vegyen : most midőn a' ház' atyja 's anyja megholtak, azt kívánja a' rend, hogy az osztály az itt említett mód szerint menjen véghez, 's nem mi keresünk téged, hanem, ha

kirekesztő jusodat képzeled, te keress minket. Én kerülöm a' kedvetlenségeket, és hogy erővel, hatalommal igyekezsek beülni a' feleségem 's sógorasszonyom' részébe, azt tenni soha nem fogom. Bár érzened, édes barátom, hogy az illy gondolkozású 's illy érzésű Sógor mint én, 's az olly két testvéred mint Sophie és Marie, kiknek én viselem képeiket, ezen kémeléssel mit érdemlünk! bár érzened, hogy az a' sok kedvetlenség, a' mellyet mi atyádnak halálakor szenvedtünk, az a' rettenetes megkárosítás, a' mellybe bennünket atyád' akaratja 's anyád ellenkezőse ellen az olly tanácsadók mint szerencsétlen Onkeled, kinek kevés tudományát, de irtóztató arrogantiáját 's mocskos lelki ismertetét ismerni elég alkalmatosságod volt — bár érzened, mondom, hogy az a' sok igazságtalan vád, azok a' hazug hurczoltatások a' mi példátlan békességes tűrésünk, a' mi szeretetünk, melly ezen megrontás' érzése mellett is, erántad el nem hűlt, mit érdemelnek! Barátom, az én bizodalmam hozzád még most sem fogyott-el. De a' történetek kényszerítenek hogy úgy szóljak szívedhez, hogy az én bátor, egyenes, de nem sértő szavaim némelly rossz tanácsadóid' szava ellen elsiketítsenek. Kérlek, feledd őket addig, míg ezt elolvasod, 's akkor tedd a' mit lelki isméreted sugall.

Meghalván az atyád 1810. Jún 23d., 's mi még az nap általmenvén az anyádhoz, ez *Sophienak elbeszélé, mit végze az atyád, 's megígérte neki hogy teljesíteni fogja férje' rendelését. Sophie olly tanácsot ada anyádnak, nékem minden tudtom nélkül, 's azon pillanatban, mellyet most te is sajnálhatsz, hogy Anyád temiatlad elnem fogadott. Sophie arra kérte Anyádat, hogy jöjön hozzánk lakni, te maradj Szenán, 's a' jószág adassék arendába mindaddig míg u' teher le nem lesz fizetve. Akkor osztán vegye mindenik gyermek a' maga részét. Te eljövél, 's azt mondad, hogy neked az idővel is kell gazdálkodnod, nem csak a' pénzzel, és így te a' tanácsot el nem fogadhatod, 's Anyád, ki Sophiet nagyon, téged szintén gyengességgel szerete, elállott attól, hogy lakását hozzám vegye.*

Mind Marie mind én Kázmértt valánk, (Sophie haza jött volt) 's Marie és én észre sem vevénk, hogy Anyád, Onkeled és Te barátom, elzárkoztatok; 's egyszer Anyád azon hírrel jő, hogy *Testamentom nincs.* — Hogy volt, tudom; azt is tudom, melly fiókban állott; de nekem azt soha nem illette kezem, szemem azt soha nem látta; az én modestiám ismeretes, 's elég bizonyosságát adtam egy két héttel is elébb mint atyád kimult, hogy ellened soha nem dol-

goztam. — Minekutána volt és nincs, minekutána a' szóval tett rendelés nem rosszabb reánk nézve mint a' Testamentom lehetett, minekutána azt elzárkozva kerestétek, mondd-el magad, mit szabad itt feltenni? Én nem vádollar; elvehette azt Onkeled is, kinek lelki ismérétehez az olyan hozzá fért; ő vak volt ugyan, de tudhatott 's tudta hol állott az, 's a' te jelen nem létedben is elvehette. Maga az a' szó, a' mellyel téged eltilta a' levelek közlésétől, mutatja igazságtalan lelkét.

Anyád mind a' mellett a' maga lelke tisztaságával ki mondá mit vége atyád, 's declarálta hogy a' két leány' részét kiadja. Te protestáltál, 's nem engedted.

Kevés napok múlva propositiót tevél hugaidnak hogy mivel a' birtok felnem osztathatik, ne kívánjuk hogy felosztassék; elégedjünk-meg a' jószágnak nem birtokával, hanem csak jövedelmi felosztásával. Mind mi, az az Sophie és én, mind Marie és Dellevaux, erre egyszerre rá állánk. El vala végezve nálunk, hogy mi a' jövedelmet úgy is az adósságok' fizetésére fordítjuk, 's nekünk még kedvesebb volt, hogy a' te kezében legyen mint az arendásokéban. Bízunk testvéri szeretettedbe.

Más nap azt kívántad, hogy a' jószág háromnak kevés lévén, Sophie és Marie azt adják-el neked, 's egyikének is másikának is húsz ezeret ígérél. — Én Kázmérhoz két órányira lakván, D'Ellevauxnak pedig csak leánya 's csak férjfit illető jószágáa lévén, a' kérést nem fogadhattuk el.

Nem boldogulhatván velünk, expunctum hinc nomen scribentis cognati, jött az eladásra buzdító levél, hogy adjuk-el, mert a' Dieta terhet fog vetni a' jószágra, nem a' Capitalisokra. (Nomen expunctum cognati domus est B. Nic. Wécsey socer C. Josephi Török.)

Ennek sem lévén sikere, *declaráltad, hogy már semmit nem adsz, mert megcsaltad volna magadat; Minden a' tied. Anyádat rá vevék tanácsadói hogy neked adjon-által mindent, 's azt mondaták vele: Ich habe Nichts; ich lebe aus den Gnaden meines Sohnes.*

Váratlan dolgok voltak ezek, 's nem csuda, ha a' fájdalom D'Ellevauxt kifakasztotta.¹ *Én úgy hiszem hogy ellenem panaszod nem lehet, hancmba az fájt volna neked, hogy nekem ezek nagyon*

¹ Itt a lap szélén K. e jegyzése olvasható: «in diversorio Patakiena. 1810. Men. 8bri.»

fájtak. Barátom, ha megbántottalak volna csakugyan, de a' mire én soha nem enlékezem, kérlek szívesen, engedj-meg. Meg fogsz, ha meggondolod, hogy te sem maradtál volna egészen csendesen, ha feleségeddel és veled Sógoraidd bántak volna így.

Anyádat nem szünt-meg furdallani lelkiismérete, 's megnyugtatót keresett. Arra vevék, hogy bennünket kényszerítsen Compromissumra. *Mi csak Capacitációt kérünk; 's minthogy azt soha nem nyerheténk-meg, végre reá állánk a' Compromissumra. De Anyádnak e' szavai: Spricht das Compromiss meinen Töchtern ab, so erhalten sie ohnehin nichts: spricht es ihnen aber ihr Theil zu, so setze ich mich in meine Witwen-Rechte ein, und sie sollen bis zu meinem Tod nichts erhalten. Ezek a' szók, és az a' hallatlan kívánság, hogy mi úgy lépjünk Compromissumra, hogy ne is tudjuk miről van ott szó, 's a' papirosokat teljességgel ne láthassuk, arra bírtak bennünket, hogy mi a' Compromissumról többé hallani sem akaránk. Minek? az csak tüzet csinált volna köztünk, és a' te hív tiszteletet érdemlő, 's igen jó, de szinte az igazságtalanságig gyengévé tett anyád eránt. Én mind ezeket Onkelednek tulajdonítom, és a' Fiscálisodnak, kinck kezével a' Zsolezai levél is írva van. — Kértem a' leveleket, 's két esztendeig vártam utánok, mert Fiscális Kossuth Ur ki nem kereshette az Elenchusokat. Barátom, erre sem két eszt., sem Fiscális nem kellett. 'S hol a' néhai Dókus József Ur által csinált Elenchus? holott veled azt az Assecuratiót tétette Kossuth Úr hogy ennél több Elenchus nincs? Ezeket én csak most adom vissza, holott még az nap vissza adhattam volna a' mellyen vettem. De mindég kerültem az alkalmat, hogy kedvetlenségeket ne mondjak.*

Barátom, az a' nagy véték, hogy gyermekeim anyjoknak birtokát tcherrrel veszik majd által, azoknak lelkeken fekszik, a' kiknek te többet hiszel mint magadnak. Hogy magadnak higgy, azért terjesztem elődbe ezeket. Ne vedd bántásképen. Lelked azt fogja kiáltani, hogy te sokkal tartozol Sophienak és Marienak. Tedd ezt kérlek.

Legsürgetőbb kérésem az, hogy Nyomárkai József Urat bocsássd a' levelekhez. Ha Kossuth Ur nyúlhat oda, ez is nyúlhat. 'S minthogy a' szóval való tractátót eltiltasz, engedd, hogy Nyomárkai Úr Capacitáljon. A' dolog nem szenved haladást, mert el talál tunni (!) az esztendő, 's ha nem boldogúlok, látom mit kell tennem. Én fogadom azt, hogy, Sophie és Marie nevekben, vala-

mikben kedvedet tehetem, 's Marie miatt tennem szabad, teljesítem, 's barátságodat, testvéri szerctettedet mindenben megnyerni igyekszem.

Ajánlom magamat barátságodba 's mar(adok)

tisztelő szíves barátod

Kazinczy Ferencz.

[*Kívül Kazinczy jegyzete:*] Kazinczy Ferencz Válasza Gróf Török Józsefhez, az 1818. Január. 31d. írt levélre. — Széphalom 1818. April. 26d.

[Kazinczy másolata a Magy. Tudományos Akadémia könyvtárában. Oklevélgyűjtemény. Ívrét. 41. sz. Levelek 4. Irod. levelek. III. 3.]

5560. (3613/a.)

Tantsits Ignác — Kazinczynak.

Nagy Mihály d. 21ten Junii 1818.

Lieber theurer innigst geehrter Freund!

Seit einem Jahre scheiterten alle meine Plane, dich zu sehen, und wenn gleich auf Augenblicke nur, meines Daseyns in deiner Gegenwart wieder einmahl recht froh zu werden. So wollte es bisher die eiserne Macht der Umstände; vielleicht ist mir die Zukunft günstiger. Tausendfachen Dank für die mir gcliehene Bücher, die mir viele vergnügten Stunden verschafften; vorzüglich dein mit Attischem Salze so reichlich gewürztes Manuscript, dem ich von ganzer Seele eine Beförderung zur Nachwelt wünsche; ist es möglich in einer noch grösseren Ausdehnung. Unsere Nachkommen würden darinn sehen, dass viele unserer jetzigen Landsleute auf der Höhe standen, auf der sie sich befinden werden. Wenn niemand darüber schreibt, so prememur nocte quia caruimus vate sacro — Ich wünsche dir Glück mein edler Freund zur Geburt eines Sohnes. Gross muss deine Freude seyn, und ein erhabenes Gefühl dein Innerstes Durchströmen, wenn du die Reihe der so gut gerathenen Kinder deiner physischen und geistigen Zeugungskraft durchschauest. Der Himmel segne dich und die deinigen ist der Wunsch deines dir vom ganzen Herzen ergebenen Freundes

Tantsits mp.

[Másolatban a Kazinczy F. fogsága idejebeli leveleket tartalmazó s most Ducsay Dénes ny. vm. árvsz. elnök birtokában levő Kraynik Ferencféle, 1834-ből való kézír. kötet 201. l.]

5561. (3628/a.)

Lipthay — Kazinczynak.

Méltóságos Királyi Tanácsos Ur!

A' Gróf fő-Ispány Ur Eő Excellentziája a' folyó Hónak 24^{én} reggel fog indulni Antalbul 's délre Szalatnyára, éjszakára Nyékre megyen. 25^{én} az az, a' Gyűlés napján, bé-jő Ságra reggel [!] 8 óra tájban, délig Gyűlést tart, 's meg evén a' 12 személyes ebédet, délután vissza megyen Nyékre, a' hol a' 26^{át} és 27^{ét} el-töltvén, 28^{án} Bétsnek veszi uttyát. Szalat[nyán] az Ispány Házánál fog ebéde[lni] a' mint Præfectus Ur beszédjében ki-vehettem hihető azért, mert tsak maga akar lenni: jöhet hát a' Mltsgos Ur 25^{én} jókor reggel, de én még-is azt kívánnám, hogy 24^{ben} éjszakára legyen szerentsém Nagysádat itten tisztelnem, mert bár mindég lássam Nagysádat, de olyan is van, a' mit minél előbb szóval szeretnék közölni Nagyságoddal: a' ki örökös tisztelettel mar.[adok] Ságban 21 Julý 1818

A' Méltsgos Urnak

alázatos szolgálja
Lipthay mpr.

[Címzése:] Spectabili et Perill. Domino Francisco Kazinczy de Ead[em] plurium I. Cottorum Tlæ Judriæ e prim. Assessori . . . Dno . . . sincere colend. — p. Budam Cassoviam — Szép Halom.

[Eredetije a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában.]

5562. (3656/a.)

Kazinczy — Kraynik Józsefné szül. Kazinczy Klárának.

Sz(éphalom). Octob. 27d. 1818.

Édes Klárim,

Egy holnapja hogy hozzád készülök, de a' sok baj, 's a' bekövetkezett véletlen hídeg nem cresztettek. A' mit szóval akarék mondani Pepinek, ime itt írom. Az Isten tegye szerencsésé, 's adjon neked ezen lyányodban és vődben is annyi örömet, mint az elsőben. En Uram Öcsémet Markos Urat régen ismertem, becsültem, szerettem: újabb látása nevelte indulatimat, 's feleségem belé szeretett. Mondjad ezt magának is ha nálad van, vagy ha

előző. — Vártam, hogy Vitkovicsot hozzám hozza, 's elmaradt ; képzelem tehát, hogy V. felnem jött Pestről.

Nekem az Ujhelyi két szőlőben három hordó borom leve. Thalie csókolja kezedet, 's azt jelenti, hogy a' fejér nyúlak hatra szaporodtak. — Lovaim még el nem költék, de azon eddig nem is törődöm ; annál jobban kelhet-el a' két fekete ; a' kisebbiknek a' háta már kiegyenesedett ; alig lehet rá ismerni, hogy a' szegény telelés görbévé tévé. — Trajánomat Fő Notar. Szirmay csudálta minap itt lévén, egy más vendégem ezer forintba becsülte. Már vagy négyszer úgy meghányt, hogy egyszer süveg nélkül jöttem haza, 's az Ujhelyi héti vásárra menők megállottak, de hozzá nem mertek jönni, de le csak nem vetett még is, mint a' körülte szolgáló 's jó lovagló legényt.

Emil Uram Octób. 13d. van befogva. Kázmérből jött hozzá az Instructor, 's eddig igen jól megyen a' dolog. A' gyermek könnyen is tanul, örömet is.

Zseni és Thalia Ujhelyben vannak. Zseni volt tegnap a' Claviermesterné lyányának keresztanya. Képzeled melly öröm ez a' két kis lyálynak!

Bálinton előmlött valamelly veres Ausschlag, de külömben egészséges és nő ; ma holnap nagyobb lesz mint az a' nőni nem akaró gyenge Fizsi.

Elj szerencsésen, édes kedves Klárim. Sophie tisztel, csókol. A' gyermekek ajánlják magokat gráciádba.

Csókolom Loyzi Öcsémet ; a' Tud. Gyűjt. nem küldhetem, mert egy darabja sincs itthon.

[Eredetije a Magy. Tud. Akadémia könyvtárában. M. Irod. Levelezés. 4r. 118. sz.]

5563. (3658/a.)

Kazinczy — Vay Ábrahámnak.

Édes barátom!

Ez a' nedves idő elnehezítette rheumatismomat, már tegnap este elsetétedéskor olly kinokat érztem, hogy előre lehete látnom, hogy Liszkai s Tarczali utam elmarad, 's így hozzá fogtam a' Declaráció leírásához 's megírtam a' Szatmári Urhoz intézett levelet, mellyet itt azért küldök petsét nélkül, hogy a' Méltós. Ur is megolvashassa. Egész éjszakát kinok közt és minden álom nélkül

töltöttem el és ma vesicatoriát rakatok fülem mellé, hogy megszabaduljak a' szenvedéstől. Ne neheztelj tehát elmaradásom miatt, az nekem adott volna nagy örömeket, 's kérlek hidd el, hogy én a' te társaságodban tudtam volna üresen nem maradni, csudálom azt, a' mit neked nagy mértékben adott az ég, a' mit te nagy mértékben szerzél eddig is.

Képzelem hogy a' Mélt. Urnak sok tekintetek ellenzhetik hogy levelemre maga válaszoljon : de abban Te engem kisegithetsz : ird meg Te a' mit mondani fog, 's kérd, hogy válaszodat megolvasni méltóztassék. A' Szatmári Urhoz szálló levelet azután hogy a' Mélt. Ur megolvasandja, pecsételd le akár melly pecséttel, 's add által azon jelentéssel, hogy nekem kedves lesz utasítása, ha azt nem mingyárt most küldendi is, minthogy a' szüreten ideje talán nem marad, hogy feleljen. De kérd szóval Te is, mind én kértem levelemben, hogy mind a' Declarátiót, mind levelemet méltóztassék válaszához zárni. Agens Szatmári Urnak (kinek én poetai becsét is ismerem) ajánlj barátságába, 's kérd ezt az Urat, hogy bátyjához irt Declarátiómat 's levelemet méltóztassék hasonló végre megolvasni.

Uram Bátyámnak K. P. Urnak olvasd fel a' Szathmári Urhoz irt leveletem a' szekéren, hadd lássa, hogy ezek kézzel tapogatható fortélyok. Öllelek Édes barátom! 's azt óhajtom a' világnak hogy gyermekeidben atyjoknak és Nagyatyjoknak lelkek ki ne fogyjon. Élj szerencsésen.

Méltóságos Udvari Consil. és Septemvir Ur
mély tiszteletű Méltóságos Uram!

Rheumatismusom meg nem engedi, hogy utnak menjek, 's így kénytelen vagyok a' Méltós. Urhoz kérésemet csak papiroson tenni : ne vonja-el a' Méltós. Ur tőlem segedelmét, oktatását, utmutatásait. Ha magam volnék, nem sokat törödném régi sorsomnak tovább hordásával : van nekem annyi philosophiám hogy azzal magamat teljesen beérném, kivált minekutána a' házi örömeket inkább szeretem mint a' nagy világ cifra tolongásait. De hat gyermek atyja lévén, 's nem ifju többé, szinte tiszttem keresni azt, 'a' mit gyermekeimtől prókatori sok tanácsadók által koholtatott mesterségek igyekeznek elvonni. Ajánlom őket s magamat a' Méltós. Ur kegyességeibe : azok unokáji annak a' jó embernek a'

kit a' Méltós. Ur szeretett, 's ha élne, ő maga is kérné arra, a' mire én kérem a' Mélt. Urat.

Maradok alázatos tisztelettel :

A Méltós. Urnak

Széphalom Octób. 31-d. 1818.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz sk.

[*Címzés:*] à Monsieur Monsieur Abraham de Vay, Chambellan
de Sa Majesté Imperiale Royale Apostolique

à Ujhely

[Eredetije gróf Vay Gábor berkeszi levéltárában.]

5564. (3687/a.)

Kazinczy — Kápolnay Antalnak.

Széphalom, Január 8d. 1819.

Tekintetes Fő-Notárius Úr,

különösen tisztelt Uram!

Becsületes embernek minden dologban, de leginkább a literárius világ dolgaiban, mindennél szentebbnek kell lenni az Igazságnak és Szabadságnak, s az utóbbit még akkor is tisztelnie illik, midőn ellenkezik az ő vélekedésével. Mennyiben vagyok praxisban hív ezen theoriámhoz, az eránt nem engem illet az ítélet : de azzal szinte dicsekedhetem, hogy nem csak sokszor engedtem már a mások győző okaiknak, hanem hogy megtévedésben voltam, s hogy másoknak volt igazok, azt olyankor is elhirdettem, a midőn elhallgathattam volna. Nyugtalanul várom tehát a Tekint. Fő-Notárius Úrnak Értekezését Hunyadi Jánosnak törvényes házasságon kívül történt születése felől, s ígérem azt, hogy ha megnyerendem erre engedelmet, Erdélyi Leveleim mellé nyomtattatom. Azok végre ezidén sajtó alá jutnak. Tartván tőle, hogy olyat talállok elmondani egyről vagy másról, a mi annak, a ki felől szólok, egy vagy más tekintetben kedvetlen lesz, az elmúlt Júniusban beküldém MSomat¹ Erdélybe, s csak Deczemb. első napján kaptam-vissza. Követém a mit ezek kívántak, s mindent elhagytam a mit nem javallottak : s így azt nyercem, hogy a munka

¹ Manuscriptumomat.

Szerk.

a tónus gravissága által pótolja-ki, a mit előbbi dolgozásom naive-téje és stílusa által nyert volna, s a megváltoztatás által egészen elvesztett. Barátimnak igaza van: nem minden szereti, hogy portréja a szemlélés végett mások elébe tétessék, s azt mások, a szokás szerint nem mindég kedvezve, glosszálgassák. Egyedül a geniális Báró Naláczinak képét adom úgy, a hogy festettem volt. Ő az az ember, a ki ezt nekem megbocsátja.

Hogy nekünk Dietánk legyen, nem igen hiszem; úgy tetszik, az Aacheni egygyüttléte az Európa' Fejedelmeinek azt szükségtelenné teszi, mert ott, az emberiség örömeire, megelőztettek a hadakozások. Rendcs dolog elnézni mint megyen az emberi nemzet' dolga a' *láthatatlan* kéz' igazgatása alatt. Francia-országban a' Napóleon' megbuktatása által hány hozzá-ragaszkodó Francia vádolta az Isteneket, hogy a jó ügyet megbukni hagyák: s most hány Napolconhoz-ragaszkodó Francia eszmél-fel, s hány kiáltja, hogy az Istenek csakugyan gondolnak a világgal, még midőn olyat engednek is, a mellyen a rövidlítású halandó botránkozik, mert neki nem lehet nem botránkoznia. Nekünk Europaiaknak igen keserves, hogy America respublicanizálja magát, s így elszakadván tőlünk, pénz onnan hozzánk nem jöhet, s minket elől a szegénység, és az, a mi szegénység következése.

Olvassa e a Tekint. Úr az Ungarische Miscellen nevű Füzeteket? Szeretném, ha azt minden Vármegyében olvasnák, 's minél többen. Nekem is van benne egy munkám, a Berzeviczy Gergely De conditione rusticor. in Hung. nevű Irására. Mind maga Berzeviczy, mind egy ismeretlen valaki rossz neven vette nekem tüzességemet. De valóban nehéz akkor tűzzel nem szólani, midőn Nemzetünk felől a nem való oly bátran mondatik, még pedig Magyar által. Vastag s goromba talán nem tudok lenni: de élesnek lenni nem rút. A szabad ember' szólása nem mindég sima, s a szabad nép' tanácskozásai nem mindég csendesek. A Dieták Magyarországon, Londonban és a hajdani Romában nem oly tüzetlenek mint némelly helyeken, mely helyeken szólani sem mernek.

Prof. Hegedűs Úr' leveléből tudom, hogy Enyedinek már van papiros-malma, s hogy ezidén tétetik-le a Collégium' új épületének fundamentomköve, s nem csak új Bibliothéca, Muzéum s egyéb lesz, hanem Csillagnéző is, s Botanicus kert, még pedig a Régiség. Statuájival, s hogy Ő Excellja gyakran fordul-meg a tanulók közt.

s őket kivált a' Classica Literatura' tanulására serkengeti. Ezt Erdélyi Leveleimben elmondám. Jelentse a Tekint. Úr Ő Excelljájának mind aláz. tiszteletemet, mind ezekért köszönetemet, humani nihil a me alienum puto.

Maradok megfoglyhatatlan tisztelettel

A Tekint. Fő Notárius Úrnak

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

Bár nékem a Tekint. Úrtól azt volna szabad kérnem, hogy írassa-le valamelly értelmes ember által a mi a három Hunyadi sírkövére van metszve a Fejérvári templomban. Szeretném azt munkámba benyomtattni, s sohol sem lelém az Erdély felől írt munkákban. Magam írtam volna le, ott lévén, de azt hittem, hogy Benkőben feltalálom. — Ismeri e a Tekint. Úr azt a rövid, de derék munkát, melly 1818. (sine loco editionis, de a mint a betűk mutatják, Pesten Trattnernél) *Ansichten von Siebenbürgen* név alatt jelent-meg? Németül van írva: de nem Szász lélekkel.

[Eredetije Mike Sándor gyűjteményében, az Erd. Múzeum Levéltárában, Kolozsváron.]

5565. (3706/a.)

Kazinczy — Gróf Teleki Lászlónak.

Méltóságos Gróf Táblai Báró 's Administrátor Úr,
nagy tiszteletű Uram!

Erdélyi Leveleimet e' tavasszal le akarván vinni Pestre, 's egyedül olly véggel, hogy azokat a' Mélt. Grófnak is felolvasshasam, attól tartván, hogy valamit ollyat mondhatnék Erdély és a' Teleki ház felől, mellyet nem kell elmondanom. Ettől annál nagyobb okom van tartani, mert Ő Excell. a' Cancellariusnak válaszából is látom, hogy egy nekem ártatlannak látszott dolog Ő Excellentiájának nem volt volna kedves, ha elmondatottnak volna. A' dolog csak Genealogiai lánczot illet. — De ezen utam elmarad sok okaim miatt, 's azért is, mert a' nyomtatást tovább halasztanom lehetetlen. Hát-szor dolgozám újra meg újra a' Munkát, 's az elmúlt nyáron beküldém Erdélybe, hogy ott olvassák-meg, 's mutassák-ki, a' mit vagy kihagynom, vagy meg változtatnom, vagy hozzá-tennem kell. Azolta ismét egészen újra dolgoztam az öt kőncz papirosból álló

Munkát, 's úgy tetszik, ezen hetedikszéri dolgozásom sajtó alá mehet már, kivált minekutána azt ott egy nagy férfi megtekintette. Egy kívánságom volna még: — az, hogy a' Teleki-ház' Genealogiáját a' szerint dolgozhassam-fel, mint a Bethlen házét adom: ezt nem valamelly titkos okra nézve, hanem azért, mert ez szülte Gábort, Jánost, Farkast és Miklóst, kik a' haza történeteiben fénylenek, 's örökké fognak fényleni. Munkámban semmi egyéb ház' Genealogiája elő nem fordul ezen egyen kívül. Melly szerencsés volnék én, Méltóságos Gróf, ha azon kedvezésével dicsekedhetném a' Mélt. Grófnak, hogy a' Teleki Mihály maradékát is előszámlálhatnám. Ezért esedezem a' Mélt. Gróf előtt alázatosan. A' leányokat is szeretném említeni, de csak magokat és férjeiket, nem maradékaikat is. — Mihálynál említeném a Garázdákat és Vitéz János Püspököt. A' ház a' haza' történeteire nézve, Mihálynál kezd ragyogni, 's úgy ragyogni, a' hogy kevés ragyog.

Vissza jővén Kolozsvárra Enyedről, említettem volt a' Mélt. Gróf' már siratott testvérének, hogy az Enyedi Bibliothéca a' Teleki háznak olly kincsét bírja, mellyet, hihető, vagy ellopott Benkő József, vagy kölcsön vett volt 's vissza nem adott. 204 originalis levél a' Telekiektől és a' Telekickhez, nevezetesen Mihályhoz, együvé varrva, vagy kötve, a' Benkő M. S.¹ -ai között áll ott. Én tudom mit kíván tőlem a' Moralitás, 's az a' megbecsülhetetlen jóság, a' mellyet Enyeden erántam mind Ő Exc. a' Collégium' mostani Curátora, mind a' Professorok bizonyítottak: de a' háládatosság itt conflictusba jó a' Moralitásnak egy más parancsolatjával, melly azt kívánja, hogy adjak hírt a' tulajdonosnak, hol van elveszett portékája, és hogy ezt a' megholt Grófnak, 's most a' Mélt. Grófnak is, kijelentem, magam előtt nem szégyelem. Azonban előre látván, hogy az Enyediéknek épen nem volna kedves, ha megtudnák, hogy a' hospitalitást így fizetem: alázatosan kérem a' Mélt. Grófot, méltóztassék nevemet elhallgatni. Én, ha az én familiámat illető papirosok jutottak volna oda, azt az ajánlást tenném nekik, hogy azokat nekik leíratom, de az Originálokat semmi áron nem hagynám ott.

Visszatérek előbbi kérésemre, esedezem alázatosan, méltóztassék a' Mélt. Gróf az említett Genealogiai elágazás által Munkám' becsét nevelni. A' jótétel nem egyedül velem, hanem az egész

¹ Manuscriptum.

hazával 's a' maradékkal lesz közölve. Én a' Telekieket forró tisztelettel szeretem 's előadásom éreztetni fogja érzéseimet.

A' Tudom. Gyűjtem. Januáriusi darabjában nagy figyelemmel 's tisztelettel 's örömmel olvastam a' Mélt. Gróf Értekezését. *A' ki elkészülve, szabadon, tűzzel szól, de erőszak nélkül 's proselytusokat a' czimboráskodások 's ígéretek 's rettentések által gyűjteni nem igyekszik*, előttem mindég tiszteletes, mert azt teszi, a' mit az ügynek általa ismért java 's a' köz haszon kíván; 's a' Méltós. Gróf erre ada, kivált Értekezésének utolsó soraiban, tiszteletes példát. Bár mindenek ezt tennék! bár az 1817 és 1818-diki Redactio is ezt tette volna, a' helyett hogy erőszakoskodott, az ellenmondásokat fel nem vette, 's a' maga által kedvelt félnek vastagságokat engede. Annál élesztőbb az, a' mit az ez idei Redactio tevé törvényül magának. A' mi a' Pápai Catechismussal történt, rettenetes igazságtalanság; 's ámbár annak pártfogásáért némellyeknek dühödt bosszujokat tapasztalom, örvendek, hogy magamat kitettem. Ha a' Tnd. Gyűjt. azt tette volna továbbá is, egy új Holnapos Írásunk fogta volna hallatni magát. — A' Nyelvbeli Újítások dolgában én ellenkező értelemmel vagyok mint a' Mélt. Gróf, mert az Értekezés csak a' Stylistica' alsóbb nemeit vette tárgyba: de követni fogom a' Mélt. Gróf dicső példáját, s' az erőltetést továbbá is kerülni fogom. Annak haszna úgy sincsen, 's itt is igaz, hogy a' mi hitből (okokon épült meggyőződésből) nincs, az nem állhat meg, annak elébb-utóbb fel kell dőlni. Nem ismerek barbarusabb gondolatot mint azt, hogy tudománybeli dolgok szedett és számlált vok-sok és parancsolat által kormányoztassanak, vagy hogy alku szerint határozottassék-meg valami, 's a' mire engemet Consil. Fejér Úr hiva-meg, hogy az EGGYSÉG kedvéért egyikünk a' maga gondolkozását 's érzését 's vélekedéseit áldozza-fel a' másikáénak. Meg nem tudják fogni, hogy én az Erdélyi Levelekben péld. elég jól és tisztán írok magyarul, 's éppen nem így a' postai stilusú dolgozásokban; 's nem látják, hogy Cicero sem úgy szólott a' Nép előtt mondott Beszédekben, mint midőn Atticushoz és a' testvéréhez írt, hogy Virgil és Horácz tele vannak Hellenismusokkal, és hogy Homérban sok van a' mit a' prosaista Görög nem mondott. — Ezen a' mezőn is egy nagy fényt ad a' Teleki ház a' hazának. Melly tanult, lelkes 's nagytűzű férjfi a' Méltós. Gróf kedves fija! Nekem ez most minden gyönyörűségem, minden reményem: 's valamikor ősz hajamat pillantom-meg, elfog az az elkeseredés, hogy ennek teljes

virágát nem fogom érhetni. Midőn én a' Romy Munkájához megírtam az Előbeszédet, meg sem álmodtam, hogy belőlem jövődölés lelke szól. Örvendjen a Méltós. Gróf azon dicsőségének, hogy illy fiat nemzett 's nevelt a' hazának, 's annak a' lelkes asszonynak, a' ki ebben a' Mélt. Grófot segítette, mutassa be az imádásig menő tiszteletet nevében.

Maradok alázatos tisztelettel A' Méltóságos Grófnak
Széphalom Február 23d. 1819.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1918. 106—108. l.]

5566. (3713/a.)

Teőke Eliza — Kazinczynak.

Schätzbarster Freund!

In nicht geringe Verlegenheit hatt mich Ihr Schreiben von 3-ten Febr versezt — in dem es mich der sichersten Hofnungen, welche ich auf Ihr Versprechen setzte, beraubt sche. Sehr viel habe ich dadurch verlohren, dass ich dises Geld nicht biss zum bestimmten Termin hatte, nicht allein, dass ich dadurch meines Credits verlustig wurde, muste ich mich noch durch ein Winculum verpflichten wenn ich den Termin nicht halten sollte, 50 # in Gold zu zahlen. Jezt komt es bloss auf die Discretion meines Gegners an, ob Er diese Verschreibung fodern wird. Ich hätte ja recht gerne dises Geld bey Ihnen noch länger belassen, wenn nicht die dringende nothwendigkeit es foderte, alle meine ausstehenden Gelder Eincassiren zu müssen.

Vor 3 Jahren fing ich einen Pfand Process an, wegen einem bedeutenden Theil in einem Dorf welches mein Schwiger Vatter versezt hatt. der Process ist seinem ende nahe — mein Gegner aber Starb in Octobr 1818. Seine Successoren liessen mir ein amika antragen, und ich nahm es an. die Pfand Summe ist 6600 f. Convention. da ich kein Conv. Geld habe, so muss ich es mir gefallen lassen laut Cours zu zahl. Ich habe mit meiner Gegner 3 Termine gemacht in welchen die ganze Sume belegt wird. der erste ist schon verflossen nemlich zu ende Jener. der 2te anfang April der letzte anfang Sept. Sie sehen also Teurster Freund, dass mich meine Umstände zwingen, auch gegen meine Freunde unerbitlich zu

seyn — Von meinen Einkünften kan ich es nicht zahlen, den Sie wissen, dass ietzt unser Producte nichts gelten. Aus den Gruben bekommen wir seit 3 Jahren nichts. folglich war ich bemüssiget meine wenigen Capitalia aufzukündigen, und noch oben drein Schulden zu machen. Bemühen Sie sich daher Bester Freund, dass Sie mir je eher dises mein Geld schüken können. Es war mir süßes Vergnügen Ihnen damalen in Ihrer Verlegenheit Helfen zu können. vergelten Sie meine Freundschaft ietzt, durch die erfüllung meiner Bitte. — — Auch meine Mutter hatt mir den Auftrag geben Ihr bey Ihnen habendes Capital auf den Termin nemlich im Sept zu belegen. Und da solches durch die Scala biss auf 1764 f. xr 42. reducirt worden ist, so kann es Ihnen nicht schwer fallen diese Summe zu belegen. Meine arme Mutter ist auch ietzt übel dran, Sie bekömt aus Ihren Gruben nicht, und muss noch Monatlich zu 1000 f. oder mehr, auf die Lohne derr (!) Heyer¹ zahlen. Meine 1000 f. sind auf 847 f. 17 xr. reducirt nebst 2 jährigen Intresse. Ich lebe also der sichern Hofnung, dass Sie alles anwenden werden um meine Wünsche auf das baldigste befriedigen zu können, die ich mit ungecheuchelter Freundschaft verharre.

Ihre

Leutschau d. 9t. Merz 1819.

aufrichtige Freundin
Elise Teöke.

[*Kazinczy jegyzetei a levélpapíroson:*] 12. apr. 1819. küldöttem Rummy József Urhoz 900 frt. Az én számlálásom szerint a' Scala az Obligatorialist 781 f. 15. xrra reducálta. 2 eszt. interes nem tesszen 100 f. és így kértem, hogy tekintesse meg valamelly értelmes Prokátorral; ha a' pénz kevesebb, hozzá fogok fizetni, ha több adja által a' mi több az anyjának. Az Obligt. vissza kérem. Az anyja ne remélje hogy e' pénz szükében fizethessek.

[Eredetije őzv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

¹ Heyer = Häuer.

Szerk.

5567. (3726/a.)

Teőke Eliza — Kazinczynak.

Leutschau d. 20ten April. 1819.

Verehrter Teurer Freund!

Durch diese hier beÿ geschlossene Obligationen werden Sie sich über zeugen, dass Ihr Geld richtig zu meinen Händen kommen ist. Sehr gutt traf es sich, dass ich grade meinen Sohn, mit den Professor Barleÿ welche beÿ mir die Feÿertage zu brachten, zurück schükte, und grade in den Augenblick HErr v. Rumi zur Frau v. Szender mit dem Gelde kam. Mein Sohn empfing das Geld aus Händen des HErr v. Rumi. und hatt es wohl verwarter durch meinen eigenen Bedinten an mich überschükkt. Ich danke Ihnen Lieber Freund, dass Sie mich zum Theil aus meiner Verlegenheit riessen — Ich war noth gedrunge einige Tausend auf zu nehmen um mein Worth halten zu können — allein sehr schwer geth es biss man ein Capital zu leuhen bekömt, so arm an Gelde ist ietzt jederman.

Ihre Berechnung Lieber Freund scheint nicht ganz richtig zu eÿn. Ich habe laut den Scala Buch ein Auszug gemacht, so gefunden, dass die 1000 f. seit 1803 auf 847 f. 27 $\frac{1}{2}$ xr reducirt wurden. Das jährliche Intresse dafür zahlte ich mit f. 46. 54 xr es sind zweÿ jährige, und 3 Monatliche Interesse, wie Sie es aus den hier liegenden Contracten sehen werden rest, folglich kommen an Interessen f 105, 31 xr. das Capital macht 847 f. 27 $\frac{1}{2}$ xr. sind in Summa f. 952.58 xr. folglich hätten Sie noch einen rest an mich zu zahlen mit f. 52., 58. xr. den[n] nur grade 900 f. war Ihr an mich überschüktes. Ich werde alles thun um beÿ meiner Mutter eine Für-Bitterin zu seyn, in ansehung des Geldes, damit Sie noch ein Jahr damit wart ensoll. ich glaub es Ihnen gerne wie schwer es jedem fällt iczt Geld zu belegen. Zipsen welches sonst vor villen Comitaten in ansehung der Bergwerke eines der reichsten war, liegt iezo ganz darnider. Wein Handel geth nicht, niemand kauft etwas. Mitt einem Worth in allem eine gänzliche Stokung. Trösten wir uns Lieber Freund! und hoffen wir auf bessere Zeiten — — Diesen Brif schüke ich gelegentlich an HErr v. Rumi durch dem Sie ihn erhalten werden. Leben Sie wohl ich verharre mit der aufrichtigsten Freundschaft

Ihre

unveränderliche Freundin

Elise Teőke.

5568. (3780/a.)

Kazinczy — Gróf Teleki Lászlónak.

Méltóságos Gróf Septemvir és Fő-Ispáni Administrátor,
nagy tiszteletű Méltóságos Uram!

A' Méltóságos Grófnak hozzám ereszteni méltóztatott levele egészen érezteté velem azt a' kegyesség nagy mértékét, mellyel erántam viseltetni méltóztatik, a' nélkül hogy én azt megérdemlehettem volna. Így a' mennyire szerencsémnek örvendek: épen annyira megpirítva érzem magamat e' kegyesség által. Mint óhajtanám, Méltóságos Gróf, hogy azt egy vagy másképen érdem által nyertnek tekinthetném! De annyit szabad mondanom, 's légyen az' egész köszönete a' tehetetlennek, hogy a' Méltóságos Gróf' megbecsülhetetlen jóságai hálátlannak nem jutottak.

Sok hónapokig hallgattam, 's azért hallgattam, hogy Erdélyi Leveleim' Manuscriptumát, minekelőtte azt sajtó alá ereszteném, a' Méltóságos Gróf' ítélete alá terjesszem. Mert ha azt Erdélyben néhányan megolvasták is, lehet valami benne, a' mi kitörlést 's változtatást kívánhat, vagy a' Telekieket eggy vagy más okra nézve kedvetlenül érintheti-meg, a' mit én távolról sem gyaníthatok. Hogy rajtam valami ilyen ne történhessen-meg, fogadom a' Méltós. Grófnak, hogy mihelyt azt Censorom visszaküldi (hatodik hónapja, hogy kezében vagyon), a' Mélt. Grófnak elébe terjesszem. Valaha talán elkészül megtekintésével. Még eddig csak azt tudom, hogy keveset törle-ki. Bethlen Gábor felől egy helytt azt beszélém, hogy Magyar Királynak választatott. Itt e' szokat szúrta textusomba: *A' pártosok által*; 's ha változtatásai mind ilyenek lesznek, nem lesz panaszom ellenek. Bár az ő szavait cursiv betűkkel rakathatnám-ki.

Alázatosan köszönöm kérésem' teljesítését a' Teleki ház' eredete 's elágazása felől: de a' Mélt. Gróf' kegyessége engem arra vetemít, hogy a' férjfi Telekiek' neveik mellé viselt méltóságaiknak feljegyzéséért is esedezzem, és a' Mélt. Gróf' kedves testvérének bővebb Biographiájáért mint a' mellyet az Erdélyi Muzeumban találunk. Az jól van dolgozva, de megtörténhetik, hogy a' Mélt. Gróf' olly híreket adhat mellé, mellyeket a' Haza örömmel venne.

A' Mélt. Gróf' vélekedései a' Magyar Nyelv boldogítása 's gyarapodásának szerei felől az enyéimekkel nem egyeznek: de a' Mélt. Gróf' az a' nemes lelkű férjfiú, a' ki tulajdon fijának sem paran-

csolja, hogy gondolatit az atyai tisztelet' miatt feláldozza. Én a' Mélt. Grófot nem ellenkezőmnek óhajtom, hanem Bírámnak. Imhol vagyon tehát egy Értekezésem a' Tudom. Gyűjtemény' számára; méltóztassa azt meg tekintésére a' Mélt. Gróf, 's adja-által, esedezem alázatosan, nagylelkű kedves fijának, ki remény-lem, nem bántatik-meg azon kérésem által, hogy onnan mehessen a' Trattner' kezébe. — Rettegem azt az Eggység ideáját Mélt. Gróf, mert látom mit akarnak; s nem rettegem, mert látom, hogy azt soha el nem érik. Csak kárt ne tehetnének vele! De azt tehetnek.

Maradok alázatos hív tisztelettel A' Méltóságos Grófnak
Széphalom Aug. 27d. 1819.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1918. 108—109. l.]

5569. (3786/a.)

Kazinczy — Gróf Teleki Lászlónak.

Méltóságos Gróf, Septemvir és Administrátor Úr,
nagy tiszteletű Méltóságos Uram!

Erdélyi Leveleim Manuscriptumát végre megkaptam a' Censortól. Keveset törle-ki, 's rendeseket. — Kolozsvár felől azt mon-
dám, hogy a' midőn szemem meglátta a' várost, annak ideája nagyúlt előttem, azon képzelet által, hogy ott született Hunyadi Mátyás és Bocskay István. — *Bocskayt*, úgy mond a' Censor, *Mátyással* 's a' feljebb említett Trajánnal, ki látta Kolozsvárt, *összehasonlítani tudatlanság, mert Bocskay pártütő volt és erkölcstelen.* — Megengedte ugyan annak említését, hogy Bethlen Gábor Magyar Királlyá választatott, de azt kívánta, hogy ezt tegyem mellé: *per rebelles*, 's teljesítve lesz akarata. Keserves dolog, Méltóságos Uram, hogy az Író' dolgozását Censor rostálgatja, noha látom, hogy a' szerint a' hogy vagyunk, szükséges, hogy Censoraink legyenek. Két vagy három más Jegyzéseit nem említem, mert kevés tekin-tetűek.

E' szerint kezemben lévén már a' Munka, sietni fogok azt a Méltóságos Grófhhoz leküldeni, 's esedezem alázatosan, méltóztas-sék minden észre-vételeit a' legnagyobb szabadsággal közleni velem, 's a' munkát bővítései által becsesebbé tenni. És oh bár azt nyerhetném-meg, hogy a' Kézírást Ő Excellentiája az Erdélyi

Cancellárius is láthatná! A' munkára Magyarországnak nagy szüksége van, mert mi Magyarok ezt a' velünk rokon hazát nem ismerjük, 's a' mi a' nem ismerésnél még rosszabb, hibásan ismerjük; s minthogy azt, barátimnak sürgető leveleik szerint, a' Publicum nyugtalanul várja, szeretném minél kevésbb hibával eresztetni-ki kezeimből. Az a' kegyesség a' mellyért a' Mélt. Grófnál e' részben esedezem, annak bizonyosan nagy érdemet fog adni.

A' Tud. Gyűjt. legközelebbi darabjában Prof. Ercsey Úr egygy Értékeztést ereszte közre, mellyet nekem nem lehet nem javalnom. Verseghi a' maga Analyt. Grammaticájában nem szereti, hogy az Írók a' magok hypothesisaiket schólionok és Glossariumok által támogatják, 's szeretné ha a' nyelvtanítás csak az azok' külön jussa volna, a' kik Grammaticákat írtak 's írnak: Ercsey Úr épen az ellenkezőt tanácsolja, 's elkezdé a' jó példát. Bár sokan követnék, 's a' Tud. Gyűjt. kiadói ne sokallanák a' Nyelvet illető dolgozások' felvételét. Ercsey Úr ellen csak azt kellene megjegyeznem, hogy némelly elnevezései nem *nevek*, hanem *definiciók*, 's hosszaságok miatt hasznavehetetlenek; és hogy csak azért nem fogadni-el a' tanácsot, mert *Társaság* adná, makacsság volna: de a' Társaság adhatna olly tanácsokat, a' mellyeket makacsság nélkül is lehetne el nem fogadni.

Interdum populus (multitudo, — Societas et Academia) rectum videt; est ubi peccat — úgy mond Horáitz, még pedig Litótesszel, 's engedje kérdenem a' Mélt. Gróf, mit lehetne, mit kellene várnunk az olly Tudom. Társaságtól, a' mellynek tagjai közt egynehány Czinke Ferencz volna. E' névnek megnevezésére az bátorit, a' mit a Tud. Gyűjt. legutolsó Kötetében találtam. Pedig Czinke Úr Professora Nyelvünknek, még pedig a' Magyar Ország első iskolájában.

Alázatosan kérem a' Mélt. Grófit, ne végye megbántásnak, ha arra kérem, hogy az ide zárt levelke Thaisz Úr által juttassék Trattnernek kezéhez.

Egyéberánt maradok a' leghívebb tisztelettel A' Méltóságos Gróf, Septemvir 's Administrátor Úrnak

Széphalom Septemb. 28d. 1819.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

[*A Trattnernek szóló, mellékelt levél így hangzik:*]

Bizodalmas Drága Jó Uram, érdemes barátom!

A' Kassai postaszekér által fogja venni az Úr Octóbernek közepe táján azon Értekezésemnek újabb dolgozását, melyet minap *Orthologus és Neologus*; nálunk és más nemzeteknél, cím alatt küldöttem az Úr' kezéhez. Kérem tehát az Urat bizodalommal, méltóztassék ez eránt jelentést tenni a' Tud. Gyűjt. tisztelt kiadójánál, hogy a' beküldött munka ki ne adassék. Sőt kérem az Urat, cselekedje, hogy a' beküldött Értekezést visszakaphassam.

Maradok szíves tisztelettel

Széphalom, September 28d. 1819.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferenz.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1918. 110—111. l.]

5570. (3796/a.)

Kazinczy — Kraynik Imréné Kazinczy Eugeniának.

Széphalom, Novemb. 23d. 1819.

Édes Eugénium,

Te kilépsz atyád' és anyád' szemei alól, hogy egy ideig olly világban múlass, a' millyenben eddig nem éltél, de atyáddal 's eggyyszer anyáddal is, kevés ideig bár, már láttál. Jer, hagyd adjam neked atyai áldásomat, 's az áldással eggyütt intésimet, tanácsimat, parancsolatimat. Viseld úgy magadat, hogy majd mikor visszajössz hozzánk, azt mondhassd nekem : Atyám, reménységidnek megfelelttem ; nem voltam méltatlan bizodalmadra ; érdemlem szeretetedet.

Midőn Gróf Gyulai Lotti neked Dédácson azt hagyta, hogy meg ne mondd nekem, melly szerencsétlenség ére, mert ez a' kedves barátnénk engem el nem akara szomorítani, 's úgy hitte hogy elejtett portékatat más nap reggel meg fogják találni, te azt felelted neki : Nem, kedves anyám ; jó, vagy nem jó, szüleimnek tudni kell mindég a' mit csinálók és a' mi engem ér. — Emlékezzél, édes lyányom, hogy ez a szó mint tevé téged a' te Lottid előtt még kedvesebbé ; emlékezzél mint emlegették mások ezt a' te szavadat, mint hiv és tiszta lelkednek legcsalhatatlanabb bizonyosságát. —

Viseld úgy minden lépéseidben magadat, mintha szüleid, kiket az Isten a' te védangyalaiddá tett, szüntelenül látnának; viseld úgy magadat minden lépéseidben, hogy minden cselekedetidet, minden gondolatodat, szüleidnek pirulás nélkül, sőt örvendő mondhasd-el. Nincs nagyobb nyugalom, nincs nagyobb boldogság az életnek minden történeteiben, mint midőn magunknak ezt mondhatjuk: *Tiszta vagyok!* nincs nagyobb és kinzőbb büntetés, mint midőn a' lélek azt mondja magának: *Kénytelen vagyok útni magamat.*

Egyedül az szerencsés, a' ki azt cselekszi, a' mit *Ész és Kötelesség* parancsolnak, 's azt cselekedni nem olly nehéz mint képzeljük. Figyelmező vizsgáló tekinteteket kell az életnek minden nevezetesebb perceiben vetnünk magunkra, 's ha úgy látjuk, hogy lépésünket mellyet tevénk, az *Ész* nem javálja, azonnal megfordulni útunkon, 's el lesz kerülve a' veszedelem. A' ki látja hogy rosszul indult, 's még is folytatja útját, maga oka szerencsétlenségének. A' romlottak azt mondják, hogy látják a' veszedelmet, de nincs erejük az úton megfordulni. Ez nem igaz beszéd. Azért nincs erejük, mert nem akarnak megfordulni. Van erőnk, ha akarjuk hogy legyen, és ha a' veszedelmes alkalmatosságot kerüljük.

Annak a' kornak a' veszedelme, a' melyben mi élünk, az, hogy útnak a' rútnak, de a' szép rosszat nem útnak. Pedig ez az igazán veszedelmes. Lopni, ölni nem fogunk, mert az rútnak: de lelkiismeretünk ellen hazudni, az útnak méltók' társaságát, ha azok fénylenek 's az ő fények ránk is hárámlik, keresni, nem tartjuk rútnak, 's addig hazudunk, addig társalkodunk a' rosszakkal, hogy az ő példájuk minket is elront, 's utoljára mi is útnak méltókká leszünk. Az *Ész* és a' *Kötelesség* tehát azt parancsolja, hogy a' rosszak példája ellen fegyverkezzünk, 's ha a' velek léte [a többi hiányzik].

[Eredetije a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Oklevélgyűjtemény. Ívrét. 41. sz. Levelek. 4. Irod. levelek. III. 3.]

5571. [3808/a.]

Kazinczy — Gróf Teleki Lászlónak.

Méltóságos Gróf Fő-Ispáni Administrátor és Septemvir,
nagy tiszteletű Méltóságos Uram!

Negyvennyolcz órája, hogy Erdélyi Leveleim' Manuscriptumát Zemplény Vármegyei Esküdt Bárczy Úr Pestre levitte. Azt a' Gene-

ralis Báró Vay Miklós Úr' fiai Nevelőjöknek Szabó Urnak fogja általadni, kit azon barátságos szolgálatra kértem meg, hogy maga nyújtsa-be a' Méltóságos Grófnak. Így az vagyon hátra, hagy a' Méltóságos Gróf előtt esedezzem alázatosan, méltóztassék a' Munkát minél szorosbb megvizsgálás alá venni, 's mind kijegyezni azon helyeket a' mellyeknek elhagyatni, megváltoztattatni, vagy kibővíteni kell. Azt már sokan látták, de azért az olly Megítélő' vizsgálása mint a' Méltós. Gróf, épen nem lesz szükségtelen, sőt én meg vagyok győzve az eránt, hogy engem e' munkában senki sem vezérelhet inkább, mint az a' tudományairól 's szíve szent érzéseiről ismeretes nagy férfiú, a' kinek tekintetei alá azt itt nyújtom-be.

Épen nincs ellenemre, hogy a' Munkát mások is lássák, ha úgy ítélendi szükségesnek a' Mélt. Gróf: de arra kérem alázatosan, hogy azt szobájából senkinek ki nem adni méltóztassék. Már megtörtént velem, hogy a' Trattner' keziből ellopták Manuscriptumomat azok, a' kik nyelvetem nem szeretik, és engemet erőszakkal szeretnének az egyedül idvezítő Grammaticai Hit' követésére zorítani; 's ez érhetne itt is igen könnyen. Pedig már e' munkám sokszori dolgozásába beléuntam, és ha el nem volna híresztelve a' szándék, talán nyomtatatlan hagynám.

Kézírásom nem csak sok hézaggal ment-le, nem lévén elég időm azoknak kipótlására, hanem megolvasatlanul is. Szerettem volna pedig a' Telekiek felől szóló Levelet elkészíteni. Azt Zilahi Péter Ujhelyi Prókátor Úr fogja levinni a' Méltós. Grófhhoz még Januáriusban; 's alázatosan kérem, hogy a' Manuscriptumot ezen Prókátor Úr által visszaküldeni méltóztassék.

Alázatosan köszönöm a' Mélt. Grófnak kegyességét, hogy Értekezésemet a Tudom. Gyűjtem. Kiadójinak általadni méltóztatott, 's itt újra esedezem, méltóztassék elnézni azon vétkeimet, hogy néhány sort Fiscálisának Thájsz Úrnak ide zární bátorkodtam.

Kegyességcibe ajánlva alázatos tisztelettel maradok A' Méltós. Grófnak alázatos szolgálja

Széphalom Január 4d. 1820.

Kazinczy Ferencz.

[*A mellékelt és Thájsznak szóló levél szövege:*]

Nógrád Vármegyei Táblabíró Tekintetes Thájsz András Úrnak
Kazinczy Ferencz baráti szíves tiszteletét.

A' Magyar Írók, kifáradva azon csztelenségek' mondogatásában, melyet a' Külvilág titulaturának nevez, már 1780 körül a' Római móddal szólítgaták Leveleikben egymást. Engedd-meg tisztelt férjfi, hogy Hozzád szólván, kit első fellépésed olta szívesen szeretek, utolsó soraid olta pedig, melyek velem minden érzéseidet látatják, lángolva óhajtok barátomnak tekinthetni, a' Római módot követhessem. Még e' holnapban fogod venni egy hosszúcska leveletem. Itt nem az Író, hanem az Atya szól hozzád.

Ismért szerencsétlenségem kivül, melly engem, hét eggyeránt osztozó testvéreknek egyikét, egészen megronthatott volna, tetszett a' Gondviselésnek napjaimat egy olly testvér által keseríteni-el, a' ki lelkes és igen nemes érzésű, de kora által elgyengített anyámat a' maga alacsony céljainak eszközévé tette, 's minthogy az anyám mellé rejtezett, ki engem igazán szerete és a' kit én a' gyermeki érzésnek legtisztább és forróbb hűségével szerettem, általam nem bántathatott. — Ez nem vala elég; feleségemnek is épen illy testvért ada a' Gondviselés, de a' ki az enyémtől abban különböz, hogy ez csak erszényemet rontja, de nem keserít. Meghallván szülei, két leány-testvércit egészen kirekeszté ezeknek minden birtokaikból, 's feleségem, hat gyermeknek anyja, mindeddig semmi-ben sem succedált. Elindítottam sógorom ellen a' pert az Eperjesi Tábla előtt, 's egy Requisitoriumra vagyon szükségem. A' Generális Báró Vay Miklós Úr Nevelőjét megkértem, hogy azt nekem expedíaltassa, 's küldje első postán. Kérlek, érdemes férjfiu, méltóztassál Szabó Úrral szólni, vette e kérésemet, 's teljesítette e? és ha az még eddig nem volna teljesítve, vagy ha Szabó Ur talán nem volna Pesten, tedd Te, a' mit tőle várok, mert Prókátórom addig, míg az Írásokat nem veszi, nem dolgozhatik.

A' Requisitorium expedítoijára ez a' Jegyzés kívántatik,
sonans VCapitulo Scepusiensi, pro parte Sophiae
Antoniae Comitissae Török de Szendrő, Franciszi Kazinczy de eadem Conthoralis.

A' pert nekem lehetetlen elvesztenem. De e' nehéz időkben hat gyermeknek szüksége van az anyjok' birtokára is. 'S nagy

korom arra int, hogy siessek gyermekeimnek megnyerni, a' mi őket illeti. Özvegynék 's árváknak bajos a' perlekedés.

A' feleségem' nagyatyja Gróf Török József cladta minden ősi birtokait, mellyek nem lehettek csekélységek, minekutána ő Török Ferencznek és Wécsey Susánának egyetlen gyermeke volt, hogy az Ónodi nagy Dominiumnak hasonfelét megvehesse. Elidegene-dett ezért a Sávolyi Dominiumnak negyedrésze is, mellyet az Ipam testvér néjének fija Báró Henniger 1819. megnyert az Almásy Antal ellen intézett perben. Ott ingerálva vala az én feleségem is. Azonban a' sógorom ebben is titkot csinál előttünk, 's én azt sem tudom, hol Henniger, és kitől kellene kérnem felvilágosítást. Kérlek, ha ezek eránt tudsz valamit, méltóztassál velem tudatni. Ki a' Henniger Directora? úgy hallom, valamely Sontagh Úr? 's ez hol lakik? 's nagy e vagy kicsiny a' nyert birtok, 's Almásy Antal hol lakik?

Bárá Sennyei János Januar 2d meghala. Nevezetes Testamen-toma felől, melly a' jövő Gyűlésünkben fog felolvastatni, ne szólj a' Tud. Gyűjtben, míg tudósításomat nem veszed. — Éljen szerencsésen. Széphalom Január 4d. 1820.

Ha a' Szilágyi Samuel Biographiája megjelenhet a' Tud. Gyűjtben, annak leginkább maradékai miatt fogok örvideni, kik azt várják.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1918. 111—113. l.]

5572. [3810/a.]

Kazinczy — a Bárá 'Sennyey családnak.

[1820. jan. 10. Kazinczy F. levele a B. 'Sennyey-családhoz,
B. 'Sennyey János elhunytá alkalmából.]

A Méltóságos Bárának nagy cselekedetét tisztelni fogja a haza, tisztelni fogja a maradék; de addig is, míg az egész haza tisztelni fogja, nekünk illik azt tisztelnünk, a kik közelébb lakván, azt ismerhetjük. Jelentésem a Magyar Kurir Írójához s a Tudományos Gyűjtemény Kiadójához elment s nemsokára nyomtatásban fogja olvasni a méltóságos Bárá. Bár ez a nagy példa hazánk gazdag gyermekeit arra ébresztené, hogy ugyanazt tegyék. Hol volna a Haza, ha minden gazdag fia olyan bölcsen élt volna, mint az a nagy férfi, a kinek nagy tettét tisztelve csodáljuk.

Valami lett, annak elébb-utóbb ki kell dőlni, úgy rendelte azt a Természet böles Ura. A Méltóságos Bárónak az a szép szerencse jutott, hogy bőségben és nyugalomban élt s nem rövid ideig s a betegségek csak öreg korát érték utol, mely szerencsével kevesen dicsekedhetnek; és hogy magát szeretve látta minden jóktól, most pedig áldva és csudálva. Fogadja el a Méltóságos Báró az én tiszteletemet, csudálásomat, áldásomat is; örvendek rajta, hogy azt legalább levelem által nyújthatom be a Méltóságos Úrnak. Egyébiránt kegyességeibe ajánlva örökös tisztelettel maradok stb.

[Megjelent az *Adalékok Zemplén Vármegye Történetéhez*. 1898. III. k. 119. l.]

5573. (3845/a.)

Kozma Miklós — Kazinczynak.

Tekintetes Fő Tábla Bíró Úr!

Ezen itten zárt Idéző Levelet tsak most kaptam Fodor Eskütt Úrtul, már el is múlt az exhibitiora kivantató idő, de esmérvén a' Tekintetes Úrnak nagy Lelkúségét, batorkodtam azt azzal az alázasat kérelemmel meg küldeni, hogy ha az abban kívánt tartozást méltóztatna a' Cassaba Fekete Pál Perceptor Úrnak bé fizetni. — A' mennyibe pedig a' volt Perceptor Komáromy Gábor Úr hirtelen halála által történhetek hibák, meg lehet hogy már ezt a' Tettes Úr be is fizette, 's ha így lenne, alázatossan kérem méltóztasson az originalis quietantiát ezen Levéllel edjütt Fekete Úrhoz bé küldeni hogy ő azt a' restantiak rubricájából ki törölhesse.

A' ki gratziajába ajánlott alázasat tisztelettel vagyok

Az Tekintetes Úrnak

Újhely 18^a apr 1820.

alázatos szolgálja

Kozma Miklós

Újhelyi Eskütt.

[Eredetije özv. *Kazinczy Arthurné* levéltárában Pándon.]

5574. (3893/a.)

Kazinczy — Vitkovics Mihálynak.¹

Kedves barátom,

Olvassd-meg ezt, segélld a' szent igyekezetet, segélld eggy jó ember' jó árvájit. A' ki másokat buzdít a' jótételre, maga tevé jól. Éljen szerencsésen. Széphalom Septemb. 16d. 1820.

örök híved

Kazinczy Ferencz.

Ha magadnak nem volna meg Hormayrs oesterreichischer Plutarch, kérd kölcsön valahol, 's küldd Rhédey József által a' tegnap kérteddel, sőt mind azzal a' mit méltónak tartasz hogy legalább láttam. Illyen az Édes Gergely Horátza is. A' Mártonnap i terminusra mind visszaküldöm.

[Eredetije a Magy. Tud. Akad. könyvtárában. M. Irod. Régi s újabb írók. 4r. 16. sz.]

5575. [3896/a.]

Szemere Pál — Kazinczynak.

Pest, Sept. 1820.

Szemere Pál Kazinczyhoz.

Uram Bátyám utolszor hozzám írt levelében, melyet tegnap megkülömböztetett tisztelettel vennem szerencsés valék, azt méltóztatik jelenteni, hogy ezen levél hozzám már hatodik; holott pedig csekély személyem ezen utolsón kívül még négyet vón, elsőt a' Krisztina napról, az agyon vert emberről, Kultsárról, Batsányiról, egy toldalékkal a' Berzsenyi (hazugnak találtatott) Recensiójáról; másodikat a' *Boru* szóról egy Postilion bőségu saruban írt epigrammával, 's Tóth Lacciról, kit mi itt nem ismerünk, vagy ismerni nem akarunk; harmadikat halotti hírekkel; végre negyediket Maylátról és Köffingerről!

Restségem, hogy mind ezekre en revanche hasonló hírekkel, vagy csak pusztá baráti szavakkal is nem válaszoltam, nem talál mentséget; 's annyira érzem ezt, hogy mentségeket keresni nem

¹ Vitkovics kézírásával a levél felső szélén: *«Vettem September 25-én 1820.»*

is fáradok : mert gazdálkodás, elposhadás, széllyelszoródás, kedvetlenség — mind olyan dolgok, melyeket az illy alkalmatossággal mindenki locus communis helyett használ, 's annál fogva hiteleket régen elvesztették, bár most nálam való (wahr) mentségek fognának lenni.

Pesten nem valék ; 's híreket némelly ohajtott 's nem ohajtott tárgyak felől épen úgy nem tudok 's nem tudhatok, mint az a ki egy tengerbe-süllyedt szigetcskének fenekén, hollandus módra be sózva várakozik a' feltámasztó napra.

Kölcseynk néhány napok előtt Pestről ugyan ide vándorolt, de kérdéseimre épen olly kevésbé tudott felelni, mint a mekkai út felől teendő kérdésekre azon Teve, melly oda az Alkoránt épületes áhitatossággal hátán czipelte 's vezetője feje felett olly háboríthatatlan nyugalommal nézett el, mint a' réz kakas a' Calvinisták tornyaik felett. Ő most reggeltől estig egyik szobámban küszöbről küszöbig sétál, 's olly életet él, melly mellett, mint az orra hegyét valamelly zugban napestig szemlélő Hottentótnak elég ideje lenne vagy a' Bölcsék kövét feltalálni, vagy a' közönséges Békességet az egész Világra nézve kidolgozni.

Itt Péczelen etc. etc. etc.

Rabner a' szép öl-ebecskének ritka tulajdonságai közé számolja azt is, hogy az a szép időről soha sem beszéllé. Uram Bátyám ezen levélből látni fogja, melly nehéz ezen dicséretes tulajdont mindég soutenirozni : 's vagynak környül állások, melyek közt a' mellett híven maradni nem nagyobb csuda volna, mint a' Tokajinak üvege mellett kívánság 's még inkább itala mellett tűz nélkül, hidegen maradni. Sok embernek volt már baja, ha fontosán szólott, soknak ha semmit sem szóllott ; de azért ha a' szép időről fecsegett, még nem volt senkinek. Éljen a középser!

Ajánlom etc. etc.

[Kiadtam az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1925. 110. l.]

5576. (3900/a.)

Kazinczy — Báró Wesselényi Miklósnak.

(Széphalom; 1820 október 6.)

Tisztelt kedves barátom,

Midőn én neked azt mondom, hogy élek, akkor egyszersmind azt is mondom, hogy szívem el van telve veled. De ahhoz még azt

is kell tennem, hogy örvendek ragyogásodnak, melynek híre hozzám nem csak az én kedves két vendégem, hanem egy nálunk circuláló Irás által jött. Feletted az atyád lelke lebeg. Éljen szerencsésen, és szeresd örök tisztelőidet

Kazinczy és Sophie.

[Eredetije Döbrentey Gábornak Wesselényi Miklós báróhoz Széphalomról 1820 okt. 6-án küldött levele végéhez írva, Báró Wesselényinek az Erd. Múzeumba letétményezett levéltárában, Kolozsváron.]

5577. (3916/a.)

Kazinczy — Gróf Vay Ábrahámnak.

Édes Barátom!

Nemes Mészáros Sámuel Uram az elmúlt Junius olta nálam lakik mint Ispánom. Én sok fizetést el nem bírok, ő pedig a' jót is megérdemli. Értelmes gazda, hív és becsületes ember, 's jó felvigyázó. Teneked az Isten sok módot adott hogy az érdemeseket boldogítsd, ha van helyed üres, fogadd bé, 's meg nem bánod, hogy kérésemet teljesített. Uram Bátyámat, Asszonyom Nénémet a' mi kedves Sophienkat tiszteljük, csókoljuk gyermekeiddel együtt, ajánlom magamat becses barátságodba' s maradok

Széphalom Nov. 15d. 1820.

hív barátod

Kazinczy Ferencz s. k.

Az Erdélyi Püspök nekem azt felelte, hogy Prof. Nagy Ferencznét nem segítheti, mert új gazda, ellenben Horvát István Bibliothecáriusa a' Széchenyiano-Regnicoláris Kincsnek 100 ftot küld.

Ungvár-Németi Tóth László meghala, bizonyosan már, noha azt az első hírek nem hittem.

[Eredetije gróf Vay Gábor levéltárában Berkeszen.]

5578. (3959/a.)

Kozma Pál — Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

Az 1813^{dik} esztendőben fel állított Lovasokra nézve; az Insurrectionalis és Subsidentialis Tárty rendbe szedésébe foglal-

toskodó Tettes Deputatio, bizonyos tekintetű posítiokat adván ki, a' Tettes Úr 57 xrekba tartatik restansnak e' mellett a' Typus 15 xr. melly in Summa 1 f. 12 xr.

Ha quietantia van, méltóztasson hozzám bé küldeni, mellyett Én le paríálván, azonnal vissza küldök, ha pedig nints a' nevezett 1 f. 12 xrt. Melly alázatos Hivatalbeli jelentésem mellett maradtam a'

Tettes Úrnak

S. A. Újhely Febr. 27^{dik} 1821.

alázatos szolgálja

Kozma Pál sk.

Tettes Ns. Zemplen Vmegye Eskütyte.

Hogy Tttes Kazintzy Ferentz Úr a' fent kitett 1813^{dik} Esztendőbeli fell állított Lovasokra nézve kitett restantiat 1 Rf. és 12 xrbán kifizette légyen bizonyítom Kozma Pál Eskütt.

Die 14^a Maÿ 1821. S. A. Ujhely.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5579. (3961/a.)

Jakabfalvy András — Kazinczynak.

Csobaj 8^a mar. 1821.

Kedves Barátom!

Azon Ezer Rforintnak mellyet kedves Feleségeddel az Meltságos Asszonyal még 28^{dik} Januariusban 1805 az szegény Nagy András Bátyámtól kölcsön fel vettetek és a mely reducto valore váltó czédulában 751 Rforintot és 52 xr. tészen : az restáns Interesse 10 egész Esztendőre usque 28^{an} Jan. 1821 tészen 450 Rforintokat és 48 xarokat per 45 f. 3 xar, a 28^a Jan. 1811 számlálván.

Ez előtt egy néhány Esztendőkkal kedves barátom már én tégedet kértelek, hogy azon Interest a mivel tartoztál addig, küldenéd meg, de csak az haszontalan biztatás mellett maradt az dolog, hogy majd le fogod tenni az capitalissal együtt minél előbb.

Magadban szálván Szerelmes Barátom és attyámfia, tudom jól által látod, hogy ez az hallatlan halasztása az Interest fizetésnek és azon kevés haszonnakis, az Creditortól való meg húzása, akár ki legyen az, a midőn az pénzt accurratio mellett is ezer és a leg jobb helyekre ki adhatja most az ember és nagy hasznát veheti

ha kéznél vanis, nem csak attyafiságos barátságtalanság, hanem a Creditorok ellen olyan Injuria, hogy az pénz ki adástól egészen el idegenedjenek.

Hogy azért jó barátok és attyafiak lévén, ezen dolog kedvetlen útra ne menyen, kérlek minden további protelatioja nélkül valaszolly ezen Levelemre. (Ha ezen pénznek eddig való ki tett Interessét az jövő Húsvétig leg fellyebb Pünkösdig várhatomé bizonyossan? vagy ha az éppen tellyességgel nem lehetne, az Feleséged az Méltóságos Asszony subscriptiojaval együtt ezen 450 Rforintról való új charta biancát, mintha ezen summa 28^{dik} Januariusban 1821 erga legale Interusurium vétetődött újra fel, kívánszé inkább küldeni.)

Én vevén bizonyos emberektől ezen új optionalis Contractust, az méltóságos Asszony subscriptiojaval (mint az első van stilizálva) az Contractust acceptalni fogom loco paratæ, es azon bizonyos embereknek az quietantia super percepto Interusurio prioris Capitalis usque 28^{an} Jan : 1821. által adom. olly bizonyos reménség mellett, hogy ezen túl mind a két rendbeli Capitalisnak Interessét accuratissime Esztendőnkint meg fogod küldeni.

Ab amicis justa sunt pretendenda nekemis számos gyerekeim vannak. — Vay Consiliarius azt tartja, nem kedvez az az adóssának, aki annak idejében az maga Interessét meg nem kéri, mert egyszerre sokra gyűl s akkor nehezebb le tenni. Az előtt accuratus voltál az Bátyámnak.

Megengedj azért kedves barátom in hac justissima præensione is tellyesítsd kérésemet, kiis szives barátságodban 's attyafiságodban magamat ajánlván maradok válaszodat előre el várván ezen expressustól

Tenéked

Igaz szívű attyafi barátod
Jakabfalvy András.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné-levéltárában Pándon.]

5580. [3990/a.]

Kazinczy — Zemplénvármegyének.

Tekintetes Nemes Vármegye!

A' tavaly Július' 12-dikén Patakon tartott Gyűlés alatt azon parancsolatjával méltóztatott a' Tekintetes Nemes Vármegye ben-

nünket egy előbbi rendelkezéséhez képest megtisztelni, hogy minekutána a' Leveles-tárban rendetlenségek tapasztaltatnak, úgy hogy némely esetekben azt a' mi kerestetett, vagy nehezen és későn, vagy épen nem lehet meglegelni; annak állapotját rekeszekről-rekeszekre, fiokokról-fiókokra tekintsük meg, a' megbontakozott rendet állítsuk ismét elő, 's vélekedésünket további rendben maradásának módja és szerei felől nyújtsuk-be.

Ennek engedelmeskedvén, minekutána a' parancsolt munka megtételében egy idő oltá foglalatoskodunk, 's a' Leveles-tár' állapotjával némely részben megismerkedtünk; addig is, míg a' dolgot végre-hajtván teljes Jelentésünket fogjuk benyújthatni, a' következőket terjesztjük alázatos tisztelettel a' Tek. Nemes Vármegye' elébe:

Csaknem negyven esztendeje már, hogy Archivumunkat Néhai Udvari Consiliárius Mélt. Szirmay Antal Úr, akkor még Notariusunk, rendbe alkotta. Ennyi idő alatt, illy nagy kiterjedésű Vármegyében, az előforduló dolgok' feljegyzéseinek 's azzal rokon tárgyú Írásoknak nem lehet temérdek sokaságra nem szaporodni, 's elkerülhetetlenek voltak a' tévedések. Sok Írások a' folyamatban lévő dolgok miatt kikértek a' Tisztviselők által, 's egy része az ilyeneknek még most sem adatott bé; némellyike a' rokon tárgy' kedvéért a' később előfordultakhoz csatoltatott, 's így a' csomó, a' hová tartoztak, üresen áll; 's minthogy a' hűzagnál semmi Jegyzés nem mondja, hol kelljen keresni, elveszettnek gondoltatik, ámbár megvagyon.

Hogy a' rend ezután a' megbontakozás' veszedelmeinek kevésbbé legyen kitéve, mi a' következő czikkelyek' megállapítását vélnénk tanácsosnak:

1. A' Leveles-tár Gondviselőji valamint eddig, úgy ezután is, tekintsek tágíthatatlan kötelességeknek, hogy a' Kormányzó Tisztviselők' Signaturájának előmutatása nélkül semmit az Archivumból ki ne adjanak. De minthogy az Archivumra való gondviselés a' Fő-Notáriusi hivatal' kötelességeinek egyik főrésze, 's ezen hivatalnak az írásokra leggyakrabbi szüksége van; önkényt értetődik, hogy a' Fő-Notárius az Archivumba épen olly szabadon lép, mint az Archiváriusok, 's az iroványokat onnan kiveheti. Úgy ítélnénk, hogy ezen felül az említett megszorító rendelkezés a' Fő-Fiscális hivatalra sem terjesztethetik-ki, minthogy a' régibb Akták nélkül dolgozásaiiban ez is elakadna; és így a' kívánt Írások, Reversálisai

vagy tulajdon kezekkel írt Signaturájok mellett, azoknak is kiadhatnak, a' kik e' hívatalt viselni fogják.

2. Előmutattatván az illy Signaturák, az Archiváriusok a' kívánt Iroványokat kiadhatják, de úgy, hogy a' Kormányzó 'Tisztek' Signaturájikat megtartsák; azzal pedig, a' ki hozzájuk az Iroványok átvétele végett küldve van, a' Reversálisok'-Könyvébe jegyeztessék-fel, melly nap, mit, hány darabban és hány adnexamokkal vettek-ki.

3. Midőn a' kivitt Iroványok visszahozatnak, az az írott Rendelés, a' mellyre ezek az Iroványok kiadattak, kerestessék-clő, 's szakasztassék-meg, hogy tévedésekre 's csak kérdésre is alkalmatosságot ne adhasson. Ezen felül a' Reversálisok'-Könyvében a' Kivevő' Recognitiója kereszteztessék-meg, az általvevő Archivárius pedig a' keresztezésen felül írja mellé ezt: *Recepta cum omnibus suis adnexis, die, mense, anno.*

4. 'S az így vissza hozott Írások még akkor nap' tétessenek a' magok rendes csomójikba, vagy ha azt a' dolognak sürgető volta akkor nap' nem engedné, rakassanak-le az Archivum' asztalára, hol a' következő szombatig, és soha ne tovább, álljanak. Általában minden hétnek utolsó napját tágíthatatlanul arra kellene fordítani, hogy a' mi helyén nem áll, a' maga rendébe lépjen, 's az Archivumnak külső színe is csinoságot, gondot, rendet mutasson.

5. A' dolgok' serény folytatása nem ritkán kívánja, hogy az azon tárgyú régibb Iroványok az újabbak mellé csatoltassanak, mert a' régebbieknek mindenkor előkeresése, sok időt fogna elrabolni. Hogy a' rend meg ne bontakozzék, és hogy az, a' ki a' régibb Írásokat keresi, tudja hol találtathatnak azok, ilyenkor az üresen maradott helyekre fél árkusnyi papirosra kell feltenni azt a' Jegyzést, melly a' Keresőt tovább utasíthatja; fél árkuson azért, mert félni lehetne, hogy az apróbb szelet könnyen elhullhat. Ezen fél árkusnak külső oldalára jegyeztessék-fel a' kivitt Irovány' Numerója, 's így nem támadhat semmi tévedés.

6. Az Archiváriusok minden Közöséges Gyűlés előtt készítsék-el a' kivitt és még eddig bé nem adott Iroványok' Laistromát, 's azt adják-be, hogy a' tartandó Gyűlés alatt felolvastatván, a' kik az Archivumból kivett Írást még vissza nem hozták, kötelességekre emlékeztethessenek.

7. Ugyan-azt kellene mind akkor tennieik, midőn az Építő-

Szék' napja kihirdettetik, vagy valamelly Tisztviselő akár halál, akár lemondás által hivatalából kilép.

8. Az Archiváriusok mind azon rendetlenséget, hijánosságot, hibát, a' mit a' Leveles-tár' kincsei körül tapasztalnak, esküvéssel fogadott hűségek és szoros kötelességek szerint, átallás és kémelések nélkül jelentsék be írva-tett Előmutatásokban, 's időt nem veszítve, hogy a' hiba korán megorvosoltathassék. Külömben a' felelet' terhe őket fogja nyomni.

Ezek valának azok, a' miket az eltévedés' és elvesztés' veszedelmeinek elhárításokra vezethető eszközöknek tekintettünk, 's minthogy e' részben inkább óhajtanánk tenni sokat mint keset, és minthogy az effélékben az apróságok' kicsinynek nézése a' nagyokban teszen kárt: nem látnánk illetlennek olyakat is említeni, a' miket a' gondos Archivárius magától is megtett volna.

Egyik nevezetes fogyatkozása ezen Leveles-tárnak, az volt, hogy nem bírt semmi Inventáriumot, mellyben írott és nyomtatott Könyvei, és mind az, a' mi az Archívumba bevitetett, 's az Archiváriusok' hűségére bízott, feljegyezve találatnának. Mi tehát, kiknek minden fogyatkozás' kipótolása kötelességünk ké tétetett, ennek dolgozásához hozzá fogtunk. Ha ennek tisztán hagyandó lapjaira később fel fog jegyeztetni a' mit az idő megszaporít, nem látjuk könnyen megtörténhetőknek, hogy ezután az Archívumban hijánosság tapasztaltathassék.

Udvari Consiliárius Szirmay Antal Úrnak athlétaí erejét, fáradhatatlanságát, 's könnyen-dolgozását csudálni fogja minden, a' ki Leveles-tárunkat megpillantja, 's elnézi, hogy annak a' ki ezt a' nagy munkát megtevé, mit kelle csak megolvasnia is. Ha a' Gondviselés nekünk ezt a' szertelen erejű 's felvilágosított hűségű férjfiat nem adta volna, úgy ez a' mi kincsünk alkalmasint zavar volna még ma is. Mi egyéb érdemeinek tisztelete mellett azon bölcseséget és gondját is megismerjük, hogy a' Protocollum' köteteibe sok nevezetes Iroványokat beköttete, mert ezek így óva vagnak nem csak az elveszthetés, hanem az elromolhatás' szerencsétlenségei ellen is. De még igen számos, igen nagy tekintetű Írásaink vannak, a' mik e' gondot és a' beköttetés' csekély költségeit kívánják, 's ilyenek kívált azok az Írásaink, mellyek a' XVII-dik Száz' történeteire tartoznak. Ezek nem egyedül a' Megye', nem egyedül a' Haza', hanem az egész Emberiség' kincsei, 's a' később idők Kova-

chichai 's Horváth Istvánjai innen szednek majd fényt régibb történeteink' homályainak felvilágosítására. Vagynak ezenfelül néhány régibb Köteteink, melyek már szakadozni kezdenek, 's nem új Kötést, hanem csak megigazitást kívánnak. Hogy a' mire így szükség van, megtétethessük, 's azon renddel tétethessük, a' melyet a' tudományos clostás és a köz haszon kíván, az eránt esedezünk, könyörgünk a' Tekint. Nemes Vármegyének kegyes engedelméért.

Gyűléseink' Actáji rendesen vagynak registrálva 1811-ig, sőt ezen esztendőnek registrációja is közelít teljes elkészüléséhez : de 1813 oltá, midőn a' Politicumok és Juridicumok ismét egygyüvé foglaltattak, nincsenek Registrumaink, 's ezen hét esztendő'k' Actáji körül egygyetlen Útmutatóink azok a' rövid Indexek, melyeket a' Nótáriusi hívatál' Írója készített. Foglalatosságunk az Archivum' rendbeszedése körül nekünk elég alkalmatosságot ada kiismerni ezen elakadás' okait, 's mi úgy hisszük, hogy ez onnan ered, mert az Archivum mellé kinevezett két Tisztviselő egészen el vagyon foglalva az egymást érő Magánosok által, kik majd kikeresettni, majd kiíratni kívánnak holmit. Hogy ezeknek kívánságaik is teljesíthessenek, az elmaradott Akták is registráltathassanak, 's így a' dolog oda juttassék, hogy többé a' munka el ne akadhasson, ez eránt ismertük kötelességünknek a' gondoskodást, 's vélekedésünket alázatosan itt terjesztjük megítélés alá :

1. Hogy az Archiváriusoknak annál több idejek maradjon a' Registrációra, ezek tiltassanak-el, a' Magánosok' számára teendő Leírásoktól, 's az a' Munka hagyattassék ezentúl azoknak, a' kik az Archivumban az ő felvigyázások alatt dolgoznak.

2. A' Magánosoknak hozzájuk jőni nem leszen szabad máskor mint dél előtt 10 és 11, dél után pedig 3 és 4 óra között. Ezen órákon kívül a' Magánosok' számára teendő keresgélést ne tegyék.

3. Minthogy az Archiváriusi fizetés olly szűkőn vagyon kiszabva, hogy az szállása' fizetésére 's élelmére sem elég ; a' felsőbb Helyek pedig annak megbővíthetése eránt már több ízben sikertelenül kérettek-meg : legalább szálláspénzzel volna illő fizetések' szűk voltán segíteni. Ezen felül azon időkre nézve, míg a' hátramaradott hét esztendő'k' Aktáji registráltatni fognak, 's a' munka az Archiváriuson terhesebb lesz, annak rendelését ítéljük tanácsosnak : a' mi következik :

4. Az Archivum' ajtajára függesztessék-fel egy Tábla, mely a' kikeresés, Leírás 's Kiadás' taxájit tudassa a Magánosokkal. Az így begyűlendő pénz tétessék a' bádog perselybe, mely ugyan-ott zár alatt fog tartatni. A' persely minden három holnap végével megnyittatik, 's a' Fő-Notárius a' benne találandó pénzt az Archivum' két Tisztjei közt egyenlő részekben felosztja.

A' kikeresés zsoldja minden megjelenéstől, és nem minden tárgytól 2 forint papiros-pénzben ; — a' Leírástól, azon Rendelésekhez képest, melyek még Mária Theresia alatt és azolta is érkeztek, árkusonként 1 forint ; — az Öszvehasonlítástól, árkusonként 30 xr ; a' Vidimálás és Aláírástól ugyanannyi. Hogyha pedig az Írás egy árkusnál több volna, úgy a' 30 xr. taxa csak az utolsó árkusra értetődik ; azon felül minden árkustól csak 6 xr. fog fizettni papiros-pénzben.

5. Az Archivárius az elmaradott hét esztendei Regestrumokat, két Diurnista' segedelmével, kiknek tartása a' felsőbb helyeken megengedett, és a' kiket a' Fő-Notárius fog megválasztani és megfogadni, olly serénységgel fogja dolgozni, hogy minden esztendőben legalább két esztendei Akták registratióját elvégezhesse. Ha ezt nem teljesítené, 's ezen hét esztendei Akták három esztendő alatt meg nem tétetnének : úgy fizetése tartóztassék-fel. A' folyó Aktákat az Archivum Adjunctusa fogja regisztrálni olly szorgalommal, hogy soha el ne maradhasson, 1821-nek első Jánariusán kezdvén.

6. 'S ezen dolgozások' folyamatja alatt különös felvigyázás lesz arra, hogy mind a' két Tisztviselő a' Normaliákat az erre rendelt Liber Normaliumba be vigye.

Az vagyon hátra, Tekint. Nemcs Vármegye, hogy még a' Leveles-tár' épületének tágas vagy szűk volta felől tégyünk Jelentést. Hogy annak szobája már is alkalmasint meg van tömve Írásokkal, és nem sok esztendőök múlva szűk lesz, az ugyan tagadhatatlan : de mi úgy hisszük, hogy ha a' helyel gazdálkodunk 's a' pitvarka ürességét is haszonra fordítjuk, néhány esztendőökig még nem lesz elkerülhetetlen szükségünk azt a' szobácskát is mellé foglalnunk, melynek ajtaja az Archivumon túl a' folyosóról nyílik, annyival inkább nem, az épület' szárnyát megtoldanunk.

Egyéberánt magunkat a' Tekint. Nemes Vármegye' kegyelmeibe ajánlva, hív tisztelettel maradunk.

Újhelyben, Június' 20dikán 1821.

A' Tekintetes Nemes Vármegyének

alázatos szolgálja :

Kazinczy Ferencz, kiküldött
Táblabíró.¹

[Eredetije Zemplén vármegye levéltárában.]

5581. [4106/a.]

Barkasi Imre — Kazinczynak.

Tekintetes Úr

Megkülönböztetett Tiszteletű Drága Uram!

Újhelyből lett haza érkezésemmel ki hozatván a' Postáról a' Tekintetes Úr Levelét, és azt, Sulyokné Asszonyommal közölven, a' Level mellé rekesztett Contractust el nem fogadta ugyan; annál-fogva hogy a' pénz minéműsége felől, és az accessoriumok eránt is nints benne említés, azzal az argumentummal élven, Hogy midőn valakinek Tiszta Búzáat adnak költsön nem kívánhattya, hogy korpát vegyenek el érte. egyéb eránt közben votésemre meg egyezett abban, hogy ez uttal a' Pör Levatában ne menjenn. A' minthogy iratott is velem Kassára Dési Úrnak az eránt.

Tsak méltóztasson tehát a' Tekintetes Úr a' szüret meg készülésével a' 198 frtokat László Ötsémnek által adni, az ide el küldödvén reménylem fogja az amicét közelíteni.

Mellynek e' szerént lett jelentése mellett Úri betses kedvezésibe ajánlott, meg külömböztetett Tisztelettel maradok,

A' Tekintetes Urnak.

Miskoltz 1-ső Septbr. 1822.

alázatos szolgálja
Barkasi Imre mp.

P. S. Később küldetvén el ezen Levelét, mint akartam, már kaptam is tudósítást Kassáról, hogy a' Pör nem ment Levatábann.

[Kiadtam az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1916. 346. 1.]

¹ Ezt a levelet, mely Kazinczy fogalmazása és kézírása s amely Kazinczy följegyzése szerint: «Az Archívum rendbe-vétele eránt tett alázatos Relátio» — «Dókus László kiküldött Fő Fiscális» is aláírta. Szerk.

5582. [4110/a.]

Kazinczy — Gróf Teleki Lászlónak.

Méltóságos Gróf, Cs. K. Kamarás, nagy tiszteletű Uram,

Erdélyi Leveleim Döbrentei barátom kezében vagynak, hogy még egyszer tekintse végig, minekelőtte sajtó alá adatnak. De annak végig tekintését a' Mélt. Gróftól is alázatosan kérem, jól emlékezővén, melly idvezséges vala az az intés, a' mellyet nekem e' részben már egyszer adott volt. Az itt teljesítve van, s' Erdélynek ismérete Bévezetésképen van elébe téve a' Munkának a' Bethlenek' elágazását pedig a' Toldalékba vetettem-által, minthogy ezek a' Levelek tónusát meg szakasztották volna. Ne vonja el a' Mélt. Gróf most is segítő kezeit tőlem, 's méltóztassék dolgozásomat a' javulásra minél érdemesebbé tenni. A' tisztos szászokat, Nemzetünknek ezeket a' gonosz zselléreit, kik az Erdély' Dietájin széket ülnek, és még sem akarnak Magyaroknak tartatni, sőt azt vitatják, hogy ők még ma is Németek, nem bántom ugyan, de kitör belőlem, hogy őket nem szerethetem. Ki hitte volna, hogy a' szeretetre olly igen méltó Seivert Úr olly rettenetes Német! olly rettenetes Szász! olly rettenetes Nem-Magyar!

De ezenfelül még egy indúlatos kérésem van, 's könyörgök a' Mélt. Úrnak, méltóztassék lelkének szerénységét a' legszentebb tartozásért elnémitani. Én ha Teleki volnék, kevélykedve emlegetném nagy őseimet. Pirúlva vallom egy nagy vétkeket: sehol nem akadok papirosaim közt azon Genealogiai Jegyzésre, mellyet a' Mélt. Gróf' kedves Atyja Ura nekem e' végre dolgozott. Nem veszhettem el: de eltévedett. Dolgozza-ki azt a' Mélt. Gróf, rakja-fel mindenik Telekinek viselt hivatalait, lakását, születése' és halála' napjait, 's érdemeit, mellyek méltók, hogy emlékezetben maradjanak, nem hogy vele a' Teleki-ház ragyogjon, hanem hogy a' Nemzet most is már, később pedig még inkább ismerje. Nagy fogyatkozása volna Munkámnak, ha ez elmaradna, s bízom a' Mélt. Gróf' kegyességéhez, hogy meg lévén győzve szándékom' tisztasága' s tiszteletem' hívsége felől, mellyel a' Telekiek eránt átaljában, de legszorosabban a' Sámuel és József nevek eránt viseltetem, kérésemet nem lesz idegen teljesíteni. Kevélykedjék a' Mélt. Gróf nagybátyjával, nagyatyjával, atyjával és ennek testvérével. Az Olvasó úgy sem fogja tudni, ki tollából folyt a' legigazságosabb magasztalás.

Most Szalluszt fogja-el gondjaimat, az én legkedveltebb Munkám, de talán épen-ezért egyike a' legszerencsétlenebbeknek.

Maradok alázatos tisztelettel A' Mélt. Grófnak alázatos szolgája
Széphalom Septemb. 16d. 1822.

Kazinczy Ferencz.

Sámuel oda van. Sokáig engedte nekünk az ég. De miért kelle ENNEK még most is meghalni! Cserei Miklósnak épen most veszem levelét. Ő is ezt kesergi. 'S hányan azon felül!

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1918. 200—201. l.]

5583. [4114/a.]

Kazinczy — Barkasi Imrének.

Ujhely, 9. 8-br. 1822.

Augban tett végezésünk szerint a' Sulyokné Asszonyt illető pénzt Tek. Balásházy Tamásné asszony kezébe 212 f. 15 xrral lefizettem,¹ 's midőn az ellenem kezdeni szándékozott per felfüggesztőseért alázatos köszönetemet teszem, eggyzersmind azon kérem aláz. az Urat Tábla Biró Urat, méltóztassék a pénzt általadván, capacitálni az asszonyt, hogy ha engem ezen pénz lefizetése eránt az Admon[itio] előtt csak eggyyszer is megszólíttatott volna, én is könnyebben fizethettem volna mint most e' szertelen pénz szűkében, 's megterhelve cnnyi gyermekkel, és a sógorom által példátlanúl elrontva. A' maga baját kiki legjobban érezheti; 's én bizonyossá teszem Sulyokné asszonyt, hogy kevesebbet vesz a' maga reménysége alatt, mint én, midőn olly pénzt fizetek, melly felől többé semmit nem tudtam. Méltóztassék eggyzersmind Obligatorialisomat az Asszonytól általvenni, és azt nekem, megszakasztva, akár ismét Tek. Balásházyné Asszony, akár Fő-Fiskális Ur által megküldeni. Ajánlom etc.

Jan. 28d. 1823.

Eggyelőre láthatatlan történet 48 óra előtt juttatá kezembe Korponay Sámuel Úrnak saját kezével írt következő Recognitionalisát:

¹ A levél hátán Kazinczy e jegyzete olvasható: «Felvetém egy arithm. Tabella szerint, 's a' Capitalis és az Admonitio dátuma olta járó interesteszen. 212 f. 15 x. 's ennyit küldöttem el.»

Hogy az Asszony T. Kazinczy Józsefné Asszony nekem érdemem felett való Drága Nagy Jó Asszonyom a' Tek. Kazinczy Ferencz Úr bizonyos adósságának lefaragására fizetett légyen nekem pálinkába és életben száz Nro. 100 Rftokat, azt meg ismerem és ezen saját írásommal bizonyítom. Sign. Alsó Regmecz 13^a Maji. 1797.

Korponai Sámuel
miskolezi lakos m. k.

Ezt által küldém Ferenczy Lajos Urnak Miskolczra, hogy vegye vissza Sulyok Urtól az indebile fizetett 100 frtot, vagy admoneáltassa.

[Kiadtam az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1916. 346—347. l.]

5584. [4217/a.]

Kazinczy — Lónyay Gábornak.

Méltóságos Fő-Ispán, Administrátor, Fő-Curátor Úr,
nagy kegyességű Uram!

Eggy előre nem látott baj nem engedi, hogy én ma és holnap, 's talán holnap után is, Nagyságodnak engem megtisztelő parancsolatjához képest Patakon megjelenjek, valamint azon fogadásomnak sem teheték eleget, hogy a' parancsolt Munkát mostanáig elkészítsem; de mihelytt lehet, Patakon leszek 's a' parancsolt Munkát a' Grammaticai részben ugyan Septemberig, a' Stylisticaiiban pedig azután nem sokára bizonyosan elvégzem. Sokat dolgoztam e' végre már; de nincs olly rendben, hogy bemutathassam; annyival inkább, mivel az Universalis Grammaticára tartozókban szükségem van arra, a' mit Szemere Pál barátom dolgozott, 's ő eszt. olta mindég igéri hogy kezemhez fogja küldeni, mostan pedig már valóban küldi is. Mind e' mellett, hogy Nagyságoddal láttassam, melly igen óhajtom megnyerni a' Nagyságod és a' tisztelendő Felsőség javallását, bemutatom a' Munka legelső lapjait. A' sovány tárgyat ha virágosan nem adom-elő, olvashatatlan lesz a' tárgy; mert ki nem csömörlik a' Grammaticától? 's ki nem hiszi, hogy azt ő is tudja, és így tanulni nem szükséges? — Ugyan-ezért követém a' Quintilián és Herder példájokat, 's eltérvén a' szoros iskolai-Systemától, melly a' testet nem a' maga szépségében, hanem *anatomiai összekötődéseiben* látatja, olly csillogó színben adám-elő

a' mit a' Nyelv eredetéről nem *könyvekből*, hanem *magamból* vettem, hogy nagyon meg kellene csalogoznom, ha olvasása kedvet nem csinálna, tovább menni a' Munkában, 's azt nem elhajítani. Ez a' ravaszkodás követteté-el velem azt a' vétket is, hogy a Munkát a' Magyar Nyelv és Magyar Literatura' Historiáján kezdjem.

Nagyságodnak Patakon kevés ideje lesz arra, hogy e' kevés lapokat, és a' Nagyságod halhatatlan ipa' parancsolatjára dolgozott Német Preisschriftet megtekinthesse : de azon felül hogy Nagyságod ismeretes arról mindenek előtt, hogy repülni szokott a' hol mi közönséges emberek mászunk, vagy a' jobbak lépnek, 's így ezen is végig pillanthat, 's nekem kijelentheti mit óhajt másképpen ; sokan lesznek Patakon, a' kiknek elég idejek marad azt megtekinteni. Illyen Doctor Beregszászi Úr, kit én a' Grammatica' Etymologiai részében magam is Bírámnak fogok megkérni, mert épen ez a' barátom az, a' miben ez nagy idejét töltötte-el, 's mulatozni még most is szeret.

Én úgy értem a' Nagyságod' parancsolatját, hogy Munkám mind azt adja elő, a' mit a' Magyar Nyelv' ismérte kíván, a' mit annak kell tudni, a' ki jól és szépen akar írni magyarul, vagy a' magyarul-írtakat megítélni. E' szerint nékem az egész Cyclust elő kell adnom. A' Magyar Nyelv és Magyar Literatura Historiája után tehát az Orthoépiát és Orthographiát adom-elő ; mert az egyike a' másikat *kölcsönösen* tanítja. Ezután jön a' Grammatica, a' maga legszorosbb értelmében, az az, az Etymologia ; a' Syntaxis ; a' Stylistica ; a' Prósa és Poesis vagy inkább Versificatio ; végre az Aestheticának első és legszükségesebb szakaszai. Mind ezek sok és vastag köteteket kívánnának. De a' mi Vallásunk megkönnyíti 's megrövidíti a' tanítást. A' Patakon nevelt ifjúságnak nem kell egyéb, mint a' *hibák* és a' *szépségek* kimutatása, mert — a' mivel Vallásunk dicsekedhetik — köztünk csak *eggy* anya sincs, a' ki magyar ne volna. Így bána Scheller in Præceptis stili latini.

Alázatosan esedezem a' Méltóságos Fő-Ispán és Fő-Curátor előtt, hogy a' mit itt küldök, nekem visszaadni méltóztassék ; mert ámbár én mind azt, a' mit dolgozom, igen sokszor dolgozom, de a' legutolsó dolgozás' papirosain kívül minden egyéb papirosaimat el is szoktam égetni, hogy a' keresésben alkalmatlanságomra ne légyenek ; 's így ha ez elhányattatnék, mind azt a' mit itt által nyújtok, újra kellene dolgoznom és bizonyosan rosszabbul fognám. Ezt sok tapasztalásim után merem állítani.

A' ki egyéberánt kegyességeibe ajánlva alázatos tisztelettel
maradok

Nagyságodnak

Ujhely Julius 6d. 1823.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz.

[Kiadtam az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1916. 347—348. l.]

5585. (4298/a.)

Kazinczy — Kraynik Imréné Kazinczy Eugeniának.

Édes Zsenim,

Épen bepecsétlém a' nagyobb pakétmet a' Szalluszt köteteivel és csigával, midőn Csörgőről hozzák leveledet. Ki valék fáradva a' sok írásban, de kedves levélkéd nekem erőt ada ujjobban írni. Horátnak ide tett két Epistoláját leírák magamnak, hogy a' mit ide szúrok, Ő Nagyságának a' Mélt. Grófnak által adhassd. Ő Nagysága Horátnak azt az Epistoláját igen szereti. Nem veszi tehát kedvetlenül fordítását is.

Te, édes lyányom, örvendél azon, hogy nevemet a' Virág és Kis neveikkel emlegették a' lugosban, a' mint valamelly Journal beszéli, 's ez engem arra emlékeztet, hogy neked fel nem dicsékedtem, hogy Dédácson, azon a' szép réten, melly ánglus csavargó utakkal van a' Sztrigyen általlökött híd és a' ven szilas közt, közel ahhoz a' Maros szélén álló fához, hol Gróf Gyulainé akkor is ült mikor mi oda a' Bánátból jövének, nekem egy emlék fog kelni, 's még ez idén. Úgy írja Lotti, hogy Lajos ez idén otthon volt néhány hetekig, és sok ízben olvasta fel anyjának és testvérinek azt az Epigrammát, melly az idei Hébében Dédács felől áll.

Sztrigy 's Maros Istenei, kiket a' gycp' szőnyege szállít

Táncra, és ti kiket az agg szilas éje fődöz,

És te kies völgy itt sziklás vadonidnak ölében,

Mellyre a' Dévai vár orma busongva tekint.

Vendégtek megycn, ő titeket most lát meg utolszor,

Oh de ti hagyjátok zengeni néha nevét.

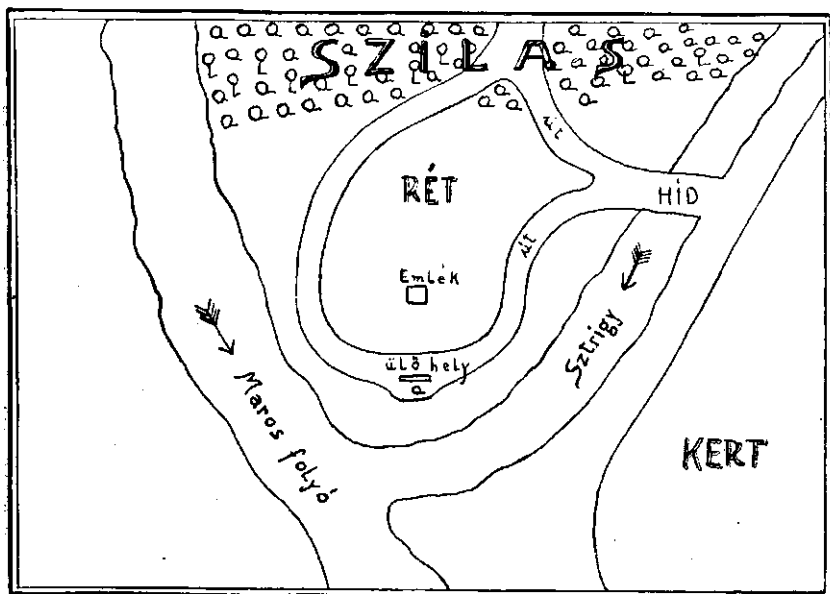
És mikor Ő (a' Grófné) ide jön 's a' víz' szélére hanyatlik,

És mikor a' szeretett Lotti kiáltja Zsenit,

Zúgjátok neki: távozik az (K. F.) 's messzére! de lelke

Hozzád, élte' kegyes anygala vissza siet.

Gyermek voltál mikor ott valánk, és így meglehet hogy nem emlékezel a' helyre. Imhol az

Kértem Lottit, hogy az Emlék kő minél simplexebb legyen és a' kőre semmit ne véssenek egyebet mint nevemet és az esztendőt mikor ott voltam. És mivel a' kő oldalai úgy igen pusztán állanak, tegyék oda a' lantot a' lépével.

[Itt következik az emlékkő rajza, mely már a 19. k. 14. lapján is látható.]

Gyertyánál 's fáradt kézzel ez eléggé jól adja-elő a' mit kívánok.

Édes Zsenim, atyádnak, kit a' sors olly kegyetlenül verdes már 24 eszt. olta eggy nem jó testvér és eggy nem jó sógor által, kedves az a' gondolat, hogy gyermekei idővel ott is találhatnak pártfogót és barátot, a' hol azt nem remélték. Én nektek egyebet bajnál nem hagyhatok : legalább eggy kis nevet hagyok. Mert úgy hiszem, hogy az a' hűség, a' mellyel hazánk nyelvét ötven esztendőnk olta szolgálom, halálom után fog valaminek vétetni. Minap vevém Superintendens Kis János Urnak levelét, 's ámbár barátságától mindent várok, még is elhültem azon javalásán, melyet Hébében legközelebb megjelent darabjaimnak nyujt.

De vedd atyai áldásomat, kedves gyermek. Nagyon elfáradtam az írásban.

Febr. 9d. 1824.

[Eredetije a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Oklevélgyűjtemény. Ívrét. 41. sz. Levelek. 4. Irod. levelek. III. 3.]

5586. [4351/a.]

Kazinczy meghatalmazó levele — Szűcs Dániel ügyvéd részére.

Minthogy Petneházi birtokunk még eddig csak papiroson van fel osztva, ennek az osztálynak effectusba való tételére, a' nyilak' kihuzására, és minden egyéb chhez tartozó dolgok véghez vitelére ezennel Tek. Tunyogi Szűcs Dániel Urat felhatalmazom.

Széphalom Május 5d. 1824.

Kazinczy Ferencz s. k.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1912. 325. l.]

5587. [4376/a.]

Kazinczy — Lengyel Józsefnek.

[1824. Júl.]

Tisztelendő Úr!

A' húgom ezen nyomtatványt az asztalon felejtette, 's én ezt papirosaim között elhoztam, észre nem vevén, hogy neve rajta áll. Midőn tehát azt a' húgomnak általadom, élek az alkalmatossággal, 's elmondom Tisztelendő Úr az Úrnak, a' mit régen illett 's kellett volna elmondani, hogy örömmel és szíves köszönettel olvastam az Úrtól mindég, a' mit a' Tud. Gyűjt. kiadói közlöttek, és hogy az Úrnak becses indulatját megérdemleni szíves óhajtasom. Azon örömon kívül a' mit maga a' munka ád a' dolgozónak, nem képzelhetni kedvesebbet, mint azt, hogy ezen az uton a' jók barátokká lesznek.

Sallustornak a' jövő eszt., meg kell jelenni. Akkor töltöm ötvenedik esztendei jubiléumát Írói pályámnak. Illy hosszú idő alatt semmi az a' mit adék; de erőt nem *adunk* magunknak, hanem azt *ingyen kapjuk*, 's a' környülállások nekem ugyan ezen hosszú idő alatt csak öt esztendeig kedveztek. Az minden érdmem, hogy tüzem soha el nem lankadott. — Minden dolgozásaim közt magamnak Sallust a' legkedvesebb, 's azt alkalmasint mutatja Elő-

beszédem is ; de hány Olvasó fogja ezt érteni és érzni ? hány kapta fel Sallustnak *igaz* képét ? — Ezen útam alatt értém, hogy eggyik Tudósa Debreczennek ezt mondá a' Diószegi Predik.[átor] előtt több ízben : «Nem értem, mint esik, Kazinczynak a' beszéde tele van vétkekkel : és még is magyarul senki sem ír csinosabban.» — Ha ez való volna, úgy Sallustot fordítani csak engem illet, mert Sallust felől épen ezt itéli a' ki ismeri : — rosszul ír, de kimondhatatlan bájjal ; 's engem Nyelvrontóvá a' Régiek, 's azok között senki sem inkább, mint Sallust tevé. Ime ez az utolsó construction is vétkes, de Sallustisan.

Scribendi recte ratio est et principium et fons — ezt mondja Horacz. Tegyük hozzá : a' meleg szív' 's én ezt találok magamban. Azok a' régiek elkapaták magukat tűzők által, 's a' Metaphysicai Genauigkeittal nem gondoltak. *ὥς φασαν ἡ πλειὸς* ezt mondja Homér : *így szólnának* a' sokaság. Ez vétkes szóllás, de csak annak, a' ki nem tud érteni.

Ajánlom magamat, Tisztelendő Úr, az Úr' becses barátságába, 's maradok szíves tisztelettel

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

Mondja meg az Úr a' húgomnak, kérem alázatosan, hogy egy gyönyörű Predikációt nem olvassa ; azt, a' melyet Debr. Pred. Szoboszlai Úr monda-el Urunk' születése napján. Én azt csak hazajövelem olta olvasám-meg, pedig velem volt Semlyénben. Nincs religiosusabb ember, mint én. De én jobban szeretem Istent mint Kalvint. Kalvint is szeretem azonban, a' hol méltó hogy szeressem.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* XXIX—XXXI. évf. (1921.) 166—167. l.]

5588. (4376/b.)

Kazinczy Miklós — Kazinczynak.

Várad Julius 26kán 1824.

Drága Kedves Bátyám Uram!

Julius 2dikán írott Levelét nagy gyönyörűséggel olvastam ; mert ebből világosan látom, hogy előbbi bal ítéletét meg változtatta, 's ott vagyunk egymás eránt, a' honnan el térni soha sem kellett volna. Előbbi Levelemben eléggé ki nyilatkoztattván maga-

mat, ámbár többet is tudnék mondani, ezen kedvetlen tárgyról örömet halgatok.

A' Licitatio ma egy hete kezdődött, 's akkor, midőn a' Házhoz rendelt Vagyonok kotyavetyéltettek, magam is jelen voltam. Eddig el adódtak :

	f.	x.
a' 4 ló szerszámostól	340—	—
6 fekete bőr szék	21—	—
2 tükör	80—	2.
2 fenyő fa nyoszolya	3—	10.
az egyik ágynémű	19—	—
a' másik ágynémű.....	28—	40.
a' nagy óra.....	303—	—
Eddig tehát bé jött	794—	52.

A' mint egyebek is el-adódnak, meg fogom írni. — A' Háztól nem tudok semmit írni. Az Ujságban olvastam a' hirdetést. Már meg lehet, hogy Bátyám Uramnál fogja magát valaki jelenteni, itt azonban magát még senki sem jelentette. Comáromy Györgyben bizni nem lehet, mert a' mint praetendáltatik, a' minap sem a' Ház megvétele végett volt Váradon, hanem az Özvegy Patakynénak 20 ezer frtja volt ki adó, 's azért jött, de mind késő, mert már akkor ezt a' pénzt ki adta.

Sophiet tisztetem, 's a' Gyerekekkel csókolom. Egyéb aránt magamat szeretetébe ajánlom s maradok

hív Testvére
Miklós.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pádon.]

5589. (4378/a.)

Laicsak Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Tabla Biro Ur!

Hozzám intézett nagybetsű Levelének foglalattyát, én a' Kaptalonnal, mint a' kit a' fundationalis Pénzekre való felvigyázás illeti, azonnal közlöttem, és a' Tekintetes Ur kérését ajánlottam is. De erre csak az végeztetett: hogy e' folyo Augustus 15^{kén} el telvén a két holnapi engedett Respirium, azontúl a' Capitalisok incassatioja a' törvény utján-is eszközöltessék, a fundationalis

Pénzek természete is azt hozván magával. Méltóztassanak azért minél előbb modot találni abban : hogy a' fundationalis Cassák még e folyó Augustus hónapban kész pénzzel ki elégíttessenek ; ne hogy különben kényteleníttessünk, ezen igazságos Prætensiot, szabad választású Contractus értelméhez ragaszkodva, a' költséges Törvény útján keresni, és mind a' T. T. Successorokat, mind a' Legatoriusokat perbe idézni. — Sajnálom hogy vigasztalóbb válaszzsal nem szolgálhatok, a' ki egyebaránt megkülönböztetett Tisztelettel vagyok

Tekintetes Urnak

NVáradon August. 5^{én} 1824

alázatos szolgálja

Laicsak Ferencz.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5590. (4378/b.)

Gordán János — Kazinczynak.

Tekintetes Úr, különös Tisztelettel való Nagy Jó Urunk!

A mint Tekintetes Kazintzy Miklós Úrról értettem, már tudósította a' Tekintetes Urat a' terhek kifizetésére hagyott vagyonoknak egy része mimodonn lett el adattatásáról. Hogy azt kénytelen voltam a' mennyire lehetett el adni, maga által látni méltóztatik a' Tekintetes Úr, minthogy a restáns Interesek le fizetését mindenfelől sürgették, azt ki kellett potolni, nem különben a' Temetési költségeket, tselédek bérceit, s' más adosságokat is, a' melynek [*így!*] Summája közel már harmadfél ezerre megyen, sőt kénytelen volnék a' többi még meg levő vagyonokat is adni, csak volna vevője, minthogy a teher mindennap szaporodik, egy napra csak Interesbe több esvén 3 Rfknál, ezt pedig egyedül csak nékem kelletik jól tudom fizetni. De mind e' mellett a' magam javára mégis' azon igyekeztem, s. fogok is igyekezni, hogy mindent a' lehetőségig a' legjobb árron adhassak el, semmit el nem adunk bizonyosság nélkül, s. mind a' bévételt, mind a' ki adást egy krajtzárig felírjuk s. akár mikor készek vagyunk rolla számolni. A' Háznak még mind ez ideig is semmi vevője nintsen, senki sem jelenti magát, adná az Isten, hogy valaki meg venné, mert keserves a' terhet szaporodni látni. Töbnyire czekek az el múlt Honapnak 25^{dik} napján hozzám utasítani méltóztatott Levelére jelenten

kötelességemnek tartván további tapasztalt Uri Gráziájába ajánlott örökös Tisztelettel maradok

Az Tekintetes Urnak

V. Olaszi 8. Aug. 1824.

alázatos szegény szolgálja

Gordán János smk.

[Eredetije őzv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5591. (4378/c.)

Kazinczy Miklós — Kazinczynak.

Kedves Bátyám Uram! Kati ide hozta ezt a' Levelet [t. i. *Gordán Jánosnak Kaz. Ferenczhez 1824. aug. 8-án V. Olasziban írt s itt 5590. sz. alatt közölt levelét*], hogy Bátyám Uramnak küldjem el. Hogy a' postportó hijába ne szaporodjon, különösen nem írok.

Julius 25kén írott Levelét vettem. Az abban közlött dolgok felől hallottam ugyan valamit, de ennyit, 's illy környűl állásosan nem, 's a' BÜram régi szenvedéseit szívemből sajnálom. Örvendének, ha a' megestek soha sem történtek volna; 's óhajtom, hogy a' kedvetlenségek valahára szűnjenek meg.

A' Pillangóbeli rész el-cserélését szívesen köszönöm. — Ujság semmi sincs. — Péchy Laczi Öcsém a' Feleségét haza vitte. — Frimont most Feleségével együtt itt múlat, 's Rhédei is velek van. Ennek a' hónapnak a' végével fognak elmenni.

Sophiet tisztelem, Csókolom a' Gyerekekkel együtt. Egyéb aránt atyafiságos szeretetébe ajánlott maradok

hív Testvére

Miklós.

Váradon a' Teleki háznál lévő szállásomon

Augustus 11kén 1824.

A' Feleségem Portraitja eránt ujobban is kérem B Uramat. — D'Ellevauxné újra kéri a' képet. Irtam Laczinak eránta, bé küldi é nem tudom.

[Eredetije őzv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon, a Gordán János aug. 8-án kelt levelének papirosára folytatólagosan írva.]

5592. [4378/d.]

Kazinczy — Szűcs Dániel ügyvédnek.

Különös bizodalomú Drága Jó Uram Fiscális Úr,

Kedves barátunk, Tek. Kallós Dániel Úr mondja, hogy az Ur Fiscális Ur nem volna idegen az én Petneházi birtokomra per modum Inscriptionis nékem pénzt adni, melyre nagy szükségem volna hogy Octobernek első napjáig eggy Creditoromat, a' ki convincáltatott Eperjesen, kielégítsem. Ez maga is. Octób. 15-dikén hasonló csapást vár magára, 's azért kívánja a' pénzt Octób. elsőjéig. Kétezer frtra volna szükségem papiros pénzben. Alázatosan kérem az Urat Fiscális Urat, méltóztassék megtenni, a' mit tehet, hogy ezt megkaphassam, 's előre tudósítani postán mind arról, hogy a' pénzt megkapom, mind a' conditiók cránt, hogy Creditoromat megnyugtathassam. Én bízom az Ur Fiscális Ur barátságához, hogy kérésemet 's igazságos és egyenes conditiók mellett fogja teljesíteni, 's ígérem részemről, hogy a' mit gyermekeim kára nélkül tehetek, megteszem. Levelét méltóztassék postán Széphalomra intézni.

Egyszersmind kérem az Urat Fiscális Urat, méltóztassék Fő szolgabíró Jármay Tamás Uram Öcsémet kérésemre emlíkeztetni. Hallom, hogy Chirurgus Durst már meg vagyon Esketve. Fő szbíró Tek. Bónis Sámuel Úr azt nekem által-küldené.

Ajánlom magamat nagybecsű barátságába 's maradok szíves tisztelettel

Az Urnak Fiscális Urnak

Kassán Aug. 11d. 1824.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz s. k.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1912. 326. l.)

5593. (4381/a.)

Juricskay László — Kazinczynak.

Tekintetes Tabla Biro Ur!

Különös tiszteletű Ur!

Meltosztatott Tttes Tabla Biro Ur a mult holnapnak 25^{dikén} hozám irott böcsös Levele által az eránt engemet megkeresni, hogy mivel az boldogult Consiliarius Kazinczi Dienes Urnak Házát tsak g^{berben} szándékozna el kotyavetyéltetni, ennek tekintetiből azon

adóságnak ki fizetésére nézve, amelyel a boldogult Ur a Lazaretomnak tartozott, annak részéről annyival inkább várnak, mivel a pénz veszedelemben nem forog, noha önként és hála ado szível meg ismérem azt, hogy a Lazaretom igen sokkal tartozik a megboldogult Consiliarius Urnak, amelyet tsak közelebből való atyafiainak szolgálhat meg, de bõltsen meltoztatik a Tekentetes Tabla Biro Ur által látni, hogy amit én a magaméra nézve tehetek, azt a máséra nézve nem tehettem. Én tehát a Lazaretom részéről, kinek Capitalisairól igen is gondoskodnom kell annyival inkább további nyugtot nem engedhetek, mivel az a Ttts familianak kívánsága szerént megadatott azon kívül, hogy annak valami sikere lett volna. Meltoztasson Ttts Tabla Biro Ur ezen kinyilatkoztatásomat nem szívem sugarlásának, hanem azon köteleességemnek, amelyel a Lazaretomnak tartozom, tulajdonítani, kiis meg különbösztetett tisztelettel maradok

Tekintetes Tabla Biro Urnak

V Olasz aug. 25^{dik} 1824

alazatos szolgaja

Juricskay László

T. Bihar Vgye Lazaretho-
mának Directora.

[Eredetije Özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5594. (4402/a.)

Kazinczy Miklós — Kazinczynak.

Kedves Bátyám Uram!

Gordán Jánosné Kata Asszony vérhasba esett, 's most pénteken 1^a Octobr. éjszaka megis holt, 's tegnap elis temették. Most tehát a' dolog Gordán Jánosra maradt. — Minek utánna kedves Bátyám Uramnak némi némű kedvetlenségét volt szerentsétlenségem tapasztalni, ámbár ugyan az meg szűnt, megvallom, hogy igen kedvetlenül szóllok a' Testamentalis tárgyban. Azomban mind a' dolog természete kívánja, mind a' környűl állások hozzák magokkal, hogy a' Testamentom végképpen effectusba mennyen, mert a' pro fundo excontentationis debitorum hagyott Vagyonok licitatione mediante leendő eladások ideje a' 6 hónap ide 's tova majd el múlik. Hozzá járúl, hogy a' káptalan a' Citatoriákat reánk Testvérekre nézve már készíteti, mert mikor együtt voltunk

2 hónapi respiriumot kértünk a' káptalantól, azt nyertünk is, de semmit nem teljesítettünk. Nincs tehát egyéb hátra, hanem hogy consumáltasson a' Testamentom effectuatiója, 's én ez eránt már Levelemben megis kértem Bátyám Domokos Lőrincz Urat, valamint az cránt is, hogy addigis, mig ez megeshetne a' Vagyonok sequestrum alá vétessenek. Kértem hogy a' Licitatio idejét nekem írja meg, hogy azt Bátyám Urammal közölhessem, hogy kedves Bátyám Uram is, mint a' kit a' dolog illet, ha akar, jelen lehessen. — Én éppen Gesztre indulóban vagyok, 's annál fogva most többet nem írhatok, hanem Sophiet tisztelvén 's a' Gyerekekkel együtt csókolván, becses atyafiságos barátságába ajánlott maradok
Váradon 4d. Oct. 1824.

hív Testvére
Miklós.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5595. [4403/a.]

Kazinczy — Gróf Teleki Lászlónak.

Méltóságos Gróf Táblai-Báró és Fő-Curátor,
nagy kegyességű Uram,

Egy tüdőgyulladás, mely napjaimat eloltani készült, de a' melyből szerencsésen kiszabadultam, megfoszta engem azon rég olta nyugtalanúl óhajtott szerencsétől, hogy a' Méltóságos Urat láthassam, 's magamat 's sok gyermekimet kegyességeibe ajánlhassam. Azt, most még ágyban fekvő beteg, csak levelem által tehetem. De fogadja-el a' Mélt. Gróf Úr azon nevezetes nap, a' midőn egy nagy tekintetű hivatalát kezdi, az én hódolásomat is, 's méltóztassék elhinni, hogy abban az egész sokaságban nincs egy is, a' ki a' Mélt. Gróf Urtól többet reményl és vár. Teleki vállalja azt vállaira, 's az a' Teleki, a' ki méltán viseli azt a' nevet.

Erdélyi leveleim egészen új formába öntve mennek nem sokára a' Mélt. Gróf Úr kezéhez, 's talán Sallustommal és a' Cicero némelly Beszédeivel. Reménylem Novembernek elején Pesten lesznek. Az elmúlt terminuson igazságtalan, sőt erőszakoskodó sógorom engem arra kényszeríte, hogy három hetet töltsék Eperjesen. Felejtven hogy Octóber 27-dikén hatvanhatodik esztendőmbe lépek, hozzá-fogék a' Cicero leveleinek fordításokhoz ; és ha Wielandnak

abban sokat köszönhetek is, reménylem az én fordításom hívebbnek fog ismertetni mint az övé.

A' Mélt. Gróf Úr levelét Júniusban vettem, és sok hasz[n]át láttam.

Ajánlom magamat nagytekintetű kegyességeibe 's maradok alázatos tiszelttettel

A' Méltós. Gróf Urnak alázatos szolgálja

Széphalom Octób. 8d. 1824.

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1918. 201—202. l.]

5596. (4407/a.)

Péchy Sándorné — Kazinczynak.

Semjén 12 Octob. 1824.

Édes Bátyám Uram

Szunyog Dienes ötsém Toronyára megy, általa küldöm Leveletem és azon titatóriát (!) mejel a Cáptalan minyájunkat meg tisztelt, én Aszony lévén hozzá keveset értek 's bene semi lépést nem teszek férfi Testvéreim nélkül; Miklós ötsém a napokba irt nekem 's azon Levelébe azt is írja hogy B[átyám] Uramnak és Josi Testvérünknek is tudtára adta hogy a Cáptalan bizonyosan fog titáltatni benünket, azomba a titátoria egy két napal eléb mint az ő Levele meg adodot Esküt Péchy Ferentz által én a Dertsényinének szolot is küldöm. Josinak Regmetzi Embere a Nenémnek adja meg vagy a hegy alján szüretelvén a Sogorunknak vagy fiai ot lesznek, mi iten Semjénbe Gordányék dolgairól mit adtak el mit nem semit se tudunk holmi házi eszközt adtak el és Ruhájait a Bátyáknak a Ház ál, pénze nem tudom kinek van, az nem is az én dolgom, ohajtom hogy az Isten adjon néki jól fizető vevőt. Ujságul írhatom mind bizonyost úgy Tzunai Kata 8dikba meg holt Vérhas Nyavájába Susi Leánya pedig fél szemére szegény feje meg vakult, sok sínlődezése után *Gordány iszik mint a kefekötő* hogy nekünk Testvéreknek bajunk ne legyen tselekedjék B[átyám] Uramék azt a mit jonak látnak egyéb eránt tsokolom Angyom Asszonyt gycrekeivel s B. Ur[ammal] együtt, tsokolják kezeiket az én gyermekeim is és a Menyem is kit gratiajokba atyafi szeretetekbe ajánlok s maradok kedves B. Uramnak szerető Testvére

Péchy Sándorné.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5597. (4407/b.)

Péchy Sándorné — Kazinczynak.

[1824?]

Édes Bátyám Uram

Mészáros Uram Varadrol ide az estve jöt, mit tsinálhatot szoval majd el beszéli ; adta volna Isten szivemből ohajtótam volna hogy maradt volna száz ezer fr. de . . . ezt nem lehet reményleni, mentsen Isten benünket, bár tsak az ősinket tarthasuk meg ki menetelég a dolognak, én mindég félek B[átyám] Uram is el betegesedet, én is, az őszel mindenapos hideg lelt ujra most két hétig, az olta is nyomom az ágyat, adjon Isten B. Uramnak jo egészséget és őrizze minden bajtol, szabaditsa minden nyomoruságaitol, álgya még apros gyerekeit, szivemből kívánom neveje Isten s boldogoká is tegye őket az Ur, tsokolom Angyom Asszonyt B. Uramal s gyerekeivel együt. Fiam menyem Tertsámal kezeket tsokolják, maradok

B Uramnak

szerető Testvére
P(échy) S(ándor)né.

[Eredetiye őzv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5598. (4408/a.)

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

19/10. [18] 24 Alte Wieden, Paniglgasse N° 54.

Szállásom változtatása miatt két nappal későbbén vevém ma rettenetesen megrázó leveledet. Hálá Istennek hogy az Egek megtartának kedves Familiádnak, és a' kik Hozzád szent hévvel ragaszkodunk. Óvjon az Ég minden efféle csapásoktól!

Szörnyűség hogy Gróf Festetics annyira megtévedett, 's Krafftot 's engemet maga után vezet a' tetemes hibába *Krafft most is illy arcczal adja nagy munkájában Zrinyit a' szigeti hőst* 's most már minden ezt ismeri annak, nagyon elterjedvén ezen új kép. — *De 200 darab már kötve is Hébéből.* Lehetetlen segíteni a' hibán. Felette sajnálom, azonban Hébe becsét is szeretném megtartani. — Mi lesz az Expediens? Te mentve vagy kedves Barátom mert minden tudhatja hogy Zrinyi képe nem a' Te ügyeleted alatt készült (fájdalom) Es hogy Te Széphalmon nem tehetsz róla, ha

én Bécsben vakot ütök. — Kérlek, igen buzgóan kérlek, bocsáss-meg. — Bocsáss meg.

Lehetetlen többet írnom. Rummy itt van, holnap kezében lesz a' levél.

Corigator a' Nádor körül forog, miben tán eddig tudod.

Örök hív tisztelő barátod

Igaz Sámuel.

[Eredetije a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Történl. Ívrét. 166. sz. VII. fogás.]

5599. (4409/a.)

Mészáros Sámuel — Kazinczynak.

Tekintetes Ur különös Kegyességű Uram!

Mi bajnélkül érkezénk meg 'Semlyénybe és Keserűbe, 25^{ik} Octob. dél után, hogy azon napon vissza nem indithattam a Bivaly hajtó embereket, oka az hogy semmi módon kinem szakaszthatták a több Bivalyok között a mienket, holnap indulnak és kísérni fogják a Keserűi emberek. Idei bornyuja nints, de tavaszkor meg fog elleni, mint a Bivalyos mondja, azért meg parantsoltam a hajtóknak hogy az úton valami módon úgy meg ne üssék hogy kár következne belőlle, mind a Bivalyosnak mind a hajtóknak a Tek. Ur parantsolatja szerint ki adtam egy egy forintot; de Dobai Uram nagyon aprehendált, hogy keveset fog kortyolni az uton. — Várad felől még semmi hírt nem hallottam, a semlyenyi borok már elvagnak adva, de hogy és kinek azt bizonyosan még meg nem tudhattam. Itt az Uraságok mindnyájan a bő szüret körül foglalatostkodnak s panaszkodnak hogy sem Hordót sem pinczét nem fognak a Bornak elegendőt találni, kivált Tek. Miklós Ur és Péchy Sándorné asszony. Miklós Urnak mondják hogy lesz 1200 öreg cseber (csebre 100 itze). Keserűbe semmi rendetlenséget még észre nem vettem, a széna a Dercsényi Ur udvarába van hordva a Tek. Ur reszire jutott jó hat vagy Hét szekér széna, a szántó földek már bé vannak vetve, az Indsinér még sem földeket sem réteket nem hasgatott két fele, úgy tartom hogy a mappa készítésére még jobb hogy késen a munkával.

Gordán János felől beszéllik hogy midőn a felesége temetése volt a Keserűség (a Hordoból) annyira elfojtotta hogy a Temetésre gyülekezettek guta ütésbe lenni gondolták; 's kénytelen volt magát

a Pincze mellett levő kerbe [így!] ki pihenni, de ihatikis mert az Új bornak esebri 3 forint. Én holnap indulok Álmosd és Várad felé tsakhogy kevés reménységem hogy othol találhassam Zomborý fszbiro Urat mert mint mondják szüreten van.

Minden esetekben úgy fogom dolgaimat intézni, hogy a Tek. Urnak javára lehessen ittvaló lételem akiis mély tisztelettel vagyok Tekintetes Urnak

Ér Keszrűben 1824 25^a Octob.

alázatos szolgálja
Mészáros Sámuel msk.

Emil magát jól viseli s mint jó szüleit szívesen tiszteli.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pádon.]

5600. (4412/a.)

Mészáros Sámuel — Kazinczynak.

Várad 30 Octob. 1824.

Tekintetes Úr!

A Ház licitatiojának még terminussát nem tudjuk, ámbár Tettes Uza Pál Ur azt mondta hogy Octob. utolsó napjára volna ki hirdetve, hólnap bizonyossat fogok felölle hallani Domonkos Urtól; itt már minden elvan adva, a Házon Luszteren kívül, az ágyakat — Miklós Ur és a Dioszegi Pap vették meg, a két nagy Tükröt márvány tablāju Kasznyit Gordán, még a licitatio Sériessét kezembe nem kaphattam, mert Mihályi Urnál van a kiis most szüreten van; tegnap szollottam Laitsák kanonok Urral a kiis nagy szívességgel fogadván sokáig beszélt véllem s tudakozódott mind a Tettes Ur állapotjairól mind a Gordán mostani gazdálkodásairól, sajnálva mondom, hogy olly részeges emberre hogy bízhatnak oly sok jószágot, — a ki semmit egyebet nem tsinál tsak iszik. Már ugyan most mind gazdag szüretjére mind szőlőjire és házára Seqvestrum tevődött mellyért annyira boszankodik, hogy majd meg pukkan mérgébe, s mondja hogy ő semmit nem prédált; de elég az hogy azt nem tette a mit kellett. — Reája akattam a meg holt Cons.(iliarius) Ur írásai között azon jegyzésre, mely Mihályi Urral való felés adósságát a Captalannak ki bizonyítja mellyet is le páriálva ide az $\frac{1}{2}$. jegy alá rekesztek tulajdon keze írása a boldogult Urnak. — Gordán a Cáptalan részéről két

Citatoriát kapott, az egyik az mely Mihályi Urralis felés. Tokodý fő Szolgabíró Ur elejébe, a másik 9615 Rfrtról Vice Íspán Juritskay Ur elejébe, ebbe van bele foglalva azon 1315 f. és 47 xrokról szolló Contractus is mely a meg holt Urnak Jegyzése szerint József urat illeti, és a melynek Interessét már sok ízben fizette József Ur, e részben világosítását kérném a Tek. Urnak kire hagyódott a Test.[amentum] executiojakor azon 1315 f. 47 $\frac{1}{3}$ xr kifizetése, nem rázta é? le magáról József Ur. Én a Tek. Ur Törvényes Dolgaira Csengeri József fiskális Urat kértem meg, mindenek ezt javasolták úgy is látom hogy nem a leg rosszabb prokátor. hanem mindenek előtt a Procuratoriæ Constitutiot kéri, ugyan ezt mondja Tek. Tokodý fő szolgabíró Uris a kiis a Tettes Urnak nagy tisztelője s ha rajta állana a procátor vallásra elegendőnek tartotta volna levelét a Tek. Urnak; de mivel a Törvény ellen nem tehet, őis javasolja a Proc. Constitutiot melyet is a leg közelebbi posta napon mélt. fel küldeni a Tek. Ur.

Én még semmi jó kilátást a Tek. Ur részére nem tehettem, nagyon utánna vagyok hogy Gordánt tsak leg-kissebb tsalárdságban érhessem s azonnal lesz okom belé kötni s tőlle valamit kívánni a Tek. Ur részire.

Itt az első meg szűnés nélkül szakad éjjel és nappal úgy hogy nem tudom hogy mehetünk haza, a szekeret mind adig vissza nem indíthatom míg meg nem tudom kellé? itt mulatnom vagy nem. Susikának a szeme ki nem futott tsak fájt, de anélkül is elég Isten ostora éri ezt a házat minden nap, mert a Kissebbik jánt meg szűnés nélkül bántja a nyavalya, a Gazda Iszik lármázik s Cselédjei majd minden nap változnak. Itt a szüret nagyon bő, s ez okozta hogy a Bornak Csebrí az az 100 itze 3. vagy 4 forint énis el attam a Keserűben levő szőlő Dézmát 3. ftyával Csebrít, mivel hordót nem kaphattam néki. s be jön a Tek. Ur részire 14 f és 29 xr.

Emil magát jól viseli napjában néha néha ittis kezd olvasgatni, énis gyakran serkengetem a Tanulásra. — Most ezen levelem irasa alatt edesden alszik s már vagy háromszor kiáltotta Papám, gondolom őis tünődik az odahaza-valókkal.

Tudosítását a midőn el várnám a Tek. Urnak s magamat kegyessegeibe ajánlva a Melt. Grófneknak szíves tiszteletivel vagyok Tekint Urnak

lekötelezetet szolgálja
Mészáros Sámuel msk.

[Melléklete:] *Copia. Passiv adosságaim 27^a Február 1821.*

Contractus datuma A Dioces. Cassának	In Capitali		Restáns Interesse	Rf.	xr.
	Rf.	xr.			
14 ^a Junii 814 „ „	1200	„	a 14 ^a Junii 819.	72	„
7 ^a Julii 814 „ „	1100	„	a 7 ^a Julii 819.	66	„
22 ^a Oktobr. 816 „ „	6000	„	a 22 ^a Octobr. 818.	720	„

A Lazaretumnak

30 ^a Nov. 814 „ „	3000.	„	a 1 ^a Xbr. 819.	180	„
8 ^a Mart. 819 „ „	1500.		a 7 ^a Mart. 819.	90	„
22 ^a Oktobr. 816 „ „	1100.		a 27 ^a Nov. 819.	66	„
A Böjti Sándor Gazdaszonyának volt tartozás 800 f. de ebből 200zat még életében lefizetett a M. Ur, marat . . .	600	—			
Ezekhez jön az az adósság mely a Gr. Sauer massájából vett sertések árába Mihályi István Urnak tartozom u. m. 1 ^a Feb. 1812. 2548 f. ennek fele	1274	—	a 1 ^a Feb. 1819.	152.	53.
Van még a Dioces: Cassánál nevem alatt egy Contractus dd. 12 ^a aprilis 806. Scala szerint teszen . . .	15770	„			
de azzal Jó'sef ötsém tartozik	1315	47 ¹ / ₅	— — — —		
	17085	47 ¹ / ₅			

[Eredetije az ugyanazon papírosra írt copiával együtt özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5601. [4412/b.]

Kazinczy — Thaisz Andrásnak.

Thaisz Andrásnak Kazinczy Ferencz baráti tiszteletét.

Erdélyi Leveleimnek Bécsbe küldését Igaz Sámuel barátomhoz kénytelen vagyok tisztelt férjfi, Reád bízni, meg lévén győződve az eránt, hogy ezen alkalmatlanságomat nékem megboesítani kész lészesz. De minekelőtte az Pestet elhagyja, kérek, add által azt levelemmel, mellyet ide zárok, Biblioth. Horvát István Úrhoz, 's légyen gondod, hogy az kezedhez vissza térjen. A' régibb példányt kezedből ki ne add ; azt csak azért küldöm, mert megeshetnék, hogy a' Censor Igaz által magának kiadatni kívánja. Igaznak tehát mind a' kettőt felküldd, és ne posta szekeren, hanem valamelly Pestről Bécsbe menő hív ember által. Igaz lakik most Alte Wieden, N° 54.

Én a' Tud. Gynek régen nem adtam már semmit, 's nem hidegségből az Intézet, vagy a' tiszteletünket 's hálánkat érdemlő Trattner eránt, hanem azért is, mert nagyon el vagyok foglalva dolgozásim, utazásim, pereim által ; el is úntam azoknak a' mi embereinknek a praeceptoroskodásaikat, kik, semmi nevezetést nem adván még soha, másokat kefélgetnek. Az a' mit te mondál 1823. a' XI. vagy XII. füzetben a' Nyelvrontás ellen, olly bölcsen van mondva, hogy igazabban és bölcsebben senki nem szólhat ; de volt e arra szükség, a' mit az én Kedves barátom Döbrentei monda, ki új nevet is ada a' Neologusoknak — Nyelv *törő* — és a' ki attól fél, hogy a' *hetvent* mi is *hatvan és tíznek* fogjuk mondani. Nem csak a Neologiai Ultráskodás vétek, és bolondság eggyzersmind, hanem az Orthologiai Ultráskodás is az : ezt kellene meggondolni azoknak a' mi Tanítóinknak, 's a' mit Kulcsár olly képzelhetetlen bátorsággal mondogál, és olly képzelhetetlen hangosan ; az legalább is rendes. 'S nem szégyenel-e az az Úr az uj Új szellem' bohóságán nevetni ? 'S Guzmics neki Nyelvtörő ! De ezt elég volt említenem. Csudálom a dolgot, de nem csudálom, hogy ezt a mi embereink teszik.

Köszönöm kérésem teljesítését a' Gróf Teleki László' képe' megküldésében. Azt a szép munkát cgészen összetördelték míg kezemhez juta, úgy, hogy papirosa ezer meg ezer hajtékokat kap.

El kelle vetnem. Éljen szerencsésen, kedves barátom. — Széphalom
Oetób. 30d. 1824. — életemnek már 60-dik¹ esztendejében.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1918. 207--208. l.]

5602. [4412/c.]

Kazinczy — Gróf Teleki Lászlónak.

Méltóságos Gróf, Táblai-Báró Úr, nagy tiszteletű Uram!

Itt nyújtom-által a' Méltós. Gróf Úrnak Erdélyi Leveleimnek egy régiebb, és a' legújabb dolgozását, azon alázatos kéréssel, hogy annak minden tévedéseit olly kegyesen is bölesen is, mint már egyszor, kimutatni méltóztassék. Mert ha Előbeszédemben a' sok Igazító ellen fájdalmasan panaszkodom is, panaszom bizony nem a' Mélt. Gróf Úr' igazításai ellen van intézve. Azoknak elfogadása, követése, mutatja, hogy én azokat tiszteltem. Hálásan vallom, hogy Munkám azok által sokat nyert.

Különösen arra kérem igen aláz.[atosan] a' Mélt. Gróf Urat, hogy a' Teleki ház' czikkelyét nagy gonddal megolvasni, minden botlást megigazítani, a' hézagokat kipótolni, s' az előadást kibővíteni méltóztassék. Tudom én, melly kedvetlen dolog magunk felől szólni, vagy csak az is, midőn mindeneknek szemcét magunkra látjuk vonva. De homályban ülni csak a' kicsinyek privilégiuma, 's a' Méltós. Gróf Úrnak szoros tiszte mind elődjei mind maradékai eránt, hogy aláz[atos] kérésemet teljesítse. Szeretném én a' Teleki házat, melly eránt örök hálával tartozom, azon vállalásra kényszeríteni, hogy felölök hívebben, igazábban még senki nem szóllott: 's azt hiszem, hogy a' később idők nekem köszönni fogják, hogy a' Koronaőr' képét nekik úgy adám, hogy azt a nagy embert mintegy elevenen láthatják magok előtt. Ha e' részben Thaisz Úrral fogna parancsolni a Mélt. Gróf Úr, kérésemet szerénységének megsértése nélkül teljesíthetné.

A' régiebb M S.² csak azért megyen egygyütt ezen újabbal, hogy a kettő Igaz Sámuel Úr' kezébe küldethessék, mert nem lehetetlen, hogy ha majd ez az újabb MSt a' Censor kezébe adja, ez kívánni fogja Igaztól, hogy mutassa-elő ezen régiebbet.

De minekelőtte ez Bécsbe küldetnék, akarom, hogy azt Biblio-

¹ Helyesen 66-ik.

² Manuscriptum.

Szerk.

Szerk.

thecarius Horvát István barátom is megolvassa. Ez a' széles tudományú férfi nékem sokat mondhat, a' mit Munkámhoz adjak. Méltóztassék tehát a' Mélt. Gróf Úr az újabb dolgozást Horvát Urnak ide zárt levelemmel által adni, 's ha majd Horvát a' MSt visszaadja, mind a' két explt Bécsbe küldeni, de nem a posta szekeren, hanem valamelly biztos alkalmatosság által, melyre Pestről minden pillanatban van mód. Thaisz Úr nekem e' részben sem fogja megtagadni szolgálatját.

*

Ezen kérésem mellé, engedje-meg a' Mélt. Gróf Úr, hogy még néhány más kéréseket is tegyek.

1. Mélt. Zejk Assessor Úr: kit arra kértem vala meg, hogy a Maros Vásárhelyi Bibliothecából számomra másoltatná le a' Hunyadi Mátyás Király' képét, azt felelé nekem, hogy a' tájon most képiro nincs: de azzal semmit sem vesztek, mert a képet Budán találhatom Gróf Mailáth József Cam. Praes. Excnál. — Én ezt a' képet az Erd. Levelek elébe szeretném tétetni, 's azért is, hogy tolja-el a' Hébe vétkét, ki a Magyar Király helyett nekünk valamelly sváb arcot ada. De a' Kolozsvárt született Mátyás az Erd. Lev. előtt állana nem méltán. — Ejtse tehát, kérem aláz. a' Mélt. Gróf Urat, szerét, hogy a' Mailáth birtoka a' Mélt. Gróf Úr Bibliothecája számára is másoltassék, 's ha az majd meg lesz, engedje-meg, hogy arról Blaschke nekem is dolgozhassa a' rezet. Bth. Horvát urat is megkértem erre, méltóztassék tehát a' Mélt. Gróf Ur vele egyyet érteni.

2. Erd. Leveleim mellé én fac-similéket szeretnék metszeni, 's e' végre birom ezeket:

1. Bocskay István.
2. Bátori Gábor.
3. Bethlen Gábor, 's első 's második felesége.
4. Rákóczy György és Lórántffy Susánna.
5. — a II. és Bátori Sófia.
6. — Ferencz az I. és Zrinyi Heléna.
7. Rákóczy Ferencz a' II.
8. Kemény János.
9. 10. a' Két Apafi.
11. Thököli Imre.
12. Caraffa Antal.

13. Bethlen Ferencz.

14. — János

15. — Miklós

} Cancelláriusok.

De nem bírom a' Lengyel Király Bátori Istvánét 's a Rákóczi Zsigmondét, a' Barcsai Ákosét, Rhédey Ferenczét. — Nem a' Teleki Mihályét. — A' Mélt. Gróf engem véghetetlenül lekötelnézne, ha megengedné, hogy Ponori Thörök József ezeket, és a' mik ehhez hasonlók; nekem a' Mélt. Gróf Urtól lemásolhassa. Énnékem az effélékben abban áll az egész fortélyom, hogy a' Kézírást az ablak'-üvegének nyomom, arra velin papirosat teszek, a' nevet ólommal a' velinre által viszem, 's akkor az olmozást tintával festem be a' szerint a' hogy példányom kívánta. Ponori szépen ír, és így erre kevés gyakorlás után alkalmas lesz.

Ötödik hete, hogy ágyban fekszem. Felette el vagyok gyengülve. De a' dolgozni szeretőnek betegségében is öröm a' dolgozás. Most Szallusztomat készítem nyomtatás alá. Annak 's a' Ciceró Beszédeinek 1825. el kell hagyni a' sajtót, 's csak hamar az Erdélyi Levelek után.

Nem hagyhatom-el levelemet a' nélkül, hogy el ne mondjam a' Mélt. Gróf előtt, hogy a' Hébe engem megtisztelő része felől én mind addig semmit nem tudtam, míg azt két nyomtatványban nekem Igaz megküldé. Ha ezt sokan nekem hinni nem fogják-is, örvendek legalább, hogy a' Mélt. Gróf Úrnak pirulás nélkül mondhatom.

Csak akkor látam a' Zrinyi képét is a' Hébe előtt, mikor már arra sem volt időm, hogy a' Zrinyi életéből az utolsó lapot kivágaszam. Az nem a' szigeti hős Zr. Miklós képe, hanem a' Kursaneczzi erdőben szerencsétlenül megholt Z. Miklósé, 's Krafft ezt az 1664 elholt Miklóst festi az 1566. megholt hős helyett. A' tévedést bemutattván a' Nádornak Generális Gróf Beckers által, 's levelem mellé zárám a' bizonyságokat. Lett volna lárma, ha Krafft a' szakálatlan Zrinyit adná a' már kész vásznan.

Ajánlom magamat a' Mélt. Gróf Úr kegyességeibe, 's maradok hív tisztelettel

A' Mélt. Gróf Úrnak alázatos szolgálja

Széphalom Octób. 30d. 1824.¹

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1918. 202—204. l.]

¹ Más kézzel megjegyzés: «21. Martii 1825.»

5603. [4412/d.]

Kazinczy — Gróf Teleki Lászlónak.

Méltóságos Gróf, Táblai-Báró, Fő-Curátor Úr,
nagy tiszteletű Uram!

Nyalábotat Kazinczy András és József öcséim, amaz az atyám testvérének unokája, ez a' testvéremnek fija, mind ketten Jurátusok, fogják a Méltós. Gróf Úrnak által nyújtani. Ajánlom őket kegyességébe, 's alázatosan kérem, méltóztassék lelkeikbe szikrát vetni. Esztendő előtt hagyák-el mind ketten Patakot.

A' leghívebb tisztel[ette]l maradok

A' Méltóságos Gróf Úrnak alázatos szolgálja

Széphalom Novemb. 2d. 1824.

Kazinczy Ferencz.

[Kívül: «21. Martii 1825.»]

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1918. 204. l.]

•
5604. (4416/a.)

Kazinczy Miklós — Kazinczynak.

Drága Kedves Bátyám Uram!

Minckutánna a' káptalan bennünket a' Dienes Bátyám Adósságai miatt meg citáltatott, sőt a' Ház licitatiójául a' Testamentom által rendelt idő, az az a hat hónap ki tőlt, Domokos Lőrincz Bátyám mint Testamenti Exécutor a' Licitatio terminusául November 8dikát rendelte, 's azt mind ezen Vármegyében, mind a' szomszéd Jurisdictiókban is currentáltatta, 's a' mint hozzám írott Levelében mondja, kedves Bátyám Uramnak is tudtára adta. — A' Licitatio tegnap megtartódott, de egyedül Péchy Ferencz Öcsém jelenvén meg, 's más Collicitans nem lévén, a' Licitatio végbe nem mehetett, 's ennél fogva a' dolog csak ott van, a' hol volt.

Minthogy pedig a' Dienes Bátyám adósságai mind addig, míg azok nem depuráltak, az én 's Testvéreim nyakán vannak, minthogy az Obligatorialisok Optionalisok; azomban már citálva is vagyunk; hogy minden bajtól, köleségtől, 's kártól megmenekedhessünk, 's magunkat és Maradékinkat tökéletes securitásba helyeztethessük, kénytelenek vagyunk azon igyekezni, hogy az adósságok minél előbb depuráltassanak, 's a' Testamentom exe-

cutiója finalisáltasson. Annálfogva Domokos Lőrincz Bátyámat mint Testamenti Exccutort a' magam 's Péchy Sándorné néném, 's Kraynik Aloyz Öcsém nevekben tulajdon kívánságokhoz képpst meg kérem, hogy a' dolgot minél előbb tökéletesen végezze el. Ezt kívánja Julis néném is Levelében.

Kedves Bátyám Uram! Én jól tudom, hogy én Bátyám Uramnak kedvetlen dolgot írok, de haszontalan, mást tenni nem lehet. A' háznak vevője magát nem jelentette, Licitatió'n el nem költ; a' pénz naponként kevesedvén, mindennek becse alá száll, 's azt kell gondolnunk, hogy az adósságok ki fizetésére még talám a' Gordánéknak hagyott két szőlő is reá megy, sőt ha a' dolog tovább halasztódik, még aviticalis successió'nk is veszedelemben forog. Annál fogva minekutánna kivált kedves Bátyám Uramnak hasznót egyáltalában nem tehetünk, nincs egyéb hátra, hanem hogy a' Testamentom rendelése szerint a' hat hónap eltelvén, a' Testamentom executiója finalisáltasson. — Én részemről valóban örvendtettem volna, ha kedves Bátyám Uram a' Dienes rendelése által sorsán valamit javíthatott volna, azomban most is csak azt mondom, a' mit szokott egyenességemmel mondtam, hogy ahoz reménység egyáltalában nem lehet, sőt világosan szólván, mód benne nincsen. Elég sajnosan esik nekem ennek ki mondása, mert örömet olyat mondanék, a' mi kedves Bátyám Uramnak vigasztalására lehetne, de én csak igazat akarok mondani. — Így lévén a' dolog, engedelmet kérek, hogy a' Testamentom finalisatióját sürgetni kéntelenitetünk.

Ajánlom magamat kedves Bátyám Uramnak testvéri szeretetébe 's maradok

Kedves Bátyám Uramnak

Váradon 9d. Nov. 1824.

hív Testvére
Miklós.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5605. (4417/u.)

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Csak nem meheték rá mind eddig hogy Krafft' Zrinyijét újra megtekinthessem. Legalább hatszor valék már hijába a Gárdánál, mindenkor zárva találám a' szálát mellyben Krafft a' képet dol-

gozza. *A' nagy táblát ő elsőben kicsinyben festé, és ezen bizonyosan szakállatlan lútam Zrinyit*; de hogy Kaftanban e vagy mentében állott arra már nem emlékezem. Az egész tábláról rövid időn környül állásosan írok; mert akár hogy 's mint meg kell egyszer kapnom a' festőt.

A' mult héten inditám Dulházyhoz a' Hébéket. Számodra megy ottan 5 darab. Jubilæumodból 25, a' Pásztorleányból 12 darab.

Döbrentei Provincialis Commissariussá leve Budán.

Rumy, a' mint mondják a mult csütörtökön [*Kazinczy bejegyzésével: «Novemb. 18d.»*] tevé itten le a' Catholica hit confessioját. — Az ő szállása: an der Wien N° 39. Leveledet megadám régen a' feleségének; magát nem láthatám. Én ötet nem ismerem.

23/XI. 24.

[Eredetije a M. Tud. Akadémia könyvtárában. Történl. Ívrét. 166. sz. VII. fogás.]

5606. (4431/a.)

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

17/XII. 24.

Az általad ajánlott szakáll csakugyan kinőtt, ha mind röviden is és kukorán, rövid bodrokban. — Volt dolog miatta, mint Szűts Ágnes mondja; de mi azt, többen lévén nála, még meg nem tudhatám. [!] Elég hogy győztél ismét igaz ügyedben.

A' Bavariai Udvar minden nap 6000 ft ezüstben került Urunknak, a' mint mondják.

Eddig vchetted a' Hébéket 's. a t.

Igaz barátod.

[Eredetije a Magy. Tud. Akadémia könyvtárában. Történl. 2r. 166. sz. VII. fogás.]

5607. [4448/a.]

Kazinczy — Gróf Teleki Lászlónak.

Méltóságos Gróf, Táblai-Báró, nagy tiszteletű Uram!

Méltós. Gróf Dezsőffy Úr Februárus 14d. indul Pestre. Esetezem alázatosan, méltóztassék általa Erdélyi Leveleimet nekem visszaküldeni, hogy végig-futván rajtok még eggyyszer, 's a' magok

helyeikre rakván azon todalékokat, igazításokat, változtatásokat, melyeket a' Méltóságos Gróf Úrtól is, 's az Erdély' fijától Ponori Török Józseftől, várok, és még egy engemet szerető férjfitől, kit én a' legtudósabb Magyarnak szoktam nevezni, végre sajtó alá adhassam. E' dolgozásom a' Mélt. Gróf intéseinek egyszer már sokat köszönhetett: bár most is úgy javúlhatna megint.

A' Kassai Minervának most rakják első ivét. Ellinger nagy titokban kereste rá a' privilégiumot, 's mi, Kassán, és Kassa körül lakók, csak akkor tudánk szándékát, mikor a' privilégiumot megnyerte. Csuda czímje 's csuda formátuma mellől elállani nem mer és nem akar. De reményilem Olvasóji megbocsátják neki ezt, ha majd a' lelkes, tudós, és szépízlésű Előbeszéd Íróját hallani fogják. Minerva olly vastagságokat engedni magának, mint az Aspásia' Recensiója a' Tud. Gyűjtben, nem fog, 's a' Nyelvtörők' ellenségei örömmel fogják olvasni az Előbeszéd' tanításait, de el is pirulnak bölcsességekért.

Ájánlom magamat kegyes indulatiba, 's maradok a' leghívebb tisztelettel

A' Méltós. Gróf Urnak alázatos szolgálja

Kassán, Január 28d. 1825.

Kazinczy Ferencz.

[Kívül: 28. Martii 1825.]

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1918. 204—205. l.]

5608. [4461/a.]

Kazinczy — Gróf Teleki Lászlónak.

Méltóságos Gróf, Táblai-Báró, nagy tiszteletű Uram,

Mélt. Gróf Dezsőffy József Úr ma nálam halt. Martzius elsőjén indul Pestre, 's ha a' rossz utak tartóztatni nem fogják, 5dben már ott lesz. Talán a' Sas-nál fog meg szállani, a' Hatvani utczában. Tiszteletét a' Mélt. Urnál bizonyosan fogja tenni: de én, a' ki általa várom mind Erdélyi Leveleimet, mint Döbrenteitől Yoricom' újra dolgozását: szükségesnek tartám ezt előre bejelenteni, hogy a' két nyalábot Mélt. Gróf Dezsőffy Úr általvehesse. Méltóztassék, alázatosan esedezem, azokat készen tartani.

'S végre ez az esztendő nekem is megadja azt a' régen óhajtott szerencsét, hogy a' Mélt. Gróf Urat személyesen tisztelhessem. Az Eperjesi Tábla febr. 11d. hozza egy részben igazságos ítéletet

feleségem perében a' bátyja ellen, ki húgait, az atyja által szerzett és az atyja által mingyárt elholta után (1810) felosztolni parancsolt jószágából egészen kirekesztette. Minthogy a' haszonvétel feleségemnek nem az atyja', hanem csak az anyja' halála oltá ítéltetett ide, én az ítéletet appellálám, 's Májusban, Júniusban Pesten leszek. Akkor a' Mélt. Gróf Úrnak mint Bírásznak is könyörgök igazságos keresetemben kegyességéért.

Alázatos és hív tisztelettel maradok

A' Méltóságos Gróf Úrnak alázatos szolgálja

Széphalom Febr. 24d. 1825.

Kazinczy Ferencz.

[Kívül: 21. Martii 1825.]

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1918. 205. l.]

5609. [4465/a.]

Ferenczy Lajos — Kazinczynak.

Tekintetes Fő Tábla Bíró Úr!

Nagy Kegységű Uram!

E' folyó esztendő Januarius Hónapja 14-dik napján hozzám útasított betses Levelére, ugyan e' f. e. Febr. 10-dikén 21. szám alatt válaszolván: nem tudom mire vélni, hogy cbbenn foglalt provocationnál fogva, mind ez ideig is tudósítást nem kaphattam.

Olly gondolatra jöttem már, hogy az, bizonyosan elveszett. 'S ezenn alázatos Levelemnek egyedül az a' tárgya, hogy e' részben kérdést tégyek 's tudósíttatásom alázatosan kikérjem. Egygy úttal pedig azt is, hogy méltóztasson nekem meg írni, hogy' Sóltzán van-e rendelés téve, vagy másutt? az illető Sulyokféle Admonitióról szőlő Bizonyosság Levelért eső 3. ezüst forintoknak által vételéről. Mert ezek a' Bírak Urak igen megkívánják a' magok béreket, ha a' föld alól ki kell is teremteni. O tempora! O mores!

Többire magamat, addig is, míg betses Űri Levelét vehetném, a' Tekintetes Úrnak, tapasztalt Űri kegyességeibe zártt nagy tisztelettel maradtam

A' Tekintetes Úrnak

Miskoltz Marc. 18-ikán 1825.

alázatos hív szolgálja
Ferentzy Lajos m. s. k.

[Kiadtam az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1916. 349. l.]

5610. [4514/a.]

Kazinczy — Szombathi Jánosnak.

Különös bizodalmú Drága Jó Uram,
Professor Úr!

Reményilem az Úr Professor Úr általjö Ujhelybe a' Mélt. Administrátor Úr megérkezésekor. Aláz.[atosan] kérem méltóztas-sék akkorra elhozni Wagnernek minap visszaküldött munkáját collect. Genealog. Histor. familiar. quae interciderunt. Halaszt-hatatlan szükségem van rá. És osztán Pray Anna. azon részét, mely a nálam lévőt követi. — Itt sok hír van kivált Bihar felől, hol a' candidatio által ingerlett Rende a' választás által ingerlék vissza a' Fő Ispánt, 's Gencsit úgy tevék Vice Ispánná, mint Sámuel azt a' bolondot, a' kinek minden érdeme az volt, hogy az apja szamarait meg nem tudta lelteni, királlyá. Csúfúl viseltük magunkat ott; egy szolgabírónál többet nem tevék catholikust. Nem jó nem mérsékelni a tüzet, s bosszút állani illetlen. Maradok hív tisztelettel Ujhely, 19. Aug. 1825. [*Aláírás nincs, de a levél Kazinczy ismeretes kézírása.*]

[Megjelent a *Sárospataki Református Lapok* 1908. 9. 1.]

5611. [4555/a.]

Kazinczy — Gróf Teleki Lászlónak.

Méltóságos Gróf, Táblai-Báró, nagy tiszteletű
kegyes Uram!

Elmult harmincz esztendeje, hogy én Szallusztot fordítani elkezdtem, és azolta soha sem szüntem-meg igazítgatni dolgozása-mon; azt akartam, hogy az a' *color Romanus* hogy az a' *Szalluszi arcz*, legyen-meg fordításomon, mely magát Szallusztot egyetlenné teszi; mely miatt vádoltatik, mint törvényrontó, apróságokon-kapkodó, különözö: de a' mely miatt azt a' dicséretet is nyeré, hogy ő a' legnumerosusosabb Író minden társai közt, és hogy ő szépségben, crőben, kevésbeszédűségben minden másokat felülhaladott; felül még Ciccrót is.

Hadd tégyem azt a' vallást a' Mélt. Grófnak, de csak magának, hogy ezen makacs feltétemben az tüzele, hogy ezek a' szokás-tisztelők engem épen azért verdestek, a' miért Szallusztot a' magakorabeliek és az ujabbak. Érzem én, a' mit ők, hogy én Szalluszt

nem vagyok, és így a' mi Szallusznak szabad, nem szabad nekem : hogy tehát vádjokat elakaszthassam, magát Szallusztot látám jónak fordítani, 's a' maga színében és arczában.

Ime kész a' Munka, 's harmincz esztendei gondjaim után, 's a' 67-dik esztendejébe belépett ember közel a' határhoz szeretné, ha az a' dolgozása' melly az ő Professio fidei-jét adja-elő, úgy jelenhetne-meg, hogy külsője is támaszthasson figyelmet.

Strauss Bécsi Nyomtatóval levelezésbe ereszkedém : meg van határozva a' Quart formátum, meg van választva a' papiros hozzá, a' betűk. Képem elébe metszetik. Azért nem fogánk a nyomtatáshoz, mert az három ezer frtot kíván Váltó-Czédulában.

Ajánlom igyekezetemet a' Mélt. Gróf Ur pártfogásába. Gróf Széchényi, a' Károlyiak, 's többek mások, dicső áldozatokat tettek ügyünknek. Nem magamnak kérek, hanem Szallusztomnak, 's oda hagyom minden nyomtatványait, hogy a' czélomra adandó pénztsz vissza fizesse. Nékem elég, hogy nyomtatva lesz.

Eggyütt akarom adni Szallusztal Cicerónak némelly Beszédit is, mellyekben ismét a' Ciceró színét és arczát akarom megragadni. Szalluszt a maga nyelvén is kevésnek tetszhetik, 's Döbrentei is azt akarná, hogy adjam ötet Ruaeuszként : de ha azt tenném, azt mutatnám, hogy nem értém miben áll a' Szalluszt' érdeme, 's a' mi Nyelvünk mit bír-el.

Nem szenved az kétséget, hogy Homéért nem Dacier, nem Pope, hanem Voss fordítá a' mint kell, bár azt sokan nem javallhatják, mert nem készültek-el megértésére. — Ha a' Mélt. Gróf Cicerónak kiadhatására is találna pártfogót, úgy az is nyomtathatik. De Cicerót in 8vo adom-ki minden pompa nélkül. Arra segéljen a Méltóságos Gróf, hogy Szalluszt jelenhessen-meg óhajtasom szerint.

Szalluszt a' pénzt csak Bécsi nyomtató Strauss Antalnál kellene letenni. Azt lehetne tudakozni, Mélt. Gróf, hogy miért nem nyomtattatom Trattnernél, vagy a' Pesti Egyetem Budai Műhelyében? De e' két helytt az én *barátim* azt a' tréfát is tehetnék magoknak, a mit már tettek, hogy hírem nélkül ronták-el szavaimat a kéziratban, hogy nevetthessenek rajtam. Osztán a' könyv Straussnál úgy fog nyomtattatni, hogy a' Bodóni 's Baskerville nyomtatásai mellett kevélyen allhat ; s úgy tartom harmincz esztendei küzdés ezt érdemlette.

Én különben is, de kivált a' sógorom igazságtalansága által, rettenetes csapásokat szenvedtem : öreg vagyok 's hét gyermek

atyja. Erdélyi Leveleim' hasznát gyermekeimnek tartom. Ez a' Munka is nyomtathatik ; mihelytt pénzem lesz.

Méltóságos Gróf Dezsőffy József Urnak is irok e' postával, 's kérem, hogy a' Méltóságos Gróffal értsen együtt, 's segélje szándékomat.

Előbeszédem felől, melyet ide zárok, még azt kell jelentenem, hogy azt egészen a' Szalluszt' szellemében, Szalluszi fordításokkal (tournüre) dolgoztam. Illyen az is, hogy magamról szóllok mint Előbeszédében ő maga felől. *Sed ego adolescentulus*; nálam *zsenge ifjuságom* etc.

Levelemet iszonyú fogfájás alatt írom ; de a' mai postával annak menni kell. Nézze-el kegyesen a' Mélt. Gróf levelem' vétkeit, s' tartson-meg kegyes emlékezetébe.

Maradok örök tisztelettel A' Mélt. Gróf Urnak alázatos szolgálója

Ujhely Novemb. 22d. 1825.

Kazinczy Ferencz.

[A mellékelt Előbeszéd szövege:]

ELŐBESZÉD SZALLUSZTHOZ.

Látni akarám, Szalluszt szólhatna e' mi Nyelvünkön és mihozzánk, hogy beszédén fenn maradjon az a' nagy szín, az a' nekisaját arcz, melyet az iskolák' embere kárhoztat, de csudál, tilt, de szeret, 's mertem a' mit senki nem más. Írónak kötelessége tisztelni a' szokást és a' kor ízlését, 's különözésekben 's kisdedségekben keresni dísz, dicsőséget, nem férfilelek' gondjai. De valóban az is nem épen rossz, midőn annak képében szóllván, a' ki szilajkodva külön útakra csap. 's ragyog szilajkodásiban, a' helyett hogy ötet mestereznének, vakmerően és elmétlenül, mintha jót mondana, de nem jól, oda törekedünk inkább, hogy azt az ő színét, azt az ő arczát minél igazábban ragadhassuk-meg ; hogy a' darabos, de bájos különözött a' maga bájos darabosságában hozzassuk-által közzénkbe. 'S kisdedségnek tekinteni a' mi nem az : nem látni, hogy a szép mint lesz épen azért szebbé, mert szokatlan ; hogy a' mi váratlan jó, a' gondolatnak mint ad erőt sulyt ; az osztán igazi kisdedség.

Lépésemnek nem lehet mind azokat meg nem bántania, kiknél az minden érdem, ha beszédünk ömlik, ha azt minden érti ; kik azt várak, hogy az új szók' és szóllások', s az új meg új formák

hajházásiba valaha végre belé-fáradok, nem hogy magamat vétkeim közt az idegenek szerelme által még mélyebbre süllyesztetem. Tudnillik a' szent érzésű férfiak előtt semmi nincs becsesbb mint a' nemzeti, 's irtózva nézik hogy elkoreszosodhatnánk. De a' mit nemzetinek ők mondanak, nagy részben nem vala az őseinknél, mint onokáinknál nem lesz; 's az idegen nem idegen, ha elfogadtatik. Ízlése tiltja őket, az eggyezsinű, látni, Nyelv és Mesterség mint emelkedének, valahol a' kifejlést nagy példányok segélették.

Van bizonyos rokonság a' Nemzetek közt, bár mint különbözőenek arcaik, 's a' jók, Caesárnak itten tett megjegyzése szerint (Catilináért mondott Beszédében) noha sem erőnek sem merésnek nincsenek hijával, valami alkalmast másoknál találnak, készek honn munkába fogni; áltvenni a' hasznost, mint irigyelni, inkább szeretik. Ízléseink változnak; a' Nagyok példája változhatatlan, örök, tiszteletes minden népnél, minden korban. És ha való, hogy a' Régiek még inkább érdemlik tiszteletünket Mesterségekben 's ízlésekben, mint tanításaikban: nem fonákság e, mivel az ő ízlések nem ízlése a' mai kornak, éppen azzal nem gondolni, a' mi gondjainkat mindenek-felett érdemelheté? Zsenge ifjuságom azon időszakba esett, midőn a' sötét hosszú éj után virradni kezd szép reggelünk. 's látám, Báróczi, a' francziákat követve, Baróti pedig, és a' Nyelv' szentje, Révai, a' Rómaiakat beszédünknek mint adának fenntebb dísz, és egy csillogást, melyet Illyei, és a' Rómaiak' 's Olaszok' szellemében nevelt nagy Zrinyi, 's a' bájosan és néhol tudósan szólló Gyöngyösi már megsejtettek, de a' Telemach' fordítója, ki nem emelkedve feljebb a' szokottnál, 's csak ömölve 's czifrán szollott, nem ismert. Lángolék, hogy a' kelőért én is tehessek valamit, hogy annak egykor én is érdemelhessem háláját. Tudtam mennyivel nagyobb a' ki teremt, mint a' ki másol; de ismervén magamat, és a' kort melyben éltem, 's a' nagy példák' követelésétől várván mindent, inkább vágyék nem rossz másolónak találtatni, mint nem jó alkotónak: kivált hogy az idő nem egyedül minél jobbat kívána, hanem jót minél nagyobb számban is, 's a' legkülömbözőbb nemekben. Ötven esztendeje, hogy járom útamat, sikamlásokkal, tévedések közt, de lankadhatatlan hűségben; 's ma, midőn hatvanhetedik évembe lépek-ált, örömmel tekintek végig menésemen. Melly kevés az, a' mit fényecskémért tevék, és melly tűzben ragyognak körülöm később társaim! melly tűzben

tűnnek-fel a' legjobbak. De én is segélém a' jót : de az ügy általam is gyarapodott ; 's példám, úgy hiszem azt, hevíteni fog szíveket, ha majd magam nem lézek is.

Az Ujak példája kedvességet adhat beszédünknek, símaságot, könyved ömlöngést ; csak hogy az út veszedelmes, mert egy színűsége vezet, az pedig elgyengülésre, korán elért öregségre : a' Régické nemességet, méltóságot. Amazoknak igen gondos tanulását tehát eggyesíteniünk kell az ezekével ; magunkat tehát azoknak és ezeknek szabad de minél szorosbb követésében férfiasan gyakorlanunk. Ohajtásom a' fél-latin és fél-görög, a' szép homályt kedvelő, a' szép darabosságokban gyönyörködő Szalluszt körül az vala, hogy azoknak, akik őtet szerethetik, 's az illyek' száma sehol nem lehet nem kicsiny, ne én látszhassam szólni öhelyette, hanem hogy ő énáltalam. Ingerlé makacs feltétemet, hogy minden fordítóji kiket összegyűjthettem — francziák, olaszok, a' spanyol királyfi, a' németek, (hármá ezeknek küzde erejéért, tömötségeért, kevésszavuságáért, de bájait megérinteni sem merék) — elégnek tarták a' dolgot venni ált, nem bízva elkényeztetett, megvénhesztett nyelvekhez, 's mindentől akarván értetni, javaltatni, a' mit Szalluszt nem akara, sőt gondosan került. Így tette vétketlenné, érthetővé, tisztává a' Virgil vétkes, nem mindenhol érthető, korcs nyelvét Ruauenz, hogy gyermek-tantíványa megbírhasa : de a' mellyel sem a' nem-gyermek olvasónak nem teve kedves szolgálatot, sem gyermek-tanítványának nem-hasznost. És ha az, a' mit harmincz esztendei gondjaim után itt adok, Nyelvünknek, melyet lelkesbb Íróji az egy színűség' utjáról az örök ifjuságéra áltvivtanak, bizonyíthatná fényes felsőbbségét ; ha közönségesbbé tehetné érzésemet, hogy rontani, hogy romoljunk, nem szabad : de rontani, hogy épüljünk, szabad, sőt szent kötelesség : úgy elértem volna a' mit óhajtottam. Mernünk kell a' mit a' Nemzet' java 's fénye kíván : és ha az, a' mit merénk, magát a' Mesterség' barátjaival megkedveltetheti, bár köz javulást nem nyere, sőt nyilván gáncsoltatik, érdemli, hogy mertük légyen : az a' fő díj.

27. Octobris 1825.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1918. 114—117. l.]

5612. (4622/a.)

Kazinczy — Gróf Vay Ábrahámnak.

Édes barátom!

Ajándékozd meg gyermekeidet, barátaidat, tisztelőidet 's a' maradékot képeddel, 's festessd le magadat 's feleségedet, míg még Pozsonyban vagy de jól választván a' munkára Képirót; ez minden kérésem. Élj szerencsésen, 's hozzon haza Isten örömeiben, dicsőségben. Ha Wesselényi ott van, tiszteld nevemben. Széphalom Ápril. 16-d. 1826.

örök hived

Kazinczy Ferencz s. k.

[*Ólmzés.*] À Monsieur

Monsieur Ábrahám de Vay Chambellan, Premier Vice-Comte et Député du Comitat de Borsod.

à Pressbourg.

[Eredetije gróf Vay Gábor levéltárában, Berkeszen.]

5613. [4673/a.]

Kazinczy — Báró Vay Miklósnak.

Méltóságos Báró, különös tiszteletű Uram,

Meg vagyok szólítva, hogy ezt segéljem-elő, 's bátorkodom kérni a' Mélt. Urat, méltóztassék az előttem egészen ismételten Kiadókat elősegélni, boldogítani. Igyekezetek érdemli a' pártfogást, 's az Annunciatio lelket mutat. Én Kiadók és Dolgozók között csak Mailáthot és Paziázit ismerem. Részemről nagyon örvendek az igyekezetnek: régen óhajtanám, hogy lenne egy poetai Anthologiánk, 's ez az lesz, még pedig kritisch, a' mint örömmel látom. A' nehéz idők 's Nemzetünknek nagy hidegsége a' Poezis 's kivált a' fenntebb Poczis cránt, rettegmem hagyják, hogy magam kevés Előfizetőket gyűjthetek; annál indulatosabban kérem a' Méltóságos Úr pártfogását.

Ha a' Mélt. Úr megkapta a' Góró Kapitány Munkáját, Wanderungen durch Pompeji, alázatosan kérem méltóztassék azt vélem látatni. Én régóta nem veszek könyvet, 's nem fogok, míg a' Dieta véget ér, 's a' sógorom istentelenségeinek véget szakaszt. 17-dik

csztendeje miolta feleségem részét minden jövedelmével tartóztatja. Maradok hív tisztelettel a' Méltóságos Úrnak

Ujhely Aug. 28d. 1826.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz.

[A levélhez mellékelve van «Praenumrations-Anzeige durch Georg Kilians Buchhandlung in Pest. Handbuch der ungarischen Poesie — von J. Fenyéry und F. Toldy zwei Bände.» két példányban.]

[Kiadtam az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1923. 181—182. l.]

5614. [4807/a.]

Ferenczy Lajos — Kazinczynak.

Tekintetes Tábla Bíró Úr!

Drága Kegyes Uram!

A' Tekintetes Úrnak még 1825-dik Esztendő Januáriusában hozzám intézett betses Levele azt tévénn nekem köteleességembe, hogy a' Level mellé zárt Admonitioi minutum szerint Nemes Korponay 'Su'sánná Asszonyt Inteném meg : minémű választ küldöttem én a' Tekintetes Úrhoz? azt, az én mindjárt Februárius 10-dikén dátált, 's 21-dik sz. a. elbotsátott Levelém most is megmutatja, ha még meg volna kezei között a' Tekintetes Úrnak.

Ezenn Levelemre semmi útasítás nem érkezvénn : megújítottam annak summás meritumát a' Tekintetes Úrhoz újabban dto 18^{ae} Mar. a. e. 50-dik sz. a. küldött Levelembenn : eggyzersmind a' taxa eránt is kértem rendeléseket tétetni.

Egygyik levelemre sem vehettem választ, 's már éppenn le is akartam a' dologról tenni, a' midőnn a' Tekintetes Úrtól a' múlt esztendő végével, egygy ezenn dolgot újabb életre hozó Levelet kapvann, oda útasítottam, hogy az Intést Fő Szolga Bíró Lónyay László, és Szatthmáry József Urak közzül valamellyikkel — kik mind ketten taxa nélkül is meg tészik a' megintési lépéseket — vitessem véghez : 's ezen Admonitiot realisáljam.

Meg tettem tehát ezt Lónyay László Úr által ; a' kinek szíves készségével ditsekednem kell. De egygy kevésse elhaladott a' Testimonialis expeditioja, a' tisztelt Úrnak tetemes elfoglaltatása miatt.

Ide zárom tehát ezenn Megintésről szöllő Bizonytságot ; melyből által látni méltóztatik, hogy Korponay 'Su'sánná Asszony

halgatással győzi a' dolgot. Reménylem a' Tekintetes Úr Perbeli védelmezője felfogja magát találni, mit tégyen ezen környűl állások között,

A' ki továbbra is a' Tekintetes Úrra nézve szíves szolgálatom' ajánlása mellett, betses Úri kedvezéseibe zártt állandó tisztelettel maradtam

A' Tekintetes Úrnak

Miskóltz Jul. 12-dikén 1827.

alázatos szolgálja

Ferentzy Lajos m. s. k.

[Kiadtam az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1916. 350—351. l.]

5615. [4866/a.]

Kazinczy — Szűcs Dánielnek.

Különös bizodalomú Drága Jó Uram, Fiscális Úr,

E' levelemet egy Keserűben vagy Mihályfalván lakos Instans viszi, kivel itt összetalálkoztam, 's azért ő, mert a' posta, innen Tálvára térvén, el találna késni. Én egy holnap mulva indulok Pestre. Ohajtanám tudni, reménylhetem e, hogy az Ur Fiscális Ur által boldogúlok, és melly feltételek alatt, 's mennyiben. Méltóztassék ezeránt engem levél által tudósítani, s minél előbb. Jobb azt levél által, hogy időm legyen a' feltételek felől nyugalomban gondolkodni.

Mi holnap után Decemb. 10d. tartunk itt Requiemet a' megholt Bars vgyei követnek; azért holnap után, mert Bars is éppen az nap. Levelünk ezen jelentéssel már hozzájok elment. — Ma Mélt. Fáy Barnabás Ungvári Fő-Ispán Úrral ebédlénk itt a' mi új, ifjú, de lelkes Vice-Ispánunknál.

Az Asszonyt kedves Assz. Húgomat szívesen tisztelvén, ajánlom magamat becses barátságába, 's maradok hív tisztelettel

Az Urnak Fiscális Úrnak

Ujhely Decemb. 8d. 1827.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz s. k.

Levelemet ez az ember vagy Nyiregyházán vagy Kállóban fogja postára tenni. Erre kértem-meg.¹

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1912. 327—28. l.]

¹ A címzés felett a postabélyegző *Ujhelyt* mutat. Nem a megbízott ember vitte tehát el a levelet, hanem Kazinczy maga tette postára.

5616. (1872/a.)

Boronkay Rosália — Kazinczynak.

Drága Kedves Uram Bátyám!

A mindeneken szabadosan Uralkodó Szent Isten mai napon délutánni ötödfél órakkor Kedves Férjemet Tekéntetes Kazintzi Kazintzy István Urat, Ó fájdalom! ez árnyék világból ötöd napig tartó máj gyulladásbeli sullyos betegsége után az örökké valóságra által szólította, engemet tíz gyermekeimmal el felejthetetlen mély gyászba borítván. el hunyt tetemcinc takaríttatását folyó December 20^{ik} napja reggeli óráira határoztuk, oly véggel, hogy azok itten Berettőn, az ősi sír Bóltban lehető tisztességgel bé tétetessenek. Mellyre midőn Drága Kedves Uram Bátyámat meg szomorodott szívvel ki kércém, szegény Férjemet áldott emlékezetébe, magamat pedig kedves gyermekeimmal atyafiságos gráziájába alázatosan ajánlván vagyok Berettőn December 17^{ikén} 1827. Eszt.

Drága Kedves Uram Bátyámnak

meg szomorodott szívű alázatos szolgálója
árva Boronkay Rosália.

[*Kazinczy F. jegyzeli Kazinczy Istvánról:*] Született *Kazinczy István*, Consiliárius *Kazinczy András* atyától és *Szeghi Ajszendorfer Máriától* Ujhelyben 1774d. Mártz. 19dikén. Hivatalt nem viselt, hebegő nyelve miatt, de a' köz dolgok viseletében nem volt haszontalan tagja Zemplény Vármegyének, mert lelket az atyjától veve, 's mere bátor lenni, a' hol kellett; nagy ellensége a' kétszínűségnek. Vendéglátó, mint az atyja, de az atyja úgy tudá banni a' magánál sokkal alantabb állókkal is, hogy tekintete nem csorbúlt meg a' leereszkedések által: István a' nagyok között egy sorban állott, de egy sorban az alacsonyak között is. — Tanulása kevés, esze sok, de nem fordítá mindég jóra, 's a' jót is inkább szerette vak ösztönből, mint értett okokból. Erkölcsei rútat nem tudott elkövetni, 's az egész világ előtt becsületes ember volt, kész nagy áldozatokat is tenni a' barátságának, de szerete csipkelődni, nem rossz szívből, hanem tréfáért. Ezenfelül sajátosságai közzé tartozott, nem azt tenni, a' mit más; nappal elmúlata másnál, 's egész éjszaka utazott, nem rettegván a' veszedelmet is. Külső csinosság nem vala rajta, sőt öltözete mocskos, még mikor gazdagon öltözött is;

haja mindég fésületlen, nyakán a' kendő rosszul kötve ; ábrázatja, keze mooskosak. Növése eléggé nagy, húsa nem kövér, arczvonásai nem épen rútak. Szeme olykor kanesalgot, de nem mindég.

Első hitvese az igen gazdag, igen jól nevelt, igen elmés, igen jó 's csak tizenhat esztendő's Bárá Hellenbach Eszter. Ezzel lakadalma 1801. Septemb. 8dikán. De ez megholt ugyanazon eszt. Decemb. 15d.

Második hitvese Pankotai Józsa Mária, Gábornak és Vincze Mária igen nagy szépségű leánya. Zemplénben, míg el nem házott, nem vala szebb menyecske. — Ettől leve András fija 1803. Octób. 15d. 's Mária, és Ottilia. Az utolsóbb gyűrűt váltta Lónyai Gábor Ungvári Fő-Ispán és Bereghi Adminisztrátor és Bárá Prónay Prisca Tullia pároknak Gábor fijkkal a' Dorgói szőlő alatt, mint hogy szülejivel ott szüretele, 1827. Novemb. elsőjén. — Megholt Józsa Mária Patakon 1815. febr. 9^{én}.

Harmadik hitvese Boronkay Rosália, leánya Zsigmondnak Csepesényi Wladár Sőfiától, ki ekkor Mudrány Dánielnek özvegye volt. Lakadalma ezzel 1816. Septemberbe. Ettől levének 1. Gábor. 2. Rosalia, 3. Sophia, 4. Klára, 5. István, 6. János, 7. Piroska.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pádon.]

5617. (4882/a.)

Kazinczy — Thali Antalnak és Farkas Károlynak.

Thali Antal Úrnak

K. F. szíves idvezletét.

A' megindulást olykor inkább festi eggy néma kézszorítás mint sok szó. Vegyétek tehát forró köszönetemet minden szó nélkül. Ti hálát adátok az egeknek, hogy a' hazának illy férfit teremtének : én azért is, hogy illy ifjakat. — Ha majd meglesz, a' mit jövődőlök, ha majd Ennek fényét utóleritek : emlékezzetek rólam, mint most ; elhat az az öröm nékem síromba is. Óvjon benneteket az ég, nemeslelkű ifjak, minden bajtól, 's emeljen azon nagyságra, mellynek indultatok. — Széphalom, Decemb. 27d. 1827.

[Kazinczy e levél-szöveget három tollvonással keresztülhúzta s érzelmeit a következő versben fejezte ki.]

Thaly Antal és Farkas Károly barátoknak.

Eggy néma pillantás olykor beszédesbb
Mint a' hosszúra-nyújtott harsogások.
Vegyétek hát szó nélkül, a' mivel
Érdeklött szívem néktek tartozik.
Örültök ti, hogy Istenink hazánknak
Illy tiszta férfit adtak : én viszont
Hogy ilyen ifjakat. 'S ha majd idővel
Feléritek nagy fényét, és ha majd
Mint Ő, ezt hallatjátok : *«Tapsot én
Nem kérek: a' feddést nem rettegem.»*
Gondoljatok rám, hős ifjak! Lehat
Hamvainhoz a' szó, 's áldva tér felétek.

Széphalom, Decemb. 27d. 1827.

[Eredetije a Magy. Tud. Akadémia könyvtárában. M. Irod. Lev. 4r.
29. sz.]

5618. (4937/a.)

Bujanovics Kornél — Kazinczynak.

Divik Thuroz den 22-ten Aug. 828.

Mit zuversicht auf die Unerschütterlichkeit Ihres Characters und auf die richtigen Pulsschläge Ihres Herzens, wag ich es in gemeinnütziger Absicht Sie, achtungswürdigen Schicksalsgefährten, anzugehn. Mich trieben die stürmischen Wegen meines Geschickes ungeachtet aller Combinationen des Wahr- und Unwahrscheinlichen, aller menschlichen Um- und Vorsicht (die soviel werth ist als ein Genie-Streich qualifizirt) nach Wien meinem Geburtsort im Jahre 1825 zurücke. — Des Anblicks dieser Welt überdrüssig, aber von meinen Pflichten genug unterrichtet, ob zwar nicht zu feige, um zu wissen, dass man wohl aus cinem Theile der Welt aber nicht aus der Welt selbst migriren dürfe, und seinen Posten ehrenvoll behaupten müsse, bis die Stunde der Ablösung schlägt, gab ich mich ganz meiner Neigung hin, andere Welten anzuschauen, die wahrscheinlich als Kugelförmige Wohnsitze vernünftiger Bestien, die von dem Instincte der unvernünftigen jeden Augenblick beschämt werden, nicht besser als unsere Welt sind, aber wie Alles ferne einen schönen, erhabenen, ergreifenden Anblick gewähren ; kurzum ich wurde den Tag nach meiner Ankunft des grossen Astronomen Littrows Schühler und Freund. Die ersten Schwierig-

keiten, die ich fand, seine Vorlesungen über höhere Astronomie zu verstehen, führten mich auf das Studium der analytischen Geometrie als eines ganz neuen Zweiges mathematischen Wissens. Binnen einem Jahre und zwei Monaten hatte ich von diesem meinem edlen Freunde Littrow aufgemuntert sein deutsches Werk analytische Geometrie studirt, in's Latein übersetzt, verdeutlicht, und erläutert, wie auch mit manchen Zusätzen vermehrt (weil das deutsche Original für Anfänger zu dunkel ist) endlich mit Kupfertafeln versehen, zum Besten fremder Gelehrter und vorzüglich unserer vaterländischen Ungarischen Jugend. Es entstand nun das beinahe eben so schwere Problem, als die schwersten Aufgaben der analytischen Geometrie selbst sind, ein lateinisches tief mathematisches Werk in dieser Zeit der Geldnoth und der litterarischen Frivolität herauszugeben. — Auf eigene Kosten war es unmöglich, da es die Lebensarbeit meines Erzeugers war mich nicht nur um *Vermögen, Ehre, fisisches und bürgerliches Leben, sondern auch um Moralität und Verstand* zu bringen, oder es mir doch unmöglich zu machen der Welt zu beweisen, dass ich Verstand besitze, und durch sein Beispiel oder durch seine Misshandlungen nicht zum Verbrecher geworden bin, wie ich juridisch beweisen kann, und zu seiner Zeit beweisen werde. — Ich bin berechtigt mit Christen zu sagen: «Mein Vater wohnt im Himmel»: denn auf Erde hat ich nur einen Erzeuger. *Sum prole sine patre creata.*

Mein Genius führte mich an einen Verleger, der mir die Herausgabe des Werkes versprach, wenn ich 100 Subscribenten zusammen bringen würde. Ich fand unter den Ruinen der Bekanntschaften und Freundschaften (die ich als der Sohn des reichen Bujanovich hatte, und als gutmüthiger junger Mensch noch zu haben glaubte, bis ich erfuhr, wie wenig man Unglückliche kennen will) etlich und 50 Subscribenten in Wien und an anderen Orten. — Nun gieng ich im Julius des verflossenen Jahres auf ein paar Tage nach Pressburg, und überreichte dem würdigen Plathy Ablegaten der Barser-Gespannschaft, eine gedruckte lateinische und teutsche Subscriptions-Einladung, und genoss das zwiefache Vergnügen nur an der ständischen Tafel binnen zwei Tagen 38 Subscribenten zu erhalten, unter welchen Nagy Pál, Szegedy, Dessewffy, Orczy tc. und andere Ehrenmänner waren; ich genoss ein doppeltes Vergnügen sage ich, denn ich erreichte meinen Zweck und überzeugte mich zugleich, *dass unsere Nation in ächter Cultur bedeutende Fort-*

schritte machte. — Wären diese Männer Mathematiker, so hätten sie ex professo subscribirt, so thaten sie es aus Eifer für jeden Zweig intellectuellen Bildung; das ist nun wahre Cultur, die jede Art scientificcher Vervollkommenung schätzt, jede Meinung schonend behandelt, in jedem Menschen die Menschheit achtet! — Jetzt werden in unserem Vaterlande die Fragen nicht mehr so oft ertönen: minek az? quid hoc infert culinæ? auch werden jene zwei beimpften Ochsen seltner werden, die seit der Hekatombe, die Pythagoras dem Zeus opferte zum Danke für seinen erfundenen Lehrsatz, über jede neue Erfindung zittern aus Furcht wie ihre älteren Brüder geopfert zu werden, oder doch etwas opfern zu müssen. — Nachdem ich eine Anzahl Subscribenten und Prænumcranten erhielt, die eine Centurie bedeutend überstieg, erschien das Werk heuer im April unter dem Titel: Geometria analytica Cl. viri Litrow: Latii sermone nonnullis mutatis exhibita a Corn. Bujanovich de Agg-Telek. Ich ersuche Sie zur Beförderung dieses wirklich nützlichen, und nun für Schüler, die mit der höhern Analyse bekannt sind, verständlichen Werkes in den Schulen v. Kaschau, Sáros-Patak und Debrecin Ihr Scherflein beizutragen. Der verdienstvolle Professor der Mathematik an dem protestantischen Lyceum in Pressburg und Sechs seiner Schüler, die subscribirten, fangen an meinen Bemühungen Dank zu zollen.

Ich hoffe künftiges Jahr mit Prolegomenen zur analytischen Geometrie aufzutreten, die in Rücksicht des höhern Calculs viel nützliches enthalten werden; zugleich kann ich mit ziemlicher Gewissheit die Auflösung einer und auch mehrerer die noch dunkle Lehre der höhern Gleichungen betreffende Aufgaben voraussagen, die ein algebraisches Werk vollenden werden, woran ich schon Jahre arbeite, und dem ich das Motto voraussetzen könnte: exegi monumentum ære perennius.

Ich habe zuviele Achtung für ihre Zeit und für Ihre gute Laune um Sie mit meinen persönlichen Schicksalen, seit dem Augenblicke unseres Scheidens bekannt zu machen, da Sie nun neue höchst unangenehme Bekanntschaften mit moralischen Scheusalen und Caricaturen machen müssten, deren Sie ohne hin schon genug kennen lernten, und begnüge mich auf Ihr Wohlwollen rechnend Sie so lange mit meinen schriftstellerischen Abendtheuern zu unterhalten.

Ich schliesse mit einer kurzen Erklärung warum mein Schreiben

von Divik im Thurozer-Comitate datirt ist. Ich bin hier als willkomner Gast, und werde bis Anfang September hier bleiben. In ihr erschien mir das erste weibliche Geschöpf, das nach dem Tode meiner seligen Frau in mir eine wehmütige Erinnerung erweckte einst geliebt zu haben, denn lieben kann ich nicht mehr. Ich kann tief denken, wohl auch noch thierisch geniessen, den Sentimentalismus hat mir das Schicksal ausgeprügelt. Ich werde bis halben September in Wien sein, und meinen mathematischen Ausarbeitungen obliegen, wollen Sie mich mit einer Antwort beehren, so ist meine Adresse à Monsieur Cornille Bujanovich par Pest a Vien Himmelzfortgasse N° 965 im 4-ten Stocke.

Die Bestellungen auf mein Buch sind bei meinem Verleger d. i. in der Schrämblichen Buchhandlung Dorotheer Gasse N° 1111 zu machen; der jetzt eingetretene Ladenpreis ist 3 fl. enr.¹

Ich grüsse Sie und verharre mit grenzenloser Hochachtung Ihr wahrer und warmer Freund

Cornelius Bujanovic Sz. mp.

[Másolatban a Magy. Tud. Akadémia könyvtárában. Történel. 4r. 15. sz.]

5619. [4952/a.]

Kazinczy — Báró Vay Miklósnak.

Méltóságos Báró, Kamarás, Első Al-Ispán Ur!
nagytisztletű Uram,

Kénytelen vagyok Pestre indulni, 's ezidén már harmadszor. Azonban hogy az Archivumban tett dolgozásaim felől a' Mélt. Urnak és az erre rendelt Deputatióknak addig is míg Pestről visszaérkezem, számot adhassak, és a' Kiküldöttség munkáját ne tartóztassam: bemutattam Tekint. Fő-Notárius Úrnak a' néhai Mélt. Szirmay Antal Úr által készített úgy nevezett *Elenchus Juridicorum ad ann. 1777*. Summáriumát, 's minthogy annak végigtekintése az én távolylétemben is megeshetik, a' Mélt. Úrtól fog függeni, hogy az mikor vétessék elő. Tizenötezer darab Productumot vettem ott számba, el nem hagyván a' leghaszontalanabb Dehonestatorius és egyébféle pereket is; mind azért, mert az illyekben is lehetnek olly Productumok, péld. ok. az Executio alkalmával a' mik

¹ T. i. Convertált pénzben. Szerk.

oda bémehettek : mind azért is, hogy gyanúnak ne maradjon helye, hogy olly pert is haszontalanságnak néztem, a' mi nem volt az. A' Productumoknak annyi sokaságában könnyű dolog vala meg tévednem ; de legalább azt mondhatom, hogy tiszta lelkiismerettel jártam el a' dologban, és hogy munkámat hibátlannak ismerhessem, három különböző esztendőben mentem végig a' minden darab összeszámlálásán. Így talán elkerülhettem minden botlást.

A' Mélt. Úr a' maga bölcsesége szerint által látni méltóztatik, hogy megtudni, megvannak e minden Productumok, és mi nincs meg most, olly szükség vala, mint azt, ha egész perek nem veszték-e el. Így a[z] Archiváriusok most és a' később időkben, ha valami nem találtnék, reá fognak a feleletre szoríthatatni.

A' mit talán még itt kell vala mondanom, elmondottam Summariom Előbeszédében, 's alázatosan kérem a' Méltós. Urat, hogy azon végigfutni méltóztassék.

Visszajövéni sietni fogok a' Munka' egyéb részeit is bémutatni, hogy valaha a' parancsolatnak megfelelhessenek.

Bár engem az az édes jutalom érhetne, hogy a' Tekint. Rendek érezzék, mint igyekeztem megérdemleni javaslásokat. Legalább azt mondhatom-el magamnak, hogy a Nemzetnek sok kincseit mentettem-meg az elveszhetéstől, elrongyolódástól, 's az bizony nem kis érdem.

Hív tisztelettel maradok A' Méltóságos Úrnak

Ujhely Novemb. 18d. 1828.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

[Kiadtam az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1923. 182—183. 1.]

5620. [4955/a.]

Kazinczy — Szathmári Paksi Józsefnek.

Fő-Tisztelendő Superintendens Úr,
különös tiszteletű Uram,

Volt Cserépi káplán Kis József Ur a' Collégiumnak 200 forint-jával maradt adósa, 's én kezes levék helyette. A' summának fele még fizetetlen. Nékem épen annyi practensiom van Miskolczon lakó Kapitány Sulyokné, szül. Korponay asszony ellen, 's az említett tartozást szeretném cz által kifizetni. A' superintendentiának van Fiscálisa, 's egy Vármegyében lakik Sulyokné asszonyommal, T.

Borsod Vármegyének vagynak olly szolgabíráji is, kik a' bíróságot ingyen felvállalják; alázatosan kérem tehát Fő-Tisztelendő Superintendens Urat, méltóztassék ezen tagadhatatlan és igen világos tartozást megvételni, és a' Collégiumnak általadatni. Távollakásom csak azt a' következtést vonná maga után, hogy a' per elhúzódnék; alig lehetne hinni, hogy a' dolog eddig is mint húzódtott ennyire.

Maradok hív tisztelettel

Fő-Tisztelendő Superintendens Urnak

Széphalom Nov. 26d. 1828.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

[Kiadtam az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1916. 351. l.]

5621. (4956/a.)

Kazinczy — Kraynik Imréné Kazinczy Eugeniának.

[Pest, 1828?]¹

Édes Zsenim,

Köszönöm hogy a' képet olly hamar elindítottad, 's megírtad mire van szükségünk. Azon leszek hogy mindent tellyesíthessek. De ne feledd, hogy mindent tellyesíteni igen is sok pénz kellene. Be kár hogy csak tegnap tanulhatám-ki, hol kell olcsón vásárlani. Be sok jót tehettem volna. Most az legyen fő dolgod, hogy mingyárt tudd meg, mikor jön Pestre Farkas nevű Zsidó. Ő innen ver-schlagokat szokott Ujhelybe vinni; én is adok tehát egyet neki, a' miben holmit találtok.

Emilt holnap hozom-be Péczelről, 's megparancsolom, hogy írjon nektek. Ő nőtt, és meg látni rajta, hogy látta Pestet. — Csókollak azért hogy a' három gyermeket lezckézed. Légy rajta, hogy szorgalmatosan dolgozzanak. Plánumat, hogy a' két kisebb fiu mint neveltessék, nem sokára megírom. Nem azt kell tennünk a' mit szeretnénk, hanem a' mit lehet. 'S én illy tekintetben teszem a' plánomat. Úgy hiszem, hogy jó lesz. — Szeretném tudni, melly nap vettétek az Emil képét és a' kis skatulyát, és minekutána rád bízta a' rózsajel és két klárisz kiosztását, kinek mit adott. Ne feledd megírni, ha kell e ilyen olaj és

¹ Kazinczy F. ceruzával odaírt dátuma.

klárizs több. Van fekete is, és veres, de az nem illy szép. Sípát tehát nem veszek. — Hogy Antonin jó fiu és értelmes gazda, igen kedves hír nekem. Az is szükség. Szemere Istvánnak egy János fija van, a' ki csak gazda. De az tanúlt is, és szeret olvasni. Az fáj nekem leginkább hogy az én gyermekeim között egy sincs, a' ki abban igen nagy örömet találjon, pedig az eszes embernek az szinte Bedürfnisze. De az még megjöhet 's Emilnél bizonyosan fog.

Engem itt képekkel és könyvekkel nagy rakásban megajándékoznak barátim. Képet, papirosat, magam is vettem valamit, a' mi méltó vala, hogy megvegyem : de könyvre nem költöttem. Minden tartózkodásaim mellett az ebédek, néha vacsora, mosatás, többbe került mint gondoltam. De két holnap olta nem csuda, ha sokat költék. Csak az út is mennyibe került! — Az Anyád Lilla felől 's az atyja felől kedvetlent írt. Hallottátok volna csak mit monda nékem Ábris. Lónyai nevű ifjúhoz, gazdag ifjúhoz adni leányt a' sok gyermek között, nem rossz dolog, 's az ifjú szép és eszes ifju volt, 's az ember mindég hajlik a' jót reményleni. Lilla igen eleven, igen tüzes, és igen fiatal. Csuda e az, hogy nem úgy viseli magát mint egy éltes Matróna? — Itt a' forspont : be kell zárni levelemet. — Adieu. — egy pár gerlicze itt 30 garas.

Édes Bálintom, Lajosom. Papa csókol benneteket, és azt ígéri, hogy ha jól tanultok, és ha Zseni azt fogja mondani, hogy szorgalmatosak voltatok a' leczkén, 's ha nekem Bálint is, Lajos is levelet ír postán, úgy nektek játékot küldök. Fizsinek bábót vettem.

[Eredetije a Magyar Tud Akadémia könyvtárában Oklevélgyűjtemény. Ívrét. 41. sz. Levelek. 4. Irod. Levelek. III. 3.]

5622. [4961/a.]

Kazinczy — Báró Vay Miklósnak.

Méltóságos Báró, Kamarás, Első Al-Ispán Úr!
nagytiszteletű Uram,

Méltós. Fő-Ispán Administratorunk Ő Nagysága ebédjénél ittuk a' harmadik Báró Vay Miklós egészségét Vízkereszt napján Cleinmann 's Szilassy József és Ferencz Urakkal. Adja Isten, hogy a' gyermek atyjának 's nagyatyjának nevét úgy viselje, a' mint kell és várjuk. Azt senki sem óhajthatja inkább, mint a' ki mind a'

Mélt. Urat, mind azt a' nagy férfit, a' ki meg nem foghatá mint lehet rútat tenni, ismértem. Méltóztassék a' Mélt. Úr ezen óhajtasomat tiszteletem jeléül elfogadni, 's Ő Nagyságoknak a' két Méltóságos Asszonynak, bémutatni.

Öt hete hogy itt vagyok 's a' miért ide jöttem, abban még semmit nem tettem, semmit nem tehettem. A' sógorom olly istentelenségbe szövte magát, a' miből már most, ha akarná is, nehezen bujhatna-ki. De mi szent az olly embernek, a' ki örül, hogy Prókatorai' gonosz tonácsokat követheti?

A' Dieta 's Pesti tábor felől itt sok a' hír, de mind bizonytalan, sőt a' mint a' nagyok hiszik is, nem csak mondják, nevetséges. Tegnap az a' hír futamlott, hogy Károly Fő Herczeg leve Generalissimussá, Ferdinánd pedig Galiciába küldetik a' sereget igazgatni, 's így tavasszal Dietánk lesz itt, és Campamentumunk.

Mélt. Fő-Ispán és Administrátor Úr két izben gyengélkedett, de teljes egészséggel él. A' Fő-Ispánné Pándon van. Jakabfalvi András Január elsőjén itt vala nagyatyja' áldását venni, hogy cuosinejét Csoma Zsanett kisasszonyt vehesse. Eddig megvan a' gyűrűváltás.

Méltóságos Tihanyi Fő-Ispán Ur nagyon elgyengült Ur. Előrehajolva van egészen. Nem hiszem, hogy sokáig vihesse. Azonban előlülése alatt mindég foly a' munka. A' lélek fris, a' test erőtlen, a' Biblia szerint.

A' Magy. Tud. Társaság' dolgozását a' Nádor és a' Cancellária javallák. Nandory felakadt rajta. Most a' Cabinetben hever.

A' Duna ez idén nem ismeri a' telet. A' Fő-Herczeg Január 20d. jön által.

Ezeknél egyebet nem tudok, bár mint törjem rajta magamat. Ajánlom magamat a' Méltóságos Úr kegyességébe 's maradok hív tisztelettel

A' Méltóságos Báró, Kamarás, Első Al-Ispán Úrnak
Pesten, Januarius 9d. 1829.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz.

[Kiadtam az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1923. 183. 1.]

5623. (5002/a.)

Kazinczy — Guzmicsnak.

Guzmicshoz Kazinczi.

Pesten, Május 27d. 1829.

Közelít az idő, mellyben elhagyom Pestet, 's hat holnap távollétem után visszatérek egy szeretett és becsült asszony 's négy fiam' és három lyányom' karjaikba, kiket a' legigazságtalanabb bántás és egy gonosz per, de a' mellyben győztem végre, nyomorgat és egészen elrontott. Mint az élet' szélén nézünk vissza eltűnt éveink' sorára, úgy én e' tizenegy holnapomra, mellyet azzal, a' kit minden barátim közt leginkább szeretek, mert gondolkozása, érzése, ízlése az enyémmel leginkább egygez, Szemerével, két egymásból nyíló szobában töltöttem, 's azzal hat holnapot, a' kívül mind eddig három négy napnál soha nem. Nevezetes szaka életemnek, 's mi gazdag ismeretekben, örömekben! Tanulni szeretőnek mindég anyavárosban kellene lakni, 's Szemerénck c' részben is irigylendő sors juta : reggel megindúl Péczelről, 's három óra alatt Pesten van, 's ismét Péczelen éjszakára. Így együtt éli a' városi és falusi élet' örömeit. De nekem falu az elementumom.

A' mit egy más barátomnak egy két vonással mondtam el, úgy akarja Szemerénck, hogy mondjam el előbbi levelem' folytatásaként néked, és ezt azért, hogy a' Muzáron' olvasóji ismérhessék a' kiket és a' miket festek ; különösen pedig az artistai czikkelyt, 's ezt bővecskébben, hogy a' Művészség' szeretetét terjessze. Úgy hiszi ő, hogy a' mit a' nyelv dolgában (IV. köt.) mondtam, azért tesz olly olvasóknál, kik nem hasonlítanak Superint. Kishez, kevesebb hatást, mert repülve megyek el tárgyaimon, 's Olvasóimat elkészültebbeknek képzelem mint illenék. Engedek hát akaratjának.

Midőn tavaly lekészültem ide, Wadasi Jankowich Miklós, a' hon' halhatatlan fija, úgy akará, úgy kíváná, hogy vendége légyek ; 's képzeld jóságát, képzeld kevélységemet! Ő engem kéziratának szobájába készüle szállítani. Lakott e valaha Király pompásabban mint én fogtam volna e' kincsek közt? De tüdőgyuladást kapván az úton, Szemere elfoga, míg veszedelmen kívül leendek, 's a' melly nap Pestre beérkezém, Február 18d., 's így megmaradék nála. Ismét látám itt, 's tizenhárom eszt. után régibb társainkat, Prépost és Bibliothecarius Fejér György 's Prof. Schédius Lajos, Curiális

Procátor Vitkovics Mihály és Sztrokay 's Doctor Kovács Mihály Urakat, és a' kiket látni olly igen óhajtottam, a' még eddig nem látottakat, Kisfaludy Károlyt, Vörösmartyt, Fenyéryt, a' Poetai Kézi-könyv kiadóját Toldyt, Bajzát, és az ezek' barátját, Helmezyt, hol magoknál, hol Szemerénél, hol Bártfaynak, 's minden tekintetben olly igen tiszteletes hitvesének szép vacsorájiknál, 's a' legszebb, a' legszabadabb egyyességben, melly a' közös ügy' szabad hiveihez illik. Pesten láttam nem először, de először a' miolta iskolájit elhagyá, a' jóktól és nem jóktól egygyeránt kedvelt Fáy Andrást, és muzsikai compositióji által kedvelt testvérét, Lászlót — 's hadd vessem kevélykedve hozzá, dédunokájit egyy Kazinczy-leánynak! — Itt először Thaiszt, Fő-Hadnagy Kiss Károly, Prof. Imre és Bugát Urakat, kik tudományaikat magyarul dolgozák; itt a' minden magyar költők' legöregebbikét, a' szeretetre olly méltó Virág Benedeket, és a' két legifjabbját Szalay Lászlót és Gaal Józsefet. 'S elnézvén a' választottak' e' seregét, kedves reménnyel tölte el az a' gondolat, hogy a' mit a' Német Literatura nyere az által, hogy a' Klopstock' két neveltje Stolberg Christián és Friedrich-Leopold, Bürger, Voss, Miller, Boie, Höltz, egyy időben valának Göttingában, a' miénk is meg fogja az által hogy ezek most itt.

Péczelel mulatván, megkérém levelem által Szenvey Józsefet, hogy a' szomszéd Maglódról jönné által hozzánk, 's hozná által Schilleri fordításait. Jött, 's felolvasá a' Resignatiót, Don Carlosnak, Maria Stuartnak és a' Messzinai hölgynek némelly darabjait. Ritka adományú fiatal férfi, 's egyyetlen a' mi fordítóink közt. Hajlékony átönteni magát minden idegen formába, 's képzelhetetlen könnyűséggel dolgozik, 's nyelve tanúlt nyelv, csinos, 's hév, mint keble.

Pesten látám beteljesedni nyugtalan óhajtásomat is, azt, hogy szemlélhessem azon négy dicső férfaink' kettejét, kiknek neveiket 1826. Novemb. 3dika írá be a' Haza Évkönyveibe, Gróf Széchenyi Istvánt és Gróf Károlyi Györgyöt; mert Gróf Andrássy Györgyöt már ismertem, Vay Ábrahám pedig, a' nagy Vay József' fija, az atyám testvére' leányának Kazinczy Sophiának férje, 's régi szeretett tisztelt barátom. Néma tisztelettel pillanték fel arra, ki első tevé meg a' halhatatlan tettet, 's három legelső követőjire, tavaly Mart. 11dikén, midőn a' Gróf Dezsőffy József' szobájában összegyülénk; ki meg vala kérve általunk, hogy tanácskozásainknak

kinevezett Elölülőjét Csanádi Fő Ispán Gróf Teleki Józsefet megköszöntse. Az nap látám és ott először, 's dobogó meleg szívvel, a' feje, szíve, 's tudományai 's nyájassága által tiszteletes Püspök és Helytartói Tanácsos Horváth János, ott először Bárá Mednyánszky Aloyz 's Itélő-Mester Bartal György Urakat. Pesten először Mart. 9dikén Himfyt, az nap téged is először, a' rég olta szeretettet; itt először Bitniczet. Melly örömek! melly rég olta óhajtott örömek! Zúgolódnám sorsom ellen, ha ezek tőlem megtagadtattak volna. Áldott nap, mellyben azokat láttam, kik a' nemzetre fényt vontak, kik annak nemesítésén igyekeztek!

Tizennégy esztendő olta melly pompás és melly izlésű házak emelkedtek itt! 's melly úczák! Illyen az, a' mellyben Gróf Széchenyi lakik, az úgynevezett Dunaferdő, a' Börsével által ellenben, szembe a' Dunával, Hild Pesti születésű Architectus építményc. Akkor (1815) egy képárosnál több nem vala Pesten, 's az Geographiai abroszokat 's némelly kevés becsű rézmetszéseket árúlgata, és csak egy figyelmet érdemlő festője, az akkor hatvanhárom esztendő Dónát olajban, vízi festékekben Kaerling. Most négy képáros van itt, Lichtl, Tomala, Miller, Conzi: 's a' boltok előtt csoportosan állanak az Uraságok és Asszonyosságok, az ifjak, a' Curia' Jurátusai között és az iskolából, és — köz katonák, 's ezek, a' csatadaraboknál, nagy tűzzel beszélgetik hogy volt mint volt, mint mindenhol, a' hol illy boltok vannak. Hogy a' boltok fenn állanak, mutatja hogy vannak vevőjik, és ha innen minden Vármegyébe esztendőnként csak húsz jó darab mégyen is, melly nyereség ez a' hazának és a' mesterségnek! A' Pesten nem lakók látják azt, megszeretik a' mesterséget, 's a' húsz után ötven mégyen. 's elébb utóbb száz.

Lichtlnél valóban gyönyörű darabokat láthatni, 's kár hogy ezek között a' nem tanult szem a' kevesebb becsüeket választja. Illyen a' Horace Vernet által festett, 's Jazet által igen szépen hánytott ARCOLE, a' legszebb hisztoriai darab, mellyet valaha festve vagy metszve láttam. Ára ezüstben húsz, papiros-pézben ötven forint. — Túl a' hídon lobognak az ágyúk' tüzei, 's füstjök miatt alig látni egyebet mint a' zászlót. El van seperve minden a' ki a hídra lépni mer; a' tolakodók visszafordultak, a' híd üres. A' Vezér megragadja a' zászlót, mégyen, 's int hogy kövessék. Egy fiu merészen lépdell mellette, pergeti a' dobát, 's ezt látszik kiáltani: *Caesarem vehis!* — Közel ehhez egy Generalisnak

kendővel van áltkötve feje, de ő a' vett sebbel nem gondol ; a' kendőre nyomta fel háromszögű kalapját, 's parancsolja a' menést. A' kép hátuljában, jobbra, egy ifju Generális össze akar roskadni ; jobb czombja lövést kapott ; egy éltes huszár ölelte által hátulról, hogy el ne aléljon. Egy bátor neki ment a' hídnak, de látván a' bizonyos veszést, megfordúl 's futni akar, lába megbotlik elesett társába, 's négy kéz láb esik el arczra, 's bajonette 's puskája leesik a' hídról. Motiválva van itt minden, 's a' ki a' mesterséghez vagy mivel a' természet lelkét ada neki hozzá, vagy mivel ezt az adományt stúdium által nevelte, ért, érteni fogja, mi teszi ezt a' tableaut olly igen nagy becsüvé. Három kicsinységnek nézhetett nem kicsinység megrázza az érző nézőt ; eggyike az a' lecső puska, másika egy vitéz, ki a' sereg megett kinéz az ágyúk' tüzébe, 's crnyőként tartja szemei felébe bal karját, hogy szeme el ne vakuljon, és a' híd' összetördelt karfája, melly csuda alakjával, körülfogva a' füsttől, 's perpendicularis állásban, megtéveszti szemünket, hogy első megpillantásakor alig tudjuk mit látunk. — Irígylem a' Vernet' sorsát, nem midőn munkája csudáltaték, hanem midőn azt dolgozá. A' művész' legszebb öröme a' teremtésben áll, nem a' csudáltatásban. Midőn mások csudálják, de maga magát nem csudálhatja, az neki pirulást hoz, nem örömet.

Claude Lorrainnek egy pár tájdarabja *Vue d'un moulin près d'Athènes* és *Vue d'un temple d'Apollon à Delphi* nagy figyelmet érdemel ; a' két darab Lorrainnek legjobb munkája. De a' nyomtatvány színekkel vala eltarkítva. Melly szín adhatja papíroson a' mit ő ada.

Vásárkor idegen képárosok is jelennek meg, 's nálok igen becses darabokat találhatni. Illyen a' Raphaél' Transfiguratioja, Raphaél Morghen által metszve, mellyet az olasz ember első nap ötven, másnap hatvanöt aranyon tartá. Az illyennél a tapasztolatlan megcsalhatja magát ; jobb mindég boltos képárostól venni, hol nem fizet többet mint illik, és nem veszén hibás nyomtatványt. Ezt intésként. És még eggyet : inkább egy jót, bár igen drágán, mint négyszáz középszerűt. A' ki magához nem bízhatik, kérje meg a' választásra olly barátját, a' ki ért a dologhoz, 's ha meg nem veszi is a' mit az ajánl, olyanra ne vesztegessen pénzt, a' mit az tilt.

Ha valami Pesten, a' Vármegye Gyűlési palotája érdemli a' látást, 's ez artistai 's historiai tekintetekben eggyzersmind. Itt

függ Krafft Pétertől most uralkodó Fejedelmünk, 's Albert Sax-Tesseni Lengyel Királyi Hercege, egykori Helytartónk, 's Gróf Barkóczy Ferencz ; itt I. Ferencz Római Császár, ennek két unokája Sándor és József Náadoraink, Wesselényi Ferencz, Hercege Eszterházy Pál, Pálffy Miklós és János 's Batthyáni Lajos Náadoraink. Mostani fejedelmünknek minden ismert képei közt ez a' leghívebb : 's a' Krafft' három darabjain kívül a' többinek kevés artistai becse van, de annál több historiai. Érző szívnek nagy öröm ezen kisedd Pantheonba belépni.

Zrinyi Szigethnél 's mostani Fejedelmünk koronázása, Krafft-tól, az Universitas' épületében tartatik. Becses darab az utóbbik minden tekintetben ; de az olyan a' Művészt nagyon elakasztja, mert nem kerülheti ki a' monotóniát, 's teremő lelke nem lél nyitott mezőt, hol magát kimutathassa. Egy fejér mentébe 's topánkás nadrágba öltözött Úr, ki háttal áll a' néző felé, gyönyörű redőket láttat, 's Krafftnak legalább azt a' szerencsét adá, hogy megmutathatá mint tud bánni a' színekkal. A' Zrinyi tábláján igen nagy a' zavar : 's az nagy érdem : de Zrinyi egy vitéz ember' merészségében van felkapva, a' mint ölni megyen az ellenséget, nem annak a' hősnek nyugalmlában, ki el van szánva, hogy honjáért meghalja a' szép halált.

Gróf Széchenyi Ferencznek szép képét alkotása, (!) a' Múzeum bírja Ender Jánostól 1821. festve, ki a' mi Istvánunkat, ezen Ferencznek nagy fiját, Constantinápolyi 's Athénei útjában is kísérte, 's becses rajzolatokkal 's festésekkel gazdagította. A' kép lelkesen van gondolva 's igen helyesen, igen szépen végezve, 's mutatja a' nagy, a' nemes lelkű halandót, a' nemzet' örök büszkeségét ; de el van halmozva a' tudományok' attributumaival. A' hős, felelevenedvén, ki nem tudna jönni ezen holmik rettenetes sokasága közzül.

Az öreg Dónát él, de már elsiketülve és elvakúlva. Még tavaly dolgozott. Sok portrékkal gazdagítá a' hazát, 's néhány oltártáblákkal, melyek figyelmet érdemlenek. Pestnek és Budának most közel hatvan Festője van, 's dícséretekre válik, hogy magok fizetnek egy eleven modellt. Heinrich Úr (keresztneve Thugut) Gróf Brunszviki Ferenczet hitvesével élet-nagyságban festette olajban, 's a' kép méltó hogy bár mely Galériába felfüggesztessék. A' Gróf és a' Grófné a' házassági boldogság' nyugalmlában vagynak össze-
 gruppulva ; a Gróf setettkék régi szabású magyar öltözetben medve-

prémme, a' Grófné karmazsin bársonyban fátyollal, 's az aljban lakjok, Mártonvásár. Élet és igazság van a' képben, 's a' carnatiót nem rontja el a' manier.

Simó Ferencz, Udvarhelyi Székely, igen nagy szerencsével talál, és nagy gonddal dolgozza ki munkájit. Legjobb darabjai Bárá Wesselényi Miklós, Gróf Teleki József, Gróf Mailáth János, Himfy, és Horvát Endre, Döbrenteinél. A' Zemplényi születésű Szent-Györgyi János minden nemekre osztja fel erejét, de őtet a' természet Virág és Gyümölcs festőnek rendelte. Dícséretére kell mondanom a' derék férfiúnak, hogy szerelemmel dolgozik, és hogy soha munka nélkül nem találtam. Mi lehetne a' mi embereinkből, ha fizettetnének!

Schöfft Pesti születés, 's oltártáblákat fest. Festő vala már atyja is, 's olly tekintetű, hogy azon úcza, mellyben lakott, Képiró-uczának tőle neveztetett. Midőn nála valék, a' Szent Theresia' oltár táblája, melly most már a' külváros' templomában függ, felgörgetve álla szobájában. Elálmélkodám mit teve a' Szűz' scapularéjával és fejér-posztó pallástjával; az áttatással vala dolgozva. A' felette lebegő angyalt a' tekeres miatt nem láthatám, 's arról 's az egész darab' alkotásáról nem szólhatok.

Igen nagy tekintet érdemel Clarot is, kit a' Muzáron' Olvasóji az Auróra' némelly darabjaiból ismernek. Portréji szerencsésen el vannak találva, 's nagy ízléssel vannak dolgozva. Jan-kowichot Kohn dolgozá, 's ecsetének becsülésére. A' Királyi Tábla' palotájában mostani Uralkodónk, a' Szent István' talárisában, az ő munkája, 's értelemmel van dolgozva; az arcz Krafft után. De szinei halványodnak ott.

Ferenczy István, a' nemzet örök dicsősége, már Rómában fényt vona a' magyar névre. Canóva barátságára méltóztatá, 's mestere Thornwaldsen megjövendölé nagyságát. Graphidiona, mellyet Rómából küldé Budára az őtet pártfogoló 's pénzzel segélő Nádornak, a' Múzcumban állítatott fel. A' kezdő Művész a' Művészség kezdetét adá a' szerelmes leányban, a' mint az, eltelve a' kedves ifju' képével, jobb térdével a' tenger' fövényébe dől, bal karját bal térdén nyugtatja, 's vesszejével a' fövénybe vonja kedvese' profiljét, rá ismer a' profilen kedvese képére, 's csudálkozva csmélkedik. Dolgozója Budán, két házzal feljebb mint a' katonai kenyérsütő, melly hajdan a' Mátyás' istállója volt, tele van gipsz és három vagy négy márvány büsztökkel; illyen a' Cardinális

Primás Rudnayé, Ürményi József és Gróf Brunszvik József Ország-Bírájaié, Marczibán Úré 's Asszonyé, Generalis Gróf Bekerszé, Gróf Sándor Móriczé, Kulcsár Istváné. Készen áll gipsz modelben, de már márványban is faragtatik, a' Cardinális Primás által most épített Esztergomi Basilica' számára Szent István a' Protomartyr, és az Urményi által épített Váli templom számára az égbe vágyó emberi lélek' emblemaja, 's a' Főti templomban fekvő Gróf Károlyi Istvánné szül. Gróf Dillon Georgina' sirja felibe a' basrelief. A' Protomartyr térdeire rogyott, 's az ég felé emelvén jobbját és szemeit, várja a' halált, szont maga megadásában; az emberi lélek, egy gyenge leány képében, fürtözetlen hajjal, játéktalan redőkkel a' föld' golyóbisán térdel, 's kezeibe szorítván a' Vallás' emblemaját, a' keresztet, a' kemény kő emelkedni látszik az ég felé szemeink előtt. A' sírkövön ki van terítve az angyali jóságú 's angyali szépségű asszony, bevonva fátyollal, 's vigasztalhatlan férje ideális öltözetben ül lábainál, jobbával által szorítván homlokát, baljával jobb térdét. Kulcsárné férjének büszkje előtt ül keseregve, kisdéd fíjával, ki tavaly megholt férjét ezidén követé. — Ferenczy, ki az életben merő nyugalom, tűzzel, kedvvel, szerelemmel dolgozik, 's művein el van öntve a' Plastica szent nyugalma, az a' classicaí báj. Örök dicsőségére szolgál a' megbecsülhetlen férfinak, hogy ámbár Rómában nagy tekintetben állott, 's nagy reményekkel maradhatott volna, ott hagyá a' Művészségnek is szent várost (megérkezék Bécsbe 1824. Septberben) hogy honjában a' Mesterség szeretetét felébressze, hogy a' hon' dicsőségének éljen. — Richter által nagy szerencsével festett képét a Pataki Collegium' Bibliothecájában függesztettem fel.

Richter sebes ecsettel dolgozik, 's életet, lelket tud adni fejének, a' mit nem minden tud, és a' mit a' pepecslések ki nem pótolnak; mert mi a' leghasonlóbb kép is, hahogy a' character nincs eltalálva? Engem profilban olly szerencsével találta el, hogy azt kénytelen vala sokak számára lemásolni, lemásoló egy régibb képet is híven, de a' holt előképbe belé lehellvén egész tüzetet; feste három negyed profilban is már hetvenedik esztendőmben, 's ezt is mindenek javalltára. Feste Simó is, igen is híven, de szárazon; feste Heinrich, arczközépben, a' legmelegebb ecsettel, 's kemény árnyékban, melly a' fejnek gömbölyűséget ad. Én úgy tapasztaltam, hogy akkor kapunk végre jó képet, ha egy ügyes Művész nem csak magunkat lát maga előtt, hanem a' mások munkáit is,

's kilesheti, ki mit talált el, ki miben vétett. Akkor midőn elveszték a' kihez a' természet vagy a' szív kötelékeinél fogva vagyunk csatolva, nincs kedvesebb kincsünk mint a' megholtnak vagy tavoly levőnek képe, 's félek hogy abban a' ki magát festetni nem akarja, több hiúság van mint abban, a' ki magát festeti. Nekem barátim nem adhatnak semmi kedvesebbet mint ha képeiket adják, 's magamat és barátimat azért is festetem, mert a' Mesterséget szeretem. Ferenczy, Heinrich, Richter és Simó nekem halhatatlanságot adtak.

Pestnek még egy magyar születésű, nevű, 's nyelvű Művésze van, kiről a' Bécsiek is megvallják, hogy a' maga pályáján ő az első az egész Monarchiában — Szent-Péteri József, ezüstműves. Ez domború munkában dolgozza sok eszt. olta a' Nagy Sándor' csatáját a' Granicusznál, Le Brünnek egy figurákkal tele halmozott darabja után. A' figurák hibátlanok, mintha ő egész életét rajzolásban töltötte volna, 's a' lovak' lábai, 's kard és láncsa kiállanak a' képből, úgy hogy alájok sinórt lehetne vonni. A' munka így dolgoztatott. Egy tökéletesen sima réz darabnak hátuljára ki van rajzolva a' Le Brün' képe, 's addig pörölyöztetett minden figura hátulról, míg előlről a' maga igazi idiomában domborodott elő. Nem sokára a' darab egészen el lesz készülve, nagyjában már el van, de a' Művész ezidén már majd elvakult. Született Szent-Péteri Rimaszombatban 1781. April. 12dikén.

Képekről lévén itt szó, nem lehet elhallgatni a' Ponori Thewrewk József Úr' Pantheonát, mely még mindég folytattatik. Kezdette azt az 1825diki Dietán, profilban rajzoltatván és metszetvén a' képeket Báró Lütgendorff Ferdinánd által; most *en face* adja, Manschgó János Úrnak rajzolatjai után, kőre metszve. A' ki ezen Gyűjtemény' becsét megszabni csak historiai tekintetben is akarja, mert ennek célja nem artistai, hanem historiai, gondolja meg, mely kincsnek tartanánk, ha Nemzetünknek minden fél-századjaiból bírnánk ily Gyűjteményt.

[Eredetije a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. M. Irod. Levelezés. 4r. 118. sz. E levél előtt olvasható ugyane szám alatt az 1829 ápr. 27-én Pesten kelt levele Kazinczynak, mely Váczynál 4999. sz. alatt áll, némi eltéréssel.]

5624. [5002/b.]

Kazinczy — Szemere Pálnénak.

Édes Asszonyom Hugom,

Szerdán estve szerencsésen haza érkeztem. Patak és Ujhely közt kiszállottam szekereimből, 's a' Bányácsi hegyeken jöttem keresztül, hogy míg a' mi Bártfainénk Ujhelybe ér, én itthon lehessenek. Kertemen vettem végig az útam, 's a' mint az ablak mellett elballagék, Zseni felkiálta az ablak mellől: Papa Papa! Sophie Zsenivel egy szobában volt, 's rohanva jöttek előmbe; a pitvarban összecsalálkozáink, 's nem volt vége hossza az örömnök, a' sírásnak. Úgy hittem, édes Assz. Hugom, hogy czen elbeszéléssel tartozom Assz. Hugomnak azon sok rendbeli kegyességeire, mellyekkel Assz. Hugom és a' mi kedves Palink erántam voltak.

Most tudakozám, hol vannak a' gyermekek. Sophienak akkor juta eszébe, hogy a' viszontlátás örömei közt rólok elfeledkezett. Bevive tehát a harmadik szobába, 's ott lelém Bálintot és Lajost, elnyúlva a' canapén, 's tanúlva leczkéjeket. Mennyit nőttetek hat holnap alatt! kiálték, 's a' két gyermek nyakamba csimbalkozott, 's el nem tudta tőlem maradni. Emil a' Praeceptorával ki sétált; végre megjöttek. Melly csuda! Emil magosabb mint én vagyok, 's jóval magosabb, de megvékonyúlt. Végre hazajöve Antonin is, az is egész ember már. — Tegnap pedig Thalie jöve meg Regmeczről. — Virúl minden gyermekem, de feleségem nagyon elszáradt.

Édes Assz. Hugom, elveszett idő az, a' mit egy becsületes ember háza népétől távolý tölt el; de ha cz nagy veszteség, az viszont kimondhatatlan öröm nekem, 's olly szerencse, a' mit soha sem mertem magamnak ígérni, hogy tizenegy holnapot töltsek egy szobában azzal, a' kit minden barátomnál inkább szeretek és hogy az Asszonyom Hugom összekötetésén vele jóba leheték, 's azt legalább óhajtasimmal munkáltam. Meg vagyok én arról tökéletesen győződve, hogy Pali soha bölcsebben nem választhatott volna. Asszonyom Hugom neki lélekben testvére. A' mi ő a' férfiak közt, Assz. Hugom az a' maga nemében.

Feleségemnek elbeszélém mindazt a' mit Assz. Hugom és Pali felől tudni vágyott, és hogy a' Mélt. Ambrózy Consiliárius Úr házában melly tiszteletre 's szeretetre méltó lelkeket találtam; magát a'

Consiliáriust a' Consiliáriusnét, a' két Kisasszonyt, és a' kik e' házhoz tartoznak, Mélt. Consil. Szirmay Ádámné Asszonyt 's Náni Kisasszonyt, 's ide számlálom kedves Assz. Húgomat is, és Jakabfalvynét, a' mi kedves Erzsinket. 'S az a' szeretett atyját annyira szerető Erzsi kisasszony! Mindég szemem előtt lebeg képe, mint fogadta a' Consiliáriust, midőn ebédlésünk alatt megérkezett. Boldog ház, melly illy tagokból áll! Zúgolódnám sorsom ellen, ha Asszonyom Húgomnak kegyessége ott engem fel nem vezetett volna!

Bártfaynének és Wékey Károly Urnak társaságában az én útam igen kedves volt, annyival inkább, mert az Isten megadta a' mit útban és városban mindég ohajtok — azt, hogy egész utam alatt egy csep eső sem esett. A' por annál nagyobb volt, 's az Assz. Húgom nagy ellensége, a' szél annál inkább dühösködék: de én mindent tűrök az útban, csak ne essék és az út sáros ne legyen. Első nap Gyöngyösön hálánk, más nap Körömben, a' harmadik nap haza értem. Bártfayné egy napot Ujhelyben tölte, más nap elhagyta szeretőjét, Major Barthosné Asszonyt.

Felcséggem mondja, hogy távolý létemben, ha elkeseredett, leült álaellenben képeimmel, s' abban lelő örömét, ha azt nézheté. Édes Asszonyom Húgom, ez erősít meg engem azon örök hitemben, hogy nagyobb kincs nincsen és nem lehet, mint azoknak képeik, a' kikkel bennünket vagy természet vagy a' szív szent érzései összecsatlottak. Ezért festetém én magamat annyiszor, ezért kényszeríték mindent, hogy magát lefestesse, mert [nincs] olly kevés tekintetű ember, a' kinek képét barátjai, mikor maga már nincs, nagy kincsnek ne tekintség; noha én ezt azért is, mert élek halok a' festésért, 's szeretem látni, hogy az ügyes Művész az embert mint teremti meg a' vásznan. Most engem Simó feste, a' Jakabfalvyné szomszédjában, azaz, az ő háza és a' fekete Elefánt közt, a' második házban. Nagyon szeretném, ha a' mi kedves Palink magát és Assz. Húgomat Simó Ferencz Úrral festetné. Édes Assz. Húgom az ollyat halogatni nem jó, ki tudja a' legfiatalabb ember is meddig él, 's nem volna e az kedves dolog, ha az Assz. Húgom képét és a' Paliét gyermekei 's barátjai azon esztendőből bírnák, mellyben eggyek levének? Bár azt hallhatnám, hogy Pali teljesíté ohajtásomat; mert a' Richter által festett kép nem jó.

Képzelteti kedves Assz. Húgom, hogy sokat gondoskodom a'

Pali állapotja felől 's tudni vágyok, ha jobban van e már, 's a' Budai ferdő használt-e, 's kérem kedves Assz. Húgomat, hogy néha erről tudósítani méltóztassék.

Ma péntek van, én szerdán jöttem; sok dolog vár itt, és még is a' Guzmicshoz szőlő levelet dolgozám újra ma, hogy küldhessem mihelyt alkalmam lesz reá. Végye a' mi kedves Palink ezen gondomat barátságom' jeléül. Úgy hiszem mai dolgozásom inkább fogja megérdemleni javalását.

Mélt. Consil. Ambrozy Urat és a' Mélt. Asszonyt 's Náni Kissasszonyt és Mélt. Consil. Szirmay Ádámné Asszonyt méltóztassék alázatos tiszteletem felől bizonyossá tenni kedves Assz. Húgom, 's megköszönni minden kegyességeket. Egyedül sietve tett eljövetelem okozta, hogy búcsúmat nem vehetém.

Köszöntöm Szécsi Fiscális Urat is, Tiszt. Tóby Urat és czt ugyan igen szívesen, meleg szívéért, és azon forró hűségért, mellyel Assz. Húgom és a' mi Palink eránt viseltetik. Ugyan ennek jelentését kérem Assz. Húgomtól a' Péczeli Uraságoknál, 's különösen Stettner Úrnál és Asszonytól, kiknek ajándékok megpiríta.

Feleségem nagyon neveté azt a' mit a' legelső kihirdetés felől neki elbeszéltem, hogy a' *Tekintetes* szó után sem nem hallának, sem nem látának semmit, és azt még el is híresztelék. De csak hogy meg van. — Puky Károly Úr igazán veszi-e a' kivel szóban volt?

Melly gondban vagyok ferslágom eránt, nem szükség mondanom. Adja Isten, hogy minél előbb vehessm.

Azt az embert, a' ki nem akar eszköz lenni, Kassán nagyon nevetik, a' mint hallom. Pali nem akará hinni, hogy sok pénz van nála. Kassán hét ember felől tudom hogy felvette azt; de több is lehet ezen heten kívül. Arra nincs gondom, de mivel szó vala róla, illőnek látám említeni.

Lonyay Gábor Idda leányt kereszteltete. Szül. az Máj. 28d. Az a' Szirmay János, a' ki magát rossz szerencsével meglőtte, alkalmasint felgyógyúlt; de olly bűdös, hogy alig lehet szenvedni. Úgy hiszik, hogy testében maradt valami bé nem gyógyúlható seb. — Egyéb ujságink nincsenek.

Éljen szerencsésen édes Palim! éljen szerencsésen, édes, édes Assz. Húgom! tartsanak meg engemet megbecsülhetetlen barátságokban. Zsenit és Berezt szívesen csókolom. Nevedjenek ők Assz. Húgomnak, 's a' mi Palinknak nagy örömekre. Feleségem

's gyermekeim tisztelik kedves Assz. Húgomat és a' mi Palinkat, 's köszönik minden crántam mutatott kegyességeket, atyafiságos barátságokat. Változhatatlan hűséggel vagyok

Kedves Assz. Húgomnak

Széphalom Junius 5d. 1829.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

[Kiadtam az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1925. 111—113. 1.]

5625. [5044/a.]

Kazinczy — Horváth Jánosnak.

Méltóságos Püspök, Helytartói Tanácsos Úr,
nagykegyességü 's tiszteletű Uram,

Hidegtelesem és az a' sok baj melyet a' Gondviselésnek az én öreg napjaimra gyűjteni tetszett, nem engedék hogy a' Miló mellett mondott Beszédet letisztázzam, pedig annak sok foltjai vannak első dolgozásomban ; az helyett a' Catilina ellen mondottakat mutatom itt be Nagyságodnak. Ezek sincsenek ugyan végső kézzel kisimítva, 's van tíz esztendeje hogy beléjek nem tekintettem : de emlékezem hogy ezen dolgozásommal nem voltam annyira meg nem elégedve, mikor félre tettem, mint egyéb dolgozásimmal lenni szoktam. Nem a' Cicero kérdésbe vehetetlen nagysága érezteti velem annyira kisedségemet, mint az a' férfias *Nyelv*, melyben sok szabad és érthető, a' mit mi a' magunk nyelvén sem szabadnak nem nézhetünk, sem érteni nem akarunk, és még haragszunk, ha Íróink azon vannak hogy azon *Nagyokhoz* lassandan közelítsünk, — inkább szeretjük a' hagymát mint a' mi az égből száll táplálásunkra.

De ha fordításom a' Méltóságos Püspök Úrnak ízlését ki nem elégíti is, 's meg nem nyerheti javaslását, reményilem javaslással 's csudálással fogja olvasni, a' mit mellé teszek a' Jénai Tudom. Ujságból. Több ott nem állott, mert ha ott volt volna a' kised könyv, gyönyörűséggel írtam volna ki az első betűn kezdve az utolsóig. Alázatosan kérem Nagyságodat, hogy ezt magának megtartani 's a' Róma nyelvét kedvelő barátival közleni méltóztassék. Bár Mitterpacher Lajos élne még, hogy vele látathassam. Mert én szebben deákul író Magyar, mint Az volt, nem ismerek.

Engedje Nagyságod mondanom, minekutána terhemet és szegény hét gyermekeimét érezni, 's sorsomat szánni méltóztatott, hogy

három fórumon triumphussal végzett peremet Júl 27d. végre Executióba vevénk, de Bírám azt kénytelen vala félbe szakasztani, 's Septemb. 18-dikára halasztani. A' ki egygy becsületes perjúriumcskával nem rettege hét esztendei jóvedelmemet tőlem eltagadni, és a' ki úgy viszi dolgait, hogy végre is opponálni akar, a' mint látszik; az kevés reményt nyújt nekem hogy éltem utolsó esztendejét megkönnyedve fogom tölthetni. Másnak terhére lenni, becsületes embernek iszonyú: de én kénytelen leszek gyermekeimet 's magamat dolgozásaim kiadásával tartani fenn az éhhenhalástól, melly csak úgy lehet, ha dolgozásim kiadását többen fogják elősegélleni. Ő Exc. az egri Patriarcha-Érsek szép kezdetét adá, midőn önmagától nekem azt az ajánlást teszi utolsó levelében, hogy egygy munkája fordítását (A' Szent Hajdan' Gyöngyeit) kiadja, 's a' nyomtatványokat nekem hagyja.

Catilinariáimat méltóztassék Nagyságod, alázatosan kérem, ki ne adni kezéből, mert másszor le nincsenek írva. Öcsém Kraynik Imre, ki a' Helytartó Tanácsnál szolgál, fíja a' legkedvesebb testvéremnek, által veszi azt annak idejében.

Maradok a' leghívebb, leghálásabb tisztelet' érzésével
Széphalom, Ujhely mellett Nagyságodnak
Septemb. 9d. 1829.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1926. 69—70. 1.]

5626. (5082/a.)

Kazinczy — Mocsáry Antalnak.

Tisztelt barátom!

Áldassék Hauermann ha Manczi kisasszonyt ő szabadítá meg bajából. Kérlek, méltóztassál a kisasszonynak szíves tiszteletemet s örvendésemet visszanyert egésségén béjclenteni. Nekem felejtetetlenek maradnak azok az óráim, melyeket ágya körül s a te társaságodban töltheték.

Én azonban a homeopathiai gyógyításoknak barátja nem vagyok, mint *semminék* nem, a *mi még új* és a min az azt üzők csak tanulgatnak még. Szerencsémre magam, feleségem és hét gyermekeim olly erős alkotásnak vagyunk, hogy ha bajunk van, magunk is segíthetünk rajta, kivált a feleségem, a ki az atyjától

annyi orvosi talentomot kapta [!] hogy midőn az orvos előhozatott, még mindig helyben hagyá, a mit ő addig tevé.

Utrumque nostrum incredibili modo consentit astrum, ezt mondom, leveled panaszos részét olvasván a Horátz szavaival. Ismerem a ki ellen panaszkodol, héja húja ember, arra születve, hogy minden haszon nélkül végig menjen az életen, s a Restauratió a rossz féllal tartson. Melly insequentek vagyunk: a ki ellopja egy lovamat, tömlöczőt szenved: a ki ellopja az egész successiómat, becsületes embernek tartatik!

A Popé fordítását nem ismerem, de nem szeretem, hogy annál fogva dícséred, hogy a versek könnyen folynak. Félek, hogy a fordító a munkát nem ángolyból fordítá, hanem francziából, s hogy a tokaji borba vizet tölte, hogy a konty is megbirja. Néhol erő kell, néhol könnyűség, s ez is az is jó, ha helyén van. De fogadd-el szíves óhajtásaimat az új esztendőre. Isten távoztasson tőled és a tiedtől minden minden kedvetlent s árassza rád legjobb áldásait. Ajánlom magamat megbecsülhetetlen szeretetedbe s maradok hív tisztelettel

Deczemb. 29d. 1829.

alázatos szolgád
Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az *Ellenőr* (Reggeli kiadás) 1879. 588. sz.]

5627. (5105/a.)

Waltherr László — Kazinczynak.

Tekintetes Tábla Bíró Úr!

Noha ugyan Fő Tisztelendő Fejér György Úr csak az Árpád véréből származott Királyok koráig szándékozott az okleveleket kiadni, és e' munkáját már be is végezte, egyedül a' Mutató Lajstrom maradván hátra, mellyhez némelly később érkezett 1303-ig terjedő darabokat fog ragasztani, én mindazonáltal a' meg küldött eredeti három oklevelet le másoltam, és Fejér Úrnak által adom — mutattam is már neki az eredetieket, örvendő köszöni a' Tekintetes Úrnak köz jóra mindenkor ébren való figyelmét, én pedig vissza zárván a' közlötteleket, bátorkodom kérni: méltóztassék ennekutánna is illetén alkalmatlankodásával terhelni, és egy úttal Wékeý Károly Urat emlékeztetni: hogy a' Homonnai Levéltárból küldeni ígért régi leveleket, vagy másokat küldje meg, mellyekre Fő Tiszt. Fejér György Úr szakadatlanul számot tart.

Tartsa a' Teremtő számos esztendőig a' Tekintetes Urat
 állandó egészségben Hazánk díszére, Háza népének javára, 's igaz
 tisztelőinek örömére, kiknek közibe magamat is számíttatni kér-
 vén, mind fogytig maradok

A' Tekintetes Úrnak

Pesten Böjtelő Hava' 11^{kén} 1830.

alázatos szolgája
 Waltherr László sk.

[Eredetije özv. Kazinczy Arthurné levéltárában Pándon.]

5628. (5131/a.)

Kazinczy — Szemere Bertalan spataki jurátushoz.

Édes Uram Öcsém

Uram Öcsém Vatára megyen innepelni. Kérem tehát kedves
 Uram Öcsémet, vigye oda e' csomómat, 's keresztül menvén
 Harsányon, adja által azt Plebánus Urnak azon kéréssel, hogy
 küldené által haladék nélkül. A' csomóban egy skatulya is van ;
 sem Uram Öcsém tehát, sem a' ki Harsányból viszi, reá ne üljenek,
 mert a' skatulya meghasadhatna. Óvni kell a' víztől és esőtől is.
 Izenje meg Uram Öcsém melly nap hagyja el Patakot, mert még
 egy csomóm lesz, 's az is Egerbe.

Vatán tisztelje Uram Öcsém Major urat és az Asszonyt, ked-
 ves Ura atyját, 's szeretetre olly igen méltó asszony anyját, mind
 az én nevemben mind a' feleségemben, 's mondja hogy ismeret-
 ségeknek nagyon örvendünk. Bennünket oda most csak a' kiáll-
 hatatlan hideg kergete, de ime uj bizonyosság hogy a' Theodicæai
 hit igaz hit — a' jó Istenek azért küldenek néha bajt a' jókra, hogy
 nekik áldást adjanak. Valóban ott töltött óráink nekünk mindég
 igen kedves emlékezetet fognak adni, 's feleségem az Uram Öcsém
 Asszony anyjába szinte szerelmes. Csókolom a' kis Gárdistát is,
 's bár azt hallhassam hogy már megyen.

Mondjon Uram Öcsém minden szepet Uram Öcsémnek Hosszu-
 falusy Ignázt Urnak is és az Asszonynak, 's köszönje erántunk
 mutatott szíves barátságokat. Örizzé Uram Öcsémet Isten menő-
 ben és jövőben minden bajtól.

Széphalom Marcius 27d. 1830.

hív barátja
 Kazinczy Ferencz.

[Eredetije a M. Nemzeti Múzeumban.]

5629. (5156/a.)

Kazinczy --- Gróf Wass Györgynének.

Méltóságos Grófné,

tiszelt kedves Assz. Húgom,

Thalie tegnap baza érkezett, 's mondotta hogy Katinkához 's Uram Öcsémhez Holcs Úrhoz szerencsénk lesz, 's hogy ő megígérkezett Katinkának hogy által mégycn hozzá Patakra. — Az mind igen jól van ígértben, édes Asszonyom Húgom, de Thalie az anyját olly állapotban lelé, hogy sem a' szív érzései, sem a' világ megszólásától való méltó félelem nem engedik meg, hogy olly régen lévén távol tőlünk most ismét eltávozzék. — Édes Assz. Húgom a' mi Eperjesi 's Egri útunk a' legkegyetlenebb télben a' mellyet képzelhetni, feleségemnek az életét veszedelembé hozák. Épen ma egy holnapja hogy ágyba esett, azolta mindég leli a' hideg, irtóztató nyilalásokat szenved, és köhög, 's úgy ki van száradva, a' hogy még soha sem láttam embert. Dr Horn Úr nadályokat rakata rá a' nyilalások megszüntetésére, 's ime tegnap estve tétette fel a' *tizennyolczadik* nadályt. Elvesztvén így a' sok vért, képzei Assz. Húgom mint van erő nélkül. 's mi melly zavarban vagyunk a' feleségemet illy szenvedések közt látván. Nagyon kérem kedves Assz. Húgomat, méltóztassék tudtunkra adni jó előre, melly nap lesz szerencsénk Uram Öcsémhez Holcs Urhoz 's Katinkához, mert Musieusról ugyan gondoskodni nem fogunk, de c' zavarban szíves látásunkat sem fognánk bizonyíthatni, ha meglepnének.

Hogy Uram Öcsém a' kis Samut magához vette Kassáról, annak ugyan szívesen örvendek, és még részemről köszönöm is; alig ha nem ez az egyetlen egy mód, melly Samut megtarthatá. Csak arra kérem Assz. Húgomat, hogy már most a' nevelés gondját bízza Uram Öcsémre.

A' kis Katinkát arra kérem, hogy Thalie holmijét hozza által, ha alkalmatlansága nélkül lehet.

Sophie tiszteletli kedves Assz. Húgomat, gyermekeim csókolják kezeit, én magamat ajánlom atyafiságos grátziájába 's maradok Kedves Assz. Húgomnak

Május 19d. 1830

alázatos atyafi szolgálja
Kazinczy Ferencz.

[Eredetije a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában.]

5630. (5161/a.)

Kazinczy — Szemere Bertalannak.

Édes Uram Öcsém,

El vagyok én arról hitetve, hogy kedves Uram Öcsém, tudván hogy feleségem terhesen beteg, sokat emleget bennünket, és hogy tisztelt szüléji, 's nevezetesen kedves Asszony Anyja, ki a' szegény feleségembe olly formán szeretett, mint az én Sophiem az Asszonyba kedves Asszonyom Húgomba, ezt szánni fogja; 's így sietek tudósítani, hogy az Isten megkönyörült rajtam, 's az ő életét, 's ötét, ezt a' szeretetre olly igen méltó teremtetését, nekem megtartotta. — Oh, édes Uram Öcsém, melly rémülésben, melly kétségbe esésben éltem April. 19d. olta! Május 11dikén az eggyik Orvos nekem megsugta hogy készüljek a' csapásnak, mert meg fog halni; ugyan- azt mondotta a' másik is Május' 15dikén, 's az utolsó legfeljebb két hetet ada neki. De Május 24dikén a' szegény beteg felélede, gyilkos köhögése szelidebbé vála, elkezdé aludni, elkezdé enni, a' mit öt hét olta nem igen tett, 's már annyira van, hogy karomon végig tud menni a' szobán, sőt néhány lépest magában is tehet. Eggyik lányom nem vala itthon, 's a' másik éjjel nappal szolgálván az anyját, megbetegedék; s' így leginkább magam tevén körülte a' mit szeretet, barátság, hűség, 's a' legszentebb tisztelet nékem parancsola, tisztemmé teve. A' világnak sok jó lelke van, 's több mint elfásulásunkban gondoljuk, de bizony kevés Sophieja. Ezt mondja órála mind az a' ki mindég ismerte, az is a' ki csak fél óráig látta; és ki inkább mint én, kit az Isten az én életemnek boldogító angyalaként adott. Uram Öcsém, 's az Asszony kedves Asszonyom Húgom látták ötét, 's már az első órában hitték a' mit mondok.

Ezt a' gonosz tüdőgyuladást a' feleségem az Egri út alatt kapta, és talán épen Köröm mellett a' víz szélén, hol szekeren északnak fordúlva félóraig várta a' komp által jövetelét. Melly pogány idő volt az! 's melly jól esett az utasoknak, hogy őket Uram Öcsém Hosszufalusi Úr és szeretetre méltó Asszonya, 's Major Úr és az Asszony kedves Asszonyom Húgom olly szeretettel fogadták. Méltóztassanak elfogadni most is szíves hálánkat.

Mondottam a' feleségemnek hogy írni akarok kedves Uram

Öcsémnek, 's rám bízta hogy Uram Öcsémet Major urat 's az Asszonyt kedves Asszonyom Húgomat nevében tiszteljem, 's magát Uram Öcsémet 's László Urat nevében csókoljam. Az Asszony kedves Asszonyom Húgom bizonyos az eránt, hogy Sophie kedves Assz. Húgomat forróan szereti.

Eljen szerencsésen édes Uram Öcsém. Velem együtt Emil is csókolja. Sokat szenvedett az a' szegény fiu is, 's az az öröme volt, hogy beteg anyjának néhány ízben hoza egy két vad ruczát. Szerencsétlen passiója az a' lövöldözés, 's csak az vigasztal hogy ha szebb örömei lesznek, abba hagyja ezt az időlopót. Nincs cllc-nemre hogy lő; van annak is haszna; de nem szeretném ha az volna minden érdeme hogy jó puskás. Ajánlom magamat barátságába.

Kedves Uram Öcsémnek
Széphalom Máj. 30d. 1830.

hiv barátja
Kazinczy Ferencz.

[*Hátlapján:*] Ha Uram Öcsém lesz Fő-Tisztel. Harsányi Vice-Esperest Úrral, kérem, köszönje meg kérésem' teljesítését és a' tudósítást.

[Eredetije a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában.]

5631. (5198/a.)

Kazinczy — Gróf Vay Ábrahámnak.

Tisztelt kedves barátom!

Illy zavarban mint ez a' mostani volt, lehetetlen szólni, annyival inkább végezni. Engedd tehát hogy kérésemet hozzád levélben tehessem.

Csináld, nagyon kérlek, hogy Emil fiam a' Dietára mehessen, az az csinálj neki helyt az egyik vagy másik követnél. Vagy a' régiek mennek vagy Szathmáry József vagy Lónyai László Urak. Akárki fog megválasztatni, nekem mind egy, csak a' fiam helyt találjon, 's parancsolj valakinek hogy azt nekem késodelem nélkül adják tudtomra. Ezt azért kérem, mert képzelem, hogy néked most sok dolgod lesz a' Gyűlésen.

Vicc-Ispánod tudósita kegyességed és a' Megye kegyessége

felől. Én azt különös levélben köszönöm meg, 's hozzád utasítom a' levelem. De most én is mindenfelé tépettetem.

Ajánlom magamat megbecsülhetetlen barátságodba

Aug 6d. 1830.

örök tisztelőd

Kazinczy Ferencz s. k.

[Eredetije gróf Vay Gábor levéltárában, Berkeszen.]

5632. [5230/a.]

Kazinczy — Szemere Pálnak.

Édes Uram Öcsém!

Ezen levelem talán együtt megyen a' tegnapival. — Képzelem annak az Acclusumán mint fog kaczagva nevetni Uram Öcsém.

A' mi tisztelt barátnénk képéhez talán ment már pénz. Nekem semmire nincs nagyobb szükségem mint pénzre ; de van szükségem papirosra is. Kérem Uram Öcsémet, járjon végére a' Terpkó bolt-jában, közel a' Fáy-házhoz, hogy adnak egy rizma *épen ezen* malomból jött, és semmi más papirossal fel nem cserélendő papirosat, 's hogy adnak illy vastagot ; — 's megtudván az árát, vegyen fel Uram Öcsém a' pénzből annyit ; vásárolja meg a' papirosokat, 's adassa által Tek. Bártfayné Asszonyságnak, hogy első alkalommal vehessem.

Ezenfelül kérem Uram Öcsémet, tekintse meg Richtert ; tudokozza meg tőle mit kell neki fizetnem ; vegyen fel pénzből a' mennyit Richter kíván, fizesse ki ; Richter pakolja be minden képeimet egy ferslágba mellynek árát fizetem, 's adassa által Tek. B-né Asszonynak hogy valaha vehessem. Reszketek hogy képeim elveszhetnek, 's nem kell halogatnunk általvételeket. Olly kincs az nekem és maradékomnak, a' mit semmi sem pótolhatna ki.

Ölelem édes Palim.

Novemb. 3d. 1830.

[Kiadtam az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1925. 113. l.]

5633. (5232/a.)

Kazinczy — Gróf Vay Ábrahámnak.

Tisztelt kedves barátom,

Te felejtethetlenné téved magadat maradékid előtt, olly fényt hagyván nekik, melly nekik sok és olykor hasznos elsőseget ad : de épen ez által tartozol is nekik valamivel : — *hogy képedet* is hagyd nekik, még pedig egy *hívet*. Minden maradékid nevekben kérlek tehát, szaladj fel Bécsbe, és ott festesd magadat *de Lieder* nevű festő által. Ennél igazábban senki sem fest, képei olyanok, mintha tükörből volnának kilopva. Ez festette a' Palatinust, a' Primást, Herceg Brezenheimot, Illyésházyt, 's kérdem mind azokat a' kik e képeket látták, ha ezek dolgoztathatnak e jobban. Kérlek, édes barátom, tedd a' mit Tőled itt tisztelő maradékid nevében terjesztek elődbe. Hadd ismerjék azt századok mulva is, a' ki nekik mind belső érdemei mind ezen elsőség megszerzése által örök fények lesz.

Melly kincsetek néktek, hogy birjátok az Atyád képét! Add maradékidnak ez örömet is.

S tudod e, hogy Erdélyben meg van a' Senátor Vay Ádám képe. Kolozsvárt függ az, özvegy Gróf Toldalagi Lászlónénál, természeti nagyságban, 's sárga csizmával. Azt le kellene másoltatnod.

Eülalied és Péteréd nálam valának Octób. 26-dikán mintegy egy óráig. Eülalie gyönyörű gyermek, ha ifjabb volnék, elvehetné az eszemet. 'S most még inkább káromkodom azokra az istentelen Prókátorokra, kik neki, a' magok hasznokért, bajt csináltak. Én ismerem Gábort, az bizonyosan nem az ő vétke volt.

A mult szombaton eltemeténk Ujhelyi Predikátort és Generális Notárius Major József Urat. Novemb. 10-d. hala meg vizi-betegségben. Egyebet e földről nem írhatok.

Élj szerencsésen, édes barátom, és szeressed

Ujhely Novemb. 15-d. 1830.

hiv tisztelődet

Kazinczy Ferencz s. k.

[Eredetije gróf Vay Gábor levéltárában, Berkeszen.]

5634. (5251/a.)

Kazinczy — Fáyné, Jakabfalvy Elizának.

Édes Asszonyom Húgom,

Asszonyom Húgom engemet tehát a' magányos vérébél akar megajándékozni. Alázatosan köszönöm a' madarat is, de még inkább kegyes emlékezetének azt a' bizonyosságát. Kevély vagyok én arra, hogy engem kedves Assz. Húgom az én távoly létemben is szeret, 's azt megérdemleni szives igyekezetimnek egyike. Úgy hiszem, nem sokára szerencsém lessz meglátni kedves Assz. Húgomat, és hogy a' madarat magam hozhatom haza. Én olly igen nehezen hagyom el kis fészkeket, hogy eggyyszer kilencz holnapig nem láttam a' hozzám csak egy órányira fekvő Újhelyt; de Pest annyira megszerettette velem magát, hogy minden esztendőben óhajtanám látni. Megbecsülhetetlen az a' szeretet, melyet Palin és Palinén kívül Asszonyom Húgom, Uram Öcsém, ezenfelül a' mi kedves atyafi barátunk Fáy András Ur, és olly sok mások erántam mutattak. Hát a' szép Dombyné mint van, mint van a' mi Susink? — 's mint vannak azok, a' kiket más karban kell vala emlitenem a' Mélt. Szirmay és Ambrózy ház? Kérem kedves Asszony Húgomat alázatosan, hogy engem mind az eggyikben mind a' másokban ajánlani 's szíves tiszteletemet emliteni méltóztassék.

Uram Öcsém készüljön, hogy ha Pestre érck, elrontom, elvezetvén a' szép Tánczosnéhoz, de a' kinek már nevére is nehezen emlékezém — Milicz Fanny.

Édes Asszony Húgom, kínomban tréfálódom, 's visszarogyván előbbi kedvetlenségembe, a' szegény Domokos Lorincznét, 's a' még szegényebb Comáromy Sámuel emlitem. Melly szerencsétlen ház az a' Tornynos-Németii! Melly szerencsés ellenben a' Mikóházi, 's melly rendcs hogy a' Tornynos-Németi ház a' maga vétke nélkül szerencsétlen, 2 Mikóházi érdemmel is szerencsés, de vak történetből is. Az én kedves Nánim, Mészárosné tavaly össze vala sugorodva, most már csaknem teljesen felépült. Ő eggyike a' tiszteletre legméltóbb asszonyoknak.

A' Vice-Ispányné három derék fiúgyermeknek anyja 's annyiban is szerencsés, hogy leánygyermekke nincs.

Lónyay Gábor itt letette szolgálatját, mert lakását Olasziból Deregnőre teszi által, 's úgy hittük a' hírek szerint, hogy Ő Nagys.

a' mi kedves Fő-Ispányunk honor. Notárius Jakabfalvy Ferencz Urat fogja surrogálni ; de még eddig senkit nem surrogált, 's talán nem is fog. Alig ha Restaurationk nem lesz.

Éljen szerencsésen Assz. Húgom kedves Uram Öcsémme! és gyermekeikkel, kiket szívesen csókolok. Ajánlom magamat kegyességébe, atyafiságos barátságába, 's maradok szíves tisztelettel

az Asszonynak kedves Assz. Húgomnak

Ujhely Decemb. 13d. 1830.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz.

[*Címzése :*] à Madame — Madame Elise de Jakabfalvy née de Fáy.

[Eredetije a Magyar Nemzeti Múzeum kéziratárában.]

5635. [5259/a.]

Kazinczy — Toldy Ferencnek.

Toldynak Kazinczy tiszteletét.

Közlöm a' levelet, édes barátom, mert Néked, ki a' mi Károlyunk életét írni fogod, ezek használhatnak. — Szemere víg kedvvel iratta felesége által tegnapi bejövetelemmel itt talált levelét, de panaszkodik, hogy füle zug, feje fájdalmakat szenved. — Levelének egyik czikkelye javolja egy lépésemet.¹ Én Szemerével örökre öszve vagyok fonva 's ötöt nem azért szeretem, mert akarom szeretni, hanem azért, mert nem szeretnem nem lehet.

Boldog új esztendő, édes barátom, 's rakottat áldásokkal, örömekkel. Add által ezen óhajtasomat annak a' boldog atyának, annak a' boldog anyának, a' kik téged a hazának neveltek.

Ujhely, Decemb. 24d. 1830.

Január elsőjén. 1831.

Farkas zsidó a' legnagyobb sárban, mellyet képzelhetni, tíz egész nap jöve Pestről ; de végre itt van ; tegnap este jött, 's késedelem nélkül vettem képcimet 's Miss Sarát és Minnát. Köszönöm kéréseim teljesítését. Öllelek, kedves Barátom.

[Megjelent az *Akadémiai Értesítő* 1919. 32. l.]

¹ «arra célzok, a mit ti aranyra, gyémántra becsültetek.» [Kazinczy csillag alatti megjegyzés.]

5636. [5278/a.]

Kazinczy — Gróf Teleki Lászlónak.

Méltóságos Gróf, Fő-Ispány és Táblai-Bárá,
nagy kegyességű Uram,

Sietek bejelenteni, hogy én tegnap megérkeztem, de betegen. Tüdőgyúladást kaptam az útban, szerencsémre már Gödölő körül, 's tisztelt barátnémnak Tekint. Bártfay Lászlóné Asszonynak gondjai alatt lévén, reménylem, hogy holnap után tiszteletemet fogom tehetni Nagyságodnál. Most annyira el vagyok gyengülve, hogy szólni is alig tudok. Addig is ajánlom magamat Nagyságodnak kegyességeibe 's maradok hív tisztelettel

Nagyságodnak alázatos szolgája

Pesten Febr. 10d. 1831.

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1918. 206. l.]

5637. (5293/a.)

Kazinczy — Fáy Andrásnak.

Tekintetes Táblabíró Úr,

A' megholt Kisfaludy Károly Úrnál nékem két rézmetszésem van ; az egyik Vernettől, *Culme* cím alatt ; holdvilági seéna : a' másik is Vernettől, aquarellben, 's elkezdette a' festést, de el nem végezhetette. Ha a' két réz és az említett olajfestés enyém nem volna, nem fognám reklamálni ; de a' Kisfaludy' barátjai tudják, hogy igaz a' mit mondok.

A' megholt barátunk' maradványai a' Tekint. Úr' gondjaira lévén bízva, alázatosan kérem, méltóztassék a' két rezet 's az említett festést elkótyálás alá nem eresztetni, sőt azokat nekem kiadatni.

Maradok alázatos tisztelettel

A' Tekint. Úrnak

Pesten Mart. 16d. 1831.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz.

[*Kívül* :] Tekintetes Fáy András Úrnak, Tekint. Pest Várm. Táblabírájának, mint a' Kisfaludy Károly Úr' maradványai' Gondviselőjének.

[Eredetije a Magyar Nemz. Múzeum kéziratárában.]

5638. (5387/a.)

Nádaskay András — Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

Augustus 9diki becses levelét vevén 10^{dikén} délelőtt; az elébbit pedig az Encyclopédia 2^{dik} Kötetjével ugyan az nap délután épen Somosi Professor nálam létében, a' kinek azonnal altaladám a' Kézírást. Ezen levelben 1500 exemplárt méltóztatott a' Tekintetes Úr említeni, holott a' Bibliai História első lapján saját kezeírásával 1000 van hagyva hogy nyomattasson, 's nincs is több nyomva; következésképen ezen 2^{dik} Kötetből nem ezer, hanem ötszáz fog nyomatni. A' Munka elkezdésével most hirtelen nem biztathatom a' Tekintetes Urat fontos okoknál fogva, t. i. se pénzünk, se papirosunk, el lévén zárva mind a' papiros hozástól, mind a' pénz szerzéstől, 's káros henyéléssel kell időnket tölteni tsak lavirozván. Addig, míg a 2^{dik} Kötet elkészül nem lenne é jó a' szent Történetek ötszázát elküldözni?

Kézy volt tanulótársam s barátom fájdalom! nints többé. E' szomorú napokban semmi némellyikünket annyira meg nem illett, sőt rezzentett mint az ő halála. Ő magát régolta érlelgette e' szomorú csetére a' rettegő félelem, senkibe nem bízás, a' minden reménység nélkül léte által, nem vala egy nyugalmas órája, 's a' mit sajnálva bámultunk, roppant tudományával nem tudta magának vigasztalást 's megnyugtatótást szerezni, 's másoktól se bevenni. Előre hitte bizonyos halálát, mihelyt legkissebb nyavalya érné, be is teljesede. Julius 31^{dikén} Nyíri Professorhoz menvén, általa ezen szókkal fogadtatott: No már ne féljünk, használt a' sok menydörgés, hanem a Kaszner házat megütötte a' menykő. Erre egyszerre lerogyott, mintha a' guta ütötte volna meg; locsolás, beszélés, 's biztatások után kezdvén eszmélődni, felemelték a' földről, 's maga lábán, kísérés mellett, tántorogva haza ment, mindjárt lefeküdt, 's ugyan az nap estveli 7 órakor meg is holt. Kivitetett az Oskola szekerén August. Isőjén estve felé a' choleras temetőhelyre, a' Város végéig énekszó kíséréssel. Nyavalyájáról különböző vélekedéssel vannak: Frank cholerának állítja, Baranyai és más semmi jeleit nem vevék észre; maga Kézy a' szívét fájlalta, egyéb fájdalma vagy szenyvedése nem vólt, 's haláláig, a' mikor teste egészen megfeketede, néma eszmélésben vala. Hihető leginkább a' házassági bajokkal volt küzdései háborították

elméjét, 's okozák hamar halálát is. Helyét ugyan kipótolhatni senki se fogja; de említést tenni jó lenne azok előtt, a' kiktől függ a' dolog, Somosi Prof. Úrnak testvéröttségéről, ki Pál napkor Seniorságot végzett; jó fejű, betsületes characterű, fedhetetlen erkölcsű; kevés készülés után nem mindennapi ember válna belőle.

Rozgonyinó Asszony Aug. 2^{dikán} beteg lett, 3^{dikán} megholt 4^{dikén} kivitetett. Nagy Ferentzné Asszony két héttől olta fekvé sinlódik, jobban van, de kimenetele még bizonytalan, ámbár itt a' cholera már megszűnésben van.

E' jelentések után magamat betses jó indulatiba ajánlván, mély tisztelettel maradtam S. Patakon, Augustus 15^{dikén} 1831.

A' Tekintetes Úrnak

alázatos szolgálja

Nádaskay András msk.

[Eredetije a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. M. Nyelvészet. 4r. 41. sz.]

5639. (433/a.)

Kazinczy — Radvánszky Jánosnak.

Méltóságos Királyi Konziliarius és Szentelt Vitéz Úr,
nagykegyességű és tiszteletű Uram!

A Méltóságos Úr nekem azt köszöni, hogy szerencsétlen gyermekének állapotján részt veszek és annak sanyarúságát enyhíteni óhajtom. Ki volna az az érzéketlen, aki azt megindulás nélkül szemlélhetné és ismervén Theréznek imádást érdemlő lelkét, örömmel ne vetemedne mindenre, valamivel sorsa könnyítését reménylhetni lehet. Én részemről mondhatom, hogy azonfelül hogy érzem, hogy a nyomorúság könnyeit szárazgatni egyike a legédesebb örömeimnek, kevélykedésre való okot lelek annak érzésében, hogy Theréz megengedte, hogy e nagy munkának részese lehessék. Nem a Mélt. Úr tartozik tehát nekem köszönettel, hogy némely aprólékokat Therézért tettem, hanem én tartozom azzal, hogy a Mélt. Úrnak engedelmeivel Theréz e szerencséjére engem is méltóztatott. Nem nyújthat az én szolgálatom annyi örömet soha Theréznek, mint a mennyit nekem az az érzés nyújt, hogy azt Therézért tehettem. Ó bár úgy tethetném azt, hogy néki régolta hasztalanul várt nyugodalmát készíthetné!

Legyen szabad Mélt. Úr, ez alkalmatossággal, midőn szívemet a Mélt. Úrnak kegyessége felnyitotta és az meleg kiömlése fakadoz,

azokat, amiket e dologban szükségeseknek látok, előadni. Negyedik esztendeje foly, hogy a Mélt. Úr kedves gyermeke — az a gyermeke, a kit ha az érdemnek jutna mindenkor a jutalom, thronuson kellene az előtte megbukott világnak szemlélni, egy istentelen napa és némelly tulajdon hasznokat kereső istentelen parasitusok által, elképzelhetetlen módokkal bosszantatik; hogy éjjelének derülését nem látván, hanem nem is reménylhetvén, mind lelkében sorvad, mind egészségében hanyatlik és maga előtt nem lát egyebet egy setét, sivatag, öröm nélkül való pusztánál. Negyedik esztendeje, hogy lánczaiból kiszabadult és — kiszabadult-é? — Elirtózom e képzeléstől és érzem, hogy a Mélt. Úr atyai szívének fájást szerzek. De hagyjon tovább szólanom a Mélt. Úr és engedje enyhülésére válni azt a képzelést, hogy kedves gyermeke szánattatik. Negyedik esztendeje ezeknek, és mivel van közelebb várt szerencséhez, mint régenten? Nem talán egy lépéssel is! Szontágh úr azon örül, hogy a Liedemann perében Therézt a bíró Szinnye birtokosának fogja megismerni, és így aztán meg lesz vetve a nagy per fundamentuma. Én tartok tőle, hogy kijátszik az ellenkező fél, és később lesz akármely alkura Liedemannal, később az egész summa letételére, mintsem hogy a bíró ezt ítélje; és ezen tartalékomat Szontágh úrnak meg is mondtam. Akkor a B. Splényi nevében kezdődik el a hasonló per. Jó; de hát ha ezt is kijátsza a nagy-asszony? hát ha ezt is négy esztendeig kell bévární Theréznek? mikorra reménylheti így annak elérését, a mit igazságosan kívánhat.

Méltóságos Úr! láttam én nagyobb részént azon papirosokat, melyeket barátném a maga védelmére gyűjtöget s tudom onnan, hogy az ő hajdani szinnyi birtokát czáfolhatatlan bizonyságok vallják. Ezeknek lehetetlen akármely sanyarú ítélőszék előtt is meg nem állani. Szerencsétlen fekvése, mindennapi bosszantásai, beteg lelke, egészségének fogyása, Fannijának nevelése azt kívánják, hogy a per minél előbb kezdődjék. Az a tekintet, hogy megharagított napája néki kárt tehet, minden más esetben helyes volna, csak itt nem az. Ez a gonosz asszony így sem múlat el semmit, amivel a hozzá annyira hasonlatlan menyének kárt tehet. S ártson bár, bár tégyen kárt kirekesztvén ezt keresetéből, mit teszen az? Inkább ne részesüljön abból Theréz — kívált hogy az úgy is igen szép kevéske — mintsem hogy a haszontalan remény mellett szenvedjen szüntelen és végre azt nyerje, a mit különben nyert volna.

A kompromissumból nem leve semmi. Gondoltam azt előre. Nincs tehát egyéb hátra, hanem a pert elkezdni a rendes úton. A nagyasszony és poltron védelmezői reszketni fognak, ha Theréz azzal fog fenyegetőzni, hogy papirosait előmutatja, és sokat tészek rá, hogy készek lesznek akármelly alkura, minthogy azokat előhozni engedjék, mert ott az Erinnisznek teremtet nagyasszony és a jezsuitai csalárdságú kegyes Dobay lárva nélkül jelennének meg a publikum előtt. Az a szín, hogy a nagy asszony Szinnyét a Calvin tisztelete s hűségé miatt nem akarja adni menyének és Luther vallásún nevelendő unokájának, engemet istentelen kacagásra fakasztott. Szegény, becsületes Kálvin, micsoda megbántása ez a te áldott hamvainak s emlékezetednek, hogy éretted akarják a Theréz kezéből kicsavarni Szinnyét; s a szegény Luther nem is tudja, micsoda vitéz asszony ellenkezője támadott neki! Ó, az istentelenek, akik minden gonoszságra találnak színt, okot. De hála legyen a józanokosságnak, a nagy asszony, Dobay és az informator minden szenteskedés mellett sem lelnék már ma olly bírót, a ki annak elintézésé alatt, ha Szinnyét Theréz birja-e vagy a nagy asszony kálvinista leánya — arra tekintene, hogy Wasné a Calvin, Fanni pedig a Luther részén áll.

A *Magyar Múzeum* parancsolt darabját általadtam Theréznek, hogy azzal a Mélt. Úr előtt nevemben kedveskedjen. Én többé az azt kiadó társaságnak tagja nem vagyok. Az én tisztelem a Mélt. Úr eránt, akár úgy nézzem, mint egy nagy érdemű embert s hazafit, akár úgy, mint atyját s nevelőjét a szeretetre legméltóbb gyermeknek, s az én *első barátnémnak*, a legtökéletesebb mértékig hatott és nem nevedkedhetik.

Méltóztassék ezt általjában hinni s tartson meg kegyességeiben, mellyeket megérdemleni mindenkor főgondom s igyekezetem lesz.

Vagyok a Méltóságos Úrnak alázatos hív szolgája
Regmeczen, 1793. X-ber 23-dikán.

Kazinczy Ferencz.

[*Címzése:*] De Ujhely. Méltóságos Radváni Radvánszky János Úrnak. Az Apostoli Felség Tanácsosának, Szentelt Vitéznek etc. p. Gács. Neusohl. Radvánban.

[Megjelent Baros Gyula: Kazinczy Ferencz és Radvánszky Teréz. Bp. 1908. c. műve 22—24. l.]

5640. (566/a.)

Gr. Széchenyi Ferencz — Kazinczynak.

Spectabili ac Generoso Domino Francisco Kazinczy de Eadem in
Inclutis Comitatus Abaujvariensi, Zempleniensi, Szathmariensi,
et Bihariensi Tabulae Iudiciariae Assessori.

Comes Franciscus Széchenyi S. P. D.

Indice Bibliothecae Hungaricae antea meae, jam vero Regni-
colaris, qui Tomis tribus libris typis editos complectitur, usui
Popularium meorum, imprimis Rei literariae Cultorum destinato,
Tibi Spectabilis Domine gratificor. Brevi Supplementum primum,
et alter Codicum manu exaratorum Catalogus publicam videbit
lucem, sicque porro omnia illa, quae in Praefatione a Clarissimo Mi-
chaele Denisio Bibliothecae Palatinae Vindobonensis olim Praefecto
Indici praemissa, exposita habentur, prelo subiciantur.

Pro hocce munusculo tanquam sinceram meam in Te Spectabilis
Domine observantiae documento, non aliud peto, quam ut Literis
perbrevibus manu tamen propria in Philera integra, sermone quo
libuerit, exaratis, me de percepto Indice certum facere velis.
Cuperem enim Virorum de Re literaria Patriae nostrae charissimae
praeclare hac mea actate meritorum Chirographa in unum Volu-
men collecta in eandem Bibliothecam reponere. Cedet insigne hoc
Monumentum maximo eidem decori et ornameto. Pro hacce
autem benevolentia testificatione non intermittam Continuationes
et Supplementa, ut primum edita fuerint, Tibi mittere. Dabam
Pestini 2-da Februarii 1803.

[Másolatban a Magy. Tud. Akadémia könyvtárában. Irod. Levelek.]

5641. (566/b.)

Miller Ferdinánd Jakab — Kazinczynak.

Barátom!

Tegnap vatsora után a' hosszú Beszédek között szerentsém
volt, kegyes Grofomat arrra bírni, hogy néked is a' Regnicolaris
Bibliothekának Catalogussa jusszon. — Én részemről nagyon
örvendek, hogy alkalmatosságom adódott, kívánságodat be-
teljesíteni, és az által a' régi barátságunkat meg-újítani. A' fele-
letedben, kérek, elő ne hozzd az elmúlt állapotodnak dolgait,

vagy környüállásait, hanem tsak igyekezzél mint magyar Litterator válaszolni. A' Grófom igen kedvessen fogja venni, ha a' Könyv-házunkat magyar könyvekkel, a' mellyek Lajstromunkba nem találtnak, szaporítani fogod. Azonban Dénés ötsédet, és a' közönséges Barátunkat Rhédey Lajos Urat tisztelvén, emlekezzél magányosságodban arról, a' ki állandóul marad

igaz Barátod
Miller mpr.

Pest. 1803. Febr. 2-dik napján.

[*A levélpapiros hátlapján Kazinczy jegyzete:*] Miller Ferdinand Jakabnak, a' Szechenyia Bibliotheca Custosának, levele hozzám, 1803. Febr. 2d.

[Eredetije a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Irod. Levelek.]

5642. (580/a.)

Uza Pál — Kazinczynak.

Tekintetes Ur!

Huszonhetedik Febr. napján az Sánták és az bénák a Vakok és az Világtalanok engem is kilökdösenek az várból. Voltam Tttes Lónyaÿ László Consiliáriusnak is tiszteletére, mert ugy izente egy Hriankaÿ nevű kapitánytól, hogy az tőlem meg kívántató tiszteletett el ne mulassam az látogatás oda ütött ki, hogy ő engemet ha más senki segíteni nem akar tehát segíteni fog, ha meg keresem.

Én most Mihálydiban vagyok, és mihent Gulátsÿ Antal Ur hazajön 's ki tsinálja hogy Semlyenbe mehessek, azonnal sietek. Ha az Tttes Ur azt kerdezné hogy miért nem megyek Semlyenbe ha Gulatsÿ Antal Ur ide haza nintsen, azért mert nem jól vagyok és az az oka hogy többet nem is írhatok, az betegségemnek pedig tsak az almatlanság az oka, hiszen van reménységem, hogy majd eleget fetsegek: addig is míg az meg lenne, míg az Tttes Nagy-Asszonynak kezeit mély tiszteletem mellett meg tsokolhatnám maradok

az Tttes Urnak Mihálydiban 7-dik Martii 1803

alázatos szolgája
Uza Pál.

P. S. Egy Semlyeni Leány van itten, az mondja hogy a Tttes asszony Semlyenbe lakik, de az többi Urakrol semmit se tud mondani, mindazáltal, ha ottan lennenek méltoztasson őket a Tttes Ur meg hitesezni az én ő irántok valo tiszteletemről.

[Eredetije a Magy. Tud. Akadémia könyvtárában. M. Irod. Levelek. 4r. 29. sz.]

5643. (829/a.)

Fábchich József — Kazinczynak.

Tekintetes Urnak tőlem¹ Tisztesség!

Különösen örülök, hogy magyarán ki vallja T. Ur munkám eránt itéletét ex annunciatione: valamennyi fejébe nagy szeg üttetött, de az leg nagyobb az enyimbe verettetött, midőn qua occasione, modove benne el jártam, Suis locis prafatus est, Commentariis rá rá mutatok. az Debreceni vásár 9 8bris esett, T. Ur h^{ma} irta böcsös levelét, én 19 vettem. ha még Pindarusom kézhez lem jutott, az lesz oka, hogy midőn Streibig az Pesti vásárra ment, nalva találta Kis Istvánt, Kész pénzt is küldöttem levelembe neki pro uno alterove libello Hunnico: az nagy konfuzióban az fia nem expediálhatta sem ezt, sem azt. az T. Urhoz szóló Pindarikos pakétán K F F I (az mi neveink első betűi) voltak jegyül irattatván. cz balyitával méltózzék fel kéretni Mandatariusá által az könyvet, könnyebben juthat eszébe Kis Istvánnak, az Tekint. Urhoz tartozó pakéta, mellyen kívül becses Neve is fel vagyon írva. Valamint levelemben in Augusto fel írtam, tudván T. Urnak általa vigasztalását, mijét fordítom Euripidesnek, úgy most is ide jegyzem, hogy in tertia Euripidis Phoenissarum (mihi post. Acsch. Sophoclea jam XVII. Tragœd.) veni ad versum 1018-vum. ámbár semmi rést se látok, mellyen kész munkáimat ki tolyhatnám, mindazonáltal Subsecivis dolgozom, és ha nem előbb, holtom után az Széchényi Bibliotekájára bízván mind azokat post aliquot secula talán világra jutnak. az Diétába semmi reménységem sincs. Szabolcs Vármegyének buzgó Invitatoriumát in negatio promovendæ rei Hunnicæ mikor itten olvasni kezdtették, az egyik harangos azt mondja: promovcálja, kinek tetszik. az Vicispán,

¹ Levélíró itt s köv. levelében a hosszú ő és ű hangokat ó és ú-vel jelöli. Szerk.

quid a Stipite expectes aliud? hasonlót bőfögött: az fő Notárius Kikapta az lectornak kezéből, úgy hogy alig olvastak egy két sort belőle Cum indorsatione: reponatur ad cumulum actorum. mikor az Deputatusokat (paulo ante nominatos duos) meg nevezték, olly Instrukcióval bocsáttattak, ut in majorem partem inclinent. az utolsó Dietára szinte azon Vicispán küldetött: midőn meg jötti kértem azon leg felső Harangosnak ebédje fölött: mit végeztek in Negotio Theatrico, mit akkor Pest vármegye more nunc Szabolcsensis előre bocsátott: volt, volt úgymond, szó felőle, hanem azt felelték: az ki komédiázni akar, komédiázzon otthon. ezt, mondám, egy Diétátul nem köll kérdeni. Az premiális kérdésekkel is alamusziak voltak az Mecénások. 20 hónap alatt nem tudni, vagy nem akarni végére menni, az Deliberatomnak: ki se nyomtatn, az győződelmeseknek resolútiót, hogy az Diétának orrára tormázhatnák, mint 1790/91-ben az Planum Societatis Hungaricét. Vajha csak ez állana fel! mennénk nem csak valamire, hanem igen is meszszire.

Rájniss bátyánkkal való barátságomat ez egy szóbol ex ungue vehette észre T. Ur, hogy Szűz havát írtam alája levelemnek: nem is jut eszembe, mit írtam volna többet felőle: mert midőn T. Urnak de Sylvestro hirdetését véle közlöttem, mindjárt azt fogadta, hogy ír T. urnak. az sok házi gondok menthetik őtet: mert most sines jó rendiben az Sz. Mihály napi hordozkodásátul fogván. scribet nihilominus quantocius, mert valamint mind ketten igen sajnállottuk az őszi hideg lelésnek látogatását, úgy meg örvendettünk Ifigenia kis Asszonykájának Születésén: én azt mondám Rájniss bátyáknak, hogy Euripides, mind két Ifigeniámmal in Aulide, et Tauris meg ajándékozom az drága kis Asszonyt, ambas ei inscribendo, dedicando more in Pindaro meo usitato, helyben hagyá gondolatomat, reménylem Tek. Ur is jó szívvel fogadja barátságos szándékomat. en fragmentum ex Aeschyli Promethei fine

Kar. Jambus versu.

1036

Szépen beszélni látszatik Merkurius:
Azt mondja, tedd le az makacs fön héjazást,
Keressed az bölcsőbb tanácsot. Szót fogadj:
Utálatosság bünbe bölcsnek rögzeni.

Promeleus. Anapæstice.

Tudományos ezekbe vagyok, miket ez
 Magyaráza, de vissza ha ellenség 1040
 Gazos ellenségre csap, illik igen.
 Hagyigálja reájam azonba tüzes
 Fodorába barázdás menyköveit,
 Az eget ropogassa ezer dörögés, szelek
 Dühösen zavarodjanak, és gyökerestül 1045
 Forogassa helyéből akármí veszély ez földet,
 Az tengri habok iszonyú zuhanásait,
 Magas égbeli csillag utát zurhassa zavarhassa,
 És fekete tatárba hagyítsa egészen
 Le, s aláblan is én testömet 1050
 Az sárga rezes szükségnek szélvészseivel :
 Ugyan engem azért se törölhet el.

Merkurius.

Nyavalyástul imilyen gondolat árad,
 De beszélni sem hallod okosbban.
 Mi különbsége van egy natragulyástul? 1055
 Noha szenved, alább mit hagyott?
 Ti pediglen az ő nyavalyáin
 Kegyesen szánakozók ez helyeitekről
 Akar erre, vagy arra sörényen iramljatok ;
 Ne talámtan az-izszonyatos dörgés zivatarja 1060
 Szívetöket el ámulásba tegye.

Kar.

Egyebekre fakadnod engedem
 S javasolniod, az mire állhatok :
 De ezek tűrhetetlen igék.
 Hogy akarhatod utra bocsátanom az böcsöt? 1065
 Lesz akármí, Prométesí társ leszek ;
 Piribékeket ördögig úzni tanultam.
 Nem is említhetni világba szeplőt,
 Kire én mi nagyobbbat eresztenék.

Merkurius.

Mire intelek, észre vegyed ; 1070
 Ha mi rossz galibában avatkozol,
 Nem okozta szerencse, ne is fogd soha
 Jupiterre, beléje hogy cjtött véletlen,
 Egyem, épen ne, hanem magad ön
 Magadat : tudományosan 1075
 Se reménytelenül, se titokba

Kifesölhetetlen nyavalyának ceklyéibe
Magagondolatlan be borítatul.

Prometeus.

De valóba, nem is már szószaporítás
Remeg az föld. 1080
És vissza morog dühös hang dörögések után,
Villám tüze gömbölyegébe ki susztorog,
Por emelkedik, és kerekítetik az tűzvésztl,
Ki rohan valamennyi szelek fuvatagja,
Akad ellene másnak imez, 1085
Készántagi (*igy!*) szájjal, amaz csapogatja pofon :
Levegői egék tengerbe kapottanak, és veszekednek.
Illyen röttentő zürzavar hat reám
Menyegekbül erőszakosan.
Óh édes anyám! oh mindenekének 1090
Köz egét kerekítő éltető!
Te te látod igaztalan hóhéromat.

Post Pindarum, Celeros

est hic meus 10122-dus versus : universim autem
usque ad Phoenissarum 1018. efficiunt Summam.
32474,

Ezzel magamat ajánlván maradok Tekintetes Urnak
Alázatos Szolgája és tisztelője
Fábchich József mk.

N. Győrött Skorpio Havának (8berb.) 20-dikán 1805.

[Eredetije a Magy. Tud. Akadémia könyvtárában. Irod. Levelek.]

5644. (874/a.)

Fábchich József — Kazinczynak.

Tekintetes Urnak, Kedves Barátomnak tőlem Tisztesség!

Az 20 Decembri Kedves levelét 30dikban ejusdem vettem, de örömet belőle nem vehettem, oly ágyba verött lévén, hogy más napra kelve szakasztottam fel, és nehezen olvashattam. undorodási nyavalyában estem 19 Decembris : az első hétben veszedelembé forgott életem. most is reszketők az kezeim. ma mehettem leg-meszszebb sétálni egy órani sétálás szabásu távulságra, cum seditu két órára tartatik. az levelemnek fő pontja azon öröm, hogy

Tekintetes Ur szerencsesen Kázmért fel gyógyult. mi nem vagyunk még mentek az (quod absit) el patkolástul. az fő tábori Ispotály 1. az szürke barátok klastromába, 2. 3. az két roppant kazármákba, 4. 5. két Magyar, és Német Ispotályba 1230-on felül gyógyítja beteg katonáit. 50, 60-non vitetnek ki az föld gyomrába : még sem tágul semmiképen az Fő Ispotály, mert Isten tudja, hány vármegyéből hordátnak Szekerenként az betegek : már deliberatum, mivel az betegek az klastrom folyosóin, kazármák ház héjain nyomorognak, ha többen hozattatnak, az Kármeliták klastromát is nékiek üresítik. az polgári népben diametraliter nyolcat lehet egy napra tenni, miképen temettetnek. Félő pedig, az kik Montova, és Olmic sorsát tudják, ne hogy az számtalan holt testek miatt kikeletre, nyárra dög legyen. Si quid, quod rursus absit, nobis humanitas contigerit, az ujságba testamentaliter tétetem. Verum apage cum istis fatalibus különösen örültem, hogy Ifigyenias ajánlásom helyt talált, és el fogadtatott Kedves Ura Attyátul Kedves kis Aszszonykájának nevében. arra törekeszem, hogy szorgalmasabb munkálkodásom által az többi Bakénekeimtől mind az kettő különbözzön. az dedikációs versrül mélyen fogok gondolkodni ; mert meg vallom, az origyinálisokba szokatlanságomat é, vagy gyöngesémet, (így!) noha 20 Jan. 41 Phaleucióst, 2 Febru. 56 hexapentametrost egy ülő helyembe mind az kettőt 2 óra alatt kifaragtam. az fordításomba soha annyira nem mehettém. Miólta 18 Tragédiáimban izzadok, az utólsót Medeam Euripidis leg hamarább le fordítottam. íme az Diarum : 14 Novembris 24 : 15, 21 : 16. 28 : 17. 32 : 18, 15 : 19. 10 : 20, 8 : 21, et 22 erant nundinae, amici fures. 23, 32 : 24. 70 : 25, 92 : 26, 31 : 27, 30 : 28, 71 : hac die in foro ad tympanum omnibus Civibus promulgatum est, Gallos pro Cæna venturos Iaurinum, Civis una Hentesia, carnum suillarum propola 30 libras bubulæ de macello coemit, et quia nullus comparuit, fuerunt autem in Ötevény prodromi illorum 17, svasum ei, ut hospitalariis communicet. 29. Novembris 61. Gallus nec hodie, nec amplius venit, fuit dies ♀, et schola. 30. 72. 1ma Decembris 47 : 2, 60 : revoco superius dictum unum ; nam posteriores versus 42 sunt una hora, et sessione facti a 6 usqu. 7mam vesperi, anteriores sunt. Antistrophici. 3 Decembris 102 : 4, 39 : 5, 55 : 6. 75 : 7, 48 : 8, 32 : 9, 35 : 10, 125 : tot una die nunquam verti. 11, 99. 12 Decembris 106. finivi. Summa versuum 1419. itaque 27 diebus finitum est drama. Singulis Tra-

gœdiis in fine apporetur : dies more in Pindaricis odis a me usitato : pleræque duos menses postularunt : si sic liceat constanter procedere cum quadam vice 103 versus edolavissem, computum feci, et non plenos 9 menses postulasset totus Euripides. hoc Diarium leget in Maculatorio meo posteritas. bis enim describo : semel ad purum pro censura, si ibi periret, altera vice in maculatorio, et hic sunt singuli dies notati, tam puro tamen, uti ipsum purum pro censura est : nam compositio in Schistum refertur, unde omnia una spongia abolentur, adeoque posteritas in sphalmata, correcturas nunquam impinget. Innen mibe Tek. Ur meggyőzttetött, hogy lehet sokat fordítani, nunc mathematice demonstratum est : nevettem valaha Pécelinek ítéletét, mikor Rájnis az Bukolikumát kiadta, és delibéráltak az res litterariarum, Hungaricarum, azt mondotta Rájnisnak, ha az egész Virgiliust kiadja, egész életére eleget fog tenni, többet az haza nem is kívánhat tüle. Pindarusom alkalmatosságával megösmarkedett vélem Nagy János, volt Győr Vármegyei vice szolga bíró Ur, Vestras, mint egy 42, 43 esztendő, tam facilis etiam in originalibus poeta Hungaricis, ut 80, 100 versus in Continuo tersos fundat. az mult esztendőben 1805, Virgiliusnak egész Eneását lefordította. sétálási óráinkban (ego quotidie bis Socraticæ) ezekről mulatjuk magunkat, ki mennyit dolgozott : de cigánkodtam előtte, semmit se szólván közben az Buc, és Georgikumról : most már sine ulla circuitione rá parancsoltam, ez kettőt is hogy el végezze : argumenta svadentia in promptu erant mille. már négyen kaptak neki, mondtam, egy se adja ki egészen : foltozza ki valamennyit. Mecenatem unam habet : suasor ei eram, ut iconem ejus loco Virgilii æri incidi curemus, accedam ipse sollicitator, ut se in Magyar Karkötő, et Fejkötő depingi admittat. subscriptionem nobis committat. nunc et hic ægrotat. Tudósainkat az is megűtheti, hogy mintha csak Virgilius poeta volna, azon egy bakot nyuzzák. miért az többiekhez nem fognak? minden Görög és Deák legényeket Magyar betyáros nadrágba kell öltöztetnünk : qui est antiquus noster Hungarorum canon. Én sexta cui novies nunc circumvolvitur ætas, ha Euripidest el végezhetem, vagynak mint egy 80 Deák Tragediáim, Avancini, Vernulæi, Clauri, Schopperi, Honteri, Poree, aliorum : de Rájnis is már javallotta az megválogatást, mivel jobbára Jezuiták szerezték, fejr népnek kevés helye vagyon benne, azokat kihagyom, hogyan is lehetne őket

ágálni, ha egynéhány század után támad valamely Magyar Társaság és Teátrum? tartsák magoknak, hogy mást ne mondjak, az mostani Dietai Decisiót, hogy szabad legyen Deákul és Magyarul Instanciáinkat beadni, talán koldusokká, nem Magyarokká akarták Hazámfiait tenni. Minek járjak két uton, mit egyen elvégezhetek?

Épen meg nem ütközöm barátságos és Tudós ítéletén Tek. Urnak. Piribékeket ördögig üzni tanultam. Ha az Piribékben vagy az hiba, teszem Szökevényeket. in Latino didici enim odisse desertores vagy az. ha másba van az rendetlenség, méltózzék megjelenteni, bizonynyal azt megfordítom, mert kocódó ember épen nem vagyok : ki nyertest? meg mint hallom, Versegi Révait de foly, vel folyik hogy keményen már megtámadta, vagy támadja, soha sem követem : bár szükséges, és hasznos munkákat olvasnának Magyaraink, nem hogy ilyen encembenebe gyönyörködneek.

Az ortografiámba megvallom, esalhatatlan sínóron nem járok, ki így, ki úgy firkál, meg ne ütközzék tehát bennem, ha olly aprólékban el távoznám hébehóba ; per se Pázmán fő mesterünk : bárcsak Molnár Albertnek Kalvinusa, Bibliája Magyar országba nyomtatott volna, hol Magyar betűkkel magyar igéit olvashatnójók. Grammatikáját mái napig se láthattam. azt se bánja Tek. Uram, Hogy Dömét egy Baróti meg verbuálta : Wurth, és Iza, hol az Plébános, ez Pibernél lakozik, Komáromhoz nem meszsze van : ott kötötték az társaságokat. Dömét, mikor az VI. Pithiai barátomat Kovách Jánost egy odámmal meg kínáltam, meg követett, s helyében ajánlotta : az Grammatikába tanítványom volt. írtam neki, adja tudtomra chronologice minden munkáit : ez sem fogadta el : holott fő célom az volt, hogy íróinknak munkái ösméretesebbek legyenek : levelemben oskoláztam őtet, hogy folyik szabású igékre találtam, el kezdette cenzuralni Magyar levelmet, hogy *miket* vagy *kiket* indiscriminatim veszek és megírtam neki az egész Gliceríamat, mint fogjam dicsérni, az többi közt ezt versel végeztem, Cetera Stilo soluto erant :

Vakszömeidre selér koszorut kötök.

Kérdi levelébe tülem : hát vakok az szemeim? Micsoda az selér? Boszuságomba csak azt feleltem : hiszen Párisba is meg láthadd, vak szem, tempora. az selérre, és többirc nem feleltem. tetettem, mintha nem tudnám, hogy Metastazio Verseken írta költemé-

nyeit, láttam az IX. Olimpiát Német Mihály barátomnál, de olvasul ugyan nem tudok. gördítém elejébe, ha Metastazio talán Versekben írt, miért ő nem versebe fordítá. mert kiket egyszer az poétai ruh meg gyakorosott, nem tudom, miképen térhetnek az proszai utra.

In folio non ex ambitione scribo, sed facilitate non pulverizandi cito vertendam faciem in 4-to, et ob majusculas literas, quas formo, neque tanti aestimo meas epistolas, ut conserventur: præter enim Ciceronianas omnes alias nanci facio, præcipue recentiorum Manutii, Multi ob sterilitatem objectorum: et quia non sumus consules Romani ut Cicero, sed pulvis Scholasticus ut Muretus, de pulvere et umbra etiam solum scribimus: putabam in aversa facie jam finiendam epistolam, itaque cerussa limitem fixi, ut sit spatium, cui sigillum imprimatur. et ecce adhuc supersunt non nulla respondenda.

Az Ifigeniát in folio írom, így vagyon mint az három Tragicus: in medio Philyrae linea atramentata ducitur, ut in unam faciem duæ series versuum scribantur. vg. in præsentí Philyra Hippoliti Coronati pag. 445 prima linea incipiat a versu Hippoliti 224. desinat in eadem philyra pag. 448 in versu 673. tam tardus autem sum in purizando, (≠) ob stupiditatem collectoris literarum in typographæo, ut etiam in Pindaro meo surdo mutum typothetam habuerim: et tamen vix menda emenda sint intus. percepta epistola Hippolitum jam inchoavi, interrompere durum fuisset. (≠ ut 12 lineas uno horæ quadrante describere possim ≠) præcedunt ambas Iphigenias Hippolitus, Alcestis, Andromache, Supplices: itaque ad Vacationes cadent Iphigeniæ: nullus quidem ordo requiritur: Barnesio tamen cum post Beckium omnibus commentatoribus eundem ordinem servante recedere minus probatur. expectaboque recuperata sanitate serenius ingenium. Rajnisio epistolam in infirmitate misi legendam. Hannulíkiana omnia latina sunt: in silvam cur ligna feras monuisse Quirinus dicitur Horatium. Valeant pro eorum Arcadica societate, nos Hunnicam fundabimus, erunt qui superædificent: ex opinione vulgi locutus est servator noster: ridentis hunc cœpisse ædificare, et non potuisse consummare: et posteris Sparta relinquenda est. bellum probabilius recrudescet, et bavarus de successione anni 1741 mussat, cui tunc non abrenunciavit.

[*A következő rész a levélboríték belső oldalára van írva.*]

Tumpachernck lakását nem tudhattam meg, Gyertyaszentelőn, Sz György napján, maga se tudja, fogta, vagy fogja változtatni. az Universitáshoz nincs meszsze. azért küldöm hozzá, hogy ez egy dolog réá bizattatván, könnyebben végre mehet az mandatarinus. tud Magyarul is. Kiss Istvánnál nem csuda, ha ilyen aprólékok roppant boltjában elő nem akadnak. az kettő közül egy leg alább kézhöz kerül. Somogyi Prelatus Ur nem tudja, le hivattatik e pro initio quadragesimæ az királyi Táblás sessiókra, ez által küldhetném le korábban. és mivel Streibigot sem tudom, mely nap mennyen le, öregében azt még is tudom, hogy az elején az vásárnak ott terem. innen jobbnak tartom, az vásár derekára vagy végire, ha lehet, az zaklatást halasztani, vagy talán ismegint az Urnapira marad, mit nagyon sajnálnék. Comes Majláth Senior optat recudi opera Pazmani in 8vo ut etiam itincrantes ea legere possint, non tantum concionantes. Canonico Hollósi proposuit mentem, se seire, hic doctes Hungaros existere, qui Rajnisium, et me projectavit. ego sat duras conditiones dictabo. inter quas Parizii bene sani dentes post promissa magnatum mordebunt plus quam satis atrociter. meg vágtam őket, ha érthetik, Pindarusomnak 310 levelén ex Cic. de suppliciiis Verrinis. pro premialibus tribus quæstionibus concurraltam. Müller azt felelte mandatarinusomnak, quod nimium libere patriotissem. el várom munkáit az Trium Viroknak, az enyimet cenzuráltatom, és valamellyik munkám mellett első lehetséges uttal ki nyomtattatom.

[*A következő utóirat a kéziratban a harmadik lap szélén olvasható.*]

P. S. occasione nundinarum Josephinarum deferet Pestinum Streibig Pindari exemplar unum Compactum. orationem Baloghii Ungaricam Viennæ habitam, 3 calendarium Diocesis Iauriensis, ex quo videre licebit omnes doctos in meo Pindaro existere præter unum Doctorem, et Baccalaureum in erger berger desinentes, prior est plane osor Hunnorum: alter nec calidus nec tepidus. intitulabo Josepho Tumpacher in Universitate N. T. professori, pro hoc anno hinc qui descendit, excutiatur nihilominus et alter Pindarus in cruda Stephano Kiss mense Augusto missus cum signo K F F I. fine cujus ambas has tesseræ submitto. 11. Febrüi 1806. Fábchich József.

[*Címzése:*] Nagy Győrből Tekintetes Kazinczi Ferenc Urnak
kedves Barátomnak — Pesten Debrecen — túl — Érsemlyén.

[Eredetije a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában. Irod. Levelek.]

5645. (1561/a.)

Kézy Mózes — Kazinczynak.

[Sárospatak, 1809. okt. 15.]

GRATULATIO AD SPECTABILEM D. FRANCISCUM KAZINCZY, CUM FILIOLA EJUS SOPHRONIA THALIA FELICI PARTU IN LUCEM EDERETUR.

Continuant Superi dulcis tua gaudia vates,
Ex quo felici lucentes omine tædas,
Inque tuos pariter Risusque, Jocosque Penates
Duxit Hymen, myrtoque dedit revirescere lauros.
Illa dies lætasque vices, Divumque favorem
Attulit, et veteres deterisit pectore luctus.
Maecte toris! venit toties Lucina, tuumque
Intravit repetita larem, blandamque nepotum
Promisit, non vana tibi, longo ordine turbam.
Fer templis pia dona Pater, da cinnama flammis:
En iterum partu resonat domus aucta recenti.
O dulces oculos! o svave rubentia labra!
Oraque purpureos veris vincentia flores!
Cingite florenti cunabula baccare Nymphæ
Cingite, ne formæ noccat mala lingua venustæ.
Adspicis ut prolem candentibus ambiat ulmis
Alma Venus, foveatque sinu de Matre cadentem?
Ut dulcis fingente Dea concreseat imago?
Et volitent blandi per membra decora Lepores?
Cernis ut ambrosiis adspersgat mella labellis,
Atque suo Pallas jam frontem signet honore?

Cresce verendorum soboles optata Parentum,
Cresce, ut secreto rosæ quæ bene crescit in horto:
Quam matutini certant educere rores,
Et blandis Zephyri flabris aluere tepentes;
Cresce et deliciis caros implere Penates
Disce, ferens dulci semper nova gaudia Matri.

Oscula prima genis, et blandimenta Genitrix
 Jure feret, cui longa tulit fastidia partus.
 Illa tuos risus, lacrymosasque illa querelas
 Audiat et vocis decerpat murmura primæ.
 Ast ubi mox certa figes vestigia planta,
 Virtutem teneris jam tunc advesce sub annis.
 Non externa tibi, seclique exempla vetusti,
 Sed dulcis discenda Parens; materna ministret
 Laus animos: aliis raræ Lucretia famæ,
 Monstreturque sui Cornelia gloria sexus,
 Te doceat Genitrix, moneatque domestica virtus.

[Kézy, Moses: Carmen honoribus ac meritis rev. cl., ac doct. D. Gabrielis Fülep de Felső-Úr, ss. Theologiæ Professoris emeriti... post expletos quinquaginta sacri sui ministerii annos festum solenne celebrantis. — Gratulatio ad spect. D. Fr. Kazinczy. — Allocutio ad juris patrii studiosos... S. Patakin, 1816. 4r. 11—12. l.]

5646. (1561/b.)

Vályi Nagy Ferenc — Kazinczynak.

KÁNTÁTÉ

Kazinczy Sofrónia Thalia Terézia születése napjára. October 15-kén
 1809.

Éneklő Kar.

Idvez légy!
 Idvez légy! óh mind föld, mind Ég
 Szerette kellemes Vendég!
 Kinek szent ártatlanság,
 És örök halhatatlanság
 Mosolyog homlokánn: —
 Jójj bé a' végetlen létel'
 Hajnalára, kezd érzését el
 Szüléid nyomdokánn,
 Idvez légy!

Recitativ.

Régen biztatta már a' teremő Remény
 Luczinát, míg ez az idvezlett tünemény

A' létel hajnalán megjelenni nem látszott :
 Hogy a Széphalmi szülemény
 Adónis lesz, 's ímé vele játszott ;
 Midőnn a' Kazinczy törzsököt
 Feltartható férjfi örököt
 Várt — megjelenék Czitére' kis Szüze,
 Kit, mig szomorkodva kifűze
 Első meleg fáslijából,
 'S felkölte álmából,
 Illy bús panasz folyt szájából :

Ária.

Szent, óh szent ; de nem várt adomány!
 Gyászolj szép mesterség 's Tudomány,
 Mert Kazinczyban megszűntök ;
 Sírjatok Mú'sák e' káronn,
 A' Széphalmi bús határonn
 El — Kazinczyban eltűntök.

Recitativ.

Szűnjön meg panaszod, szűnjön óh,
 Így szólt Uránia, Czinxia!
 Így akarták a dolgot előre
 A' nagy Istenek :
 Kik nézvén a' bődög jövődre
 Kazinczy felől más végzést tettek,
 Őt, nem férjfi tsemete teszi
 Örökké ; de nemesebb részi
 Az Ég ajándéka,
 A tudomány 's virtus az ő maradéka.

Ária.

Nem egy halandó tsemete
 Tartja fel nevünket :
 A' sírba, múltán élete,
 Takarja bé hírünket,
 A' Mú'sák' szent Nemzete
 Tész örökké bennünket.

Éneklő Kar.

«A' Mú'sák szent Nemzete
«Tész örökké bennünkct.»

Recitativ.

Az Ég általam már két Grátziát
Adott egyg Ifigéniát,
'S ezt, mert magának szerette,
Tőle vissza vette :
Hogy belőle egy rész mint zálog legyen
Ott, hová Virtus bért venni majd megyen,
A' szép lelkű Eugénia
Jött utánna, mint második Grátzia.
Él — 's hajnalánn lelke ságára
Már süt a' Virtus' templomára :
Clárisok számának
Híjja vólt még — Így utóljára
Thália jött harmadik Grátziának.

*Duett.**Első Hang.*

Mint a' szép Hajnal' ró'sája,
Úgy a Thália ortzája
Szép 's kedves, mint a' topáz.

Második Hang.

Mint az erdő szép Nimfákkal,
Úgy két szép kis Grátziákkal
Ékes a' Széphalmi Ház.

Két Hang.

Kazinczy!
Te szép Halandók Nemzője,
Halhatatlanok' Őrzője
Élsz — 's neved síronn túl ment.
Zsófia!
Te Grátziáknak Szülője
Élj — szép lelkek' nevelője!
Élj Thália, te kis Szent!

Bézáró Kar.

Idvez légy!
 Idvez légy! óh mind föld, mind Ég
 Szerette kellemes Vendég!
 Kinek szent ártatlanság,
 És örök halhatatlanság
 Mosolyog homlokánn. —
 Élj — fuss a' végetlen létel'
 Pályájánn, és nyerd bérét el
 Szüléid nyomdokánn,
 Idvez légy!

[Vályi-Nagy Ferenc: Polyhymnia, II könyvekben. Sárospatakon, 1820. 205—209. l.]

5647. (967/a.)

Kazinczy — Péchy Imrének.

Nagy tiszteletű Drága Jó Uram, kedves Uram Bátyám!

Kőműves van a' szemem alatt, még pedig öt: 's azokat nem csak szállítgatni kell, hanem dirigálni is; lehetetlen eltávoznom a' háztól. Ez cselekszi, hogy még a' bivaly bika vásárlásában is vaktában kell magamat az olly Adó' discretiójára bízni mint B. Sennyei; és hogy a' megvásárlást nem a' magam szemével tettem, hanem a' béresemével. Így lehetetlen udvarlására mennem Uram Bátyámnak.

A' lányom a' napokban majd megholt, oly rosszúl volt a' fogaira. Kettő a'¹ régibb négyen felyül már csakugyan kijött. Az Isten tudta, hogy szüségem van az ő élete örömeire 's megtartotta.

Édes Uram Bátyám! Senkitől nem hallottam, senkitől nem olvastam, és még is azt merem állítani, hogy jó nevelésre nem *oktatás* kell, hanem példa. A' ki culturát akar adni a' gyermeknek, hagyja *egyedül jó tónusú emberek közt forogni*. Erre nézve, ha Sophie a' Szerencsiné és a' leánya circulusában fog helyt, nem kell Sennovitz soha. Mert én részemről azt mondom most is a' mit mindég, még pedig eggy Szirmay Andrásnéval és B. Vay Miklós-néval, a' kik mind ketten a' legcompetensebb bírák az asszonyi

¹ Törölve: *neg.*

érdem megítélésében hogy olly nagy mértékben minden culturát és tiszta moralitást soha asszonyban nem láttunk. Szirmay Andrásné és B. Vay Miklósné Therézt *csudálják*.

Az Isten nevelje a' kis húgomat mindnyájunknak kevélységünkre. Szépséget és gazdag birtokot neki a sors adott. Adott talentomot is. Az educatio eddig kifaragta a' mit faragni kell. Ezután minden magától függ.

Generális Orczy jutott eszembe e' napokban Fizsi körül. — Egy kőműves távol volt a' házától és mégis tojt a' felesége. A' bosszús férj tudni akarta, ki járt az ő tilalmasába. Egy Papot és egy Katonát vett gyanúba. Egy vakoló kanalat, egy könyvet és egy kardot tett a gyermek elébe. A' gyermek a' könyvhöz kapott. Aha, monda a' kőműves, *Pap gyermeke* vagy. Ezt így Orczy. — Az én lányom egész nap irtóztató jajgatást vitt véghez. A' mint lucidum intervallumot engede neki a' fájdalom, egyszerre a' képekre vetette a' szemét 's ezt kiáltotta víg hanggal *bavá, bavá*, 's sorba nézte őket a' falon. Az *enyém* vagy! kiáltám; az én passziómmal bírsz!

Udv. Consil. Szirmay Antal e' napokban egy Dobos János és Trombitás Sárára csinált éktelenül pajkos epigrammát küldé hozzám, hogy valamint egy más epigrammáját, melly valóban elmés, lefordítottam, fordítanám. Kedvét töltöttem. Poezisben szabad a' sértés, csak esintalanságból legyen. Külön papirosra írom, mert mocskos, és nem akarom inquinálni azt, a' mellyen a' Theréz és B. Vayné 's Szirmayné nevei állottak.

Csókolom kezeiket Uram Bátyámnak s' Asszonyom Nénémi-
nek 's maradok hív tisztelettel

alázatos atyafi

Az Uram Uram Bátyámnak

szolgája

Széphalom 6d. Aug. 1806.

Ferencz.

[Eredetije Baros Gyula budapesti leánygimnáziumi tanár birtokában. Nagy részét idézi Baros Gyula ily című értekezésében: Kazinczy Ferenc és Radvánszky Teréz. Budapest, 1908. 29–30. l.]

5648. (2186/a.)

Kazinczy — Ócsai Balogh Péternek.

Nagy Méltóságú Fő-Ispán Kegyelmes Úram!

Sopronyi Predikátor Kis János Úrnak levele engedi velem tudatni Excellentiádnak azon nagylelkűségét, mellyel a' mi Kisiünk

által lefordított Horátnak 's szerencsés fordítójának, 's Nemzetünknek érdemeik 's becsülete kívánnak. Ez a hír senkit sem örvendeztet meg inkább mint engemet, a' ki, azon felül hogy Kis Urat több mint húsz esztendőnk óta barátimnak számokban nézem, és így az ő dícsőségénél hidegen nem maradhatok, ezt a' munkát úgy tekintem, mint Literaturánknak sok esztendőnk óta legszebb Productumát. Bátorkodom Excellentiádat figyelmessé tenni azon Recenziómra, melyet ezen munka felől a Bécsi Annalisok számára felküldöttem, és a' mely a' Redactor tudósítása szerint nem sokára, 's talán már a Martiusi füzetbe, felvétetni fog. Gyalázatjára volt korunknak, hogy ez olly mocskos formában jelent-meg, melyre csak a mázolásoknak kellene kárhoztatva lenni; gyalázatunkra mindnyájunknak, hogy Kist a' munka' kiadásában nem segéllettük, néki annak megjelenése után jutalmat nem adtunk, 's a' hátra való három hosszú és fordítani nehezebb Epistola' dolgozására nem buzdítottuk. Excellentiád ezt a szennyrt rólunk 's korunkról lemosta, 's érzékenyebb Olvasóink Excellentiádnak köszönhetik azon szerencséjüket, hogy a' Róma' legurbánusabb poemáját egészen, 's a' Római' 's a' Magyar Nemzet méltóságához illőleg fogják bírhatni. Fogadja-el Excellentiád tisztelettel teljes hálánkat tőlem, kit az öröm arra vetemít, hogy azt Excellentiádnak polgártársaimnak 's Maradékunknak nevekben bémutassam. De engedje egyszersmind azt a kérést is, hogy a' mi Kisünket, ki a' sokféle munka által széljelszagattatik, a' lekötélkezés' teljesítésére serkengetni meg ne szűnjön. Annál bátrabb vagyok ezt kérni, mert ismerem mely nehézségeket vét a' fordító elébe kivált a' Písókhöz írt Epistola.

Ezen kedves barátomtól értem azt is, hogy maga Excellentiád a' tanácsadó Tacitust készül fordítani. Boldog Haza, mellynek nagy Tisztviselőji ezt a Tanácsadót olvassák, fordítják! Excellentiád az egész Haza előtt ismértetes igen ékes magyar beszédéről, és így én ezen igyekezet felől mindent várok. Légyen szabad, Kegyelmes Uram, Excellentiádat arra tennem figyelmessé, hogy ezt a' nagy Írótn Woltmann, a Történetíró, fordítja, és már négy kötetét adta-ki. Ne kezdjen Excellentiád a' munkához a' nélkül hogy a' Woltmann fordítását szem előtt tartsa. Én ezt nem ismerem, de Woltmanntól mindent várok; annál inkább várok mindent, mivel az ő Recenziójának nézem azt, mellyben Schlüter a' Tacitus Agricolájának hibás fordításáért megfenyítetik. Az a' Recensens

másként hatott a ' Tacitus ' lelkébe mint Schlüter, ki tanult ember ugyan, de nem gondos, nem elkészült fordító, a' mint ezt Sallustnak fordítása alatt sok helytt magam is tapasztalám még minek-előtte ez a ' Rec. figyelmessé tett.

Dicső lépés, dicső tett az, melyet Excellentiád tenni készül, 's óhajtok reá teljes sikert ! Szép lesz látnunk, hogy midőn Berzeviczy Gergely és Battháni Vinceze arról álmodoznak, azt pirulás nélkül óhajtják, hogy Nemzetünk Austriaivá váljon, és midőn a' mi hazafiúságunk Magyaromaniának csufoltatik, egygy olly tekintetű 's bel, és kül fénnel ékeskedő Férjfi mint Excellentiád ezeket az elfajzottakat az igaz út felé inti a' dicső példával. Annál gonoszabb közöttünk minden, minél jobban tud görögül! ezt mondta fájdalommal érzéssel egygykor egygy Római. Ezt mondom én is midőn az általam különben becsült Berzeviczyt és Batthánit illy átkozott óhajtozásokra fakadozni hallom.

Genersich késmárki Prof. egygy Trájánt íra. Oh ha Excellentiád azt a' munkát a' korona-örökösnek benyújtani méltóztatnék!

Ajánlom magamat kegyességeibe 's maradok
alázatos tisztelettel

Nagy Méltóságú Fő-Ispán,

Excellentiádnak

Széphalom, Mart. 25d. 1812.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz.

[Eredetije az Ev. főgimn. könyvtárában, Budapesten.]

JEGYZETEK.

E XXII. kötet jegyzeteinek összeállításánál ugyanazokat az irányelveket tartottam szem előtt, amelyek az előző kötetek jegyzeteinél érvényesültek. Az Irodalomtörténeti Bizottság utasítása szerint — tekintettel a magas nyomdai költségekre — arra törekedtem, hogy tömören csak a legszükségesebb felvilágosító adatok közlésére szorítkozzam. A jegyzetek elején álló számok itt is a levelek folyószámaikat, a zárójelben levők pedig azt mutatják, hogy e kötetbeli levelek az eddigi levélsorozatban melyik számú levelek után következnek. Az előző kötetekre való utalás itt is I. k. II. k. III. k. stb. jelzéssel történik. A többi rövidítésre is (Erdélyi Levelek = *E. L.*, Magyar Pantheon = *M. P.*, Pályám emlékezete = *P. E.* stb.) a huszonegy kötetben használt jegyeket alkalmazom.

5394. (1/a.) Kazinczy e leveléről a *P. E.*-ben is említést tesz: «Még bírom egy 1764. decz. 3-án írt levelemet». (Abafi-kiadás. 11. l.) Váczy e levelet az I. k. kiadásakor még nem ismerte s lehetségesnek tartotta, hogy azonos azzal, amely a levelezést megnyitja, ámbár a kelet más. V. ö. I. k. 540. l. Váczy: *Kazinczy F. és kora.* I. k. 52. l. Kazinczynak e levélben említett anyai nagyanyja («Nagy Aszszony Anyám . . . »): Kóji Komáromy Juliánna volt. A második magyarázó jegyzetben említett *Kazinczy Lászlóra*, K. F. harmadik testvérére nézve v. ö. *M. P.* 200—205. l. (Itt a 201. lapon olvasható 1803. évszám 1783-ra igazítandó.) *Lev. I.*: 541—44. l.

5395. (1/b.) V. ö. Váczy: *K. F. és kora.* 54. l. — E levél után következik időrendben az atyjához intézett s az I. k. 2. sz. a. Toldy után, kelet nélkül, közölt levél (Váczy ennek írását 1767—1769 közé tette. *Lev. I.* k. 540. l.), melynek Kazinczy jegyzetével: az íratás helyével és évszámával is ellátott, 1768-ban kelt eredetije szösz szerint így hangzik:

Spectabilis Dñe Parens!

Ex gratia Deo benevalemus, iam habuimus Examen nostrum, Ego scribo in hæc [!] Epistola meum [!] Orationem ego deprecor Dñum Parentem vt non possum scribere,

Seruus humillimus et filius
Franciscus Kazinczy mpria.

[Kazinczy későbbi jegyzetei:]

1768 Kesmarkini.

Ugy látszik, nem sokára azután, hogy oda felértünk.

[*Kivül!:*] Kesmark. 1768.

[Eredetije, vonalzó mellett ceruzával húzott vonalakra van írva. A levél hátlapján testvéröccsének : Dénesnek német levele olvasható. A Magy. Tud. Akadémia könyvtára. Oklevélgyűjtemény, Ívrét. 41. sz. Levellek. 4. Irod. levelek. III. 3.]

5396. (2/a.) Kazinczy, öccsével : Dénessel és Szirmay Andrással együtt a grammatikai osztályba lép Sárospatakon 1769 szept. 11-én. Késmárkról két luth. dcák : *Mauksch Tamás* és *Marcsek György* kísérik őket Sárospatakra, akik ott folytatják nevelői tisztüket. Mauksch (1749—1832) később ev. lelkész volt Nagyszalókon, Szepes megyében. Kéziratban maradt naplójában így emlékezik meg a Kazinczy-családnál töltött egy évről :

«Nichts weniger als Lust hatte ich des Hr. von Kazinczy Kinder nach Patak in das ref. Collegium zu begleiten und schlug dieses Herrn Antrag schlechterdings aus als die Sache aber für den Carlofsky kam (a késmárki ev. liceum akkori rektora), hatte ich so wenig Herz ihm zu widersprechen, daß ich gezwungen gleichfalls aus blinden Gehorsam Kazinczy'scher Pädagog blieb und hatte doch den größten Abscheu dagegen. Der Hr. v. Kazinczy war nämlich ein zwar armer, aber in hohen Grade cholerischer Edelmann bey Ujhely her ; seine Forderungen gegen mich und seine Kinder waren strenge und sein Betragen in Zorn wild und barbarisch, dies war für mich angreifend und ich lebte neben seiner in beständiger Furcht. Ich reisete dem ohngeachtet mit diesem Mann nach Alsó-Regmetz bei Ujhely, blieb aber nicht lange da, sondern wurde mit meinen Eleven zu ihren Großvater Frantz Bossány bei Debretzin über die Theise geschickt. Hier fand ich einen noch größeren Barbarn, zu meinem Glücke aber gab ich keine Information und wurde zum Schulmeister einquartiert, lebte folglich ungewungen und hatte Gelegenheit zum ersten Male den Debretziner Jahrmarkt zu besuchen. Drey Wochen war ich beym Bossány in Ér-Semjén, hatte gute Tage und aß so viele Melonen, dass ich die ganzen drey Wochen über nichts getrunken habe. Als ich nach Regmetz zurück kam, so wurde ich bald darauf nach Patak abgeschickt. Es war da ein neues Häuschen von zusammengeschlagenen Thon für uns angefertigt ; wir bezogen das Leimhaus ohne Bedenken und blieben bis zur Weinlese gesund, während der Weinlese wohnten wir einen Monat in dem Pataker Weingebirge und ich hatte Gelegenheit zum ersten Mal der Weinlese zuzusehen ; als wir aber im November in unser neues Haus zurückkamen und in der geheizten Stuben saßen, so wurden wir alle bis auf die Bedienten Cacheltisch, darüber mein ältester Eleve beynahe gestorben ist, ich aber mußte mir in Hals spritzen lassen. mußte 2 Doses Rhabarber einnehmen und am Ende 8 Rfl für die Kur bezahlen ; diese Krankheit, die mir der gute Kazinczy zugefügt hatte, war die größte, die ich bis jetzt im Jahre 1794, da ich dieses schreibe, überstanden habe. Sonst lebte ich in Patak mit den bärtigen Togaten in Freundschaft, besuchte täglich das dogmatische Collegium unter Prof. Szathmáry und ein historisches unter den Szentessy. Zu Hause aber las ich aus der Bibliothek Bonfini und Istvánfy, in der ungarischen Sprache aber hatte ich nicht viel mehr gelernt, als ich konnte. Weil in Patak damals die schändliche Sitte war, daß neben den Schnitt- und Weinleseferien, auch

zur Zeit der hohen Fest-Tage jedesmal einen Monath die Schulen verschlossen wurden, so wurden wir immer nach Regmetz abgeholt und so verging mir dieses Jahr, dessen Ende ich kaum erwartete. Hr. Kazinczy zahlte mir 30 fl. und entließ mich nicht ohne Bedauern; da ich ihm nicht zumuthen wollte, daß er mich bis nach Hause schicken sollte, so ging ich mit dem jungen Szirmay nach Pazdics und von da nach Nagy Mihály. Während ich da war, so wurde ich in Kásmark auf Empfehlung des Hr. Pastor Hellner zum Pädagogen für den Sohn des Stephanus Szirmay, damaligen Oberkirchen-Inspektor, Peters bestimmt.* (1770.)

A napló e részletét kiadta dr. Szelényi Ödön, a *Theologiai Szaklap* 1916. (XIV. évf.) 198—199. l. — Itt jegyzem fel, hogy Kazinczy, pataki diák korában Földrajzán (1775) és Bessenyei-fordításán kívül emlékverset is írt *Szathmáry Király György* főiskolai főgondnok halálára (v. ö. I : 540. l.), melyet sajátkezűleg írt be a halotti versek gyűjteményébe. Kiadta Horváth Cyrill a *Sárospataki Füzetek* 1904-iki évf. 47—49. lapján.

5397. (16/a.) E levélben említett *Toperczer (Zsigmond)* Eperjesen ügyvéd volt. Lásd *P. E.* 55. l.

Pető, talán *Pethő Jakab* kir. tanácsos. később a budai kerület nemzeti iskoláinak felügyelője. Többször említi Kaz. leveleiben : I. k. 589. VII : 50., 559. X : 305., 398., 425. stb.

Kolosi, talán az a *Kolosi Pál*, akiről II : 433., 557., 596. V : 241. l. szó van.

Szirmay Tamás Antal zempléni alispánról lásd : I : 546. *M. P.* 124—133. I. *P. E.* 18., 33., 35. Szinnyei : M. írók élete és munkái. 13 : 989.

Péchy Imre bihari első viceispán, majd főispán, septemvir. *M. P.* 392. *P. E.* 221. I. I. k. 397., 401., 582. Szinnyei id. m. X : 652.

Szerencsy József abauji földbirtokos. Tanult Sárospatakon és Kassán. Feleségül vette 1783-ban báró Radvánszky János leányát, Terézt. L. Baros Gyula : *Kazinczy F. és Radvánszky Teréz*. Bp. 1908. Különnyomat a Kisfaludy-Társaság Évlapjainak 42. kötetéből. *M. P.* 399. l.

Dobay Dániel, mint sárospataki diák 1770 szept. 29-én subscribált.

Szentgyörgyi István sárospataki tanár, akire Kazinczy mindig hálával és szeretettel gondolt. *M. P.* 398. l. Szinnyei id. m. 13 : 727. *Lev.* I. 557., 561. l.

Őri Fülep Gábor előbb aszalói ref. lelkész, 1773. óta sárospataki theol. anár, 1797-től püspök. *Lev.* I : 581. Szinnyei id. m. 3 : 864. *P. E.* 30. l.

5398. (16/b.) A levél első sorában említett *Pósa (István)* alsóregmeci prókátor, *Datzó József* erdélyi birtokos megbízottja volt. *Lev.* I : 58. A levél 5-ik sorában szereplő *Milecz Sámuel* kassai ügyvéd, a tornai uradalom ügyésze, akinél Kazinczy a törvénygyakorlatot végezte. Váczy : *K. F. és kora*. 90. s köv. I. *P. E.* 44. s köv. I. 257. l. *Lev.* XIV : 173., 176. l. Mileczről a kassai ág. hitv. evang. első egyház anyakönyvében a köv. följegyzés olvasható : «1796. 30. May. Spectabilis ac generosus dominus *Samuel Milecz* de Tarno juris utriusque advocatus familiaris comitis Keglevits dominii Tornensis conv. fiscalis necnon inelyti comitatum Abaujvar et Torna tabularum judiciarum assessor. War einige Jahren der evang. deutsche

Gemeinde erster Kirchen-Inspector. Geboren zu Pressburg, wo sein Herr Vater evang. böhmischer Prediger war. Ligt auf dem alten Friedhof in die Klobusitzkysche Gruft. Alt. 60. Jahre».

5399. (17/a.) A levélben szereplő *Pósa (István)* ugyanaz a prókátor, akiről az előző levélben is szó van. *Milecz Sámuelre* nézve lásd az előző levélhez fűzött jegyzeteket.

5400. (17/b.) *Öri Fülep Gábor* sárospataki tanárra nézve lásd az 5397. sz. levélhez fűzött jegyzeteket.

Kácsándy Lászlóné szül. Bárczay Katalin. Férje abauji és zempléni előkelő birtokos, a tiszáninneni ref. egyházkerület és a sárospataki főiskola főgondnoka (1775—1777). Leánya: Zsuzsánna, Kazinczy imádoztja, akit gr. Gyulay Ferenc vett nőül 1790-ben. Másik leánya: Teréz, Rédey Lajos neje lett. *M. P.* 383. *Lev.* I: 549. *I. Váczy: K. F. és kora.* 136. s. köv. l.

5401. (18/a.) *Miller Siegwartjáról* Kazinczy megemlékezik a *P. E.*-ben s az 56., 58. l. *V. ö. Lev.* I: 545. l. *Váczy: K. F. és kora.* 101. l. Lásd még a 25. és 5403. sz. leveleket is. — A «diebenswürdige Person» = *Steinmetz Anna* k. a. (*Váczy id. m.* 100 l.)

Török (István) sárospataki főiskolai senior, aki mint tógátus diák 1767 márc. 19-én subscribált. Főisk. senior volt 1781 febr. 13-tól. Később torsai lelkész lett. *P. E.* 29—30., 43. l. *V. ö. Lev.* I: 543. *Váczy: K. F. és kora.* 86. l.

5402. (24/a.) Címzett, *Szánthó János*, hegyköz-szentimrei ref. lelkész volt. Lásd I: 215. l. Megjelent e levél a jelzett helyeken kívül a *Fővárosi Lapok* 1897-iki évf. 80. sz. is.

11. l. «Hogy a' Magyar Hirmondóval kipredikáltattam, még véghez nem vitt munkám által érdemlendő ditséretemet . . . » A *Magyar Hirmondó* 1782. évf. (ápr. 3-iki sz.) 202. lapján az a híradás olvasható, hogy Kazinczy F. «Geszner Salamon írásait németből magyarra fordítja s egyéb tudománybéli jó szándékokkal is nagyon».

Miller (János Márton)-ra és *Török (István)*-ra nézve lásd az 5401. sz. levélhez fűzött jegyzetet.

12. l. Szánthónak Kaz.-hoz írott, itt említett levele ismeretlen.

5403. (28/a.) A második kikezdésben említett «meine Geliebte» s a harmadikban Nanette = *Steinmetz Anna* k. a. A 14. l. említett *Török (István)* ugyanaz, akiről az 5401—5402. sz. levelekben is szó volt.

5404. (30/a.) A címzett *Szirmay Antal* zempléni főjegyző, majd alispán, történetíró († 1812). Lásd az 5397. sz. lev. fűzött jegyzetet. A 15. lapon említett Rákóczy-zászló alatt II. Rákóczy György erdélyi fejedelemnek a sárospataki, ma r. kath. templomban, a sirja fölött lengelt gyász-zászlót kell érteni, melynek felirata Szombathy János pataki tanár és könyvtárnok († 1823) gondoskodásából megvan a sárospataki könyvtárban. (Kézirat 1123/8. szám. *V. ö. Lev.* I: 153—4. 556. l.) Szirmay A. is lemásolta a zászló feliratait. Lásd: *Notitia topogr. politica incl. comitatus Zempleniensis*

sis. Budae, 1803. 206—208. l. Szinyei Gerzson : *A sárospataki ev. ref. egyház templomairól*. Sárospatak, 1896. 23—24. l. A mindkét oldalán szöveges, hatalmas piros selyem zászló, Szombathy szerint, 1787-ben, a templom renoválásakor, a templomból a belső várba vitetett át, majd szétvagdaltatott és különféle célra használtatott, s elsősorban ugyanazon templom céljaira. Kazinczy 1787-ben azt jegyezte fel róla, hogy : «Nun wird sie in der Sacristey zusammengerollt aufbewahrt». (I : 154.) 15. l. Gróf Teleki József főispán, koronaőrre nézve lásd a *P. E.* számos lapját (38—39, 49., 58., 116., 163., 165., 219., 222., 252., 260., 263.) s Szinnyi : id. m. 13 : 1408. h.

5406. (62/a.) Címzett, a nagynak nevezett *Vay József* udv. consiliarius és septemvir a tiszáninneni ref. egyházkerület és a sárospataki főiskola főgondnoka volt 1796—1821-ben beköv. haláláig. Lásd *M. P.* 263—65. és *P. E.* 16., 26., 28., 64., 65. l.

Darvas Ferenc helytartósági tanácsos († 1810). *M. P.* 376. *P. E.* 327. *Lev.* I. 555. l.

Gróf Török Lajos, Kazinczy apósa, a nemzeti iskolák felügyelője († 1810), kiről K. gyakran megemlékezik a *P. E.*-ben. Lásd Váczy : *K. F. és kora*. 159. s köv. l. Szinnyi id. m. 14 : 501. h.

5407. (102/a.) Címzett, *Kácsándy Zsuzsánna*, Kácsándy László és Barczay Kata leánya, Kazinczy F. imádottja. Egyetlen ránk maradt, hozzá írt, rendkívül érdekes szerelmes levele ez. Született 1767-ben, † 1826-ban. Kazinczy 1785 jan. elején ismerkedett meg vele. *M. P.* 383. *Lev.* I : 549., 560. Váczy : *K. F. és kora*. 136. s köv. l. Kácsándy Zs.-nak e levélben említett s Kazinczyhoz írott három levele elveszett vagy lappang valahol. Lásd még az 5400. sz. levélhez csatolt jegyzetet. A levélben sokat emlegetett Teréz, Zsuzsánna testvénénje, szül. 1764-ben, férjhez ment Rhédey Lajoshoz 1786-ban. † 1804-ben. *M. P.* 383.

5408. (103/a.) E levél válasz Vay Józsefnek az I. k. 102. sz. levelére. Vay Józsefről lásd az 5406. sz. levélhez csatolt jegyzetet.

A levélben említett *Uti (János)* praeceptor volt Jánosi György orvos fiának, akivel Kassára ment a német nyelvet tanulni. *Lakits (György Zsigmond)* jogtudós, a kassai jogi facultas elnöke, a magyar cancellária tanácsosa. (*Lev.* I : 113. *P. E.* 98., 358.)

Prof. *Juris Novák* = Novák István jogi doktor, a kassai akadémián a természetjog tanára. († 1791.) *Lev.* II : 554. Szinnyi id. m. 9 : 1108.

5409. (108/a.) E levelet kiadta *Szilágyi István* is a *Figyelő* 1881. (XI. k.) 134—135. l., de téves dátummal (1788 szept. 12.). 20. l. «Gesznerem sajtó alatt van ... azon kívül *Hamletet* bocsátom ki.» *Gessner Salamon* Idylliumi, Kazinczy fordításában 1788-ban Kassán jelentek meg, *Hamlet*-fordítása pedig 1790-ben ugyanott. — *Szabó* alatt (20. l.) *Baróti Szabó Dávidot* érti, akinek Milton-fordítása 1789-ben jelent meg. Költeményes munkái-ban, Kassán. *Simay (Kristóf)* Molière-fordítása (Zsugori) Pesten, 1792-ben került ki a sajtó alól. (*Magyar Játékszin.* I. 89—230. l.) Illogy

Bacsányi (János) Tassót később lefordította volna, arról nincsenek adataink. *Tassó*-fordítás nem jelent meg tőle.

5410. (201/a.) Az első sorban említett *Ungarischer Macedonischer Held* báró *Trenk Frigyes* «*Macedonus der Held*» c. művének Laczkovics János-tól készített magyar fordítása (költemény), mely 1790-ben a nyomtatási hely megnevezése nélkül jelent meg. Ballagi G.: *A politikai irod. tört.* 478. l. Szinnyei id. m. 7 : 622. Kazinczynak Laczkovics e levelére írt válasza elveszett vagy lappang. Ebből kitűnnék, hogy vállalkozott-e a költemény kinyomatására. (Ez esetben itthon nyomatott.)

5411. (261/a.) E levélben közölt vers egy szónyi eltéréssel (mikor helyett *midőn*) megjelent *Kaz. Orpheus* c. folyóiratának II. köt. (1790). 264. l. Költeményei I. k. 42. lapján A régi fészkekből helyett *Az ágyaikkól* áll. (Abafi-kiadás.)

5412. (346/a.) Kazinczy e kérvényére Abauj megye 1790 dec. 17-én Kassán tartott közgyűlésében hozott latin nyelvű végzését magyar fordításban közli *Kazinczy Béla* a Kazinczy-család II-ik korszakáról írott művében (Debr. 1910. 94—96. l.). Ebben igazolva van az, amit K. a kérvényben kér, t. i. V-ik Pétertől való egyenes leszármazása. A Kazinczy-család leszármazási táblájával kapcsolatos Kazinczy Ferencnek egy igen érdekes följegyzése, melyet a Kazinczy Arthurné levéltárában levő, 1669-ben Kazinczy Miklós és Kazinczy István részére III. Ferdinánd király által kiadott armális nemes levél hátára írva találtam : «Ez az Armalis bennünket tellyességgel nem illet 's Nemzetem' Archivumában idegen helyen-forog : melly tzimmerünknek külömbözésén kívül megtetszik onnan is, hogy közöttünk III. Ferdinánd alatt Miklós és István (legalább tudomra) nem élt. El-hallgatom régibbségünket. — Az Atyámtól hallottam, hogy ez, a' Nagy-atyámnak valami idegentől, nagy jutalom reménysége alatt, adódott : de látván az áruló, hogy meg-tsalta reménysége, jutalom kívánás nélkül hagyta a' Nagy Atyám kezénél. — Ezt azért jegyzem-fel, hogy talám Magyarázó nélkül maradtott maradékim tudhassák, mit kellessék e' felől tartani, 's vissza-adhassák azoknak, a' kiket igazsággal illet. — Alsó-Regmetzen Martius 4dikén 1785.

Kazintzy Ferentz

Jósefnek Bossányi Susánnától lett első fia, Dánielnek, András fiának, Péter unokájának, más Péter-fiának, más András unokájának, unokája ; — Tettes Sáros és Abauj Vgyéknek Törv. Tábl. Birája, 's Abaujnak és Zemplénynek hites VNotoriusa mk. — 1786 oltá 1791-ig Inspector a' Nemzeti Oskoláknak a' Kassai Tudományi Kerületben ; 1804 oltá Gróf Török Sophiának férje, Eugeniának ; Thaliának, Emilnek, Antoninnak, Iphigeniának, Bálintnak és Lajosnak atyja.»

5413. (351/a.) *Wieland* e levélben idézett művének (24. l.) magyar fordítása, Kazinczytól, 1790-ben készült s 1793-ban Pesten nyomtatott ki. Teljes címe : *Sokrates Mainomenos, azaz a Szinopei Diogenes dialogusai,*

Wielandból. Pest, 1793. Sr. — Wieland *Gráziái*-nak fordításából (melyet budai fogságában újra átdolgozott) Kazinczy nem közölhetett töredéket *Orpheus* c. havi folyóiratában, mert 1790-ben a folyóirat megszűnt. (Csak két kötet, 8 füzetben [jan—aug.] jelent meg belőle.)

E levele szerint *Gessner Idylljei* 1787-ben jelentek meg, holott a címlapon 1788. áll. Úgy látszik, hogy már 1787-ben kikerült a sajtó alól. V. ö. I. k. 550. I. *Gessner* munkái nem 1791-ben jelentek meg, mint Kazinczy még ugyanezen évben tervezte, hanem szépliteraturai «Munkái» közt : a II.—III. kötetben 1815-ben Pesten. A *Voltaire*-írta *Henriade* fordítói közül a ref. pap : *Péczeli József*, akinek *Henriása* 1786-ban Győrben jelent meg. A másik fordító, a ref. superintendens, *Szilágyi Sámuel* fordítása csak halála (1785) után látott napvilágot e címmel : *Vollér úrnak Henriása*. Pozsony, 1789. A harmadik fordítás, *Nunkovits Antal* r. kath. püspöké, halála miatt (1791) nem készült el. *Marmontel* mcséi sem jelentek meg tőle nyomtatásban. *Young* éjszakáit (és egyéb munkáit) *Péczeli József* fordította le magyarra s adta ki Győrben, 1787-ben két kötetben. Későbbi kiadásai : Pozsony, 1795. és 1815. Kazinczy is fordított *Young*ból (1788), de az egészet nem szándékozott lefordítani, mert gondolkozása az övével sok helyen nem egyezett. Egy részlet (*Türedék a' Young Siralmainak első éjjeléből*) a *Magyar Múzeum* 2-ik negyedében jelent meg. V. ö. *Lev.* I. 229., 565. l.

Zajr (tragédia *Voltaire*-tól), *Péczeli* fordítása. Győr, 1784.

Alzir (vagy az amerikanusok *Voltaire*-tól), *Péczeli* fordítása. Komárom, 1790.

Merope és *Tancred* (mindkettő *Voltaire*-tól), *Péczeli Szomorújátékok* c. kötetében, Komáromban 1789-ben jelent meg.

Cide (*Cornille* Pétertől). Ford. *Teleki Ádám*. (Czid. Kol. 1773.)

Marmontel: Belisaire. Báró *Dániel István* ford. 1769-ben. (Megjelent Kolozsvár, 1776.) *Zalányi Péter* is leford. Kolozsvár, 1773.

Fenelon: Telemaque. Fordította Gróf *Haller László*. Kassa, 1755. Későbbi kiadásai : 1758, 1770, 1775. *Zoltán József* fordítása : Kolozsv. 1783. *Abbé Pernetti: Le Repos de Cyrus*. (Cyrus nyugodalma.) Névtelen fordító-tól franciából. Kolozsvár 1778.

Ossian. Kazinczy *Ossian*-fordítása *Munkái* közt jelent meg a VI.—VII. kötetben «Osszián minden munkái» címmel. Pest, 1815. *Ossian* egyik darabját Kazinczy munkácsi fogsága alatt fordította s az ajtó vasrozsájával írta le. (Váczy : *K. F. és kora*. 553. l.)

Montesquieu, Esprit des Loix. *Haller Gábor* fordította magyarra. (Beöthy Zs. : *A szépprózai elb.* Bp. 1887. II. k. 167. l.) *Mihálikovics József* is fordított *Montesquieu*ból, de fordítása elkallódott. *Lev.* III: 501. l.

Rousseau Contract Social-jának első magyar fordítása Kazinczytól való, aki 1790. februárjában fogott annak lefordításához s 1793. október havában már készen volt vele. E fordítást azonban elfogatása előtt megsemmisítette. (*IK.* 1910: 244.)

5414. (420/a.) E levélhez csatolt contractusoknak és Kazinczy 1793. júl. 9-én kelt nyilatkozatának másolatait sikerült megtalálnom özv. Kazinczy *Arthúrné* levéltárában, Berettőn.

5415. (420/b.) E levél összefügg az előző, 5414. sz. levéllel és a hozzáfűzött jegyzetekkel, valamint Egei Mihály és Kazinczy F. alább következő leveleivel: 5532., 5541., 5544., 5547., 5548—50., 5552. sz.

5416. (433/a.) A levél első sorában említett *Vitéz József* magyar udvari ügynök, bihari megyei táblabíró és a reformátusok bécsi ágense volt. (*Lev. III*: 513. l.)

5417. (461/a.) E levelet Toldy F. ismerte, idéz is belőle, de Váczy J. már nem tudott ráakadni. Lásd a 159. sz. levélhez fűzött jegyzetet (*Lev. II*: 587. l.). Ugyane jegyzetben s a következőben (587—88. l.) szó van Ehrenstein Vilmos ulánus főhadnagyról s Pogány Ádám borsodi főszolgabíróról, Zsigardyról, Szulyovszkyról és Tácsicsról is. V. ö. Kazinczy F. naplója: *Vas. Ujs.* 1869—79. l. Váczy: *K. F. és kora.* 497. l. (Iványi) Fekete kapitány őrizete alatt indult Szentjóni Szabó és Erdélyi László Kufstein felé. (Váczy id. m. 524. l.)

5418. (465/a.) Gróf Sigray Jakab e levele abból a kéziratos levélgyűjteményből való, mely a Magyar Tud. Akadémia tulajdona, s melynek címe: *«Kazinczy Ferencz fogolylársának 's azok barátainak levelei hozzá. Kézír. másolatok, Kazinczy Gábor által sajtó alá rendezve»*. 4r. 172. lev. [Jelzete: Történel. 4r. 15. sz. II—XII. fogás.]

5419. (466/a.) E levélben említett *Kazinczy András*, K. F. nagybátyja, Berettón lakott s minden lehetőt megtett K. F. kiszabadítása s vagyonának megmentése érdekében, amit *Kazinczy Déneshez* írott levele is igazol:

Berető, 5d. Április 1795.

Édes Öcsém!

Asszonyom Ángyomat, a' kit is alázatosan tisztelök, kérem ezen Parancsolatot úgy vegye, mint a' Törvénynek valóságos következtését, mert az 1715. 7d. Artic. világosan ki van téve, hogy ha valaki illy Törvényben idéztetik, tehát a' Jósága conscribáltasson, de ezen törvényes provisiónak semmi rosz következtetéseitől nem lehet félni, kivált az Öcsém [*i. e. Ferenc*] dolgában. Én míg bennem a' vér mozogni fog, ki nem vonom magamat, a' miben szolgálatjára lehetek Asszonyom Ángyomnak. 9-ben kezdődik Rákóczon a' Szulyovszky Jósága Conscriptiója, másokkal is tanácskozni kívánok, talán Péchy Imre Úram is valami jó tanácsot adott Asszonyom Ángyomnak, úgy a' Rákóczi Conscriptiója kezdeti után, mindjárt Regmecze megyek. Fáyhoz nem szükséges meenni, ha írta Fáy vagy más a' Jóság Conscriptiója iránt, csak azt kell felelni, hogy parancsoltatik a' Ferencz Jósága conscriptiója, néki pedig eggynehány könyvéből privatumu (1) semmije nincsen, tehát nincsen mit conscribálni; szóval bővebben. Az alatt is Asszonyom Ángyom csendesitse magát, mert az ártatlanság világosságra fog jönni. Boldog innepeket kívánok, 's maradok

Édes Öcsém

igaz atyafi szerető barátod
Kazinczy András mp.

[Kraynik Ferenc 1834-iki másolati kötetében. Ducsay Dénes tulajdona, Miskolcon.]

5420. (472/a.) E levél előtt olvasható tájékoztatásban említett *Németh János* jogügyi igazgatót, aki vak eszköze volt az udvar akaratának s akinek embertelensége közmondásossá vált Pesten és Budán, Kazinczy «a semmiből érdem nélkül felemelt bitangnak» nevezi. Váczy id. m. 500. l. *Lev. II* : 587.. 590—91., 596.

Barkó Vince altábornagy, a nemzetellenes visszahatás egyik főképviselője († 1797.). Életrajzi adatait lásd : *Lev. II* : 291. V. ö. Váczy id. m. 522. l. Kazinczy azt írja róla naplójában, hogy «ő a titkos policzaj chefje az egész országban». (*Vas. Ujs.* 1869 : 158. l.)

32. l. «Az én *Winkelman*» alatt *Winkelman*-nak *Die Geschichte der Kunst des Alterthums*. Dresden, 1763. Wien, 1777. 2 Bde. c. művét kell érteni, melyet Kazinczy megbecsülhetetlen munkának tartott. *Lev. III* : 336. Naplója : *Vas. Ujs.* 1873 : 454. — Verseghy e levelével kapcsolatosan itt jegyezni fel, hogy Verseghy ama levele, melyet Váczy a *Lev. II* : 475. sz. leveléhez írott jegyzetben (590—591. l.) idézőjelek közt Fraknoi után közöl : megvan a Magy. Tud. Akadémia könyvtárában (Történi. 4r. 15.) és a Ducsay Dénesnél Miskolcon levő Kraynik-féle másolati kötet 210. lapján. A levél kelte, csillag alatt hozzá fűzött tájékoztató jegyzete és záradéka : «Budán, Augustus 10kén 1795. — Két órával az előtt, hogy el vitettetett. — Én változhatatlanul vagyok igaz szívű Versegid mp».

5421. (473/a.) 34. l. *Szulyóvszky Sándor*, Kazinczy rabtársának : az 1801. jun. 4-én kiszabadult Szulyóvszky Menyhértnek testvére.

36. l. «*Titust* benyújtottam.» Metastasio olasz költőnek *Titus kegyelmessége* (*Die Milde des Titus*) c. darabját Kazinczy fogsága alatt dolgozta át s azzal a kéréssel küldte *Barkó Vince* tábornagynak, hogy adja át a magyar játékszín igazgatójának. A tábornok átadta a Helytartó-Tanácsnak, az pedig a szindarab átolvasását *Abnássy Pál* titkos tanácsosra bízta, aki, bár kitűnőnek találta azt, mégsem adta át a szintársulatnak. Váczy id. m. 522. l. V. ö. *Lev. II*. 417—419. 591. l.

Illei János Comediái alatt «*Salamon*, *Ptolemaeus* és *Titus*, három szomorújáték, kettejét ennek maga szerzette, harmadikát pedig Metasztáziosból fordította és az elől-járóinak engedelmeiből kibocsátotta. Kassa, 1767.» c. könyve értendő.

Rosti alatt *Rosti Jánost*, Kazinczy fogolytársát kell érteni. Kiszabadulása után Pesten ügyvédkedett, e mellett báró Orczy József főlevéltárnoka volt. † 1807. Váczy id. m. 228—29. Kaz. naplója : *Vas. Ujs.* 1869 : 91. l. *M. P.* 302.

5422. (483/a.) E levél írója, Bastendorff Ferenc, főhadnagy, Kazinczy kísérője Kufsteinből Munkácsra. Későbbi levelét Kazinczyhoz lásd 5469. sz. alatt. *P. E.* 346. *Lev. II* : 466.

5423. (483/b., helyesen : 470/a.) Bossányi Zsuzsanna e levele nem 1801. jún.-ban kelt, mint első közléje, Dékányi K. gondolta (IK. 1903 : 201.)

hanem 1795 júniusában vagy még inkább júliusában. Kazinczy megkegyelmezése alatt ugyanis nem 1801-ben történt kiszabadulását kell itt érteni, mint Dékányi értette, hanem a *halálos ítélet*től való megmenekülését [de tovább is fogva tartják őket emig megbánásoknak elégséges jeleit nem adják], ami 1795 jún. 1-én történt. (A király rendelete máj. 29-én kelt.) Váczy id. m. 513—14. V. ö. K. Naplója: *Vas. Ujs.* 1869: 146—7. 1.

5425—5428. E levelekben tárgyalt dolgok megértéséhez szükséges előzmények olvashatók Dékányi Kálmán közleményében, az *IK.* 1903: 202—210. l. (*K. F. följegyzései s azokkal kapcsolatos levelek.*)

5429. (525/c.) Kazinczy e levelére *Bessenyei György* Berettyó-Kovácsiból válaszolt 1802. aug. 15-én (Lev. II. 530. sz.). — Kazinczy Bessenyeinek a r. kath. vallásra történt áttérését említi ugyan Báróczy Sándor életében (12. l. V. ö. Ballagi A.: *A m. kir. testőrség tört.* 434—35. Závodszy: *Bessenyei Gy.* 38. l.), azonban legrészletesebben tájékoztat erről Kazinczy-nak a bpesti Ráday-könyvtárban (Szemere-Tár. I: 39., 119—120. l.) őrzött kéziratos följegyzése. (Nyomtatásban közöltem: *JK.* 1927. III—IV. füzet.)

5430. (525/d.) E levél összefügg az 5425—5428. sz. levelekkel. Az utolsó kikezdésében említett Josi a Kazinczy testvéröccse, akinek Ragályi Máriával való eljegyzése 1802 augusztus 17-én történt. Lásd a köv. 5431. sz. levél első kikezdését.

5431. (528/a.) A második kikezdésben említett Brouckhusius = *Broukhuyzen (Janus)* holland költő (szül. 1649. † 1707.). Összes költeményeit 1711-ben Amsterdamban Hogstraten adta ki a költő életrajzával együtt. (Jöcher: *Lex.* I. 1043—44.)

46. l. Oporin = *Oporinus (Joh.)* tudós, híres nyomdász volt Bazelben (sz. 1507. † 1568.). A latin-görög klasszikusokat adta ki. *Bucolicusai* alatt nyilván *Theocritos*-fordítását érti. (Jöcher id. m. III: 1084.)

47. l. Kovásznai = *Kovácsnai Sándor* marosvásárhelyi ref. coll. tanár. L. Szinnyei id. m. VI: 1420—22. Fordított Ciceróból, Terentiusból, Plautusból.

Teleki Sám. megdicsőült fia: az 1798-ban elhunyt Domokos. (Szinnyei id. m. 13: 1397—99.)

Kazinczy *Sallustius*-fordításához írt előbeszédre, a Cicero első *Catilinariájának* első fejezetével, Kassán, 1824-ben jelent meg. *Sallustius C. C.* épen maradt minden munkái-nak magyar fordítása, Kazinczy halála után, 1836-ban Budán látott napvilágot.

5432. (539/a.) *Szlávy György*, Kazinczy rabtársának hasonló nevű édesapja, ki érmihályfalvai birtokos volt. A két másolat közötti eltérések:

Kraynik-félében:

- 48. l. bé hajtásokat
- 49. l. arendába
- 49. l. kötelverő

Kaz. Gábor-félében:

- béhajtokat
- clientelába
- kötelvető.

5433. (553/a.) A levélíró, Kazinczy Rábtársa, akivel együtt szabadult ki 1801-ben. Lásd az 5437. sz. levélhez fűzött jegyzetet.

Rosti Jánosra, Kazinczy másik rábtársára nézve, lásd az 5421. sz. 1. jegyzetét.

Orczy József báró, ki Rostit főkönyvtárnokává nevezte ki.

Hirgeist Ferenc, Kazinczy rábtársa, aki 1803-ban szabadult ki. *M. P.* 382. Kazinczy gyakran említi a *P. E.*-ben s leveleiben is. Váczy id. m. 519—20.

Landerer Mihály, Kazinczy rábtársa, aki 10 évi fogságot szenvedett a Martinovics-Káté titkos lemásolása miatt. 1804-ben szabadult ki.

Szén Károly, Kazinczy egyik rábtársa.

Uza Pál pesti ügyvéd, Kazinczy rábtársa, kivel két hónapig szenvedett a spielbergi földalatti börtönben s később Munkácsra is két hónapig szintén szomszédok voltak. 1803 febr. 27-én szabadult ki. Váczy id. m. 528. *Lev. III* : 512. *M. P.* 402. Többször említi Kazinczy fogsága naplójában is.

Nina, Hirgeist Ferenc nővére, báró Prónay Simon neje. Kazinczy mint 12—13 éves leányt ismerte meg fogságában. Váczy id. m. 519—20. Többször említi a *P. E.*-ben is. Róla szól Kazinczy *Margit szigetén* c. szonettje (1811).

5434. (566/a.) A levél első kikezdésében említett két levél-melléklet (a Kamara fizetésre való felszólításai voltak ezek) hiányzott a levélből.

52. 1. Kazinczy Péchy Imréhez 1803 ápr. 22-én írott levelében (*Lev. III* : 592. sz.) már nem ezer forintot kér kölcsön (mert időközben kifizette a Kamara által reá kirótt summát), hanem csak 700 Rftot, mely összeget részletekben akart visszafizetni. A 700 Rftot a *Lev. III* : 672. sz. lev. szerint meg is kapta.

5435. (566/b.) *Szlávy János*, Kazinczy volt rábtársa. Munkácsról kiszabadult 1803 jan. 15-én. *M. P.* 400. 1. *Lev. II* : 297. 1.

Gyuri alatt nyilván Szlávy György, Kazinczynak szintén rábtársa értendő.

5436. (567/a.) Hirgeist F., Kazinczy rábtársa. *M. P.* 382. 54. 1. A levélben említett gróf *Deym Ferenc* cseh birtokos, követ, kinek neje Brunszvik Jozefin volt, aki Hirgeist Ferencet, Kazinczy volt fogolytársát vendégül hívta birtokára s alkalmazást ígért és adott is neki. Hirgeistről Kazinczy ezt jegyezte fel: *Vitæ innocentissimæ juvenis 19 annos natus, dum caperetur; filius officialis domestici Baronis Ladislai Orczy, deductus Spilbergam mense 7-bri 1795 liberatus Munkácsii 1802 die 19 Sept. mox Viennæ 9-a Aug. 1804 mortuus in ulnis dulcissimæ sororis.* Magyarnak tartotta s vallotta magát.

Szlávy János, Kazinczy rábtársa. 1. az előző levél jegyzetét!

Uza Pál, Kazinczy rábtársa. Lásd az 5433. sz. 1. jegyzetét!

5437. (591/a.) Szmetanovics Károlyról és Illésházy Istvánról Kazinczy ezeket jegyezte fel:

Szmethanovics.

Illésházy István aranygyapjas vitéz' atyja azt tanácsolja a' Szmethanovics Károly atyjának, hogy a' Causar. Regg. Director megszólítására az erre tett költség fejében, semmit ne fizessen. — 1803. April.

★

Eleresztetett Munkácson 1801. Junius 28-án, én hoztam Regmeczig. Lakása Rajecz Trencsén Vgyében. Elvette 1804. Február 7-kén Báro Pongrácz Judith-Clárát. [B. Pongrácz József leányát.]

Kazinczy Gábor másolatában a M. Tud. Akadémia könyvtárában Történi. 4r. 15. sz. XI. fogás. [Megvan a Ducsay Dénes ny. vm. árvsz. elnök birtokában, Miskolczon levő Kraynik Ferenc-féle, s Kazinczy F. fogsága idejébeli leveleket tartalmazó kéziratot kötet 202. l. is.] V. ö. P. E. 196., 211. M. P. 400. Lev. II : 595.

58. l. A második kikezdésben «unser lieber Pál» = *Uza Pál* Kazinczyék rabtársá. (Lásd az 5433. sz. lev. jegyzetét.)

59. l. A levél végén eml. Liedemann — *Liedemann Márton* lőcsei ág. ev. igazgató-tanár († 1817). Lev. III : 509. l.

5438. (594/a.) Az első kikezdésben eml. Szilávy (János) szabadonbocsáttatott Munkácsról 1803 jan. 15-én, Uza (Pál) pedig febr. 27-én. Az utolsó kikezdésben eml. Szabó — Szabó László K. rabtársá. A Hirgeist levele után következő német költemény közlését, melyben semmi magyar vonatkozás nincs, helykímélés szempontjából. mellőztem. A munka címe, melyről Kazinczy elvesztett levelében írt Hirgeistnek, nem állapítható meg.

5439. (598/a.) *Csóka János* 1798—1806-ig volt az érsemjéni ref. egyházközség lelkésze. (Szathmári Károly ottani ref. lelkipásztor szíves értesítése szerint.) † 1806-ban. Lev. IV : 618. l. — Dienes alatt Kazinczy testvéröccsét kell érteni. — Gyurka, a Kazinczyt vivő lovak kocsisa.

5440. (601/a.) Nagy Gábor levele, melyről a második kikezdésben tesz említést, elveszett, vagy lappang valahol.

62. l. *Dobsa Ferenc* orvos életét l. Szinnyi id. m. II. 944. h.

63. l. *Tóth Pápai* alatt valószínűleg *Tóth Pápai Sám.* ügyvédet érti, aki a Martinovics-féle mozgalom részesei közül négynek volt védőügyvédje. Lev. III : 512. l. — *Ragályi József* pedig a consiliarius, borsodi első alispán, aki 1804-ben halt meg. M. P. 394. l. *Uza Pál*, Kazinczy fogolytársá. Lásd az 5438. sz. lev. jegyzetét! — *Ibrányi Antal* kótaji birtokos, valószínűleg azonos azzal, akiről a Lev. III : 525. l. van szó.

5441. (609/a.) 63. l. «A mi kedves Kisünk' versét Sophiejének halálára... és a' Hadnagy Lakos... levelét íme közlöm...» Az itt említett verset *Leányom halálára* címmel lásd : Kis János versei. Kiadta K. F. I : 123. l. — *Lakos (János)* hadnagy. Kaz. levelciben többször szerepel. (Pl. a III. kötetben is.)

5442. (612/a.) Nagy Gábor híres debreceni ügyvédről Kazinczy leveleiben gyakran van szó. Életét lásd Szinnyei, id. m. 9 : 569. h.

5443. (631/a.) A levélíró, *Sárogyi Andrásné*, szül. Illosvay Krisztina, fiatal özvegy Debrecenben, aki kb. két évig ideálja volt Kazinczynak. Első férje őrnagy volt († 1802 nov. 20.), második, 1804-től, gr. Tholdy Ádám. *M. P.* 395. l. Váczy id. m. 566—568., 573. l. *Lev.* III : 518., 417—18. l.

5444. (631/b.) E levélben szereplő személyekről és művekről a köv. jegyezzük meg: *Makk Domonkos* pálosrendi pap, az esztergomi primás mérnöke és matematikusa, aki részese volt a Martinovics-féle szövetségnek. *Lev.* 3 : 8., 503. l. Szinnyei id. m. 8 : 406. h. — *Szén Antal* Verseghy és Kazinczy rabtársa. Kazinczy ezt jegyezte fel róla: «Rationum Officialis. Officialis Camerac Budens. et quondam unus e multis Principis Eszterházy Institutoribus.» *Sententiae* ... Pestini, 1795. Kazinczy használta példányában. — *Tótpápai (Sámuel)* ügyvéd. Lásd az 5440. sz. lev. jegyzetét! — *Kis István* budai és pesti könyvtáros. *Lev.* III : 5., 92., 95. l. — Verseghy itt felsorolt munkái mind megjelentek nyomtatásban: *Költeményes nyelv-gések.* (*Magyar Aglája* címmel.) Buda, 1806. — *Rikóti Mátyás.* Pest, 1804. (Névtelenül.) — *Neue ... Hung. Sprachlehre.* Pestini, 1805. — *A tiszta magyar-ság.* Pest, 1805. — *Az emberi nemzetnek ... Historiája.* Buda, 1810—11. 3. k. — E levél két másolata közötti eltérések:

Akad.:

68. lap. veczódik
68. lap. kis munkámnak.

Kraynik-féle:

verődik
kész munkámnak.

5445. (650/a.) *Ruzsicskay György*, Kazinczy rabtársa. *Magyar Nótái*, melyeket valamely magyar mágánásnak akart dedikálni s Kazinczyt kérte a dedikáció megírására, tudtunkkal, nem jelentek meg nyomtatásban. Munkácsról 1802 okt. 27-én történt kiszabadulása után Prágában lakott, hol napidíjas írnok volt. Lásd még leveleit 5448., 5453. sz. a.

5446. (667/a.) V. ö. az 5443. sz. levél jegyzetével. Kövi professzor alatt *Kövy Sándor* híres sárospataki tanárt érti, akit Csokonai 1795/6-ban, Kossuth Lajos pedig 1819/20-ban hallgatott († 1829). Lónyai alatt valószínűleg az 1805-ben elhalt consiliáriust, Lászlót, a beregi alispánt érti. (*M. P.* 388. l.)

5447. (671/a.) A levél elején említett *Juhász (János)* Kazinczyék rabtársa, kiről Kazinczy ezt jegyezte fel: «Sublati Ordinis Praemonstratensium Sacerdos.» (*Sententiae* ... 1795.)

5448. (673/a.) Az utóiratban említett *Kossovich József* zenetanító és zeneszerző. Egy évig Kassán lakott gróf Andrássy-né, szül. Batthyányi kis-asszony szolgálatában. «Egy kis púposhátú emberke. Caractere igen nemes.» (*Lev.* III : 170.) *Szulyovszky Menyhért* gyermekeinek volt muzsikamesterc. (*P. E.* 190. l.) Zeneszerző. 1794-ben működött nála Rákócson s midőn dec.

14-én ott házi urát: Szulyovszkyt elfogták (s Kazinczyval együtt Budára vitték), Kossovich a Szulyovszky szerencsétlenségére készítette azt a musicali compositiot, melyre írta aztán később Csokonai 1797-ben *A Reményhez* c. híres versét, melyet 1798-ban átdolgozott. (Lásd Kazinczy 1810 márc. 28-án kelt levelét e kötetben 5506. sz. a.) Kossovich munkáinak jegyzékét lásd az *IK.* 1927. I—II. füzetében, 119—121. l.

5449. (673/b.) Biarmegye, az országgyűlés határozata értelmében, elrendelvén a népösszeírást (conscriptio), ennek foganatosításával *Baranyay Józsefet* és Kazinczyt bízta meg. Váczy id. m. 572. l.

5450. (678/a.) A levélíró, *Grümmelin Cecilia, Grünersberg János* kufsteini főprofosz második, özvegyen maradt neje. (Első neje Noé Catharina volt. *Lev.* II : 426. l.) Grünersberg és neje jóindulattal voltak Kazinczyék iránt a fogságban. E levélből kitűnik, hogy Kazinczy és Szulyovszky, haláluk jeléül, támogatást ígértek nekik jóságukért. Ígéretükre emlékezteti őket. (*Lev.* II : 424., 431., 592. Váczy id. m. 531., 534., 539., 540. *Kaz. naplója. Vas. Ujs.* 1873 : 430., 431., 439.) Később Riedele báró is ír Kazinczynak e nő segélyezése ügyében. (Lásd az 5491—92. sz. leveleket!)

5451. (681/a.) A címzett: Báró *Hertelendy Gábor* (sz. 1742. † 1820.) 1759-ben lépett a katonai pályára 1778-ban főhadnagy, 1783-ban kapitány, 1794-ben őrnagy, 1797-ben alezredes, 1800-ban ezredes, 1808-ban tábornok. Emlékét őrzi egy induló, mely nevéhez fűződik: *Hát fiaim, ti vitéz nevetek rabláncsal váltjátok-e fel?* (*Lev.* III : 528—29. *Révai lex.* 10 : 8.)

A levél 7-ik sorában említett *Csehy József* főhadnagy, később kapitány sz. 1778-ban, † 1812-ben. Kazinczyval 1802-től folytonosan levelezett. Arcképét kiadta Kazinczy összes műveinek IV. kötetében. *Lev.* II : 499. Szinnyei id. m. II : 238. h. — *Lakos János*, a később bárói rangra emelt vezérőrnagy és dandárparancsnok, végül eszéki várparancsnok, az Akadémia t. tagja († 1843. *Lev.* II : 579. Szinnyei id. m. 7 : 667.) — Lattermannál Lattermann regementjében. (*Lev.* II : 193.)

5452. (699/a.) «*A' Metsző Úrak*» voltak: Erős Gábor, Pap József és Pethes Dávid. Kiseb kísérletek után 1804-ben kiadták a köv. című Átlást: «*Oskolai magyar új Átlás*, kidolgozta és amennyire lehetett a Nemzet nyelvéhez alkalmaztatta Prof. T. T. *Budai Ezsaiás* Úr. Metszették és nyomtatták a Debreczeni Ref. Collegium Nagy Erdemű Elöljáróinak és T. T. *Predikátorok Endrédi József és Szoboszlai Sámuel* Uraknak segítségével Debreczeni *Togátus Deákok: Erős Gábor, Pap József és Pethes Dávid*, Debreczenbenn 1804.» E kiadványukból Kazinczynak küldtek, Debreczenben létekor, egy példányt. (*IK.* 1911 : 119. l.)

5453. (705/a.) A levélben többször említett *Riedel(c)* alezredes, a szóban levő elégia szerzője, Kazinczyék raktársa, kiről Kazinczy ezeket jegyezte fel:

16

Obristlieutenant

Báró Riedele András Miklós,

I. Ferencz Ausztriai császárnak s testvérének Ferdinánd főherczegnek, előbb toskánai, majd salzburgi, most pedig würzburgi nagyherczegnek nevelője a világi tudományokban, atyjoknak, II. Leopold császárnak udvarában Florencziában.

Született 1748. sept. 14d. elfogattatott Bécsben 1794 jul. 24d. Condemnálva 1795. jul. 28d. Szenvedett Kufsteinban, Grätzben, Munkácson. Munkácsról el Május 12d. 1806. A Brüni Minoritákhoz dugatott 1806. junius 7d. Franciaországba ment general Davouval 1810. — [Magy. Tud. Akadémia könyvtárában. Történi. 4r. 15. sz. VI. fogás 4r. 32. sz.]

[Egy másik helyen ezeket jegyezte föl róla Kazinczy:]

Báró Riedele András Miklós szül. 1748. Sept. 14d. Cs. Kir. Obristlieutenant, 's egykor nevelője II. Ferencz ausztriai császárnak és öccsének a' Toskánai Ferdinándnak. — Condemnáltatott 1795. Jul. 28d. — Titkon küldé fel panaszát a' Császárhoz Fritschner ellen, mellynek az vala következése, hogy Fritschner huszonnég órára elzárattott, Riedele pedig a' Brünni Minoritákhoz küldetett, egyedül azon tilalommal, hogy az utcára ki ne lépjen. Szabadon járhatta fel és alá a' klastromban, látogatókat elfogadhata, azokkal ebédelhete, vacsorálhatta. Felvigyázója Gróf Heister Generalis volt, neki egykori tanuló társa. — Midőn 1810 (?) a' Francziák Brünnbe jöttek, Heister akarva a' Minoritáknál felejté Riedelet; ez pedig vette a' kalapot, s präsentálá magát Generalis Davoustnál, kivel, megköttetvén a' béke, Francia országba ment. Megbuktatván Napoleon, elváltoztatá nevét, 's Bordeaux tájára vonta el magát Parizstól.

[Magy. Tud. Akad. könyvtára. Történelem. 4r. 32. Kaz. F.: Fogás. Naplója. Töredékes tordalékok. Megjelent a Vas. Ujs. 1873: 562. l.] V. ö. a Lev. 4. k. 521., 537., 555., 568., 621. l.

5454. (714/a.) A levélíró, Smetanovics Károly Ferenc, Kazinczy rabtársa. V. ö. az 5437. sz. levélhez csatolt jegyzettel!

5455. (731/a.) Szentgyörgyi (életét lásd Lev. II : 602. l.) e levele válasz Kazinczynak hozzá 1805 márc. 6-án Érsemjénből írott levelére (Lev. III : 730. sz.). Az «a kis meghasonlás», mely Kazinczynak Csokonai «halála felől való tudósítása» miatt támadt a debreceniek és Kazinczy között, voltaképp Szentgyörgyi e levelével kezdődik, melyre Kazinczy 1805 márc. 13-án válaszolt. (Lev. III : 733. sz.)

89. lap alulról 11. sor : «minden igyekezettel sem tudunk a' misanthropiáról és cynicusságról szóló igéknek, szelid vagy tűrhető értelmet adni» — írja Szentgyörgyi. Ez a mondat utalás Kazinczynak a Magyar Kurir 1805 febr. 15. számában megjelent s Csokonai haláláról szóló cikkére, melyben «képét festette volt Csokonainak» s a többek közt ezeket írta : «Nagy kedveséget nyert versei által : még nagyobbbat azoknál, a' kik őtet közelebből ismérhették, szive' szelid és jámbor volta által ; mert az ő affectált és nem

affectált *misanthropiájából* úgy sugárlott ki mindég az emberi szeretet, mint affectált *cynismusából* az æsthetikai lélek». (V. ö. M. P. 213. l.)

A levélben említett *Vajda* (89. l. 4. sor) a levelet vívó cigányvajda. Budai uram: *Budai Ezsaiás* debr. professor; Németh = *Németh László* győri tanár († 1806. *Lev.* II : 585. l.); *Nagy Gábor* debr. ügyvéd (*Lev.* II : 596. l.). — *Pisch*; kinek kilétét Váczy, adatok hiánya miatt, nem tudta megállapítani (III : 539. l.), e levél tanúsága szerint: kapitány. Katonavoltát tehát Váczy jól sejtette. — Az «*Üri Asszonyság*» alatt özv. Sárosi Andrásné kell érteni.

5456. (751/a.) Valkovszky J. e levele válasz Kazinczynak Dayka életrajza ügyében hozzá írt, de elveszett levelére. V. ö. az 5459—62, és 5465. sz. levelekkel!

5457. (769/a.) Kazinczy Péter nagybátyja volt Kazinczynak. Fölkéri, hogy járjon közbe édesanyjánál az anyagi ügyek elintézésében. A 92. lapon szereplő 1068 és 496 rft. összeg nyilván a rabtartási költség volt. Ugyane lapon K. J. és B. S. = Kazinczy József és Bossányi Zsuzsanna, Kazinczy szülei. A 91. lapon a 7. sorban F. és J. = Ferenc és József. (T. i. Kazinczy Ferenc és Kazinczy József testvérek.)

95. l. «ez a házasság éppen a mocskok' ideje alatt készülvén» kifejezésben a *mocskok* alatt azt érti, hogy hírbe hozták egy Mari nevű szobaleánnyal. Kazinczy térdén állva esküszik meg, hogy a köztük koholt viszonyra nézve minden gyanu alaptalan. (Váczy id. m. 574. l.) — Kazinczy rosszindulatú, önző, embertelen bánásmódú öccsétől: Józseftől sokat szenvedett. «Nem szenvedtem többet hetedfél esztendő s két héti fogságom alatt, mint e *hóhér* miatt szenvedek mind máig.» 1812-ből való följegyzése. (Váczy d. m. 581. l.) A levél végén említett *Nyiri János* béres volt. (*IK.* 1905 : 198. l.)

5458. (782/a.) A 96—98. lapon említett s Kazinczy F. választására bízott punctumok (1—4 propositio) Kazinczy F. följegyzéseiben olvashatók, melyeket Dékányi Kálmán közölt az *IK.* 1902 : 344—346. l. Kazinczy a punctumokra megtette a maga megjegyzéseit s e föltételek közül egyiket sem fogadta el, azt állítván, hogy sokkal kevesebbel akarta most anyja ki-elégíteni, mint amennyije már fogsága előtt volt. Lásd *IK.* 1902 : 346—350. Váczy id. m. 582. l.

104. l. *Kövér Imre* érsemlyéni birtokos, Kazinczy távoli rokona, gazdasági ügyekben tanácsadója. (*Lev.* III : 511. l.)

5459. (795/a.) A levélíró, *Bodnár Antal*, egri em. pap, 1800—1804. az egri gimnáziumban tanított, 1805—1809-ig az ottani lyceumban a magyar nyelv és irod. tanára. (Szinnyei id. m. 1 : 1132.) «*Dayka Gábornak legrágibb és legszorosbb barátja.*» (*Lev.* 4 : 584.)

A levélben említett *Fekete Imre* 1776—1786-ig az ungvári gymn. tanára, 1786—1820-ig igazgatója. Dayka halálára írt latin elégiája a bécsi Magyar Kurirban (1796 : 98. sz.) jelent meg névtelenül. Lásd Szinnyei id.

m. 3 : 296. — *Bárdosy János* előbb a lőcsei ág. ev. gymni igazgatója s es. kir. könyvvizsgáló, majd a szepesmegyei törvényszék táblai ülnöke († 1189.). [Szinnyei id. m. 14 : 580. *Lev.* III : 504. V : 524. — *Vitéz Imre* (iváncái) előbb pécskerületi, majd győri iskolai felügyelő († 1806.). *Lev.* I : 589. Szinnyei id. m. 14 : 1280. — Tartalmilag a levéllel összefügg az 5460—5462. és 5465. sz. l.]

5460. (812/a.) 113. l. 13. pont (és 115. l. 13. p.). Daykának, utóda, *Fekete Mihály* által Kazinczy számára lemásolt Magyar Grammaticája ma is megvan a sárospataki főiskolai könyvtárban, a kéziratár 820. sz. a. (4r. 22 lev.) Címe: *Ternio Grammaticae Hungaricae*. 1794. [Polytatólagosan Kazinczy írásával:] «Scripsit Gabriel Dayka, Professor Linguae et Literaturae Hungaricae, in Gymnasio Leutschoviensi. Franc. Kazinczy.»

5461. (821/a.) A címzett, *Hannulik János Chrys.*, a piarista rend magyarországi testületének egyik legkiválóbb tagja. E levél írása idején Nyitrán a poesis és syntaxis tanára volt. († 1816.) *Lev.* IV : 582. VI : 548. IX : 583. Szinnyei id. m. 4 : 431.

5462. (823/a.) Bodnár Antaltól l. az 5459. sz. l.-hez fűzött jegyzetet. A levélben említett Szent Mariai = *Szentmarjay Ferenc*, Kazinczy rabtársa, aki 1795 máj. 20-án végeztetett ki. Kazinczy ezt jegyezte fel róla: «Ex Varannó, C. Zemplin. filius Praefecti Bonorum Comitum Francisci & Joannis Barkóczy. Secretarius Baronis Ladislai Orczy. Magnae animae juvenis, formosus ut Adonis & Antinous. Etiam periit 20 Maji, 1795». (*Sententiae* . . . 1795.)

Szolártsik = *Gönczi Szolarcsek Sándor*, Kazinczy másik rabtársa, aki Budán 1795 jún. 3-án hóhérpallos által kivégeztetett. Kazinczy ezt jegyezte fel róla: «Ex C. Abaujv. Oppido Göncz. Salis officialis filius, ignobilis sorte. — Ex Seminarii Pestiens. recessit, et instituit filios Spect. Dni Francisci Abafi, Pestini. Mortuus manu carnificis 1795. 3^a Junii cum Paulo Őz». (*Sententiae* . . . Pestini, 1795.)

5463. (823/b.) Fekete Imrére nézve lásd az 5459. sz. l. jegyzetét.

5464. (827/a.) E levél válasz Kazinczynak 5461. sz., 1805 szept. 30-án kelt levelére. Hannulik életére nézve lásd az 5461. sz. l. jegyzetét. A levélben említett *Kengyel Lajos* Szatmár megye vicanotáriusa. *P. E.* 327.

5465. (829/a.) Bodnár Antalnak a levele végén említett Kempis-fordítása (*Krisztus követségéről*), tudtunkkal, nem jelent meg nyomtatásban. Szinnyei csak színművek fordításáról tud.

5466. (836/a.) Részben azonos tartalmú, de más szövegezésű, e levéllel a III. k. 837. sz., 1805. nov. 28-án kelt s ugyancsak címzetthez írott levél. A levél elején említett *Csanády István* 1783-tól Bihar vármegye főügyvédje volt, 1804-ben már nem volt hivatalban. (*Lev.* III : 532. l.) A 129. lapon

cml. *Hodosi* valószínűleg *Hodosi Sámuel* kapitány (*Lev.* IV : 584.). Szegedi = *Szegedi Ferenc*, aki kamarás lett 1811-ben s septemvir 1829-ben. (*M. P.* 397.)

5467. (858/a.) 130. l. második kikezdés eleje : «Novam eamque venustam Lyricorum tuorum editionem parari. vehementer gratulor». Kazinczy e mondatban Hannulik Lyricorum libri IV. c. Nagykarolyban 1780—81-ben megjelent kiadványára céloz. Hannulik terve azonban nem vált valóra, mert e munkája nem ért több kiadást. (Szinnyei id. m. 4 : 436.) Kötményeinek összegyűjtésére, e levélben is említett *Denis Mihály*, a bécsi csász. könyvtár igazgatója, költő és könyvész, biztatta (131. l.), ki azok kiadását is kilátásba helyezte. Fel is küldte hozzá Bécsbe a gyűjteményt, de mire az odaérkezett, Denis meghalt s így a kiadás elmaradt.

131. l. A *Kengyel Lajos* halálára írt költeménye nem szerepel a Szinnyei által 1—75. sz. a. felsorolt munkái között. — *Fabich (József)* győri áldozópap és tanár, Kazinczy barátja, kitől e kötetben is van két levél. († 1809.) *Kis János*nak Kazinczy F. és gróf Török Zsófia egybekelésére írt verse 1805-ben Bécsben jelent meg, német címmel és párhuzamos fordítással is.

5468. (869/a.) «A Mlgs Groffnének terhétől lett szerencses meg szabadulása» alatt elsőszülött gyermekének *Ifigeniának* születését (1805 dec. 4.) érti. V. ö. e levéllel még az alább következő 5475., 5494., 5500. és 5505. sz. leveleket! Kazinczy, atyjafiától : Nagy János csobaji birtokostól 1805 jan. 28-án vett kölcsön 1000 Rftot. Kazinczynak e kölcsönre vonatkozó följegyzései szintén fennmaradtak.

5469. (904/a.) A második kikezdésben említett *Szulyovszky (Ményhért)* Kazinczy rabtársa, ki 1801 jún. 4-én szabadult ki.

5470. (906/a.) Verseghynek e levélben említett *Magyar nyelvtana és Tiszta magyarsága* 1805-ben jelent meg Pesten.

5471. (931/a.) Kazinczy özv. *Teőke Károlyné* született *Bosnyák Erzsébet* főcsei lakostól 1802-ben kölcsönvett 1000 Rftot. Erre vonatkozó, bámulatos gondosságról tanuskodó följegyzései fennmaradtak. (Jelenleg Kazinczy Ártihurné berettői levéltárában.)

A 136. l. említett Frau v. Pfanschmied papirkereskedő neje Debreczenben. (V. ö. *Lev.* III : 206. l.) A «berühmter Okulist Todt» kétségkívül az a *Tóth-Pápai János* nevű orvosdoktor, szemorvos, aki 1827-ben már nem élt. Rimaszombatban lakott. Szinnyei id. m. 14 : 449.

5472. (931/b.) Kazinczy, öccse : József elleni kifakadásának (a levél végén) az oka az, hogy mióta Kazinczy a fogságból kiszabadult, azóta vagyoni ügyekben megrövidíti, jogos igényeiből őt kiforgatja. József bántó magaviselete ellen Kazinczy később is gyakran kifakad leveleiben. Még 1824. febr. 9-iki, nővéréhez írott levelében is panaszkodik, hogy «*verdesi a sors egy nem jó testvér* (t. i. József) és egy nem jó sógor (ifj. gr. Török József) által.»

5473. (995/a.) E levélben említett egyének közül *Roll* müncheni gyűjtő és régiségkereskedő, antiquárius. *Pelbartus de Themeswar* és *Michael de Hungaria* munkáinak nagy része Kazinczy könyvtárával és metszetgyűjteményével együtt 1807-ben a sárospataki ref. főiskola könyvtárába került vásárlás útján, 2000 frtért, mely összegből Kazinczy 250 frtot elengedett. (Lásd: Harsányi István: *A sárospataki ref. főiskola metszetgyűjteménye*. Budapest, 1911.)

Kazinczy a *Judiciu(m) de Cometa (1468)* c. középkori kéziratot az ugyanazon lapon (140) említett *Leonardus Arretinus Attilája*-val együtt (ez is középkori kódex) részletesen leírta és ismertette a Kulcsár István által szerkesztett *Hazai Tudósítások* 1807-iki évfolyamának 29. sz.-ban «Bővebb előadás a' Sáros-Pataki Bibliotheca két Codexe felől» c. cikkében. (241—242 l.) Cikke végén igéri, hogy mindkét munkát ki fogja adni. Terve nem vált valóra. Mindkét kézirat a sárospataki könyvtár tulajdona. V. ö. Ballagi A.: *Calanus és Arretinus Attilája*. (IK. 1893. (II. évf.) 146. l.) Toldy is ki akarta adni Arretinus e művét. V. ö. *Lev.* IV: 569.

Ocsovszky Pál, gr. Teleki Sám. könyvtárnoka. (*Lev.* 4: 600.) Leveleiben gyakran említi Kazinczy. — *Gebhardus (Ludwig, Albert)*: «Geschichte des Reichs Hungarn und der damit verbundenen Staaten. 1—4. Theil. Leipzig, 1778—1882.» 8 r. alakú műve. *Hajkul Andrá* bécsi könyvnyomtató. *Neidl* gráci híres rézmetsző volt.

5474. (1060/a.) A levéltíró, *Maklári János*, felsődobszai (Abaujm.) ref. lelkész. Szül. 1780-ban. Tanulmányait Sárospatakon végezte, hol senior is volt. 1785—1788-ig kassai, 1788—1807-ig felsődobszai, majd bécsi lelkész volt. † 1815-ben. (Szinyei id. m. 8: 425.) — A levélben eml. *Tóth János (Kisari)* Sárospatakon tanult, hol 1775-ben subscribált, 1784—85-ben praebitor volt, 1792-től tarcali pap, 1797-ben az insurgensek káplánja, 1799-től a gyakorlati teológia tanára a spataki collegiumban, 1800—1807-ig spataki lelkész. † 1829-ben Kisarban 79 éves korában. A 6. k. 556. lapján említett Tóth alatt is Kisari Tóth Jánost kell érteni.

5475. (1061a/.) Lásd az 5468. sz. levélhez csatolt jegyzeteket.

5476. (1063/a.) Lásd az 5471. sz. levélhez fűzött jegyzeteket.

5477—5478. Báró Riedele András életét lásd Kazinczytól az 5153. sz. levélhez szóló jegyzetben. E levelekben: *Julianus = Riedele, Notus = Kazinczy*. Váczy még, adatok hiánya miatt, azt hitte, hogy Notus alatt *Csehyt* kell érteni. (*Lev.* V.: 554. l.) — *Tallian = Tallián János* kassai tartományi főbiztos 1787—1810-ig. V. ö. *Lev.* VI: 558. — Erdély = *Erdélyi László «Juratus Tabulae»*, Kazinczy rabtársa.

Szlávy János Kazinczy fogolytársa. «Ex C. Bihariens. Juratus ad latus Illmi Dni Joan. Somogyi, Nepos Joannis Laczkovics ex sorores. (Kazinczy följegyzése.)

Szlávy György Kazinczy másik rabtársa, János testvére, «ex Mihály-falva C. Bihariens. ejusdem Tab. Indr. assessor & Judlium Ordin.» (K. jegyzete.)

153. l. *Fritschner* = főstrázsamester Munkácson, aki báró Riedelét följelentette s e miatt 24 órára elzárattott. — *Szén Antal* Kazinczy fogolytársa. Lásd az 5444. sz. levélhez fűzött jegyzetet. — *Tántsits Ignác* szintén Kazinczy rabtársa, ki ezt jegyezte föl róla: «Ex Seminario excessit. — Instructor filii Comitiss Michaëlis Sztáray in Nagy-Mihály C. Zemplin. Captus 14. xbr. 1794. Captivitatem suam perpassus Budæ, Kufsteinii, Gracii et Spilbergæ, unde 16. May 1803. dimissus est». (Sententiæ . . . Pestini, 1795.) — *Bujanovics (Kornél)*, Kazinczy rabtársa, kiről ezt jegyezte fel Kazinczy: «Filius est Agentis Aulici celebratissimi. Juratus fuit ad Tab. Reg. dum in carceres raperetur». (Sententiæ . . . Pestini, 1795.)

5479. (1078/b.) A levélíró Gróf Heister Fülöp, kamarás és vezérőrnagy, Riedele báró felügyelője Brünnben. Lásd az 5453. sz. levélhez csatolt jegyzetet.

5480. (1099/a.) A levélben szereplő személyek közül gr. *Berchtold Lipót* Morvaországban született. Beutazta Európát, Ázsiát és Afrikát, hogy az emberi nyomort megismerje és gyógyítsa. Sokat tett a védhimlőtőlás érdekében. † 1809-ben. (Lásd Pierer: *Univ. Lex.* 3 : 168. V. ö. *Lev.* V : 554., VI : 583. l.)

5481. (1099/b.) E levélben szereplő *Alabaster*-ről és *Calamus*-ról (176. l.) Kazinczy nem mondja meg az előző levélhez fűzött tájékoztató, névmagyarázó jegyzékében, hogy kiket kell az álnevek alatt érteni. — Comtesse Susy Török = gróf Török Zsófia, Kazinczy neje. — Waldstein (Mária) grófnő = Gróf Sztáray Albert cs. és kir. kamarás neje. († 1843.) L. Nagy Iván, id. m. 10 : 860. l. — A 177. lapon eml. b. *Bornemisza (Anna)* gróf Gyulay Sámuel (1773—1802) tábornok neje volt. (Nagy Iván id. m. 4 : 487. l.)

5482. (1101/a.) E levél különös figyelmet érdemel, mert Kazinczy-nak Szemere Pálhoz írott levelei között ez a legelső. Írásakor még nem ismerte személyesen Szemerét. A levélírássra Szemerének a *Hazai Tudósítások* 1807. évi XXIII. számának Toldalékjában megjelent *Észrevételek Arcadiáról* c. cikke adott alkalmat, melyben az *Arcadia* szó értelmezésében «Széphalom érzékeny Urá»-nak álláspontján, széleskörű irodalmi tájékozottsággal fejtegeti a debreceni kritikasterek által félreértett szó jelentését. Kazinczynak a Hazai és Külf. Tudósítások számára 1806-ban beküldött cikkéből a Kulcsár által kilagított részt közölte Gyulai F. az IK. 1895 : 189—190. l. — A levél végén említett *Ragályi Tamás*, a consiliarius József fia, a *Segítő* kiadója, Borsodmegye követe, alnádor, septemvir. Szül. 1785 okt. 12-én. Ő írta le Kazinczy részére a krakkói Ábécét. (*Lev.* VI : 106. l.) V. ö. *M. P.* 394. *P. E.* 364.

5483. (1111/a.) Az álnevek közül *Itineris* = gr. *Berchtold Lipót*, akinek a második kikezdésben idézett könyve, a pestis gyógyításáról 1797-ben Bécsben jelent meg. — *Notus* = Kazinczy Ferenc. A többiekre nézve l.

az 5480. sz. lev. végét! *Talian (János)* kassai tartományi főbiztos. (Lev. VI: 558. l.)

5484. (1113/a.) A Julianustól = (Báró Riedele) átküldött könyv alatt (183. l.) gr. Berchtold Lipótnak a pestis gyógyításáról írott s az előző levélben a 181. lapon is említett művét kell érteni. A b. Rothschütz Lizett által olvasott *Versuch* c. mű is gr. Berchtold könyve, mely Lissabonban 1792-ben jelent meg. Az álnevekre nézve l. e kötet 175. lapját. A 184. lapon eml. *Ostrolutzky (Lajos)* († 1813) neje valóban báró Rothschütz-leány volt. (Nagy Iván szerint: Rothschütz N. 8: 300. l.)

5485. (1117/a.) Kazinczy ama levele, melyre báró Riedele e levél kezdetén utal, ismeretlen, több más hozzá írt levéllel együtt. Az álnevekre nézve lásd e kötet 175. lapján levő jegyzéket. *Szlávy (János és György)*, *Juhász János* Kazinczy fogolytársai voltak. *Alabaster* alatt itt nyilván gróf *Hohenwart* bécsi érseket érti, akit *Cuspis*nak is neveztek. Leonardus Arcetinusról és a *Judicium de Cometa* kézirat ügyében Riedele nyilván Kazinczy levélbeli kérésére válaszol. Florimunda = Gróf Heister Fülöp nővére. (Lásd 211. l.) — *Lavater János Gáspár* (204. l.) szül. 1741., † 1801., zürichi német lelkész, költő és filozófus, a XVIII. század egyik legkiválóbb egyénisége. Misztikával és rajongással telt vallás- és morálfilozófiai művei által nagy hírnévre tett szert. Műve, melyről Riedele is ír, a «*Handbibel für Leidende*» című, mely Winterhurban 1788-ban jelent meg. Ez a legkiválóbb építő irányú asketikus művek közé tartozik. «*Eine Thomas a Kempis*» alatt bizonyosan *Kempis Krisztus* követése c. híres művét érti.

5490. (1166/a.) A 214. lapon említett *Vay* alatt báró *Vay Miklós* generálist, Ábrahám és gr. Wass Anna fiát, kell érteni (sz. 1756., † 1824.) akit a császár 1807. júl. 17-én, a főrendek tábláján felolvasott beszédéért, megfosztott generálisi rangjától. A diéta azonban Vaynak pártját fogta s a generalisi character-t visszakapta. (Lásd: *M. P.* 266—277. l.) — A 216. lapon G. = Grünersbergné. A 217. l. eml. gróf Teleki Sám. erdélyi kancellár († 1822) neje gr. Serényi Fáni volt († 1833). L. Nagy Iván 11: 90.

5492. (1171/a.) Vay Miklós generalisra nézve lásd az 5490. sz. levélhez fűzött jegyzetet. A levél aláírásában tévedés van, mert *Notus* helyett *Dicitur*nak kellene állania. *Notus* ugyanis Kazinczy álneve volt, *Dicitur* pedig Heister grófé. Lásd a 175. lapot! — Vinna község, ahol Wallenstein grófné lakott, Zemplénmegyében van.

5493. (1209/a.) A levélíró *Maklári János* böcsi ref. lelkészre nézve l. az 5474. sz. levél jegyzetét! Kazinczynak Maklárihoz 1807. júl. 19-én és dec. 10-én írott levelei ismeretlenek. E leveleket vivő, szerencsi születésű Végh János, sárospataki tógátus diák, 1799. július 19-én subscribált a collegiumban. — Tiszt. *Tóth János (Kisari)* sárospataki ref. lelkészre nézve lásd az 5474. sz. l.-hez csatolt jegyzetet! — A levélhez csatolt obligatoriális ma már hiányzik.

5494. (1220/a.) Kazinczy 1805. jan. 29-én vett kölcsön Nagy András csobaji birtokos, atyjafiától 1000 Rftot. Lásd az 5468. és 5475. sz. leveleket s jegyzeteiket.

5495. (1267/a.) Ez a levél szoros vonatkozásban áll Vay Ábrahámnak 1808 márc. 30-án és máj. 14-én kelt leveleivel. Lásd *Lev. V* : 1264. és 1295. sz. a. — Címzett, G. Vay Ábrahám, e levél írásakor sárospataki diák volt. Szül. 1789 jul. 13-án, subscribált 1805 jul. 19-én mint I. éves non-togátus. Életét l. *M. P.* 281. és Szinnyi id. m. 14 : 1002—3. — Az első kikezdés hatodik sorában Jesszler helyett *Fesszler* olvasandó! — Kézy alatt *Kézy Mózes* sárospataki tanár értendő, aki híres volt kitűnő latin verseiről. (Életét lásd Szinnyi id. m. VI : 179.). — Vay Ábrahámnak *alea jacta est* kifejezése nyilván arra vonatkozik, hogy 1808 márc. 30-án megírta Kazinczynak, hogy ha a kis leányt (t. i. Kazinczy Péter leányát: Zsófiát), kit «nagyon, igen nagyon szeret»: elveszti, akkor «örökre Páris vagy London lesz lakó helye». (*Lev. V* : 375. l.) Vay Á. Kazinczy Zsófiát 1810-ben jegyezte el Szőlőskén. Esküvőjük u. a. évben volt.

5496. (1281/a.) Címzetről, *Majthényi Lászlóról*, Kazinczy F., Liptaynak hozzá (K. F.-hez) 1818 jul. 21-én írott levele (lásd ezt itt 5561. sz. a.) hátlapjára ezeket jegyezte fel:

«Előbb Hont Vgyei V. Ispán, továbbá Helytartói Tanácsos, honnan önnként ment nyúgodalomra. 1790. minden Dietán nagy javallással viselt követi méltóságot. 1805-ben, midőn az ellenség Bécszet megszállotta, a' Palatinus által kevesed magával a' kormányzó Tanácsba választatott. Tiszteletet érdemlő férjfi!» V. ö. *Lev. III* : 507. l.

226. l., második kikezdés : «A' még nyomtatatlanul álló négy kötet» alatt Kazinczy fordított egyveleg írásait érti, melyekből csak az első kötet (*Marmontel szívképző regéi* két könyvben, hat rézmetszettel) jelent meg 1808-ban, Bécsben. A többi kötetek, az elsőnek új kiadásával együtt, Kazinczy F. munkái. Szépliteratura. Pest, 1814—16-ban 9 kötetben jelentek meg, Helmecci ügyelése alatt.

229. l. *Keresztesi István*, Debrecen városának fiscalisa által Rhédey Lajos, Biharmegye főispáni adminisztrátor nagy fénnel Nagyváradon, 1808 márc 28—29-én lefolyt beiktatásáról közölt tudósítás a *Magyar Kurir* 32. számában (498—503. l.) olvasható. — *Domokos Lőrinc* biharmegyei főnótárius (lásd *Lev. III* : 107. l.). *Gróf Haller Ferenc* nagyvárad kanonok a statusok nevében mondott beszédet Rhédey beiktatásakor. (*Magyar Kurir*, id. lap.) — *Péchy Imre* 1790-ben bihari alispán, később septemvir. *M. P.* 392. *P. E.* 221. l.

5497. (1366/a.) Kazinczynak a levél elején említett *Magyar régiségek és ritkaságok* c. könyve 1808-ban jelent meg Pesten. E gyűjteményes mű második kötete, melyben Aretinus Attiláját, a *Judicium de Cometa* 1468-at s gr. Teleki Domokosnak Birkenstock után fordított munkáját akarta kiadni, nem jelent meg. Gr. Teleki Birkenstock után dolgozott művének címe : Sándor Leopoldnak Austriai főhercegnek, Magyarország nádorispáni

jának nevét örökösítő emlékeztető írás... Deák nyelven Birkenstock Menyhért készítette, e fordításban pedig magyar nyelvre által tenni próbált. Bécs, 1796. — Gr. Teleki Domokosnak a második kikezdésben említett *Egynehány hazai utazások leírása* c. műve 1796-ban jelent meg. Német fordításának címe: *Reisen durch Ungarn und einige angränzende Länder. Aus dem ungarischen übersetzt durch Ladislaus von Németh*. Pest, 1805. Sr.

232. l. A Debrecenben, a kollégiumi könyvtárban őrzött Hymnarium nem más, mint a ma úgynevezett Óvári Gradual (Jelzete R. 504.), mely 1791-ben került a debreceni könyvtárba. (*Debr. Prot. Lap.* 1882. 63. 74. l.) Ez iniciálékkal ékes graduál írását, mely adventi hymnusokat, a litania majort, antiphonákat, responsoriumokat, versiculusokat, benedictiókat, Kyrie puerorum-ot, Passio-t, Lamentatiókat tartalmaz, Kálmán Farkas a XVII. sz. legelejére teszi. E Hymnariónról Kazinczy a Sylvester Grammatikája előtt álló Praefatióban így emlékezik meg: «Az ő (t. i. Sinai Miklós debr. prof.) érdeme az is, és nem a' legkisebb, hogy a' Debreceni Kollegium számára egy régi kézírású Hymnariumot ő szerzett meg.» (*Magyar régirégiségek és rilk.* Pesten, 1808. VIII. l.) Sinai Miklós debr. prof., majd püspök († 1808) életét lásd Szinnyei id. m. 12 : 1124. h.

A 232. l. eml. *Vig László* álnéve Horvát Istvánnak (Szinnyei id. m. 4 : 1211.) Budai = Budai Ezsaiás debr. prof. — *Sárvári Pál* debr. coll. tanár, † 1846. (Szinnyei id. m. 12 : 248.) — Péchy Imréről, a bihari alispánról s septemvirről l. *M. P.* 392. l. *P. E.* 221. l.

5498. (1384/a.) A levéltár Ujgyörgyi Józsefről Kazinczy a következőket jegyezte fel:

«Atyja megnevesedése előtt Neumiller. Atyja és anyja nagyon kedvesek valának Primás Cardinális Batthyanyánál. Ebbe bízván ez, (a pozsonyi) Seminariumba ment, de azt elhagyta — Majd hivatalnok a Kamaránál Budán. — Brünnben azt álmodá, hogy atyja neki megjelent és szemére veté, hogy elhagyá a Seminariumot, s Pozsonyban 1795. Octob. 1-jén, midőn ott keresztül vivének bennünket, vétkezett, s két holnapig bolond volt álma miatt.» (Kazinczy Gábor másolatában, a levél előtt. *Magy. Tud. Akadémia. Történi.* 4r. 15. sz. XII. fogás.) Egy másik helyen meg ezt írja róla: Jos. Ujgyörgyi Cameræ Budensis officialis, accessista in Registratura». (*Sententiae* ... 1795.) 234. l. *Gróf Migazzy (Rudolf Kristóf)* akiről szó van *Lev. VI : 523. l. is.* — *Boronkay* assessor, valószínűleg Boronkay Zsigmond, Zemplénvármegyében főszolgabíró. † 1821. (*M. P.* 374. *Lev. VI : 531.*) — *Bujanovics* Károly udvari ágens. (*P. E.* 218.)

5499. (1390/a.) 237. l. Kazinczynak «Szánom szegény Péchy» — kifejezése nyilván arra vonatkozik, hogy Péchy Imre a bihari restauratio alkalmával vereséget szenvedett. (Életét lásd Szinnyei id. m. 10 : 652. *M. P.* 392.) V. ö. az 5496. sz. levéllel.

5501. (1414/a.) A címzett, Berzeviczy Gergely, életét és irodalmi működését lásd Szinnyei id. m. 1 : 981. *P. E.* 94., 263., 309. *M. P.* 373.

239. l. «Ihr deutsch geschriebenes Werk» alatt Berzeviczynek az «An-

sichten des asiatisch-europäischen Welthandels. Pesth, 1808.» c. művét érti. «Als Klopstock seine Werke bey Göschén drucken liess.» Klopstock művei két kötetben jelentek meg Göschén György Joachimmál Lipcsében, 1798-ban. A Mária Theresia halálára írt verse *Ihr Tod* címmel jelent meg a II-ik kötet 34—35. lapján, a hozzáfűzött jegyzet pedig ugyanezen kötet 300. lapján olvasható. — Ugyane lapon alulról a 10. sorban Kazinczy, tollhibából, Adrasteen-t írt *Adressanten* helyett. A 241. l. említett *bárá Prónay László* csanádi főispán († 1808), nyelvünk, irodalmunk buzgó pártfogója, segítője. (Szinyei id. m. 11 : 187—88.)

243. l. *Máriássy István* 1783—1793-ig gömörmegyei alispán volt s öbb ízben orszgy. követ. † 1830. Lásd *Lev.* VI : 568. — *Ragályi István* Borsod megyében első alispán s több megye táblabírája. *Lev.* VI : 568. — *Hoffmann Lipót* pesti egyet. tanár Babel és Ninive c. politikai irányú műveire nézve lásd *Lev.* V : 561. l. és Szinyei id. m. 4 : 962. — *Esterházy Károly* egri püspök életét lásd Szinyei id. m. II. 1542.

5502. (1417/a.) «A legédesebb dalköltő, kinek versei nyolc esztendő óta hevernek Kazinczy kezénél: Ujhelyi Dayka Gábor. Verseit Kazinczy csak 1813-ban tudta közrebocsátani Trattner költségén és betűivel. Előbeszédül megírta Dayka életét, melynek szövege 1810 febr. 19-ről, Szépalomról van keltezve. Dayka életét lásd még *M. P.* 36—61. l.

5503. (1452/a. A 246. l. eml. *B. Lusinszky (Pál)* 1810 dec. 2-án halt el. (*Lev.* VIII : 195.)

5506. (1695/a.) A levél harmadik kikezdésében említett epigramma a Hazai és Külföldi Tudósítások 1810. Böjt elő hava [Febr.] 17-iki (14-ik) számában jelent meg *Báráczy* címmel. Báráczy S. Emlékezete címmel pedig ugyanott az 1810. márc. 24-iki számban nekrológot írt. — 250. l. *Bouterweck* Aesthetikájának I. és II. része 1806-ban jelent meg. (*Lev.* VII : 591. l.) — *Kossovich József* muzsikamesterre nézve lásd az 5448. sz. levélhez fűzött jegyzetet!

Gróf Teleky Mihály († 1816) Harinnán lakott Dobokamegyében (Nagy Iván id. m. 11 : 87). *Lev.* VI : 585. l. Unokáinak nevelője volt Zabolai Kis Sámuel, a címzett. — *Gróf Teleki Ádám* dobokai főispán, költő († 1792). *P. E.* 39., 252. Szinyei id. m. 13 : 1396. — *Mogyorósi Tőkés János* nevelő. *Lev.* XIV : 458. Gyakran említi leveleiben. (6. és 7. k.-ben is.)

5507. (1714/a.) [Kazinczynak a Kisfaludy Sándor *Himfy szerelmei*. Pesth, 1807. I. Rész. *A kesergő szerelem* c. verseskötetéről írott bírálata az *Annalen der Literatur und Kunst in dem österr. Kaiserthums* c. folyóirat 1809. II. B. 127. s köv. l. jelent meg. — Prof *Kresznerics Ferenc* szótáríró életét lásd Szinyei id. m. 7 : 276.

5508. (1774/a.) A címzett, *Pruzsinszky József*, hg. Bretzenheim pataki és regézi dominiumainak inspectora. *Lev.* VII : 422., 426., 253. l. «A szerencsétlen Szentes» alatt nyilván Szentes József huszárkapitányt érti. *Bárá Orczy Józsefné*, szül. gr. *Berényi Borbála* csillagkeresztos hölgy volt. (Nagy

Iván id. m. 8 : 241. l.) — *Tóth Pápay Mihály* a sárospataki ref. főiskola orvosa s pedagógiarcha volt. † 1831. Életét l. Szinnyei id. m. 14 : 450. — *Kövy Sándor* sárospataki híres jogtanár. L. Szinnyei id. m. 7 : 172. — Susi = Péchy Sándorné, Kazinczy nővére (Zsuzsánna). Pepi = Péchy Sándorné fia : József.

5509. (1803/a.) 254. l. *Jenisch Dániel* berlini ev. lelkész († 1804) nyelvészeti művére nézve l. *Lev.* V : 550. VII : 589. — 255. l. *Márton József* grammaticája *Versuch einer ausführlichen praktischen ungarischen Sprachlehre für Deutsche*. Kassa, 1810. c. alatt jelent meg. Néhány sorral alább Kazinczy már *Márton Lexikonáról* beszél, mely alatt nyilván az új német-magyar és magyar-német szótárt érti, melynek első része Kassán, 1799-ben, második Pozsonyban 1800-ban jelent meg. Második kiadása, melyre Kazinczy is utal, t. i. hogy «újabban s igen bőven adja ki Lexiconát» (255. l.), mint javított és bővített kiadás két kötetben 1810—1811-ben jelent meg. Verseghyé nyelvtana *Ung. Sprachlehre* 1805-ben, Pesten, a *Debreceni Grammatika* 1795-ben jelent meg. Kilencen írták : Hunyady Ferenc, Benedek Mihály, Gál András, Szilágyi Gábor, Kocsi István, Domokos Lajos, Szikszay György, Böszörményi Pál, Domokos Imre. (I. K. 1925 : 122. lap és 1927. 3—4. füz.) Révai Grammatica Elaboratorja 1803—1806-ban jelent meg Pesten. — 255. l. *Márton* a Napoleon proclamatiójának lefordítása után «azonnal szaladt Ő Exc. Wrbna Urhoz» szövegben *Wrbna* neve helyett R. Kiss István *Marel* nevét említi. (Az utolsó nemesi fölkelés. I. k. Bp. 1909. 83—84. l.) — Berzeviczynek Kazinczyhoz írott ama levele, melyből Kazinczy a 225. lapon 4 sort idéz, ismeretlen ; lappang valahol, vagy megsemmisült. — 256. l. : «Azt a' nagy embert, a' kinél az emberiség története nagyobbbat nem mutatnak» célzás Napoleonra. — 257. l. 2-ik sorban Nanai helyett *Kassai* olvasandó. *Schewerley Mátyás Dániel* Sárospatakon a német nyelv tanára volt 1809—1810-ben. Lásd *Lev.* VII : 566. Szinnyei id. m. 12 : 389. h. — 258. l. Berzeviczy tiltott munkája alatt *De conditione et indole rusticorum in Hungaria* c., a censor által nem engedélyezett, de címlap nélkül 1806-ban Máriássy József által kinyomatott művét érti. (Szinnyei id. m. 1 : 983.) V. ö. Concha Győző : *A kilencvenes évek reform-eszméi*. Bp. 1885. c. művével. (O. K. 498—99. sz.) 233—241. lap.

5511. (1823/a.) Kazinczy *napa*-ja : Gróf Török Lajosné, szül. Roggen-dorf Alojzia ; *sógora* : ifj. gr. Török József (Pepi neje : báró Vécsey Mária). Dellvó = *D'Ellecaux Fülöp*, ki gr. Török Lajos leányát, Máriát, vette nőül. — Báró Vécsey Miklós szatmári főispán és v. b. t. t., ennek leánya volt ifj. gr. Török József neje. (Nagy Iván, id. m. 11 : 305.) — 263. l. : «Nyomorúságba hozott engem az öcsém, t. i. József öccse, akiről tudjuk, hogy anyagilag jelentékenyen megrövidítette Kazinczyt. Lásd az 5585. sz. levelet 1824 febr. 9-ről.

5513. (1887/a.) A címzett, ifj. Gróf Gyulay Lajos, nevelője a levél elején is említett Döbrentei Gábor volt. (*Lev.* VII : 313.) «A korona az izzadó» kifejezés bibliai ; II. Tim. II : 5. értelmének rövid kivonata. — 265. l. Döbrenteinek Kazinczyhoz 1810 nov. 13-án írott levele ismeretlen. —

265. l. Az *Erdélyi Múzeumnak*, melyet Döbrentei szerkesztett, csak 10 füzete jelent meg 1814—1818-ig Kolozsváron. — *Gr. Bethlen Imre* kamarás, Küküllő, majd Alsó-Fejérmegye főispánja, író († 1834). I. Szinnyei id. m. I : 1020. — *B. Wesselényi József*, Farkas fia, Középszolnok vármegye adminisztrátora volt, mikor Kazinczy Erdélyben járt. *Lev.* XVIII. 534. l. L. a 1213. sz. levélhez fűzött jegyzetet. Kazinczy sokszor említi leveleiben. — *Gróf Teleki Pál*, Károly fia, a tudományok és a hazai nyelv barátja (Nagy Iván id. m. II : 91), kinek neje Macskásy Klára volt. — *Báró Apor József* kolozsvári plébános, aki apáttá lett. † 1813. (*Lev.* VIII : 397., 481.) V. ö. Nagy Iván id. m. I : 55. — *Cserey Farkasra* († 1842) nézve lásd Szinnyei id. m. II : 288., *Cserey Miklósr*a nézve pedig († 1844.) Szinnyei id. m. II : 296. — 266. l. Szemerénk = Szemere Pál t. i.

266. l. Egy nagy hazafi 100.000 frt pályabért tűzött ki, t. i. Sándor István (*Lev.* VIII : 322); Pyber Benedek 300 frttal megszerzvé. V. ö. *Lev.* VIII. 1886. sz. levéllel, melyben az új pályatételtől is szó van. *Dr. Kovács Mihály*, orvosdoktor. Szinnyei id. m. 6 : 1340. *Dr. Bene Ferenc*, pesti egyet. orvostanár, † 1858. Szinnyei id. m. 1 : 820. *Szűcs István György*, egyet. tanár, † 1821. Szinnyei id. m. 13 : 1174. — *Fejér György* theol. doktor, prépost, kanonok, az egyetemi könyvtár igazgatója, a Codex diplomaticus szerkesztője, † 1851. Szinnyei id. m. 3 : 253.

Pyber Benedek (györkényi). *Lev.* VIII. 200., 633. l. — Szemere tervezett Aurorája nem jelent meg. *Aurora* (Hazai almanach) címmel Kisfaludy Károly indított évkönyvet 1822-ben, mely 16 évfolyamból áll. (1838-ig.) Szemere ugyane címmel 1834 és 1835-ben szerkesztett évkönyvet. Szinnyei id. m. 13 : 680.

5514. (1932/a.) 268. l. Kossuth László sátoraljútjhelyi fiscalis volt, Kossuth Lajos édesapja. — *Szemere István* Zemplénmegye első alispánja, consiliarius. † 1824. (*M. P.* 397. l.) A levél szövegében az Ispán szó elől elmaradt a V. betű (= Vicc).

5515. (1950/a.) A levél első sorában említett s csatolt, de már hiányzó. Epistola címe: *Kecskeméti Floribus Phocidensis Római Arcashoz*. 1811 febr. 21.-én írta. Közölte Kazinczy Berzsenyihez küldött levelében is. (*Lev.* VIII : 362. V. ö. Kazinczy összes költeményei. Abafi-féle kiadás. Bp. 1879. II. 45. «Egy Arcashoz» címmel s a 260. lapon magyarázó jegyzettel. V. ö. *Erdélyi Múzeum*. 1907. 396. 2. jegyzet. — *Tometzi (Toméczy) Ferenc* piaristára nézve lásd a *Lev.* VIII : 1952. sz. levelét s a 649. lapon olvasható jegyzetet. — *Koros = Koros Imre*. Kenderessy = *Kenderessy Mihály* gubernalis consiliarius († 1824). (*M. P.* 386. l.) — A Wesselényihez írt epistolát lásd Kaz. összes költem. II. k. 141. l. és jegyz. : 240. l. A Csereyhez írott u. ott a 40. lapon (jegyz. 256. l.) olvasható. — 272. l. Kazinczy epigrammái alatt a *Tövisek és virágok* c. Széphalmon (Sárospatak). 1811-ben nyomtatott művét kell érteni. A pataki plebanus 1811-ben *Tulsiczky András* volt. 1805—1834-ig működött Sárospatakon. Alul a 6-ik sorban kefelejté helyett *kifelejté* olvasandó. Kazinczy e levelére írta válaszul Cserey Farkas a 8-ik k. 394. lapján olvasható 1963. sz. levelét.

5516. (1951/a.) *Ragályi Tamás* consiliariusra nézve lásd *M. P.* 394. Szinnyei id. m. 11 : 429. l. — Az Epigrammák alatt itt is a *Tövises és virágok* (1811) értendők. — *Poos* = *Poóls András* (csenkeszfai) ref. lelkész, költő. († 1812.) *L. Szinnyei id. m. 10 : 1424.* — *Mátyási József* pesti, majd kecskeméti ügyvéd, költő. († 1849.) *L. Szinnyei id. m. 8 : 887.* Verseit néme-lyek összetévesztették Csokonai verseivel.

273. l. *«Pataki Lúdhattyám»* alatt Lácza Szabó József sárospataki ref. lelkész és tanárt érti, aki ellen írta Kazinczy A' *lúdhattyú* c. epigrammáját. *Kaz. összes költem. I. 107. l. 265. l.* (jegyzetek). Lessing Minna v. Barnhelm-jét Kazinczy fordította le. Megjelent Budán, 1834-ben. — Puky = Puky Ferenc. — *Balkay Pál* egri festő, kit Kazinczy Bécsből hozott magával. (*Lev. VIII : 162. l.*) — *Jót (é)s jól* — így kezdődik Kazinczy-nak *A nagy titok* c. epigrammája (*Összes költem. I : 86., 248.*), melyet 1808 okt. 14-én írt Balkay Pálra s Verseghyre gondolva. — *Dókus László* ujhelyi fiscalis, alispán, követ. *L. Szinnyei id. m. II : 965. l.* — «egy . . . pályairást készítván . . . a' Puky által kértett Spiritus (Szellem) 's a' Balla által kértett Universum (egyetem) szavak eránt.» Erre nézve v. ö. «Midőn Cons. Puky Ferencz a Hazai Tudósításokban (1811) a spiritusra kért szót, Balla Antal pedig az universumra, Szemere Pál rávett, hogy a . . . szellet és az általam koholt *egyetem* szót egy Pályairásban tegyem ismeretessé, meg-rtam a Pályairást.» (*Lev. X : 504.*)

275. l. : *A Római Arcúshoz (Tometzi Ferenc* piaristához) c. epistolát 1811. február 21-én írta Kazinczy. Lásd az 5515. sz. l. fűzött jegyzetet.

5517. (1961/a.) *Matolay Gábor* fiscalis, a gr. Szapáry homonnai házá-nak directora. (*Lev. XII : 89. l.*)

5518. (1973/a.) A címzett, *Gábry István*, gibárti birtokos volt. (*Lev. VIII : 656.*) A levél végén említett *Fáy András*, Gábry sógora (8 : 656.).

5519. (1990/a.) A 278. l. eml. *Okolitzanj (János)*, eperjesi táblai jegyző és praeses, kamarás, zempléni alispán, majd tornai főispán. † 1820. (*M. P.* 391. *Lev. VI : 556. l.*) Szinnyei id. m. 1248. Lásd az 5527 és 5566. sz. leveleket s a hozzájuk fűzött jegyzeteket.

5520. (2008/a.) Kazinczy öccse alatt itt testvérét, Miklóst érti, kinek felesége Beóthy Victoria volt. Őt nevezi *Viki*-nek. *P. E.* 356. l. — Szulyovszky Menyhért, Kaz. fogolytársa, kiről többször megemlékezik leveleiben.

5522. (2019/a.) A levél második kikezdésében említett *Kápolnay Antalra* nézve lásd az 5564. sz. levelet. — 283. l. Cserey Farkashoz írt episto-lát lásd *Kaz. összes költem. II. 40. l.* A Cserey Miklóshoz írt sonett címe : *Fény és Homály.* (*Összes költem. II. 50.*) — *Nagy Sámuel*, rézmetsző szül. 1783-ban Nagyenyeden. † 1845-ben. (Éber L. : *Művészeti Lexikon.* 530. l.) — Gr. Teleky Mihály, Erdély kancellárja, államférfi. Lásd Szinnyei id. m. 13 : 1419.

5523. (2054/a.) E levél válasz Ragályi Tamásnak Miskolcra, 1811. aug. 9-én Kazinczyhoz küldött levelére (*Lev. IX : 2051. sz.*), melyben arról értesíti, hogy eljegyezte Ragályi Magdolnát. — *Pölitx Károly Henrik Lajos*, a bölcsészet tanára a lipcei egyetemen. Sz. 1772. † 1838. *Annalisok* = *Annalen der Literatur und Kunst in dem Oesterreichischen Kaiserthume*. A jún. szám 304—317. lapjain olvasható Szabó Dávid Aeneisének recenziója Kazinczytól. Kazinczy *Tövisék és virágok*-jának recenziója pedig Kis Jánostól, a jún. füzet 317—328. lapj. olvasható. E levél is igazolja, hogy Kazinczy a Napoleon-imádók közé tartozott, amit egyébként a Napoleon és Mária Lujza esküvőjére írt *Nagyság és szépség* c. ódája is kifejez. Írta 1810 márc. (*Lev. I : 13, 182. l.*)

5524. (2066/a.) A harmadik kikezdésben llaverčanyi nyomdahiba *Havercamp* (Siegebert) neve helyett, aki a görög nyelv- és történelem tanára volt Leydenben. Sz. 1683. † 1742. (*Lev. VIII : 611. l. is szó van róla.*)

5525. (2074/a.) E levélben említett *Kortsmá Pál* zemplénmegyei esküdt volt. — *Szögyényi Ferenc* főszolgabíró Szabolcsban, azután másodalispán Zemplénben. (*M. P. 400.*) — Bacskai keresztnéve János volt. (Felelése Pap Erzsébet.)

5526. (2102/a.) Az első kikezdésben az «a' mi Idolomunk» alatt Goethét kell érteni. — *Szentgyörgyi Gellért*, pálosrendi szerzetes Sallustiusfordítása : *Cajus Sallustius Crispus*. Sz. magyarázatával. Előrebocsátotta bevezetését a classicusok ismeretébe Jankovich Miklós. Buda, 1811. Két kötet. L. Színnyei id. m. 13 : 726. — József úr alatt Ragályi József, a consiliarius József fia († 1817) értendő. (*M. P. 394.*)

5527. (2426/a.) «Ich bedauere den Tod Ihrer verehrten Mutter.» (291. l.) Kazinczy édesanyja : Bossányi Zsuzsánna † 1812 nov. 14-én Érsemjénben, 72 éves korában. Lásd az 5566. sz. levelet s a hozzáfűzött jegyzetet.

5529. (2432/b.) *Szörgh Sámuel* Lexicona alatt kétségkívül ily című művét érti Kazinczy : *Tkintetes, Nemes Borsod vármegyének, mint a nemzeti nyelv egyik pártfogójának alázatosan ajánlja 1806-dik esztendőben*. Pesten, 1806. A 13. lapon ily szakasz kezdődik : «A Magyar Törvénykezésre szolgálható Szók és Kifejezések.» (13—36. l. 500 latin-magyar szó.) — A 2. sz. alatt említett Lexicon címe : «A beszélt írás módjának saját szavai.» Pest, Pilis és Solt vármegyéknek rendelkezéséből. Pest, 1806. 2-ik kiad. 1807. — A 3. sz. a. említetté : *Észrevételek a magyar nyelvről a polgári igazgatásra alkalmaztatásáról*; az oda tartozó kifejezések gyűjteményével, melyeket a haza eleibe terjeszt Veszprém vármegye. Veszprém, 1807. (Írta Pápay Sámuel.) A 4. számúnak (Szirmay Antalé) címe : *Magyaroztatja azon szóknak, melyek a magyarországi polgári s törvényes dolgokban előfordulnak*. Kassa, 1806. — Érdekes, hogy a Kazinczy által e levélben értelmezett *Processus* szó mind

a négy lexiconban *per*, *ügy* vagy *perfolys* jelentéssel van visszaadva s egyikben sincs *járással* fordítva (ahogyan Kazinczy fordítja). A *Districtus* szó Szirmaynál és a veszprémiében fordul elő *kerület* jelentéssel. Úgy látszik, hogy Kazinczy emlékezetből idézett s ezért tévedett a *Processus* értelmezésénél.

5530. (2440/a.) 294. l. Figyelemre méltó, hogy a *rendes* szó itt *érdekes*, *különös* jelentéssel szerepel.

296. l. Kézy Mózes, pataki tanár külföldi időzése alatt (1810–13) a Párizsba való menetel főcélja a Polytechnika iskola megnézése volt, azért, mert a sárospataki főiskolában ez időben egy Polytechnicum felállítását tervezte az előjáróság. A terv azonban anyagi erők hiánya miatt nem valósulhatott meg. — 297. l.: «Kevés értékkel vagyok» = kevés a pénzem. — 298. l.: *Gróf Teleki Sámuel* kancellár életrajzát lásd Szinnyei id. m. 13 : 1425.

5531. (2487/a.) 298. l. «En az anyám halálára most nyomtattatok valamit, a' mi példa nélkül van.» Kazinczy édes anyja halálára ily című füzetet írt és adott ki: *Özvegy Kazinczy Józsefné, szül. Bossányi Susánna emlékezete*. Írta első szülöttje Kazinczy Ferencz rokonainak és barátjainak gyászlevél helyébe; maradékainak a dolgok tudása végett. S. Patak, 1813. — 299. l. «Goldsmittnak németre Kosegarten által fordított Római Történetei.» Kosegarten c. fordításának címe: *Goldsmith's Geschichte der Römer*. Leipzig, 1792–95. 3 Bände. — A 300. lapon olvasható epigramma címe: *Venus callipygos*. (Összes költem. I. 59.)

5532. (2583/a.) *Egei Mihály* tanulmányait a sárospataki főiskolában végezte. 1772. jan. 29-én subscribált, vagyis ekkor lépett a felsőbb tanfolyam hallgatói közé. V. ö. az 5541., 5544., 5547—5550., 5552. sz. levelekkel.

5533. (2590/a.) E levéllel vonatkozásban állanak a köv. levelek: 5471., 5519., 5538., 5566. sz. A levél végén említett Koczok = *Koczok István*, Kazinczy barátja, sárospataki volt iskolatársa. 1771. febr. 6-án subscribált s löcsei ügyvéd lett. (Lev. IV : 623. VI : 193., 220., 246., 558. l.) A levélben említett kölcsönökre vonatkozólag Kazinczynak páratlanul pontos elszámolása eredetiben ránk maradt.

5534. (2688/a.) Szabó András *Philosophiára vezető értekezések* című dolgozata az *Erdélyi Múzeum* 1814-iki évfolyamában jelent meg. (90—113. l.) — *Patak Mózes* 1807-től ifj. Wesselényi Miklós báró nevelője volt († 1815). A római poesis történetei c. cikke az *Erdélyi Múzeumban* jelent meg 1814-ben (I. 114—141. l.). Lev. XI : 538. Szinnyei id. m. 10 : 495.

5535. (2688/b.) Ez az elől csonka levél valószínűleg *Szűcs Dániel*, petneházai (Szabolcsm.) ügyvédhez van írva. (L. az 5556—58. sz. leveleket.)

5536. (2711/a.) E levél csonkán, kihagyásokkal megjelent a XII. k.-ben 2711. sz. alatt. *Grüner* metszéről és *Psychejéről* lásd: Lev. XIII. 295—296. l. A IX., X. s XII. kötetben is több helyen szó van róla.

5537. (2840/a.) E levélnek mintegy 16 sora olvasható Kazinczynak Sáros Pálhoz 1815. jan. 4-én írott s a lipcsei 1846-iki kiadásban s a *Lev.* XII. k. 2817. sz. a. közölt levele gyanánt. (Gondatlan másolatról volt közölve az *IK.* 1915-iki évf.-ban.) A 311. lapon említett *Korácsnyi Palens* a sárospataki collegium igazgatója által az egyházkerület ref. egyházközsegeihez az ünnepi diák által küldött nyílt levél, melyben méltatja az ünnep jelentőségét, s adakozásra hívja fel a híveket. Szathmári = Szathmári Paksi Dániel sárospataki th. tanár, kinek *Keresztyén hittudomány* c. műve Sárospatakon 1815-ben jelent meg két kötetben.

5540. (2894/a.) *Csehy József* kapitányról l. *M. P.* 375. Szinnyei id. m. II. 238. Kazinczy munkájának Pesten, 1815-ben megjelent IV. kötete előtt Csehy képe alatt cz olvasható: Csehy József, Első rendű Kapitány a' Császárr' nevét viselő Magyar Lovas Ezrednél született Olgyán 1718. Martz 2-d egy Orosz Ágyúgolyó által elesett Lithauniában 1812 Septemb. 20-d.) *Lev.* II: 600. I. «Élete munkáimnak egyik kötetében fog állni sok töredékjeivel hozzánk írt leveleinek.» Kazinczy e terve nem valósult meg, Csehy élet-rajza a 9 kötetes gyűjteményben nem jelent meg. V. ö. *Lev.* XII. k. 571. s köv. I., hol közölve van Csehy testamentoma is. Arcképét rézmetszetben kiadta Kazinczy, munkái VI. kötetében. — *Spissich (János).* V. ö. *Lev.* XIV: 241., 425., 458., 538., 557. Szinnyei id. m. 12: 1359.

318. l. «E napokban indulok felcséggemmel és hét esztendőös leányommal Bécsbe, hogy onnét két leányimnak . . . egy francia nevelőt hozzak.» E bécsi tartózkodásáról szól Kazinczynak alábbi érdekes följegyzése:

A' Bécsi Polizey, velem. 1815.

Nevekedni kezdvén leányom, egy francia nyelvű Nevelőről gondoskodám, 's másoknak tanácsára a' Hernalsi leány nevelő-ház' Asszony Directorának írtam, hogy számomra válasszon egyet. — A' Feleségemnek azon örömet akarám adni, hogy lássa meg még egyszer a' Bécsi Salesiának Klastromát, hol 16 esztendőös koráig 's 9 esztendeig neveltetett, 's anyjának felöltöztött Apácza két testvéreit; 's így vele és Zseni leányommal hazúlról April. meg indúltam 's . . . Bécsben meg érkeztem.

A' két Apácza meg vala kérve előre, hogy nekünk a' Klastrom' szomszédjában szerezne szállást, mert Feleségem minden üres idejét köztök akarja töltetni, 's azok felelték, hogy a' szállás készen vár. Felérvén Bécsbe, meg állánk a' Klastrom előtt, 's én beugram, meg rántám a' csengettyűt, 's kértem a' rostalyukú bádog ablak megett ült, hogy hozzám a' két Gróf Rogendorff Kisasszonynak egyikét vagy másikat hívatná le. Az tudni akará nevemet. Sind Sie das lieber Vetter, mondá nekem a' rostalyukú ablak mellől Stanislas, a' mind két szemére vakká lett idősbb testvére a' napomnak; und wo ist unsere Sophie? Sie werden bey uns logiert.

Nein Ew. Gnaden, felelék, ich bleibe von Sophie nicht einmal für die ein paar Wochen, die wir hier zu verweilen gedenken, entfernt. Stanislas azt felelé, hogy a' Klastromnak egy külső udvara is van, hol két Uraságok tarthatnak szállást; az egyike ezeknek falun tölti a' nyarat, 's szobái ingyen lesznek szolgálatunkra. A' szekér tehát beáll.

Midőn más nap reggel még ágyban volnánk, frajczimmerünk, egy német leány belép hozzánk, hogy valami Asszonyosság akar velünk szállani. — Én, úgymond, Generalis Gróf Büssyné vagyok, szül. Bárá Luzsinszky, Győr tájékáról, Ti még nem gondoskodhatátok asztalotok felül, 's férjem kér, ebédeljetek nálam. A' Generalisné ugyan azon udvaron tarta szállást.

A' már ősz, de még eleven Generalis francia izlésű és könyöségű ember volt, a' Generalisné vénnek tetszék mellette; ő szép soha nem volt. Ebéd után ők is a' Városba mentek 's gyalog. Sophie nénejiért a' Klastromban maradt. Én késő tértem meg a' theatrombol a' leányommal.

Midőn a' Generalis haza tért, kérdést teve, ha a' háznál vagyunk e; feleségestől együtt meg látogatók Sophiet, 's kérték, vacsoráljon velek. Sophie fel ment.

Asszonyom, mondá Bussy, én ebédután a' Városba menék, 's el beszéllém, melly szép ismeretséget csináltam férjeddél, mint örültem, hogy kedves és oktató társaságában tölthettem egy két órát, 's eljédvé hallám, hogy neki Catechismusa volt, hogy ő fogságot szenved. Igen is Generalis Úr, felele Sophie, *et il en est fier*, ezt veté mellé, 's csak később ezt, *mert már most kiki tudja, hogy ártatlan volt*. Szólljon Generalis Úr vele, ha tetszik, ő nem pirul szerencsétlensége felől szállani.

Estve mingyárt Sophie nekem ezt el mondá, 's én nevettem. A' Polizeynak, mondám, gondja vagyon rám; de azt előre tudtam. A' Generalis más nap is ebédre híva. Uram, mondám neki, a' feleségem tudatá velem, hogy te tudósítva vagy szerencsétlenségem felől. Az nem engedé, hogy legkissebbet mondjak, 's néhány ízben szavamba ugratott, hogy más tárgyra fordícsom.

Nekem a' világ dolgaira nem volt gondom; nekem nem a' Congressus kelle, hanem képek, kertek, theatrum. Bécsi multságomnak az az öröme is leve, hogy jelen leheték, midőn a' Göthe Iphigeniáját játszá. — Velem lévén mindég Zseni és Fräulein Loyan, a' Császári lózsi alatt fogtam helyet, hogy jobb karom hozzá ére az alsó lózsi karfájához, 's benn ott két csillagos Úr üle, a' Szent István keresztjével. Zseni csak magyarul beszélt, 's nem érté mind, a' mi a' színen mondatott. A' két Úr le nem voná szemét a' gyermekről, ki itt talpon álla székén, 's jobbjaival nyakamat ölelte körül. — *Welche Sprache spricht doch das Kind?* kérdé egyike a' másikat. — *Ma fille ne parle aucune autre langue que la hongroise*, mondám nekik, magamat tisztelettel meg hajtván. — *Ah, la petite hongraise! la petite hongraise!* mondá a' két Udvarnok. 'S fogadom, hogy akkor estve nem egyébből folya beszédek a' vacsoránál.

A' Polizeytol nem volt semmi bántásom, mert rá okot nem adtam, 's a' ki tiszta, nem retteg. De az ártatlanság nem menti meg az embert a' bajtol. — Harmad nappal az előtt hogy Bécsből elindulánk, a' mint estve szállásomra értem, Sophie jelenti, hogy Gróf Armansterg holnap reggeli 9kor magához vár; vigyem hozzá papirosaimat. Nem értteted jól izenetét, mondám; soha nem hallottam nevét. — *Sophiem kezembe adá komornyikja sorait.*

Kelepczében vagyok, mondám, 's egész éjjel nem hunytam be szememet. De szóljak e Sophienak? Hát ha rettegésem haszontalan? Elvégeztem, hogy nem szóllok.

Nyolcz óraker mondám neki: Kisérj be a' kapuig; a' nap gyönyörű. A' glacin összecsókolám ötöt és a' gyermekét, 's mentem.

Be érvén a' komornyik' sorai szerint az Urak úczájába, 's látván a' ház számát, rá ismerék a' Lichtenstein Herczeg házára. Gróf Armansperg itt? kérdém a' portástól. Austriai? «Nem az: Bajor.» — Hála Istennek, kiálték, úgy rettegésem hasztalan volt.

Cselédjei csizmákat viasszozának a' folyosón. — A' Gróf fenn van? Excellenz? — Nem az.

Egy fiatal kövérke Őr frakk nélkül, nyitott inggel kinéze az ablakon. Gróf Őr, mondám, én meg jelentem parancsára. — A' Gróf megzavarva látszott.

Sie nehmen Copiren?

Was für Copiren?

Nun, was Ihnen vorgelegt werden wird.

Nem értettem. — Uram, Gróf Őr megtévedésben lesz; talán Auto-graphiai dolgokat ért a' szón. Ha a' darabokat még nem bírnám, igen is kész leszek alkuba ereszkedni.

Mint én nem értettem a' Grófot, úgy a' Gróf nem engem. Most tehát neki erészkedék a' magyarázatnak. Ő egy Notát akar beadni a' Congressusnak a' királya nevében, 's a' Polizeyhoz küldé egy szép Iróért, 's a' Polizey neki engem neveze meg. Már harmadik ízben látja magát megcsalva; mert neki mutatja mind culturám, mind külsőm, hogy én nem arra vagyok teremtve, hogy kenyeremet másolással keressem.

Köszönöm a Gróf Őr jó vélekedését, mondám neki, én valóban parancsát csak azért sem tellyesíthetem, mert már holnapután vissza térek az én sehr geliebtes Vaterland-omba * Magyar Országgra. Gróf Őr a' bécsi Polizey alacsonyosságát nem értheti, nekem pedig azt magyaráznom nem szabad; de óhajtanám, hogy Gróf Őr venné magának azt a' fáradságot, 's tudakoznók, mi forog itt fenn, hogy ezt a' nem tiszta mesterséget érthesse. Rólam kártétel nélkül pattan-le a' tompa nyíl.

Ezzel tőle el-válék, 's repültem feleségem 's leányom karjai közzé, 's elbeszélém Sophienak, mért töltém álmatlanul az éjt.

[Kraynik Ferenc másolatában. Ducsay Dénes tulajdona.]

5541. (2937/a.) A levélben említett s ahhoz csatolt obligatorialisok minden valószínűség szerint azonosak az 5532. sz. levél után közölt copiakkal. V. ö. az 5532., 5544., 5547., 5548., 5549., 5550. és 5552. sz. levelekkel.

5542. (2940/a.) György József szül. és tanult Sárospatakon. Előbb Lőcsén volt tanár, majd tábori pap a zempléni fölkelt nemességnél, azután 1810—1815-ig újhelyi ref. lelkész. Újhelyből Szatmárnémetibe távozott, hol 1852-ben beköv. haláláig működött. 1836—1848-ig a szatmári egyházmegye esperese volt. (Lásd Kiss Kálmán: *A szatmári ref. egyházmegye története*. Kecskemét, 1878. 320—321., 213—230., 236. l.) Kazinczy 1814—1818-ig

* in mein sehr geliebtes Vaterland, mondván, 's expressióval az epithetumot a' maga adverbiumával.

volt az ujhelyi ref. egyházközség főgondnoka. «Amit ez idő alatt tisztében végzett, az az ujhelyi ref. egyházközség történetében korszakalkotó volt nemcsak reális eredményekben, hanem szellemileg is.» Lásd Fejes István: *Kazinczy, mint a sátoralfajuhelyi ref. egyház főgondnoka. Prot. egyh. és isk. lap.* 1873 : 903. s köv. h.)

5543. (2951/a.) A *Mondolatra* adott válasz címe: *Felelet a Mondolatra néhai Bohoggi Gedeon urnak.* Pesten, 1815. (Névtelenül.) Írták: *Szemere Pál és Kölcsény Ferenc.*

5545. (3078/a.) *Őri Fülepe Gábor* 1797. júl. 7-től 1823 jún. 25-ig volt a tiszáninneni ref. egyházkerület püspöke. Életét l. Szinnyei id. m. 3 : 864.

Major József 1816—1830-ban beköv. haláláig volt ujhelyi ref. lelkipásztor. Életét l. Szinnyei id. m. 8 : 384.

5546. (3084/a.) «Mosolygom a' Szathmáriak cselekedetét.» E kifejezés célzás arra, hogy Szatmár vármegye Beregszászi Pálnak «ezer forintnál többet gyűjte jutalmul azon hazafiúi hűségéért, hogy a' Nyelvet annak gonosz rontója ellen védelmezte.» *Lev. XIII* : 379. Voss = *Voss János Henrik* német költő, jeles műfordító. Sz. 1751. † 1826. A klasszikus költők műfordításaival tűnt ki. (Homeros, Vergilius, Ovidius, Hesiodus és Orpheus, Horatius, Theocritus, Bion, Moscus, Tibullus, Aristophanes, Propertius stb. műveit fordította le.)

5547—5550. *Egei Mihályra* nézve olvasd az 5532 sz. lev.-hez fűzött jegyzetet.

5551. (3293/a.) Prof. *Szabó András* bölcséletíró, gr. *Teleki Sámuel* könyvtárnoka, akiről Kazinczy többször megemlékezik leveleiben. (XIII : 286. XIV : 232., 246., 250., 430.)

Piranesi (Giombatt. Cav. szül. 1707. † 1778.) kötetei alatt *Le antichità Romane.* Rom, 1756. c. négykötetes művét érti Kazinczy. — *Museum Pio-Clementinum.* E hatkötetes művet említi Kazinczy a XIV. k. 230., 246., 258. l. is. — Prof. *Korásznai (Tóth) Sándor* deák oratioja alatt nyilván Gr. *Teleki László* felett 1778-ban tartott Laudatio funebris c. művét érti, mely 1779-ben jelent meg, többek gyászbeszédével együtt.

Choiseul-Gouffier az *E. L.* (155. l.) szerint konstantinápolyi francia követ. (*Lev. XIV* : 258., 542.)

*Bárá Natácz István*ról l. Szinnyei id. m. 9 : 798.

Mártonfi György püspökről : *Lev. XIV* : 281. l.

Kézy Mózes. sárospataki tanárról lásd Szinnyei id. m. 6 : 179.

5553. (3376/a.) *Consiliarius Kenderesi Mihály*ról többször említés van a *Lev. XIV.* kötetében. V. ö. *M. P.* 386.

5554. (3440/a.) Címzett, Szent-Iványi Bugomér (Vince Gottfr.), Szent-Iványi László († 1821) és Básthy Mária fia «Nógrádmegye alszolgá-

bírája, utóbb táblabírája, nagy olvasottságú, művelt hazafi, kinek e megyében akkor legszebb és legbecsesebb könyvtára volt». (Nagy Iván, id. m. 10:634. l.) — *Szent-Miklós Aloyz* ügyvéd és birtokos. Életét I. Szinnyi id. m. XIII:765. «Kazinczy utmutatására kezdett az irodalom téren haladni.» V. ö. M. P. 398. A *Lev.* 13. és 14. kötetében többször van szó róla. Kazinczy *Messziására* nézve, melynek nyomtattatni kellett volna, lásd a XIV. k. 520—21. l.

5555. (3444/a.) A címzett valószínűleg József, kivel és Juliánna hugával közös, osztatlan birtokrészük volt. (V. ö. *IK.* 1912 : 320. l.) Puky (László) consiliariusra nézve lásd : *Lev.* XIV : 298., 539. M. P. 393. — «Dercsényiné testvérünk» — Kazinczy Julianna, Kazinczy Ferencz huga. *Dercsényi Jánosné.* — Bátyánk Krajnik úr = *Krajnik József*, kinek neje volt Kaz. Klára, Ferencz húga.

5556—5558. A címzett, Szűcs Dániel, petneházi ügyvéd volt, akit Kazinczy megbízott azzal, hogy 1813-tól kigazdálknak adja bérbe a földeket. (Kazinczynak József öccsével volt közösen birt osztatlan birtokrésze.) A jövedelmet is Szűcs D. kezelte. A gazdálkodás azonban «így is sok bajlakodással és kevés haszonnal járt»: «a földek egy része több éven át víz alá került, 1816-ban országosan rossz termés volt, ezekhez járult a kétszeri devaluatio, úgy hogy Szűcs D. jelentése szerint 1817-ben már senki sem tudott fizetni s oly nagy volt az ínség, hogy a vármegyének kellett a nép élelméről, vető magváról gondoskodni. Kazinczy «únván a gazdálkodás ezen módját», már 1814 őszén megkínálta Sz. D.-t, mint helyben lakót: nem volna-e hajlandó bérbevenni az egészet; de úgy látszik, nehéz feltételeket szabott, mert Sz. D. nem vállalkozott. 1816-ban újra ezt óhajta, de mint Sz. D. 1816. ápr. 19-én jelenti: «a' kívánt árendális feltételekkel sem a' nemes urak, sem a' zsidók, sem a' beregi szegénység nem veszik ki», annál kevésbbé, mert a földek nagy része ekkor is víz alatt volt.

Ilyen előzmények után s miután 1818. kora tavaszán öccsével megosztotta a birtokot: 1818. márcz. 23-án megkötötte Szűcs Dániellel a bérleti szerződést 20 évre, úgy hogy ez a tőkét (5000 frt) előre lefizeti s így Kazinczy a kamatok leszámítása után 400 frt helyett csak 100-at kap évenként. Nyomasztó szükségétől kényszerítve azonban pár év múlva (1824. okt. 1-én) újabb szerződést köt vele, mely szerint 1825. jan. 1-től számítandó 25 évre zálogos birtokul köti le jószágát, hogy újabb 2000 frt tőkét kapjon kölcsön.» Lásd még az 5592. sz. levelet és dr. *Badics Ferenc* jegyzeteit az *IK.* 1912. 320—328. lapján közölt levelekhez és szerződésekhez.

5559. (3586/a.) Ez a levél válasz ifj. gr. Török Józsefnek Kazinczyhoz és nejéhez 1818. jan. 31-én kelt s a XV. k. 3551. sz. a. közölt levelére. A hozzácsatolt jegyzetek a 641—45. l. olvashatók. — Gr. Török Marie, gr. Török Lajos leánya, Kazinczy sógornője, D'Ellevaux János Fülöp Ernő neje. — Kossuth (András), zemplénmegyei fiscalis. (*Lev.* XII. : 608.) —

Dókus József szolgabíró volt Újhelyben, *Nyomárkay József* fiscalis ugyanott. (Lev. 15: 495., 645., 647. l. V. ö. e levelet a Vay Józsefhez írottakkal: 5511—12., 5514. sz.)

5560. (3613/a.) 343. l. «Ich wünsche dir Glück ... zur Geburt eines Sohnes.» Az újszülött fiú, akihez Tantsits Kazinczynak szerencsét kíván: *Bálint*, aki 1818. jún. 13-án született s akit jún. 15-én Vályi Nagy Ferenc sárospataki tanár, Kazinczy bizalmas barátja, keresztelt meg Kazinczy házában. V. ö. a 3611., 3612. és 3613. sz. levelekkel.

5561. (3628/a.) E levél írója, Liptay, valószínűleg a tolnai főispán tisztartója lehetett. Méltóságos címmel tiszteli meg Kazinczyt, nyilván tévedésből. E levél papirosának tisztán maradt részén, a címzés felett és alatt, Kazinczynak Majthényi Lászlóról szóló ama följegyzése olvasható, amelyet az 5496. sz. levélhez csatolt jegyzetben közöltem.

5562. (3656/a.) *Markos Mihály* ugyanaz, aki Bilkey Ferenczel 1818. okt. 1-én és 2-án meglátogatta Kazinczyt. *M. P.* 390. l. — Traján-nak hívták Kazinczy ménlovát. Emil, Zseni, Thalia, Bálint: Kazinczy gyermekei. — *Loyzi*, Kraynik Józsefné fia, aki később Bossányi Zsuzsánna érsemjéni birtokának egy részét örökölte.

5563. (3658/a.) Ez a levél vonatkozásban áll a családi peres ügygel; v. ö. az 5514. sz. levéllel. A levélben említett *Szatmári*, akihez a mellékelt levél intézve van, Szatmári Király József szabolcsmegyei első alispán, consiliárius. (Szül. 1750. † 1819.) *M. P.* 396. — «Urambátyám K. P.» = Kazinczy Péter, ki 1827-ben halt meg. (*M. P.* 385. l.)

5564. (3687/a.) *Kápolnay Antal* Alsófejérmegye főjegyzője volt. Szó van róla Kazinczynak gr. Gyulay Lajoshoz 1811. jún. 19-én írt 5522. sz. levelében. Kápolnaynak Hunyadi János törvényes házasságon kívül történt születése felől írt értekezése nem jelent meg Kazinczy Erd. Lev. mellett. Ez Erd. Lev.-ben Kazinczy Gróf Desseffy Józsefhez Dédácsról 1816 aug. 14-ikén írott levelében mondja el ez ügyben véleményét s közli Kápolnai levelét is. (Abafi-féle kiadás. 239. l.) Kazinczy e levele megjelent Ponori Thewrewk József ily c. kiadványában is: *Három értekezés Hunyadi Székely János ... törvényes ágyból lett születésének bebizonyítására*. Jegyzetekkel közli — Pozsony, September 25-dikén, 1825. (A három értekezés közül (az előszó után) az első Zágoni Aranka Györgyé, a második Kazinczy Ferencé, a 3-ik Kriebel Jánosé.) — Kazinczyé és Kriebelé a *Tud. Gyűjt.* 1818. I. kötetében jelent meg.

318. l. Az *Ungarische Miscellen* c., Bécsben megjelent folyóirat 1817-iki első füzetében volt közölve Kazinczynak hivatkozott munkája a 252—65. lapokon e címmel: «*Freymüthige Berichtigungen der Abhandlung des Herrn Gregor von Berzeviczy de conditione indoleque rusticorum in Hungaria*. Berzeviczy válasza az 1818-iki második füzetben jelent meg 94—104. l., «az eggy ismeretlen valakié» pedig az 1818-iki 3-ik füzetben (3—57. l.).

318. l. Prof. *Hegedűs (Sámuel)* enyedi tanár említett levele ismeretlen. Hegedűs életét lásd Szinnyei id. m. 4: 603. — *Enyedi (István)* enyedi tanár. (Koncz: *A marosvásárhelyi ref. coll. tört.* 136. l.)

5565. (3706/a.) 350. l. A Teleki-ház genealógiáját, melyet Teleki, az 5568. sz. levél szerint, elküldött Kazinczynak, az *E. L.* Toldalékában közli Kazinczy VI. sorsszám alatt. (Abafi-féle kiadás. 1880. 354—368. l. — 351. l. Gr. Teleki László értekezése a *Tud. Gyűjtemény* 1819-iki I. kötetében e címmel jelent meg: *A' Magyar Vers-szerzés Mesterségéről szőlő Gondolatai Gróf Teleki Lászlónak.* (17—49. l.). — 352. l. «Midőn én a' Romy Munkájához megírtam az Előbeszédet.» Romy munkája alatt itt az általa szerkesztett *Monumenta Hungarica*-t érti, melynek I. kötete Pesten, 1815-ben jelent meg, s ennek második, megjobbitott kiadásához Kazinczy írt előbeszédet. Pest, 1816. 8r. — E levelet v. ö. az 5582. sz. levéllel.

5566. (3713/a.) Kazinczy ama levele, melyre e levél első sorában utalás történik, ismeretlen. V. ö. e levelet a köv. 5567. sz. levéllel. — Kazinczy e levélben tárgyalt s egyéb kölcsönének rendezéséről szóló sajátkezü följegyzései s megőrzött bizonyosságai közül több ránk maradt eredetiben, Berettőn, Kazinczy Arthurné levéltárában.

5568. (3780/a.) 356. l. «Imhol vagyon tehát egy értekezésem a' Tud. Gyűjt. számára.» Kazinczy értekezése: *Orthologus és Neologus nálunk és más Nemzeteknél.* Megjelent a *Tud. Gyűjt.* 1819. XI. kötetben 3—27. l.

5569. (3786/a.) 357. l. Ercsey Dániel professzor értekezésének címe: *Javallás (Proiectum) a' Magyar Nyelv bővítésére nézve.* *Tud. Gyűjt.* 1819. VIII. kötet. 47—57. l. — *Czinke Ferenc* életét lásd Szinnyei id. m. 2: 523. — *Thaisz (András)*, akiről a Lev. XVI. k.-ben gyakran van szó.

5570. (3796/a.) 359. l. «Egyedül az szerencsés, a' ki azt cselekszi, a' mit *Ész és Kötelesség* parancsolnak, 's azt cselekedni nem oly nehéz, mint képzeljük.» Kazinczy e nyilatkozatában Kant erkölcsi felfogását teszi magáévá, aki a kötelességet tette az erkölcsiség szegletkövévé s aki szerint az erkölcsi törvény általános s minden észbeli akaratra kötelező törvény, mely csak a tiszta észből származhatik s csak annak lehet a parancsa. Kazinczy nyilatkozatának második felében Kant erkölcsi törvénye: «Du kannst, denn du sollst» érvényesül.

5571. (3808/a.) Bárány Vay Miklós fiának nevelője *Szilvási (másképváradí) Szabó János*, szül. 1783-ban, Sárospatakon subscribált 1800. július 17-én, mint I. éves tógátus diák. Életét lásd Szinnyei id. m. 13: 212. l.

361. l. Kazinczy testvéröccse, aki őt anyagilag megrövidítette: József volt, aki édesanyját befolyásolta. — Kazinczy feleségének testvére pedig *ifj. gr. Török József* volt. V. ö. e Thájsznak szóló levelet az 5585. sz. levéllel. («A sors oly kegyetlenül verdes már 24. eszt. oltá egy nem jó testvér és egy nem jó sógor által.» E kötet 380. l.) Meghallván, nyomdahiába *Meghalván* helyett.

362. l. *Szilágyi Sámuel* Biographiája Kazinczytól a *Tud. Gyűjt.* 1820. VIII: 93—104. l. jelent meg.

5572. (3810/a.) Kazinczy jelentése Báró Sennyey János haláláról († 1820 jan. 7-én Bélyben, Zemplénmegyében) a *Magyar Kurir* 1820 jan. 18-iki számában és a *Tud. Gyűjtemény* 1820 II. k. 124—127. l. jelent meg. Lásd *M. P.*, 312., 315. l.

5574. (3893/a.) «Segéld egy jó ember' jó árváját.» E szavak Vátyi-Nagy Ferenc sárospataki tanárra, Homéros első magyar fordítójára († 1820 jan. 15.) és árván maradt gyermekeire vonatkoznak. L. Szinnyei id. m. 9: 554. V. ö. az 5577. sz. l. utóiratával.

5575. (3896/a.) E levél első kikezdésében Kazinczynak Szemerehez írott hat leveléről van szó, melyek közül azonban Szemere csak négyet kapott meg. Ez a hat levél ismeretlen a Kazinczy-irodalomban.

5579. (3961/a.) A levélíró Jakabfalvy Andrásról szó van a XVI. k. 3664. sz. levelében is.

5580. (3990/a.) Zemplénvármegye levéltárában, Sátoraljaujhelyt. meg van az a határozat, amelyet a vármegye 1821 jún. 20-án Sátoraljaujhelyben tartott közgyűlésében Kazinczyék e jelenetésére hozott. (Nro 1079/935. sz. alatt.)

5581. (4106/a.) A levélíró *Barkasi Imre* ügyvéd, táblabíró volt Miskolcon, később udvari ágens (1834—48.). — *Dési Mihály* fiscalis, akiről szó van a *Lev. XV*: 26, 19: 629. l. is. V. ö. az 5583. sz. levéllel.

5582. (4110/a.) 375. l. *Seivert (János Frigyes)* kormánybiztosi titkár, író († 1832). 376. l. «Sámuel oda van!» Gróf Széki Teleki Sámuelről érte, aki 1822 aug. 7-én, életének 83-ik évében hunyt el. V. ö. a 4102. sz. levéllel és jegyzetével. — *Cserey Miklósnak* az utóiratban említett s 1822. szept. 16-án Székhalmra érkezett levele, melyben *gr. Teleki Sám.* halálát kesergi, ismeretlen.

5583. (4114/a.) E levelet v. ö. az 5609. és 5620. sz. levelekkel. A levél utóiratában említett Ferenczy Lajos ügyvéd volt Miskolcon, s a tiszáninneni ref. egyházkerület világi jegyzője 1818—1823-ig. Lásd Szinnyei id. m. 3: 415.

5584. (4217/a.) A címzett: *Lónyay Gábor* ungi főispán; 1814-től 1824 máj. 28-án bekövetkezett haláláig volt a tiszáninneni ref. egyházkerület és a sárospataki főiskola társfőgondnoka. (1814-től 1821-ig Vay József főgondnok mellett.) E levelet *Zsoldos Benő* a Sárospataki Lapok 1896-iki évfolyamában megjelent ily című cikkében közölte: «Kazinczy Ferenc nyelvtan-írói munkássága». (898—901. h.) Zsoldos tájékoztató cikkéből közlöm itt a levél megértését elősegítő köv. adatokat:

Az 1815-ben Szinben tartott tiszáninneni generale consistorium ki-nevezett egy bizottságot, melynek tagja volt Kazinczy Ferenc is. E bizott-ság feladata volt, hogy mind a falusi iskolákban, mind a pataki collegium-ban fennálló tudományos és tanítási rendet, valamint a censurák és exame-nek szokott módját megvizsgálja s a netalán előforduló fogyatkozásokat pótolja. E bizottságot 1816-ban, 1819-ben és 1822-ben új tagokkal szaporí-tották. Tagjai voltak a pataki professzorok, köztük Beregszászi Pál is. E nagy bizottság tagjainak egy része alkotta a litteraria deputatiót, mely 1822 júli 7—13-án tartott ülést s a tanítás és nevelés minden kérdésével foglalkozó rendszeres munkátot szerkesztett. Jelen volt Kazinczy Ferenc is. Elnök Lónyay Gábor volt. E munkátat kiemeli, hogy minden iskolának (classisnak) rendes kézi könyvei legyenek. — «Különös szempontból kell venni a hazai nyelv grammatikai regulák szerint való tudását és annak litteraturája kipallérozását is.» — «A magyar nyelv ne csak a 7., 8. esztendő gyermekeknek taníttasson, hanem a grammatika és nyelv kiművelésének több subsidiumai az egész grammaticalis és Humaniorum classisokon keresztül a Deák nyelvvel együtt, valamint a felsőbb órákon a Magyar Litteratura taníttatasson.» A 31-ik pont 9 iskolát vagy classist rendel a pataki anyaiskolában levő gymnasialis cursuson :

1. Az első vagy Mixta. 2. A conjunctica. 3. A grammatica. 4. A syntaxis Inferior. 5. A Syntaxis Superior. 6. A Rhetorica. 7. A Poëtica. 8. Az oratoria Superior. 9. Logica.

A 35-ik pont a magyar nyelvre ezt mondja :

«*II-szor a Magyar Nyelv tudományos eszméretére nézve*: A hét elsőbb classisokban, a mint a Deák Nyelv eszméretében előlépegetnek : ezzel egy-arányúságban vezéreltessenek a Magyar Nyelvben a Tanuló Ifjak.» Tehát a magyar nyelv és irodalom, mint tantárgy, szervesen be volt illesztve az oktatás rendszerébe. Csak tankönyv hiányzott. A szükséges kézi könyv megszerkesztésére a 39. pont 2. száma szerint «*Tekintetes Kazinczy Ferenc úr tisztelettel felkérített*». — Kazinczy a megbízást elfogadta. A munkát a köv. isk. év alatt kellett elkészíteni, hogy a kézi könyvet, a többiekkel együtt az 1823/4 isk. évben már használhassák. Kazinczy F. azonban a ki-tűzött határidőre nem készülhetett el a tankönyvvel. Az 1823 július 7-én tartott litteraria deputatio ülésére nem ment el, hanem a világi elnökhöz, Lónyay Gábor főgondnokhoz a készülő munkából mutatványokat küldött e levél kíséretében. A levélhez csatolt mutatványlapok nincsenek meg. Bizonyosan siettek azokat, Kazinczy kívánsága szerint visszaküldeni.

Csak sajnálni lehet, hogy Kazinczy iskolai kézi könyve, valami közbejött ok miatt, el nem készülhetett.

378. l. A «Német Preisschrift» alatt nyilván Kazinczy Tübingai pályaművét kell érteni, melyet Heinrich Gusztáv adott ki a R. M. K. 37. kötete gyanánt. Bp. 1916. Címe : *Über die Erhebung der ungarischen Sprache zur Sprache der öffentlichen Geschäfte und der Schulen in Ungarn.*

5585. (4298.a.) A levél második kikezdésében említett Gróf Gyulainé = Gr. Gyulay Lajosné ; Lotti = Gr. Gyulay Lajos leánya ; Karolina ; Lajos = ifj. Gr. Gyulay Lajos. V. ö. a 4286. sz. levéllel.

5587. (4376/a.) 381. l. «A' hügom» alatt Kazinczy, Zsuzsanna hűgát (Péchy Sándornét) érti itt, aki Érsemjénben lakott. E dátum nélküli levél írásának idejét tartalmából meg lehet állapítani. Írói jubileumának idejét a «jövő esztendőre teszi», vagyis 1825-re. Ez évfordulóra szeretné kiadni Sallustius-fordítását. — 382. l. «Ezen utam alatt» — t. i. Semjénből Széphalomra tett útja (Nagyváradon és Debrecenen keresztül) alatt. 1824. jún. 29-én ért Széphalomra. (Lev. 19 : 144.) Ez a levél tehát ezután 1—2 héttel kelt. — A címzett «Tisztelendő Úr» valószínűleg az akkori semjéni ref. lekipásztor. Szathmári Károly jelenlegi érsemjéni ref. lelkész úr szíves értesítése szerint 1819—1827-ig Lengyel József működött ott. A címzett tehát ő. (Erdélyi J. szerint Balajthy József. Spataki Füz. 1865 : 78.)

382. l. A debreceni tudósnak Kazinczyról szóló nyilatkozata: «Nem értem, mint esik, Kazinczynak a' beszéde tele van vétkekkel: és mégis magyarul senki sem ír csinosabban», — más fogalmazásban, de lényegileg egyezően, előfordul Kazinczynak Döme Károlyhoz 1824. júl. 3-án írott levelében is. (Lev. 19 : 147. l.) A levélbeli Homeros-idézet (382. l.) előfordul a 19. k. 6. lapján is. — Szoboszlai Pap Istvánnak az utóiratban említett karácsonyi prédikációja valószínűleg kéziratban volt 1823-ból, mert ilyen nyomtatásban megjelent beszédét Szinnyei nem ismeri. (V. ö. Gulyás J. tájékoztató jegyzeteivel. *IK.* 1919—21., 165—166.)

5588. (4376/a.) A levél első sorában említett. Kazinczy Ferenc által K. Miklóshoz 1824. júli 2-án írott levél ismeretlen. Kazinczy Miklósról lásd *M. P.* 385. l.

5589. (4378/a.) A levélíró, *Laicsak Ferenc*, váradi kanonok (Lev. XIX : 139., 175.) 1823-tól püspökszéki főesperes volt ugyanott. 1825-től rozsnói püspök. † 1843. Lásd Szinnyei id. m. 7 : 640.

5590. (4378/b.) A levélíró, Gordán János, Kazinczy gazdája volt, akit megbízott azzal, hogy — terheinek kifizetése céljából — licitáltassa el vámosolaszi házát és ingóságainak egy részét. V. ö. az 5588. és 5591. sz. levéllel. — Kazinczynak Gordánhoz 1824. júl. 25-én írott s e levél végén említett levele ismeretlen.

5591. (4378/c.) A levél első sorában említett Kati: Gordán Jánosné szül. Tzunai Kata. — Kazinczy Ferencnek 1824. júl. 25-én K. Miklóshoz írott levelét lásd a 19. k. 4376. sz. a. — Péchy Laczi: Péchy Sándor és Kazinczy Zsuzsanna fia, aki 1792. márc. 1-én született. — Frimont = Bárány Palotai Frimont János antrodokói herceg. (Lev. XIX : 602. l.)

5592. (4378/d.) E levelet v. ö. az 5556—5558. sz. levelekkel s jegyzeteikkel. — Kazinczy e levélben kért 2000 Rft. kölcsönt úgy kapta meg Szűcs Dánieltől, hogy 1824. okt. 1-én újabb szerződést köt vele, mely szerint 1825. jan. 1-től számítandó 25 évre zálogos birtokul köti le jószágát. Lásd Dr. Badics Ferenc jegyzeteit az *IK.* 1912 : 321. l.

5593. (4381/a.) Kazinczynak 1824. júl. 25-én Juricskay Lászlóhoz írott s c levél elején említett levele ismeretlen. A levélben említett Lazarétom célját megírta Kazinczy Dienes director 1806. július 2-án kelt tájékoztatásában. (Címlap és cím nélküli ívrét alakú nyomtatvány, 2 levél, mely Kazinczy Dienes bevezető tájékoztatásán kívül magában foglalja a biharmegyei Duputationnak a Lazarethum eránt készített plánumát, mely 1—14. Tzikkelyben tartalmazza ezen Lazarethum külső és belső elrendeltetésének módját. (Sárospataki főisk. Kézirattár. 1172/49. sz. Kazinczy: *Potitikai irások gyűjteménye*. 2. k.)

5594. (4402/a.) A levélben (388. l.) említett Domokos Lőrinc diétai követ volt. (*Lev. XIX* : 626.) V. ö. az 5604. sz. levéllel.

5596. (4407/a.) E levélben említett Dercsényiné : Kazinczy Juliánna, Kazinczy húga, Dercsényi János neje. Jösi = K. József, K. testvéröccse, aki Kazinczyt anyagilag igen megkárosította. — Tzunai Kata = Gordán Jánosnak, Kazinczy gazdájának felesége.

5597. (4407/b.) A levél első sorában említett Mészáros = Mészáros Sámuel, Kazinczy ispánja. V. ö. az 5577. sz. levéllel.

5598. (4408/a.) E levél megértéséhez tájékoztatásul szolgálhat Kazinczynak Gróf Desseffy Józsefhez 1824. okt. 14-én írott levele. (19. k. 4408. sz.) Igaz Sám., a *Hébe* c. zsebkönyv szerkesztője Zrinyinek, a szigeti hősnek biographiáját kérte Kazinczytól, azon ígérettel, hogy Zrinyinek képét a *Hébe* clibe metszeti. Azonban Zrinyit, a szigeti hőst ábrázoló kép helyett a *költő* Zrinyi képét metszettette rézbe Igaz, azt a képet, melyet Festetics László küldött neki, mint az eredeti festmény másolatát. Krafft Péter historiai festő és metsző az 1664-ben elhalt Zrinyit, a költőt, festette az 1566-ban elhalt helyett. (V. ö. az 5602., 5605. sz. l. utolsó kikezdésével és a 4408. sz. levéllel.) A szakállas, selyemkaftánú Zrinyi helyett a sujtásos dolmányú szakállatlan Zrinyit festette le. A *Hébe*t így küldték szét, mert mikor Igaz e tévedést megtudta, késő volt ; a *Hébe*ből 200 példány már be is volt kötve. Zrinyi Miklósnak, a költőnek képe (a szigeti hősé helyett) Kazinczy *Zrinyi Miklós Szigetváratt* c. cikkével a *Hébe* 1825-iki évfolyamában jelent meg.

5599. (4409/a.) Miklós úr = Kazinczy Miklós, K. Ferenc öccse. Dercsényi = Dercsényi János, consiliarius (*M. P.* 376.), kinek neje Kazinczy húga, Juliánna volt.

5600. (4412/a.) E levél összefügg az 5588., 5590—91., 5593—4., 5596., 5604—5. sz. levelekkel. A levél első mondatában említett Uza Pál Kazinczynak több helyen fogolytársa. (*M. P.* 402.) — Domokos (Lőrinc) : diétai követ, Kazinczy Dienes végrendeletének végrehajtója. (*Lev. XIX* : 626.). — Mihályi (István), l. 294. l. — Laicsák Ferencre nézve l. az 5589. levélhez fűzött jegyzetet. — 392. l. «A meg holt Consiliárius Ur» : Kazinczy Dienes, K. F. testvérbátyja, aki 1824 ápr. 30-án halt meg Váradon.

A levélben szereplő József úr = Kazinczy testvéröccse, Emil = Kazinczy fia.

5602. (4412/c.) E levél utolsó kikezdését v. ö. az. 5598. sz. levéllel. — 397. l. *Blaschke (János)* rézmetsző volt. Szül. Pozsonyban, 1770-ben. † Bécsben, 1833-ban. (Eber: *Művészeti Lexikon.* 83. l.)

398. l. «A *Hébe* engem megtisztelő része»: Kazinczy mellszobrának képe a *Hébe* IV. kötete elején jelent meg ez aláírással: «Kazinczynak írói pályája ötvenedik évében a' rény és khárisok MDCCCXXV.» (Blaschke metszete.) A kép előtt Primóczi Szent-Miklóssy Aloyz 4 soros epigrammja. V. ö. XIX. k. 4408., 4425. sz. lev.

5603. (4412/d.) 399. l. «Eszkendő előtt hagyák-el mind ketten Patakot.» Kazinczy András Berettőről (István fia) 1819 júl. 16-án subscribált mint I. éves non tógátus; Kazinczy József pedig Redmetzről ugyanakkor, szintén mint I. éves non tógátus ifjú.

5605. (4417/a.) 401. l. *Dulházy Mihály*, gróf Dessewffy József titkára. † 1856. Lásd Szinnyei id. m. 2: 1129. — *Rumy Károly György* táblabíró, jogtanár. Életét lásd Szinnyei id. m. 11: 1392. M. P. 395.

5607. (4448/a.) 402. l. «A' Kassai Minervának most rakják első ívét.» E folyóirat valódi címe: «*Felső-Magyar országi Minerva*». Gróf Dessewffy József évnegyedes folyóírata, melynek 10 kötete jelent meg Kassán 1825—1836-ig. Szerkesztője gr. Dessewffy József titkára: Dulházy Mihály, kiadója Ellinger kassai könyvkereskedő volt. (*Magyar Irod. Lexikon.* 277. l.) 402. l. «*Aspasia* recensioja a' Tud. Gyűjteményben». Az *Aspasia* c. esztétikai és szépirodalmi folyóirat első kötete Kovácsóczy Mihály szerkesztésében. Pesten, 1824-ben jelent meg. Kiadta Fűskuti Landerer Mihály. 8r. 192. l. Ismertetése megjelent a Tud. Gyűjtemény 1824. IX. kötetében, a 84—108. l.

5609. (4465/a.) A levélíró, Ferenczy Lajos miskolci ügyvéd és egyházker. jegyzőre nézve l. az 5583. sz. l. jegyzetét. — A Sulyok-féle admonitióra nézve l. az 5581., 5583. és 5620. sz. leveleket.

5610. (4514/a.) A címzett, Szombathi János, sárospataki tanár és könyvtárnok volt, kivel Kazinczy több levelet váltott. Életét lásd Szinnyei id. m. 13: 1056. — *Dacier (Anna)* francia költőnő. Szül. 1651-ben. Görög és római klasszikusok fordítója. — *Pope Sándor* angol költő. Szül. 1688. — *Voss János Henrik*, szül. 1751. Német költő, a görög és római klasszikusok híres fordítója.

5611. (4555/a.) 405. l. *Bođoni (Giambattista)* szül. 1740. Híres nyomdász Parmában. Az ókori klasszikusok pompás kiadásai által vált híressé. — *Baskerville (John)* szül. 1706. Híres nyomdász, főleg a klasszikusok kiadása révén.

405. l. alólról 2-ik sor: «A' sógorom igazságtalansága»: ifj. gr. Török

József ez, aki anyagilag megkárosította Kazinczyt. — 406. l. Kazinczy Sallustiusa csak halála után, 1836-ban, Pesten jelent meg a Magyar Tudós Társaság kiadásában. E levélhez mellékelte *Előbeszéd Szallusztához*, nem azonos az említett kiadásban olvasható *Előszóval* s illetőleg *Bevezetéssel*, amely Szalluszt életét (I.), erkölceit (II.), historiographiai érdemeit (III.), beszéde' sajátságait (IV.), kiadásait, fordításait (V.) foglalja magában.

5613. (4673/a.) E levél kapcsolatban van a 4706. sz. levéllel, melyben Kazinczy értesíti Toldyt, hogy báró Vaynak elküldte a jelentést és előfizetési felhívást. — *Paziázi Mihály* ügyvéd, a Toldy-féle *Handbuch der ung. Poesie* második kötetében több magyar költőből adott fordításokat. — *Mailáth* — Gr. Majláth János † 1855. — A Toldy-Fenyéri-féle *Handbuch* I—II. kötete Pesten és Bécsben jelent meg 1821--28-ban.

5614. (4807/a.) Kazinczynak *Ferenczy Lajos*hoz 1825. januárjában írott levele ismeretlen. Ferenczynek 1825. márc. 18-án írott levelét lásd e kötet 5609. sz. a. A levél mellől a megintésről szóló bizonyosság a közléskor már hiányzott.

5616. (4872/a.) *Kazinczy István*ra nézve lásd *M. P.* 384. l. Kazinczynak e levélre írt részvétét tolmácsoló válaszát l. a XX. k. 4876. sz. a., 1827 dec. 29-ről.

5618. (4937/a.) 416. l. Bujanovics Kornél *Geometria*-ja (Litrow után ford.) megjelent Viennae, 1828.

5619. (4952/a.) Zemplénavármegye levéltárának revíziója 1820-ban bízott Kazinczyra. Levéltárnoki működésére s férfiúi jellemére nézve az alábbi igen érdekes följegyzést találtam Kraynik Józsefné, szül. Kazinczy Klára (a Kazinczy testvérhuga) fiának: Kraynik Alajosnak kéziratos kötetében:

«Ferenc igen becsületes, finom, jó ember, társalkodása igen kellemes. midőn beszélt, még folyt ajkairól, kicsin szikár ember, azonba (így!) a szó teljes értelmében poéta, — jó szívű neje nagyon olvasott, de nem gazdasszony, képzelhető, mi eredménye lett működésöknek! folytonos szükség 's lassankénti végeleségényedés. Öreg korába Zemplénavármegye levéltárát rendezé, mit azért bíztak rá a rendek, hogy keresete legyen. 70 éves korában gyalog járt Széphalonról Ujhelybe, hol gyakran a levéltárba késő éjjelig dolgozván, köpenyegébe burkolva a kemény asztalon aluvá rövid álmát. Az elsőbe dühöngött cholera 1831 aug. 22-én előlé a jobb sorsra érdemes valódi becsületes embert.» (Kraynik Józsefné Kazinczy Klára levelei fiához, Kraynik Alajoshoz. 1823—1835-ig. [Jelzése:] Családiak s rokoniak. Opera & Studio Aloysii Kraynik. 1868. 4r. 64. l. Spöner Ödön tulajdona, Tállyán.)

5620. (4955/a.) V. ö. e levelet az 5581., 5583. és 5609. sz. levelekkel.

5621. (4956/a.) A 420. l. említett Lilla: Vay Ábrahám leánya, Eulalia, ki 1827-ben Lónyay Jánoshoz ment nőül. Ábris = Vay Ábrahám, kinek neje Kazinczy Zsófia volt. (*M. P.* 281.)

5622. (4961/a.) Kazinczy e levelet Bárá Vay Miklós hasonló nevű fiának (III. Miklósnak, a későbbi szobrásznak) születése alkalmából írta. Bárá Vay, a címzett, akinek államférfiúi fényes pályája (koronaőr, kancellár, a Magyar Tud. Akadémia igazg. tagja) szorosán összefügg hazánk XIX. századi történetével, e levél írása idején, 1827-től Zemplénvármegye főjegyzője, még u. a. évben alispánja s kamarás lett. Pályája ezután állandóan emelkedett. (Lásd Ballagi Géza: Emlékbeszéd B. Vay M. felett. 1895.) A levél elején említett «Fő-Ispán Administratorunk» alatt *Szilassy Józsefet*, 1824-től Zemplénvm. főisp. helytartót († 1854) kell érteni. V. ö. *M. P.* 253. *Ler.* XIX : 613. Szinnyi id. m. 13 : 930. — *Cleimann (Károly)* bécsi és pesti ref. lelkész volt (*M. P.* 375.). — *Szilassy Ferenc*, József fia, aki gömöri viceispánná lett. Nandory = talán *Nándory Mátyás*, aki előbb Zólyom megyében volt táblabíró s a megyei főbizottság tagja. (Szinnyi id. m. 13 : 812.) Tihanyi = *Ebeczki Tihanyi Ferenc* temesi gróf és főispán. (*Ler.* XIX : 620.)

5623. (5002/u.) 422. l. Szemerével = t. i. Szemere Pállal. A második kikezdésben cím. *Muzáron* c. folyóirat I. és II. kötete 1826—1827-ben *Élet és irodalom* c. alatt jelent meg. Kiadta Szemere Pál. A III., IV. kötetet (1829) is ő szerkesztette. A hivatkozott IV. kötetben Kazinczynak tíz cikke jelent meg, melyek közül a «nyelv dolgában» írott a 152—163. l. olvasható. (Reflexiók Szontagh G. cikkére.)

E terjedelmes levélben említett számos férfiú közül többnek élete és működése általánosan ismert. Itt csak a következőkről közöljük a legszükségesebb adatokat:

Dónát János festő, szül. 1744. † 1830-ban Bpsten. Kazinczyt is lefestette 1812-ben két példányban. Az egyiket Horváth Istvánnak adta, a másikat Sipos Pálnak. (Lásd: Éber: *Műv. Ler.* 188. Kazinczy képeinek jegyzékét lásd alább, e jegyzetben.) Dónát kőpirozta a Kreutzinger által festett képet 2 példányban.

Kaerling János Tóbiás festő, sz. 1770. † Pesten, 1845. (Éber: id. m. 370.)

Vernet (Horace) francia festő, sz. 1789. † 1863. A napoleoni csaták híres ábrázolója. (Éber id. m. 812.)

Claude Lorrain(n) francia festő, szül. 1600. † 1682. (Éber id. m. 146.)

Krafft Péter német festő, sz. 1780. † 1856. Lefestette I. Ferenc megkoronázását (1823) és Zrinyi kirohanását (1825). (Éber id. m. 415.)

Ender János osztrák festő, sz. 1793. † 1854. (Éber id. m. 211.)

Heinrich (Thuyut Bonifác) festő, sz. 1800, Budán arcképeket festett. Kazinczyt is lefestette. (Éber id. m. 325.)

Simó Ferenc magyar festő, szül. 1801. † 1869. (Éber id. m. 726.)

Schöffl (Schoefft, József), aki Pesten 1850-ben halt meg. (Éber id. m. 712.)

Auróra zsebkönyv, Kisfaludy Károly szerkesztésében indult meg 1822-ben. 1831-ig Kisfaludy szerkesztette. Rézmetszetű képekkel és zeneműmellékletekkel jelent meg. 1832—1833-ig Bajza szerkesztette.

Richter Antal Fülöp festő és grafikus, szül. Bécsben s 1804-ben Pestre

telepedett. Kazinczyt öt ízben lefestette. (Lásd : Éber id. m. 674. és az alábbi jegyzék 27—31. pontját.)

[K. F.]

Az én képeim.

1. *Krámer* nevű eperjesi híres festő festette 1762 táján szüléimet is, engemet is ; s engemet gyalog-Tiszt Uniformjában, fehér kabátban, sárga hajtókával. Az atyám azt hitte, hogy katonának fog nevelhetni, s azért így.

2. 1777. Martiusban Bécsbe mentem fel az Onkelemmel Andrással. Pesten egy *Falusi* nevű festő olajban festett, s ez a képem, mint az elsőbeni, birtokomban van.

3. 1779. pasztelben festett *Tertina András* Ujhelyi festő. — Ezt öszve-téptem.

4. 1781. festett a már említett *Krámernek* fia, s a képet Steinmetz Náni Kisasszonynak hagytam, ki később Keczer Györgyhöz ment.

5. 1786. Bécsben *Klimesch Tamás*. Igen jól. — Violaszín magyar ruhában. Kacsándy Theréznek adtam, hogy testvére Gróf Gyulay Ferenczné gyakorta láthassa.

6. Ugyan akkor Medaillonba, de olajjal, ugyancsak *Klimesch* által. Krajnik Csercsinek.

7. és 8. két igen rozsz migniatüre, Bécsben 1786.

9. *Leonard Posch* viaszban boszirozott s igen jól. Comtesse Jeanette Prank elvette tőlem, s tőle hova lett, nem tudom.

10. 1788. Ugyan ennek számára festett olajban *Klimesch Tamás* Kassán, kerek kalappal s fekete spanyol öltözetben, kék pántlikával. Igen jól. Hova lett a kép, nem tudom.

11. *Klimesch* festett fekete krétával. Dienes Öcsémnél.

12. 1789. egy nyavalyás utazó művész Kassán, kisdud formában.

13. *Kreutzinger* tuschban, profilban. *Kovachich* metszetni akará. *Kreutzinger* ezt a *Posch* boszirozása szerint vitte által hárttyára, s azután, midőn neki ültém, felette sokat kelle változtatnia a festésen. 1791.

14. 1791. *Stunder János-Jakab* koppenhágai festő, ki általam jött Magyarországra, Lőcsére házasodott s itt megholt, — egész testben s természetű nagyságban. A rajzolás hibás volt, mint *Stundernek* talán minden fejében. De olly annyira hasonlított a színök és későbbi dolgozás által hozzá, hogy midőn 1793. Martiusban Szarvason Békés Vármegyében *Teschedik* Pred. Úrhoz beléptem, ez így szölli: «Unterth. Diener, Herr v. Kazinczy.» S midőn álmélkodnám megszólításán, mert mi egymást soha nem láttuk, ezt mondá : Sie habe ich 14 Tage lang mit Ihrem porträt ein Zimmer bewohnt, — *Stunder*nél Bécsben. Fogságom alatt a kép sokat szenvedé, s én azt Németh László Győri Rector barátomnak küldém.

15. *Stunder* Kassán feste olajban 1801. Sept. — Az Kulcsárnak van cladva *Stunder* által. Édeskés rozsz kép.

16. *Hildebrand* 1802. Sept. 2 d. Eperjesen profilban színökkel és árnyékom után Szirmay József kívánságára.

17. 1803. *Jun. Kininger* tuschban. Ezt metszé John.

18. 1803. Octob. *Kreutzinger* Bécsben, olajban. száz frtért. Ez csudá. lást érdemlő munka. *Kreutzingert* az által nyertem meg reá, hogy fessen, melyet 20 esztendő oltá mindig kerestem, mikor Bécsben valék, hogy *John* fogja metszeni. — De a kép öregebb, mint 1808-ban valék; a haja puderral van festve, a szem kicsiny és tűz nélkül való, s az arcz semmi indulatot nem mutat, nem még nyugalmat is, a mi elég volt volna.

19., 20. *Dónát János* 1812. Horvát Istvánnak. Az egyik Sipos Pálnak Tordosra. Rossz a sietés és nagyon jól akarás miatt.

21. *Helmeczeinek Dónát* 1815.

22—23. *Dónát* copirozta a *Kreutzinger* által festett képet. egyiket Gróf Gyulay Carolinának. a másikat B. Wesselényi Miklósnak, de ez Döbrenteié leve.

Ezen utolsóbb fekete hajjal van festve, mert úgy dolgoztatott, hogy 1794 valék, midőn Status foglya levék. *Dónát* jól értvén az anatómiát, igen szerencsésen feloldá azt a problémét, melyet neki adtam. Sem szebb, sem hasonlóbb képem nincs ennél. A szem jobbra pillant. s egy kevésse lefelé...

24. 1815. *Ildephonsus Curriger*, Helvetiai fi. Einsiedelből. rajzolta fekete krayonnal fejemet en profil, büst formán.

25. *Wurczinger* festett Semlyénben olajban 1802. Kövér Imrénél függ ugyan ott.

26. *Balkay* profilben. olajjal.

27. *Richter* Schedelnek. 1828.

28. *Richter* Bártfainak.

29. *Richter* az öcsémnek Józsefnek.

30. *Richter* Ruszkára.

31. *Richter* profilban. excellenter.

32. *Peski* 1828.

33. *Ferenczy* büstnek 1828.

Az én fejem a Cserey Farkas gyűrűjében. Krasznán. Valamint a Döbrentei'm tisztelésére Cserei ennek hire nélkül verete emlékpénzt: úgy ezt a gyűrűkövet is nekem minden hirem nélkül metszetteté. Felküldötte Lipsiába Rosthoz *Kininger* után *John* által metszett képet, hogy az után a legügyesebb mívész csináljon gyűrűkövet a szükséges változtatásokkal. A mente görög lepelle van elváltoztatva, hajam az Apolló szobra' fűrtözése után fűrtöztettek. A munka igen szerencsés. A gyűrű' köve jászp-onyx s fejezés; azt 22 magyar opál veszi körül. Azokat prof. Zennowitz küldé Csereinek a pekléni hegyekből Abauj vgyéből.

[M. Tud. Akad. Kvtára. Történi. 4r. 15. Kar. naplójában 37—38. lev.]

5624. (5002/b.) 431. l. *Szirmay Ádámné*: báró *Podmaniczky Teréz* volt. (M. P. 399.)

Wékey Károly gr. *Szirmay Sándor* fiscalisa. (Lev. 20 : 568. l.) 431. l. «Ézért festetém én magamat annyiszor.» — *Kazinczy* 1—33. sz. alatt sorolja fel képeinek jegyzékét. Lásd az előző, 5623. sz. levélhez fűzött jegyzetben.

Szirmay János, akiről a Lev. XIX. 360. l. is szó van.

5625. (5044/a.) Kazinczynak egyetlen fennmaradt levele ez Horváth János r. kath. püspökhöz. († 1835.) Kazinczyt és munkáit már 1789. óta ismerte, de irodalmi összeköttetésük csak évtizedek múlva kezdődik. Horváth Kazinczy irodalmi érdemei iránt való nagy tisztelettel vallja magát hívének (1815.) s egyik* művében (*Ékesszóllás a' koporsónál*) nyíltan hirdeti a nyelvújítás szükségességét. Kazinczy az őt nem rég éppen Dunántulról ért támadások után elégtül örömmel s egész terjedelmében közölte Horváth levelét leghívebb barátaival. Kazinczy e levelében nem mondja ki nyíltan, de a Ciceróból régebben fordított beszédeket nyilván azzal a szándékkal küldötte el Horváthnak, hogy ha megtetszenek, oly módon adassa ki vele azokat, mint Pyrker a *Szent hajdan gyöngyeit*; önérzete tiltotta, hogy más formában elfogadja jóakaróinak támogatását. A terv azonban abban maradt. Horváth 1829. okt. az udvari kancelláriához előadó tanácsossá neveztetvén ki, Bécsbe költözött s többé nem találkoztak. *Cicero beszédei* csak mindkettőjük halála (K. † 1831. Horv. † 1835.) után jelentek meg. (Dr. Badics Ferenc jegyzetei e levélhez az *IK.* 1926 : 68—69. l.)

5626. (5082/a.) A levél első sorában említett Hauermann orvos volt. Az utolsó kikezdésben «Popé fordítása» alatt Kazinczy nyilván Héczei Pálét érti, mely Budán 1829-ben jelent meg. Címe : *Próbatétel az emberről*. (V. ö. *XXI.* : 684.)

5627. (5105/a.) A levél 11. sorában említett Wékey Károly gr. Szirmai Sándor fiscalisa. (Lev. *XX.* 568. l.)

5628. (5131/a.) A Nemz. Múzeum kéziratárában úgy szerepel e levél, mint Ismeretlenhez küldött. A címzettet sikerült megállapítanom Szemere Bertalan sárospataki joghallgató, a későbbi belügyminiszter, majd miniszterelnök személyében. Szemere B. Kazinczyhoz való viszonyáról Naplójában (II : 34) ezeket írja : «1830 márcziusban kezdém azt [t. i. naplóm] vinni, Patakon, hol második évre a philosophiát hallgatám. 18 éves valék. Kazinczy Ferencz fija, Emil, tanulótársam volt, így ismerkedém meg a híres férfival. Széphalomról nekem egy biztató, tüzelő levelet írt, ő haláláig az irodalom apostola volt, s végén naplóvitelre hívott fel, egy mintát csatolván hozzám saját naplója szerint, melyet ismerünk.» Az a biztató, tüzelő levél, melynek végén Kazinczy Szemerét naplóírásra buzdítja s egy mintát is mellékel, eddig ismeretlen a Kazinczy-irodalomban.

5629. (5156/a.) Az első kikezdésben említett Dr. Horn : Horn Imre orvos, akiről a *Lev.* *XXI.* k.-ben a 376., 590., 595., 598., 602., 609. és 640. lapokon is szó van.

5632. (5230/a.) A második kikezdésben említett Terpko nyilván könyv- és papir-kereskedő volt. — A harmadik kikezdésben eml. *Richler (Antal Fülöp)* festőre nézve lásd az 5623. sz. levélhez fűzött jegyzetet.

5633. (5232/a.) *De Lieder* (Frigyes János Gottlieb) német eredetű arcképfestő szül. 1786. † 1859-ben Pesten. (Éber id. m. 441. l.) — Vay Ádám senátor életét († 1719). lásd Szinnyi id. m. 14 : 1004.

5638. (5387/a.) Kazinczynak e levél elején említett, Nádaskayhoz 1831. aug. 9-én írott levele ismeretlen. *Somosi (János)* theol. tanár volt Sárospatakon. Életét lásd Szinnyi id. m. 12 : 1283. — *Bibliai Historia*, Kazinczy munkája. Teljes címe: *Szent történetek az ó- és új-testamentum könyvei szerint*. S.-Patak, 1831. 8r. — Frank és Baranyai nyilván orvosok voltak.

446. l. «Somosi Prof. Urnak testvérötte» alatt Somosi Sámuel, a sárospataki főiskola szeniorát érti, aki 1830. jan. 18-tól 1831 jan. 18-ig viselte e tisztséget. Nem ő lett Kézy prof. utóda. — Rozgonyiné: Rozgonyi József filoz. prof. özvegye, aki 1831 aug. 2-án halt meg. — Nagy Ferencné: Vályi Nagy Ferenc pataki prof. neje.

5639. (433/a.) 466. l. «A Mgs Úr nekem azt köszöni, hogy szerencsétlen gyermekének állapotján részt veszek»... E kifejezés Radvánszky Terézre, özv. Szerencsy Józsefnére vonatkozik, akinek «anyósa minden erejével azon volt, hogy menyét és unokáját megfossza az esetleges hagyatékotól.» (Baros Gyula: *Kazinczy F. és Radvánszky Teréz*. Bp. 1908 : 22. l.) — B. Splényi (Ignác) lovassági tábornok volt. (Lásd XXI. k. 603., 605., 745. l.) Fanni = Radvánszky Teréz leánya. — Dobay (Dániel). (Baros id. m. 13., 14. l.) — Gr. Wassné: Wass Györgyné szül. gr. Gyulay Franciska. (Ler. XXI : 139, 676. l.)

5642. (580/a.) A levélíró: Uza Pál, Kazinczy egykori rabtársa. (M. P. 402.) — Lónyay László consil., beregi alispán, † 1805. (M. P. 388.)

5643—44. E levelek írójának életét lásd Szinnyi id. m. III : 3. l.

5644. (874/a.) Kazinczynak 1805 dec. 20-án Fabchichhoz írott levele ismeretlen. — 457. l. Szenczi Molnár Albert Kálvin-fordítása (*Az ker. religio és igaz hitre való tanítás.*) Hanoviában, 1624-ben jelent meg. Bibliakiadásai közül az első Hanauban, 1608-ban (4r.), a másik Oppenheimban, 1612-ben (8r.). Mindkettő a Károlyi-biblia javított kiadása. Szenczi Molnár Grammatikája Hannoviában, 1610-ben került ki a sajtó alól. — *Döme (Károly)* életét lásd Szinnyi id. m. II : 1048. — *Streibig* nyomdász neve a XX. kötetben gyakran előfordul.

5645. (1561/a.) Kézy Mózesnek ez a Kazinczyhoz küldött üdvözlő verse megjelent az ő *Opuscula Poetica* c. gyűjteményes kötetében is, Sárospatakon, de ebben nem *Gratulation*nak, hanem *Genethliacommak* nevezi. (21—23. l.) Kazinczyt, Thalia nevű leányának születése alkalmából, nemcsak Kézy, hanem Vályi Nagy Ferenc és Sipos Pál is megtisztelték alkalmi költeményeikkel. A Nagyét nem merte olvasni «a csudálás, istenlés miatt». A Siposé és Kézyé ellenben igen kedves volt előtte, mert «nem pirít nagyon».

(Levele Kis Jánoshoz 1809 nov. 11-ről. VII. 57—58. l.) *Nagy Ferenc* kántátéját lásd a köv. 5646. sz. a.

5647. (967/a.) Címzett (Baros Gy. szerint egy meg nem nevezett atyjafia) neve *Péchy Imre*, a bihari alispán, kir. táblai alnádor, majd septemvir († 1841.). A címzett megszólítása teljesen egyezik a 672. és 804. sz. levelek megszólításával. Péchy Imrével Kazinczy úgy került atyafiságba, hogy Péchy Sándor, Imre atyjafia, nőül vette 1788-ban Kazinczy hűgát: Zsuzsánnát. — *Szerencsiné* = *Szerencsi Józsefné*, szül. Radvánszky Teréz. — *Fizsi*: Kazinczy elsőszülött leánya: Iphigenia (szül. 1805 dec. 4.), aki 1806-ban halt meg.

5648. (2186/a.) Címzett, *ócsai Balogh Péter*, szolgabíróból septemvirré, főispánná küzdötte fel magát. † 1818. — Kis János ama levelét, melyre Kazinczy levele elején utal, lásd a *Lev. IX*:2168. sz. a. — Kazinczy e levelére írta válaszul Balogh 1812. jun. 1-én a 2242. sz. levelet. (IX. k.) Balogh életére nézve lásd: *M. P.* 285. Szinnyei id. m. I:481. *P. E.* 66., 96., 119., 263., 281., 345. l.

460. l. Kazinczynak Kis Horatius-fordításáról szóló recensiója az *Annalen der Literatur und Kunst in dem Oesterr. Kaiserthume* c. folyóirat 1812. májusi füzetében, a 187—196. l. jelent meg névtelenül.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

A számok a lapok számát mutatják; a csillagos számú lapon az illető személyről vagy tárgyról bővebb felvilágosítás olvasható. A dőlt (*cursiv*) betűkkel nyomtatott címek pedig az új vagy nyelvészeti szempontból tárgyalta szokat jelölik.

- Abafi Ferenc.** 484.
Abel (Kazinczy valamely rabtársának álneve). 189.
Achsmann. 189.
Adalékok Zemplén vm. Történetéhez. 363.
Aeschylus (Aischylos). 451, 452.
Aichner Ignác (de Bosbach). 111.
Ajszendorfer Mária (Kazinczy Andrásné). 412.
Akadémia (M. Tud. Társaság). 421. 357.
Akadémiai Értesítő. 78. 141. 233.
Alabaster (br. Riedele Andr. Miklós unokaöccsének álneve). 169. 170. 171. 175. 182. 189. 190. 192. 487. 488.
Albert Sax-Tesseni lengyel herceg. 127. 426.
Alcestis. 458.
Alkorán. 365.
Almásy Antal. 362.
Almásy Lajos. 111.
Almásy Pál. 476.
Amaranthe. 148.
Ambrózy-család. 442.
Ambrózy, consiliarius. 430. 432.
Andrássy grófné. 480.
Andrássy György gróf. 423.
Andromache. 458.
Anette. 100. 103.
Angelo Solimann (bécsi szerezcsen). 20.
Angiolini Ferenc. 147. 175.
Ansichten von Siebenbürgen (1818). 349.
Apafi Mihály arcképe. 332.
 — — (I—II.). 397.
Apollo (Belvederi). 296.
Apolló. 227.
Apor József br., apát. 265. 493.
Aranka György. 251. 333. 502.
Arbuscula. 275.
Aristophanes. 500.
Armanberg gróf. 498. 499.
Arretinus (Leonardus): **Attila.** 140. 190. 232. 486. 488. 489.
Aspasia (folyóirat). 402. 508.
Aszalainé. 222.
Átalkodottság (Starsinn). 260.
Attila (-érem). 140.
Aurelie (ex-Nonne, von Rosmanit). 187. 216.
Aurora (zsebkönyv). 266. 427. 510.
Avancinus. 456.
Baco (erdélyi gr. Teleki Sám.) 130.
Babett kisasszony. 156.
Bacsányi János. 32. 250. 364.
 — **Tassó-ford.** 20. 473.
Bacsinszky András püspök. 120.
Bacsikai János. 287. 288.

- Bacscai Jánosné (Pap Erzs.). 288.
 Badics Ferenc. 501. 506. 513.
 Bajza József. 423. 510.
 Balásházy Tamásné. 376.
 Balkay Pál egri festő. 273. 494. 512.
 Balla Antal. 274. 494.
 Ballagi Aladár. 486.
 Ballagi Géza. 473. 510.
 Balogh Péter (ócsai). 126. 459. 465. 515.
 — — : Tacitus-ford. 466.
 Baranyai (orvos). 445. 514.
 Baranyi József. 78. 103. 481.
 Barcsay Ábrahám. 80. 306.
 — — képe. 308.
 — — siremléke. 306. 307.
 — — grófné, özvegy. 307.
 Barcsai Ákos. 398.
 Barkasi Imre. 374. 376. 504.
 Barkó Vince altábornagy. 32. 36. 476.
 Barkóczy Ferenc gr. 126. 316. 426.
 — — képe. 308. 484.
 Barkóczy János gróf. 484.
 Barley prof. 354.
 Barnes (Josua). 458.
 Baros Gyula : Kaz. F. és Radvánszky Teréz. 448. 465. 470. 514. 515.
 Baróti Szabó Dávid. 407. 457.
 Bartal György. 424.
 Barthosné (majorné). 431.
 Baskerville (John). 405. 508.
 Bastendorff Ferenc. 36. 133. 476.
 — Zsanett. 259.
 Batthyány Ignác képe. 332.
 Batthyány kisasszony (gr. Andrássy-né). 480.
 Batthyány József primás. 490.
 — Lajos nádor. 426.
 — Tódor gr. 179.
 — gr., Tódor fia. 179.
 — Vince. 467.
 Bay István. 71.
 Bákóné. 61.
 Bárczay Ferenc. 36. 93. 103. 142. 222.
 Bárczay Kata. 472.
 Bárczy zempléni esküdt. 359.
 Bárdosy János. 108. 110. 114. 115. 119. 484.
 — — : Salve magnanimæ Soboles Augusta Theresæ. 113. 115.
 — — : De rebus Hunnorum. 113. 115.
 Báróczy (Sándor). 80. 249. 307. 309. 316. 407. 477. 491.
 — képe. 308.
 Bártfay László. 423.
 — Lászlónc. 430. 431. 440. 444.
 Básthly Mária, Szent-Iványi Lászlóné. 500.
 Bátorfi Gábor. 397.
 — István. 398.
 — Zsófia. 397.
 Beati báró. 211.
 Beatrice von Este főhőgnő. 170. 192.
 Beck generális. 221.
 Beckers gr. generális. 398.
 — báró. 428.
 Beckius. 458.
 Beka (Kazinczy gazdája). 336.
 Beleznay Sámuel gr. 244.
 Belgredi. 174.
 Bene Ferenc dr. 266. 493.
 Benedek Mihály. 492.
 Beniczky Flórián. 317.
 Benkő József. 328. 349. 350.
 Benyovszky consiliarius. 129.
 Beöthy Viktória (Kazinczy Miklós-né). 280. 494.
 — portaitja. 385.
 Berchthold Lipót gr. 60. 175. 183. 487. 488.
 Beregszászi (Pál). 321. 378. 500. 505.
 Beregszászisták. 322.
 Berény (Borbála), Orczy Józsefné. 253.
 Bereny gr. (Roggendorff Karolina férje). 179.
 Bernadotte. 128.
 Bernáth Ferenc. 230.
 Bernáth Gedeon. 46.
 Berolding br. 192.

- Bertók Sámuel. 288.
 Berzeviczy Gergely. 239. 254. 467. 490. 502.
 — : De conditione rusticorum in Hungaria. 348. 492.
 Berzsenyi Dániel. 283. 493.
 — : Ódái. 63. 282.
 — : recensiója. 364.
 Bessenyei György. 44. 80. 477.
 — arcképe. 44.
 — munkái. 44.
 Bethlenek. 375.
 Bethlen-ház genealogiája. 350.
 Bethlen Farkas. 350.
 Bethlen Ferenc. 398.
 Bethlen Gábor. 333. 350. 355. 356. 397.
 — : arcképe. 332.
 Bethlen Imre gr. 365. 493.
 Bethlen János. 350. 398.
 Bethlen Miklós. 350. 398.
 Bethlen Zsuzsánna grófnő. 331.
 Bezerédy Ignác. 62.
 Bezerédy (Mihály) septemvir. 126.
 Bilkey Ferenc. 502.
 Bion. 500.
 Birkenstock (Menyhért). 232. 489. 490.
 Bitnicz. 424.
 Blaschke János. 508.
 Blümegen-család. 165. 172. 177.
 Blümegen grófnő, özv. 149. 176.
 Bocskay István. 283. 356. 397.
 Bodnár Antal. 107. 117. 123. 483.
 — — : Krisztus követése (ford.). 125. 484.
 Bodo. 286. 287.
 Bodoni (Giambattista). 405. 508.
 Boie. 423.
 Boileau. 296.
 Bonfini. 469.
 Bonis Sámuel. 386.
 Bornemisza (Anna) grófnő, gr. Gyulay Sám. neje. 177. 487.
 Boronkay assessor. 234.
 Boronkay Gáspár. 269.
 Boronkay Rozália. 412. 413.
 Boronkay Zsigmond. 413. 490.
 Borsod-Miskolci Múzeum. 318.
 Boru szó. 364.
 Bosnyák Erzsébet (Teőke Károly kapitány özvegye). 111. 114. 485.
 Bossányi Ferenc, Kazinczy anyai nagyapja. 23. 106. 469.
 Bossányi Zsuzsánna. 1. 2. 5. 6. 23. 37. 95. 96. 137. 279. 281. 286. 476. 483. 495. 502.
 — — arcképe. 64.
 — — peres ügyei. 5. 6. 7.
 Bouffler (Chevalier). 148.
 Bouterweck : Aesthetikájának ford. 250. 491.
 Böjti Sándor. 394.
 Bölcsek köve. 365.
 Bölne. (Bösne). 49.
 Böszörményi Pál. 492.
 Böthy. 230.
 Braun (felcsér). 61.
 Breida gr. 174.
 Bronnenmayer. 201.
 Bruckenthalné báróné. 328.
 Bruckenthal-gyűjtemény. 327.
 Bruckenthal gubern. képe. 332.
 Bruckhusius-Broukhuysen (Janus)-kiadás. 46. 477.
 Brunszvik Ferenc. 426.
 Brunszvik József gr. 126. 428.
 Brutus. 250. 296.
 Brün festő képe. 429.
 Budai Ezsaiás. 89. 232. 481. 483.
 Budai krónika. 141.
 Bugát (Pál). 423.
 Bujanovics Károly. 490.
 Bujanovics Kornél. 160. 192. 195. 235. 414. 487. 509.
 — — : Geometriája Littrow után. 416.
 Busch : Almanach. 219.
 Bürger. 423.
 Büssy gr. és grné. 498.
 Caesar. 230. 299. 407.
 Calamus (álnév). 176. 487.
 Callahan, kamarás. 201.

- Canova. 427.
 Capo. 192.
 Caraffa Antal. 397.
 Carlofsky rektor. 469.
 Catechismus (pápai). 351.
 Catilina. 227. 299.
 Cato. 154. 237. 250. 299.
 Cherubin. 205. 206.
 Chipault, Oberster. 147.
 Chodoriéký kuprúma. 34.
 Choiseul-Gouffier (követ). 327. 500.
 Cholera (1831). 445.
 Chorinszky gr. 83.
 Čhotek gr. 76.
 Christ = báró Rill. 164. 175.
 Chronicon Budense. 141.
 Cicero. 230. 258. 351. 388. 398. 404.
 405. 433. 434. 458. 477.
 Cinlio Cesare. 197.
 Cintia. 196. 200.
 Cirolamo. 200.
 Clarot. 427.
 Claude Lorrain. 425. 510.
 Claudius. 230.
 Claurus. 456.
 Clär Ágnes. 87.
 Clär Judit. 87.
 Cleimann (Károly). 420. 510.
 Comáromy. 36.
 Comáromy György. 383.
 Comáromy István. 338.
 Comáromy Julianna (Kazinczy anyai
 nagyanyja). 106.
 Comáromy Sámuel. 442.
 Concha Győző. 402.
 Conzi, pesti képműs. 424.
 Corneille Péter: Cide. 25. 474.
 Cornides. 15.
 Curriger (Ildephonsus). 512.
 Cuspis = gr. Hohenwarth érsek. 168.
 169. 170. 171. 173. 175. 176. 184.
 191. 192. 203. 212. 217. 488. (Néha:
 Alabaster.)
 Csánády István. 126. 484.
 Csavarsné. 137.
 Csáky Antalné. 262.
 Csáky Emánuel. 143.
 Csáky István gr. 16.
 Csáky Sándor gr. 129. 230. 258.
 Csány (virtus). 274.
 Csehy István (József öccse). 317.
 Csehy József. 80. 316. 317. 481. 486.
 497.*
 — — képe. 317.
 Csengeri József. 393.
 Cserey Farkas. 130. 224. 265. 271.
 275. 286. 300. 306. 308. 493. 494.
 512.
 Cserey József kanonok. 307.
 Cserey Lőrinc. 266.
 Cserey Miklós. 265. 271. 283. 330.
 376. 493. 494. 504.
 Csillag (István és testvére). 329.
 Csohány főhadnagy. 80.
 Csóka János. 60. 479.
 Csokonai V. Mihály. 82. 480. 482.
 — —: Lillája. 89.
 — —: Földiekkal játszó... (muzsi-
 kája). 250. 481.
 Csoma Zsanett. 421.
 Cuidi grófnő. 171.
 Czetter, rézmetsző. 331.
 Czinke Ferenc. 357. 503.
 Cziráky gr. referend. 300.
 Czirjék (Mihály). 80.
 Czuka Ferenc. 26.
 Dacier (Anna). 405. 508.
 Daczó (József). 6. 7. 470.
 Darvas Ferenc. 17. 36. 472.
 Davidovics-regement. 2.
 Davoust. 128. 482.
 Dayka Gábor. 90. 107. 109—120.
 123. 124. 125. 130. 227. 244. 250.
 266. 283. 316. 483. 491.
 — —: versei. 108. 110. 113. 115. 118.
 125. 232.
 — —: Maradvány Papirosai (kéz-
 iratai). 108. 110. 114. 116. 118.
 120. 121. 125.
 — —: betegsége. 119.
 — Vocabulariuma. 113. 115.
 — Gramm. Hung. 113. 115. 484.

- Dayka két leánya. 113. 115.
 — fizetése. 110.
 — Gábor nyelvtudása. 110. 114.
 Dániel István br. Marmontel-ford.
 474.
 Dávid király. 225.
 Debreceni collegium és könyvtára.
 63. 258. 324. 416. 490.
 Debreceni rézmetszők. 82.
 — grammatika. 255. 492.
 Dékáni Kálmán. 477. 483.
 De Lieder Frigyes János, Gottl. 514.
 Deliné asszony. 36.
 D'Ellevaux János Fülöp Ernő,
 Kazinczy sógora. 260. 261. 262.
 264. 269. 270. 341. 492. 501.
 D'Ellevaux-né (gr. Török Mária).
 267. 385.
 Democritos. 24.
 Demosthenes. 146. 174.
 Denis Mihály. 131. 449. 485.
 Dercsényi János. 391.
 Dercsényi Jánosné (Kaz. Julianna,
 K. F. testvérhúga). 335. 389. 501.
 507.
 Dési Mihály. 504.
 Dessewffy József gr. 194. 334. 401.
 402. 415. 423. 502. 507. 508.
 Deym (Ferenc) gr. 54. 56. 60. 73. 478.
 Dévai: Magyar Ábécé. 232.
 Dicitur = gr. Heister Fülöp. 149.
 150. 159. 163. 165. 166. 169. 172—
 175. 181—184. 186. 187. 190. 191.
 193. 200. 203. 204. 205—208. 211—
 219. 488.
 Dillon Georgina grófnő. 428.
 Dluholuczky Hubert. 111. 112. 114.
 Dobai, alkalmazott. 391.
 Dobay Dániel. 4. 5. 448. 470. 514.
 Dobos János. 465.
 Dobsa Ferenc. 62. 479.
 Dobsa László. 101.
 Dodonai érc. 237.
 Dókus József. 342. 502.
 Dókus László. 274. 285. 374. 494.
 Dolmán(y). 77. 85. 86.
 Dombyné. 442.
 Domokos. 39. 42.
 Domokos Imre. 492.
 Domokos Jakab. 93.
 Domokos Lajos. 257. 492.
 Domokos Lőrinc. 230. 388. 392. 399.
 400. 489. 507.
 Domokos Lőrincné. 442.
 Donát János festő. 424. 426. 510.
 512.
 Don Gabriel Sallust-kiadása. 332.
 Doppelstein br. 186. 194. 196. 203.
 Döbrentei Gábor. 249. 265. 266. 267.
 272. 282. 283. 307. 366. 375. 395.
 401. 402. 405. 427. 492. 512.
 —: Erdélyi Múzeum. 265. 272. 283.
 305. 355.
 Döme (Károly). 457. 506. 514.
 Draskovich János gr. 229.
 Drágosi hadnagy. 80.
 Du Chatel gr. 179.
 Ducsay Dénes. 31. 39. 49. 51. 53.
 69. 248. 343. 476. 479. 499.
 Dulházy Mihály. 401. 508.
 Durst (chirurgus). 386.
 Dürer Albrecht. 227.
 Egei Mihály. 301. 302. 303. 318. 321.
 323. 324. 325. 326. 329. 475. 496.*
 500.
 Egyetem (universum). 274. 494.
 Egyetemes Phil. Közlöny. 25. 301.
 Ehrenstein Vilmos. 28. 475.
 Eisenhohl. 54.
 Ellenőr (lap). 435.
 Ellinger. 402. 508.
 Ender János: Gr. Széchenyi Ferenc
 (festm.). 426. 510.
 Endrődi József. 481.
 Enochus, Christ. 140.
 Enyedi (István). 348. 503.
 Eödfnyffy Erzsébet, Kazinczy András
 neje. 23.
 Epaminondas. 274. 275.
 Erasial (kőmetsző). 306.
 Ercey Dániel értekezése. 357. 503.
 Erdélyi (László). 148. 160. 475. 486.
 Erdélyi Múz. levéltára. 283. 349. 366.

- Erős Gábor. 481.
 Esterházy gróf. 62.
 Esterházy herceg. 94.
 Esterházy János Nepomuk. 246.
 Esterházy Károly püspök. 243. 491.
 Esterházy Pál herceg. 426.
 Euripides. 451. 452. 456.
 Éber László. 494. 508. 510. 511. 514.
 Édes Gergely : Horáca. 364.
 Ének (munkácsi vinclérleányé, dal
 lam). 71.
 Falusi (festő). 511.
 Farkas Károly. 413.
 Farkas zsidó. 419. 443.
 Fas = Hackl. 164. 175.
 Fattore. 198.
 Fattoresa. 198.
 Fábchich József. 131. 451. 454. 485.
 514.
 — fordításai. 451. 452. 455. 456. 459.
 Fáy. 475.
 Fáy András. 277. 423. 444. 494.
 Fáy Ágoston. 28.
 Fáy Barnabás. 411.
 Fáy János, Ágoston fia. 28.
 Fáy László. 423.
 Fechner orvos. 159.
 Fejér György. 266. 422. 435. 493.
 — Egység-terve. 351. 356.
 Fejes István. 500.
 Fekete Imre. 107. 118. 120. 483. 484.
 Fekete Mihály. 114. 115. 484.
 Fekete Pál. 363.
 Fekete kapitány. 28. 475.
 Felelet (a Mondolatra). 320. 500.
 Felső-Magyarországi Minerva. 402.
 Fénelon : Télémaque. 25. 316. 407.
 474.
 Fenýéry. 423. 509.
 Fenýéry—Toldy : Handbuch d. ung.
 Poesie. 410.
 Ferdinánd főherceg. 210. 214. 482.
 Ferdinánd (Maylandi). 128.
 Ferdinánd (Salzburgi) gr. elector.
 128.
 Ferenc (I.) császár. 31. 82. 83. 86. 482.
 Ferenc (II.) 112.
 Ferenczy István. 427. 428. 429. 512.
 — — : Kazinczy F. szobra. 429.
 — — : gipsz és márvány büsztjei.
 427—428. (Rudnay primásé, Őr-
 ményi Józsefé, gr. Brunswik Jó-
 zsefé, Marcziban úré és asszonyé,
 gr. Bekerszó, gr. Sándor Mórícé,
 Kulcsár Istváné, Szent István
 protomartyré.).
 Ferenczy Lajos. 403. 410. 504. 508.
 509.
 Fessler. 224.
 Festetics György gr. 166. 175. 177.
 • 228. 390.
 Festetics László gr. 507.
 Festők Pesten (1829-ben) közel 60-an.
 426.
 Fett József. 124. 125.
 Figyelő. 16. 21.
 Filangieri. 230.
 Fizsi = Eugenia, Kazinczy egyik
 leánya. 420. 465.
 Flavicornius. 171. 175.
 Floricunda. 189.
 Florimunda. (Gr. Heister Fülöp =
 Dicitur nővére). 168. 183. 211.
 217. 220. 488.
 Fodor, esküdt. 363.
 Forgács br. 204. 217.
 Forgács János báró 193. 195. 207.
 219.
 Forgács Péter br. 193. 207. 208. 212.
 217. 219.
 Fővárosi Lapok. 12. 471.
 Fraknoi Vilmos. 476.
 Frangepán. 195.
 Frank, orvos. 445. 514.
 Fráter Ferencné. 106.
 Fráter István. 39.
 Fráter László. 106.
 Fráter Pálné. 106.
 Freimont Péterné báróné. 19.
 Frescobaldi (Matteo). 171. 200.
 Fridwald Vilma. 179.
 Fried. 143.
 Frimont János (br. palotai). 506.

Fritschner. 152. 153. 482. 487.

Funker, orvos. 124.

Gaál József. 423.

Gahy. 299.

Callahan br. 159.

Gábry István. 276. 494.

Gál András. 492.

Gebhardus (Ludwig Alb.). 140. 486.

Gelhorn (Gelbhorn) exjezsuita. 182.

Gencsi. 404.

Genersich (János). 467.

Georgius = Gróf Festetics György.
166. 175.

Gessner S. 9. 10. 11.

Gessner Salamon özvegye. 27.

Gigia (= Louise) Riedele br. fogadott leánya. 169. 170.

Glatzinger Lajos. 111.

Goethe. 14. 44. 224. 227. 251. 255.
274. 289. 290. 300. 312. 495. 498.

—: Epigrammái. 274.

—: Dichtung u. Wahrheit. 290.

Goldsmitt: Római tört. 299. 496.

Gordán János (gazda). 384. 385. 387.
389. 391. 392. 393. 400. 506.

Gordán Jánosné. (Tzunai Kata.) 387.
506.

Goró Lajos. 409.

Göschel. 239.

Götzen(ek). 102.

Göz-család. 177.

Grangierus (János). 140.

Groszinger. 147.

Grümmel Jakab. 79.

Grümmelin Cecilia. 78. 481.

Grüner: Psychéje. 307. 309. 496.

Grünersberg. 219. 481.

Grünersbergné. 186. 187. 189. 193.
207. 209. 215. 216. 218. 219. 221.
488.

Guidi (conte). 200.

Gulácsy Antal. 450.

Gulyás József. 506.

Gunther. 136.

Guzmics Izidor. 398. 422. 432.

Gvadányi. 80.

Gyöngyösy István. 407.

Gyöngyösy Irod. Társ. Évk. 118.
121.

György József. 309. 311. 319. 322.
499.*

Gyulay gr. generális. 127.

Gyulay Ferenc gr. 471.

Gyulay Ferencné grófné. 332. 511.

Gyulay Karolina gr. 19. 505. 512.

Gyulay Lajos gr. ifj. 19. 265. 282.
305. 379. 492. 502. 505.

— epigrammája. 283.

Gyulay Lajosné grófné. 505.

Gyulay Lolott. 267.

Gyulay Lotti grófné. 358. 379. 380.

Gyulay Sámuel gr. 487.

Gyulay Sámuelné grófné. (sz. Bornemisza Anna grófné). 177.

Gyurka (kocsis). 61. 479.

Hackl. 147. 175.

Hajkul Antal. 141. 486.

Hajnóczy. 21. 28.

Hackl asszonyosság. 54.

Halbsch Ignác. 113.

Haller (Ferenc) gr. kanonok. 230.
489.

Haller Gábor. 308. 474.

Haller László gr. 308.

—: Telemach-ford. 316. 407. 474.

Halmágyi. 93.

Hannulik János Choyssostomus. 116.
121. 124. 130. 458. 484. 485.

— —: Descriptio veris c. verse. 122.

— —: Carmen de Francisco II. 123.

— —: Carmen de Alexandro. 123.

— —: Lyricorum libri IV. 130.

Hardeck (in Wien). 217. 219.

Harrach-ok. 102.

Harsányi esperes. 439.

Harsányi István. 486.

Hauermann (orvos). 434. 513.

Hausläb. 207. 208. 210. 217. 220.

Havercamp (Siegb). Sallustja. 286.
495.

Hazai Tudósítások. 180. 181. 249.
250.

- Hébe (zsebkönyv). 380. 390. 397.
 398. 401.
 Héczei Pál. 435. 513.
 Hegedűs Sám. prof. 348. 503.
 Heinrich Gusztáv. 505.
 Heinrich (Thugut). 426. 428. 429.
 510.
 Heister Aloysia grófnő. 176.
 Heister Fülöp gr. 149. 161. 175. 210.
 221. 482. 487.
 — —: Über den Unterschied des
 Lebens und der Schmeichlerey.
 212.
 — —: Posterite Apprends. 213.
 Heister Louise grófnő. 210.
 Hellenbach Eszter br. 413.
 Hellner ev. pap. 470.
 Helmecczy Mihály. 309. 318. 423. 489.
 512.
 Henniger br. 362.
 Hennigerné. 262.
 Herbert br. 170. 182.
 Herder. 256. 275. 377.
 —: Terpsichoreja. 145.
 Hertelendy Gábor. 80. 481.
 Herzpinkel I. = Br. Honrichs leánya.
 Friderike. 171. 174. 175.
 Herzpinkulus II. = Gr. Berchthold
 Lipót. 171. 175. 176. 193.
 Herzpinkel III. = Alabaster = Gr.
 Hohenwarth. 171. 175. 190.
 Hesiodus. 500.
 Hickel, festő. 173. 331.
 Hieronymus képe. 328.
 Hild építész. 424.
 Hildebrand. 511.
 Himfy. 227. 251. 424. 427.
 Hippolitus. 458.
 Hirgeist Ferenc. 51. 53. 59. 72. 147.
 158. 477. 478.* 479.
 Hirgeist Ferenc: Monatliche Land-
 wirtschaft. Verrichtungen. (vers).
 60.
 — —: Gedichte. 158.
 Hirgeist Nina. 478.
 Hirholtzer Mátyás. 112. 115.
 Hodosi (Sám.) 129. 485.
 Hofmann (Lipót): Babel u. Bibel.
 243. 491.
 Hogstraten. 477.
 Hohenwarth gr. érsek. 168. 175.
 Hohenzollern gr. 178.
 Hohenzollern grófnő. 213.
 Holcs. 437.
 Holik, szabó. 49.
 Hollosi (canonicus). 459.
 Holofernes = Szuloyovszky Menyhért.
 156. 165. 174. 175. 189.
 Homeros 351. 382. 405. 500. 506.
 — Florentini-kiadása (1488.). 328.
 Honrichs br. 158. 159. 174. 211.
 Honrichs br. mostoha leánya. 159.
 Honrichs br. özvegye: Rotschütz
 Karolina. 171. 209. 210.
 Honrichs József br. 159. 173. 195.
 Honrichs Mina bárónő. 220.
 Honrichs Tonerl. 159.
 Horatius. 122. 131. 229. 271. 272.
 274. 310. 351. 357. 379. 382. 435.
 458. 500.
 — fordítás (Édes Cerg.). 364.
 — kiadás (Wakerfildii London, 1794.)
 307.
 Horeczky József br. 87. 88.
 Hormayr: Oesterr. Plutarch. 364.
 Horn Imre dr., orvos. 437. 513.
 Horror. 164. 175. 189.
 Horváth (tanú). 7.
 Horváth Cyrill. 470.
 Horváth Endre. 427.
 Horváth Imre. 259.
 Horvát István. 135. 283. 366. 372.
 395. 397. 510. 512.
 Horváth János. 424. 433. 512.
 Hosszufalusi Ignác. 436. 438.
 Hölty. 423.
 Hriankay, kapitány. 450.
 Hunyadiak sírkövei. 349.
 Hunyadi Ferenc. 492.
 Hunyadi János. 347. 502.
 Hunyadi Mátyás király és képe. 332.
 356. 397.
 Hymnarium (Debr. coll. könyvtaré).
 232. 233.

- Ibrányi Antal. 63. 479.
 Igaz Sámuel. 390. 395. 396. 400. 401. 507.
 Illei János és comediai. 36. 407. 476.
 Illésházy (István) gr. 58. 87. 88. 126. 478. 479.
 Illosvay Krisztina (Sárosy Andrásné). 65. 71.
 Imre (István) spataki tanár. 311.
 Imre (János), prof. 423.
Inkábbára. 267.
 Institoris Károly. 231. 267.
 Irodalomtörténeti Közlemények.
 (= IK.). 8. 9. 12. 38. 40. 41. 43. 65. 82. 90. 96. 114. 116. 118. 181. 231. 238. 251. 308. 312. 320. 322. 328. 333. 336. 337. 338. 352. 356. 358. 362. 365. 374. 376. 379. 381. 386. 389. 396. 398. 399. 402. 403. 408. 411. 419. 421. 433. 434. 440. 444. 474. 477. 481. 483. 486. 492. 506. 513.
 Isabella. 199.
 Istvánfi. 469.
Iszik, mint a kefekötő. 389.
 Itineris = Gr. Berchtold Lipót. 172. 173. 175. 176. 181. 184. 193. 206. 209.
 — könyve a pestisről. 181.
 Iza. 457.
-
- Jakabfalvy András. 367. 421. 504.
 Jakabfalvy Eliza (Fáyné.) 442.
 Jakabfalvy Ferenc. 443.
 Jakabfalvyné. 431.
 Jankovich Miklós (wadasi). 422. 247. 495.
 — kéziratai. 422.
 Jazet. 424.
 János gazda. 36.
 Jánosi György orvos. 472.
Járás (processus). 293. 496.
 Jármay Tamás. 386.
 Jelasics-regement. 28. 31.
 Jelinek. 147. 164. 175.
 Jenai Tud. Ujság. 250. 433.
 Jenisch (Dániel). 254. 256. 492.
 — Vergleichung c. műve. 254.
- John (metsző). 511. 512.
 Josephina. 225.
 Józsa Gábor (pankotai). 413.
 Józsa Mária. 413.
 József császár (II.). 243. 298. 330.
 József nádor. 426.
 Jöcher. 477.
 Judicium de cometa 1468. 140. 190. 232. 486. 488. 489.
 Jugurtha. 227.
 Juhász András. 319. 321. 323. 329.
 Juhász (János). 72. 88. 156. 165. 188. 480. 488.
 Julianus = Br. Riedele Andr. Miklós. 88. 145. 150. 152. 153. 154. 155. 157. 158. 161. 166. 168. 170. 171. 175. 177. 183. 184. 185. 188. 190. 192. 194. 196. 197. 200. 203. 205. 210. 211. 217. 221. 486. 488.
 Juricskay László, a Lazarethom direkt. 386. 507.
 Juricskay vice ispán. 393.
 Junius Brutus. 129.
 Justinus. 229.
- Kaerling János Tóbiás. 424. 510.
 Kalkschmidt br. 219.
 Kallós Dániel. 386.
 Kant (a hadról szóló műve). 81. 247.
 Kant hatása Kazinczyra. 503.
 Kanyo. 311.
 Kapi Ferencné. 4.
 Kaszner. 445.
 Kata asszony (Gordán Jánosné). 387.
 Kazinczy András (K. F. nagybátyja). 23. 28. 29. 31. 34. 412. 473. 475. 511.
 Kazinczy András, István fia. 399. 413. 508.
 Kazinczy Arthurné. 5. 6. 7. 26. 62. 63. 130. 132. 136. 142. 143. 223. 238. 248. 279. 289. 292. 293. 303. 304. 306. 314. 321. 324. 325. 326. 329. 335. 353. 354. 363. 367. 368. 383. 384. 385. 387—390. 392. 394. 400. 413. 436. 473. 503.
 Kazinczy Béla. 24. 473.

Kazinczy Dániel. 23. 473.

Kazinczy Dénes (K. F. testvére). 31.

34. 37. 39. 41. 42. 61. 103. 106.

123. 230. 386. 387. 392. 399. 400.

450. 469. 475. 479. 507. 511.

Kazinczy Ferenc életrajzi adatai :

— — gyermekkor. 1. 2. 3.

— — gyermeki hűsége. 279. 298.

— — arcképei, képei. 34. 64. 219.

405. 420. 440. 510. 511.* (Az én képeim.)

— — betegségei. 61. 62. 65. 101.

259. 284. 286. 311. 345. 345. 346.

388. 398. 422. 444.

— — anyagi állapota. 26. 91—95.

103. 132. 135. 136—139. 142—144.

222. 223. 248. 275—278. 286—288.

291. 292. 301—306. 312. 313. 321.

323—326. 329. 338. 345. 352—54.

367. 368. 376. 383—86. 388. 392.

393. 400.

— — családi örökösödési poröskö-

dése. 260—264. 267—271. 280.

299. 338—343. 361. 380. 403. 434.

— — főkurátorsága. 319. 322. 500.

— — humora. 61. 284. 300. 301.

433. 435. 437. 442. 465.

— — mint a zemplénmegyei levél-

tár rendezője. 368—374. 417. 418.

509.

— — vallásossága. 11. 13. 15. 35.

95. 180. 228. 258. 259. 274. 378.

382. 436. 448.

— — bibliaiassága. 17. 18. 95. 102.

225. 229. 250. 255. 265. 277. 284.

289. 404. 421. 433. 436.

— — nevelési plánuma fiai szá-

mára. 419.

— — fogolytársaitól s azok bará-

taitól kapott levelei. 475.

— — classicusok iránti szeretete

272.

— — rabsága. 28. 29. 35. 46.

— — egri és eperjesi útja. 437.

438.

— — erdélyi útja. 326. 327. 330.

334.

Kazinczy Ferenc a nyelvbéli újítá-

sok ügyében. 351.

— — verses művei :

— — — versei : A nagyság és szép-

ség diadalma. 252. — Impromptú.

22. — Thaly Antalhoz és Farkas

Károlyhoz. 414.

— — — Szonettje Cserey Miklós-

hoz. 283.

— — epigrammái. Tövisék és virá-

gok. 272. 276. 277. 285. 290. 493.

— Dédács felől. 379. — Gr. Csáky

János koporsójára. 300. — Job-

bomhoz juhaim. 274. — Az erdő.

252. — Jót 's jól. 273. — A kö-

nyörgés. 252. — Rádayról. 267.

— — epistolái. Cserey Farkashoz.

275. 283. 290. — Gr. Török Lajos-

hoz. 290. 291.

— — prózai művei :

— — — Földrajza. 470.

— — — Előbeszéde Sallustiushoz.

406. 509. — Előbeszéde Romy

munkájához. 352. 503.

— — — Erdélyi Levelek. 327. 330.

334. 335. 347. 349. 351. 355. 356.

359. 375. 388. 395. 396. 397. 398.

401. 402. 406. 502.

— — — A' bécsi Polizey velem.

1815. 497.

— — — Bibliai Historiák. 445. 514.

— — — Egyveleg írásai. 267.

— — — Bossányi Zsuzs. emléke-

zete. 298. 496.

— — — Orthologus és neologus.

(Tud. Gyűjt.) 356. 358. 503.

— — — Magyar nyelvtan — ter-

vezete. 377. 378. 504. 505.

— — — Preisschriftje. 378. 494.

505.

— — — Szilágyi Sámuel biográ-

fiája. 362.

— — — a Teleki-házról. 396.

— — Naplója. 475. 476. 477. 481.

482.

— — fordításai :

— — — Bessenyei-ford. 470.

- Kazinczy Ferenc fordításai: Cícero művei. 433. 513.
 — — — Gessner-ford. 9. 11. 20. 25. 266. 471. 472. 474.
 — — — (Marmontel) Szívképző regéi. 229. 489.
 — — — (Miller) Siegwart-ford. 14.
 — — — (Klopstock) Messiás-ford. 333. 501.
 — — — Metastasio: Titusa. 36. 476.
 — — — Ossian. 474.
 — — — Rousseau: Contrat Social. 25. 474.
 — — — Sallustius-ford. 46. 47. 227. 228. 290. 299. 376. 381. 382. 388. 398. 404. 405. 466. 477. 509.
 — — — (Shakespeare és Schröder után): Hamlet. 20. 25. 472.
 — — — (Sterne) Yorick. 402.
 — — — Young-ford. 474.
 — — — Wieland: Socrates-ford. 24. 474. — Gráciái. 25. 474.
 — — — «Munkái». (1—4. k.) 316.
 — — — kiadványai és szerkesztései:
 — — — Dayka versei. Életrajzzal. 483.
 — — — Kis János munkái. 316.
 — — — Sipos Pál munkái. 309.
 — — — Zrinyi versei. 267. 316.
 — — — Magyar régiségek és ritkaságok. 231. 232. 489.
 — — bírálatai:
 — — — Berzeviczy: De conditione et indole rusticorum in Hung. 348.
 — — — Szabó D.: Aeneis. 285.
 — — — Orpheus c. folyóirata. 25. 473. 474.
 Kazinczy Ferencné gr. Török Zsófia. 92. 94. 130. 136. 143. 156. 160. 161. 167. 169. 176. 182. 185. 188. 194. 207. 218. 228. (könyörületessége). 248. 253. 281. 299. 338. 339. 340. 341. 342. 361. 430. 434. 435. 473. 487. 497. 498.
 — — betegsége. 259. 437. 438.
- Kazinczy Ferenc gyermekei:
 — — — Antonin. 298. 420. 430. 473.
 — — — Bálint. 343. 345. 420. 430. 473. 502.
 — — — Emil. 281. 282. 310. 323. 345. 419. 430. 439. 473. 502. 508. 513.
 — — — Eugénia. 281. 285. 315. 318. 345. 358. 379. 419. 420. 430. 473. 497. 498.
 — — — Ifigenia. 131. 156. 345. 420. 465. 473. 515.
 — — — Lajos. 420. 430.
 — — — Thalia. 274. 280. 281. 315. 318. 345. 437. 461. 473. 502. 514.
 Kazinczy Gábor. 22. 49. 58. 145. 147. 149. 179. 185. 205. 211. 222. 413. 475. 477. 479. 490.
 Kazinczy István (István fia). 412. 413. 509.
 Kazinczy János (István fia). 413.
 Kazinczy József (Kaz. F. atyja). 3. 23. 469. 470. 473. 483.
 Kazinczy József, Ferenc öccse. 26. 34. 35. 38. 46. 91—95. 101. 103. 104. 106. 139. 335. 393. 394. 477. 485. 492. 501. 503. 507. 512.
 Kazinczy József (K. F. testvérének fia). 399. 508.
 Kazinczy Józsefné Bossányi Zsuzsanna (K. F. édesanyja). 288. 377.
 Kazinczy Józsefné (K. F. öccsének neje: Ragályi Mária). 92. 94.
 Kazinczy Juliánna (Dercsényi Jánosné). 1. 400. 501.
 Kazinczy Klára (Kraynik Józsefné). 38. 39. 344. 501.
 Kazinczy Klára (István leánya). 413.
 Kazinczy László (K. F. testvéröccse). 1. 2. 3. 37. 39. 40. 41. 42. 43. 45. 64. 95. 106. 129. 210. 468.
 Kazinczy Mária (Istv. leánya). 413.
 Kazinczy Miklós. (K. Ferenc öccse). 37. 39. 40. 61. 94. 95. 274. 280.

382. 384. 389. 391. 392. 494.
506—7.
- Kazinczy Ottilia (István leánya). 413.
- Kazinczy Péter. 23. 24. 35. 43. 91.
96. 97. 98. 104. 473. 483. 489. 502.
- Kazinczy Piroska. 413.
- Kazinczy Rosália (István leánya).
*413.
- Kazinczy Zsófia (István leánya, Vay
Ábr. neje). 413. 423. 489. 509.
- Kazinczy Zsuzsanna, Ferenc húga
(PéchySándorné). 41. 61. 106. 252.
253. 506.
- Kácsándy László. 472.
- Kácsándy Lászlóné (Bárczay Kata-
lin). 8. 471.
- Kácsándy Terez (Rhédey Lajosné).
18. 471. 472.
- Kácsándy Zsuzsanna (Gr. Gyulay
Ferencné). 17. 471. 472.*
- Káldy György. 32.
- Kálmán Farkas. 490.
- Kálonst. 275.
- Kálvin János. 448.
- Kápolnay Antal. 282. 347. 494. 502.
- Kárner. 39.
- Károly herceg. 128. 214. 421.
- Károly hg. regimentje. 2.
- Károlyiak. 405.
- Károlyi György. 423.
- Károlyi Istvánné, gr. Dillon Geor-
gina. 428.
- Károlyvári bibliotheca. 328.
- Kecskeméti uram. 335.
- Keczer György. 511.
- Keglevits gr. 470.
- Kemény János. 397.
- Kempis Tamás. 204. 488.
- Kenderes (Mihály) consil. 271. 311.
330. 493. 500.
- Kengyel Lajos. 122. 131. 484. 485.
- Keresztési István. 229. 489.
- Kerület (districtus). 293. 404.
- Képárus Pesten, 1815-ben, egy. 424.
- Képárus Pesten, 1829-ben, négy. 424.
- Kézy Mózes. 224. 225. 294. 310. 311.
312. 445. 460. 496. 500. 514.
- Kézy Mózes külföldön. 295.
- — Carmen-Gratulatio ad Fr.
Kazinczy. Spatak. 1816. 461.
- — nyomtatott versczete. 328.
- Kilian György. 410.
- Kininger. 511. 512.
- Kirschner. 314.
- Kiss Farkas. 111. 112. 114. 115.
- Kis István könyvtáros. 67. 68. 266.
451. 459. 480.
- Kiss István (R.). 492.
- Kis János. 131. 180. 227. 249. 272.
273. 380. 422. 465. 479. 485. 495.
514.
- — munkái. 316.
- — Horatiusi Epistolái. 283. 466.
515.
- — bírálata Kazinczy: Tövissek
és virágok c. művéről. 285. 290.
- — Leányom halálára. 63.
- Kis József káplán. 418.
- Kiss Kálmán. 499.
- Kiss Károly főhadn. 423.
- Kis Sámuel: Wieland: Gráciaiák.
297.
- Kisfaludy Károly. 423. 443. 444.
493. 510.
- Kisfaludy Sándor (Himfy). 80. 491.
- Klára (Lőcsén). 113. 115.
- Klimesch Tamás. 511.
- Klobusiczkyné. 41.
- Klobusiczky-kripta. 471.
- Klobusiczky kisasszony. 45.
- Klonesch Tamás (baróti Szabó Dá-
vidot festette). 332.
- Klopstock. 25. 44. 227. 239. 251.
255. 423. 491.
- — Messiása. 34. 334.
- — Epigrammái. 273.
- Koczok István. 304. 312. 313. 496.
- Kocsi (Sebestyén) István. 492.
- Kohn: Jankovich-portraitja. 427.
- Koleszár István (inas). 1.
- Kolosi (Pál). 4. 470.
- Kolowrátok. 102.
- Kollonics László. 126.
- Komáromy Gábor. 363.

- Komáromy Juliánna (Bossányi Ferencné). 23. 468.
- Komjáthy Ábrahám. 46.
- Koppius. 131. 271.
- Koros (Imre). 271. 493.
- Korponay Sámuel. 376. 377.
- Korponay Zsuzsánna. 410.
- Kortsma Pál. 286. 287. 495.
- Kosciusko. 150.
- Kosegarten : Goldsmitt : Római történetei. 299. 496.
- Kosovich József. 77. 250. 480. 481. 491.
- Kossuth András. 501.
- Kossuth Lajos. 480.
- Kossuth László. 253. 268. 269. 342. 493.
- Kovachich. 371. 372. 511.
- Kovácsóczy Mihály. 508.
- Kovalik György. 90. 120.
- Kovách János. 457.
- Kovács dr. 227.
- Kovács Ferenc. 335.
- Kovács (Mártonkátán). 56.
- Kovács Mihály dr. 266. 423. 493.
- Kovácsnai (Tóth) Sándor. 47. 327. 477. 500.
- Kozma Miklós. 363.
- Kozma Pál. 366. 367.
- Köffinger. 364.
- Kölcsy Ferenc. 320. 365. 500.
- Königseck Aulendorf grnő. (gr. Heister Fülöp neje). 170.
- Königseck Sidonia. 150.
- Körmendi Justine. 87.
- Körtvélyesi. 320.
- Kövér Imre. 104. 483. 512.
- Kövy Sándor. 253. 254. 480. 492.
- Kövy S. nővére. 71.
- Krafft Péter festő. 390. 398. 400. 401. 424. 426. 507. 510.
- — Zrinyije. 400. 426.
- Krámer és fia. 511.
- Kraynik Alajos. 345. 400. 502. 509.
- Kraynik Cseresi. 511.
- Kraynik Ferenc. 31. 39. 49. 51. 53. 69. 248. 335. 343. 476. 477. 479. 480.
- Kraynik Imre (Kraynik Józsefné : Kazinczy Klára fia). 434.
- Kraynik Imréné (Kazinczy Eugénia, K. F. leánya). 358.
- Kraynik (József) 93. 501.
- Kraynik Józsefné (Kaz. Klára). 230. 509.
- Kren Farkas. 113.
- Kresznerics (Ferenc) prof. 252. 491.
- Kreutzinger. 332. 511. 512.
- Kriebel János. 502.
- Kritsfalusi György. 90. 120.
- Kronselm (Hofrath von —). 9.
- Krupai. 289.
- Kukolnik Basilius. 125. 428. 486. 511.
- Kulesárné. 428.
- Kultsár István. 180. 266. 364. 395.
- Laczkovics. 189.
- Laczkovics János. 147. 158.
- — Macedonus der Held, ford. 21. 473. 486.
- Laczkovics László. 55.
- Laicsák Ferenc. 383. 392. 506. 507.
- Lakits (György Zsigm.). 19. 472.
- Lakos (János) főhadn. 63. 80. 479. 481.
- Lamberti gr. 147.
- Landerer (Mihály). 51. 77. 160. 165. 478. 508.
- Laocoon. 296.
- Lattermann-regement. 80. 481.
- Latzy(k) Mihály. 261. 301.
- Lavater : Handbibel. 204. 488.*
- Iázár Imre gr. poéta. 332.
- Lengyel József. 381. 506.
- Leonardo da Vinci. 227.
- Lessing. 255. 494.
- : Emilia Galotti. 25. 47. 227.
- : Minna von Barnhelm. 273. 443.
- : Miss Sara Sampson. 25. 443.
- Lichtenstein hg. 20. 499.
- Lichtl, festő. 424.
- Liedemann Márton. 447. 479.

- Lieder (de—), festő Bécsben. 441.
 Lindau br. 147.
 Lipót császár. 177. 199.
 Liptay. 344. 489. 502.
 Lisse profusz. 57.
 Litotes. 357.
 Littrow: Geometrie. 414. 509.
 Livius első kiadása. 328.
 Lónyay-fiúk Sárospatakon. 310.
 Lónyay Gábor. 179. 377. 413. 432.
 442. 480. 504. 505.
 Lónyay (János). 420. 509.
 Lónyay László. 410. 439. 450. 514.
 Loquela. 158.
 Lorántffy Zsuzsánna. 397.
 Losonczy József. 323.
 Lóyan kisasszony. 498.
 Löley Sándor. 120.
 Lubin. 100. 103.
 Lucilius. 131.
 Luigi. 200.
 Luisa (= Gigia), Riedele br. fogadott
 leánya. 169. 170.
 Iusinszky Pál br. 246. 491. 498.
 Luther. 227. 448.
 Lütgendorff Ferd. 429.
 Macedonischer Held (br. Trenk Fri-
 gyes verses műve). 21.
 Macskásy Klára. 492.
 Magius grófnő. 206.
 Magni grófnő. 172.
 Magyar Hirmondó. 11.
 Magyar Kurir. 229.
 Magyar Mercurius. 120.
 — Múzeum. 448.
 Magyar Theatrom (Debr.). 69.
 — — 452. 457.
 — Tudós Társaság. 421.
 Magyarország (napilap). 259.
 Majláth. 364. 459.
 Majláth János. gr. 397. 409. 427. 509.
 Major. 6.
 Major úr Vattán. 436. 439.
 Major József. 322. 441. 500.
 Majthényi László. 126. 226. 236. 314.
 489.* 502.
 Makay Katalin (Kaz. Péterné). 24.
 Makk Domokos. 66. 180.*
 Maklári János. 142. 222. 486. 488.
 Makó Lőrinc. 318.
 Manó hordaná el. 320.
 Manschgó János. 429.
 Mansfeld, metsző. 309. 317.
 Manutius. 458.
 Manze br. 173.
 Marcsék György. 469.
 Marczibán úr és asszony szobra.
 428.
 Maret. 219. 250. 492.
 Mária Lujza. 495.
 Máriási István. 243. 491.
 Markos (Kaz. Klára leányának vő-
 legénye). 344.
 Markos Mihály. 337. 502.
 Marmontel: Belisaire. 25. 474.
 Maro = Verseghy. 155. 174. 217.
 Marosvásárhelyi ref. coll. könyvtár.
 333.
 Martinovics. 21. 28.
 Márton zágrábi archidiaconus. 140.
 Márton (József) grammaticája. 255.
 492.
 Mártonfi György. 500.
 Mártonfi püspök. 328.
 Matausch Anna Mária. 76.
 Matolay Gábor. 275. 494.
 Mátyás király. 139. 140. 141.
 Mátyási József. 273. 494.
 Mautesch Tamás. 469.
 Maximilián hg. 328.
 Mazuch Ede. 118.
 Mednyánszky Aloyz br. 424.
 Menger. 312.
 Menz dr. 54. 146.
 Metastasio. 457. 458.
 — Titusának ford. K. F.-től. 36.
 Mészáros Sámuel. 366. 390. 391. 392.
 507.
 Mészáros (Sámuelné). 442.
 Michael de Hungaria. 139. 486.
 Migazzy Rud. Kristóf gr. 234. 490.
 Migléczi János. 325. 326. 329.
 Migléczi József. 323.

- Miháلكovics József. 474.
 Mihályi István. 392. 393. 394. 507.
 Mike Sándor. 349.
 Milecz (Sám.). 5. 6. 7. 470. 471.
 Milicz Fanny. 442.
 Miller (képáros Pesten). 424.
 Miller Jakab Ferd. 449.
 Miller János Márton. 8. 9. 11. 12.
 13. 14. 15. 471.
 — — Beiträge zur Geschichte d.
 Zärtlichkeit etc. 13.
 Mitterspacher Lajos. 433.
 Mocsáry Antal. 434.
 Mocsáry Mancsi. 434.
 Mocsáry Tamás. 335.
 Molnár György. 336.
 Mondolat. 500.
 Montbach br. 159.
 Montesquieu. 25. 230. 474.
 Mortier. 127.
 Moscus. 500.
 Mudrány Dániel. 413.
 Murat generális. 127. 195.
 Muretus. 458.
 Museum Pio-Clementinum. 327. 332.
 500.
 Muzarion (Szemere Pál folyóirata).
 422. 427.
 Müller. 459.

 Nádaskay András. 445. 514.
 Nándory. 421. 510.
 Náni kisasszony (Szemere Páléknál).
 431. 432.
 Nagy András. 132. 142. 223. 238.
 248. 367. 489.
 Nagy Gábor. 89. 286. 324. 479. 480.
 483.
 Nagy Iván. 487. 488. 491—493. 501.
 Nagy János : Vergilius-ford. 456. 485.
 Nagy József prépost. 251.
 Nagy Mária. 101.
 Nagy Pál. 415.
 Nagy Sámuel (rézmetsző). 283. 494.
 Nagy Sámuel : Daphnis, Elsőhajós-
 ford. 266.
 Nagy Sámuel, orvos. 61. 62.

 Nagy Sándor csatája (Szentpéteritől)
 429.
 Nagyenycdi bibliotheka. 328. 350.
 Nalácz István br. 327. 348. 500.
 Napoleon. 126. 127. 130. 147. 255.
 257. 258. 285. 299. 315. 348. 482.
 495.
 Neidl. 141.
 Nemes Gergely László. 137.
 Nemes László. 77.
 Németh János. 32. 476.*
 Németh László. 89. 232. 483. 490.
 511. (győri rektor).
 Németh Mihály. 458.
 Noe Catharina (Grünersbergné). 481.
 Noe = Prandstätter. 164. 175.
 Notus = Kazinczy Ferenc. 145. 148.
 149. 151. 154. 157. 158. 159. 161.
 164. 165. 166. 167. 169. 172. 173.
 174. 181. 182. 186. 187. 188. 189.
 190. 194. 195. 198. 205. 208. 214.
 215. 486. 487.
 Novák István prof. 20. 472.
 Nunkovits (Antal). 25. 474.

Nyelvtörő. 395. 402. (Döbr. szava.)
 Nyelvújítás. 107. 109. 226.
 Nyiri, gazda. 64. 65. 96.
 Nyiri István, kocsis. 105.
 Nyiry István prof. 311. 312. 445.
 Nyiryné, prof.-né. 311.
 Nyiri János, béres. 483.
 Nyomárcay József. 342. 502.

 Ocsovszky Pál. 140. 141. 294. 486.
 Okolicsányi János. 38. 278. 494.
 Olasz áriák : Il sogno (dallammal).
 190. 201.
 Oporinus (Joh.) Bukolikusai. 46. 477.
 Orczy. 415.
 Orczy József br. 51. 242. 476. 478.
 Orczy Józsefné, gr. Berényi Borb.
 253. 254. 491.
 Orczy László br. 126. 477. 484.
 Orczy Lőrinc br., generális. 20. 80.
 316. 317. 465.
 Ordódy főszolgabíró. 61.

- Orosz Ádám. 6.
 Orpheus (Kazinczy folyóirata). 25.
 Orpheus. 500.
 Osszián. 25. 229. 474.
 Ostrolutzky (Lajos). 184. 488.
 Otlik. 88.
 Óvári Gradual. 490.
 Ovidius. 145. 500.
 — Metamorph. 41.
 Őri Fülep Gábor. 4. 8. 322. 470. 471.
 500.
 Őz Pál. 484.
 Pál apostol. 225. 229.
 Pálffy János. 426.
 Pálffy Karolina. 102.
 Pálffy Miklós gr. 128. 426.
 Palingenius. 60.
 Pálincás (Debrecen). 314.
 Palocsay br. 242.
 Pap József. 481.
 Pap Erzsébet (Bacska Jánosné). 287.
 288. 289. 495.
 Pap Ferenc. 288. 289.
 Papa (Jh. Christ.). 140.
 Pápai ref. főisk. könyvtár. 335.
 Pápay Sámuel: A magy. lit. esm.
 225. 495.
 Pászthory Sándor. 229. 236. 316.
 Pataki Lúdhattyúm — Lácza Szabó
 József pataki tanár. 273.
 Pataky Mózes: Római poesis tört.
 (ford.). 305. 496.
 Patakyné. (özv.) 383.
 Patay-fiúk Patakon. 310.
 Pátens (pataki). 311. 497.
 Paulus Aemilius. 209.
 Paziázi (Mihály). 409. 509.
 Pázmány Péter. 328. 459.
 — — levelei 16 kötetben. 328.
 Péchy Ferenc. 389. 399.
 Péchy Inre. 3. 35. 51. 106. 126. 127.
 128. 129. 230. 232. 233. 237. 282.
 464. 470. 475. 478. 489. 490. 515.
 Péchy József. 492.
 Péchy László. 385. 506.
 Péchy Mihályné. 106.
 Péchy Pepi (= József), Sándor fia.
 252. 253.
 Péchy Sándor. 106. 506. 515.
 Péchy Sándorné (Kaz. Zsuzs.). 104.
 389. 390. 391. 400. 492.
 Péczeli József és fordításai. 25. 456.
 474.
 Pelbartus de Thameswar. 139. 486.
 Pepi = ifj. gr. Török József (K. F.
 sógora). 261.
 Pepi = Kraynik Józsefné, Kazinczy
 Klára leánya. 344.
 Pepsolinus = br. Honrichs József.
 173. 174. 175.
 Perneti abbé: Le Repos des Cyrus.
 25. 474.
 Peski, festő. 512.
 Pesten-Budán közel 60 festő van
 1829-ben. 426.
 Pestmegyei törvénykezési szótár.
 293.
 Pethes Dávid. 481.
 Pető (Jakab). 4. 470.
 Petrarca. 251.
 Petrus (káplán). 186. 203. 216.
 Pfanschmiedné. 136. 485.
 Pfeffershoven bárónő. 280.
 Philyra. 458.
 Piccolomini von Sinna. 197.
 Pierer. 487.
 Pindarus. 451. 452. 456. 458. 459.
 Piranesi Giambatt. Cav. kötetei. 327.
 332. 500.
 Pisch kapitány. 90. 483.
 Pittoni (Battista Giov.). 140.
 Plathy ablegatus. 415.
 Plautus. 477.
 Podhorszky. 87.
 Podmaniczky Teréz. 512.
 Pogány Ádám. 475.
 Pogány főszolgabíró. 28.
 Pongrácz József br. 87. 479.
 Pongrácz Judit Olára (Szmetanovics
 Károlyné). 479.
 Ponori Thewrewk József. 398. 402.
 502.
 — — Pantheonja. 429.

- Pontius Pilátus. 89.
 Poócs (András). 273. 494.
 Pope (Sándor). 405. 435. 508. 513.
 Pósa (István). 5. 6. 7. 470. 471.
 Posch (Leonhard). 511.
 Pölitz : Aestheticája. 285. 495.
 Pracháry János. 111.
 Prandel = Angiolini (titkár). 165. 175.
 Prandstätter. 164. 171. 175.
 Prank Jeanette gr. 511.
 Pray : Annales. 404.
 Prieleczyk alispán. 88.
 Probus = Ruzsicskay György. 151.
 164. 175. 216.
 Procella. 170. 171. 175.
 Prónay László br. 241. 491.
 Prónai Prisca Tullia (Lónyay Gábor-
 né). 413.
 Prónay Sándor br. 227.
 Prónay Simon br. 478.
 Propertius. 500.
 Pruzsinszky József. 252. 254. 491.
 Puky Ferenc. 290. 494.
 Puky Károly. 432.
 Puky (László). 274. 335. 501.
 Pyber Benedek. 266. 457. 493.
 Pyrker : Szent hajdan gyöngyei. 434.
 513.
 Pythagoras. 416.

 Quintilian. 377.
 Quirinus. 458.

 Rabe Károly. 148.
 Rabner. 365.
 Radvánszky János. 446.
 Radvánszky Teréz. 446. 447. 448.
 465. 514. 515.
 Ragályi István. 243. 491.
 Ragályi József. 46. 63. 285. 291. 479.
 495.
 Ragályi Magdolna. 285. 494.
 Ragályi Mária (Kazinczy Józsefné).
 46. 92. 94. 477.
 Ragályi Sophie. 102.
 Ragályi Tamás. 181. 273. 284. 289.
 312. 494—95.

 Rájnis (József). 32. 452. 456. 458.
 459.
 Ramler. 227.
 Raphada-család. 177.
 Raphael. 227. 296.
 Raphael : Transfigurációja. 425.
 Raphael Morghen metszete. 425.
 Ráday (Gedeon). 227. 242.
 Rákóczy fejedelmek. 23.
 Rákóczy György. I. 397.
 Rákóczy György. II. 397.
 Rákóczy György. II. gyászszászlója.
 15. 471.
 Rákóczy Ferenc. I. 397.
 Rákóczi Ferenc. II. 397.
 Rákóczy Zsigmond. 398.
 Rátkai. 93.
 Redi (Bailli Gregorio). 190.
 Regiangula. 206.
 Régi Okiratok és Levelek Tára. 21.
 275. 285. 291.
 Reich János. 113.
 Reich Zsuzsánna (Dayka Gáborné).
 113. 119.
 Rendes (érdekes, különös jelentéssel).
 294. 328. 496.
 Reviczky Rózs. 69.
 Rémer, pozsonyi festő. 236.
 Révai Miklós. 32. 135. 231. 273. 316.
 407. 457.
 Révai : Grammaticája. 68. 255. 492.
 Rhédei. 385.
 Rhédey Ferenc. 129.
 Rhédey József. 364.
 Rhédey Lajos. 128. 229. 230. 450.
 489.
 Rhédey Zsigmondné. 332.
 Richelieu. 140.
 Richter Antal Fülöp, festő. 431. 510.
 512. 513.
 — — : Kazinczy Ferenc szobra. 428.
 — — : Kazinczy István (képe). 428.
 Riedele András Miklós br. 83. 84.
 144. 149. 162. 181. 186. 200. 205.
 208. 211. 218. 481. 482.* 486. 487.
 488.
 — — versei. 146. 148. 206. 208.

- Rill br. 146. 164. 175.
 Rinburg gr. 209.
 Robur = Jelinek. 164. 175. 189. 200.
 Rochefoucault hg. 43. 45.
 Rog(gendorff) gr. 177. 178. 193.
 Roggendorff Aloysia gr. (br. Schulbitz, helyesen Schubirst özvegye). 179.
 Roggendorff Aloysia, K. F. anyósa. 102. 178. 339. 340. 341. 342.
 Roggendorff Carolina Francisca. 179. 497.
 Roggendorff Cecilia. 179.
 Roggendorff Ernestina. 179.
 Roggendorff Ernő. 179.
 Roggendorff Gabriella (gr. Buquoi özvegye). 179.
 Roggendorff János Nepomuk. 179.
 Roggendorff Josepha Ernestina. 178.
 Roggendorff Kajetan István. 178.
 Roggendorff Karolina. 179.
 Roggendorff Marianna. 178.
 Roggendorff Raphaela. 178.
 Roggendorff Rebeka. 179.
 Rollin : Római történetei. 47.
 Római Arcás = Tometzi Ferenc. 271. 275. 493—4.
 Római classicusok parmai kiadásai. 332.
 Rosti (János). 36. 51. 165. 166. 175. 228. 476. 478.
 Rothschild Adolf. 158.
 Rothschild Charlotte. 158. 174. 204. 220. 221.
 Rothschild Christiane. 159. 201.
 Rothschild Friderike. 159. 204.
 Rothschild Karolina br. 204. 210.
 Rothschild Lisette. 158. 159. 166. 168. 173. 181. 182. 183. 195. 205. 209. 488.
 Rothschild Wilhelmine. 158.
 Rott. 139. 486. (régiségkereskedő.)
 Rott Rudolf. 140. 141.
 Rotter, chirurgus. 55.
 Rousseau. 10. 243. 247.
 — Emilje. 63. 299.
 — Contrat Social. 25.
 Rozgonyi József. 311. 329. 514.
 Rozgonyi Józsefné halála. 446.
 Rubens. 25.
 Ruæus. 405. 408.
 Rubicunda = Wilhelmine Freylin v. Rothschild. 158. 159. 160. 161. 168. 172. 173. 174. 181. 182. 183. 193. 195. 204. 205. 211.
 Rudnay primás. 428.
 Rummy József kereskedő. 257. 279. 315. 337. 353. 354.
 Rummy Károly György. 308. 352. 401. 503. 508.
 Ruzsicskay György. 70. 74. 82. 147. 480.
 — — : Magyar nóták. 70. 77. 85.
 — — : Palatinusnak a nótája. 77.
 Ruzsicskay Jean. 84.
 Sachs (Hans). 227.
 Sahlhausen Mór br. 119.
 Salm hg. 177.
 Sallustius. 311.
 Sauer Ferenc gr. 190. 394.
 Sauer Nina. 88.
 Saul király. 255.
 Sámuel próféta. 255. 404.
 Sándor császár. 128.
 Sándor István. 493.
 Sándor Mór. 428.
 Sándor Lipót fhg. 489.
 Sándor nádor. 426.
 Sándorovics I. 120.
 Sárospataki collegium és könyvtára. 3. 114. 116. 118. 121. 125. 258. 323. 378. 416. 428. 469. 486. 496. 505.
 Sárospataki Füzetek. 470.
 Sárospataki Ref. Lapok. 404.
 Sárosy Ádrásné (Illosvay Krisztina.) 65. 71. 480. 483.
 Sárvári (Pál). 232. 490.
 Schaffgotsch grófi család. 177.
 Schaffgotsch Gabriella. 60.
 Schedel (udvarmester Bécsben). 146. 175.
 Schedelek (= Toldyk). 54.

- Schédius Lajos. 422.
 Schewerley (Mátyás Dán.) 257. 492.
 Schiller. 227. 255. 274. 291.
 — : Xéniai. 273.
 — : Don Carlos. 423.
 — : Messinai hölgy. 423.
 — : Stuart Mária. 423.
 Schlüter. 466. 467.
 — : Tacitus-ford. 466. 467.
 Schmied. 127.
 Schöflin prof. 332.
 Schöff József. festő. 427. 510.
 — : Szent Theresiája. 427.
 Schramek. 189.
 Schrämbl. nyomdász. 131.
 Schulbitz (helyesen : Schubirst) br.
 179.
 Schwartzner prof. 141.
 Schwarz György. comicus. 67. 69.
 Scipio sírköve. 333.
 Sebestyén (szent, képe). 328.
 Segítő (folyóirat). 487.
 Seivert. 375. 504.
 Semonville. 219.
 Semsey. 126. 278. 279. 292. 303.
 304. 313.
 Sennovitz prof. 141. 464.
 Sennyei br. 404.
 Sennyei János br. 362. 504.
 Serényi Fanni grófnő. 488.
Setéltisza (Helldunkel). 291.
 Sextus. 224. 225.
 Sidonia de Regiangulis grófnő. 181.
 203.
 Siegwart. 8. 9. 11. 12. 13. 14.
 Sigmund. Oberster. 147.
 Sigray Jakab gr. 21. 29. 475.
 Simay (Kristóf) : Molière-ford. (Sugori). 20. 472.
 Simó Ferenc. festő. 427. 428.
 — — : Himfy. 427.
 — — : Horváth Endre. 427.
 — — : Kazinczy F. 428. 431. 510.
 — — : Gr. Majláth János. 427.
 — — : Gr. Teleki József. 427.
 — — : Br. Wesselényi Miklós. 427.
 Simplicianus. 311.
 Sinai Miklós. 232. 490.
 Sinai Sándor. 231.
 Sipos Pál. 272. 306. 308. 309. 328.
 497. 510. 512. 514.
 Socrates. 258.
 Sok János. ágens. 134.
 Somogyi János. 486.
 Somogyi prelátus. 459.
 Somosi János prof. 445. 446. 514.
 Somosi Sámuel. 514.
 Sonderling. 10.
 Sontagh. 362.
 Sophron. 224. 225.
 Soproni Magy. Társaság. 250.
Sörje. 323.
 Spissich (János). 316. 497.
 Splényi (Gábor) br. 337. 447.
 Splényi Ignác. 514.
 Splényi Mancsi. 107.
 Spóner Ödön. 509.
 Steinmetz Anna (Nanette). 9. 12. 13.
 471. 511.
 Stepán Ferenc. 6.
 Sternberge. 102.
 Stettner. 432.
 Stolberg Christian. 423.
 Stolberg Fridrich Leopold. 423.
 Strachvitz gr. 159.
 Strauss. nyomdász. 405.
 Streibig. 459. 514.
 Stunder Jakab. 511.
 Stürmer. 182.
 Sulzer : Nachtragja. 305.
 Sulyok kapitány. 403.
 Sulyokné (Korponay asszony). 374.
 376. 418. 508.
 Sum : Schedel. 164. 175.
 Sylvester. 452.
 — : Grammatica. 231. 232. 490.
 Szabadság c. lap. 12.
 Szabó András (könyvtárnok). 305.
 327. 332. 333. 496. 500.
 Szabó Dávid (baróti). 266. 332. 495.
 — — Milton-ford. 20. 472.
 — — képe. 330.
 — — Aeneise. 285.

- Szabó János. 338. 360. 361. 503.
 Szabó József (lácza). 494.
 Szabó Péter. 64.
 Szalay László. 423.
 Szánthó János. 10. 471.
 Szathmári (agens, poéta). 346.
 Szathmáry József. 410. 439. 502.
 Szathmári Károly. 479. 506.
 Szathmáry Király György. 470.
 Szathmári Paksi Dániel: Theologiaja. 312. 497.
 Szathmári Paksi József. 345. 346. 418.
 Szathmári (Paksi) Mihály. 469.
 Szegedy. 129. 415.
 Szegedy Ferenc. 485.
 Szelényi Ödön. 470.
Szellem (spiritus). 274.
 Szemere Berci (Pál fia). 432.
 Szemere Bertalan. 436. 438. 513.
 Szemere István. 269. 293. 420. 493.
 Szemere János. 420.
 Szemere Miklós. 323.
 Szemere Pál. 179. 266. 274. 275. 276. 277. 284. 309. 318. 320. 322. 334. 364. 377. 422. 423. 431. 432. 440. 442. 443. 487. 493. 494. 500. 504.
 —: Észrevételek Arcadiáról. 181.
 — Muzáron (folyóirata). 422. 427. 510.
 Szemere Pálné. 430. 442.
 Szemere-Tár. 321. 323.
 Szemere Zseni (Pál leánya). 432.
 Szenci Molnár Albert: Kávinusa. 457. 514.
 — —: Bibliája. 457. 514.
 — —: Grammaticája. 457. 514.
 Szenderné. 354.
 Szentes (és nem Szentlessy) János. 469.
 Szentes (József, kapitány). 253. 491.
 Szentgyörgyi Gellért: Sallust-ford. 283. 290. 495.
 Szentgyörgyi István. 4. 470.
 Szentgyörgyi János. 427.
 Szentgyörgyi József dr. 88. 107. 482.
 Szentgyörgyi Józsefné. 63.
 Szent István. 331.
 Szent-Iványi Bugomér. 333—335. 500.
 Szent-Iványi Ferenc. 126.
 Szent-Iványi László. 500.
 Szentjóni Szabó László. 60. 475. 479.
 Szent-Marjay Ferenc. 21. 117. 484.
 Szent-Miklós Aloyz. 333. 501. 508.
 Szent-Péteri József. 429.
 Szerdahelyi László. 28.
 Szerencsy Fanni (József leánya.) 447. 448.
 Szerencsyné (Radvánszky Teréz). 464.
 Szerencsy József. 4. 5. 470.*
Szerény (modestia). 275.
 Széchenyi Ferenc gr. 405.
 — — képe. 426.
 — — könyvtárának katalóg. 449. 450. 451.
 Széchenyi István gr. 423. 424. 426.
 Szécsi (ügyvéd). 432.
 Szén Antal. 66. 160. 165. 480.* 487.
 Szén Károly. 51. 478.
 Szikszay György. 492.
 Szilágyi Gábor. 492.
 Szilágyi István. 472.
 Szilágyi Sámuel. 362. 504.
 — —: Voltér úrnak Henriása. 25. 474.
 Szilasy Ferenc. 420.
 Szilasy József. 420. 510.
 Szimák Márton. 113.
 Szinyei Gerzson. 471.
 Szinnyi József. 470. 477. 484. 485. 489—490. 491—497. 500. 501. 503. 504. 506. 508. 510. 514. 515.
 Szirmay-család. 442.
 Szirmay Ádámné. 431. 432. 512.
 Szirmay András (Sándor fia). 3. 469. 470.
 Szirmay Andrásné. 464. 465.
 Szirmay Antal. 15. 16. 271. 345. 369. 371. 417. 465. 470. 471. 495.
 — — Törvénykezési s polgári szótára. 293.
 Szirmay István. 470.
 Szirmay János. 432. 512.

- Szirmay József. 511.
 Szirmay Péter. 470.
 Szirmay Sándor. 3. 512. 513.
 Szirmay Tamás. 4.
 Szirmay Teréz (Kaz. Dánielné). 23.
 Szlávyk. 219.
 Szlávy György. 32. 48. 53. 57. 77.
 188. 477. 478. 486. 488.
 Szlávy János. 52. 57. 59. 77. 147. 216.
 478. 479. 486. 488.
 Szmétanovics Károly. 50. 87. 147.
 160. 165. 478. 479. 482.
 Szmétanovics Carolina Paulina. 87.
 Szoboszlai (Pap István). 382. 506.
 Szoboszlai Sámuel. 481.
 Szolárcsik Sándor. 117. 124. 125. 484.*
 Szombathi János. 305. 404. 471. 472.
 508.
 Szontágh (Gusztáv). 447. 510.
 Szögyényi (Ferenc). 286. 287. 495.
 Szórhó Sám. szótára. 293. 495.
 Sztáray. 262.
 Sztáray grnő. 56. 177.
 Sztáray Albert gr. 487.
 Sztáray Mihály. 487.
 Sztáray-regement. 34.
 Sztrokay. 423.
 Szulyovszky Menyhért. 28. 79. 133.
 147. 187. 189. 216. 218. 219. 250.
 281. 475. 476. 480. 481. 485. 494.
 Szulyovszky Sándor. 34. 476.
 Szulyovszky Terézia. 92.
 Szunyog Dienes. 389.
 Szűcs Ágnes. 401.
 Szűcs Dániel. 305. 336. 337. 381. 386.
 411. 493. 496. 501. 506.
 Szűcs (Istv. György). 266.
 Tacitus. 81. 229. 466.
 Talián (János). 148. 174. 182. 207.
 486. 488.
 «Taliga nem szekér, tót nem ember».
 73.
 Tantsics Ignác. 28. 160. 165. 246. 343.
 475. 487. 502.
 Teleki Ádám. Cid fordítója. 251.
 474. 491.
 Telekiek. 333. 360. 503.
 Teleki-ház genealogiája. 349—50.
 Teleki Domokos gr. 232. 333. 477.
 489. 490.
 Teleki József gr. 15. 27. 274. 297.
 310. 332. 333. 424. 427. 472.
 Teleki Józsefné. (Fanny). 298. 301.
 Teleki Kata. 332.
 Teleki Károly gr. 493.
 Teleki László gr. 310. 332. 349. 355.
 356. 359. 375. 388. 395. 396. 399.
 401. 402. 404. 444. 500. 503.
 — — vélekedése a magyar nyelv
 boldogítása felől. 355.
 Teleki Mihály. 251. 283. 328. 332.
 350. 398. 491. 494.
 Teleki Pál gr. 265. 493.
 Teleki Sámuel gr. 46. 78. 122. 139.
 217. 230. 231. 294. 298. 326. 327.
 330. 331. 332. 333. 376. 477. 486.
 488. 496. 500. 504.
 Terentius. 477.
 Terpko (boltos). 440. 513.
 Tertina András. 511.
 Teschedik. 511.
 Tessényi. 72.
 Teuchses (sz. Harrach) gr. 220. 221.
 Thaisz (András) ügyvéd. 357. 360.
 361. 395. 396. 397. 423. 503.
 Thali Antal. 413.
 Thaller (Tyroliens.) 331.
 Theocritus. 500.
 Tholdi Ádám. 480.
 Tholdi Erzsébet. 335.
 Tholdi Zsuzsanna. 335.
 Thorwaldsen. 427.
 Thököli Imre. 397.
 Thurn gr. 129.
 Thuróczi János : Chron. Hung. 1488.
 Augsb. 307.
 Tibullus. 500.
 Tihanyi főisp. 421.
 Tihanyi Ferenc gr. (ebeczki). 510.
 Tisza (Váradon). 49.
 Tiszáninneni ref. egyházkerület. 319.
 Titian. 227.
 Toby. 432.

- Tokody főszbiró. 393.
- Toldalagi Lászlóné gróf özvegy 441.
- Toldy Ferenc. 423. 443. 468. 475. 486. 509.
- Toldy—Fenyéry: Handbuch d. ung. Poesie. 410.
- Tomala képáros. 424.
- Tometzi Ferenc. 271. 275. 493—4.
- Tomka. 181.
- Toperczer (Zsigm.). 3. 470.
- Tóth János (kisari). 142. 222. 486.* 488.
- Toth (Todt) Pápai János orvos. 136. 485.
- Tóth László (ungvárnémeti). 364.
- Tóth Pápai (Mihály). 253. 254. 492.
- Tóth Pápai (Sámuel) ügyvéd. 63. 66. 479. 480.
- Tóth Zsigmond szbiró. 335.
- Tőke Eliza. 135. 143. 277. 291. 303. 312. 352. 354.
- Tőke Károly (de Csepánfalva). 111. 114.
- Tőke Károlyné özv. 185.
- Tőkés János (mogyorósi). 251. 491.
- Török (a vak). 280.
- Török Ferenc. 362.
- Török István. 9. 11. 14. 471.*
- Török József gr. (Lajos atyja). 341. 362.
- Török József gr. ifj. 260. 261. 262. 263. 269. 280. 338. 492. 501. 503. 508.
- Török Lajos gr. Kazinczy apósa. 17. 102. 156. 167. 252. 259. 260. 261. 280. 290. 313. 339. 472.
- — testamentoma. 339. 340. 341.
- — tincturája. 315.
- Török Lajosné gr. (Roggendorff Aloyzia, Kazinczy anyósa). 178. 264. 267. 492.
- Török Mária grnő. (ifj. gr. Török József nővére). 338. 339. 340. 341—343. 492. 501.
- Törvénykezési szótárak. 495.
- Traján. 356.
- Trattner (Mátyás). 136. 308. 317. 330. 333. 337. 356. 357. 358. 360. 395. 405.
- Trautmannsdorf k. a. 79.
- Trenk Frigyes báró: Macedonischer Held. 21. 473.
- Trombitás Sára. 465.
- Trotzenberg Jeanette. 55. 56.
- Tudományos Gyűjtemény. 345. 351. 356. 357. 358. 360. 362. 381. 395. 402.
- Tulsiczky András. 493.
- Tumpacher József. 459.
- Tusch. 331.
- Tzunai Kata (Gordánné). 389. 507.
- Tzunai Susi. 389.
- Újgyörgyi József. 233. 245. 490.*
- Ungarische Miscellen. 348.
- Unwerth gr. (Indignantius). 193.
- Urban András. 275. 276.
- Uti (János). 20. 472.
- Uza Pál. 51. 57. 58. 59. 63. 77. 85. 146. 392. 450. 478. 479. 507. 514.
- Ürményi. 229.
- Ürményi József. 428.
- Ürményi Miksa, kapitány. 80.
- Vajda (cigány). 89. 483.
- Valkovszky János. 90. 120. 483.
- Varady József. 82.
- Varjas (János) éneke. 232.
- Vasárnapi Ujság. 475. 476. 477. 482.
- Vatay István. 26. 301. 302. 303. 324. 325.
- Vatay József. 26. 27.
- Vay Ábrahám gr. 224. 312. 345. 366. 409. 420. 423. 439. 441. 489. 509.
- Vay Ádám szenátor. 441. 514.
- Vay Eulália grófnő. 441. 509.
- Vay Gábor. 17. 20. 23. 225. 264. 347. 366. 409. 440. 441.
- Vay Istvánné. 71.
- Vay József, vajai. 17. 19. 22. 126. 260. 264. 267. 268. 299. 312. 368. 472.* 502. 504.
- Vay Lilla (Ábr. leánya). 420.
- Vay Miklós (hadnagy). 14.

- Vay Miklós br. generális. 214. 215.
221. 225. 229. 312. 360. 361. 488.
Vay Miklós br. alispán. 409. 417.
420. 503. 510.
Vay Miklós, szobrász. 510.
Vay Miklós br. (ifj.) 420.
Vay Miklósné br. 464. 465.
Vay Péter gr. 441.
Váczy János. 429. 468. 470. 475—78.
480. 483. 486.
Vályi Nagy Ferenc. 282. 310. 311.
329. 461. 502. 504. 514. 515.
— — — Ilias-ford. 311.
— — — Bionja. 283.
— — — Polyhymnia. 464.
— — — Moschus-ford. 311.
Vályi Nagy Ferencné (özv.). 366.
446.
Veigel József. 193.
Venus (Medici). 296.
Vergilius. 251. 266. 310. 328. 351.
408. 500.
Vernet (Horace). 424. 425. 444. 510.
Vernulaeus. 456.
Verseghy Ferenc. 32. 66. 135. 273.
457. 480. 485. 492. 494.
— — könyvei. 68.
— — Kötteményes nyelvgecések. 68.
69.
— — Rikóti Mátyás. 68.
— — Neue... Hung. Sprachl. 68.
135. 255.
— — A tiszta magyarság. 68. 135.
— — Az emberi nemz. hist. 68.
— — Énekei... kótákkal. 69.
— — Grammaticája. 357.
Versuch... (Bertchold Lipót műve).
183.
Veszprémmegyei törvénykezési szó-
tár. 293.
Vécsey Miklós. 123. 341.
Vécsey József br. 103. 129.
Végh János diák. 222. 488.
Vial generális. 128.
Viczay orvos. 124.
Viczay arcképe. 65.
Viczey br. 85.
Vida László. 284.
Vig László (= Horvát Istv.). 232.
490.
Vignola. 227.
Vilt József püspök. 67.
Vincze István kocsis. 105.
Vincze Mária (Józsa Gábor neje).
413.
Vinzencio del Turco. 196. 197. 199.
Vincentius. clericus. 186.
Virág Benedek. 115. 135. 180. 227.
266. 272. 317. 379. 423.
— — poémái. 283.
Vitéz Imre. 109. 117. 484.
Vitéz János püsp. 262. 350.
Vitéz József ágens. 27. 62. 475.
Vitkovics (Mihály). 275. 282. 345.
364. 423.
— — Epistolája. 305.
Voltaire és művei: (versei, Henriade,
Zayre. Merope, Tancred, Alzir).
22. 25. 175. 176. 474.
Vondernothné grófné (báró Splényi
Gábor leánya). 280. 337.
Voss (János Henr.). 255. 323. 405.
423. 500. 508.
Vörösmarty. 422.
Wadzeck prof. 200.
Wagner festő. 283.
Wagner: Collect. geneal. hist. fam.
404.
Wakefieldius. 307.
Wallenstein (Waldstein) gr. és grnő.
56. 177. 211. 222. 262. 487. 488.
Waltherr László. 435.
Wass Györgyné grófné (Gyulay Fran-
ciska grófnő). 437. 514.
Wass Katinka grófnő. 437.
Wass Ottilia grófnő. 19.
Wass Samu gr. 437.
Wass Samuelné grófné. 300. 448.
Weikert festő. 155. 173.
Wesselényi (nádor). 283. 332.
Wesselényi Farkas br. 493.
Wesselényi Ferenc. 426.
Wesselényi József br. 265. 493.

- Wesselényi Kata képe. 332.
Wesselényi Miklós br. 126. 130. 229.
249. 250. 272. 305. 311. 333. 365.
366. 409. 427. 492. 496. 512.
Weber. (Pozsonyban.) 266.
Wécsey Mária (gr. Török Józsefné).
492.
Wécsey Miklós. 262.
Wécsey Zsuzsánna (gr. Török Ferencné). 361.
Wekey Károly. 431. 435. 512.
513.
Wieland. 44. 227. 255. 300. 388.
—: Gráciái. (Ford. Kis Sám.) 297.
—: Socrates. Ford. Kaz. F. 24.
Wilczek gr. 206.
Winkelmänn: Die Geschichte der
Kunst. 32. 476.
Wladár Sofia (csepcsényi, Boronkay
Zsigmond, majd Mudrány Dániel
neje). 413.
Woltmann. 466.
Wrba. 255. 492.
Wurczinger. 512.
Wurth. 457.
Xaveri gr. 176.
Young. 25. 474.
Ypsilanti. 171.
Zabolai Kis Sámuel. 249.
Zalányi Péter: Marmontel-ford. 474.
Závodszy. 477.
Zazuba Marianna grófnő. 179.
Zejk assessor. 397.
Zejk Dániel. 333.
Zemplén megye levéltára. 369. 374.
Zennowitz. 512.
Zeus. 416.
Zilahi Péter ügyvéd. 360.
Zoltán József Telemaque-ford. 474.
Zombory fősbíró. 392.
Zrinyi, a szigeti hős. 390. 398. 400.
401. 426. 507. 510.
Zrinyi, a költő. 80. 267. 282. 398. 407.
Zrinyi Ilona. 397.
Zsigardy kapitány. 28. 475.
Zsigray gr. Lásd: Sigray.
Zsoldos Benő. 504.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Lap
5394. (1/a.) Kazinczy — szüleinek. Ér-Semjén IIItia Dec. 1764.	1 (468) ¹
5395. (1/b.) Kazinczy — anyjának. Regmecz 1767. Jan. 31d.	2 (468)
5396. (2/a.) Kazinczy — atyjának. Kazinczy Józsefnek. Pata- kini 13. 7bris 1769.	3 (469)
5397. (16/a.) Kazinczy — atyjának. Kassa 9a 7bris 1779....	3 (470)
5398. (16/b.) Kazinczy — anyjának. Kassa, 1780. ápr. 16 után?	5 (470)
5399. (17/a.) Kazinczy — anyjának. Kassán 9a 7br. 1780....	6 (471)
5400. (17/b.) Kazinczy — Őri Fülep Gábornak. A. Regmetz, 19a xbris 1786.	8 (471)
5401. (18/a.) Kazinczy — Miller János Mártonnak. Eperjes. D. 18t. Mart. 1782.	8 (471)
5402. (24/a.) Kazinczy — Szánthó Jánosnak. A. Regmetz, 4 Juli. 1782.	10 (471)
5403. (28/a.) Kazinczy — Millernek, a Siegwart szerzőjének. Alscho-Regmetz d. Iten Nov. 1782.	12 (471)
5404. (30/a.) Kazinczy — Szirmay Antalnak. Ér-Semlyén, 17a Apr. 1783.	15 (471)
5405. (41/a.) Kazinczy — Szirmay Antalnak. Regmetz. 26. Aug. 1784.	16
5406. (62/a.) Kazinczy — Vajai Vay Józsefnek. Kassán, 11-a febr. 1786.	17 (472)
5407. (102/a.) Kazinczy — Kácsándy Zsuzsánnának. Kaschau, d. 3. 7br. 1787.	17 (472)
5408. (103/a.) Kazinczy — Vajai Vay Józsefnek. Kassán 8-a 7br. 1787.	19 (472)
5409. (108/a.) Kazinczy — B. Orczy Lőrincnek. Kassa. 12. 9bris 1787.	20 (472)
5410. (201/a.) Laczkovics János — Kazinczynak. Retsiza d. 30t. 1789.	22 (473)
5411. (261/a.) Kazinczy — Vay Józsefnek. a' Bacchus Tokaji hegyén Nov. 3d. 1790.	22 (473)
5412. (346/a.) Kazinczy — Abaujvármegyének. Kassa 1790. Decz. 15.	23 (473)

¹ A zárjelben levő szám az illető levél jegyzetének lapszáma.

	Lap
5413. (351/a.) Kazinczy — Wielandnak. Kaschau d. 8ten Jenner, 1791.	24 (473)
5414. (420/a.) Latzik Mihály — Kazinczynak. Szikszon die 13a Juny. 1793.	26 (474)
5415. (420/b.) Vataj József — Kazinczynak. Szikszo 29 Juny 1793.	26 (475)
[Kazinczy — Radvánszky Jánosnak. Regmecz, 1793. x-br 23. 446 (514)]	
5416. (433/a.) Kazinczy — Gr. Teleki Józsefnek. Január 13d. 1794.	27 (475)
5417. (461/a.) Kazinczy — Kazinczy Andrásnak. Kerepes, Dec. 19d. 1794.	28 (475)
5418. (465/a.) Gr. Sigray Jakab — Kazinczynak. in Carceribus Budens. 1795.	29 (475)
5419. (466/a.) Kazinczy Dénes — Kazinczynak. Wien d. 21-ten May 1795.	31 (475)
5420. (472/a.) Verseghy Ferenc — Kazinczynak. Budán, 1795.	32 (476)
5421. (473/a.) Kazinczy — öccsének, Kazinczy Józsefnek. Buda, 17 Aug. 1795.	34 (476)
5422. (483/a.) Bastendorff Ferenc — Kazinczynak. Pesth, im Monath February 1801.	36 (476)
5423. (483/b.) Bossányi Zsuzsánna — Kazinczynak. 1795. jun. [vagy jul.]	37 (476)
5424. (492/a.) Okolicsányi János — Kazinczynak. Újhely 9a 7bris 1801.	38 (477)
5425. (519/a.) Kazinczy — Kazinczy Lászlónak. Ér-Semjén, 17. Apr. 1802.	39
5426. (519/b.) Kazinczy — Kazinczy Lászlónak. Semjén, 30. Apr. 1802.	40
5427. (525/a.) Kazinczy — Kazinczy Dienesnek. Ér-Semjén, 20. May 1802.	41
5428. (525/h.) Kazinczy László — Kazinczynak. Lintz den 25t July 1802.	43
5429. (525/c.) Kazinczy — Bessenyei Györgynek. Ér-Semjén, jul. 29d. 1802.	44 (477)
5430. (525/d.) Kazinczy — Kazinczy Lászlónak. Ér-Semjén, Am 5. Aug. 1802.	45 (477)
5431. (528/a.) Kazinczy — Gr. Teleki Sámuelnek. Ér-Semjén, 6. Aug. 1802.	46 (477)
5432. (539/a.) Szláv György — Kazinczynak. M. falva 4a 9bris 1802.	48 (477)
5433. (553/a.) Szmétanovics Károly — Kazinczynak. Rajecz 16. 10br. 1802.	50 (478)
[Gr. Széchenyi Ferenc — Kazinczynak. Pestini, 2-da Febr. 1803. 449]	

[Miller Ferd. Jakab — Kazinczynak. Pest. 1803.
Febr. 2. 449.]

5434. (566/a.) Kazinczy — Péchy Imrénék. Ér-Semjén 5a Febr. 1803.	51 (478)
5435. (566/b.) Szilávy János — Kazinczynak. Várad 8ik febr. 1803.	52 (478)
5436. (567/a.) Hirgeist Ferenc — Kazinczynak. Woditz den 11ten. Febr. 1803.	53 (478)
[Uza Pál — Kazinczynak. Mihálydi, 7-ik Martii 1803. 450 (514)]	
5437. (591/a.) Szmétanovics Károly — Kazinczynak. 15 Apr. 1803. Rajecz.	57 (478)
5438. (594/a.) Hirgeist Ferenc — Kazinczynak. Woditz, den 7-ten Mai 1803.	59 (479)
5439. (598/a.) Kazinczy — Csóka Jánosnak. Tata. 25. May, 1803.	60 (479)
5440. (601/a.) Kazinczy — anyjának. Bécs, 2. Jun. 1803.	62 (479)
5441. (609/a.) Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnének. Ér-Semlyén 21d. Aug. 1803.	63 (479)
5442. (612/a.) Kazinczy — Bossányi Zsuzsánnának. Ér-Semjén, Aug. 29. 1803.	64 (480)
5443. (631/a.) Sárosy Andrásné — Kazinczynak. Debretzen 27 Nbr. 1803.	65 (480)
5444. (631/b.) Versegly Ferenc — Kazinczynak. Budánn 29. nov. 1803.	66 (480)
5445. (650/a.) Ruzsicskay György — Kazinczynak. Prag, d. 17 Febr. 1804.	70 (480)
5446. (667/a.) Sárosy Andrásné — Kazinczynak. [1804. márc?]	71 (480)
5447. (671/a.) Hirgeist Ferenc — Kazinczynak. Wien, den 17. April. 1804.	72 (480)
5448. (673/a.) Ruzsicskay György — Kazinczynak. Prag am 12 May — 2ten Juny 1804.	74 (480)
5449. (673/b.) Kazinczy — Gr. Teleki Sámuelnek. Hosszú-Pályi, Máj. 16d. 1804.	78 (481)
5450. (678/a.) Grümmlin Cecilia — Kazinczynak. Eisgrub d. 4t Juny 1804.	78 (481)
5451. (681/a.) Kazinczy — Hertelendy Gábornak. Tokaj mellett. 25 Jún. 1804.	80 (481)
5452. (699/a.) Kazinczy — a debreceni rézmetsző diákoknak. 31. 8br. 1804.	82 (481)
5453. (705/a.) Ruzsicskay György — Kazinczynak. Prag am 30ten Nov. — den 2-ten Dec. 1804.	82 (481)
5454. (714/a.) Szmétanovics Károly — Kazinczynak. Rajecz den 4. Febr. 1805.	87 (482)
5455. (731/a.) Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzen, Mártz. 8-án 1805.	88 (482)
5456. (751/a.) Valkovszky János — Kazinczynak. Várad, 1a Maji 1805.	90 (483)

	Lap
5457. (769/a.) Kazinczy — Kazinczy Péternek. Ér-Semlyén 3d. Jún. 1805.	91 (483)
5458. (782/a.) Kazinczy — Bossányi Susánnának. Kázmér, ddo 3. Júl. 1805.	96 (483)
5459. (795/a.) Bodnár Antal — Kazinczynak. Egerbe, Kis Asszony havának 2-dik napján 1805-dik Eszt.	107 (483)
5460. (812/a.) Bárdosy János — Kazinczynak. Leutschoviae 28. 7bris 1805.	110 (484)
5461. (821/a.) Kazinczy — Hannulik János Chrysostomusnak. Nagy Kázmérii pridie Calendas Octobris MDCCCV.	116 (484)
5462. (823/a.) Bodnár Antal — Kazinczynak. Egerbe, Mindszent havának 4-dikén 1805.	117 (484)
5463. (823/b.) Fekete Imre — Kazinczynak. Ungvár, 1805. okt. 5.	118 (484)
5464. (827/a.) Hannulik János Chrysostomus — Kazinczynak. 15. Okt. 1805.	121 (484)
[Fábchich József — Kazinczynak. N. Győrött. 8-ber 20. 1805. 451 (514)]	
5465. (829/a.) Bodnár Antal — Kazinczynak. Eger, 25te Sbris 1805.	123 (484)
5466. (836/a.) Kazinczy — Id. Báro Wesselényi Miklósnak. 26. Nov. 1805.	126 (484)
5467. (858/a.) Kazinczy — Hannulik János Chrysostomusnak. H. n. 8. Jan. 1806.	130 (485)
5468. (869/a.) Nagy András — Kazinczynak. Csobaj 27a Jan. 1806.	132 (485)
[Fábchich József — Kazinczynak. H. n. 11. Febr. 1806. 454 (514)]	
5469. (904/a.) Bastendorff Ferenc — Kazinczynak. Wien am 10. April. 1806.	133 (485)
5470. (906/a.) Kazinczy — Trattner Mátyásnak. Kázmér den 15 April. 1806.	135 (485)
5471. (931/a.) Teőke Eliza — Kazinczynak. Leutschau d. 2-t. Juni 1806.	135 (485)
5472. (931/b.) Kazinczy — anyjának. [Kázmér] 1806. 2dik Jún. [Kazinczy — Péchy Imrénék. Széphalom 6d. Aug. 1806. 465. (515)]	137 (485)
5473. (995/a.) Kazinczy — Gr. Teleki Sámuelnek. Széphalom, Septbr. 22d. 1806.	141 (586)
5474. (1060/a.) Maklári János — Kazinczynak. F. Dobszán d. 8a Jan. 1807.	142 (486)
5475. (1061/a.) Nagy András — Kazinczynak. Csobaj 16a Jan. 1807.	142 (486)
5476. (1063/a.) Teőke Eliza — Kazinczynak. Leutschau d. 23. Jener 1807.	143 (486)

	Lap
5477. (1065/a.) Br. Riedele András — Kazinczynak. [1807. febr. 1. előtt]	144 (486)
5478. (1078/a.) Br. Riedele András — Kazinczynak. Im Schoos des Unglücks 25 Horn [Febr.] 1807.	149 (486)
5479. (1078/b.) Gr. Heister Fülöp — Kazinczynak. Brünn den 27. Febr. 1807.	161 (487)
5480. (1099/a.) Br. Riedele András — Kazinczynak. Im Schoos des Unglücks von 10-ten April 1807.	162 (487)
5481. (1099/b.) Gr. Heister Fülöp — Kazinczynak. Brünn den 13ten April. 1807.	175 (487)
5482. (1101/a.) Kazinczy — Szemere Pálnak. [1807. apr. 20.].	179 (487)
5483. (1111/a.) Br. Riedele András — Kazinczynak. In Gremio Adversitatis 11. Maji 1807.	181 (487)
5484. (1113/a.) Br. Rothschild Lizett — Kazinczynak. Brünn d. 15ten May 1807.	183 (488)
5485. (1117/a.) Br. Riedele András — Kazinczynak. Im Schoos des Unglücks 26 May 1807.	186 (488)
5486. (1122/a.) Honrichsné Rothschild Karolin — Kazinczynak. Wien, d. 10. Juny. 1807.	204
5487. (1139/a.) Br. Riedele András — Kazinczynak. Ex Gremio adversitatis 13. Jul. 1807.	205
5488. (1149/a.) Br. Riedele András — Kazinczynak. Im Schoos des Unglücks, den 12ten August 1807.	208
5489. (1151/a.) Gr. Heister Fülöp — Kazinczynak. Brünn, den 14t. Aug. 1807.	210
5490. (1166/a.) Br. Riedele András — Kazinczynak. Im Schoos des Unglücks den 18ten September 1807.	211 (488)
5491. (1170/a.) Br. Riedele András — Kazinczynak. [1807. sept. 23.]	218
5492. (1171/a.) Gr. Heister Fülöp — Kazinczynak. Brünn, den 25 Sept. 1807.	221 (488)
5493. (1209/a.) Maklári János — Kazinczynak. Bótsön d. 28a Dec. 1807.	222 (488)
5494. (1220/a.) Nagy András — Kazinczynak. Csobaj 23a Jan. 1808.	223 (489)
5495. (1267/a.) Kazinczy — Gr. Vay Ábrahámnak. Széphalom, Ápril. 6d. 1808.	224 (489)
5496. (1281/a.) Kazinczy — Majthényi Lászlónak. Széphalom, 1808. ápr. 30.	226 (489)
5497. (1366/a.) Kazinczy — Gr. Teleki Sámuelnek. Széphalom, 29. Oct. 1808.	231 (489)
5498. (1384/a.) Ujgyörgyi József — Kazinczynak. Tyrnau den 13ten Dec. 1808.	233 (490)
5499. (1390/a.) Kazinczy — Majthényi Lászlónak. [Decz. 25.] 1808.	236 (490)

	Lap
5500. (1406/a.) Nagy András — Kazinczynak. Csobaj 29a Jan. 1809.	238
5501. (1414/a.) Kazinczy — Berzeviczy Gergelynek. Széphalom, d. 5. Febr. 1809.	244 (490)
5502. (1417/a.) Kazinczy — Gr. Beleznay Sámuelnek. Széphalom, Febr. 11d. 1809.	244 (491)
5503. (1452/a.) Ujgyörgyi József — Kazinczynak. Tyrnau den 6. April. 1809.	245 (491)
5504. (1662/a.) Tantsits Ignác — Kazinczynak. Nagy Mihály, d. 5ten Febr. 1810.	246
[Kézy Mózes — Kazinczynak. [Sárospatak, 1809. okt. 15.] 460 (514)]	
[Vályi Nagy Ferenc — Kazinczynak. [Sárospatak] Oct. 15. 1809. 461]	
5505. (1664/a.) Nagy András — Kazinczynak. Csobaj 8a Febr. 1810.	248
5506. (1695/a.) Kazinczy — Zabolai Kis Sámuelnek. Széphalom, 28. Márcz. 1810.	249 (491)
5507. (1714/a.) Kazinczy — Nagy József prépostnak. Széphalom, april 18d. 1810.	251 (491)
5508. (1774/a.) Kazinczy — Pruzsinszky Józsefnek. H. n. 8. Jun. 1810.	253 (491)
5509. (1803/a.) Kazinczy — Berzeviczy Gergelynek. Széphalom, Júl. 23. 1810.	254 (492)
5510. (1814/a.) Bastendorff Zsanett — Kazinczynak. Pest, le 2 Aout 1810.	259
5511. (1823/a.) Kazinczy — Vajai Vay Józsefnek. Széphalom, aug. 23d. 1810.	260 (492)
5512. (1826/a.) Kazinczy — Vajai Vay Józsefnek. Széphalom, aug. 27. 1810.	264
5513. (1887/a.) Kazinczy — Gr. Gyulay Lajosnak. Széphalom, Dec. 14d. 1819.	265 (492)
5514. (1932/a.) Kazinczy — Vajai Vay Józsefnek. Széphalom, Febr. 11d. 1811.	267 (493)
5515. (1950/a.) Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, febr. 26d. 1811.	271 (493)
5516. (1951/a.) Kazinczy — Ragályi Tamásnak. Széphalom, febr. 27d. 1811.	275 (494)
5517. (1961/a.) Matolay Gábor — Kazinczynak. Ujhely 13 Martii 1811.	275 (494)
5518. (1973/a.) Kazinczy — Gábry Istvánnak. Széphalom, April 1d. 1811.	276 (494)
5519. (1990/a.) Teőke Eliza — Kazinczynak. Leutschau d. 27. t. April. [1811?]	277 (494)
5520. (2008/a.) Kazinczy — anyjának. Széphalom 21. Máj. 1811.	279 (494)

	Lap
5521. (2018/a.) Kazinczy — anyjának. Széphalom, Jún. 18d. reggel. 1811.	281
5522. (2019/a.) Kazinczy — Gr. Gyulay Lajosnak. Széphalom, Jún. 19d. 1811.	282 (494)
5523. (2054/a.) Kazinczy — Ragályi Tamásnak. H. n. (Aug.) 1811.	285 (495)
5524. (2066/a.) Kazinczy — Nagy Gábornak. H. n. 12. Sept. 1811.	286 (495)
5525. (2074/a.) Bossányi Zsuzsánna — Kazinczynak. [1811. okt. 5. előtt.]	286 (495)
5526. (2102/a.) Kazinczy — Ragályi Tamásnak. Széphalom, nov. 25d. 1811.	289 (495)
[Kazinczy — Ócsai Balogh Péternek. Széphalom, Mart. 25. 1812. 465 (515)]	
5527. (2426/a.) Teőke Eliza — Kazinczynak. Leutschau d. 31t. April. 1813.	291 (495)
5528. (2432/a.) Szemere István — Kazinczynak. Ujhely, máj. 12d. 1813.	293 (495)
5529. (2432/b.) Kazinczy — Szemere Istvánnak. [Széphalom, 1813. máj. 12.]	293 (495)
5530. (2440/a.) Kézy Mózes — Kazinczynak. Párizs, Május 22d. 1813.	291 (496)
5531. (2487/a.) Kazinczy — Gr. Teleki Józsefnek. Széphalom, Júl. 26. 1813.	297 (496)
5532. (2583/a.) Egei Mihály — Kazinczynak. Berente 28 Jan. 1814.	301 (496)
5533. (2590/a.) Teőke Eliza — Kazinczynak. Leutschau d. 5t. Febr. 1814.	303 (496)
5534. (2688/a.) Kazinczy — Szombathy Jánosnak. Széphalom, Jun. 29d. 1814.	305 (496)
5535. (2688/b.) Kazinczy — Ismeretlenhez (Szűcs Dániel?) [1814....]	305 (496)
5536. (2711/a.) Kazinczy — Sipos Pálnak. Széphalom, aug. 6-ik 1814.	306 (496)
5537. (2840/a.) Kazinczy — Sipos Pálnak. Széphalom, Jan. 21-dik 1815.	308 (497)
5538. (2859/a.) Teőke Eliza — Kazinczynak. Leutschau d. 14t. Febr. 1815.	312
5539. (2892/a.) Kazinczy — Majthényi Lászlónak. Széphalom, 1815. márcz. 15.	314
5540. (2894/a.) Kazinczy — Beniczky Floriánnak. Széphalom, Nagypénteken [márc. 24.] 1815.	317 (497)
5541. (2937/a.) Egei Mihály — Kazinczynak. Berente 6. Jul. 1815.	318 (499)
5542. (2940/a.) Kazinczy — a Tiszáninneni Ref. Egyházközségnek. Sáros-Patakon, Júl. 10d. 1815.	319 (499)

	Lap
5543. (2951/a.) Szemere Pál — Kazinczynak. Sátoraljaújhely. Aug. 3d. 1815.	320 (500)
5544. (3042/a.) Egei Mihály — Kazinczynak. Berentén 9 IXbris 1815.	321
5545. (3078/a.) Kazinczy — Őri Fülep Gábornak. Ujhely, Dec. 21d. 1815.	322 (500)
5546. (3084/a.) Szemere Pál — Kazinczynak. Lasztócz, Dec. 29d. 1815.	322 (500)
5547. (3087/a.) Egei Mihály — Kazinczynak. Le Berente 1a Jan. 1816.	323 (500)
5548. (3116/a.) Kazinczy — Egei Mihálynak. [1816. jan.]...	324
5549. (3134/a.) Egei Mihály — Kazinczynak. Berenten 24 Febr. 1816.	325
5550. (3185/a.) Egei Mihály — Kazinczynak. Berenten 15 April. 1816.	326
5551. (3293/a.) Kazinczy — Gr. Teleki Sámuelnek. Széphalom, Octób. 11d. 1816.	326 (500)
5552. (3324/a.) Egei Mihály — Kazinczynak. Berentén d. 14. 9bris 1816.	329
5553. (3376/a.) Kazinczy — Gr. Teleki Sámuelnek. Széphalom Febr. 8d. 1817.	330 (500)
5554. (3440/a.) Kazinczy — Szent-Iványi Bugomérnak. Szép- halom, Május' 28d. 1817.	333 (500)
5555. (3444/a.) Kazinczy — öccsének. [Józsefnek?] Széphalom, Jún. 3d. 1817.	335 (501)
5556. (3474/a.) Kazinczy — Szűcs Dánielnek. Széphalom Júl. 25. 1817.	336 (501)
5557. (3547/a.) Kazinczy — Szűcs Dánielnek. Széphalom, Jan. 25d. 1818.	336 (501)
5558. (3582/a.) Kazinczy — Szűcs Dánielnek. Széphalom, April 6d. 1818.	337 (501)
5559. (3586/a.) Kazinczy — Ifj. gr. Török Józsefnek. Szép- halom, April. 26d. 1818.	338 (501)
5560. (3613/a.) Tantsits Ignác — Kazinczynak. Nagy-Mihály, d. 21ten Junii 1818.	343 (502)
5561. (3628/a.) Lipthay — Kazinczynak. Ságban 21. Julij 1818.	344 (502)
5562. (3656/a.) Kazinczy — Kraynik Józsefné sz. Kaz. Klára- nak. Sz.(éph.) Oct. 27d. 1818.	344 (502)
5563. (3658/a.) Kazinczy — Vay Ábrahámnak. Széphalom Oct. 31d. 1818.	345 (502)
5564. (3687/a.) Kazinczy — Kápolnay Antalnak. Széphalom, Jan. 8d. 1819.	347 (502)
5565. (3706/a.) Kazinczy — Gr. Teleki Lászlónak. Széphalom Febr. 23d. 1819.	349 (503)
5566. (3713/a.) Töcke Eliza — Kazinczynak. Leutschau d. 9t. Merz 1819.	352 (503)

	Lap
5567. (3728/a.) Teőke Eliza — Kazinczynak. Leutschau d. 20ten April. 1819.	354
5568. (3780/a.) Kazinczy — Gr. Teleki Lászlónak. Széphalom, Aug. 27d. 1819.	355 (503)
5569. (3786/a.) Kazinczy — Gr. Teleki Lászlónak. Széphalom, Sept. 28d. 1819.	356 (503)
5570. (3796/a.) Kazinczy — Kraynik Imrénének. Széph., Nov. 23d. 1819.	358 (503)
5571. (3808/a.) Kazinczy — Gr. Teleki Lászlónak. Széph., Jan. 4d. 1820.	359 (503)
5572. (3810/a.) Kazinczy — a B. Sennyei családnak. [1820. jan. 10.]	362 (504)
5573. (3845/a.) Kozma Miklós — Kazinczynak. Újhely, 18a apr. 1820.	363
5574. (3893/a.) Kazinczy — Vitkovics Mihálynak. Széphalom, Sept. 16d. 1820.	364 (504)
5575. (3896/a.) Szemere Pál — Kazinczynak. Pest, Sept. 1820.	364 (504)
5576. (3900/a.) Kazinczy — Br. Wesselényi Miklósnak. (Széph., 1820. okt. 6.)	365
5577. (3916/a.) Kazinczy — Gr. Vay Ábrahámnak. Széphalom, Nov. 15d. 1820.	366
5578. (3959/a.) Kozma Pál — Kazinczynak. S. A. Újhely, Febr. 27-dik 1821.	366
5579. (3961/a.) Jakabfalvy András — Kazinczynak. Csobaj 8a marcz. 1821.	367 (504)
5580. (3990/a.) Kazinczy — Zemplénnvármegyének. Újhely. Jún. 20d. 1821.	368 (504)
5581. (4106/a.) Barkasi Imre — Kazinczynak. Miskoltz 1-ső Sept. 1822.	374 (504)
5582. (4110/a.) Kazinczy — Gr. Teleki Lászlónak. Széphalom. Sept. 16d. 1822.	375 (504)
5583. (4114/a.) Kazinczy — Barkasi Imrénének. Újhely, 9. 8br. 1822.	376 (504)
5584. (4217/a.) Kazinczy — Lónyay Gábornak. Újhely Jul. 6d. 1823.	377 (504)
5585. (4298/a.) Kazinczy — Kraynik Imrénének. H. n. Febr. 9d. 1824.	379 (505)
5586. (4351/a.) Kazinczy — Szűcs Dánielnek. Széphalom, Május 5d. 1824.	381
5587. (4376/a.) Kazinczy — Lengyel Józsefnek. [1824. Júl.]	381 (506)
5588. (4376/b.) Kazinczy Miklós — Kazinczynak. Várad, Jul. 26-kán 1824.	382 (506)
5589. (4378/a.) Laicsak Ferenc — Kazinczynak. N.-Váradon, Aug. 5én 1824.	383 (506)
5590. (4378/b.) Gordán János — Kazinczynak. V. Olasz 8. Aug. 1824.	384 (506)

	Lap
5591. (4378/c.) Kazinczy Miklós — Kazinczynak. Várad, Aug. 11-kén 1824.	385 (506)
5592. (4378/d.) Kazinczy — Szűcs Dánielnek. Kassán, Aug. 11d. 1824.	386 (506)
5593. (4381/a.) Juricskay László — Kazinczynak. V.-Olaszi aug. 25. 1824.	386 (507)
5594. (4402/a.) Kazinczy Miklós — Kazinczynak. Várad, 4d. Oct. 1824.	387 (507)
5595. (4403/a.) Kazinczy — Gr. Teleki Lászlónak. Széphalom, Oct. 8d. 1824.	388
5596. (4407/a.) Péchy Sándorné — Kazinczynak. Semjén 12 Oct. 1824.	389 (507)
5597. (4407/b.) Péchy Sándorné — Kazinczynak. [1824?]....	390 (507)
5598. (4408/a.) Igaz Sámuel — Kazinczynak. 19/10 [18]24. Alte Wieden.	390 (507)
5599. (4409/a.) Mészáros Sámuel — Kazinczynak. Ér-Keserűben 1824. 25a Oct.	391 (507)
5600. (4412/a.) Mészáros Sámuel — Kazinczynak. Várad 30. Oct. 1824.	392 (507)
5601. (4412/b.) Kazinczy — Thaisz Andrásnak. Széph., Oct. 30d. 1824.	395
5602. (4412/c.) Kazinczy — Gr. Teleki Lászlónak. Széphalom, Oct. 30d. 1824.	396 (508)
5603. (4412/d.) Kazinczy — Gr. Teleki Lászlónak. Széphalom, Nov. 2d. 1824.	399 (508)
5604. (4416/a.) Kazinczy Miklós — Kazinczynak. Várad 9d. Nov. 1824.	399
5605. (4417/a.) Igaz Sámuel — Kazinczynak. H. n. 23/XI. 1824.	400 (508)
5606. (4431/a.) Igaz Sámuel — Kazinczynak. H. n. 17/XII. 1824.	401
5607. (4448/a.) Kazinczy — Gr. Teleki Lászlónak. Kassán, Jan. 28d. 1825.	401 (508)
5608. (4461/a.) Kazinczy — Gr. Teleki Lászlónak. Széphalom, Febr. 24d. 1825.	402
5609. (4465/a.) Ferenczy Lajos — Kazinczynak. Miskoltz, Marc. 18. 1825.	403 (508)
5610. (4514/a.) Kazinczy — Szombath Jánosnak. Újhely, 19. Aug. 1825.	404 (508)
5611. (4555/a.) Kazinczy — Gr. Teleki Lászlónak. Újhely, Nov. 22. 1825.	404 (508)
5612. (4622/a.) Kazinczy — Gr. Vay Ábrahámnak. Széphalom, Ápr. 16. 1826.	409
5613. (4673/a.) Kazinczy — Br. Vay Miklósnak. Újhely, Aug. 28. 1826.	409 (509)
5614. (4807/a.) Ferenczy Lajos — Kazinczynak. Miskoltz Jul. 12. 1827.	410 (509)

	Lap
5615. (1866/a.) Kazinczy — Szűcs Dánielnek. Újhely, Dec. 8. 1827.	411
5616. (4872/a.) Boronkay Rozália — Kazinczynak. Berettő. Dec. 17. 1827.	412 (509)
5617. (4882/a.) Kazinczy — Thali Antalnak és Farkas Károlynak. Széph. Dec. 27. 1827.	413
5618. (4937/a.) Bujanovics Kornél — Kazinczynak. Divik Thuroz. den 22-ten Aug. 1828.	414 (509)
5619. (4952/a.) Kazinczy — Br. Vay Miklósnak. Újhely, Nov. 18. 1828.	417 (509)
5620. (4955/a.) Kazinczy — Szathmári Paksi Józsefnek. Széph. Nov. 26. 1828.	418 (509)
5621. (4956/a.) Kazinczy — Kraynik Imrénének. [Pest, 1828?]	419 (509)
5622. (4961/a.) Kazinczy — Br. Vay Miklósnak. Pesten, Jan. 9d. 1829.	420 (510)
5623. (5002/a.) Kazinczy — Guzmicsnak. Pesten, Május 27d. 1829.	422 (510)
5624. (5002/b.) Kazinczy — Szemere Pálnéknak. Széphalom, Jun. 5d. 1829.	430 (512)
5625. (5044/a.) Kazinczy — Horváth Jánosnak. Széphalom, Sept. 9d. 1829.	433 (513)
5626. (5082/a.) Kazinczy — Mocsáry Antalnak. H. n. Decz. 29d. 1829.	434 (513)
5627. (5105/a.) Waltherr László — Kazinczynak. Pesten, Bőjtelő Hava' 11-én 1830.	435 (513)
5628. (5131/a.) Kazinczy — Szemere Bertalannak. Széphalom, Márc. 27d. 1830.	436 (513)
5629. (5156/a.) Kazinczy — Gr. Wass Györgyénének. H. n. Május 19d. 1830.	437 (513)
5630. (5161/a.) Kazinczy — Szemere Bertalannak. Széphalom, Máj. 30. 1830.	438
5631. (5198/a.) Kazinczy — Gr. Vay Ábrahámknak. H. n. Aug. 6. 1830.	439
5632. (5230/a.) Kazinczy — Szemere Pálnak. H. n. Nov. 3. 1830.	440 (513)
5633. (5232/a.) Kazinczy — Gr. Vay Ábrahámknak. Újhely, Nov. 15d. 1830.	441 (514)
5634. (5251/a.) Kazinczy — Fáyné, Jakabfalvy Elizának. Új- hely, Dec. 13d. 1830.	442
5635. (5259/a.) Kazinczy — Toldy Ferencnek. Újhely, Dec. 24d. 1830. Jan. 1. 1831.	443
5636. (5278/a.) Kazinczy — Gr. Teleki Lászlónak. Pesten, Febr. 10d. 1831.	444
5637. (5293/a.) Kazinczy — Fáy Andrásnak. Pesten, Mart. 16d. 1831.	444
5638. (5387/a.) Nádaskay András — Kazinczynak. S-Patakon, Aug. 15. 1831.	445 (514)

5639. (443/a.) Kazinczy — Radvánszky Jánosnak. Regmecz, 1793. Xber 23.	446 (514)
5640. (566/a.) Gr. Széchenyi Ferenc — Kazinczynak. Pestini 2da Febr. 1803.	449
5641. (566/b.) Miller Ferdinand Jakab — Kazinczynak. Pest, 1803. Febr. 2.	449
• 5642. (580/a.) Uza Pál — Kazinczynak. Mihálydi 7-ik Martii 1803.	450 (514)
5643. (829/a.) Fábchich József — Kazinczynak. N.-Győrött, Skorpio Havának (8br.) 20-dikán 1805.	451 (514)
5644. (874/a.) Fábchich József — Kazinczynak. II. n. 11. Febr. 1806.	454 (514)
5645. (1561/a.) Kézy Mózes — Kazinczynak. [Sárospatak, 1809. okt. 15.]	460 (514)
5646. (1561/b.) Vályi Nagy Ferenc — Kazinczynak. [Sárospatak], Oct. 15-kén 1809.	461
5647. (967/a.) Kazinczy — Péchy Imrének. Széphalom. 6d. Aug. 1806.	464 (515)
5648. (2186/a.) Kazinczy — Ócsai Balogh Péternek. Széphalom, mart. 25d. 1812.	466 (515)

TARTALOM.

A BC-rendben a levélírók szerint.

- Barkasi Imre. 5581.¹
Bastendorff Ferenc. 5422. 5469.
Bastendorff Zsanett. 5510.
Bárdosy János. 5460.
Bodnár Antal. 5459. 5462. 5465.
Boronkay Rosália. 5616.
Bossányi Zsuzsánna. 5423. 5525.
Bujanovics Kornél. 5618.
Egei Mihály. 5532. 5541. 5544. 5547. 5549. 5550. 5552.
Fábchich József. 5643. 5644.
Fekete Imre. 5463.
Ferenczy Lajos. 5609. 5614.
Gordán János. 5590.
Grümmelin Cecília. 5450.
Hannulik János Chrysostomus. 5464.
Heister Fülöp gr. 5479. 5481. 5489. 5492.
Hirgeist Ferenc. 5436. 5438. 5447.
Honrichsné Rothschild Karolin. 5486.
Igaz Sámuel. 5598. 5605. 5606.
Jakabfalvy András. 5579.
Juricskay László. 5593.
Kazinczy Dénes. 5419.
Kazinczy László. 5428.
Kazinczy — Abaujvármegyének. 5412.
Kazinczy — anyjának. 5395. 5398. 5399. 5440. 5472. 5520. 5521.
Kazinczy — atyjának. 5396. 5397.
Kazinczy — Balogh (Ócsai) Péternek. 5648.
Kazinczy — Barkasi Imrének. 5583.
Kazinczy — Beleznay Sámuelnek. 5502.
Kazinczy — Beniczky Flóriánnak. 5540.
Kazinczy — Berzeviczy Gergelynek. 5501. 5509.
Kazinczy — Bessenyei Györgynek. 5429.

¹ E számok a levelek sorszámai.

- Kazinczy — Bossányi Zsuzsánnának. 5442. 5458.
 Kazinczy — Cserey Farkasnak. 5515.
 Kazinczy — Csóka Jánosnak. 5439.
 Kazinczy — a debreceni rézmetsző diákoknak. 5452.
 Kazinczy — Egei Mihálynak. 5548.
 Kazinczy — Fáy Andrásnak. 5637.
 Kazinczy — Fáyné, Jakabfalvy Elizának. 5634.
 Kazinczy — Gábry Istvánnak. 5518.
 Kazinczy — Guzmics Izidornak. 5623.
 Kazinczy — Gyulay Lajos gr.-nak. 5513. 5522.
 Kazinczy — Hannulik János Chrysostomusnak. 5461. 5467.
 Kazinczy — Hertelendy Gábornak. 5451.
 Kazinczy — Horváth Jánosnak. 5625.
 Kazinczy Ferenc — Kazinczy Andrásnak. 5417.
 Kazinczy Ferenc — Kazinczy Dienesnek. 5427.
 Kazinczy Ferenc — Kazinczy Józsefnek. 5421. 5555.
 Kazinczy Ferenc — Kazinczy Lászlónak. 5425. 5426. 5430.
 Kazinczy Ferenc — Kazinczy Péternek. 5457.
 Kazinczy — Kácsándy Zsuzsánnának. 5407.
 Kazinczy — Kápolnay Antalnak. 5564.
 Kazinczy — Kraynik Imréné Kazinczy Eugéniának. 5570. 5585. 5621.
 Kazinczy — Kraynik Józsefné Kazinczy Klárának. 5562.
 Kazinczy — Lengyel Józsefnek. 5587.
 Kazinczy — Lónyay Gábornak. 5584.
 Kazinczy — Majthényi Lászlónak. 5496. 5499. 5539.
 Kazinczy — Miller János Mártonnak, a Siegwart szerzőjének. 5401. 5403.
 Kazinczy — Mocsáry Antalnak. 5626.
 Kazinczy — Nagy Gábornak. 5524.
 Kazinczy — Nagy Józsefnek. 5507.
 Kazinczy — Orczy Lőrinc br.-nak. 5409.
 Kazinczy — Óri Fülep Gábornak. 5400. 5545.
 Kazinczy — Péchy Imrénének. 5434. 5647.
 Kazinczy — Pruzsinszky Józsefnek. 5508.
 Kazinczy — Radvánszky Jánosnak. 5639.
 Kazinczy — Ragályi Tamásnak. 5516. 5523. 5526.
 Kazinczy — a br. Sennyey-családnak. 5572.
 Kazinczy — Sípós Pálnak. 5536. 5537.
 Kazinczy — Szathmári Paksi Józsefnek. 5620.
 Kazinczy — Szánthó Jánosnak. 5402.
 Kazinczy — Szemere Bertalannak. 5628. 5630.
 Kazinczy — Szemere Istvánnak. 5529.
 Kazinczy — Szemere Pálnak. 5482. 5632.
 Kazinczy — Szemere Pálnéknak. 5624.
 Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnének. 5441.
 Kazinczy — Szentiványi Bugomérnak. 5554.
 Kazinczy — Szirmay Antalnak. 5404. 5405.
 Kazinczy — Szombathy Jánosnak. 5534. 5610.

- Kazinczy — Szűcs Dánielnek. 5535. 5556. 5557. 5558. 5586. 5592. 5615.
 Kazinczy — szüleinek. 5394.
 Kazinczy — Teleki József gr.-nak. 5416. 5531.
 Kazinczy — Teleki László gr.-nak. 5565. 5568. 5569. 5571. 5582. 5595.
 5602. 5603. 5607. 5608. 5611. 5636.
 Kazinczy — Teleki Sámuel gr.-nak. 5431. 5449. 5473. 5497. 5551. 5553.
 Kazinczy — Thaisz Andrásnak. 5601.
 Kazinczy — Thali Antalnak és Farkas Károlynak. 5617.
 Kazinczy — a Tiszáninneni Ref. Egyházkerületnek. 5542.
 Kazinczy — Toldy Ferencnek. 5635.
 Kazinczy — ifj. Török Lajos gr.-nak. 5559.
 Kazinczy — Trattner Matyásnak. 5470.
 Kazinczy — Vay Ábrahám gr.-nak. 5495. 5563. 5577. 5612. 5631. 5633.
 Kazinczy — vajai Vay Józsefnek. 5406. 5408. 5411. 5511. 5512. 5514.
 Kazinczy — Vay Miklós br.-nak. 5613. 5619. 5622.
 Kazinczy — Vitkovics Mihálynak. 5574.
 Kazinczy — Wass Györgyné grófnőnek. 5629.
 Kazinczy — Wesselényi Miklós br.-nak. 5466. 5576.
 Kazinczy — Wielandnak. 5413.
 Kazinczy — Zabolai Kis Sámuelnek. 5506.
 Kazinczy — Zemplénavármegyének. 5580.
 Kazinczy Miklós. 5588. 5591. 5594. 5604.
 Kézy Mózes. 5530. 5645.
 Kozma Miklós. 5573.
 Kozma Pál. 5578.
 Liptay —. 5561.
 Laczkovics János. 5410.
 Laicsak Ferenc. 5589.
 Latzik Mihály. 5414.
 Maklári János. 5474. 5493.
 Matolay Gábor. 5517.
 Mészáros Sámuel. 5599. 5600.
 Miller Ferdinánd Jakab. 5641.
 Nagy András. 5468. 5475. 5494. 5500. 5505.
 Nádaskay András. 5638.
 Okolicsányi János. 5424.
 Péchy Sándorné. 5596. 5597.
 Riedele András. 5477. 5478. 5480. 5483. 5485. 5487. 5488. 5490. 5491.
 Rothschild Lizett bárónő. 5484.
 Ruzsicskay György. 5445. 5448. 5453.
 Sárosy Andrásné. 5443. 5446.
 Sigray Jakab gr. 5418.
 Szemere István. 5528.
 Szemere Pál. 5543. 5546. 5575.
 Szentgyörgyi József. 5455.
 Széchenyi Ferenc gr. 5640.
 Szilávy György. 5432.

Szlávy János. 5435.

Szmetanovics Károly. 5433. 5437. 5454.

Tantsits Ignác. 5504. 5560.

Teőke Eliza. 5471. 5476. 5519. 5527. 5533. 5538. 5566. 5567.

Ujgyörgyi József. 5498. 5503.

Uza Pál. 5642.

Valkovszky János. 5456.

Vályi Nagy Ferenc. 5646.

Vatay József. 5415.

Verseghy Ferenc. 5420. 5444.

Walther László. 5627.